السُّنَّة

KİTÂBU'S SÜNNE

EBÛ BEKR EL-HALLÂL

i'tisam yayınları

كتاب السنة

KİTÂBU'S-SÜNNE

EL-HALLÂL

i'tisam yayınları

Kitabın Adı

Kitâbu's-Sünne

Müellif

Ebu Bekir Ahmed Bin Muhammed Bin Harun Bin Yezîd
El-Hallâl
(Ö. 311)

Tahkîk

Dr. Atiyye Ez-Zehrânî

Tercüme & Dipnot

Ayetullah İslam Genç

Sayfa Düzeni

Fatih Mehmet Güzel

Kapak

Ozan Ay / İnkreativ Arts

Matbaa

Tunçel Ofset Mat. Yay. San. Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi B Blok No: 309
Topkapı/İstanbul
Matbaa Sertifika No: 41733

İ'TİSAM YAYINLARI YAYINCI SERTİFİKA NO: 41960
Çiğdemtepe Mah. Değirmendere Cad. No:145
Yenimahalle - ANKARA
www.benlikitap.com
e-mail: benlikitabevi@hotmail.com
İ'TİSAM Yayınları Bir Benli Kitabevi Kuruluşudur

KİTÂBU'S-SÜNNE

EL-HALLÂL

MART 2021

i'tisam yayınları

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ

Birliğinin delili olarak göğü, yeri ve ikisi arasındakileri yaratan, tevhidi bize öğretmesi için peygamberler gönderen Allah azze ve celle'ye hamd olsun, salat ve selam tevhidin öğretmeni, yüce öğretilerin ve sünnet-i seniyyenin sahibi Rasûlullah'ın, ailesinin, ashabının ve kıyamete kadar sünnet üzere O'na tabi olanların üzerine olsun.

Şüphesiz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatıyla beraber ihtilaflar başlamış, dinden dönme faaliyetleri hiç olmadığı kadar artmıştır. Sahabeler dahi bazı ihtilaflar sebebiyle karşı karşıya gelmiş ve bu savaşlarda büyük kitleler can vermiştir. Öte yandan henüz sahabeler hayattayken kaderin inkârı gündeme gelmiş Müslümanların gündemini bu ve bunun gibi küfre götüren bid'at meseleler meşgul etmiştir.

Bununla birlikte nasların farklı anlaşılması, ekonomik refahın artması, Müslümanların yabancı kültürlerle tanışması ve de özellikle artan tercüme faaliyetleri soru işaretleri uyandırmış; Allah'ın kendilerini koruduğu müminler dışında birçokları sapmış ve saptırmıştır. Hâricîler, Mu'tezile, Şia, Kaderiyye, Cebriyye ve daha birçok siyasi ve dini hareket bu dönemde ortaya çıkmış ve çeşitli fitnelerle ümmetin itikadını sarsmaya çalışmıştır.

Başta sahabeler olmak üzere ehl-i sünnet alimleri bu bid'at akımlara karşı çıkmışlar ve sünneti tüm cehd-u gayretleriyle müdafaa etmişlerdir. Ehl-i sünnetin imamı Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın Mu'tasım Billah karşısında gösterdiği olağanüstü direnç tarihimizin altın harflerle yazdığı bir gerçektir. Bu dirençleri ve müdafaaları sebebiyle sünnet bozulmadan ilk günkü gibi arı duru bir şekilde elimize ulaşmıştır.

Bu bağlamda birçok kitaplar yazılmış, kimi günümüze ulaşmış kimi ise esefle belirtmek gerekir ki zaman içerisinde kaybolmuştur. Bize ulaşan

kitaplardan biri de işbu elimizdeki Ebu Bekir el-Hallâl *rahimehullah*'ın "Kitâbu's-Sünne" adlı eseridir. Esasen Hallâl *rahimehullah* için Hanbeli mezhebinin İmam Muhammed'i desek abartmış olmayız, zira nasıl ki İmam Muhammed *rahimehullah*, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf *rahimehumallah*'ın görüşlerini toparlayıp derlemişse o da İmam Ahmed'in fıkhî ve itikadî görüşlerini toplamak için Suriye, Cezîre, Mısır ve İran'ın birçok yerlerini gezip birçok alimden ders almış ve Hanbeli mezhebinin en temel kitabı olma hüviyetindeki "el-Câmi" kitabını derlemiştir.

Ebu Bekir el-Hallâl'in, Ahmed bin Hanbel'in talebelerinden özellikle de oğlu Abdullah'tan ilim tahsil etmesi ayrıca kitabını da onlardan aldığı rivayetlerle telif etmiş olması; kitabına İmam Ahmed'in akidesini en iyi anlatan kitaplardan biri olma özelliğini kazandırmıştır. Bu sebeple okuyucu kitabı okurken Selef akidesini okumakla beraber aynı zamanda İmam Ahmed'in itikadını da daha yakından tanıma fırsatı bulacaktır.

Kitâbu's-Sünne'nin elimizdeki nüshasında kitabın eksik ve bir kısmının henüz neşredilemediğini görmekteyiz. Ancak bununla beraber 2196 rivayetten oluşan eser, işlediği konularda bize doyurucu bilgi vermektedir.

Tercümede dikkat çekmek istediğimiz noktalar:

1- Kitabın içerisinde birçok tekrarın bulunması, bazı rivayetlerin eksik olması (dileyen eserin orijinaline bakabilir) ve buna benzer bazı sebeplerden dolayı manayı ihlal etmeyen ve okuyucuyu sıkmasından endişe ettiğimiz rivayetleri çıkararak, bir derleme yapmaya çalıştık.

2- Ayrıca kitap içerisindeki bazı rivayetlerin konu başlığından alakasız yerlerde bulunmasından dolayı onları da en uygun yerlere koyup okuyucuya kolaylaştırmayı hedefledik.

3- Kitabın orijinalinde olmayan bölümleri bizim koyduğumuz belli olsun diye köşeli parantez "[]" içine aldık.

4- Bunun dışında eserin iyi anlaşılabilmesi için kitabı aslında olmamasına rağmen üç bölüme ayırdık.

5- Tercüme esnasında orijinal metne bağlı kalmaya çalıştık ancak kimi rivayetlerdeki düşüklük ve anlam bozan ifadelerden ötürü özellikle Abdullah bin Ahmed'in "Kitâbu's-Sünne" ve Âcurrî'nin "eş-Şerîa" adlı eserlerinden istifade etmeye çalıştık.

6- Tercümemizde kullandığımız "()" parantezi açıklama, "[]" köşeli parantez devam eden cümle, "/" işareti ise birden fazla mana içeren kelimeler için koyduğumuz rumuzlardır.

7- Hadislerin ve eserlerin mümkün mertebe tahrîcini yapmaya ve sıhhat derecelerini ifade etmeye çalıştık. Bazı sözlerin sonunda kaynağın ya da sıhhat derecesinin yazılmaması o rivayetin devam ettiğine işarettir yani rivayetin sonunda verilen kaynak ve hüküm o rivayet içerisindeki bütün sözleri kapsamaktadır.

8- Dipnotlarda "[Mütercim]" ibaresinin bulunduğu yerler şahsıma diğer dipnotlar ise kitabın muhakkiki Dr. Atiyye ez-Zehrânî'ye aittir. Bu kısa mukaddimeyi bitirirken okuyucuya naçizane tavsiyemiz dipnotları atlamaması ve özellikle konu başlarında yer alan ayrıntılı dipnotları titizlikle okumasıdır.

Tercüme esnasında destekçim olan anne-babama ve kitabı tasnif etmemde destek olan kıymetli dostum Faruk Uğur'a teşekkürü borç bilirim. Yaptığımız hatalar nefsimizden doğrular ise Yüce Mevlâ'dandır.

İmam Malik *rahimehullah* şöyle demiştir:

السنّةُ سَفينَةُ نُوحٍ مَنْ ركبها نَجا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْها غَرِقَ

"Sünnet Nuh'un gemisidir. Ona binen kurtulur, geride kalan ise boğulur."[1]

Allah *azze ve celle* bizi sünnete muvafık hayat süren kullarından eylesin ve sünnete uyanlarla haşreylesin. (Amin)

1 Târîhu Bağdâd, 3850; Herevî, Zemmu'l-Kelâm, 4/124

AKİDE ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* kavmi içerisinde peygamber olarak gönderildiğinde onlar putlara kulluk eden müşriklerdi. Onları tek ve bir olan Allah'a kulluğa çağırdı. Öncekilerden ona icabet eden icabet etti, şeytanın istila ettiği Allah düşmanları ise O'nun davetine karşı koymaya çalıştı. Onlar Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ortağı olmayan ve tek olan Allah'a davet etmesine şaşırmışlardı. Tıpkı Allah *azze ve celle*'nin şu âyette buyurduğu gibi: **"Onlar içlerinden bir uyarıcının kendilerine gelmesine şaştılar. Ve kafirler: 'Bu çok yalancı bir sihirbazdır. İlahları bir tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu, şaşılacak bir şeydir.' dediler."**[2]

Sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye hicret etti. Daveti yayıldı. Allah *azze ve celle*, Yahudiler ve onların taraftarları olan münafiklardan tuzak kuranların tuzağına kindarların kinine rağmen O'na ve ümmetine memleketleri ve şehirleri fethetmeyi nasip etti. O, ümmetini, gecesi gündüzü gibi olan cadde-i beyzâ üzerinde bırakarak gitti. Helâk olandan başkası bu yoldan kaymaz. Böylece din, Allah *azze ve celle*'nin buyurduğu gibi kemâle erdi; ***"Bugün dininizi sizin için kemâle erdirdim, nimetimi üzerinize tamamladım ve sizin için din olarak İslam'dan razı oldum."***[3]

İnsanların hâli, iki halife -Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nındöneminde dosdoğru olmaya devam etti, nehyolundukları şeylere dalmıyorlardı. Osman *radıyallahu anhu*'nun hilafetinin başlarında da böyleydi tâ ki Hâricîler ona karşı ayaklanıncaya ve onu hal' etmeye çalışıncaya kadar. Osman *radıyallahu anhu* onlara "Allah'ın bana giydirdiği gömleği çıkarmam."[4] dedi. Onu öldürdüklerinde ise Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haber verdiği şu sözü vaki oldu:

---

2 Sâd, 38/4-5

3 Mâide, 5/3

4 "OSMAN bin AFFÂN *radıyallahu anhu*'nun HİLAFETİ" bölümünde gelecektir. [Mütercim]

«إِذَا وَقَعَ السَّيْفُ عَلى هذِهِ الأُمَّةِ فَلَنْ يُرْفَعَ عَنْها إلى يَوْمِ القِيَامَةِ»

"Kılıç bu ümmetin başına indiği zaman kıyamet gününe kadar onlardan asla kaldırılmaz."[5] Cemel ve Sıffîn vakalarında olan oldu ve tüm bu olanlardan sonra iki büyük grup ortaya çıktı; Hâricîler ve Şia!

Hâricîler: Hakem tayin etmeyi kabul etmesinden sonra İmam Ali *radıyallahu anhu*'ya karşı ayaklananlardır. Öyle ki onlardan birisi Ali *radıyallahu anhu*'ya şöyle demiştir: "Vallahi ey Ali! Eğer Allah *azze ve celle*'nin kitabı hakkında insanları hâkim etmeyi terk etmezsen seninle savaşırım ve bununla Allah'ın rahmet ve rızasını talep ederim."[6] Necedât[7] kolu haricinde Ali *radıyallahu anhu*'yu tekfir etmeye ve bütün büyük günahların küfür [sahibinin de kafir] olduğuna dair icmâ etmiştirler.[8]

Bu ise Selefin mezhebine aykırıdır. Çünkü onlar kimseyi günahı sebebiyle tekfir etmemişler ve onun durumunu Allah *azze ve celle*'ye bırakmışlardır. O da dilerse onlara azap eder dilerse de affeder.

Şia: Ehl-i Beyt'i dost edindiklerini ve sevdiklerini iddia edenlerdir. Öyle ki iddia edilen bu sevgilerinde onları ilahlaştıracak kadar ileriye gitmişler ve Ebu Bekir ile Ömer *radıyallahu anhuma*'yı halife tayin ettikleri için ümmeti tekfir etmişlerdir.[9]

Bu iki taifenin sapıtmasıyla beraber İslam akidesinde sapma başlamış oldu. Kaderriyye ortaya çıkıp "Tüm işler anlıktır. O işe dair öncesinde ne bir kader ne de ilim geçmiştir." demeye başladı. Böylece Allah *azze ve celle*'nin mahlûkat hakkındaki ezelî ilmini inkâr ettiler ve tam bu noktada Allah ile beraber bir yaratıcının olduğunu ispat ettiler ki o yaratıcı da insandır. Çünkü onlara göre kişi kendi fiilini kendi yaratır. Her ne kadar bu görüşü benimseyenler tükenmiş olsalar da Kaderiyye'nin "Kulların fiileri istiklal veçhi (Allah'ın dahli olmaksızın) üzere onların kudreti altındadır, onlardan sadır olmuştur."[10] diyen sonraki nesli kalmıştır. İşte bu görüş "adalet" denilen bozuk temeli üzerine Mu'tezile'yi doğurmuştur.[11]

---

5 Sahihtir. Ebu Davud, 4252; Tirmizî, 2202; İbn Mâce, 3952

6 Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal 1/114; Ebu'l-Hasan el-Eşarî, Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/56; Târîhu't-Taberî, 5/72

7 "Necdiyye" ismiyle de anılan bu kolun kurucusu Necde bin Âmir el-Harûrî'dir. [Mütercim]

8 Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/167-168

9 Bkz. Kitabımızın "RÂFIZÎLER" bölümü.

10 Lâlekâî, Şerhu Usûli's-Sünne, 1/25; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 1/119. Ayrıca bkz. Kitabımızın "Kaderiyye" bölümü.

11 Şerhu't-Tahâviyye, s.589; İbn Mende, Kitâbu'l-Îmân, 1/5

Daha sonra Mürcie şunları söylemek için ortaya çıkmıştır; "Küfürle beraber itaatin fayda vermediği gibi imanla beraber de isyan zarar vermez."[12]

Hâricîlerin ifratı (aşırı gitmesi) ile Mürcie'nin tefriti (gevşek davranması) arasında Mu'tezile'nin başı Vâsıl bin Atâ ortaya çıkmış, büyük günah işleyenin iki yer arasında bir yerde (el-menzile beyne'l-menzileteyn) olduğunu ne mümin ne de kafir olduğunu iddia etmiştir. Bu durum şu olaydan sonra olmuştur: "Adamın biri Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'a geldi ve şöyle dedi: 'Ey dinin imamı! Bizim zamanımızda büyük günah işleyenleri tekfir edenler ortaya çıktı, onlara göre büyük günah dinden çıkaran bir küfürdür. Onlar ümmetin [cehennemle] tehdit edicileridir. Bir grup da büyük günah işleyenlerin durumunu erteliyor (ircâ). Onlara göre imanla beraber büyük günah işlemek zarar vermez. Hatta onlara göre amel imanın rüknü de değildir. Küfürle beraber itaatin fayda vermediği gibi imanla beraber de isyan zarar vermez. Onlar bu ümmetin Mürcie'sidir. Bizim için bu konuda nasıl hükmedersin?' Hasan-ı Basrî *rahimehullah* bu konuda tefekkür etti, daha o cevap vermeden Vâsıl bin Atâ dedi ki: 'Ben büyük günah işleyen kişinin mutlak olarak mümin olduğunu da mutlak olarak kafir olduğunu da söylemem. Bilakis o, iki menzile arasında bir menziledir; ne mümindir ne de kafir.'[13]

Sonra doğu beldelerinde Cehm bin Safvân'ın bid'ati ortaya çıktı ve orada fitne büyüdü. O, Allah *azze ve celle*'nin herhangi bir sıfatının olmasını nefyetmiş ve Müslümanlara öyle şüpheler atmıştır ki o şüpheler millet-i İslam'da çirkin eserler bırakmıştır. Bu çirkin eserlerden büyük bir musibet doğmuştur. Böylece sıfatları iptale (ta'tîl)[14] giden görüşlerine tabi olanlar çoğalmıştır. Aynı zamanda Cehm, Kur'an'ın mahlûk (yaratılmış) olduğunu da söylemiştir.

Onun ardından bu görüşü Mu'tezile benimsemiştir, bayrağını ise Bişr el-Merîsî ile Ahmed bin Ebu Duâd taşımıştır. Halife Me'mûn'a Kur'an'ın mahlûk olması ve sıfatların nefyedilmesi görüşlerini süslü gösterdiler, halifeyi istila ettiler ve hakkın yolundan ayağını kaydırdılar. Bunun üzerine Me'mûn, Bağdat'taki naibine, kadıları ve muhaddisleri "Kur'an mahlûktur." demeleri için imtihan etmesini emreden bir mektup yazdı. İmtihan edilen ve işkenceye maruz kalanların arasında İmam Ahmed *rahimehullah*

---

12 İbn Teymiyye, el-Fetâvâ, 13/56

13 el-Milel ve'n-Nihal, 1/47-48

14 İbn Mende, el-Îmân, 1/4

da vardı. Kararlı ve meydan okuyan bir tavırla bunun karşısında durdu. Me'mûn'un vefatından sonra musibeti (mihne) kaldıran ve sünnete, sünnet ehline yardım eden Mütevekkil'in hilafetine kadar bu fitne devam etti.[15]

Bunun ardından Selef âlimleri, insanlara, bu sırat-ı müstakimden sapmış olanların durumunu açıklamaya ve onları kitaplarında yazmaya başladılar. Bununla beraber yıkıcı çağrılar hâlâ devam etmekte ve bu çağrılar İslam'ın nurunu söndürmek için çalışmaktadır. İslam âleminde hâli hazırda olan şeyler bunun delilidir. Kabirperestler bir yandan, [bid'at üzere olan] tarikatçı sûfîler bir yandan ateizm ve komünizm bir yandan **"Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Ancak kafirler istemese de Allah, nurunu tamamlamaktan başkasını istemez."**[16]

Ebu İdris el-Havlânî, Huzeyfe bin el-Yemân *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini işitmiştir: "İnsanlar Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hayırdan soruyorlardı ben ise bana ulaşmasından korktuğumdan dolayı şer hakkında soruyordum. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Biz cahiliye ve şer içerisindeydik. Allah *azze ve celle* bize bu hayrı (İslam'ı) getirdi. Bu hayırdan sonra bir daha şer var mıdır?', 'Evet.' dedi. Dedim ki: 'Bu şerden sonra hayır var mıdır?' Dedi ki: 'Evet ve onda duman/bulanıklık vardır.' Dedim ki: 'Dumanı nedir?' Dedi ki: 'Benim yolumdan başkasıyla insanlara yol gösteren bir topluluktur. Onların bazı işlerini iyi, bazı işlerini kötü görürsün.' Dedim ki: 'Bu hayırdan sonra tekrar şer var mıdır?' Dedi ki:

«نَعَمْ، دُعاةٌ عَلى أبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أجَابَهُمْ إلَيْها قَذَفُوهُ فِيهَا»

"Evet. Cehennemin kapıları üzerinde davetçiler vardır. Kim onlara icabet ederse onu cehenneme atarlar."[17]

Allah *azze ve celle*'den İslam'ı ve ehlini, İslam'ın düşmanlarından korumasını isteriz. Allah *azze ve celle* Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ailesine ve ashabına salât ve selam etsin.

---

15 Bkz. El-Bidâye ve'n-Nihâye, -İmam Ahmed'in mihneti- 10/230-232; Menâkıbu'l-İmâm Ahmed, s.385 ve devamı

16 Tevbe, 9/32

17 Buhârî, 3606, 7084; Müslim, 1847

BİRİNCİ KISIM

İLK BÖLÜM
MÜELLİFİN YAŞADIĞI ASIR

GİRİŞ

Müellifin şahsî ve ilmî hayatını incelemeye başlamadan evvel içinde yaşadığı ortamı, asrında zirveye çıkan ve hayatını kuşatan durumları veciz bir şekilde arz etmeyi kendime gerekli gördüm. Siyasî, içtimaî (sosyal), ilmî ve dinî hayatı inceleme esnasında müellifin yaşadığı asır ortaya çıkacaktır.

1. İlmi Hayat

Bazı kaynaklar[18] bize Hallâl *rahimehullah*'ın h. 234 senesinde Mütevekkil Alellâh'ın hilafetinin başında -ki o h. 232'de[19] hilafete geçmiştir- doğduğunu anlatmaktadır. Mütevekkil, insanlar hakkında güzel bir yol izledi öyle ki Ehl-i sünnet'ten mihneyi kaldırdı, sünnete karşı meylini açığa çıkardı ve Ehl-i sünnet'e yardım etti. Böylece halkın Mütevekkil'e duası oldukça çoğaldı ve "Halifeler üç tanedir; mürtetleri öldürme noktasında Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu*, zulümle alınan malları iade etmede Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* ve sünneti ihya edip cehmiyyeleşmeyi bitirmede Mütevekkil"[20] demeye varıncaya kadar övgüde mübalağa ettiler.

Ancak bu asırda Türk unsurunun siyasi kanatta açık bir etkisi vardı. Öyle ki Mu'tasım ve ondan sonra gelen Vâsık'ın dayanıp güvendikleri onlardı. İşlerin çoğunluğu Türk olan Îtâh'ın elindeydi. Mütevekkil halife olunca Îtâh üst mertebedeydi; ordu, Mağribliler, Türkler, posta, Kabe'nin

---

18 Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 14/297

19 Târihu't-Taberî, 9/154; Suyûtî, Târîhu'l-Hulefâ, 346

20 Târîhu'l-Hulefâ, 346

muhafazası ve dârulhilafe[21] görevleri ona aitti.[22] Her ne kadar görevi uzun süre devam etmese de Mütevvekil onun için bir tuzak tertip etti ve onu öldürdü. Ancak bu, Türklerin gücünü zayıflatmadı aksine kalplerini Mütevekkil'e karşı kinle doldurdu. Bunun üzerine devletin tüm işleri onların eline geçti ve endişe ile korkunun kaynağı oldular. Mütevekkil bu havayı hissetti ve hilafetin başkentini Irak'tan Dımaşk'a taşımayı düşündü böylece h. 243 senesinde Dımaşk'a gitti ancak oradaki ikameti uzun sürmedi.[23]

Mütevekkil veliaht olarak oğlu "Muntasır" sonra "Mu'tez" sonra da "Müeyyed" adına biat aldı. Daha sonra annesini sevdiğinden dolayı Mu'tez'i öne almak istedi. Bunun üzerine Muntasır'dan veliahtlıktan inmesini istedi ancak o bunu kabul etmedi. Mütevekkil onu halk meclislerine getiriyor, konumunu düşürüyor, tehdit ediyor ve ona sövüyordu. Türkler de bazı sebeplerden dolayı Mütevekkkil'den uzak durmuşlardı ve böylece Muntasır ile beraber babasını katletmeye ittifak ettiler. Bu ittifak neticesinde h. 247 senesinde beş kişi, vezir Fetih bin Hakan ile birlikte Mütevvekil'in yanına girip onu katlettiler.[24]

Mütevekkil'in suikaste uğramasıyla Abbasiler'in ilk asrı bitmiş oldu ve çöküş devri başladı. Bu dönem komutanların halifelere egemen olmasıyla belirgin oldu. Türklerin halifeler üzerindeki nüfuzu, otoritesi, devlet işlerine müdahaleleri, dilediklerine görev verme, dilediklerini ise azletme veya öldürme ya da gözlerini oymaları arttı. Öyle ki artık halifeler saltanatları elinden alınmış bir hâle geldi. Mütevekkil'in ölümüyle beraber Türkler Mustaîn Billâh Ahmed bin Mu'tasım'ı göreve getirdiler. Daha sonra Vasîf ile Boğa el-Kebîr'i öldürüp Bâğir et-Türkî'yi sürgüne gönderince ona kötü davranmaya başladılar ve onu görevden aldılar. Mu'tez Billâh'ı hapishaneden çıkarttılar ve ona biat ettiler. Böylece Mu'tez, Türklere karşı zayıf bir konuma geldi. Büyüklerinden bir grup ona gelip şöyle dediler: "Ey müminlerin emiri! Salih bin Vasîf'i öldürmemiz için bize erzakımızı ver!" Mu'tez, ondan (Salih bin Vasîf) korkuyordu bu sebeple annesinden mal istedi ama vermedi, beytülmalda da bir şey kalmamıştı. Bunun üzerine Türkler onu hal' etmek üzere biraraya geldiler ve onun yerine Muhammed

---

21 Abbasiler devrinde Bağdat'ın doğusunda Dicle kenarındaki hilafet sarayına ve müştemilatına verilen isim. [Mütercim]

22 Târihu't-Taberî, 9/167; Zuhru'l-Îslâm, 1/9

23 Zuhru'l-İslâm, 1/10

24 Târihu'l-Hulefâ, 350

bin el-Vâsık el-Muhtedî Billâh'ı geçirdiler. Muhtedî vera sahibi, adil, Allah'ın emri hakkında kuvvetli ve cesaretli biriydi ancak ne bir destekleyen ne de bir yardım eden bulabildi. Türkler onu hal' etmek istedi o da onların karşısına kılıcını kuşanmış bir vaziyette çıktı ve dedi ki: "Durumunuz bana ulaştı. [Bilmiş olun ki] ben, benden önceki Mu'tez ve Musteîn gibi değilim. Vallahi ben size ancak hanut kokusu[25] sürmüş bir hâlde çıktım, vasiyetimi yazdım. Bu da benim kılıcımdır. Vallahi sapı elimde olduğu müddetçe onunla vuracağım..." Ancak o, Türklerin elleriyle katledildi ve onlar "el-Mu'temid Alallâh Ebu'l-Abbas'ı" hilafete getirdiler.[26]

Mu'tedid bin el-Muveffak halife olarak göreve gelince güzel bir yol izledi ve gücü yettiğince Türklerin elini bağladı. O, fesad ehline karşı şiddetliydi. Oğlu el-Müktefî de babasının yolunu izledi ancak selefleri zamanında başlayan İsmailîler, Karmatîler (Karâmita) ve Fatımîler ile fitneler iyice fenalaştı ve büyüdü. Görünen o ki Türkler ve vezirler, Muhtedî, Mu'tedid ve Müktefî gibi kudretli ve güç yetirebilen halifeleri tercih etmekten usanmışlar, bu âdetlerinden yüz çevirmeyi ve iktidarsız insanları halife yapmayı istemişlerdir. Bunun üzerine çocuk ve aciz olan Muktedir'i tercih etmişler ve riyâset tamamen onlara ait olsun diye onu halife yapmışlardır. Böylece Muktedir bin Mu'tedid hilafetteyken [hicri] üçüncü yüzyıl tamamlandı, hilafet zayıflığa Türkler ise kuvvetlerine geri döndü; kadınlar ve hademeler siyasete müdâhele etti, emir verme ve yasak koyma halifenin hareminin ve hanımlarının eline düştü. Durum öyle bir hâle geldi ki; Muktedir'in annesi (Şağab Hatun) Kahramâne'yi Rusâfe'de her cuma günü oturması ve kadıların, fukahanın huzurunda kendisine çıkarılan mezâlime (halkın şikayetlerine) bakması için görevlendirdi.[27]

Türklerin siyasî hayatta etkilerinin olduğu gibi başkalarının da aynı şekilde etkisi vardı. Fârisiler devletten bazı parçalar (topraklar) koparmayı, onları istila etmeyi ve onları tek başına yönetmeyi başarmıştır. Fârisilere 254-290 yılları arasında Saffâriye, 241-389 yılları arasında ise hem Fârisilere hem de Mâverâünnehir'e Selmâniyye hâkim olmuştur.[28]

---

25 Ölülere sürülen bir tür koku. "Kefenimle karşınızdayım" manasında olan bir çeşit kinayedir. [Mütercim]

26 Târihu'l-Hulefâ, 358-367

27 el-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/129; Târîhu'l-Hulefâ, 381

28 Zuhru'l-İslâm, 1/5

Yine bu asırda siyasette etkisi olan unsurlardan biri de "Zenc"[29] unsurudur. Onlar, Mu'temid Alellah'ın yönetiminde ortaya çıkıp Basra'ya girmiş, orayı yerle bir etmiş ve kılıçlarını son derece kullanmışlardır. Ayrıca ortalığı yakıp yıkmış ve kendileri ile halifenin askerleri arasında sayılamayacak kadar çok insanın öldüğü birçok vaka çıkmıştır.[30]

2. İctimâî (Sosyal) Hayat

Bu asırdaki siyasî hayattan ve beldelerin durumlarından bahsettikten sonra şimdi de bu bölümde içtimâî hayattan bahsedeceğiz.

İçtimâî hayatın siyasî hayat ile beraber yan yana yürüdüğünden şüphe yoktur. Öyle ki siyasî hayat nerede karar kılarsa içtimâî hayat da orada karar kılar.

Mütevekkil'in ölümünden sonra siyasî hayatın nasıl olduğunu görmüştük; işler tamamen Türklerin eline geçmiş; dilediklerini göreve getirir, dilediklerini de azleder olmuşlardı. Tabii bu durumların sosyal hayatta da etkisi vardı. Otoritenin istikrarlı olmaması doğal olarak emniyetin olmamasını gerektirdi, insanlar güvenilir olmayan bir hâlde sabahlıyordu. Türkler insanların mallarına el koymayı çoğaltmışlardı, artık zengin olması kişinin başına gelen musibetlerden olmuştu. Katiplerin, büyük emirlerin, son olarak da Mütevekkil'in hanımının mallarına el koymuşlardı.[31]

Daha önce siyasî hayatı anlatırken Mu'tez'den hediyeler talep ettikleri ancak [onlara vermek için] beytülmalda bir şey bulamadığı geçmişti.

Diğer açıdan toplumda pahalılık artmıştı, h. 260 senesinde Hicaz, Irak ve tüm İslam beldelerinde aşırı bir pahalılık olmuş öyle ki beldelerin ahalisinin çoğu bulundukları şehirlerden başka şehirlere göç etmişti. Mekke'de ziyaretçilerden kimse kalmamış hepsi Medine'ye ve başka yerlere gitmişler dahası Mekke'nin valisi Mekke'den çıkıp gitmişti. Bağdat'da bir kerâ[32] buğday yüz elli dinara, arpa yüz yirmi dinara ulaşmış ve bu durum aylarca devam etmişti.[33]

---

29 Doğu Afrika kökenli siyahî bir grup. [Mütercim]

30 Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/23; Târîhu't-Taberî, 9/431; Târîhu'l-Hulefâ, 363

31 Zuhru'l-İslâm, 1/23

32 Kerâ, Iraklıların ölçü birimidir, takriben 720 sa'dır. Lisânu'l-Arab, 5/136

33 El-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/31; Târîhu'l-Hulefâ, s.364

H. 81 yılına gelindiğinde Rey'in ve Taberistan'ın suları çekilmişti, öyle ki üç rıtl[34] su bir dirheme satılır olmuş, fiyatlar zamlanmış ve insanlar kuraklık çekmişlerdi, leş yiyorlar hatta birbirlerini yiyorlardı.[35] H. 308 yılında da fiyatlar pahalanmış ve halk sıkıntıya girmişti. Öyle ki halk, Sevâd'da fiyatları düzenleyen ve zulmü sürekli yineleyen Hamid bin Abbas'ın evine yöneldi, hatibe düşmanlık edip hutbeden men ettiler ve minberleri yıktılar. Polisleri (askerleri) katlettiler ve birçok köprüyü yaktılar. Bütün bunlardan sonra halife halk ile savaşılmasını sonra da Hamid'in düzenlediği fiyatların kaldırılmasını emretti. Böylece fiyatlar düşmüş oldu.[36]

Yine bu dönemde sosyal hayatta ara ara beliren "Zenc" ve "Karmatîler" gibi bazı hareketlerin etkisi olmuştur. İbn Kesîr *rahimehullah* bu ve bundan başka hareketlerin musallat olmasını; hilafetin zayıflığına, Türklerin hilafet makamıyla oynamasına, beldeleri istila etmelerine ve işlerin dağınık olmasına bağlamaktadır.[37]

3. İlmî Ve Dinî Hayat

Ebu Bekir el-Hallâl *rahimehullah* hicrî üçüncü asır ve dördüncü asrın başlarında yani h. 234-311 arası yaşamıştır. Bu dönemde özellikle de üçüncü asırda hadisleri toplama ve tenkit etme, sahihi zayıftan ayırma, ravilerin hâlinin beyanı, onların lehine ya da aleyhine hüküm verme hareketi yetişmiş oldu. Bununla üçüncü asır, asırların en hayırlısı oluverdi. Bu dönemde hadis kitaplarının en önemlileri telif edildi, bu dönemden sonraki telifler bu dönemin eserlerinden istifade eden ve onlara dayanan kitaplar oldular. Hadis ilminin bu konudaki durumu tıpkı fıkıh, tefsir, nahiv, lügat vb. ilimlerin durumu gibi oldu. Bu asırda İmam Buhârî *rahimehullah* (ö. 256) el-Câmiu's-Sahîh eserini, İmam Müslim *rahimehullah* (ö. 261) Sahih'ini yazdı. Yine İbn Mace *rahimehullah*'ın (ö. 273) Sünen'i, Ebu Davud *rahimehullah*'ın (ö. 275) Sünen'i, Tirmizî *rahimehullah*'ın (ö. 279) el-Câmi' kitabı, Nesâî *rahimehullah*'ın (ö. 303) Sünen'i bu dönemde telif edilmiştir. Bu kitaplar hadis kitaplarının en sahihi olarak sayılan örfte "Kütüb-i Sitte (Altı Hadis Kitabı)" diye isimlendirilen kitaplardır. Bunlara ayrıca İmam Ahmed *rahimehullah*'ın (241)[38] Müsned'i de eklenmektedir.

---

34 Bir rıtl -ihtilaf olmakla beraber- takriben 416 gr'dır. [Mütercim]

35 El-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/70; Târîhu'l-Hulefâ, s.370

36 El-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/131; Târîhu'l-Hulefâ, s.382

37 El-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/63

38 Duha'l-İslâm, 2/109

Hiç kuşkusuz Mütevekkil'den önceki dönemde Selef âlimlerinin başına gelen "Mihne (Kur'an mahlûktur fitnesi)" olayı bittikten sonra birçok âlim gün yüzüne çıkmıştır. Kaynakların anlattığına göre Mütevekkil hilafete geldikten sonra (232) sünnet ve ehline yardımcı oldu, 234 senesinde muhaddisleri Sâmerrâ'ya getirtti, onlara bol bol hediyeler verdi ve onlara Allah *azze ve celle*'nin sıfatları ve ahirette görüleceği ile ilgili hadisleri anlatmalarını emretti. Ebu Bekir bin Ebi Şeybe *rahimehullah* Rusâfe Camii'nde meclis kurar ve yaklaşık otuz bin kadar kişi toplanırdı. Kardeşi Osman ise Mansûr Camii'nde meclis kurar ve aynı şekilde otuz bine yakın kişi orada toplanırdı.[39]

Mütevekkil'in ölümünden sonra toplumda durum değişti ve karışıklıklar çoğaldı. Ancak bu karışıklıklar -kuşkusuz her ne kadar ilim talebelerinin sayısını azaltsa da- ilmin ve âlimlerin seyrine [ciddi manada] etki etmedi ve gayretlerini kısıtlamadı. Bilakis onlar ilim talebi uğrunda yolları yarıyor ve o beldeden bu beldeye rıhlet ediyorlardı. İşte Hallâl *rahimehullah*! Bu âlimlerden bir örnektir. O, Abbasilerin çöküş devrinde yaşamış ancak buna rağmen ilim talebi ve Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın fetvaları uğrunda Şam'a, Cezîre'ye ve Fars topraklarına -nitekim rıhletlerinde anlatacağız- rıhlet düzenlemiştir. Bu bölgelerde âlimlerle karşılaşır onlardan ilim alırdı. Öyle ki [bu rıhletlerde] büyük bir ilmî servet toplamıştır, bunlardan biri de İbn Kesîr *rahimehullah*'ın hakkında "İmam Ahmed *rahimehullah*'ın mezhebi hakkında benzeri yazılmamış." dediği el-Câmi' adlı kitabıdır. Rıhletlerdeki bütün bu çabasına ve ilim talebine rağmen aynı zamanda Mehdî Camii'nde bir de ders halkası vardı.[40] Sanki o, rıhleti ve ilim talebi esnasında olayların mecrasından uzakta idi.

Dinî hayata gelince, daha önce siyasî hayatta zikredildiği üzere imamlara karşı çıkılmasının çokluğundan, halifeleri küçük görmek ve aşağılamaktan dolayı bazı hükümlerde gevşeklik pek açıktı. Tıpkı Alevî olduğunu iddia eden önderlerinin eliyle "Zenc" hareketinin ortaya çıkması gibi. Ayrıca [bu dönemde] Şiiler de artmıştır.[41]

Yine bu dönemde bazı eğlence araçları [halk arasında] yayılınca Hallâl *rahimehullah* "Emr-i bi'l-Ma'rûf ve Nehy-i ani'l-Münker" adlı kitabını yazmıştır.

---

39 Târîhu'l-Hulefâ, s.346-347

40 Menâkibu'l-İmâm Ahmed, s.618

41 Bkz. El-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/23-42

İKİNCİ BÖLÜM
MÜELLİFİN ŞAHSÎ ve İLMÎ HAYATI

İsmi

Ahmed bin Muhammed bin Harun bin Yezîd el-Hallâl el-Hanbelî. Hanbelilerin şeyhi ve âlimleridir.[42]

Künyesi

Ebu Bekir

Lakabı

el-Hallâl. Hallâl, sirke (hall) satmaya ve satıcısına nispettir.[43] Bu da onun kendi elinin kazancından yediğine delalet eder.

Doğumu

H. 234 (848) senesinde veya ondan bir sonraki senede doğmuştur.[44]

Yaşadığı Yer ve Yetişmesi:

Önümüzdeki kaynaklar bize onun yetişmesi ile ilgili hiçbir şey anlatmamıştır. Yaşadığı yer ise Bağdat'tır.[45]

İlim Talebi

Kaynaklar ilim talebine nasıl başladığını anlatmamıştır. Ancak İmam Ahmed *rahimehullah*'ın öğrencilerinin birçoklarından fıkıh tahsil ettiğini ve Ebu Bekir el-Merrûzî'ye öğrencilik yaptığını bildirmektedir.

Hocaları

Hallâl **rahimehullah** İmam Ahmed **rahimehullah**'ın talebelerinin birçoğundan ilim almış, İmam'ın rivayetlerini toplamak için yolculuk yapmış,

---

42 Hayatı için bkz. Tabakâtu'l-Hanâbile 2/12; Şuzurâtu'z-Zeheb, 2/261; Târîhu Bağdâd, 5/112; Zehebî, Tezkiretu'l-Huffâz, 3/785; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 14/297; Menâkibu'l-İmâm Ahmed s.618

43 Lisânu'l-Arab, 11/212

44 Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 14/297

45 Tezkiretu'l-Huffâz, 2/785

böylece rivayetlerin âli ve nâzil[46] olanlarını toplamış ve kitaplar tasnif etmiştir.

Ebu Bekir el-Merrûzî'den -ki bu kitabın rivayetlerinin çoğunu ondan almıştır-, Hasan bin Arefe'den, Sa'dân bin Nasr, Harb bin İsmail el-Kirmânî, Muhammed bin Avf el-Hımsî, İshak bin Seyyâr el-Nasîbî, Salih bin Ahmed, Abdullah bin Ahmed, İbrahim el-Harbî, Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî, Bedr el-Meğâzilî, Zekeriyya bin Yahya en-Nâkid, İmam Ahmed'in amca oğlu Hanbel, Kâdî Burtî (ya da Burtî), Ebu Zura ed-Dımeşkî, İsmail bin İshak es-Sekafî, Yusuf bin Musa, Muhammed bin Bişr, Ebu'n-Nadr el-İclî, Muhammed bin Yahya el-Kehhâl, Ömer bin Salih el-Bağdâdî, Talib bin Hurre el-Uzunî, Hasan bin Sevâb, Ahmed bin Hüseyin bin Hassân, Ebu Davud es-Sicistânî (Sünen sahibi), Ahmed bin Hâşim el-Antâkî, Osman bin Salih Harzâd, Ahmed bin el-Mekîn el-Antâkî, Yahya bin Ebu Talib, Yakub bin Süfyân el-Fisevî, Ahmed bin Mulâib, Abbas bin Muhammed ed-Dûrî, Ali bin Sehl bin el-Muğîre el-Bezzâr, Ahmed bin Mansûr er-Remâdî, Muhammed bin Ubeydullah bin el-Münâdâ, Muhammed bin İshak es-Sâğânî ve daha başkalarından -Allah hepsinden razı olsun- ilim tahsil etmiştir.[47]

Öğrencileri

Araştırmanın ardından kaynaklarda Hallâl **rahimehullah**'dan üç kişi dışında rivayet edeni bulamadım. Onlar; bu kitabı rivayet eden Gulâmu'l-Hallâl (Hallâl'in evladı) lakaplı Abdülaziz bin Cafer el-Fakîh, Muhammed bin Muzaffer el-Hâfız ve Hasan bin Yusuf es-Sayrafî'dir.[48]

Rıhletleri

Hallâl *rahimehullah* inayetini İmam Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın fetvalarını toplamaya sarf etmiş, bunun için yola çıkmış, bunları âlî ve nâzil olarak yazmıştır.[49] Bunun üzerine Şam'a iki defa gitmiş Ha-

---

46 Kendisinden rivayet olunan kişiye (Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Sahabeler, Selef vb.) az sayıdaki ravilerle ulaşılan senede "âli senet"; bu senede oranla daha çok raviyle ulaşılan senede ise "nâzil senet" denir. [Mütercim]

47 Bkz. Tabakâtu'l-Hanâbile, 2/12; Tezkiretu'l-Huffâz, 3/785; Târîhu Bağdâd, 5/112; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 14/297

48 Bkz. Tabakâtu'l-Hanâbile, 2/12; Târîhu Bağdâd, 5/112; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 14/297

49 Târîhu Bağdâd, 5/112; Menâkibu'l-İmam Ahmed, s.618

lep'te[50] Salih bin Ali en-Nevfelî ile, Tarsûs'ta[51] el-Fadl bin Abdussamed el-Isfâhânî, Ömer bin Salih ve İsmail bin el-Fadl[52] ile karşılaşmıştır. Yine Cezîre'ye ve Fars topraklarına gitmiş, Fars topraklarında Yakup bin Süfyân el-Fisevî[53] ile karşılaşmıştır. Kirmân'a gitmiş ve orada Hüseyin bin İshak et-Tusterî ve Harb bin İsmail el-Kirmânî ile karşılaşmış ve ondan hadis dinlemiş ayrıca Mekkî bin Abdân el-Kirmânî ile karşılaşmış ve ondan da hadis dinlemiştir. [54] İki defa Şam sınırından Masîsa[55] ve Antakya'ya[56] yolculuk yapmış ve ikinci seferde Ahmed bin el-Mekîn el-Antâkî ile karşılaşmıştır. Mısır'a da rıhlet yapmıştır.[57]

Telifleri

Hallâl *rahimehullah* büyük bir ilmî servet bıraktıktan sonra vefat etmiştir. Daha önce onun birçok beldeye İmam Ahmed *rahimehullah*'ın fetvalarını talep ettiği için yaptığı rıhletleri geçmişti. Hallâl *rahimehullah*'ın hayatını yazanlar onun şu kitaplarını zikretmişlerdir;

1-) el-Câmi' li-Ulûmi Ahmed: Gerçekten büyük bir eserdir. İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* bu kitabın yirmi cüzden oluştuğunu söyler.[58] İbn Kesîr *rahimehullah* ise "İmam Ahmed *rahimehullah*'ın mezhebinde onun gibisi yazılmamıştır." der.[59] Fuat Sezgin ise "Bu kitap, el-Müsned min Mesâil-i Ahmed eseridir." der.

2-) Kitâbu's-Sünne, 3 cilttir. (elinizdeki eser)

3-) Kitâbu'l-İlim ve Tefsîri'l-Gârîb ve'l-Edeb

4-) Kitâbu Ahlâki Ahmed

5-) Kitâbu'l-İlel fî İddeti Esfâr

50 Şam'da meşhur bir şehir. Merâsidü'l-İttilâ', 1/417

51 Şam sınırında Antakya ile Halep arasında bir şehir. Bir önceki kaynak, 2/883

52 El-Menhecu'l-Ahmed, 1/440; Hallâl, Kitâbu'l-Emri bi'l-Ma'rûf ve'n-Nehyi ani'l-Münker, s.125 ve s.163

53 Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 14/297

54 El-Menhecu'l-Ahmed, 1/376, 393, 394

55 Ceyhan sahili üzerinde Şam sınırında bir şehir. Merâsidü'l-İttîlâ', 3/1280

56 Şam tarafındaki sınır şehirlerinden biridir. Meşhur ve belirgin şehirlerdendir. Bir önceki kaynak, 1/124

57 El-Menhecu'l-Ahmed, 1/272

58 İ'lâmu'l-Muvakkiîn, 1/28

59 El-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/148

6-) Kitâbu'l-Hass ala't-Ticâre ve's-Sınâa ve'l-Amel ve İnkâri Men Yeddeî et-Tevekkule ve Terke'l-Ameli ve'l-Huccetu Aleyhim

7-) Kitâbu't-Tabakât. İbn Ebu Leyla "Tabakâtu'l-Hanâbile" kitabında bu kitaptan istifade etmiştir.[60]

İlmî Konumu

Kuşkusuz Hallâl *rahimehullah* faziletli bir imam ve büyük bir âlimdi. İlimleri toplamış ve kuşatmıştı. O, Hanbeliler'in şeyhi ve âlimidir. İlmî konumuna, zamanında yaşayan ve ondan sonra gelen âlimlerin sözleri delalet eder:

Ebu Bekir Muhammed bin Hasan bin Şehriyâr rahimehullah şöyle demiştir: "Hepimiz Hallâl'a tabi olurduk. Zira onun topladığını ve ilmini kimse geçememiştir." Yine demiştir ki: "İlim talep eden herkes Ebu Bekir el-Hallâl ile karşılaşır. Kim Hallâl'in güç yetirdiği kadar rivayete güç yetirebilir?"[61]

Öğrencisi Abdülaziz bin Cafer der ki: "Ebu'l-Hasan Ali bin Muhammed bin Beşşâr *rahimehullah*'ı kendisine bir soru sorulduğu esnada -Hallâl de onun mescidinde iken- şöyle dediğini işittim: 'Şeyhe (Hallâl'a) sorun!' Sanki soruyu soran Ebu'l-Hasan'ın cevabını istiyordu. Dedi ki: 'Şeyhe sorun! Bu şeyh -yani Hallâl- Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın mezhebinde imamdır.' Bunu defalarca dediğini işittim."[62]

İbn Nâsıruddîn rahimehullah der ki: O, çokça rıhlet yapan, geniş ilim sahibi, rivayetlere son derece itina eden biridir.[63]

Akidesi ve Mezhebi

Hallâl *rahimehullah*'ın akidesine gelince o, Ehl-i sünnet ve'l-cemaat çizgisi üzerinde giden bir Selefîdir. Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a talebelik yapan Ebu Bekir el-Merrûzî'ye talebelik yapmıştır. Şeyhinden bol-

---

60 Hallâl rahimehullah'ın teliflerini zikreden kitaplar şunlardır:
Tabakâtu'l-Hanâbile, 2/12; Şuzurâtu'z-Zeheb, 2/261; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/148; Şîrâzî, Tabakâtu'l-Fukahâ, s.171; İbn Teymiyye, Mecmûatu'l-Fetâvâ, 7/390, 34/111; Zehebî, Tezkiretu'l-Huffâz, 3/785; Fuat Sezgin, Târîhu't-Turâsi'l-Arabî, C.1 3/234; Brockelmann, Târîhu'l-Edebi'l-Arabî, 3/314

61 Târîhu Bağdâd, 5/113

62 Tabakâtu'l-Hanâbile, 2/13; Târîhu Bağdâd, 5/113

63 Şuzurâtu'z-Zeheb, 2/261

ca istifade etmiştir. Allah *azze ve celle* cümlesine rahmet etsin.

Mezhebine gelince o, Hanbelî'dir. Hanbelîler'in alimlerinin büyüklerindendir öyle ki hakkında "Mezhebin Şeyhi" denmiştir.

Bazı Güzel Sözleri

Abdülaziz bin Cafer demiştir ki: Ebu Bekir el-Hallâl *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: ***"Direnç göstermeyen kişi, ayağını nereye koyacağını bilemez."***

Yine şöyle demiştir: ***"İlim ehline gereken; ilmi tanımak, onu müzakere etmek ve bununla beraber sürekli [rivayetleri] dinlemek, onla hemhâl olmak ve ona bakmaktır."***[64]

Vefâtı

Kaynaklar icmâ etmiştir ki Hallâl *rahimehullah*'ın vefâtı h. 311 senesinin Rebîulevvel ayında gerçekleşmiş ve şeyhi Ebu Bekir el-Merrûzî'nin yanına defnedilmiştir.[65]

---

64 Tabakâtu'l-Hanâbile, 2/13;

65 Tabakâtu'l-Hanâbile, 2/12; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 11/148; İbnu'l-Cevzî, el-Muntazam, 6/174; İbn Tağrîberdî, en-Nucûmu'z-Zâhire, 2/209; Zehebî, Duvelu'l-İslâm, 1/188; Suyûtî, Tabakâtu'l-Huffâz, s.332 ve hayatını anlatırken adı geçen diğer kitaplar.

İKİNCİ KISIM

KİTAP ve MEVZUSU

1. Kitabın İsmi: Kitabın mevcud ismi şudur: ***"el-Müsned min Mesâil-i Ebi Abdillah Ahmed bin Muhammed bin Hanbel radıyallahu anhu"***

Bu ismi Hâcî Halîfe, Brocklemann ve Fuat Sezgin zikretmiş ve şöyle demişlerdir: Bu, Hallâl'ın "el-Câmi'" kitabından bir bölümdür.

Diğer ismi ise "es-Sünne" dir. Bu ismi İbn Teymiye *rahimehullah* zikretmiş ve "Mecmûu'l-Fetâvâ", "el-Fetâva'l-Kübrâ" ve "Deru Teâru-di'l-Akl ve'n-Nakl" kitaplarında ondan birçok nakilde bulunmuştur.

2. Kitabın Konuları: Bu kitap, Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın görüşünü temsil eder, bid'atçılardan olan muhalif kesime reddiye verir. Değindiği mevzulardan ortaya çıkmaktadır ki Selefin menheci hak menhecin ta ken-disidir. Çünkü söyledikleri görüşlerinde onların dayanakları Allah'ın kitabı ve Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetidir. Elinizdeki kitap şu gelen mevzuları içermektedir;

1-) Emirlikle ilgili hükümler ve bu konuda söylenenler. İmamlara karşı ayaklanmanın haram olması ve cemaate (Müslümanların toplulu-ğuna) bağımlı olmanın vacip olması

2-) Hâricîlerin ve malları ile zürriyetlerinin hükümleri

3-) Hırsızların hükümleri, hırsızla savaşma ve onlarla savaşta kaçınıla-cak meseleler ve o hırsızın vali tayin edilmesi durumunda ona tabi olmanın mekruh olması

4-) Hilafet hükümleri, dört halife, Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'yu ön-celemek ve Ali *radıyallahu anhu* ile beraber halifeleri dört kabul etmenin sünnete tabi olmak olması bir de Muâviye *radıyallahu an-hu*'nun hilafeti

5-) Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in faziletleri ve Makâm-ı Mahmûd

6-) Dört Halifenin faziletleri sonra da Aşere-i Mübeşşerenin faziletleri

7-) Abbas ve oğlunun (Abdullah bin Abbas) faziletleri

8-) Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'ya üstün tutan kişiyi reddetme ve bu konudaki hakkın beyanı

9-) Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını zikretme

10-) Râfızîlere reddiye

11-) Kaderiyye'ye reddiye ve onların hükümleri

12-) İman konusunda Mürcie'ye reddiye

13-) Cehmiyye'nin Kur'an hakkındaki görüşlerinin beyanı ve Kur'an'a mahlûk demeleri hakkında onlara reddiye

3. Telifin Sebebi: Müellif bu kitabın telifi için herhangi bir sebep zikretmemiştir. Ancak görünen o ki o, bu kitapla muhalif fırkalara aynı şekilde siyasî olaylara reddiye vermeyi istemiştir. Böylece kitabına "emirlik ve bu konuda söylenenler" başlığıyla başlamıştır. Bununla kendi zamanında -daha önce geçtiği üzere- yaygın olan imamlara çokça baş kaldırılmasına bu meselelerde Selefin mezhebini açıklayarak işaret etmektedir.

Buna ek olarak Hallâl *rahimehullah* İmam Ahmed *rahimehullah*'ın ilmini toplamaya hırslı olmuştur. Hepsini toplama konusundaki bu rağbeti onu bu kitabı telif etmeye götürmüştür.

4. İlmî Değeri: Vakıa o ki bu kitap, Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın akidesi hakkında tasnif edilmiş kitapların en mühimlerindendir. Bunun birkaç sebebi vardır;

1-) Kitabın, sünnet ve Selefi salihin menheci üzere gitmesi ve sahih akidenin takriri hususunda Kitap'tan, sünnetten, sahabe ve tâbiînin sözlerinden olan nakillere dayanmasıdır.

2-) Kitabın, Ehl-i sünnet'in imamı, Cehmiyye ve Mürcie'nin meydan okumalarına karşı dik duran, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırmayan, darp, hapishane, işkence gibi eziyetlere rağmen [bir an olsun] yumuşamayan İmam Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın görüşlerini içermesidir.

3-) Kitabın, Ehl-i sünnet'ten birçoklarının sözlerini içermesidir. İshak bin Râhûye, Süfyân bin Uyeyne, İmam Malik, Ömer bin Abdülaziz, Zübeydî ve Evzâî -Allah hepsinden razı olsun- gibi.

4-) Hadisler ve eserleri senetli bir şekilde vermesidir. Bu, meseleler hakkındaki görüşlerin sıhhatinin boyutu ve senedi inceledikten son-

ra nispetinin sıhhatiyle ilgili araştırmacıya bahşedilmiş şeylerdendir.

5-) İbn Teymiyye *rahimehullah*'ın kitaplarında olduğu gibi Selefin mezhebini açıklama hususunda âlimlerin bu kitaba dayanmasıdır.

Bütün bu durumlar, elinizdeki kitabın Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın mezhebi hakkında yazılmış eserlerin arasında ilmî değerini açıkça ortaya koymaktadır. Allah *azze ve celle* hepsine rahmet etsin ve bizleri onların yoluna tabi olmaya muvaffak etsin.

BİRİNCİ BÖLÜM
EMİR SAHİPLERİNE İTAAT VE ONLARA BAŞ KALDIRMANIN HÜKMÜ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

İmama İtaat Etmek Ve Ona Karşi Ayaklanmayi Terk Etmek[66]

---

66 Müellif *rahimehullah* kitabına bu şekilde başlamıştır. Sanki bununla, kendi asrında meydana gelen; Türk unsurunun üstün gelmesi, dilediklerini yönetime getirme ve dilediklerini yönetimden almaları gibi durumlara işaret etmek istemiştir. Daha önce Müellif *rahimehullah*'ın yaşadığı siyasi devir mukaddimede geçmişti.

Ebu Bekir el-Merrûzî dedi ki: Sünnet[67], cemaat[68], işitme ve itaat etme[69]

67 Sünnet, lügatte yol manasına gelir. Şerî örfte ise Sünnet; Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözleri, fiilleri ve takrirleridir (göz yumduğu şeyler). *(et-Tenbîhâtu's-Seniyye, s. 160)*

Sünnet, Kur'an'ın mukabilinde de kullanılır. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir topluluğa aralarında Allah'ın azze ve celle kitabını en iyi okuyan imamlık etmelidir. Eğer okumada aynı seviyede iseler, Sünneti en iyi bilenleri imamlık etmelidir."*** *(Müslim, 673; Ebu Davud, 582; Tirmizî, 235)*

Yine beş hüküm (Farz, Mendûb, Haram, Mekrûh, Mübâh) arasından farzın mukabili olarak da kullanılır. Bazen de sadece farzın mukabilinde kullanılır, tıpkı abdestin farzları ve sünnetlerinde olduğu gibi. Bazen de bid'atin mukabilinde kullanılır; "Ehl-i Sünnet veya Ehl-i Bid'at" denir. *(et-Tenbîhâtu's-Seniyye ala'l-Akîdeti'l-Vâsıtıyye, s.160)*

Burada kullanıldığı mana ise bid'atin muhalifi olandır. Sünnet, ancak Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelenlere tabi olmakla bid'ate muhalif olur. Ebû Osmân en-Nîsâbûrî *rahimehullah* dedi ki: "Kim nefsine sözlü ve fiili olarak sünneti emrederse hikmeti konuşur. Kim de nefsine sözlü ve fiili olarak hevayı emrederse bid'ati konuşur." Şüphesiz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetin tersi olan bidatten uyarmıştır, tıpkı şu sözünde olduğu gibi: ***"Sözün en doğrusu Allah azze ve celle'nin kitabı, hidayetin en güzeli ise Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en şerlisi sonradan ortaya çıkarılanlardır. Sonradan ortaya çıkarılan her şey bidattir, her bidat dalâlettir ve her dalâlet cehennemdedir."*** *(Müslim, 867)*

Bid'ate sevk eden şey -Allah *azze ve celle* bizi muhafaza eylesin- hevâdır. Bu sebeple Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah* der ki: "İnsanların dinden dönme noktasında en hızlı olanları, hevâ heves ehlidir." *(Âcurrî, eş-Şerîa, s.219; Şâtıbî, el-İ'tisâm, 1/84)*

68 Cemaat, Müslümanların cemaati manasındadır. Bu da Sahabeler ve kıyamete kadar onlara güzellikle tabi olanları kapsar. Onlara ittiba hidayet, onlara muhalefet ise dalâlettir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurur; **"Kim de kendisine hidayet apaçık belli olduktan sonra peygamberle ayrılığa düşer ve müminlerin yolundan başka bir yola uyarsa, onu, gittiği yolda bırakırız ve onu cehenneme atarız. O, ne kötü bir yerdir!"** [Nisâ, 4/115] *(Şerhu't-Tahâviyye, 430-431)*

İbn Mesud *radıyallahu anhu*'dan şöyle aktarılmıştır: "Cemaat, Allah *azze ve celle*'ye itaate uymaktır, velev ki tek başına kalmış olsan bile." (*Lâlekâî, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehl-i's-Sünne ve'l-Cemâa, 1/109)* İmâm Şâtıbî *rahimehullah* cemaatin tarifi hususunda alimlerin görüşlerini beş görüşte bir araya getirmiştir:

1-) İslam ehlinin büyük çoğunluğudur. *(es-Sevâdu'l-A'zam)*

2-) Müçtehit âlimlerin imamlarının cemaatidir.

3-) Hassaten sahabelerdir. Zira onlar dinin direğini ikame ettiler ve kazıklarını çaktılar [sağlamlaştırdılar]. Onlar asla dalâlet üzere de biraraya gelmezler.

4-) İslâm ehlinin cemaatidir. Bir iş üzerine icmâ' ettikleri zaman diğer milletlerin onlara uyması vacip olur.

5-) Bir emirin etrafında toplandıkları vakit oluşan Müslüman cemaatidir. *(Şâtıbî, el-İ'tisâm, 2/260-264)*

69 İşitme ve itaat etme, insanların işlerini sevk-i idare eden önderler yani veliyyu'l emir için olur. Ehl-i Sünnet'in mezhebi bu konuda, günahı emretmedikleri sürece imamları işitip itaat etmek üzeredir.

kavramları Ebu Abdullah *rahimehullah*'a zikredilirken O'nun bunlara teşvik ettiğini ve bunları emrettiğini işittim.[70]

Ebu Bekir el-Merrûzî'nin bize haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "İşitme ve itaat etme masiyetle (günah işlemekle) emrolunmadığı sürecedir."[71]

Ahmed bin Hüseyin bin Hassân bana haber etti, dedi ki: "Sultana itaat etmek hakkında kendisine sorulduğu sırada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Allah *azze ve celle* sultana afiyet versin.[72] [İtaat etmek] gerekir. Subhanallah! O, sultandır."[73]

Hanbel[74] bize şöyle anlattı: Cuma namazı ve Cuma namazında aceleci olmak hakkında Ebu Abdullah'a sordum, şöyle dedi: 'Abbasoğulları, başkalarına göre namaz konusunda daha sağlam ve namazla bağları daha kuvvetlidir.[75] Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَطِيعُوهُمْ مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ»

"Aranızda namazı ikame ettikleri sürece onlara itaat edin."[76]

---

70 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

71 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu konuda Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu hadis vârid olmuştur: ***"Kişiye gereken, sevdiği veya sevmediği konularda işitip itaat etmesidir. Ancak ma'siyetle emrolunması bunun dışındadır. Şayet ma'siyetle emrolunursa ne dinlemek vardır ne de itaat!"*** *(Buhârî, 2955; Müslim, 1839)*

72 Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* imama dua ediyor ve imamlar için tevfik, selamet, uzun ömür ve düşmanlara karşı zafer dilemeyi müstehab görüyordu.

73 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam burada sultan meselesinin açık olmasına rağmen sorulmasına şaşırdığı için böyle bir tepki vermiştir. Allah *azze ve celle* en iyisini bilir.

74 İmam Ahmed *rahimehullah*'ın amcaoğlu. [Mütercim]

75 İbn Kesîr *rahimehullah*, el-Bidâye ve'n-Nihâye'de (1/47) şunu aktarır: Harun er-Reşid, Ebu Bekir bin Ayyâş'a şöyle sorar; "Halifelerin en hayırlısı kimdir; biz mi yoksa Emeviler mi?" dedi ki: "Onlar insanlar için daha faydalıydı. Siz ise namaz konusunda daha sağlamsınız."

76 Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den namazı ikame ettikleri sürece zulüm bile etseler imamları karşı ayaklanmayı nehyeden hadisler vârid olmuştur. Onlardan biri şu hadistir: ***"İmamlarınızın en hayırlısı sizin kendilerini sevdiğiniz, onların da sizi sevdiği, [cenaze] namazlarını kıldığınız ve onların da sizin [cenaze] namazlarınızı kılan kimselerdir. İmamlarınızın en şerlileri ise kendilerini sevmediğiniz, onların da sizi sevmediği, sizin kendilerine lanet ettiğiniz ve onların da size lanet ettiği kimselerdir."*** Denildi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlara kılıçla karşı çıkmayalım mı?" Dedi ki: ***"Hayır! İçinizde namazı ikame ettikleri sürece."*** Müslim, 1855; Dârimî, 2839; Müsned, 23987, 23999

Hanbel bir başka yerde de şöyle demiştir: "Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: 'Kurban kesmek de orucu açmak da İmamın başlamasıyla olur. İmam oruç açtığında insanlar da oruçlarını açar; İmam kurbanını kestiğinde insanlar da kurbanını keser. Namaz da aynı şekilde imama aittir."[77]

Yusuf bin Musa'nın bana haber ettiğine göre, Ebu Abdullah'a *rahimehullah* şöyle denildi: "İkame ettikleri sürece iyi ya da fâcir imamların ardında Cuma ve bayram namazlarını kılmak caiz midir?" "Evet." dedi.[78]

Furât dedi ki: Ebu Hâzim'i işittim, şöyle diyordu: "Beş sene Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* ile kaldım. O'nun Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunu anlattığını işittim;

«إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَإِنَّهُ سَيَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ»، قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: «فَوَالِهِمْ بِبَيْعَةِ الْأَوَّلِ فَالْأَوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمُ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ»

"İsrailoğullarını peygamberler yönetiyordu. Her peygamber öldüğünde başka bir peygamber onun yerine geçiyordu. Şüphesiz benden sonra peygamber olmayacak, halifeler olacak ve çoğalacaklar." Dediler ki: "Bize ne yapmamızı emredersin?" Dedi ki: ***"Sırasıyla, ilk hangisi geldi ise onu veli edinin (biat edin) ve onlara, Allah azze ve celle'nin vermiş olduğu hakkı verin [işitip itaat edin]. Şüphesiz Allah azze ve celle idare ettikleri kimseler hakkında onlara soracaktır."***[79]

Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Bu hadis ne kadar da güzeldir, -sanki bu hadis onun hoşuna gitmişti- bu aynı zamanda Ehl-i sünnet'in de görüşüdür.[80]

---

77 Bir ravisi [Asame bin İsâm] hariç geri kalan tüm ravileri sikadır (güvenilirdir).

78 İsnadı hasendir. Bu görüş aynı zamanda selefin de görüşüdür.

79 Buhârî, 3455; Müslim, 1842; İbn Mâce, 2871; Müsned, 7960

80 Bu sözün İmam'a nispeti sahihtir.

Ebu Kibrân bize şöyle anlattı: Şa'bî'nin şöyle dediğini işittim: "Peygamberinin Ehl-i beyt'ini sev ama Râfizî[81]olma! Kur'an ile amel et ama Harûrî[82] olma! Sana gelen her güzelliğin Allah *azze ve celle*'den; sana gelen her kötülüğün ise nefsinden olduğunu bil ama asla Kaderî[83] olma! Habeşli bir köle dahi olsa imama itaat et.[84]

Muhammed bin Yahya'nın bana haber ettiğine göre, O Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiş/sormuş: Fudayl *rahimehullah*'ın şöyle dediği rivayet ediliyor; "Allah *azze ve celle*'nin Harun'un ömrünü arttırmasını ve benim ömrümü azaltmasını isterim." Dedi ki: "Evet, bu rivayet ondan aktarılıyor. Allah *azze ve celle* Fudayl'a rahmet etsin. O, Harun'dan daha şerli birinin gelmesinden korkuyordu."[85]

---

81 **Râfizîler:** Gulât-ı Şia'dandır (aşırıya kaçan gruplardandır). Ehl-i beyti sevme hakkında aşırı gider ve onları oldukları konumdan daha yukarıda görürler. Onların dışında kalan Ebu Bekir *radıyallahu anhu* ve Ömer *radıyallahu anhu* gibi büyük sahabelere ise düşmanlık ederler. *(Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, 1/162; Abdülkâhir el-Bağdâdî, el-Fark beyne'l-Fırak, s.21; Eşarî, Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/89)*

82 **Harûrîler:** Haricîlerin bir ismidir. Kûfe'ye yakın bir yer olan Harûra'ya nispetle böyle denmiştir. Hâricîler, Ali *radıyallahu anhu* Sıffin'den sonra Kûfe'ye döndüğünde buraya katılmışlardır. *(el-Fark beyne'l-Fırak, s.75; Eşarî, Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/207)*
Onlar, tıpkı Şeyhulislâm İbn Teymiyye *rahimehullah*'nin şu sözünde anlattığı gibidir; "Hariciler sünnetten sadece mücmelliği (kapalılığı) açıklanmış olana tabi olurlar, Kur'an'ın zahirine muhalif olana tabi olmazlar. Bu sebeple zina edeni recm etmezler, hırsızın elinin kesilmesi içinde [hadiste belirtilen] çalması gereken yeterli miktarı gözetmezler." *(Mecmûatu'r-Resâili'l-Kübrâ, 1/36-37)*
Bu tamda Şa'bî *rahimehullah*'ın kastettiği şeydir yani bu sapıklar gibi sünneti ihmal etme!

83 **Kaderîler:** Kulları kendi fiillerinin yaratıcısı olarak gören ve bu konuda ne var etmek ne de nefyetmek anlamında Allah *azze ve celle*'nin kudretini hiçe sayan bidatçi bir akımdır. Bu yüzden "bu ümmetin Mecusileri" olarak adlandırılmışlardır. *(*Bkz. *Lâlekâî, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehl-i's-Sünne ve'l-Cemâa, 3/532)*

Selefe göre bize gelen her iyilik Allah *azze ve celle*'den, kötülükler ise Allah *azze ve celle*'nin takdir etmesiyle beraber nefsimizdendir. Kulların, itaat olsun ma'siyet olsun bütün fillerinin yegâne yaratıcısı Yüce Mevlâ *azze ve celle*'dir.

84 Bu rivayetin isnadı hasendir.

85 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Kesir *rahimehullah* bu rivayeti kitabında şöyle zikretmiştir: "Fudayl bin İyâd *rahimehullah* şöyle diyordu: Hiç kimsenin ölümü [Harun] er-Reşîd'in ölümü kadar bize zor gelmez. Sebebi ise ondan sonra ortaya çıkacak hadiselerden korkulmasıdır. Allah *azze ve celle*'ye, benim ömrümden alıp onun ömrüne ziyade etmesi için dua ederim. *(el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/220)*

Bu sözlerde Harun er-Reşîd'in İslâm düşmanlarının vasfettiği gibi şehvetine düşkün, arsız biri olmadığı açığa çıkmaktadır. Zira eğer böyle bir kişilikte olsaydı ümmetin ileri gelenlerinden bir âlim böyle bir laf etmezdi.

Muhammed bin Harun'un bana haber ettiğine göre, İshak onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu hadisi hakkında soruldu;

«مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً»

"Kim, herhangi bir imamı olmaksızın ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüştür."[86] bunun manası nedir? Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "İmam nedir bilir misin? İmam, Müslümanların üzerinde ittifak etikleri ve hepsinin 'Bu imamdır.' dediği kişidir. İşte hadisin manası budur."[87]

Muhammed bin Avf bin Süfyân el-Hımsî dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim:

"Fitne: İnsanların işini üstlenen ve yerine getiren bir imam olmadığı zaman ortaya çıkan şeydir."[88]

Abdurrahman bin Amr'ın bize Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'dan aktardığına göre, O şöyle demiştir:

"Sünneti Osman *radıyallahu anhu* ile alakalı; fitneyi de Sultanla alakalı bir şey olarak gördüm."[89]

---

86 İbn Hibbân, 4573. Benzerleri için bkz. Müslim, 1848; Nesâî, 4114; Müsned, 7944, 8061, 10333

87 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hâni, Mesâilu'l-İmâm Ahmed bin Hanbel kitabında bu rivayeti zikretmiştir 2/185.

88 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ehl-i sünnet'in bu konudaki mezhebi şudur: "İnsanların maslahatlarını gözeten bir imamın ikame edilmesi vaciptir." İbn Haldûn der ki: "İmam tayin etmek vaciptir. Şeriatta bunun vucubiyeti sahabe ve tabiinin icmâsıyla bilinmiştir. Çünkü Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatının hemen peşinde Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu*'ya biat etmeye ve işlerinde sözü O'na teslim etmeye başladılar. Sonraki asırlarda da durum hep böyle olagelmiştir. İnsanlar hiçbir asırda kaosa terk edilmedi ve bu durum imam tayin etmenin vacip olduğuna delalet eden bir icmâ şeklinde sabit oldu." *(İbn Haldûn, Mukaddime, s. 191)*

Mu'tezile'den Esam, bazı Hâricîler ve daha başkaları bu icmâya muhalefet etmiştir. Onlara göre vacip olan, şeri hükmü devam ettirmektir. Ümmet, adalet ve Allah *azze ve celle*'nin hükümlerini uygulama noktasında bir araya gelirse, bir halifeye ihtiyaç duyulmaz ve halife tayin etmek vacip olmaz. *(İbn Haldûn, Mukaddime, s.192)*

89 Allah *azze ve celle* daha iyi bilir manası şudur: Halifeye itaat ettiklerinde insanların durumu düzgündü, ne zaman ki halifeye başkaldırdılar fitneler başlamış oldu, halifenin katledilmesiyle kılıç sürekli ümmetin başında oldu [fitne kesilmedi] ve Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu sözü tahakkuk etti: ***"Kılıç ümmetimin başına bir kere indi mi [fitne baş gös-***

Salih bin Ahmed'in bize anlattığına göre babası [Ahmed bin Hanbel] *rahimehullah*, halifenin elçileri olan İbnu'l-Kelbî[90] ve Muzaffer'e şöyle demiş: "Fakirlikte ve zenginlikte, sevilen ve sevilmeyen durumlarda ve [aleyhimize yapılan] tercihlerde halifeye itaati gerekli görürüm. Cemaatle namazdan geri kalmak, Cuma namazına ve Müslümanların davetine katılamamaktan dolayı ciddi üzüntü duyuyorum."[91]

Asame bin İsâm bana şöyle haber etti: Hanbel bu mesele (halifeye itaat) hakkında bize şöyle anlattı: "Ben, gece-gündüz onun için istikamet, tevfik ve Allah *azze ve celle*'nin yardımını isterim ve bunu yapmayı kendime vacip görürüm."[92]

«عَلَيْكَ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ، وَمَنْشَطِكَ وَمَكْرَهِكَ، وَأَثَرَةٍ عَلَيْكَ»

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah

---

terince] kıyamete kadar kaldırılmaz." *(Tirmizî, 2202; Ebu Davud, 4252; Müsned, 22452)*

90 İbnu'l-Kelbî postacı, Muzaffer ise Abdullah bin İshak'ın hâcibidir. (*Menâkıbu'l-İmâm Ahmed s .442)*

91 Senedinde Muhammed bin Ali vardır ki hâli bilinmemektedir.

92 Senedinde Ali bin İsa vardır ki hâli bilinmemektedir. Bu aynı zamanda Selefin de mezhebidir.

Ahmed *rahimehullah* bu sözü halifeye jurnallendiği zaman söylemiştir. Olay şöyle olmuştur: "Alevîlerden biat toplayan biri Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın evine sığınır, gizlenir. Onlar evin her tarafını hatta çatının üstünü dahi meşaleler kuşatana kadar bunu fark edemezler. Askerler İmam Ahmed *rahimehullah*'ı ailesiyle beraber avluda oturur bir hâlde bulurlar ve ona kendisi hakkında anlatılanı (imama karşı ayaklanma) sorarlar. O da şu cevabı verir: 'Böyle bir şey yoktur. Böyle bir şey niyetimde de yoktur. Ben gizli ve açıkta, darlık ve bollukta, dinç olduğum ve zorlandığım durumda ve aleyhime tercih yapılması durumunda bile müminlerin emirine itaat etmeyi vacip görürüm. Gece-gündüz onun istikamet ve tevfik üzere olması için dua ederim." *(el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10, 337)*

İmam Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* Mu'tasım'ın meclisinde kırbaçlandıktan ve özgürlüğüne kavuştuktan sonra evine bağlı yaşadı ne cemaate ne de cumaya çıkıyordu. Tâ ki Mütevekkil halife oluncaya dek Mutasım ve oğlu Vasık'ın hilafeti süresince böyle yaşamaya devam etti. *(İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/337)*

İbnu'l Cevzî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın Cuma ve cemaatten geri kalma sebebi şudur; İshak bin İbrahim ölmeden önce ona yöneldi ve şöyle dedi: 'Evine bağlı kal ve Cuma'ya, cemaate çıkma! Eğer bunu yapmazsan Ebu İshak'ın döneminde başına gelenler bir daha başına gelir." *(İbnu'l Cevzî, Menâkıbu'l-İmâm Ahmed bin Hanbel, s.443)*

İmam'ın buradaki sözünden maksat da bu olsa gerek. Allah *azze ve celle* en iyisini bilir.

sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: ***"Fakirlikte ve zenginlikte, sevilen ve sevilmeyen durumlarda ve aleyhine tercih yaptığı durumlarda [emir sahibini] işitip itaat etmen gerekir."***[93]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın Halife Mütevekkil'i[94] anarken şöyle dediğini işittim: "Şüphesiz ben ıslah olması ve afiyet bulması için ona dua ederim."

Yine şöyle demiştir: "Şayet Mütevekkil'e bir şey olursa (ölürse) o zaman İslam'ın başına gelecekleri görürsünüz."[95]

Merdiveyh bize şöyle anlattı: Fudayl *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Adil bir imamın/sultanın yüzüne bakmak ibadettir."[96]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Rafizî İbn Asım'ın boynunun vurulduğu gün -ki had gereği vurulmuştur- Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanına girdim. Onu mutlu gördüm, o kadar mutluydu ki mutluluk yüzünden belli oluyordu. Bana dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde bir haddin ikame edilmesi, yeryüzü için kırk gün yağmur yağmasından daha hayırlıdır."[97] Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Üzerine vacip olan bir hakkımız olması durumunda bile halifeye hakkını helal ettim."[98] Ebu Abdullah *rahimehullah* tebessüm etti. Rafizî'nin boynunun vurulmasını emreden Cafer el-Mansûr *rahimehullah*'dı. [Râfizî'nin] ölümüne sebep olan ikinci darbeden sonra Ebu Abdullah *ra-*

---

93 Müslim, 1836; Nesâî, 4155; Müsned, 8953

94 Mütevekkil Alellâh: Cafer bin Mu'tasım. Hicri 232 senesinin sonunda kardeşi Vasık'tan sonra hilafete geldi. Herkes O'nun "Muntasır billah" lakabını alması konusunda ittifak etmişti. Ancak [baş kadı] İbn Ebi Duâd dedi ki: "Ben O'nun "Mütevekkil Alellâh" lakabını almasını daha uygun görüyorum." Bunun üzerine insanlar onun hilafetiyle mutlu oldu. Şüphesiz O, sünneti ve sünnet ehlini severdi. İnsanların başından [Kur'an mahlûktur] fitnesini kaldırdı ve her tarafa "Kur'an'ın yaratılması" meselesi hakkında hiç kimsenin konuşmamasını yazıp [ferman] gönderdi. *(İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/310-337)*

95 Bu eserin isnadı sahihtir.

96 Bu eserin isnadı sahihtir. Bu sözü destekleyen Kitap'tan ve Sünnetten bir delil bulamadım. İbadeti ancak Allah ve Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* meşru kılar. Adil imam hakkında birçok hadis vârid olmuştur. Onlardan birisi şu hadistir; ***"Yedi sınıf vardır ki Allah'ın gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı o günde Allah onları gölgelendirecektir; adil imam, Allah'a itaatle yetişmiş genç..."*** *(Buhârî, 660; Müslim, 1031)*

97 Nesâî, 4904; İbn Mâce, 2538; Müsned, 8738, 9226

98 Manası: Şayet halifenin yanıda bizi men etmiş olduğu bir hakkımız varsa ya da bize zulmetmişse, yeryüzünde Allah *azze ve celle*'nin hükümlerini yerine getirdiği için hakkımızı ona helal ederiz.

himehullah'ın yanına girdim, istirca'[99] etmeye ve Allah *azze ve celle*'den afiyet istemeye başladı.[100]

Muhammed bin Yahya el-Kahhâl şöyle dedi: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Cafer el-Mütevekkil, o söze itikat etmemektedir. Yani, kendisinden öncekilerin Kur'an hakkındaki sözüne/görüşüne itikat etmemektedir."[101]

Atıyye es-Sirac bize şöyle anlattı: Ebu Müslim el-Havlani *rahimehullah* şöyle anlattı: "Şüphesiz sana senin gibi birisi emir olarak tayin edilmiştir. Eğer doğru yolu bulursa Allah *azze ve celle*'ye hamd et. Şayet bunun dışındaki bir şeyle amel ederse ona dua et ve ona karşı çıkma ki dalalete düşmeyesin."[102]

Sa'd bin Huzeyfe'nin [babası] Huzeyfe'den rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: "Müslümanların topluluğundan bir karış ayrılan, şüphesiz İslam'dan ayrılmıştır."[103]

Ebu Recâ dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini işittim: "Kim Müslümanların topluluğundan bir karış ayrılırsa, cahiliye ölümü üzere ölür."[104]

---

99 "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn (Şüphesiz Allah'a aidiz ve yine O'na döneceğiz)" sözünü söylemektir. [Mütercim]

100 Bu eserin isnadı sahihtir.

101 Bu eserin isnadı sahihtir. Daha önce geçtiği üzere Mütevekkil sünneti ve Ehl-i sünnet'i severdi, mihneyi kaldırdı ve hiç kimsenin "Kur'an'ın yaratılması" konusunda konuşmasına müsaâde etmedi. Cafer'den önce Mu'tasım ve oğlu Vâsık, onlardan önce de Me'mûn vardı. Me'mûn'u Mu'tezile'den bir grup istila etti ve hak yolundan ayağını kaydırıp batıla sürüklediler, Kur'an'ın mahlûk olması ve Allah *azze ve celle*'den sıfatları iptal etme fikrini ona süslü gösterdiler. Ondan önceki Abbasi ve Emevi halifelerinin tümü Selefin mezhebi üzerineydi. Ne zaman ki Me'mun hilafete geldi bunlar (Mu'tezile) onun başına toplandı, onu bu fikre sevk ettiler ve süslü gösterdiler. *(el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/331)*

102 Bu eserin isnadı zayıftır. Ancak manası sahihtir zira Selefin mezhebi şudur: "Kendilerinden apaçık küfür sadır olmadığı müddetçe zulüm dahi etseler imamlara (sultanlara) itaat etmek vaciptir. Mu'tezile ise zulüm ettikleri takdirde imamlara karşı kılıçla ayaklanmayı (silahlanmayı) asıllarından biri olan 'emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker' kaidesine binaen caiz görürler." *(Şerhu't-Tahâviyye, s.589)*

103 Bu eserin isnadı zayıftır. Ancak manasına delalet eden şöyle bir hadis bulunmaktadır; Ebu Zer *radıyallahu anhu* Rasûlullah'tan *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle rivayet etmiştir: ***"Kim topluluktan bir karış ayrılırsa İslam bağını boynundan çıkarmış olur."*** *(Ebu Davud, 4758; Müsned, 21460, 21560, 21561)*

104 Bu eserin isnadı sahihtir. Bu manada Rasûlullah'tan *sallallahu aleyhi ve sellem* şu hadis sabit olmuştur; ***"Kim kendi emir sahibinden hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin!***

Abdullah bin Hanbel dedi ki: Babamın bana anlattığına göre amcası (Ahmed bin Hanbel) ona şöyle anlatmış: "Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah*[105] karanlık bir göreve (hilafete) geldi ve onu aydınlattı. Öldürülmüş (unutulmuş) sünnetlere geldi ve onları ihya etti, Allah *azze ve celle* yolunda kınayıcının kınamasından ya da herhangi bir kimseden korkmadı. Unutulmuş sünnetleri ihya etti, silinmiş (uygulanmayan) hükümleri uyguladı, Allah *azze ve celle* O'na rahmet etsin."[106]

Amcam (Ahmed bin Hanbel) dedi ki: "Şöyle söylenirdi, 'Her şu kadar-şu kadar yılda Allah *azze ve celle*'nin emrini ikame eden biri çıkar."[107] Sonra da Mütevekkil'i zikretti ve dedi ki: "Şüphesiz O, [kendinden öncekilerinin] ortaya çıkardıkları İslam'ı silme ve münkeri ortaya çıkarma işlerini insanlardan gidermiştir."

Dedim ki: "Sen onu Hakk'a en layık/en yakın biri olarak mı görüyorsun?"

Dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmamış mıdır?"

«مَنْ أَحْيَا سُنَّةً مِنْ سُنَّتِي قَدْ أُمِيتَتْ فَقَدْ أَظْهَرَ مَا أَظْهَرَ»

Zira kim cemaatten (İslam toplumundan) bir karış dahi ayrılıp [bu hal üzere] ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüştür." *(Buhârî, 7053, 7054, 7143; Müslim, 1849; Dârimî, 2561; Müsned, 2487, 2702, 2825)*

105 Ömer bin Abdülaziz bin Mervan bin el-Hakem bin Ebi'l-Âs el-Emevî müminlerin emiri, Süleyman bin Abdülmelik'in ölümünden sonra hilafete geldi. Bu olay h. 99 senesinde vaki olmuştur. Kimi alimler (İmam Şâfiî *rahimehullah* gibi) onu raşid halifelerden saymıştır. *(Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 9/184; Târîhu't-Taberî, 6/427; Takrîbu't-Tehzîb, 2/59)*

106 Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* insanlara zulmedilen işleri bitirmesi ve kendinden önceki halifelerin görkemli, şaşaalı hâllerinden uzaklaşması sebebiyle Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* O'nunla ilgili bu ifadeleri kullanmıştır.

İbnu'l Cevzi *rahimehullah* şöyle der: Basra Kadısı İbrahim bin Muhammed et-Teymi şöyle söylerdi: "Halifeler üç tanedir; 1-) Kendisine uyana kadar mürtetlerle savaşan Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu* 2-) Emevilerin zulüm ettikleri yerleri ve hakları iade eden Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah*. 3-) Bidatleri silen ve sünneti [tekrar] ortaya çıkaran Mütevekkil." *(Menâkıbu'l-İmâm Ahmed bin Hanbel, s.438)*

107 Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen şu hadise işaret etmektedir; ***"Hiç şüphesiz Allah azze ve celle bu ümmete her yüz yılın başında dini işlerini yenileyecek birini gönderecektir."*** *(Ebu Davud, 4291)* İçlerinde Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın da bulunduğu âlimlerden bir grup demiştir ki: "Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah*, ilk yüz yılda gelen müceddiddir." *el-Bidâye ve'n-Nihâye, 9/207*

"Kim öldürülmüş [unutulmuş] sünnetlerimden bir sünneti ihya eder-se şüphesiz o ortaya çıkardığını [en güzel şekliyle] ortaya çıkarmış olur."[108]

-Mütevekkil'den önce olanları kastederek- "Allah *azze ve celle* ve İslam düşmanı bir zimminin ihdas etmiş olduğu sünnetleri öldürmek gibi bir musibetten daha büyük bir musibet var mıdır? Mütevekkil, sünneti ihya etmiştir. Allah *azze ve celle* O'ndan razı olsun."[109]

İmama İtaat Etme Ve İmamın Halkı İçin Yapması Gerekenler

Ebu Halid'in Amir eş-Şa'bî *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: "Rıdvan biatında -Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e- ilk biat eden Ebu Sinan el-Esedî'dir."[110]

Ubâde bin el-Velîd bin Ubade bin es-Sâmit'in, dedesi Ubâde bin es-Sâmit *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle anlatır: "Biz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e fakirlikte ve zenginlikte, hoşlanılan ve hoşlanılmayan durumlarda işitip itaat edeceğimize, emir sahibine karşı ayaklanmayacağımıza, nerede olursak olalım hakkı ikame edeceğimize ve

---

108 Tirmizî de buna benzer bir hadis şu şekilde geçmektedir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim benden sonra unutulmuş olan sünnetlerimden birini ihya ederse şüphesiz ona ecirlerinde hiçbir eksik olmaksızın o sünnetle amel edenin ecri kadar ecir verilir…"*** *(Tirmizî, 2677; İbn Mâce, 209. 210)*

109 Bu rivayetin isnadındaki bir kişi dışında geri kalanlar sika ravilerdir.

110 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Rıdvan biatinde ilk biat eden kişi hakkında ihtilaf edilmiştir. İbn Hişâm, Dûlabî ve İbn Hacer *rahimehumullah* der ki: Ağacın altında ilk biat eden Ebu Sinan el-Esedî'dir. *(es-Sîretu'n-Nebeviyye, 3/414; Kitâbu'l-Kunâ, s.37; el-İsâbe, 4/95)*

İbn Sa'd rahimehullah şöyle demektedir: Bu hadisi Muhammed bin Ömer el-Vâkıdî'ye zikrettim, dedi ki: Bu bir hatadır. Ebu Sinan el-Esedî, Hudeybiye'den önce Ben-i Kurayza kuşatmasında öldürülmüştür. Hudeybiye günü biat eden kişi Sinan bin Sinan el-Esedî'dir. *et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 2/100*

Ben derim ki: Bu Vâkıdî'den sadır olmuş bir hatadır. Çünkü İbn Hacer *rahimehullah*'ın zikrettiği gibi Ben-i Kurayza kuşatmasında öldürülen Ukkâşe bin Mıhsan'ın kardeşi Ebu Sinan bin Mıhsan'dır. *el-İsâbe, 4/95*

Bu rivayetten anlaşılması gereken şey şudur: Allah *azze ve celle* yolunda cihad etmek üzere İmama biat etmek konusunda hızlı davranmak müstehaptır. Çünkü bunda Müslümanlar için hayır ve Allah'ın *azze ve celle* dinine yardım etmek vardır. Şüphesiz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların tümünden biat aldı ve münafıklardan olan Ced bin Kays dışında oraya (Rıdvan biatı) gelenlerden hiç kimse bundan geri kalmadı.

Allah *azze ve celle* uğrunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik."[111]

Ziyâd bin Alâka es-Sa'lebî, Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu*'dan şunu aktarmıştır: "İşitip itaat etmek ve bütün Müslümanlara karşı samimi olmak üzere Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e biat ettim."[112]

İbn Hürmüz'ün mevlâsı Attâb dedi ki: Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'yu şöyle söylerken işittim: "Biz işitip itaat etmek üzere Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e biat ettik, dedi ki:

«فِيمَا اسْتَطَعْتُمْ»

"Güç yetirdiğiniz şeylerde."[113]

Abdullah bin Dînâr'ın Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma*'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: "Biz işitip itaat etmek üzere Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e biat ettik. Bize şöyle diyordu: ***"Güç yetirdiğiniz şeylerde."***[114]

---

111 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ancak hadis, başka yollarla sahih bir şekilde sabit olmuştur. Bkz. Buhârî 7055, 7199; Müslim, 1709; Nesâî, 4154; İbn Mâce, 2866; Muvatta, 1287; Müsned, 15663, 22679, 22700

112 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam Nevevi rahimehullah "Din nasihattir" hadisinin şerhinde "Müslümanların geneline nasihat" maddesinde şunları dile getirmektedir: "[Bunun manası] onları dünya ve ahiret faydalarına irşad etmek, onlara eziyet vermemektir. Dinlerinde bilmediği şeyleri onlara öğretmesi, bu konuda onlara sözlü ve fiili olarak yardımda bulunması, onların ayıplarını örtmesi, kin ve hasetlerini terk etmesi ve kendisi için hayır namına istediği ne varsa onlar için de istemesidir… Mallarını, ırzlarını ve bunun dışındaki hallerini (haklarını) savunmasıdır." Şerhu Sahih-i Müslim, 2/37-39 [Özet şeklinde alıntılanmıştır.]

Nasihat hususunda sadece Müslümanlar ile yetinilmez. Bilakis Müslümanın kafire de aynı şekilde nasihat etmesi gerekir ki bu da ancak onu İslam'a davet etmek, İslam'ı apaçık bir şekilde ona beyan etmek ve yeryüzünde İslam'dan başka hak dinin olmadığını açıklamakla olur. İbn Mende, Kitâbu'l-İmân, 2/430

113 Bu rivayetin isnadı hasendir. İbn Mâce, 2868; Müsned, 12203, 12763, 14025

114 Buhârî, 7202; Müslim, 1867; Ebu Davud, 2940; Tirmizî, 1593; Nesâî, 4187; Muvatta, 2811; Müsned, 4565. İmam Nevevi rahimehullah "güç yetirdiğiniz şeylerde" ifadesi ile ilgili olarak der ki: Bu, peygamberimizin şefkatinin kemalinden ve Ümmetine yumuşak davranmasındandır. Onlara "güç yetirdiğiniz şeylerde" demeyi telkin ediyor ki bu vesileyle genel biatının kapsamına gücü yetmeyen meseleler girmesin. Şerhu Sahih-i Müslim, 13/11

Ebu İdris el-Havlânî'nin Ubâde bin es-Sâmit *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında halka-halka oturuyorduk. Elini uzattı ve dedi ki:

«تُبَايِعُونِي عَلَى أَلَّا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا»، ثُمَّ اقْتَصَّ آيَةَ النِّسَاءِ إِلَى آخِرِهَا، «فَمَنْ وَفَّى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ، وَمَنْ أَتَى مِنْكُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَسَتَرَهُ عَلَيْهِ، فَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ، إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ، وَمَنْ أَتَى مِنْكُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَأُقِيمَ عَلَيْهِ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ»

"Allah azze ve celle'ye hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza dair bana biat edin." Sonra kadınlarla ilgili olan âyeti[115] sonuna kadar okudu. ***"Sizden kim vefa gösterirse ecri Allah azze ve celle'ye aittir. Kim de bunlardan birini yapar ve Allah azze ve celle onu gizlerse onun da işi Allah'a aittir; dilerse azap eder, dilerse bağışlar. Sizden kim bunlardan birini yapar da ona had uygulanırsa, bu onun (işlediği günahın) kefaretidir."***[116]

40 Sabit bin Haccâc el-Kilâbî, İbn Afîf'ten şunu rivayet etmiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra insanlardan biat alırken Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya tanıklık ettim. Yanında gruplar toplanıyordu ve onlara şöyle diyordu: "Allah *azze ve celle*, kitabı ve emir sahibi için işitip itaat etmek üzere bana biat eder misiniz?" İbn Afîf şöyle söyledi: O'na geldim, -ki o zamanlar ergen gibi ya da ona benzer bir şeydim- dedim ki: "Allah *azze ve celle*, kitabı ve sonra da emir sahibi için işitip itaat etmek üzere sana biat ediyorum." Bunun üzerine gözlerini bana dikti zannediyorum ki O'nu şaşırtmıştım.[117]

Simâk bin Harb, Bişr bin Kuhayf'tan şöyle rivayet eder: Adamın biri

---

115 "Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup ileri sürmemek ve iyilikler hususunda sana karşı gelmemek şartıyla sana biat ederlerse, onlara biat et ve onlar için Allah'tan af dile. Şüphesiz ki Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir." [Mümtehine, 60/12]

116 Bu hadisin isnadı zayıftır. Bir benzeri için bkz. Buhârî, 18, 3892; Müslim, 1709; Tirmizî, 1439; Nesâî, 4161; Dârimî, 2497; Müsned, 22668, 22742 vd.

117 İsnadında terceme-i hayatı/biyografisi bulunamayan İbn Afîf'in olması sebebiyle zayıftır. Ebu Bekirn radıyallahu anhu'nun ona şaşırmasının sebebi ise -Allah azze ve celle daha iyi bilir- Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun insanlara telkin ettiği bu ibareyi onun kendiliğinden söylemesidir.

Ömer *radıyallahu anhu*'ya biat etti ve dedi ki: "Razı olduğum ve kötü gördüğüm şeylerde de sana biat ediyorum." Ömer *radıyallahu anhu* dedi ki: "Hayır! Bilakis gücün yettiği şeylerde [bana biat etmelisin]."[118]

Ümeyme binti Rukayka *radıyallahu anha* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle rivayet etmiştir:

«إِنِّي لَسْتُ أُصَافِحُ النِّسَاءَ، إِنَّمَا قَوْلِي لِامْرَأَةٍ مِنْكُنَّ كَقَوْلِي لِمِائَةِ امْرَأَةٍ»، وَقَالَ: «تُبَايِعْنَ فِيمَا اسْتَطَعْتُنَّ وَأَطَقْتُنَّ»، قُلْنَا: «اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَرْحَمُ بِنَا مِنْ أَنْفُسِنَا»

"Ben kadınlarla musafaha etmem (tokalaşmam, el tutmam). Benim sizden birine söylediğim bir söz yüz kadına söylediğim söz gibidir (aynı mesabededir)." Dedi ki: ***"Gücünüzün yettiği ve takat getirdiğiniz hususlarda biat ediniz."*** Dedik ki: "Allah ve Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* bize nefislerimizden daha merhametlidir."[119]

Vekî'nin bize İbn Ebi Halid'den onun da Kays bin Ebi Hâzim'den rivayet ettiğine göre, kadınlar biat etmek için Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldiklerinde bazıları şartların [ağır olması] korkusundan geri döndü, diğerleri ise biat etti. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ridasını açtı ve onu eline koyup kadınlardan ridanın üstünden biat aldı ve dedi ki: ***"Bu sizden [koruyucu] kalkandır."*** Vekî' [bunu anlatırken] parmaklarının ucuna işaret etti.[120]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ أَطَاعَ الْإِمَامَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ عَصَى الْإِمَامَ فَقَدْ عَصَانِي»

118 Bu rivayetin isnadı hasendir.

119 Bu hadisin isnadı sahihtir.

120 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

"Bana itaat eden Allah'a azze ve celle itaat etmiş olur. Sultana itaat eden de bana itaat etmiş olur. Bana isyan eden Allah'a azze ve celle isyan etmiş olur. Sultana isyan eden de bana isyan etmiş olur."[121]

Ebu Salih'in **"Allah'a itaat edin! Rasûlüne ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin!"**[122]âyeti hakkında Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: "O (emir sahipleri), yöneticilerdir."[123]

Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ ، وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ، فَلْيُطِعْهُ مَا اسْتَطَاعَ»

"Kim bir imama biat eder, onun elini sıkar ve kalbinin meyvesini[124] ***verirse gücü yettiğince ona itaat etsin."***[125]

---

121 Bu hadisin isnadı sahihtir. Müsned, 7434. Benzerleri için bkz. Buhârî, 2957,7137; Müslim, 1835; Nesâî, 4193, 5510; İbn Mâce, 3, 2859; Müsned, 7334, 7656, 8134 vd.

122 Nisâ, 4/59

123 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Tefsîru't-Taberî, 5/147. Alimler "ulu'l emr (emir sahibi)" ifadesi hakkında ihtilaf etmişlerdir; İbn Abbas radıyallahu anhuma "Fıkıh ve din ehli" diye tefsir ederken Mücahid, Atâ ve Hasan-ı Basrî rahimehumullah ise alimler ve fakihler diye tefsir etmişlerdir. İkrime rahimehullah der ki: Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'dır. Bkz. Tefsîr-i İbn Kesîr, 1/518; Tefsîru't-Taberî, 5/149; Fethu'l-Bârî, 8/254

Birinci ve ikinci görüş arasında fark yoktur, çünkü fakihler alimlerdir. İbn Kesîr rahimehullah der ki: En doğrusu -Allah azze ve celle en iyisini bilir- bu ayetin emirlerden ve alimlerden sorumluluk sahibi olan herkes için genel olmasıdır. (1/518)

Taberî rahimehullah der ki: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen, itaat edilmesi gereken ve Müslümanlar için maslahat olan konularda imamlara itaat etmeyi emreden haberlerin sıhhatinden dolayı bu konuda doğruya en yakın görüş "Onlar emirler ve valilerdir" diyen kişinin görüşüdür. (5/150)

Bu aynı zamanda Ebu Zer radıyallahu anhu'nun görüşüdür. O şöyle demiştir: "Onlar, emir sahipleridir." İmam Şâfiî rahimehullah da bu görüşü tercih etmiş ve bu konuda şunu delil getirmiştir; Kureyş imaret nedir bilmezdi ve bir emire de bağlanmazlardı bundan sebep işi üstlenen herhangi bir kimseye itaat etmekle emrolundular. Fethu'l-Bârî, 8/253-254. Bu aynı zamanda İmam Buhârî rahimehullah'ın da görüşüdür. Bkz. Fethu'l-Bârî, 13/111

124 Saf bir şekilde ahdini verirse manasındadır. en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs, 1/221

125 Bu hadisin isnadı sahihtir. Müslim, 1844; Ebu Davud, 4248; Nesâî, 4191; İbn Mâce, 3956; Müsned, 6501, 6503, 6793, 6815

[İmama İtaatte] Sabır ve Vefa

İbn Sîrîn *rahimehullah*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Zer *radıyallahu anhu*'ya şöyle dedi:

«إِذَا رَأَيْتَ الْبِنَاءَ قَدْ بَلَغَ سَلْعًا فَاخْرُجْ مِنَ الْمَدِينَةِ، وَوَجِّهْ بِيَدِهِ نَحْوَ الشَّامِ، وَلَا أَرَى أُمَرَاءَكَ يَدَعُوكَ وَرَأْيَكَ». قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أَضَعُ سَيْفِي عَلَى عَاتِقِي، وَأَضْرِبُ بِهِ مَنْ حَالَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَمْرِكَ، قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكَ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ مُجَدَّعٌ فَاسْمَعْ لَهُ وَأَطِعْ»

"Binaların Sel' dağına ulaştığını gördüğünde Medine'den çık -elini Şam'a doğru çevirdi- yöneticilerinin seni ve fikirlerini [rahat] bırakacaklarını sanmıyorum." Ebu Zer *radıyallahu anhu* dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kılıcımı boynuma asıp onunla senin emrin ile benim arama girenlerin boynunu vurayım mı?" Dedi ki *sallallahu aleyhi ve sellem:*

«لَا، وَلَكِنْ إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكَ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ مُجَدَّعٌ فَاسْمَعْ لَهُ وَأَطِعْ»

"Hayır! Şayet başına, uzvu kesilmiş Habeşli bir köle dahi emir tayin edilse işitip itaat et!"

İbn Sîrîn *rahimehullah* dedi ki: "Binalar Sel' dağına ulaşınca Ebu Zer *radıyallahu anhu* [Medine'den] çıktı tâ ki Şam'a vardı. Muaviye *radıyallahu anhu o*nu şikâyet eden bir mektup yazıp Osman *radıyallahu anhu*'ya yolladı. [Mektubunda] onun insanları bozduğunu zikrediyordu.[126] Osman

---

126 Ebu Zer radıyallahu anhu'nun malı biriktirmek ve depolamak hakkında bir görüşü vardı. Şöyle diyordu: Ey zenginler! Fakirlere yardımda bulunun. Altın ve gümüş biriktirip onları Allah azze ve celle yolunda infak etmeyenleri kendisiyle alınlarının, böğürlerinin ve sırtlarının kızdırılacağı ateşten bir kızgın demirle müjdele!" O kadar anlatmaya devam etti ki fakirler bu sözlere çok sevindiler ve zenginler ile ilgili Ebu Zer radıyallahu anhu'ya icabet ettiler. Öyle oldu ki zenginler insanlardan karşılaştıkları şeyleri şikâyet etti. Muaviye radıyallahu anhu O'nu Osman radıyallahu anhu'ya şikâyet eden bir mektup yazdı. Târîhu't-Taberî, 4/383; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 7/155

Deriz ki: Bu, Ebu Zer radıyallahu anhu'nun kendisine muhalefet edilen bir içtihadıdır. Şüphe yok ki insanın kazanması ve kazandığından biriktirmesi onun hakkıdır. Ancak

*radıyallahu anhu o*na Medine'ye gelmesini ferman buyurdu. Ebu Zer *radıyallahu anhu* da Medine'de Osman *radıyallahu anhu*'nun yanına geldi. Osman *radıyallahu anhu o*na dedi ki: 'Ey Ebu Zer, burada kal. Sütlü develer alırsın, onları güdersin.' Ebu Zer *radıyallahu anhu* dedi ki: 'Benim buna ihtiyacım yok, o sizin olsun.' Sonra Rebeze'ye gitmek için ondan izin istedi. Osman *radıyallahu anhu* ona izin verdi ve Habeşli bir kölenin emir olduğu Rebeze'ye geldi. Namaz vakti geldi ve Habeşli emir ona '[Buyur] öne geç.' dedi. Ebu Zer *radıyallahu anhu* dedi ki: 'Hayır! Ben, başıma uzvu kesilmiş Habeşli bir köle dahi emir olsa onu işitip itaat etmekle emrolundum.' Bunun üzerine Habeşli öne geçti."[127]

İbn Ebu Halid, Musab bin Sa'd'dan şunu işittiğini söylemiştir: Ali *radıyallahu anhu* [doğruya] isabet ettiği birtakım sözler söylemiştir; "Allah'ın *azze ve celle* indirdiği ile hükmetmesi, emaneti eda etmesi sultanın üzerine bir haktır. Bunları yaptığı zaman onu işitip itaat etmeleri ve [cihada] çağrıldıkları zaman icabet etmeleri de Müslümanların üzerinde haktır."[128]

---

kulun kazandığı maldaki Allah azze ve celle'nin hakkı unutulmamalıdır. Kişiye malının zekatını vermesi gerekir. İslam düşmanları, inkârcı komünist fikirlerini ve mezhebinin temelini her şeyi mubah gören Mazdekilerden alan bozuk fikirlerini savunmak için bu düşünceden faydalanmaya çalıştılar. O Mazdekiler ki, tabileri için kadınları, malları mubah gören ve "zenginlerin ellerinde bulunanın fazlalığı, diğer insanlarla eşit olana dek onlara haramdır" diyen habis Mazdek'in peşinden gidenlerdir. Bu şahıs fikrini, savaş ve insanlar arasındaki öfkenin sebebini mal ve kadın olarak görüp insanları tıpkı ateş ve ot örneğinde olduğu gibi bu konuda da ortak kılmak üzerine bina etmiştir. Bkz. Ebu'l-Hüseyin Malatî, et-Tenbîh ve'r-Red alâ Ehli'l-Bide' ve'l-Ehvâ, s. 92; Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, 2/54; Târîhu't-Taberî, 2/92-93

127 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ancak Târîhu't-Taberî (4/284) ve el-Bidâye ve'n-Nihâye'de (7/155-164) benzerleri zikredilmiştir. Bu rivayette Osman radıyallahu anhu'yu Ebu Zer radıyallahu anhu'yu sürgün etmek ve Medine'den kovmakla itham eden Râfizîlere reddiye vardır. Doğrusu ise Ebu Zer radıyallahu anhu Osman radıyallahu anhu'dan izin istemiş ve Medine'den çıkmayı talep etmiştir. Buhârî'de geçen bir rivayet de buna delalet eder; Zeyd bin Vehb dedi ki: Rebeze'ye uğradım. Birden Ebu Zer radıyallahu anhu'yu gördüm ve ona şöyle dedim: Seni buraya getiren nedir? Dedi ki: Ben Şam'daydım. Muaviye radıyallahu anhu ile "Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenleri can yakan bir azapla müjdele" [Tevbe, 9/34] ayeti hakkında ihtilaf ettim. Muaviye radıyallahu anhu dedi ki: Bu ayet ehli kitap hakkında inmiştir. Ben dedim ki: Bizim ve onların hakkında inmiştir. Benle onun arasında bu konuda bir sıkıntı meydana geldi ve beni Osman radıyallahu anhu'ya şikâyet eden bir mektup yazdı. Osman radıyallahu anhu "Medine'ye gel" diye ferman buyurdu ben de geldim. Bunun üzerine insanlar daha önce beni hiç görmemişler gibi [sevgiden dolayı] üzerime üşüştüler. Bunu Osman radıyallahu anhu'ya anlattım, bana dedi ki: "İstersen uzaklaş ama yakın ol." İşte burası bana verdiği yerdir. Şayet başıma Habeşli birini dahi emir kılsalar işitip itaat ederim." Buhârî, 1406

128 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/213

Yahya bin Husayn'ın ninesinden (Ümmü'l Husayn el-Ehmesiyye) *radıyallahu anh'a* aktardığına göre, o şöyle demiştir: Arafat'ta hutbe verirken Rasûlullah'ın *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dediğini işittim:

«إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ مُجَدَّعٌ فَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، مَا قَادَكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ»

"Şayet başınıza uzvu kesilmiş Habeşli bir köle dahi emir tayin edilse, sizi Allah'ın kitabıyla idare ettiği sürece onu işitin ve itaat edin!"[129]

Süveyd bin Gafele dedi ki: Ömer *radıyallahu anhu* bana şöyle dedi: "Ey Ümeyye'nin babası! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra senle karşılaşamayabilirim. Şayet başına uzvu kesilmiş Habeşli bir köle dahi emir tayin edilse, onu işit ve itaat et! Sana vurursa sabret. Seni hakkından mahrum bırakırsa sabret. Dinini noksana uğratacak bir işi isterse, 'İşittik ve itaat ettik. Kanım dinim uğrunda feda olsun.' de ve asla cemaatten (İslam toplumundan) ayrılma."[130]

Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah*'dan rivayet olunduğuna göre, O şöyle demiştir: Ömer *radıyallahu anhu* birini [idareci olarak] görevlendirdiğinde onunla birlikte şunu yazardı: "Aranızda adaletli davrandığı sürece

---

129 Bu hadisin isnadı sahihtir. Müslim, 1298, 1838; Tirmizî, 1706; Nesâî, 4192; İbn Mâce, 2861; Müsned, 16646, 16649, 23231 vd.

130 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/544.

Bu eserde, insanın emire boyun eğmesi gerektiği gerçeği vardır. Denilebilir ki: Kişinin kendini müdâfaa etmesi onun haklarındandır. Biz deriz ki: Bu hak, hırsızlar vb. hakkında geçerlidir. Yöneticilere gelince; onlarla savaşmak ve onlara karşı ayaklanmak caiz değildir. Çünkü buradaki mefsede (ayaklanma vb.), maslahatın (nefs-i müdâfaanın) üstündedir. Âcurrî rahimehullah şöyle demektedir: -Allah azze ve celle en iyisini bilir- buradaki mananın şu olması da ihtimal dahilindedir: Başına Arap veya başkası, siyah ya da beyaz veya Acem biri idareci tayin edilirse Allah azze ve celle'ye karşı isyanın bulunmadığı noktada ona itaat et! Eğer hakkında sana zulmederse, sana zulmen vurursa bu seni ona karşı silahlanmaya sevk etmesin. Öyle ki onla savaşır hale gelirsin. Bir Hâricî ile beraber de ona karşı çıkma ki yine onla savaşır hale gelirsin. Başkasını da ona karşı ayaklanmaya teşvik etme! Bazen seni, dininde noksanlığa götürecek bir şeye davet edebilir ya da katli hak etmeyen birini katletmeni veya uzvunu kesmeni ya da malının alınmasını hak etmeyen kişinin malını almanı emredebilir. Bu durumlarda ona itaat etmen caiz olmaz. Eğer sana "Şayet sana emrettiğimi yapmazsan seni öldürürüm veya işkence ederim" derse ona "Kanım dinim uğrunda feda olsun" de. Zira Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Yaratıcıya isyan noktasında yaratılmışa itaat yoktur." Yine demiştir ki: "İtaat ancak marufta (iyi fiilerde) olur." eş-Şerîa, s. 40-41

onu işitip itaat edin." Huzeyfe *radıyallahu anhu*'yu Medâin'e idareci olarak gönderdiğinde onunla birlikte şunu yazdı: "İşitin, itaat edin ve istediğini ona verin." İbn Sîrîn *rahimehullah* dedi ki: "Huzeyfe *radıyallahu anhu* elinde ekmek ve üstünde az bir et bulunan kemikle, eşek sırtında geldi."

İmam Malik *rahimehullah*'ın Talha bin Musarrif'ten aktardığına göre Huzeyfe *radıyallahu anhu* ayaklarını bir taraftan salar bir hâlde gelmiş. İkrime *rahimehullah*'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Bu ayakları bir yerden salma, peygamberlerin binişidir."

Daha sonra Huzeyfe *radıyallahu anhu* onlara [Ömer *radıyallahu anhu*'dan gelen] mektubunu okudu. Dediler ki: "Bizden dilediğini iste." Dedi ki: "Yiyeceğim bir yemek ve şu eşeğimin yemini isterim." Dediler ki: "Daha da iste!" Dedi ki: "Sizden yiyeceğim bir yemek ve şu eşeğimin yemini istemedim mi?" Böylece Allah *azze ve celle*'nin dilediği kadar orada ikamet etti daha sonra Ömer *radıyallahu anhu* ona gelmesini ferman buyurdu. [Medâin'den] çıktı, [Medine'ye] geldiği Ömer *radıyallahu anhu*'ya ulaşınca onu görebileceği bir yerde saklandı. Onu, yanından çıktığında olduğu hâl üzere görünce ona geldi, sarıldı ve "Sen benim kardeşimsin ben de senin kardeşinim." dedi.[131]

İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«عَلَيْكُمْ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، إِلَّا أَنْ تُؤْمَرُوا بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرْتُمْ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ»

"Günah işlemekle emrolunmanız haricinde işitip itaat etmeniz gerekir. Günah işlemekle emrolunduğunuz zaman işitmek de yoktur itaat etmek de!"[132]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

---

[131] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakât, 7/317; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/545

[132] Buhârî, 2955, 7144, 7202; Müslim, 1839, 1867

«لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ»

"Yaratıcıya isyan noktasında yaratılmışa itaat yoktur."[133]

İbn Ebi Temîme'nin Atâ bin Ebi Rebâh *rahimehullah*'dan işittiğine göre, Ali *radıyallahu anhu* bir seriyye gönderdiğinde başına bir emir tayin eder ve ona şöyle söylerdi: "Karşılaşmaktan başka çarenin olmadığı, kendisinden başka sonun olmadığı, dünya ve ahirete sahip olan Allah *azze ve celle*'den korkmanı tavsiye ediyorum. Seni kendisi için gönderdiğim şeye tutun, seni Allah *azze ve celle*'ye yaklaştıran şeylere tutun. Şüphesiz Allah *azze* ve *celle* katındakiler dünyadan daha hayırlıdır."[134]

Kasım bin Abdurrahman dedi ki: Ömer *radıyallahu anhu* valilerini [göreve] gönderdiğinde onlara şöyle derdi: "Ben sizi zorbalar olasınız diye göndermiyorum. Ben sizleri oraya gönderiyorum; Müslümanlara vurmayın, onları zelil duruma düşürürsünüz. Onları haklarından mahrum bırakmayın, zulüm etmiş olursunuz. Orduyu sürekli tutup onları ailelerinden hapsetmeyin, onları fitneye düşürmüş olursunuz ve Müslümanlara nasihati

---

133 Bu hadisin isnadı zayıftır. Ancak benzerleri mevcuttur;

- Müslim'in tahrîc ettiği uzun bir hadiste şöyle geçmektedir: "Allah azze ve celle'ye isyan etmede yaratılmışa itaat yoktur. İtaat ancak marufta olur." Müslim, 1840

- Ali radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'a azze ve celle karşı günah işlemek noktasında mahluka itaat yoktur." Müsned, 109. İsnadı sahihtir.

- İmran bin Husayn radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah azze ve celle'ye isyanda itaat yoktur." Müsned, 19824. İsnadı sahihtir.

Bu ifadenin geçtiği diğer yerler için bkz. Müsned, 19832, 19880, 19904, 20653 vd.

Bu hadiste de tıpkı diğer hadiste olduğu gibi insanın günah işlemekle emrolunması durumunda buna icabet etmeyeceği, Allah azze ve celle'ye itaat etmenin bütün insanlara itaat etmeden üstün ve öncelikli olduğu ifade edilmektedir. Emri veren kişiye en yakın kişiler olsa bile yani anne-babası, Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: "Eğer bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa onlara (anne-babana) itaat etme." [Lokmân, 31/15]

134 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ali radıyallahu anhu'dan gelen bu eserde birçok güzel ve kıymetli yönlendirmeler vardır; Allah korkusunu esasın kıl! Gizli, açık her halinde Allah azze ve celle'nin seni gördüğünü bil! Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkma! Allah azze ve celle'nin katındaki sevap yeryüzünün tüm hazinelerinden daha hayırlıdır. Nitekim hadiste şöyle vârid olmuştur: "Allah'ın senin elinle bir adama hidayet etmesi senin için kızıl develerden daha hayırlıdır."

-yani atayı[135]- eda edin."[136]

İbn Ebi Halid, Kays'tan şunu rivayet etmektedir: Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu* bir ordu içerisinde [komutan] idi, düşmanı gözetliyordu. Ordusundan bir adama kar isabet etti, vücudunun bir kısmı [donma sebebiyle] koptu ve kar onu öldürdü. Bu haber Ömer *radıyallahu anhu*'ya ulaştı, dedi ki: "Ey Cerîr! Bana ulaşanı duydun mu?" Dedi ki: "Senin varlığın için Allah *azze ve celle*'ye hamd ediyorum ey müminlerin emiri! Bana, 'Onlar senin yanındaydı, onlar senin yanındaydı.' deniliyor, oysaki ona olan olmuş [benle alakası yoktur]." Ömer *radıyallahu anhu* dedi ki: "İşittin mi? Şüphesiz kim işitirse Allah *azze ve celle* ona işittirir."[137]

İbn Ebi Halid, Zebîd el-Eyâmî'den şunu rivayet etmektedir: Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Benden sonraki halifeye Allah'tan hakkıyla korkmasını, ilk muhacirlerin hakkını bilmesini ve onların şereflerini korumasını, [hicretten] önce [Medine'yi] yurt edinen ve imanı kalplerine yerleştiren Ensar'a hayırda bulunmasını, iyiliklerini kabul etmesini, kötülüklerini affetmesini tavsiye ederim. Şehirlerdeki ahaliye de hayırla muamele etmesini tavsiye ederim. Çünkü onlar İslam'ın desteği, düşmanın öfkesi ve vergileri toplayanlardır. Onlardan sadece gönül rızalarıyla mallarının fazlalıklarını almasını tavsiye ederim. Arapların aslı ve İslam'ın maddesi olan bedevilere de hayırda bulunmasını, mallarından orta durumdakilerini alıp fakirlerine verilmesini, Allah *azze ve celle* ve Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* [güvence verdiği] zimmîleri korumasını, onların ahitlerine vefa göstermesini, arkalarından savaşmasını[138] ve güçlerinden fazlasıyla mükellef tutulmamalarını tavsiye ediyorum/vasiyet bırakıyorum."[139]

---

135 Ömer radıyallahu anhu'nun kurduğu divan teşkilatında feyden Müslümanlara yılda bir defa dağıtılan paraya, Emevi ve Abbasiler zamanında ise askerlerin maaşlarına verilen ad. Bkz. TDV, Atâ maddesi [Mütercim]

136 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

137 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Görünen o ki, düşmanı gözetlemek ve onların durumlarını öğrenmek için bir casus göndermiş ve onun da başına bu durum gelmiştir.

138 Zimmîlerin herhangi bir düşmanı olması durumunda zimmîlerle beraber düşmanlarına karşı savaşmasını tavsiye etmiştir.

139 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hacer rahimehullah şöyle demiştir: Ömer radıyallahu anhu bu vasiyetinde bütün fırkaları kuşatmıştır. Zira insanlar ya Müslümandır ya da kafir: kafir ise ya harbîdir (savaş halinde olunan kafirler) ki onları vasiyet olarak bırakmamıştır, ya da zimmîdir ki onları da zikretmiştir. Müslüman ise ya muhacir ya Ensar ya da başkasıdır. Hepsi de ya bedevi (köylü) ya da şehirlidir. Bütün bunları beyan etmiştir. Fethu'l-Bârî, 7/68

Rebîa bin Nâcid'in Ali *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: "İmamlar Kureyş'tendir. Onların iyileri, iyilerin imamı; onların facirleri ise facirlerin imamıdır. Herkesin bir hakkı vardır. Sizden biri İslam'ı (dini) ile boynunun vurulması arasında muhayyer bırakılmadığı sürece her hak sahibine hakkını verin. Eğer İslam'ı ile boynunun vurulması arasında muhayyer bırakılırsa boynunu uzatsın. Anası onu yitiresice! İslam'ından sonra ne dünyası kalır ne de ahireti."[140]

Muhârik el-Ehmesî, Tarık bin Şihâb'dan şöyle anlatır: Ömer *radıyallahu anhu* Kûfeliler'e şöyle yazdı;

"Kime valisi zulüm ederse, o kişinin benden başka emiri yoktur." Tarık bin Şihâb dedi ki: Adamın biri [Kûfe valisi] Muğîre bin Şu'be *radıyallahu anhu*'ya gelip şöyle diyordu: "Ya bana insaf edersin ya da [bilmiş ol ki] senin benim üzerimde bir emirliğin yoktur!"[141]

Şu'be, Ebu İmrân el-Cevnî'den şöyle anlatır: Ömer *radıyallahu anhu* Ebu Musa el-Eşarî *radıyallahu anhu*'ya şöyle yazdı;

"İmdi; insanların ihtiyaçlarını zikreden [ve gidermeye çalışan] soylu kimseler sürekli var olmuştur. Kendinden önce insanların önde gelen soylularına ikram et. Zayıf olan Müslümana adalet ve taksimde insaflı olunması yeter."

Şu'be dedi ki: Ebu İmrân'a şöyle dedim: "Bunu kimden duydun?" "Bilmiyorum." dedi.[142]

---

140 Bu rivayetin isnadı hasendir. Taberânî bu rivayeti merfu' olarak rivayet etmiştir; bkz. Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağîr, 1/152; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/544

141 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ömer radıyallahu anhu bu sözüyle valileri uyarmak istemiştir ki zulmetmesinler. Yine Ömer radıyallahu anhu'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Dikkat edin, vallahi ben valilerimi size, bedenlerinize vursunlar ve mallarınızı alsınlar diye göndermiyorum. Onları size, dininizi ve sünnetlerinizi öğretsinler diye gönderiyorum. Kime bundan başkası (zulüm) yapılırsa durumu bana çıkarsın. Nefsim elinde olana yemin olsun ki, gerçekten öyleyse o kişi için validen kısas alırım." Bunun üzerine Amr bin el-Âs radıyallahu anhu yerinden fırladı ve şöyle dedi: Ey müminlerin emiri! Bir halkı idare eden Müslümanlardan biri, halkından birini te'dîb (darp) etse sen gerçekten ondan kısas mı alacaksın? Dedi ki: Ömer'in canını elinde tutana yemin olsun ki, öyleyse elbette kısas alacağım. Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kendinden kısas aldığını gördüm. Dikkat kesilin! Müslümanlara vurmayın onları küçük düşürmüş olursunuz. Müsned, 286; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 33592; Ebu Ya'lâ, Müsned, 196

142 İsnadında yukarıda da görüldüğü üzere bilinmeyen bir ravi vardır. Şüphesiz bir kavmin önde gelenlerine ikramda bulunmak yönetici ile yönetilenin arasındaki bağı kuvvetlendirir. Çünkü kavmin büyüğünün sözü, onların nezdinde makbuldür. Dolayısıyla onlara ikramda bulunmakta diğer insanlara zulmetmek söz konusu değildir. [Mütercim]

Hubeyre bin Yerîm'in Ali *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre O şöyle demiştir: "Biatını bozan kıyamet günü uzuvları kesik olarak gelir."[143]

Muhammed bin Kays, Musa bin Tarîf'ten şöyle anlatır: Adamın biri Ali *radıyallahu anhu*'ya gelip dedi ki: "Bana peşinden gideceğim bir hayır ya da kendisinden sakınacağım bir şerden haber ver!" Ali *radıyallahu anhu* dedi ki: "İyi, iyi! Gerçekten çok büyük, çok uzun aynı zamanda da çok veciz bir şey söyledin. Bana elini göster." Ona elini verdi. Dedi ki: "Ahdini bozma, İmamlarından ayrılma! Hicretinden sonra [dinden dönen] bedeviler gibi olma! Bu nasihati tıpkı [kelime olarak] kısa [mana olarak] uzun sorduğun gibi kısa ve uzun olarak al."[144]

Emirlik ve Bu Konuda Söylenenler

Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'dan rivayet edildiğine göre, Abdurrahman bin Semure *radıyalllahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ؛ فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا، وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا، وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ، فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، فَائْتِ الَّذِي هُو خَيْرٌ، وَكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكِ»

"Ey Abdurrahman! Emirlik isteme. Eğer talebin üzerine sana emirlik verilirse sorumluluğu sana yüklenir. Eğer sen istemeden sana verilirse o işte yardım görürsün. Bir şeye dair yemin edip de sonra ondan başkasını daha hayırlı görürsen [yeminini boz] daha hayırlı olanı yap ve yemininin

---

143 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bu rivayetin merfu olarak rivayet edilen bazı şahitleri vardır. Onlardan biri Muâz bin Cebel radıyallahu anhu'nun rivayet ettiği şu hadistir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Dikkat kesilin! Cennet isyankarlar için helal olmaz (oraya giremezler). Kim Allah azze ve celle ile biatını bozmuş bir şekilde karşılaşırsa O'nunla uzvu kesik olarak karşılaşır." Mecmau'z-Zevâid, 5/219

144 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

kefaretini ver."[145]

Muhammed bin Münkedir'in Abbas'tan *radıyallahu anhu* rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana görev vermez misin?

Dedi ki:

«يَا عَبَّاسُ، يَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ، نَفْسٌ تُنْجِيهَا خَيْرٌ مِنْ إِمَارَةٍ لَا تُحْصِيهَا»

"Ey Abbas, ey Allah Rasûlü'nün amcası! [Günahtan] kurtaracağın nefis, hesabını veremeyeceğin emirlikten daha hayırlıdır."[146]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'dan rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bir adamı görevlendirdi ve şöyle dedi: "Bu işi nasıl buldun?" Dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ne zaman yola çıksam, konaklasam beni yüceltiyorlar öyle ki onları kendime köleler zannederoldum."[147]

Ebu Hureyre'den *radıyallahu anhu* rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ، وَسَتَصِيرُ حَسْرَةً وَنَدَامَةً، فَنِعْمَتِ الْمُرْضِعَةُ، وَبِئْسَتِ الْفَاطِمَةُ»

"Şüphesiz siz emirliğe hırslı olacaksınız ve bu emirlik pişmanlığa dö-

---

145 Buhârî, 6622, 6722, 7146, 7147; Müslim, 1652; Ebu Davud, 2929, 3277; Tirmizî, 1529; Nesâî, 5384; Dârimî, 2391; Müsned, 20628, 20629

İbn Hacer rahimehullah bu hadisin şerhinde demiştir ki: Hadisin manası şudur; kim emirliği ister ve ona emirlik verilirse, hırsı sebebiyle bu hususta ona yardım etmek terk edilir. Buradan anlaşılan bir başka şey de hükümle alakalı bir işi talep etmenin mekruh olmasıdır. Yargı, hisbe ve buna benzer işler de emirliğe dahildir. Şüphesiz kime yaptığı işte Allah azze ve celle tarafından bir yardım gelmezse, o kişide bu iş için yeterlilik hasıl olmaz. Kişinin bu [emirlik] isteğine cevap vermek de gerekmez. Malumdur ki hiçbir sorumluluk meşakkatten uzak değildir. Kimin Allah azze ve celle tarafından desteği olmazsa girdiği işte zor duruma düşer, dünyası ve ukbâsı hüsrana uğrar. Aklı olan asla bunu talep etmeye yeltenmez. Fethu'l-Bârî, 13/124

146 Bu hadisin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/216; İbn Sa'd, et-Tabakât, 4/27;

147 Bu hadisin isnadı zayıftır.

nüşecek. Emziren ne kadar da iyidir; sütten kesen ne kadar da kötüdür."[148]

Talha bin Musarrif dedi ki: Halid bin Velid *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kimse hiçbir anlaşmalıya (zimmi ve eman verilmişe) bir iğne kadar dahi zarar vermesin. İki adam hakkında komplo kurmak için üç adım dahi atmasın ve Müslümanların imamı için kötülük peşinde olmasın."[149]

Meymûn bin Mihrân, Abdu'l-Kays oğullarından birinden şöyle anlatır:

Selman [el-Farisi] *radıyallahu anhu*'yu komutanı olduğu bir seriyyenin içinde eşeğinin üstünde iken ve ordusu şöyle diyorken gördüm "Emir geldi, emir geldi!" Selman *radıyallahu anhu* dedi ki: "Hayır da şer de bugünden sonradır. Şayet toprak yemeye ve iki kişinin bile sorumlusu olmamaya gücün yetiyorsa; bunu yap! Zorda kalmış mazlumun duasından kork! Şüphesiz onun duası [makbul olmaktan] engellenmez."[150]

Hişâm, babasından (Urve bin Zübeyir) şunu rivayet eder: Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir:

"Emirlik için tam manasıyla hırs yapıp da adaletli olan kimse yoktur."[151]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ın rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* birini görevlendirmek istedi. Adam dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için [en doğrusunu] seç." Dedi ki: "Otur!"[152]

---

148 Buhârî, 7148; Nesâî, 4211, 5385; Müsned, 9791, 10162.
Davudî der ki: Emziren dünyada ne kadar da iyi, sütten kesen de ahirette ne kadar kötü manasındadır. Ondan başkası demiştir ki: Emziren, kendisi sebebiyle mal, şan, sözün geçmesi vb. şeylerin meydana gelmesinden dolayı ne güzeldir. Sütten kesen de ölüm ya da başka bir sebeple ondan ayrılması esnasında ve üzerine ahirette oluşacak sorumluluktan dolayı ne kadar kötü bir şeydir. Fethu'l-Bârî, 13/126. Malumdur ki hadiste yer alan <<نِعْمَ>> övgü, <<بِئْسَ>> ise zem için kullanılır. İmaret [dünyevi anlamda] övülmüştür çünkü, insanda onun sebebiyle yalancı görünümler ve şöhret olur. Aynı zamanda yerilmiştir de çünkü, adalet vb. şeyler ile emirliği hakkıyla eda etmeyenin ahirette karşılaşacağı cezalar vardır.

149 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 11/509

150 Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/219; ("Hayır da şer de..." sözüne kadar olan kısmı) Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, 1/199

151 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/218.
Süfyân es-Sevri rahimehullah şöyle demiştir: "Emir olmaya hırs yapan birini gördüğünde onu [emir yapmaktan] ertele." Beğavi, Şerhu's-Sünne, 10/58;

152 Bu hadisin isnadı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/218; Mecmau'z-Zevâid, 5/201. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem insanlar arasından ümmetine en çok nasihat edendir. Bu kişi, O'ndan istişare etmeyi talep edince onu en iyi olana yani bu işi kabul etmemeye irşad

Ebu Bekir bin Hafs'dan rivayet edildiğine göre, Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* Müslümanlardan birini vazifelendirdi. Adam dedi ki: "Ey müminlerin emiri! Bana [en iyisini] gösterir misin?" Dedi ki: "Otur ve sessiz ol."[153]

Talha bin Ubeydullah bin Kureyz el-Huzâî *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ مِنْ تَعْظِيمِ إِجْلَالِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِكْرَامَ الْإِمَامِ الْعَادِلِ»

"Adil imama ikram etmek yüce Allah'ı tazim etmektendir."[154]

Âişe *radıyallahu anha* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ لَهُ وَزِيرًا، إِنْ هُوَ ذَكَرَ أَعَانَهُ، وَإِنْ هُوَ نَسِيَ ذَكَّرَهُ»

"Allah azze ve celle bir kulun hayrını istediği zaman ona bir vezir (yardımcı) verir. Şayet [yapacağı işi] hatırlarsa, ona yardım eder. Unutursa, hatırlatır."[155]

Şebîl bin Avf el-Ehmesî, Esedoğullarından bir adamdan şöyle anlatır:

"Ömer *radıyallahu anhu*'nun yanında [halletmem gereken bir] ihtiyacım vardı. Sabahleyin onunla bu mesele hakkında konuşmak için yanına vardım. Üstünde katı bir Şam elbisesi bulunan biri beni geçti, Ömer *radıyallahu anhu*'yla konuştu. Ömer *radıyallahu anhu*'yu ona şöyle derken

---

etmiştir. Özellikle de çalışacak olan kişi, bu işin sorumluluklarını kaldıramayacak zayıf bir kişiyse onu kabul etmemeye yönlendirmek gerekir. Ömer radıyallahu anhu da (bir sonraki rivayette görüleceği gibi) kendisiyle bu konuyu istişare eden kişiye aynı cevabı vermiştir.

153 Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/218

154 Bu hadisin isnadı zayıftır. Mecmau'z-Zevâid, 5/218; İbn Adî, el-Kâmil fi'd-Duafâ, 5/467

155 Bir ravisi hariç geri kalan ravileri sikadır. Hadis sahih bir senetle şu şekilde de rivayet edilmiştir; "Allah azze ve celle bir emirin hayrını istediği zaman ona doğru sözlü bir vezir verir. Allah azze ve celle onun için bundan başkasını istediğinde ona kötü bir vezir verir; unutursa ona hatırlatmaz, hatırlasa yardım etmez." Ebu Davud, 2932; Nesâî, 4204; Müsned, 24414

işittim: 'Sana uyarsam beni cehenneme sokacaksın, sana uyarsam beni cehenneme sokacaksın!' Bir de baktım ki o Muaviye *radıyallahu anhu* imiş."[156]

Sultana Karşı Ayaklanan Kişiye Reddiye

Ali bin Asım dedi ki: Ebu'l-Muallâ el-Attâr bize şöyle anlattı: Said bin Cübeyr *rahimehullah* ile yürüyordum, haç sembollü başörtüsü olan bir kadına baktı, ona vurdu. Dedim ki: "Subhanallah! Sana mahrem olmayan bir kadına nasıl vurursun?" Dedi ki: "Kılıçtan (veya darptan) başkasıyla emredilemeyen şeyler maruftan sayılır."[157] [Ravilerden] Mezkûr dedi ki: Bu olayı Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a anlattım. Dedi ki: "Said bin Cübeyr *rahimehullah* mı yapmış?" Onun bu yaptığına razı olmamıştı.[158]

Ebu Bekir el-Merrûzî'nin bize haber ettiğine göre, Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Halifenin dostu İbnu'l-Kelbî'ye şöyle dedim: "Gençliğimden şu ana kadar kendimi şöyle bilirim: 'Onların arkasında namazı eda ederim, imamlığını geçerli sayarım ve ona karşı ayaklanmayı doğru görmem."[159]

---

156 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

157 Manası: Emri bil maruf ancak kılıçla sağlanabiliyorsa bunu yapmak gerekir. Said bin Cübeyr rahimehullah'ın bu lafından anlaşılan; imam zulüm ettiğinde ve onu bu zulümden vazgeçirmek kılıçtan başka bir şeyle mümkün olmadığında bunu yapmanın gerekli olduğudur. [Mütercim]

158 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Burada Ahmed bin Hanbel rahimehullah ya imamlara karşı ayaklanma noktasında ya da bizzat Said bin Cübeyr rahimehullah'ın yapmış olduğu fiile rıza göstermiştir. Bu hususta Selefin mezhebi şöyledir: Kendilerinden apaçık bir küfür görülmediği sürece imamlara (sultanlara) karşı ayaklanmak caiz değildir. Daha önce kitabın ilk bölümlerinde buna dair bahisler geçmişti. Bu, Mu'tezile ve Harici mezheplerine muhalif olan bir görüştür. Onlar, zulüm ettikleri takdirde sultanlara karşı ayaklanmayı caiz görürler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirler olarak [dinden] dönmeyin." Buhârî, 6868, 7077; Müslim, 65; Ebu Davud, 4686; Nesâî, 4125; İbn Mâce, 3943; Müsned, 5578, 5604

Yine şöyle buyurmaktadır sallallahu aleyhi ve sellem: "Kim itaatten çıkarsa ve İslam toplumundan ayrılırsa cahiliye ölümü üzere ölür. Kim de kör (ne olduğu belli olmayan) bir bayrak altında savaşır da asabiyet (kavmiyetçilik) için öfkelenir veya asabiyete çağırır ya da asabiyete yardım eder ve bu halde öldürülürse onun ölümü cahiliye ölümüdür. Kim de ümmetime karşı ayaklanıp onların hem iyisine hem de kötüsüne vurursa (savaşırsa), ümmetimin müminlerinden sakınmazsa ve ahit sahibine verdiği ahdini tutmazsa o benden değildir ben de ondan değilim." Müslim, 1848; Nesâî, 4114; İbn Mâce, 3948; Müsned, 7944, 8061, 10333

159 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Daha önce birinci başlık altında buna benzer rivayetler geçmişti.

Ebu Bekir el-Merrûzî dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı kan dökmekten uzaklaşmayı emreder ve imama karşı ayaklanmayı şiddetli bir şekilde inkâr ederken işittim.[160]

Mansûr bin Mu'temir'den rivayet olunduğuna göre, Mücahid ve İbrahim en-Nehâî *rahimehumallah* kan dökmeyi -yani fitne zamanında- mekruh[161]sayarlardı.[162]

Ebu'l-Hâris şöyle anlattı: Bağdat'ta meydana gelen bir olay -bir topluluk ayaklanmaya yeltenmişti- hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum, dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Bu topluluk ile beraber ayaklanma hakkında ne düşünürsün? Onların yaptığı bu işi kabul etmedi ve şöyle demeye başladı: 'Subhanallah! Kan dökmekten sakının, kan dökmekten sakının! Ne böyle bir şeyi uygun görürüm ne de emrederim. Bulunduğumuz hâle sabretmek; kendisinde kanların döküldüğü, malların mübah görüldüğü ve hürmetlerin çiğnendiği fitneden daha hayırlıdır. İnsanların ne hâlde olduğunu -yani fitne gününde- bilmedin mi?"

Dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! İnsanlar bugün de fitne içinde değil midir?"

Dedi ki: "Öyle bile olsa bu, özel bir fitnedir. Ancak [ortada] kılıç olunca fitne genelleşir ve yollar kesilir. Buna sabretmek gerekir. Ayrıca dininin selamette olması senin için daha hayırlıdır." Onun imamlara karşı ayaklanmayı kabul etmediğini gördüm. Dedi ki: "Kan dökmekten sakının! Ne böyle bir şeyi uygun görürüm ne de emrederim."[163]

---

160 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

161 Selef, Allah korkusundan dolayı haram demek yerine mekruh kelimesini tercih ederdi. Bedruddîn el-Aynî rahimehullah der ki: Öncekiler (Selef) "kerahet" lafzını kullanırlar ve tahrîmen mekruhu kastederlerdi. Umdetu'l-Kârî, 3/387

İbn Vehb demiştir ki: İmam Malik rahimehullah'ı şöyle derken işittim: "Ne [şimdiki] alimlerin ne geçmiş selefimizin tavrı "Bu helaldir, bu haramdır" demek değildir. Onlara uyanlardan hiçbir kimsenin de bu hususta böyle dediklerine yetişmedim. Onlar bunu demeye cüret etmezlerdi ve ancak "Şunu mekruh görürüz, bunu hoş görürüz, şöyle yapılması gerekir, şunu uygun görmeyiz" gibi şeyler söylerlerdi." Bu sözü ondan Atîk bin Yakup da rivayet etmiş ve şu ziyadeyi de aktarmıştır: "Onlar, helal ve haram demezlerdi. Allah azze ve celle'nin şu ayetini işitmedin mi? "De ki: Allah'ın size rızık olarak indirdiği şeylerden bir kısmını helal bir kısmını haram saymanıza ne demeli? De ki: Buna Allah mı izin verdi yoksa Allah adına hüküm mü uyduruyorsunuz?" [Yunus, 10/59] [Mütercim]

162 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

163 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah dedi ki: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem fitne zamanında savaşmayı yasaklamış ve bu yasaklama, sünnetin asıllarından olmuştur. Sün-

Ali bin İsa bana şunu haber etti: Hanbel'i şöyle derken işittim: Vâsık'ın[164] hilafeti sırasında Bağdat'ın fakihleri; Ebu Bekir bin Ubeyd, İbrahim bin Ali el-Matbahî ve Fadl bin Asım *rahimehumullah* biraraya gelip Ebu Abdullah *rahimehullah*'a geldiler, onlar için izin istedim. Dediler ki: "Ey Ebu Abdullah! Bu iş iyice kötüleşti ve yayıldı." Vâsık'ın 'Kur'an'ın mahlûk olması' konusunu ortaya çıkarmasını kastediyorlardı. Ebu Abdullah *rahimehullah* onlara dedi ki: "Ne istiyorsunuz?" Dediler ki: "Onun emirliğine ve saltanatına razı değiliz. Seninle bu konuda istişare etmek istiyoruz." Ebu Abdullah *rahimehullah* onlarla bir süre münazara etti ve dedi ki: "Kalplerinizle onların işini çirkin görmeniz gerekir. Elinizi itaatten çekmeyin. Müslümanların asasını yarmayın (birliğini dağıtmayın), kanlarınızı ve kendinizle beraber Müslümanların da kanlarını dökmeyin! İşinizin akıbetine [basiretle] bakın ve iyiler rahatlayıncaya ya da kötülerden rahata erinceye kadar sabredin." Bu hususta aklımda tutamadığım birçok konuşma geçti ve gittiler. Ben ve babam onlar gittikten sonra Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanına girdik. Babam Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedi ki: "Allah *azze ve celle*'den kendimiz ve ümmeti Muhammed için selamet isteriz. Kimsenin bunu (baş kaldırmayı) yapmasını istemem. Ey Ebu Abdullah! Bu sana göre doğru mu?" Dedi ki: "Hayır. Bu, bize sabrı emreden rivayetlere terstir." Daha sonra dedi ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"[Emir] sana vurursa sabret. Seni hakkından mahrum bırakırsa sabret." Sabrı emretmiştir. Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* demiştir ki..." Ezberleyemediğim birtakım sözler söyledi.[165]

---

net ve hadis ehlinin, Medine ehlinin imamları, fakihleri ve diğerlerinin mezhebi budur. el-İstikâme, 1/32 İbn Mesud radıyallahu anhu'nun şöyle dediği rivayet olunmuştur: "İtaat ve cemaate sarılın! Şüphesiz bu ikisi Allah azze ve celle'nin [tutulmasını] emretmiş olduğu ipidir. Cemaat içerisinde kötü gördüğünüz bir şey tefrikada hoşunuza giden şeylerden daha hayırlıdır." Beğavî, Şerhu's-Sunne, 1/54

164 Harun el-Vâsık bin Mu'tasım: Annesi Rum bir ümmü veleddir (cariye). Kur'an'ın mahluk olduğunu, Allah azze ve celle'nin ahirette görülemeyeceğini kabul ediyor ve insanları bunları kabul etmekle imtihan ediyordu. Ahmed bin Nasr el-Huzâî rahimehullah'ı "Kur'an Allah'ın kelamıdır, mahluk değildir" dediği için canîce katletti. Şüphesiz o, Kur'an'ın mahluk olması görüşünde babası (Mu'tasım) ve amcasının (Me'mûn) yolundan gitmiştir. Kendisiyle Rumlar arasında esir takası olduğunda Vâsık, esirlerin "Kur'an'ın mahluk olması ve Allah azze ve celle'nin ahirette görülemeyeceği" hakkındaki görüşleriyle imtihan edilmelerini emretti. Esirler de dört kişi haricinde ona icabet ettiler. O da icabet etmedikleri takdirde o dördünün boynunun vurulmasını emretti. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 1/303-307; Suyûtî, Târîhu'l-Hulefâ, s.340

165 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Ya'lâ, Müsned, 1/144

İbn Davud şöyle dedi: "Hasan bin Salih[166], yanında Osman *radıyallahu anhu* anıldığında susardı yani rahmet okumazdı. Aynı zamanda yedi sene boyunca cumayı da terk etmiştir. Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* Hasan bin Salih'i anar, onun hakkında 'O [sultana karşı ayaklanmayı ve] kılıcı/silahı caiz görürdü.' derdi ve bu görüşünden razı olmazdı. Yine demiştir ki: 'Süfyân *rahimehullah* bizim için ondan daha sevimlidir. İbn Hay (Hasan bin Salih) cumayı tamamen terk etti. Şüphesiz o, susması ve verası/takvası sebebiyle insanları fitneye düşürdü.' Başka bir sıra yine Hasan bin Salih'i anarken şöyle demiştir: 'Ebu Filan, -Hasan bin Salih'i Kûfeliler'den biri olarak ismini verdi- Ebu Serâyâ[167] ve onun arkadaşlarıyla beraber ayaklanmıştı.' Kötü bir olay anlattı. Dedim ki: 'O'na nasıl katlandılar?' Sustu."[168]

Ebu Hişâm bize şöyle anlattı: Ebu Serâyâ'nın [isyan] günlerinde Yahya bin Adem'in şöyle dediğini işittim: Burada, Hasan bin Salih bin Hay'ın [yöneticiye karşı ayaklanma] görüşünü kabul eden bir topluluk var ki onlar

---

166 Hasan bin Salih bin Hay: Hakkında rivayetlerin farklı farklı olduğu bir zattır. Kimileri onu zem edip kınarken kimileri de onu övüp yüksek makamlarda görürler. İbn Davud'un zikrettiği gibi onun cumayı terk ettiğini ve Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın zikrettiği gibi silahlanmayı caiz gördüğünü söyleyenler vardır. İbn Sa'd rahimehullah der ki: O, nâsik, abid, fakih, hüccet, çokça sahih hadis rivayet eden biriydi ve Şiiydi. İbn Hacer rahimehullah şöyle der: Onların (alimlerin) "silahlanmayı caiz görürdü" sözü, "zalim sultanlara karşı silahla ayaklanmayı caiz görürdü" anlamındadır. Bu daha önceleri Seleften bazılarının mezhebiydi. Ancak bunun işi daha kötü bir noktaya götürdüğünü görmeleri sebebiyle bu hususta fikir, bunu (silahlı ayaklanmayı) terk etmek üzerine sabit oldu. Harre vakası, İbn Eşas olayı ve daha diğer olaylarda düşünenler için öğüt vardır. Bu gibi bir görüşle (ayaklanma görüşü) adaleti sabit olmuş, hıfz, itkan (uzmanlık) ve tam bir takva ile meşhur olan biri cerh edilmez. Tehzîbu't-Tehzîb, 2/285-289; et-Tabakât, 6/375; Tabakâtu'l-Hanâbile, 1/58

167 Serî bin Mansûr eş-Şeybânî: Hayatının ilk bölümüyle ilgili çok bilgi olmamasına rağmen eşkıyalık yaptığı rivayetler arasında yer alır. Emin ile Me'mûn arasındaki çatışmada başta Emin'in yanında durmuş, ancak daha sonra Me'mûn'un tarafına geçmiştir. Ali radıyallahu anhu evladından olan Ebu Abdullah bin Tabâtabâ ile beraber Kûfeliler'in daveti üzerine Kûfe'ye gidip oraya hâkim oldular ve İbn Tabâtabâ 10 Cemaziyelahir 199'da halifeliğini ilan etti. Irak ve Arabistan valisi Hasan bin Sehl, Kûfe'ye 10.000 kişilik bir ordu gönderdi ancak hezimete uğradılar. Bu sefer 4000 süvari göndermesine rağmen Ebu's-Serâyâ bu orduyu da yenmeyi başardı. Bu başarılar üzerine adına para bastırdı. Basra'ya yürüyüp orayı da ele geçirdi ve Basra, Mekke, Yemen, Fars ve Ahvaz'a naibler tayin etti. Hasan bin Sehl bu isyanı bastırmak için Herseme bin A'yen'i vazifelendirdi. Ebu's-Serâyâ 800 süvari ile yola çıktı, Sûs'a varıp orada konakladığı sırada kendisini takip eden kuvvetler tarafından yakalanıp, Nehrevan'da bulunan Hasan bin Sehl'e teslim edildi. O da Ebu's-Serâyâ'nın boynunu vurdurdu (h.200). T.D.V, Ebü's-Serâyâ eş-Şeybânî maddesi [Mütercim]

168 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

helâk oldular. Hasan bin Salih'i işittim, şöyle diyordu: "Bir imam varken ayaklanmam. Ancak bir grup ile beraber ayaklanırım. Sadece düşmanıma denk olan bir grupla ayaklanırım, kendi elimle kendimi tehlikeye atmam. Ancak bütün şeri sünnetlerin kendisinde bulunduğu bir imamla ayaklanırım. Şayet yüz tane şeri sünnet var da bu imamda doksan dokuz tanesi varsa ben onla beraber ayaklanmam."[169]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanında Abdullah bin Muğaffel *radıyallahu anhu* zikredilince 0nun şöyle dediğini işittim: "O, fitnelerden hiçbirine bulaşmamıştır."[170] Başka biri zikredildi, dedi ki: "Kan dökme namına herhangi bir şeyle imtihan olmadan önce gizlice ölmüştür."[171]

İbn Yemân'ın Süfyân es-Sevri *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir:

"Cemaat hakkında Ömer *radıyallahu anhu*'nun[172]; cemaatten ayrılma konusunda da oğlunun (Abdullah bin Ömer'in) *radıyallahu anhuma* görüşünü[173] alırız."[174]

169 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

170 Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın sözünün manası şudur: Bu sahabe, Ali radıyallahu anhu ve Muaviye radıyallahu anhu arasındaki savaşa iştirak etmemiştir. Bu sebeple de elini insanların kanından temiz tutmuştur.

171 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Burada savaşlara ve fitnelere katılmamanın daha evla olduğu açık bir şekilde beyan edilmiştir.

172 Muhtemelen Ömer radıyallahu anhu'nun Süveyd bin Gafele'ye söylediği, daha önce "Sabır ve Vefa" başlığı altında ve diipnotta geçen şu sözünü kastetmiştir: "Ey Ümeyye'nin babası! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra senle karşılaşamayabilirim. Şayet başına uzvu kesilmiş Habeşli bir köle dahi emir tayin edilse, onu işit ve itaat et! Sana vurursa sabret. Seni hakkından mahrum bırakırsa sabret. Dinini noksana uğratacak bir işi isterse, "İşittik ve itaat ettik. Kanım dinim uğrunda feda olsun" de ve asla cemaatten (İslam toplumundan) ayrılma." eş-Şerîa, s.40-41

173 Kastedilen Müslim'in rivayet ettiği şu rivayettir: Yezîd bin Muâviye zamanında olan Harre olayları sırasında Abdullah bin Ömer radıyallahu anhuma Abdullah bin Mutî'ye geldi. Abdullah bin Mutî', Yezîd'e itaat etmekten el çeken ve ona karşı çıkan biriydi. Dedi ki: Ebu Abdurrahman'a (Abdullah bin Ömer) yastık verin. Abdullah bin Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: Ben sana oturmak için gelmedim. Sana Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğum bir hadisi anlatmaya geldim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle derken duydum: "Kim itaatten elini çekerse, kıyamet günü Allah azze ve celle ile delili olmadığı bir halde karşılaşır. Kim boynunda biat olmadan ölürse, cahiliye ölümü üzere ölür." Müslim, 1851; Müsned, 5386, 5551, 5676

174 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

İbrahim ez-Zeyyât dedi ki: Süfyân bin Said [es-Sevrî] *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Ali *radıyıllahu anhu* ile beraber [fitne savaşlarına] şahitlik etmek istemezdim. İbrahim dedi ki: 'Bu sözü Hasan bin Salih'e anlattım.' Hasan dedi ki: 'Süfyân'a de ki: [Hasan] bu sözü senden rivayet edecek.' Kûfe'ye geldim, Süfyân'a dedim ki: 'Ey Ebu Abdullah! Ben senin bu konudaki sözünü Hasan bin Salih'e anlattım. O da 'Süfyân'a de ki: [Hasan] bu sözü senden rivayet edecek.' dedi. Süfyân *rahimehullah* dedi ki: 'Evet. Bu sözü minarelerden ya da manastırlardan nida etsin!'"[175]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim, kan dökmekten el çekmeyi emrediyor, sultana karşı ayaklanmayı şiddetli bir şekilde inkâr ediyordu ve Sehl bin Selâme'nin[176] tavrını da kabul etmiyordu. Şöyle diyordu: "Ben ve Hamdûn bin Şebîb[177]arasında ülfet vardı, bana [mektup] yazardı. Ne zaman ki Sehl ile beraber ayaklanmaya çıkınca ondan uzak durdum. O bu yönde ayaklanmıştı, ben ve İbn Müslim ona gittik ve onu kınadık." Ben dedim ki: S"eni bu işi yapmaya sevk eden nedir? Sanki o, pişman olmuş ya da [bu fikrinden] dönmüştü."[178]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: "Fitne zamanında Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı rüyamda gördüm, dedim ki: 'Ey Ebu Abdullah! Arkadaşlarımız senin [başkaldırma konusundaki] mezhebini bilmeye ne kadar da muhtaçlar! Fitne hakkında ne dersin?' Dedi ki: 'Mezhebimiz, Ebu Zer *radıyallahu anhu*'nun hadisidir.'[179] 'Eğer fitne Harem'e girerse?' dedim, anlamadığım bir şeyler söyledi."[180]

Abdullah bin es-Sâmit'in rivayet ettiğine göre, Ebu Zer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Ben Medine'nin bir nahiyesinden çıkarken Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arkasındaydım. Dedi ki:

---

175 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

176 Sehl bin Selâme el-Ensârî: Horasanlıdır, künyesi Ebu Hâtim'dir. İnsanları iyiliği emretmeye, kötülükten alıkoymaya, Allah'ın kitabı ve rasûlünün sünneti ile amel etmeye çağırırdı. Boynuna bir Mushaf asar ve şöyle söylerdi: "Kitap ve Sünnete muhalefet eden kim varsa, kim olursa olsun, sultan ya da bir başkası fark etmeksizin onunla savaşacağım. Hak bütün insanların hakkında kaimdir. Kim bunun üzerine bana biat ederse, kabul ederim; kim de bana karşı çıkarsa onu öldürürüm." Târîhu't-Taberî, 8/552

177 Bu zatın hayatı muteber kitaplarda bulunmamakla beraber, bu rivayetten anlaşıldığına göre Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın yakın bir dostudur.

178 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

179 Bir sonraki hadiste gelecektir.

180 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

- Ey Ebu Zer! İnsanlar Hicâratu'z-Zeyt[181] kana boğulana kadar savaşsalar, ne yaparsın? Dedim ki:

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.

- Evine girersin/girmelisin.

- Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer bana gelinirse [ne yapmalıyım]?

- Tarafından olduğun kişiye gidersin.

- Silahlanayım mı?

- Bir toplulukla birlikte olduğun zaman [olur].

- Nasıl yapacağım ey Allah'ın Rasûlü?

«إِنْ خِفْتَ أَنْ يَبْهَرَكَ شُعَاعُ السَّيْفِ فَأَلْقِ طَائِفَةً مِنْ ثَوْبِكَ عَلَى وَجْهِكَ، يَبُوءُ بِإِثْمِكَ وَإِثْمِهِ»

- Eğer kılıç parıltılarının seni alt edeceğinden korkarsan, elbisenin bir kenarını yüzüne at da böylece [seni öldürmeye gelen] hem kendi hem de senin günahını taşısın."[182]

Haris bin Fudayl el-Hatmî'nin Cafer bin Abdullah bin Hakem'den, onun da Abdurrahman bin Misver bin Mahreme'den, onun da Ebu Râfi'den rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«يَكُونُ أُمَرَاءٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ»

"Yapmadığını söyleyen emirler/sultanlar olacak. Kim onlara karşı eliyle cihad eder?"[183]

Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* dedi ki: Burada adı geçen Cafer, Ebu Abdülhamid bin Cafer'dir. Haris bin Fudayl ise hadisi övülmüş biri değil-

---

181 Medine'de bir yer ismi.

182 Bu hadisin isnadı sahihtir.

183 Bu hadisin isnadı zayıftır.

dir. Ayrıca Abdulllah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun sözü[184], bu söze benzememektedir; Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي»

"Benle karşılaşıncaya değin [sultana itaat hususunda] sabredin."[185]

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel bize haber etti: Babamın şöyle dediğini işittim:

"İbnu'l-Eşcaî bize babasının kitaplarından verdi. Biz de Eşcaî'nin kitabından şunu kopyaladık; Eşcaî, Süfyân'dan, o Vâsıl'dan, o da Ma'rûr'un kızından, o da Ma'rûr'dan şunu rivayet etmiştir: Ömer *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: 'Kim Müslümanlarla istişare etmeden kendi işine çağırırsa onun boynunu vurun."[186]

"İmamlar Kureyş'tendir"

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî'nin bana haber ettiğine göre O, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Selman *radıyallahu anhu*'nun "İmamlık size ait değildir." sözünü şu şekilde sormuştur: "Selman *radıyallahu anhu* bununla hilafeti kastetmemiş midir?" Dedi ki: "Evet [bunu kastetmiştir]."[187]

184 İmama itaat ve zulmüne karşı sabır hususundaki sözü.

185 Buhârî, 2376, 2377, 3147, 3163 vd.; Müslim, 1059; Müsned, 12085, 12696, 12706 vd. Bu sözün Ahmed bin Hanbel rahimehullah'a isnad edilmesi sahihtir.

186 Senette geçen Ma'ru'run kızının hayatına ulaşılamamıştır. Ancak bu sözü destekler mahiyette Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözü sabit olmuştur; "Şüphe yok ki fitneler çıkacak fitneler! Kim, bir arada olduğu halde bu ümmetin işini (birliğini) dağıtmak isterse, o kişi kim olursa olsun kılıçla boynunu vurun." Müslim, 1852; Ebu Davud, 4762; Nesâî, 4020, 4021; Müsned, 18295, 18999, 19000, 20277

187 İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Ömer radıyallahu anhu'nun yaptığını Muâviye radıyallahu anhu da yanında bulunan sahabe ve tabiînlerle yapmıştır. Ömer'in Abbbas'la radıyallahu anhuma tevessülde bulunduğu gibi onlar da Yezîd bin el-Esved el-Cerşî rahimehullah ile tevessülde bulunmuşlardır. Aynı şekilde İmam Şafiî ve İmam Ahmed rahimehumallah'ın ve diğerlerinin ashabından olan fakihler de yağmur istemede hayır ve salah ehlinin duasıyla tevessül edilebileceğini zikretmişler ve şöyle demişlerdir: Eğer Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in akrabalarından olursa bu, Ömer radıyallahu anhu'ya tabi olunması açısından daha iyi olur. el-Fetâvâ, 1/225 bkz. İktidâu's-Sırâti'l-Mustakîm, s.398

Ebu İshak'ın Evs bin Da'mac'tan onun da Selman *radıyallahu anhu*'dan aktardığına göre Selman el-Farisî *radıyallahu anhu* şöyle söylemiştir: "İmamlık size ait değildir." Mevalîyi[188] kastederek demiştir ki: "Onlardan imam (halife) olmaz." Dedim ki (Ebu İshak): "İmamlık size ait değildir." sözüyle neyi kastediyor? Mevalîden bir adamın kimseye imamlık edemeyeceğini mi kastediyor? [Evs] dedi ki: Hayır! Bununla hilafeti kastediyor. Çünkü Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الْأَئِمَّةُ مِنْ قُرَيْشٍ»

"İmamlar Kureyş'tendir."[189]

Kureyş dışında kimse halife olamaz.[190]

Yusuf bin Musa'nın bana haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle söylendi: "İmamlar Kureyş'ten mi?" O da "Evet" dedi.[191]

Habîb bin Zübeyr dedi ki: Abdullah bin Ebi'l Hüzeyl'i şöyle söylerken işittim: Amr bin el-Âs *radıyallahu anhu* bize yetki veriyordu. Bekir bin

---

Bu eserin isnadı sahihtir. İbn Haldûn rahimehullah hilafet ve imametin manası hakkında şöyle demiştir: Bu makam hem hilafet hem de imamet olarak isimlendirilir. Bu görevi yerine getiren de hem halife hem de imam olarak isimlendirilir. Tabi olma ve kendisine uyma noktalarında namaz imamına benzetilmiştir. Bundan ötürü hilafet makamına "İmamet-i Kübrâ (En büyük imamlık)" denir. Mukkadime İbn Haldûn, s.191

Gerçek şu ki halifenin Kureyşlilerden başka biri olmasına engel yoktur. Zira sahih bir hadiste şöyle geçmektedir: "Hiç şüphesiz bu iş (hilafet), dini ikame ettikleri sürece Kureyş'indir. Kim bu konuda onları aşmaya çalışırsa Allah azze ve celle onu yüzükoyun cehenneme atar." Buhârî, 3500, 7139; Dârimî, 2563; Müsned, 16852

Allah azze ve celle'nin emri üzere müstakim oldukları sürece bu iş onlara aittir. Ancak yoldan çıkarlarsa bu işin onların elinden çıkmasına bir engel yoktur. Allah azze ve celle'nin işi, onu muhafaza edemeyecek, koruyamayacak kişilerin elinde olmaktan daha yücedir. İbn Hacer rahimehullah şöyle söyler: Muhakkak büyük imamete (hilafete) Kureyş dışında da otoriter olan güç sahiplerinden sahip çıkanlar olmuştur. Fethu'l-Bârî, 13/118

188 Arap olmayan halklar ya da azatlık köleler için kullanılan bir terimdir. [Mütercim]

189 Müsned, 12307, 12900. Hadisin tam metni şu şekildedir: "İmamlar Kureyş'tendir ve onların sizin üzerinizde hakkı vardır aynı şekilde sizin de [onlar üstünde hakkınız vardır]. [Bu hak] kendilerinden merhamet istenip merhametli oldukları, hüküm verdikleri zaman adil, ahit verdikleri zaman ise vefakâr oldukları sürece onlara aittir. Onlardan kim bunları yapmazsa Allah'ın azze ve celle, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun."

190 İsnadında durumu bilinmeyen bir ravi vardır.

191 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Vail oğullarından biri dedi ki: "Şayet Kureyş bu işten vazgeçmezse, [Allah *azze ve celle*] bu işi onların dışında Araplardan bir taifeye verir. Amr bin el-Âs *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken işittim:

«قُرَيْشٌ وُلَاةُ النَّاسِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»

"Kureyş kıyamete kadar hayırda ve şerde insanların yöneticileridir."[192]

Hâricîlerin Durumu ve Habîs Bâbek

Esrem bize anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah* kendisinde Sufriyye'yi[193] zikrettiği bir hadiste şöyle dedi: "Sufriyye, Haricilerdir.[194]"[195]

---

[192] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Tirmizî, 2227; Müsned, 17808.

[193] Sufriyye: Ziyâd bin Esfer'in tabileridir. Reislerine nispeten Sufriyye diye isimlendirilirler, Ziyad'ın babasına nispet edilirler. Şöyle de denilmiştir: "İbadet onları bitkin düşürdü, öyle ki yüzleri sararmıştır (sarı-esfer)." Hâricîlerin kollarından olan Ezârika, Necedât ve İbâdiyye'ye bazı konularda muhalefet etmişlerdir: Recmi kabul etmişlerdir, müşriklerin çocuklarını öldürmeye ve onları tekfir edip ebediyen cehennemde olduklarına hükmetmemişlerdir. Çoğu Hâricî grupla aynı fikirde oldukları meselelerden biri ise şunlardır: Bütün büyük günahlar küfürdür, her küfür şirk, her şirk ise Şeytan'ın ibadetidir. Bkz. Ebu Hâtim er-Râzî, ez-Zîne, s.283; el-Fark beyne'l-Fırak, s.90-91; Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/197; el-Milel ve'n-Nihal, 1/137

[194] Fırkalarla ilgili eser veren alimler Hâricîlerin tarifi hususunda ihtilaf etmiştir;

Şehristânî rahimehullah şöyle demiştir: "İslam toplumunun üzerinde ittifak ettiği hak imama karşı çıkan herkes Hâricî diye isimlendirilir. Bu karşı çıkma ister sahabe zamanında isterse de onlardan sonraki tabiîn döneminde olsun fark etmez. Bu her dönemdeki imam için geçerlidir." el-Milel ve'n-Nihal, 1/114

İmam Eşarî rahimehullah şöyle demiştir: Onlar, İmam Ali radıyallahu anhu'ya karşı çıkanlardır." Bu isimle isimlendirilmelerinin sebebini de bu karşı çıkış olarak zikretmiştir. (خرج): Ha-re-ce= çıktı, "Hâricî" kelimesi de "çıkan" demek olduğundan bu kanaate varmıştır. Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/207

İbn Hazm rahimehullah şöyle demiştir: Hâricî, İmam Ali radıyallahu anhu'ya karşı çıkanlara/ayaklananlara benzeyen ve hakem tayin etmeyi kabul etmeme, büyük günah işleyenleri tekfir etme, zalim yöneticilere karşı ayaklanma gibi fikirlerinde onlara ortak olan herkese verilen bir isimdir. el-Fasl, 2/113

[195] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Abbas bin Muhammed ed-Dûrî bize şöyle haber etti: Sufriyye'nin kim olduğu hakkında Yahya bin Maîn *rahimehullah*'a sordum, şöyle dediğini işittim: "Onlar, hariciler gibi düşünüyorlar."[196]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Hâricîler kötü bir topluluktur. Yeryüzünde onlar kadar şerli bir topluluk bilmiyorum." Yine şöyle demiştir: "Onlar hakkında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den on farklı yolla hadis sahih olmuştur."[197]

Ebu Abdullah *Rahimehullah*'ın Mârika[198] Hakkında Tevakkuf Etmesi

Yusuf bin Musa bana haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Hâricîler küfre girmişler midir?" Dedi ki: "Onlar dinden çıkanlardır." Denildi ki: "Onlar kafir midir?" Dedi ki: "Onlar dinden çıkan Mârikadır."[199]

Muhammed bin Ebu Harun bana İshak'ın[200] onlara şöyle anlattığını haber etti: Harûriyye ve Mârika hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Onlar kafir olurlar mı?" diye soruldu, dedi ki: "Beni bu konudan uzak tut. Onların hakkında hadiste geçtiği gibi söyle."[201]

---

196 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

197 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

198 Hâricîlerin bir ismidir. Bu şekilde isimlendirilmenin sebebi, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisidir:

يَخْرُجُ نَاسٌ مِنْ قِبَلِ المَشْرِقِ وَيَقْرَؤُونَ القُرْآنَ لا يُجَاوِزُ تَرَاقِيَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ

"Doğu tarafından bir grup insan çıkacaktır. Onlar Kur'an okuyacaklar ancak Kur'an onların boğazından geçmeyecek. Okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar." Buhârî, 3343, 3610,6931; Müslim, 1064, 1065; Ebu Davud, 4667, 4764, 4765; Nesâî, 2578, 4101; İbn Mâce, 169; Muvatta, 545; Müsned, 11008, 11118, 11275

199 Bu rivayetin isnadı hasendir. Bazı alimler sahabeden kimini muayyen olarak tekfir ettikleri için onları tekfir etmişlerdir. Ebu Bekir İbnu'l-Arabî, Sübkî ve Kurtubî rahimehumullah bu alimlerdendir. Bâkillâni rahimehullah, onların tekfiri hakkında tevakkuf eden alimlerdendir ve şöyle demiştir: Onlar küfre götüren sözler söylemişlerdir. Hattâbî rahimehullah demiştir ki: Müslümanların alimleri icmâ etti ki, Hâricîler sapıklıkları ile beraber, Müslümanların bir fırkasıdır. Alimler onlarla evlenme ve kestiklerini yemeye cevaz vermişlerdir. Fethu'l-Bârî, 12/301

200 İshak bin İbrahim bin Hâni; el-Mesâil adlı Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ı anlatan kitabın sahibi.

201 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hâni, el-Mesâil'de şu ifadeyle aktarmıştır: "Kafir olurlar mı ve onlarla savaşmayı caiz görür müsün?" 2/158

Ahmed bin Muhammed bin Hazim bize İshak bin Mansûr'un onlara şöyle anlattığını haber etti: O, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Harûriyye hakkında ne düşünüyorsun?" diye sormuş. Ebu Abdullah *rahimehullah* da Ona şöyle demiş: "Üzerinde bulunduklarına, dinlerine (akidelerine) çağırırlarsa onlarla savaş. Malını isterlerse onlarla savaş. 'Sizin yöneticileriniz olalım.' derlerse onlarla savaşılmaz." İshak bin Mansûr dedi ki: İshak bin Râhûye *rahimehullah* şöyle dedi: "[Ahmed bin Hanbel'in] dediği gibidir."[202]

Yakup bin Buhtân bize anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle denildi: "İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın Muhtâr'ın[203] hediyelerini kabul ettiğini doğrular mısın?" Dedi ki: "Bilmiyorum. Ancak Muhtâr'ın hediyelerinin İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın ömrünün sonlarındayken geldiği söylenir."

Muhammed bin Hüseyin'in bana haber ettiğine göre, Fadl onlara şöyle demiştir: Bâbek'e karşı savaşma konusu sorulduğu sırada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "İslam'a o fasık kadar zarar veren birini bilmiyorum."[204]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Hüseyin es-Sâiğ'i işittim, şöyle söylüyordu: "Bâbek'in olayı olunca Ebu Abdullah *rahimehullah* ona karşı ayaklanmaya teşvik etmeye başladı. Ebu'l-Velîd ve Basra'ya benimle beraber [gönderdiği] bir mektup yazdı, onları Bâbek'e karşı çıkmaya teşvik ediyordu."[205]

---

202 Senedinde bilinmeyen bir ravi olması sebebiyle zayıftır.

203 İbn Ebi Ubeyd es-Sekafi, Muhtâr es-Sekafi ismi ile meşhur olmuştur. İmam Zehebî rahimehullah der ki: Sapık ve saptırıcı biridir. Cebrâil aleyhisselâm'ın kendi üzerine indiğini iddia ederdi. Haccâc veya benzerlerinden daha şerli biriydi. Ali radıyallahu anhu'ya şiddetli bir şekilde buğzederdi. Kûfe'deki emirlerdendi. Ubeydullah bin Ziyâd onu hapsetti de İbn Ömer radıyallahu anhuma onun için Yezîd bin Muâviye'nin yanında aracı oldu. Bunun üzerine İbn Ziyâd onu serbest bıraktı ve onu Mekke'ye gönderdi. Iraklılar'ın onu zemmettiği kendisine ulaşıncaya kadar Abdullah bin Zübeyir radıyallahu anhuma ile beraber oldu. Daha sonra onlara (Iraklılar) yöneldi ve Muhammed bin Hanefiyye'yi alenî olarak övmeye, yalnız başında ise ona sövmeye başladı. Öyle ki Şiilik yoluyla Kûfe'yi ele geçirdi. Abdullah bin Zübeyir radıyallahu anhuma'nın Kûfe'deki valisini çıkardı ve oradaki mülkiyeti kesinlik kazandı. İbn Zübeyir radıyallahu anhuma için onun hile ve tuzağı ortaya çıkınca kardeşi Musab'ı Irak'a emir olarak gönderdi ve O, Muhtar'ı öldürdü. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 6/289-290; Mîzânu'l-İ'tidâl, 4/80

204 İsnadı zayıftır.

205 Bu rivayetin isnadında bilinmeyen bir ravi vardır.

Ahmed bin Muhammed bin Mansûr bana şöyle haber etti: İsa bin Cafer'i[206] şöyle derken işittim: "Bâbek'e karşı [savaşmak için] çıkarken Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a veda ettim. Dedi ki: 'Allah *azze ve celle* bunu senle bizim aramızdaki son buluşma kılmasın."[207]

Hasan bin Heysem bana haber etti: Muhammed bin Musa bin Meşîş'in anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuştur: "[Biri] Bâbek ve benzeri düşmanlardan bu şehrin ahalisine karşı yardım isterse, bu şehir ahalisine ayaklanmak vacip olur mu?" Dedi ki: "En yakın olanlara sırasıyla (yakınlıklarına göre) vacip olur." Denildi ki: "Eğer yardım etmezlerse?" Dedi ki: "O zaman üzerlerine düşeni zayi etmiş/yerine getirmemiş olurlar."[208]

Ebu Bekir bin Hammâd dedi ki: Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a sordum: "Biri cihad etmeyi isterse iki taraftan -ki o zaman Hurremîler[209] de vardı- hangisi sana daha hoş gelir?" Dedi ki: "Bu [cihadı isteyen] adamın evi nerede?" Dedim ki: "Bu şehirde (yani Bağdat'ta)." Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*, Hurremîlerin tarafını işaret etti.[210]

Müslümanlara Savaş Açan Hurremîler, Hâricîler Ve İsyankârların Ele Geçirdiği Malların Hükmü

İshak bin Mansûr'un bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Harûrîler ile savaştım, sonra da [malları] aldılar." Dedi ki: "Bu durumda ele geçirdikleri her şey onların üzerinedir.[211] İshak

---

206 İsa bin Cafer Ebu Musa el-Verrak: takva, akıl, bilgi, hadis ilmi, sadakat ve faziletiyle birlikte mücahitlerin cesurlarından ve insanların en faziletlilerindendir. Kendisi şöyle demiştir: Ahmed'e sordum; Hangisi sana göre daha faziletlidir? Kılıç, mızrak ve binicilikle uğraşmak mı yoksa namaz ve nafileler mi? Dedi ki: Kişi buradaysa (yani Bağdat'ta) şuna buna (nafile ibadetlerle ecre) ulaşır. Sınırlarda (cihad meydanlarında) ise onun bu işlerle (kılıç, mızrak vb.) iştigal etmesi nafilelerden daha faziletlidir. Çünkü Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: "Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet ve bağlanıp beslenmiş savaş atları hazırlayın." [Enfâl, 8/60] Tabâkâtu'l-Hanâbile, 1/247-248

207 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

208 Bu rivayetin isnadı hasendir. Manası şudur: Onlar, üzerlerine vacip olan, Müslüman kardeşlerini onlara zulmedenlere karşı savunma görevini zayi etmiş olurlar.

209 Bâbek el-Hurremî'nin tabileri.

210 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

211 Yani tazmini onlara aittir.

bin Mansûr şöyle dedi: İshak bin Râhûye *rahimehullah* dedi ki: "Aynen öyledir."[212]

İshak bin Mansûr'un bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Sultan, dine savaş açanın velisidir."[213] Dedi ki: "Tıpkı bu Hurremîler gibi savaş kasdıyla yola çıkmışsa bu durumda ele geçirdikleri bütün mallar [tazmin etmesi açısından] sultana aittir." İshak bin Râhûye *rahimehullah* dedi ki: "Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın dediği gibidir. Bu durumda [öldürülen kişilerin veya gasp edilen malların] velilerinin onları afvetmesi caiz değildir. Aynı şekilde hile ile öldürme[214]de sultana aittir."[215]

Ma'mer'in Zührî *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı henüz kalabalıkken fitne patlak verdi. Onlar, şu mesele üzerinde icmâ ettiler; Kim, Kur'an'ı tevil ederek bir kana ya da ferce[216] veya mala sahip olursa ona had gerekmez. Ancak malın bizzat bulunması[217] bunun dışındadır."[218]

---

212 Bu rivayetin isnadında bilinmeyen bir ravi vardır.

213 Yani dine savaş açanlardan sultan sorumludur. Onları öldürmeyi sultan üstlenmelidir, tıpkı yol kesen eşkıyalarda olduğu gibi.

214 Yani herhangi birini kandırıp onu bir yere götürmesi ve oraya varınca da onu öldürmesidir. 'Kişiyi bilmediği bir anda ve şekilde öldürmektir' de denilmiştir. Lisânu'l-Arab, 11/512-513 Manası şudur: Bu halde öldürülen kişinin de kanı sultandan sorulur yani sorumluluk ona aittir.

215 Bu rivayetin isnadında bilinmeyen bir ravi vardır.

216 Tenasül uzvu. Yani Kur'an'ı kendi anlayışıyla ve görüşüyle tevil ederek kadınları kendine helal görüp onları esir alması ve münasebette bulunması durumunda ona had gerekmez. [Mütercim]

217 Yani bizzat malın bulunması durumunda malın asıl sahibi, onu ele geçiren kişiden alabilir. Eğer mal helak olmuşsa bu durumda tazmin edecek olan sultan veya valisidir. [Mütercim]

218 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Beyhakî rahimehullah bunun benzerini şöyle nakletmiştir;

Zührî rahimehullah şöyle demiştir: "İlk fitne arttı ve bu fitne, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından Bedir'e şahit olan sayılı birkaçına yetişti. Bize ulaştığına göre onlar; fitne işinin (akan kanın) heder olacağını, fitne zamanında Kur'an'ı tevil ederek [katleden] hiçbir katilden öldürdüğü kişi için kısas alınmayacağını, esir düşen herhangi bir kadının esareti hakkında esir alana da [kadınla münasebette bulunması durumunda] o kadına da had (zina haddi) uygulanmayacağı ve onunla eşi arasında mülâane (karşılıklı lanetleşerek boşanma) olmayacağı, iddet bekleyip [onu esir alan] ikinci kocasından iddetini bitirdikten sonra ilk kocasına verileceği ve ilk kocasının ona varis olacağını düşünürler/söylerler."

Bir rivayetinde şöyle geçmektedir: "Kur'an'ı tevil ederek helal gördüğü mal da hederdir ancak malın bizatihi bulunması bunun dışındadır." es-Sünenu'l-Kübrâ, 8/174-175

Elbâni, iki hadisin de sahih olduğunu ve Zührî rahimehullah'ın işaret edilen bu fitneye -Sıffîn vakasına- yetişmediğini söylemiştir. İrvâu'l-Ğalîl, 8/116

Ahmed bin Ebu Abde bize şöyle anlattı: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a Zührî *rahimehullah*'ın "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı henüz kalabalıkken fitne artmıştı. Onlar, Kur'an'ı tevil ederek [birinin öldürülmesi durumunda, katilden] kısas alınmayacağına ve ele geçirilen malın bizzat kendisi bulunması dışında geri alınmayacağına icmâ ettiler." sözünü sordum, dedi ki: "Evet, öyle." Dedim ki: "Bu, Harurîler ve benzerleri için midir?" Dedi ki: "Evet." Dedim ki: "Hırsızlar ve serseriler bunlardan hiçbirine inanmazlar (yaptıklarını teville yapmazlar). Tüm bunlarla (kısas ve mal) sorumlu tutulurlar mı?", "Evet." dedi.[219]

Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı henüz kalabalıkken fitnenin arttığı ve onların bu durumda Kur'an'ı tevil ederek akıtılan kanı heder saydıkları zikredildi. Ona denildi ki: 'Tıpkı Haruriyye gibi mi?' Dedi ki: 'Evet. Ancak yol kesen [eşkıyalar] böyle değildir."[220]

İsmail bin Said'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Ahmed *rahimehullah*'a bağilerin (isyankarların) malları hakkında sordum. Dedi ki: "Onların malı [kendileri gibi] haddi aşmamıştır."[221]

Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah* dedi ki: Zührî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı henüz kalabalıkken fitne vaki oldu. Onlar ne Kur'an'ın tevil etmede ne de fitnede ele geçirilen mal ya da dökülen kan hususunda kısası gerekli görmediler. Bunun sebebi, kötü hâllerinden dolayı onları imamı olmayan cahiliye konumunda

---

219 Bu rivayetin isnadı hasendir. Buradan şu mana ortaya çıkmaktadır: Zührî rahimehullah'ın dedikleri, herhangi bir adamın Kur'an'ı tevil ederek katlettiği kişi hakkında değildir. Bilakis Hâricîler ya da Harurîler gibi ayetleri farklı yorumlayıp, bu sebeple savaşlar, fitneler çıkaran gruplar ve bu olaylarda akıtılan kan, esir alınan kadınlar ve ele geçirilen mallarla alakalıdır. Dolayısıyla bir insanın hevâ-hevesi sebebiyle birini öldürüp buna ayetten delil getirerek kendini aklamaya çalışması kısasa engel teşkil etmez. [Mütercim]

220 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

221 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. el-Muğnî'de şöyle geçmektedir: [Bağilerin] mallarını ganimet alma ve zürriyetlerini esir almanın haram olması konusunda ilim ehli arasında bir muhalefet bilmiyoruz. Onların kanları ve mallarından sadece, onları def etme ve onlarla savaşmanın zaruretinden hasıl olan kısım mubah kılınmıştır. Bunun dışındakiler ise asıl olan haramlık üzerine bakidir. Çünkü bağilerle savaşmak sadece onları def etmek ve onları hakka geri döndürmek sebebiyledir, küfürleri sebebiyle değildir. İbn Kudâme el-Makdisî, el-Muğnî, 8/534

değerlendirmeleridir. Hadler ise ancak imamla uygulanır." Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki:

«كُلُّ دَمٍ أُصِيبَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ تَحْتَ قَدَمَيَّ»

"Cahiliye döneminde dökülen her kan ayaklarımın altındadır."[222],[223]

Ebu Talib bize şöyle anlattı: Hurremiyye'nin bir beldede payı vardı. Müslümanlarla savaşmaya çıktılar, Müslümanlar onları öldürdü. "Onların bu toprağını ne yapmalı?" diye Ebu Abdullah *rahimehullah*'a soruldu, dedi ki: "Bu Müslümanların, orayı alana kadar savaşanların feyidir (ganimetidir). Bu ganimet beş kısma taksim edilir. Beşte dördü savaşanlara aittir. Emirin payı da Müslümanların haracı olur, tıpkı Ömer *radıyallahu anhu*'nun sevâdı[224]güçle alıp Müslümanlara vakfettiği gibi."[225]

---

222 Câbir bin Abdullah radıyallahu anhu'nun rivayet ettiği, Müslim'de geçen uzun bir hadiste Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Dikkat kesilin! Cahiliye namına olan her şey iki ayağımın altına koyulmuştur. Cahiliyedeki kanlar (kan davaları) iki ayağımın altına koyulmuştur." Müslim, 1218

Müsned'de ise şöyle rivayet edilmektedir: "Dikkat kesilin! Cahiliyede olan tüm mal, kan ve [Araplardan] rivayet edilen kahramanlık hikayeleri iki ayağımın altındadır. Ancak hacılara su dağıtma (sikâye) ve Kabe'nin bakımı (sidâne) bundan hariçtir; bunları [bu işlerin] ehli için geçerli kıldım." Müsned, 4583

223 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

224 Ömer radıyallahu anhu döneminde fethedilen aşağı Irak topraklarına verilen ad. [Mütercim]

225 Bu rivayetin isnadında bilinmeyen raviler vardır. Aynı rivayeti Ebu Talib'ten farklı lafızlarla Şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah şu şekilde aktarmıştır: "Beş kısmı beşe bölünür. Beşte dördü savaşanlara aittir ya da emir oradan çıkan haracı Müslümanlara verir ve [savaşanlar arasında] taksim etmez." Mecmûu'l-Fetâvâ, 28/515-516

Şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah demiştir ki: Ahmed rahimehullah, ganimet olarak alındığı zaman Hâricîlere ait olan toprağı, kafirlerin mallarından ganimet olarak alınanlar konumunda değerlendirmiştir. Özetle bu yol, doğru ve [naslarla] kesinleşmiş olan yoldur. Mecmuu'l-Fetâvâ, 28/516

İKİNCİ BÖLÜM

RASÛLULLAH *sallallahu aleyhi ve sellem'in* FAZİLETLERİ, VEFÂTININ AKABİNDE HİLAFET MESELELERİ VE ASHAB ARASINDA TAFDİL

Rahmet Peygamberi Muhammed *Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in* Faziletleri

Fadl bin Ziyâd şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şunu okudum: Ebu'n-Nadr dedi ki: Ebu Cafer er-Râzî, el-Esedî'nin hadisini zikrederek bize şöyle anlattı;

«وَجَعَلْتُكَ أَوَّلَ النَّبِيِّينَ خَلْقًا وَآخِرَهُمْ بَعْثًا، وَأَوَّلَهُمْ مَقْضِيًّا لَهُ»

"Seni yaratılış olarak peygamberlerin ilki, yeniden dirilme itibariyle peygamberlerin sonuncusu, hakkında hüküm verilme konusunda ise onların başı kıldım."[226] hadisini zikretti. Fadl bin Ziyâd dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* bana -yaratılış manasını kastederek- şöyle dedi: "[Peygamberimiz] peygamberlerin ilkidir **"Hani biz peygamberlerden; senden ve Nuh'tan misak almıştık."**[227] âyetine onunla başlamıştır.[228]

---

226 Tefsîru't-Taberî, 21/125. Bu rivayetin isnadı sahih değildir. Taberî rahimehullah tefsirinde Katâde rahimehullah'ın şu sözünü zikretmiştir: Bize Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediği zikredildi: "Ben yaratılış itibariyle peygamberlerin ilki, yeniden dirilmede ise onların sonuncusuyum." Tefsîru't-Taberî, 21/125

227 Ahzâb, 33/7

228 Tefsîru't-Taberî, 21/126. Yani yaratılışını peygamberlerden önce yazmıştır. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in faziletleri çok fazladır; O, büyük şefaatın sahibidir, kendisi için

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: İshak bin Râhûye *rahimehullah*'a dedim ki: "Meyseretu'l-Fecr *radıyallahu anhu*'nun şu hadisinin manası nedir?" Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*! Sen ne zaman peygamber oldun?" Dedi ki:

«وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ»

"Âdem, ruh ile bedene girme evresi arasındayken."[229]

İshak *rahimehullah* dedi ki: "Âdem *aleyhisselâm* yaratılmış olduğu hâlde, henüz ruh üflenmeden önce" manasındadır.[230]

---

yeryüzünün katlanıp ümmetinin mülkünü görendir ve bunun dışında daha birçok üstünlüğe sahip olandır. Müellifin burada zikrettiği sadece okyanustan bir damladır. Allah azze ve celle'nin salâtı ve selamı O'nun üzerine olsun ve bizleri de kıyamet günü O'nun şefaatiyle rızıklandırsın.

229 Müsned, 20596. Bir benzeri ise Tirmizî, 3609'da geçmektedir. Manası: Allah azze ve celle O'nun peygamberliğini, Âdem aleyhisselâm'ın bedeninin yaratılmasından sonra ve ruh üflenmesinden önce yazmış, açığa çıkarmış ve ilan etmiştir. Sûfiyye ve başlarında bulunan İbnu'l-Arabî ise bu konuda başka bir fikre sahiptirler. Şöyle demektedirler: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kendisi dışındaki peygamberlerden farklı olarak bizatihi o vakitte (Âdem aleyhisselâm yaratılmadan evvel) mevcuttu." Bu görüşlerine delil olarak şu hadisi rivayet ederler: "Ben, Âdem su ile çamur arasındayken peygamber oldum" ve bunu hakiki manada var olması şeklinde yorumlarlar.

Bkz. Fusûsu'l-Hikem; İbn Teymiyye, el-Fetâvâ, 8/283

230 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah bu hadisin şerhinde şöyle demektedir: "İnsanların birçoğu Meysere radıyallahu anhu'nun rivayet ettiği Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen sahih hadis hakkında hataya düşmüştür." Daha sonra hadisi zikredip şöyle devam etmektedir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zatının ve peygamberliğinin o zaman var olduğunu zannederler. Bu bir cahilliktir. Allah azze ve celle O'nu ömrünün kırkında iken peygamber kıldı. Bazılarının rivayet ettiği "Ben, Âdem çamur ile su evresi arasındayken peygamber oldum" rivayetine gelince, bu asılsızdır, hadis alimlerinden hiçbiri bu şekilde rivayet etmemiştir. Aynı zamanda bu rivayet [mana itibariyle de] batıldır; zira Âdem aleyhisselâm su ile çamur arasında olmamıştır. Çünkü çamur, su ve topraktan meydana gelir. Ancak [manası şudur:] Allah azze ve celle Âdem aleyhisselâm'ı yarattıktan sonra ve ona ruh üflemeden önce Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in peygamberliğini ve bunun süresini yazmıştır. 'Peygamberimiz kendisine vahiy edilmeden önce de peygamberdi' diyen kimse Müslümanların ittifakıyla kafirdir. Eşya (hiçbir şey) zatı meydana gelmeden sadece hakikatleri ile var olmaz. Bu hususta peygamberler ya da bir başkası fark etmez. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in de yaratılmasından önceki hakikati ancak ondan başkasının hakikatinde olduğu gibi Allah azze ve celle'nin bilmesi ve takdir etmesi manasında olmuştur. Bu, tıpkı bedeni yaratıldıktan sonra kendisine ruh üflenmeden önceki [halde bulunan] çocuğun; rızkının,

Şeyh bin Ebu Halid[231] bize şöyle anlattı: Hammâd bin Seleme'nin bana Amr bin Dînâr *rahimehullah*'dan, onun da Câbir *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir:

"Süleyman *aleyhisselâm*'ın yüzüğünde 'Lâ ilâhe illallâh, Muhammedun Rasûlullah (Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun Rasûlüdür.)' yazmaktaydı."[232]

Ebu Bekir el-Merrûzî'nin bize haber ettiğine göre, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a soruldu: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetli olarak mı doğmuştur?" Dedi ki: "Allah *azze ve celle* daha iyi bilir." Sonra da "Bilmiyorum." dedi.[233]

---

ecelinin, amelinin ve bedbaht mı yoksa mutlu mu olacağının yazılmasına benzer." el-Fetâvâ'dan özetle, 2/238, 3/282-283 Bkz. Mecmûatu'r-Resâil, 4/6-10

231 Basralıdır. Hadis uydurma ile itham edilmiştir. Buhârî "Yanında münker [kabul edilemez, yalan] rivayetler bulunmaktadır" demiştir. Süleyman bin Harb'dan şöyle rivayet edilmiştir:
"Şeyh bin Ebu Halid'in ağladığı bir sırada yanına girdim. Dedim ki: Seni ağlatan da nedir? Dedi ki: Ben dört yüz hadis uydurdum ve bunları insanların gündelik işlerine dahil ettim. Ne yapacağımı bilmiyorum." Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/286; Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr, 2/272; İbn Hacer, Lisânu'l-Mîzân, 3/159; İbn Hibbân, el-Mecrûhîn, 1/364

232 Bu hadis uydurmadır, batıldır, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olmamıştır. İbn Hibbân rahimehullah bu hadis ve öncesinde [kendi kitabında] zikrettiği iki hadisten sonra şöyle demiştir: Bu üçü batıl ve uydurma olan rivayetlerdir. Ne Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle bir şey demiştir, ne Câbir radıyallahu anhu rivayet etmiştir ne de Amr rahimehullah bunu anlatmıştır, ayrıca Hammâd bin Seleme'nin hadislerinden de değildir. el-Mecrûhîn, 1/364 el-Mecrûhîn, 1/364

233 İsnadı sahihtir. İbn Receb el-Hanbelî, Merrûzî yoluyla bu rivayeti Ahmed rahimehullah'dan bu lafızla zikretmiş ve şöyle demiştir: Ashabımızdan Ebu Bekir Abdulaziz bin Cafer dedi ki: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetli ve göbeği kesilmiş bir şekilde doğduğu rivayet edilmiştir. Ebu Abdullah rahimehullah bu hadisi sahih kabul etmeye cesaret etmemiştir. İbn Receb, Letâifu'l-Meârif, 94-95
İbn Batta, sünnet olma meselesini zikretmiş, bunu Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e has olan özelliklerden kabul etmiş ve peygamberimizin sünnetli ve göbeği kesilmiş doğduğunu kesin bir şekilde ifade etmiştir. eş-Şerh ve'l-İbâne, s.247
Her ne kadar Taberânî, Enes bin Malik radıyallahu anhu'dan şu gelen hadisi rivayet etmiş olsa da bu hususta hiçbir sahih hadis bulunmamaktadır; Enes bin Malik radıyallahu anhu'nun Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiğine göre O şöyle demiştir: "Rabb'imin bana ikramlarından biri de sünnetli bir şekilde doğmam ve kimsenin edep yerimi görmemesidir." el-Mu'cemu's-Sağîr 2/59. Heysemî demiştir ki: Bu hadiste Süfyân bin el-Fezârî vardır ki [hadis uydurmakla] itham edilmiş bir ravidir. Mecmau'z-Zevâid, 8/224
Sünnetli doğmak Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in özelliklerinden olmamakla beraber, bu şekilde doğanlar bulunmaktadır. İbn Kayyim rahimehullah bunu ve Rasûlullah sallal-

Ebu Bekir el-Merrûzî'nin bize haber ettiğine göre, Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَمَعَهُ شَيْطَانٌ» قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ»

"Sizden hiç kimse yoktur ki beraberinde şeytan olmasın." Dediler ki: "Sen de mi ey Allah'ın Rasûlü?" Dedi ki: ***"Evet, ben de. Ancak Allah azze ve celle ona karşı bana yardım etti de o Müslüman oldu."***[234] Ebu Abdul-

---

lahu aleyhi ve sellem'in sünnetli doğması hususundaki ihtilafı zikretmiş ve bu konuda üç görüş olduğunu beyan etmiştir;

1-) Sünnetli ve göbeği kesilmiş olarak doğmuştur. Bu konuda sahih olmayan bir hadis rivayet etmiştir.

2-) Halime'nin yanında kaldığı zaman Melekler kalbini yardığı gün sünnet olmuştur.

3-) Yedi günlükken dedesi Abdulmuttalib O'nu sünnet ettirmiş, O'nun için şölen vermiş ve adını Muhammed koymuştur. Zâdu'l-Meâd, 1/35

234 Bu hadisi Müslim şu şekilde rivayet etmiştir: "Sizden hiçbiri yoktur ki kendisine cinlerden bir arkadaş verilmiş olmasın." Dediler ki: Sen de mi ey Allah'ın rasûlü? Dedi ki: "Evet, ben de. Ancak Allah azze ve celle ona karşı bana yardım etti de o Müslüman oldu. Bana hayırdan başkasını emretmez." Müslim, 2814

İmam Nevevî rahimehullah bu hadisin şerhinde şöyle demiştir: (فَأَسْلَمَ) mim harfinin üstün ve ötre olmasıyla okunur ki bu ikisi meşhur rivayetlerdir. Ötreli okuyan kişi manasının şöyle olduğunu söyler; "Ben onun şerrinden ve fitnesinden selamette olurum." Üstün okuyan kişi ise manasının "Dost (cin, şeytan) Müslüman oldu ve bana hayırdan başkasını emretmeyen bir mümine dönüştü." Hangisi tercihe daha layık olduğu hususunda ihtilaf ettiler; Hattabi rahimehullah dedi ki: "Tercih edilen sahih görüş, ötreli okunmasıdır." Kadı Iyâd rahimehullah ise üstün okunmasını tercih etmiştir.

Şerh-i Sahîh-i Müslim 17/157; Bkz. eş-Şifâ, 2/110

İmam Nevevî rahimehullah şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "Bana hayırdan başkasını emretmez" sözünden dolayı tercih edilen üstün okumaktır. Denildi ki: Burada geçen (أَسْلَمَ) kelimesi (إستسلَمَ): teslim oldu manasındadır. "Müslüman ve mümin oldu" anlamındadır da denildi ki, bu doğru olan görüştür. Bu hadiste, arkadaşın (cin ve şeytanın) fitnesinden, vesvesesinden, saptırmasından sakınmaya işaret vardır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun bizimle beraber olduğunu, imkân nispetinde ondan sakınalım diye bize bildirdi. Şerh-i Sahîh-i Müslim 17/158

Yine bunda Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in büyük bir fazileti vardır ki o da Ümmetten hiç kimseye -bidat ehlinin iddia ettiği gibi- ait olmayan ismet sıfatıdır. Bu konuda Kadı Iyâd rahimehullah şöyle diyor: Bil ki, ümmet Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in günahtan korunduğuna icmâ etmiştir. eş-Şifâ, 2/110

lah *rahimehullah* dedi ki: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mi ondan salim olmuştur yoksa şeytan mı Müslüman olmuştur bilmiyorum." Dedim ki: "Bir grup 'Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ondan selamette olmuştur' diyor.", "Bilmiyorum." dedi.

Ahmed bin Yahya en-Nahvî Sa'leb'e, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ait olan ***"Ancak Allah azze ve celle ona karşı bana yardım etti de o Müslüman oldu."*** sözü hakkında şöyle sordum; şeytan mı Müslüman olmuştur yoksa Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* mi ondan selamette olmuştur? Dedi ki: "Ben ondan selamette oldum [manasındadır]." Yine demiştir ki: "Şeytan Müslüman olmuştur."[235]

Muhammed bin Bişr Ebu Hattâb bize şöyle haber etti: Muhammed bin Sabbah'ın şöyle dediğini işittim: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Ancak Allah azze ve celle ona karşı bana yardım etti de o Müslüman oldu."*** sözünün manası "Ben ondan selamette oldum." anlamındadır.[236]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet edildiğine göre o, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ، قَالُوا: وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ:

«وَأَنَا، إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ، فَلَيْسَ يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ»

"Hiç kimse yoktur ki kendisine cinlerden bir arkadaş verilmiş olmasın." Dediler ki: "Sen de mi ey Allah'ın Rasûlü?" Dedi ki: ***"Evet, ben de. Ancak Allah azze ve celle ona karşı bana yardım etti de o Müslüman oldu. O, bana hayırdan başkasını emretmez."***[237]

Harb bin İsmail bin Halef el-Hanzalî Ebu Muhammed el-Kirmânî bana şöyle haber etti: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı Enes *radıyallahu anhu*'nun hadisi hakkında şöyle derken işittim: Adamın biri Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e "Ey yaratılanların en hayırlısı!" dedi. Dedi ki *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O [en hayırlı olan], babam İbrahim'dir."***[238] Ahmed

---

235 İsnadı sahihtir. Bu, üstün okunduğu rivayete göredir.

236 İsnadı sahihtir. Bu, ötreli okunduğu rivayete göredir.

237 Müslim, 2814; Dârimî, 2776; Müsned, 3648, 3779, 3802, 4392

238 Müslim, 2369; Ebû Dâvûd, 4672; Müsned, 12826, 12907, 12908

rahimehullah dedi ki: [Peygamberimizin üstün olması hakkında] bundan başkası da rivayet olunmuştur; Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«أَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ»

"Ben, yerin kendisinden yarılacağı [yeniden dirilecek olan] ilk kişiyim."[239]

Yine Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Siz İnsanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."**[240] Ahmed *rahimehullah* bu hususta Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözüyle tevazûda bulunmak istediği görüşüne gitmiştir.[241]

Ahmed bin Yahya, Sal'eb en-Nahvî'ye Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in *şu hadisi hakkında sordum;* [Bir sahabe dedi ki:] "Ya Nebiellah -hemzeli okudu-! Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu söyleyene şöyle dedi: ***"Ben, nebiellah değilim*** -hemzeli okudu- ***ben ancak Nebiyyullah'ım*** -hemzelemeden okudu-**."**

Sa'leb dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* [bu sözüyle aslında] şunu söylüyor; ben (yani Nebî sıfatım) yükselmek[242] manasından gelirim, haber vermek manasından değil."

Abdullah bin Ahmed'in bana babasından haber ettiğine göre, o şöyle demiştir: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah* bize Ali bin Zeyd bin Cudân'dan şunu rivayet etti:

---

239 Uzun bir hadisin bir bölümüdür. Buhârî, 6518; Müslim, 2373; Tirmizî, 3692.

240 Âl-i İmrân, 3/110

241 "O [en hayırlı olan], babam İbrahim'dir" sözünü kastediyor.

Şüphe yok ki, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sıfatlarından biri de tevazudur. Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın bu sözünden ortaya çıkan şey şudur: Peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem İbrahim aleyhisselâm'dan üstündür. Ancak O, Allah azze ve celle'nin peygamberlerine noksanlık atfetmemek için bunu açıkça söylemeyi terk etmiştir. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır:

"Biz o peygamberlerin kimini kiminden üstün tuttuk." [Bakara, 2/253]

242 Nebve, Nebâve, Nebî: Yerin üstünde olan şeylere denir. İbnu's-Sikkît şöyle demiştir: Nebî, Allah azze ve celle'den haber verendir -hemze olmadan okudu-. Şayet Nebî, yerin üstünde olan şeyler anlamına gelen (نَبْوَة): Nebve ve (نَبَاوَة): Nebâve kelimesinden alınmışsa bu O'nun kadrinin üstün olmasından ve diğer mahlukattan şerefli kılınmasından dolayıdır. Lisânu'l-Arab, 15/302

Onlar şiirden herhangi bir beyti aralarında konuşuyorlarmış. Bunun üzerine adamın biri Ebu Talib'in[243] şu şiirini söylemiş:

وَشَقَّ لَهُ مِنَ اسْمِهِ لِيُجِلَّهُ ... فَذُو الْعَرْشِ مَحْمُودٌ وَهَذَا مُحَمَّدُ

Onu yüceltmek için kendi isminden türetti O'na
Arşın sahibi [Allah] Mahmûd'dur, O da Muhammed

Ebu Bişr'in **"Rabb'inin nimetine gelince, onu hatırlat!"**[244] âyetiyle ilgili Mücahit *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Yani "Rabb'inin sana verdiği nübüvveti hatırlat!"[245]

İbn Ebi Necîh'in **"Ve senin zikrini [şanını] yücelttik."**[246] âyetiyle ilgili Mücahit *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre; O şöyle demiştir: Yani "Ben ne zaman zikredilirsem sen de zikredilirsin (anılırsın); *Eşhedu enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve rasûluh* (Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim)."[247]

---

243 Doğru olan bu şiirin Hassân bin Sabit radıyallahu anhu'ya ait olmasıdır. Peygamberi methettiği şiirinde şöyle diyor Hassân radıyallahu anhu:

İlah, Nebî'nin ismini ekledi kendi ismine
Müezzinin beş vakit ezandaki "eşhedu" sözünde
O'nu yüceltmek için isminden türetti, verdi O'na
Arşın sahibi Mahmûd'dur (övülmüş), O da Muhammed
O Nebîdir; ümitsizlik ve fetretten sonra bize gelen
O Rasûllerdendir; [geldi] yeryüzünde putlara kulluk edilirken
Akşam vakti ışık veren bir kandil
Parlak bir kılıcın ışıltısı gibi parlayan hidayeti öğreten
Uyardı bizi cehennemle, müjdeledi cennetle
Allah'a hamdederiz ki öğretti İslam'ı bize

244 Duhâ, 93/11

245 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bununla birlikte hiç şüphe yok ki peygamberlik Allah azze ve celle'nin, kulu Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e verdiği en büyük nimetlerdendir.

246 İnşirâh, 94/4

247 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Yani kelime-i şehadette bir arada zikredilmişlerdir. Yukarıda Hassân radıyallahu anhu'nun şiirinde de "Müezzinin beş vakit ezandaki "eşhedu" sözünde" ifadesi buna işaretti. [Mütercim]

Vekî'nin bize Süfyân'dan rivayet ettiğine göre, O şöyle demiştir: Süddî *rahimehullah*'a **"Onlar, Allah'ın nimetini biliyorlar sonra da onu inkâr ediyorlar."**[248] âyetini sordum. Dedi ki: "[O nimet] Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir."[249]

Hanbel bin İshak[250] bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in peygamber olarak gönderilmeden önce kavminin dini üzere olduğunu kim söylemiştir?" Dedi ki: "Bu çirkin bir sözdür. Bu sözün sahibinden kaçınmak ve onla oturmamak gerekir." Ona dedim ki: "Komşumuz, tenkitçi Ebu Abbas bunu iddia ediyor." Dedi ki: "Allah *azze ve celle* onu kahretsin. Onlar putlara taptığı hâlde, Allah *azze ve celle*'nin söylemesine ve İsa *aleyhisselâm*'ın 'Ahmed' diyerek O'nu müjdelemesine rağmen Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önceden kavminin dini üzere olduğunu iddia ettiği zaman [dininden geriye] ne bıraktı ki?" Ona dedim ki: "O, Hatice *radıyallahu anha*'nın da Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisiyle cahiliye devrinde evlendiği zaman bu hâl üzere olduğunu iddia ediyor." Dedi ki: "Hatice *radıyallahu anha*'ya gelince, onun hakkında bir şey demem. O, peygamberimize iman eden ilk kadındır. Sonra insanlar kelam namına neler konuşuyor böyle? İşte bunlar kelam ehlidir. Kim de kelamı severse felaha kavuşamaz. Subhanallah! Allah *azze ve celle* bu sözden münezzehtir."

Bu durumu büyük bir olay kabullendi ve bu hususta ezberleyemediğim birtakım deliller getirdi. Sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in annesinin onu doğurduğunda gördüğü nuru zikretti; "Annesi onu doğurduğunda bunu görmemiş miydi? Peygamber olarak gönderilmeden evvel,

---

248 Nahl, 16/83

249 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Taberî rahimehullah ayette geçen 'nimet' kelimesinin tefsiri hususunda en doğru görüşün, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu söyler. Sebebini ise şöyle anlatır: Bu ayet, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve gönderildiği şey hakkında haber veren iki ayetin arasında bulunmaktadır. Aralarında bulunan ayetin önceki ve sonraki ayetle aynı manada olması -eğer aynı manada olmalarını sarfedecek bir mana yoksa- daha evlâdır. Bu ayetin bir öncesi "Şayet dönerlerse senin görevin ancak tebliğ etmektir. Onlar, Allah'ın nimetini ..." sonrası ise "O gün her ümmetten bir şahit diriltiriz" ayetidir. Her ümmetin şahidi, kendi rasûlüdür. Durum böyle olunca ayetin manası şöyle oldu: Ey Muhammed! Bu müşrikler seni, kendi üzerlerindeki Allah'ın nimetini biliyorlar sonra da seni inkâr ediyorlar ve nübüvvetini kabul etmiyorlar: "Onların çoğu (nimeti inkâr eden) kafirdirler (nankördüler)." Bu ayetle de şöyle demektedir: Kavminin çoğu nübüvvetini inkâr eden ve onu kabullenmeyenlerdir. Tefsîru't-Taberî, 14/158

250 Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın amcaoğlu.

putlardan arınık, pür-ü pak değil miydi? Putlar adına kesilen şeylerden yememişti değil mi?" Sonra dedi ki: "Kelam ehlinden sakının! Çünkü onların işleri hayra çıkmaz."[251]

Ali bin İsa bin el-Velîd bana haber etti: Hanbel onlara şöyle anlatmış:

Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: Rebâh, Ebu Afîf'e uğramış ve aralarında bir konuşma geçmiş. Rebâh, Ebu Afîf'e demiş ki: S"en her gün beş defa yalan yere şahitlikte bulunuyorsun." Ebu Afîf bu lafı önemsedi ve ona şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana, bu nasıl olur?" Dedi ki: "Sen, Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şahitlik ediyorsun halbuki o sadece rasûldür." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Allah onu kahretsin. O, [bu sözüyle] Allah *azze ve* celle'nin emrini ve sözünü reddetmiş, Kur'an'ı inkâr etmiş ve kabullenmemiştir. Bu, açıkça Allah *azze ve celle*'yi inkâr etmek, O'na karşı gelmek[252] ve Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i tekzip[253] etmektir." Sonra dedi ki: "Ben bu kavmin öyle sözlerini biliyorum ki, [Müslümanlardan] hiç kimsenin bunları söyleyeceğini ya da bunlarla delil getireceğini sanmıyorum." Burada tahric etmediğim birtakım sözler söyledi ve delil getirdi.[254]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

---

251 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

252 Çünkü Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur: "Muhammed adamlarınızdan birinin babası değildir. O ancak Allah'ın rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur." [Ahzâb, 33/40] "Muhammed Allah'ın rasûlüdür. Onunla beraber olanlar kafirlere karşı pek şiddetli aralarında ise merhametlidirler." [Fetih, 48/29] Daha bunun dışında birtakım ayetlere de karşı gelmiş olurlar.

253 Çünkü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: "Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övgüde aşırı gittikleri gibi sizde beni övmede aşırıya gitmeyin." Buhârî, 3445

Yine buyurmuştur ki: "İslam beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah rasûlü olduğuna şahitlik etmek..." Buhârî, 8; Müslim 16

Tıpkı Allah azze ve celle'nin yüce kitabının birçok yerinde beyan ettiği gibi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de Allah'ın rasûlü olduğunu beyan etmiştir. Allah azze ve celle'nin saptırdığı Allah'ın kitabını ve rasûlünün sünnetini inkâr inkâr edenler, Cehmiyye vb. kimseler haricinde hiç kimse bunun aksini söylememiştir. Cebrâil aleyhisselâm ise gönderen değil sadece Allah ile rasûlü arasındaki vasıtadır, Allah'ın kendisine emrettiği emaneti eda eder.

254 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

«وَالَّذِي نفْسِي بِيَدِهِ، إِنِّي لَأَنْظُرُ إِلَى مَا وَرَائِي كَمَا أَنْظُرُ إِلَى مَا بَيْنَ يَدَيَّ، فَسَوُّوا صُفُوفَكُمْ، وَأَحْسِنُوا رُكُوعَكُمْ وَسُجُودَكُمْ»

"Nefsim elinde olana yemin olsun ki, ben önümde olanlara bakabildiğim gibi arkamda olanlara da bakabiliyorum. Saflarınızı düzeltin ve rükû ile secdelerinizi güzel yapın."[255]

İbn Ebi Necîh, Davud ve Humeyd'in **"O ki (namaza), kalktığın zaman seni ve secde edenler içinde hareket ettiğini görür."**[256] âyetiyle ilgili Mücahit *rahimehullah*'dan rivayet ettiklerine göre, o şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* önünü gördüğü gibi namazda da arkasından ashabını görürdü."[257]

Ebu Bekir bin Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Şüphesiz ben sizi arkamdan görürüm."*** sözünü söyledim. Dedi ki: "Önünü gördüğü gibi arkasını da görürdü."[258] Ona dedim ki: Biri bana şöyle söyledi, "O *sallallahu aleyhi ve sel-*

255 Müsned, 7199, 8255, 8927, 10565 vd. benzer rivayetler için bkz. Buhârî, 418, 741; Müslim, 423, 424; Nesâî, 872.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in zikrettiği bu görme hakiki bir görmedir ve bu, O'nun hasâisindendir (özelliklerindendir). İmam Ahmed rahimehullah -ilerde geleceği üzere- böyle zikretmiştir. İbn Hacer rahimehullah şöyle demektedir: Burda görmekten maksat "bunu kesin bir şekilde bilmektir" diye iddia edenin aksine tercih edilen görüş görmeyi hakikate hamletmektedir. Fethu'l-Bârî, 2/207

İmam Kurtubî rahimehullah şöyle demektedir: Bilakis görmeyi zahirine hamletmek evlâdır. Çünkü bunda Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kerametinin ziyadesi vardır. Fethu'l-Bârî, 2/207

Bunda garipsenecek bir durum yoktur. Zira yeryüzü O'nun için dürülmüş ve ümmettinin mülkünü görmüştür. Ayrıca Kureyş kendisinden Bey-i Makdis'i anlatmasını istediğinde onlara anlatmıştır.

256 Şuarâ, 26/218-219

257 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

258 Bu İmam Ahmed rahimehullah'ın görüşüdür ve daha önce de açıklaması geçtiği üzere sahih olan budur. Bunu inkâr etmek ve O'nu diğer insanlarla denk tutmak münkerdir. Çünkü kişi bu sözüyle Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in [peygamberlere has olan] özelliklerinden birini inkâr etmiş olmaktadır. Daha önce geçtiği üzere Allah azze ve celle O'nun için yeryüzünü dürmüş ve O da ümmetinin mülkünü görmüştür aynı şekilde melekler ve cinleri de görmüştür. Kâdî Iyâd rahimehullah şöyle demektedir: Bütün bunlar bizzat göz ile görmeye yorumlanır. Bu Ahmed bin Hanbel ve başkalarının görüşüdür. Bazıları ise buna "bilmek" (yani arkasında ve kendisinin bulunmadığı yerlerde olan olaylardan vahiy

lem, bu hususta diğer insanlar gibidir. Sahabeleri, tıpkı imamın sağında ve solunda olan olanları gördüğü gibi görürdü." Ebu Abdullah *rahimehullah* bunu şiddetli bir şekilde reddetti.[259]

Hüseyin bin Hasan bana haber etti: Muhammed onlara şöyle anlatmış; Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Şüphesiz ben sizi arkamdan görürüm."*** sözünün tefsiri soruldu; dedi ki: "O *sallallahu aleyhi ve sellem*, arkasından da görürdü." Denildi ki: "Bu durum ona has değil midir?", "Tabii ki." dedi.[260]

Muhammed bin Harun bana haber etti: İshak bin İbrahim onlara şöyle anlatmış; Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Safları sıkı yapın, zira ben sizi önümden görebildiğim gibi ardımdan da görebiliyorum."*** hadisi hakkında sordum; Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: O *sallallahu aleyhi ve sellem*, onları önünden görebildiği gibi ardından da görebiliyordu. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Ve secde edenler içinde hareket ettiğinde."**[261] İşte bu, hadisin tefsiridir.[262]

Salih bize şunu anlattı: Babama, uyku ve safiy gibi Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e özgü olan ve O'ndan başkasının yapmadığı işler hakkında rivayet edilenlerin ne olduğunu şöyle sordum; "Bunların manası nedir?" Dedi ki: "Ona mübah kılınan kadınlar gibidir. Dokuz hanımı hayatta iken vefat etmiştir, [toplamda] on dört kadınla evlenmiştir. Yine şöyle demiştir:

«تَنَامُ عَيْنَايَ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي»

'Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz.'[263]

Aynı zamanda ganimetten de [dilediğini] kendisine ayırırdı."[264]

yoluyla haberdar olması) manasına yormuşlardır ancak nasların zahirleri bunun zıddıdır ve bu hususta tevil yapılmaz. Aynı zamanda bu, peygamberlerin özelliklerinden ve haslerindendir. eş-Şifâ, 1/56

259 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

260 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

261 Şuarâ, 26/219

262 Mesâilu'l-İmâm Ahmed, 2/193

263 Buhârî, 1147, 2013, 3569; Müslim, 738; Ebu Davud, 1341; Tirmizî, 439; Nesâî, 1697; Müsned, 24073, 24446, 24732

264 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Hasan bin Heysem'in bana haber ettiğine göre, Muhammed bin Musa onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a, Şa'bî'nin "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ait olan sehm ve safiy" sözünün manasını sordum. Dedi ki: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ganimetten seçerdi."[265]

Muhammed bin Ali bana haber etti: Salih, babasına şöyle dediğini anlattı bize: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz."*** hadisi ne anlama geliyor? [Ahmed bin Hanbel] dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bu özellikle has kılınmıştır. Uyuduğu zaman [uyandığında] abdest almazdı ve şöyle derdi: ***"Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz."*** [266]

Muhammed bin Ali bana şöyle haber etti: Salih, babasına, nefsini [mehirsiz olarak] Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hibe eden kadın hakkında şöyle sormuştur: "Peygamberimiz o kadınla evlenmiş midir?" [Ahmed bin Hanbel] dedi ki: "Bu konuda ihtilaf vardır. Ancak, Mücahid *rahimehullah* şöyle diyordu: "Nefsini hibe etmiş bile olsa ne olacak ki?" Yani hibe etmemiştir.[267]

Enes bin Malik radıyallahu anhu'dan rivayet edildiğine göre, O şöyle demiştir: "Hayber'e geldik. Allah azze ve celle Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e kaleyi açınca O'na Safiyye binti Huyey bin Ahtab radıyallahu anha'nın güzelliği anlatıldı ki kocası öldürülmüştü. Gelin oldu, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onu kendine seçti (safiy)." Buhârî, 4211

Muhammed bin Sîrîn rahimehullah safiy ve sehm (pay) kelimelerini şöyle izah etmiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e savaşa katılmasa dahi O'na pay verilirdi (sehm). Safiy ise her şeyden (ganimetteki genel taksimattan) evvel ilk beşte birden O'nun için alınandır.

265 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Şa'bî rahimehullah'dan sözünü Ebu Davud şu şekilde rivayet etmiştir: Amir eş-Şa'bî rahimehullah dedi ki: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in 'safiy' diye isimlendirilen bir payı vardı. [Ganimet] beşe bölünmeden önce isterse köle isterse cariye isterse de at seçerdi." Ebu Davud, 2991; Nesâî, 4145

266 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Şüphe yok ki bu durum ümmete nispetle Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bir özelliğidir ancak diğer peygamberlere nispetle bir özelliği sayılmaz. Enes radıyallahu anhu'nun şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Peygamberlerin gözleri uyur, kalpleri uyumaz." Buhârî, 7517

267 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e ait olan has özelliklerindendir. Nefsini hibe edenler ümmete değil sadece O'na mubah kılınmıştır. Şa'bî rahimehullah'dan nefsini [mehirsiz olarak] birine hibe eden kadın hakkında sorulunca, şöyle dedi: "O kadın, adama helal olmaz. Bu sadece Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e hastır." Tefsîru't-Taberî, 22/22

İlim ehli, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında (nikahı altında) nefsini [mehirsiz olarak] hibe edenlerin varlığı konusunda ihtilaf etmiştir:

Bazısı, "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaki hanımları ya nikah akdi ile ya

Fıtr bin Hammâd bin Vâkıd şöyle dedi: Abdullah bin Sevvâr'a "Alnı parlak, yüce insan"[268] sözü hakkında sordum, dedi ki: "O, hayrın hepsinin kendisinden elde edildiği kişidir."[269]

Salih bin Ahmed bin Hanbel'in bize anlattığına göre o, Muhammed bin İshak'ın kitabı, Kitâbu'l Meğâzi'de geçen, kafirlerin söylediği kasideler içerisindeki bir-iki beyitte, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i kötüleyen şiirler hakkında babasına sormuş. Babası şöyle demiş: "Bunlar en şiddetli bir şekilde silinmelidir."[270]

---

da cariye olarak bulunuyordu, nefsini hibe edenlerden ise hiçbiri bulunmuyordu" demiştir. Bu görüş İbn Abbas radıyallahu anhu ve talebesi Mücahid rahimehullah'dan rivayet olunmuştur.

Bazısı ise, yanında nefsini hibe edenlerden bulunduğunu söylemişler ancak bunların kim olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir; şu görüşler mevcuttur: "Meymûne binti Hâris", "Ümmü Şerîk", "Zeynep binti Huzeyme", "Leyla binti Hâtim", "Fatıma binti Şureyh" ve "Havle binti Hakîm" bkz. Tefsîru't-Taberî, 22/22; Fethu'l-Bârî, 8/525-526

268 Bu söz, Amir oğullarından gelen bir heyetin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e söylediği bir sözdür. Şöyle demişlerdi: "Sen bizim sahibimizsin, efendimizsin…ve sen alnı parlak, yüce bir insansın." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara, "Diyeceğinizi deyin, şeytan sizi [cehenneme] sürüklemesin" ya da "Şeytan sizi ayartmasın" dedi. Ebu Davud, 4806; Müsned, 16307, 16311, 16316

269 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

270 Bu isnadın rivayeti sahihtir. Bu rivayette Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e eziyet barındıran şeylerin (şiir, dergi, karikatür vb.) silinmesinin vacip olduğu ifade edilmektedir. Ölü iken O'na hürmet göstermek diri halinde hürmet göstermekten daha mühimdir. O, kendisini hicveden (şiirlerinde yeren) ve Kureyş'in dinini güzel gören Ka'b bin Eşref'i öldürmesi için birini (Muhammed bin Mesleme) göndermişti. Allah azze ve celle onun hakkında şu ayeti indirmiştir: "Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmüyor musun? Onlar cibte ve tağuta iman ediyorlar ve kafirler için "Bunlar iman edenlerden daha doğru bir yol üzereler" diyorlar." [Nisâ, 4/51] Bkz. es-Sârimu'l-Meslûl, s.69-71; eş-Şifâ, 2/213

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e söven kişi, Müslüman olsun kafir olsun, ilim ehlinin genelinin icmâsıyla öldürülür.

Şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Sözün özü şudur; [Peygamber] söven kimse şayet Müslümansa hiçbir ihtilaf olmaksızın kafir olur ve öldürülür. Bu dört mezhep imamının ve daha başkalarının görüşüdür. İshak bin Râhûye rahimehullah ve başkaları bu konuda icmâ olduğunu aktaranlardandır. Şayet söven kişi zimmî ise, İmam Malik rahimehullah'ın Medinelilerin aynı zamanda İmam Ahmed rahimehullah'ın ve hadis fakihlerinin görüşüne göre aynı şekilde öldürülür. Ahmed rahimehullah birçok yerde bu konuya işaret etmiştir. Hanbel şöyle demiştir: Ebu Abdullah rahimehullah'ın şöyle dediğini işittim "Müslüman olsun kafir olsun, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e söven ya da O'nu kötüleyen kişinin öldürülmesi gerekir. Ben bu kişinin öldürülmesini ve tövbe etmesinin istenmemesini uygun görüyorum." es-Sârimu'l-Meslûl, s.5

İmam Malik rahimehullah şöyle demiştir: "Kim Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e söverse, ağır konuşursa ya da ayıplarsa veya kötülerse ister Müslüman olsun ister kafir olsun; öldürülür ve tevbe etmesi istenmez." eş-Şifâ, 3/283

Ali bin Hasan bin Harun bana şöyle haber etti: Abdullah bin Ahmed bin Hanbel'e dedim ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah* meğazi[271] şiirlerinden hangisini yazardı?" Dedi ki: "Müslümanların müşrikleri hicvettiği şiirleri yazardı, müşriklerin Müslümanları hicvettiği şiirleri yazmazdı."[272]

İsmail bin Ebi Hâzim'in Dükeyn bin Said el-Hasâmî'den rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir:

Kırk yahut dört yüz kişi iken Allah rasûlüne geldik, yemek istiyorduk. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Ömer *radıyallahu anhu*'ya dedi ki: "Kalk ve onlara [yiyecek] ver." Ömer *radıyallahu anhu* dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yanımda sadece bana ve çocuklara üç ay yetecek miktarda yiyecek vardır." Dedi ki: "Kalk ve onlara [yiyecek] ver." Ömer *radıyallahu anhu* dedi ki: "İşittik ve itaat ettik." Dükeyn dedi ki: Ömer *radıyallahu anhu* kalktı biz de onla beraber kalktık. Odasına çıktı. Ömer *radıyallahu anhu* belinden anahtarı çıkardı sonra kapıyı açtı. Birde ne görelim odada sütten kesilmiş oturan deveye benzer bir yığın [hurma] vardı, "Buyurun!" dedi. Bizden her biri dilediği kadar ihtiyacını aldı. Sonra sonuncuları olarak ben oraya yöneldim, sanki ondan bir hurma bile azaltmamıştık."[273]

Nâfi' bin Cübeyr'in Ali *radıyallahu anhu* 'dan rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in avuçları kalın ve kemik uçları büyüktü."[274]

Muhammed bin Münkedir'in Câbir *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisinden istenen hiçbir şeye 'yok' demezdi.[275]

---

271 Peygamberimizin hayatını, tebliğ ve davetini ele alan ilim alanı, siyer. [Mütercim]

272 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Buradan anlaşılıyor ki, müşriklerin hicvedildiği şeyler (kitap, şiir vb.) yazmak caizdir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şairi Hassân radıyallahu anhu'dan müşrikleri hicvetmesini talep ederdi. Ömer radıyallahu anhu'ya Harem'de şiir okuduğu için Abdullah bin Revâha radıyallahu anhu'ya kızdığı esnada şöyle demiştir: "Bırak onu! Vallahi o (şiir), onlar için ok atmaktan daha hızlıdır." Nesâi, 2873

273 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 17577 Burada Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yemeği çoğaltmakla meydana gelen bir mucizesi söz konusudur. O'nun birden çok mucizesi vardır: yemeğin çoğalması, parmaklarının arasından suyun çıkması, ağaç ve taşın O'nu selamlaması sadece bunlardan bazısıdır.

274 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Parmak uçlarının, avuç içlerinin kalın olması erkeklerde övülen bir şeydir; zira bu şekilde tutmak ve kabzetmek daha kolay hale gelir. Kadınlarda ise kınanan bir özelliktir.

275 Buhârî, 6034; Müslim, 2311; Dârimî, 71; Müsned, 14294

Abdülaziz bin Suheyb'in Enes *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların en cesuru ve en müsamaha göstereniydi."[276]

Urve bin Zübeyir'in Âişe *radıyallahu anha*'dan rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dünya ile ahiret arasında muhayyer bırakılmadan ölmeyeceğini işittim."

Yine şöyle demiştir: "Kendisi sebebiyle öldüğü hastalığı sırasında ona sesinde bir kalınlaşma isabet etti. Onun [şu âyeti] okuduğunu duydum: **"Onlar, kendilerine Allah'ın nimet verdiği; nebiler, sıddıklar, şehitler ve salihler ile beraberdir. Onlar ne güzel dostturlar."**[277] **"Onun muhayyer bırakıldığını zannettim (anladım)."**[278] İbrahim en-Nahaî *rahimehullah*'ın rivayet ettiğine göre, "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* eşeğine terkisine biner ve kölelerin davetine icabet ederdi."[279]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

84

«أَنَا أَوَّلُهُمْ، وَأَنَا قَائِدُهُمْ إِذَا وَفَدُوا، وَأَنَا خَطِيبُهُمْ إِذَا أَنْصَتُوا، وَأَنَا مُشَفَّعُهُمْ إِذَا حُبِسُوا، وَأَنَا مُبَشِّرُهُمْ إِذَا أَيِسُوا، الْكَرَامَةَ وَالْمَفَاتِيحُ يَوْمَئِذٍ بِيَدَيَّ، وَلِوَاءُ الْحَمْدِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِي، وَأَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّي، يَطُوفُ عَلَيَّ أَلْفُ خَادِمٍ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ، أَوْ لُؤْلُؤٌ مَنْثُورٌ»

276 Bu rivayetin isnadı zayıftır ancak benzerleri için bkz. Buhârî, 2820, Müslim, 2307; Müsned, 12494

277 Nisâ, 4/69

278 Buhârî, 4435; Müslim, 2444; İbn Mâce, 1620; Muvatta, 640; Müsned, 25433, 26319, 26346. Âişe radıyallahu anha'dan gelen başka bir rivayette o şöyle demektedir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle derken işittim: "Hastalanan hiçbir peygamber yoktur ki dünya ile ahiret arasında muhayyer bırakılmış olmasın." Ölümüne neden olan hastalıkta onu zorlu bir ses kısılması tutmuştu, şöyle dediğini işittim: "Onlar, kendilerine Allah'ın nimet verdiği…" anladım ki o muhayyer bırakılmıştır. Buhârî, 4586; Müslim, 2444

279 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Enes bin Malik radıyallahu anhu şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hastayı ziyaret eder, cenazeyi uğurlar, kölelerin davetine icabet eder, eşeğe binerdi. Beni Kureyza ve Beni Nadr gazvelerinde eşeğe binmişti. Hayber günü de liften bir yularla yular geçirilmiş ve altında liften bir semer olan eşeğe binmişti." Tirmizî, 1017; İbn Mâce, 4178

"Ben onların ilkiyim, yola çıktıklarında önderleriyim. Dinledikleri zaman hatipleri, hapsoldukları zaman aracıları, ümitsiz olduklarında müjdeleyicileriyim. Keramet de anahtarlar da o gün benim elimdedir. Hamd sancağı o gün benim elimdedir. Ben rabbimin katında Âdemoğlunun en yücesiyim. Etrafımda, saklanmış yumurta [gibi bembeyaz] ya da dağılmış inciler gibi olan bin hizmetçi döner."[280]

Rasûlullah *Sallallahu Aleyhi Ve Sellem*'den Sonra Hilafet[281] ve Buna Dair Bazı Meseleler

---

280 Bu hadisin isnadı zayıftır.

281 Hilafet: Lügatte niyabet etmek demektir. Şerî manası ise dini koruma ve dünya siyaseti konusunda şeriat sahibi'nin yerine nâib olmaktır. Bu görev "hilafet" ve "imamet" olarak bu görevi yerine getiren de "halife" ve "imam" diye isimlendirilir. Bir imamı tayin etmek ümmete vaciptir. İbn Haldûn rahimehullah şöyle demektedir: Şüphesiz imam tayin etmek vaciptir. Şeriatta bunun vacipliği sahabenin ve tabiînin icmâsı ile bilinmiştir. Çünkü Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı O öldükten sonra hemen Ebu Bekir radıyallahu anhu'ya biat etmeye ve işlerinde görüş hakkını ona vermeye başlamışlardır. Aynı şekilde bundan sonraki bütün asırlarda böyle olmuş ve insanlar hiçbir çağda kaos ve kargaşa halinde bırakılmamışlardır. Böylece bu durum imam tayin etmenin vacip olduğunua delalet eden bir icmâ olarak karar kılmıştır. Mukaddime, s.191

Ancak Müslümanların karşısına, inkâr oltasının avlamakta başarılı olduğu Müslümanların çocuklarından olan biri (Ali Abdürrezzak) çıkmıştır. O, bu icmâyı inkâr etmekte ve şöyle demektedir: Allah'ın kitabı ve Rasûlün sünneti tamama ermiş olmasına rağmen şunu iddia etmişlerdir: Rasûlün vefatının akabinde ilk asırdaki Müslümanların "imamın olmadığı bir zamanın mümkün olmaması" hakkında icmâ etmeleri tevatürle sabit olmuştur. Öyle ki Ebu Bekir radıyallahu anhu hutbesinde şöyle demiştir: "Dikkat edin! Hiç şüphesiz Muhammed ölmüştür ve bu din için mutlaka işleri yürütecek biri gerekir." Bunun üzerine herkes hemen onu [halife olarak] kabul etmiş ve onun için en önemli şeyi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in defnini terk etmiştir. İnsanlar şu günümüze kadar her asırda sürekli olarak, tabi olunan bir imamı tayin etmişlerdir.

Evet icmânın şerî bir delil olduğunu sonra da vuku bulmasının ve sabit olmasının mümkün olduğunu kabul ediyoruz. Ancak bu meselede hiçbir şekilde icmâ olduğu iddiasını kabullenmek için bir yol bulamıyoruz. Hak şu ki; İslam dini, Müslümanların kendi aralarında anladıkları böyle bir hilafetten ve bu hilafetin etrafında hazırladıkları ümit, korku, izzet ve kuvvet gibi şeylerden beridir. Hilafet, kesinlikle dinî planlardan ve maksatlardan değildir. Kadâ (mahkeme) da aynı şekildedir. Bu ikisinin dışında kalan hüküm görevleri ve devlet merkezleri de böyledir, bütün bunlar siyasî planlardır dinin bunlarla alakası yoktur.

Sonra başka bir yerde şöyle demiştir: Bu makamda icmâ iddiasını yıkmak için yanımızda sabit olan el-Esam'ın -Mu'tezile'dendir-, Hâricîlerin ve başkalarının ihtilaf etmesi -her ne kadar İbn Haldun onların şaz olduğunu söylese de- bize yeterlidir.

Daha sonra şöyle devam etmiştir: Ne kadar da acayiptir! Elinle Allah'ın kitabını tutuyorsun, içine bakıp Fatiha'sı ile Nas suresi arasında göz gezdiriyorsun ancak onda bu imamet veya hilafet için hiçbir söz bulamıyorsun(!). Bu hilafeti [zikretmeyi] ihmal eden ve ondan

bahsetmeye girişmeyen sadece Kur'an değildir, bilakis sünnet de Kur'an gibidir o da hilafeti zikretmeyi bırakmış ve ona değinmemiştir(!). Bkz. el-İslâm ve Usûlu'l-Hükm, s.16, 21, 33, 103

Bu görüş hiçbir delile dayanmamaktadır. Şüphesiz hilafet ihtilaflı meselelerde kendisine güvenilen bir asıl olarak itibar gören icmâya ziyadeten Kitap ve sünnetle sabittir. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, rasûle ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin!" [Nisâ, 4/59] Emir sahipleri, imamlardır.

Hilafetin ve imametin sabitliği hususunda vârid olan hadisler gerçekten çok fazladır. Onlardan birçoğu bu bölümde geçmiştir. İmam Buhârî rahimehullah hilfetle alakalı sahih hadisleri topladığı bir bölüm ayırmış ve "Kitâbu'l-Ahkâm" diye isimlendirmiştir. İmam Müslim rahimehullah bu hususta gelen bazı hadisleri rivayet etmiştir. O hadislerden biri Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözüdür: "İsrâiloğullarını peygamberler yönetiyordu. Ne zaman bir peygamber ölse başka bir peygamber onun yerine geçiyordu. Şüphesiz benden sonra bir peygamber yoktur. İleride halifeler olacak ve çoğalacaklardır." Müslim,

Hak şu ki, bu kitap Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i ve sahabeleri yerme hakkında her türlü sapıklık ve bozgunu kapsamıştır. Öyle ki şunu bile söylemiştir: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in cihadı sadece mülkü genişletmek içindi. Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun [hilafetinin] ilk günlerinde mürtetlerle savaşı ise dinî bir savaş değil sadece siyasî bir savaştı. Bkz. el-İslâm ve Usûlu'l-Hükm, s.52, 53, 99

Ebu Bekir es-Sıddık radıyallahu anhu'nun hilafeti İbn Teymiyye rahimehullah'ın dediği gibi Kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. İbn Teymiyye rahimehullah onun hilafetinin nasla mı yoksa seçimle mi olduğu konusundaki ihtilafı anlattıktan sonra şöyle demiştir: Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun hilafeti hususunda doğru olan -aynı zamanda Ahmed rahimehullah'ın kelamının da delalet ettiği- şey şudur: Hilafeti sahabenin seçimi ve onabiatı ile gerçeklemiştir ve Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onun hilafetinin vuku bulacağını överek ve rıza ile haber vermiş, ona itaat edilmesini ve işlerin ona devredilmesini emretmiştir. O, ümmetine Ebu Bekir radıyallahu anhu'ya biat etmeyi göstermiş ve buna irşâd etmiştir. Bu üç vecih; haber verme, emretme ve irşâd etme Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olmuştur:

Birincisi (haber): "Bana babanı ve kardeşini çağır. Ebu Bekir'e, benden sonra insanlaın kendisi hakkında ihtilafa düşmeyecekleri bir mektup yazayım."

İkincisi yani emir: "Benden sonri iki kişiye (Ebu Bekir ve Ömer) uyun!"

Üçüncüsü (irşâd): Onu namazda öne geçirmesi. İşte sünnetle sabit olan bu üç vecihe Kur'an da delalet etmektedir:

Birincisi: "Allah içinizden iman edip salih amel işleyenlere onları halife yapacağını vaad etmiştir." [Nûr 24/55]

İkincisi: "Yakında büyük güç sahibi bir kavme karşı (savaşmaya) çağrılacaksınız. Onlarla savaşacaksınız veya onlar Müslüman olacaklar." [Fetih, 48/16]

Üçüncüsü: "En takvalı kimse ondan uzaklaştırılacaklardır." [Leyl, 92/17]

Böylece Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun hilafetinin sahih olması ve ona itaatin vacip olması Kitap, sünnet ve icmâ ile sabit olmuş oldu. Her ne kadar icmâ ve seçimle birlikte gerçekleşmiş olsa da. Mecmûu'l-Fetâvâ, 35/47-49

Said bin Cübeyr'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Perşembe günü. Nedir perşembe günü?" sonra yanaklarına dökülen, inci gibi olan gözlerinin yaşlarına baktım. Şöyle dedi: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: "Bana bir levha ve divit -veya kürek kemiği ve divit- getirin. Size kendisinden sonra asla sapmayacağınız bir kitap (mektup) yazayım." Dediler ki: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* göçüyor."[282]

İbn Ebi Müleyke'nin rivayet ettiğine göre Âişe *radıyallahu anha* şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat etti ve ardında kimseyi halife olarak bırakmadı. Şayet ardından birini bıraksaydı Ebu Bekir veya Ömer'i halife bırakırdı."[283]

Mürre bin Şerâhîl'in dediğine göre Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Üç şey vardır ki, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onları açıklaması bana dünya ve içindekilerinden daha hoş gelirdi. Bunlar; kelâle[284], hilafet[285] ve faizdir."[286]

Abdullah bin Sebu' şöyle demiştir: Ali *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Bu -yani sakalı- kesinlikle baş tarafından [kana] boyanacaktır. En şakî (bedbaht) olan kişi daha neyi beklemektedir?" Dediler ki: "Bize o kişiyi haber ver! Soyunu öldürelim." Dedi ki: "Vallahi öyle olursa bana karşılık olarak beni öldürmeyeni de öldürmüş olursunuz." Dediler ki:

Bu hadislerde Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Ali radıyallahu anhu'yu halife olarak tavsiye ettiğini iddia eden Râfızîler'e bir reddiye vardır. Onların mezhebi ileride gelecektir. Müslim'de geçen başka bir hadiste şöyle aktarılmaktadır: Âişe radıyallahu anha şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki: "Bana Ebu Bekir'i ve kardeşini çağır ki bir mektup yazayım. Şüphesiz ben birinin [hilafete] temenni etmesinden ve başka birinin "Ben [ondan] daha evlâyım (layığım)" demesinden endişe ediyorum. Allah ve müminler Ebu Bekir'den başkasını kabul etmez." Müslim, 2387

282 Müslim, 1637. Kitaptaki bazı yanlışlar Müslim'de geçen rivayetle düzeltilmiştir. [Mütercim]

283 Bu eserin isnadı sahihtir. Müslim bu hadisi şöyle tahric etmiştir: Âişe radıyallahu anha'ya "Şayet Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem birini halife olarak bıraksaydı kimi bırakırdı?" diye soruldu. Dedi ki: "Ebu Bekir'i." Denildi ki: "Ebu Bekir'den sonra?" Dedi ki: "Ömer'i." Denildi ki: "Ömer'den sonra?" Dedi ki: "Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'ı." Sonra da burada durdu. Müslim, 2385

284 Babası ve oğlu olmadan ölen kişidir.

285 Hilafetten maksat yerine birini bırakması ve tayin etmesidir. Yoksa "Hilafet meselesini muğlak bırakmıştır" manasında değildir.

286 Bu rivayetin ravileri sikadır.

"Birini halife olarak bırakmayacak mısın?" Dedi ki: "Hayır! Ancak ben Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sizi bıraktığı şeye bırakıyorum." Dediler ki: "Rabb'inle karşılaştığında O'na ne diyeceksin?" Dedi ki: "Şöyle derim: 'Allah'ım! Sen beni onların içinde bıraktın sonra da sen onların arasında iken beni kendi katına aldın. İstersen onları ıslah edersin, istersen de ifsad edersin."[287]

Hasan-ı Basrî'nin rivayet ettiğine göre Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat edince durumumuza baktık. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* namazda Ebu Bekir'i öne geçirmişti. Biz de Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dinimiz namına razı olduğu şeye dünyamız için razı olduk ve Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'yu öne geçirdik."[288]

İbn Ebi Müleyke demiştir ki: Adamın biri Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya "Ey Allah'ın halifesi!" dedi. O da "Ben Allah'ın halifesi değilim, ancak ben Rasûlullah'ın halifesiyim ve bundan razıyım." dedi.[289]

Huzeyfe'nin ashabından Ebu Abdullah ve Ribî bin Hirâş'ın rivayet ettiğine göre Huzeyfe radıyallahu anhu şöyle demiştir: Biz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyorduk, dedi ki:

«إِنِّي لَسْتُ أَدْرِي مَا بَقَائِي فِيكُمْ، فَاقْتَدُوا بِاللَّذَيْنِ مِنْ بَعْدِي، وَأَشَارَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ، وَاهْتَدُوا بِهَدْيِ عَمَّارٍ، وَتَمَسَّكُوا بِعَهْدِ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ»

"Ben, aranızda ne kadar kalacağımı bilmiyorum. Benden sonra iki kişiye uyun!" Ebu Bekir ve Ömer'e işaret etti. ***"Ammâr'ın hidayeti ile yol bulun! İbn Ümmi Abd'ın [Abdullah bin Mesud] ahdine tutunun!"***[290]

---

287 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Buradaki en şakî ibaresi hadiste geçen söze işarettir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ali radıyallahu anhu'ya şöyle buyurmuştur: "İlklerin en şakî olanı deveyi kesendir. Sonrakilerin en şakî olanıysa seni yaralayacak olandır ey Ali!" Daha sonra yaralanacağı yere işaret etti. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/35

288 Bu rivayetin isnadı sahih değildir.

289 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 59, 64

290 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Tirmizî bu hadisi "3805" rakamıyla sahih bir senedle rivayet etmiştir.

Ribî bin Hirâş'ın rivayet ettiğine göre -zannediyorum ki Huzeyfe *radıyallahu anhu*'dan- aktarmıştır, o şöyle demektedir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyorduk. Dedi ki: ***"Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilmemekteyim. Benden sonra iki kişiye uyun*** -Ebu Bekir ve Ömer'e işaret etti-***, Ammâr'ın rehberliğine tabi olun ve İbn Mesud size ne söylüyorsa onu tasdikleyin!"***[291]

Zübeyd'den rivayet edildiğine göre Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya ölüm geldiğinde Ömer *radıyallahu anhu*'ya onu halife bıraktığına dair haber gönderdi. İnsanlar dedi ki: "Sert ve katı olan Ömer'i mi başımıza tayin ediyorsun? Başımıza Ömer'i tayin ettiğin hâlde Rabbinle karşılaştığında ona ne diyeceksin?" Ebu Bekir *radıyallahu anhu* dedi ki: "Beni Rabbimle mi korkutuyorsunuz? O'na, 'Allah'ım! Ben onların başına senin ehlinin en hayırlısını tayin ettim.' derim." Daha sonra Ömer *radıyallahu anhu*'ya şu haberi yolladı: "Şayet korursan (sahip çıkarsan) sana bir vasiyette bulunacağım. Allah *azze ve celle*'nin gündüz öyle hakları vardır ki bunları gece kabul etmez ve gece öyle hakları vardır ki gündüz onları kabul etmez. O, farz edâ edilmeden nafileyi kabul etmez. Şüphesiz kıyamet günü tartıları ağır gelenlerin tartıları, dünyada iken yalnız hakka tabi olmaları ve hakkın onlara ağır (galip) gelmesi sebebiyle ağır gelmiştir. Kendisine haktan başka bir şey konulmayan tartının ağır gelmesi onun üzerine hak olmuştur. Kıyamet günü tartıları hafif gelenlerin tartıları ise dünyada iken batıla tabi olmaları ve batılın onlara hafif gelmesi sebebiyle hafif gelmiştir. Kendisine batıldan başka bir şeyin konulmadığı tartının da hafif gelmesi onun üzerine hak olmuştur. Allah *azze ve celle* cennet ehlini en güzel amelleri ile zikretmiş ve onların günahlarını affedeceğini söylemiştir. Biri de diyebilir ki; 'Ben bunlara ulaşamam.' Cehennem ehlini en kötü amelleri ile zikretmiş ve yaptıkları salih amelleri reddedeceğini söylemiştir. Biri de diyebilir ki; 'Ben bunlardan daha hayırlıyım.' Müminin [cennete] rağbet etmesi ve zühd sahibi olması, ondan başkasının Allah *azze ve celle*'den temennide bulunmaması (ümit beslememesi) ve müminin kendi eliyle kendini tehlikeye atmaması için rahmet âyetlerini de, azap âyetlerini de zikretmiştir. Şayet bu vasiyetimi korursan sana ölümden daha sevimli gaybî (henüz yanında bulunmayan) şey olmaz ki mutlaka öleceksin. Eğer bu vasiyetimi zayi edersen sana ölümden daha nefret ettiğin bir gaybî bir şey olmaz. O'nu da asla aciz bırakamazsın (ölümsüz değilsin)."[292]

---

291 Bkz. bir üstteki rivayet.

292 Bu rivayetin isnadı mürsel olmakla beraber sahihtir. İbn Sa'd "Senin ehlinin en hayırlısını" kısmına kadar olan yeri rivayet etmiştir. Bkz. et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/199-274

Ebu's-Sefer şöyle anlatmaktadır: Ebu Bekir *radıyallahu anhu* örtü veya küçük pencerenin üstünden uzandı. Esma binti Umeys[293]-ki elleri dövmeliydi[294]- ise onu tutuyordu. Şöyle dedi: "Size halife olarak tayin edilen kişiden razı mısınız? Vallahi yavaş davranmadım, ertelemedim ve görüşümü ortaya koymakta gecikmedim. Akrabalarımdan birini de tayin etmedim. Size Ömer bin Hattâb'ı halife olarak bıraktım. O'nu işitin ve itaat edin!" Onlar da "İşittik ve itaat ettik!" dedi.[295]

Kays bin Ebu Hâzim şöyle anlatmaktadır: Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu*'yu elinde hurma dalı varken gördüm. İnsanları oturtmuş, onlara "Rasûlullah'ın halifesinin sözünü dinleyin." diyordu. Bunun üzerine "Şedîd" denilen Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun azatlı kölesi elinde bir sayfayla beraber geldi ve o sayfayı insanlara okudu, dedi ki: Ebu Bekir *radıyallahu anhu* şöyle diyor: "Bu sayfada adı bulunanı işitin ve ona itaat edin! Vallahi ben size karşı [nasihat etme hususunda] yavaş davranmadım." Kays dedi ki: "Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anhu*'yu minberin üzerinde gördüm."[296]

Ebu'l-Ahvas'ın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: İnsanların en ferâsetlisi; babasına **"Babacığım! Onu ücretle tut."**[297] diyen kız[298] ve hanımına **"Ona iyi bak. Belki bize faydalı olur veya onu evlat ediniriz."**[299] diyen vezirdir.[300] Kavimde (sahabeler

---

293 Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun hanımıdır.

294 Bu İslam'dan önce olan bir şeydi. İslam'dan sonra ise dövme haram kılınmıştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dövme yapan ve yaptırana lanet etmiştir. Buhârî, 2086, 2238, 5347, 5945, 5962.

295 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Aynı rivayeti başka yoldan Taberî tahrîc etmiştir. Bkz. Târîhu't-Taberî, 3/428

296 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 259; Târîhu't-Taberî, 3/429. Taberî "Şüphesiz ben size nasihat etmede yavşa davranmadım" şeklinde rivayet etmiştir.

297 Kasas, 28/26

298 Musa aleyhisselâm'ı ücretle çalıştırmak isteyen kızlardan birisi. Babaları ise Şuayb aleyhisselâm veya kardeşinin oğlu olan Yetrûn'dur. Kızlardan birinin ismi Safûrâ diğerinin ismiyse Leyâ'dır. Musa aleyhisselâm'ın hanımı Safûrâ'dır. Bkz. Tefsîru't-Taberî, 1/62

299 Yusuf, 12/21

300 İsmini Kıtfîr veya Itfîr olduğu söylenmiştir. Mısır'ın hazinelerinden sorumluydu. Kral ise er-Reyyân İbnu'l-Velîd'dir ve Filistin'in eski yerlilerindendir. Bkz. Tefsîru't-Taberî, 12/175

arasında) zahid kişiler vardı. Ebu Bekir *radıyallahu anhu*, Ömer *radıyallahu anhu* hakkında ferâset sahibi olunca onu halife tayin etti.[301]

Amr bin Meymûn şöyle anlatmaktadır: Ömer *radıyallahu anhu*'ya ölüm gelince şöyle dedi: "Bana Ali, Osman, Talha, Zübeyir, Abdurrahman bin Avf ve Sa'd'ı çağırın." Onlardan sadece Ali ve Osman *radıyallahu anhuma* kaldı. Ömer dedi ki: "Ey Ali! Belki de diğerleri senin [peygamberimizle] akrabalığını ve Allah *azze ve celle*'nin sana verdiği ilmi ve fıkhı biliyorlardır. Bu yüzden Allah'tan kork! Şayet bu işe (hilafete) getirilirsen falan oğullarını insanların boyunlarının üstüne çıkarma!" Sonra da dedi ki: "Ey Osman! Belki de onlar senin Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e damat olduğunu, yaşını ve şerefinin biliyorladır. Şayet bu işe getirilirsen Allah'tan kork! Falan oğullarını insanların boyunlarının üstüne çıkarma!" Daha sonra "Bana Süheyb'i çağırın!" dedi ve ona şunları söyledi: "İnsanlara üç vakitte sen namaz kıldır. Bu kavim biraraya gelsin ve şu gruba yol açsınlar. Şayet herkes bir adam üzere birleşse muhalefet edenin boynunu vurun."[302]

Ebu Ma'şer dedi ki: Şeyhlerimizin bize anlattığına göre Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Bu iş (hilafet), ancak içerisinde zorlama olmayan bir şiddetle ve gevşeklik olmayan bir yumuşaklıkla düzgün olur."[303]

İbrahim en-Nahaî'nin rivayet ettiğine göre Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "[Benden sonra] kim halife tayin edilsin? Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh olsa ya!" Adamın biri dedi ki: "Ey müminlerin emiri! Abdullah bin Ömer'i niye atlıyorsun?" Dedi ki: "Allah seni kahretsin. Sen bu sözünle Allah'ın rızasını kastetmedin. Karısını güzelce boşayamayan[304] bir adamı mı halife tayin edeyim?"[305]

---

301 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Lisânu'l-Arab'da şöyle geçmektedir: İnsanların en ferâsetlisi üç tanedir: Yusuf aleyhisselâm hakkında Aziz'in karısı, Musa aleyhisselâm hakkkında Şuayb aleyhisselâm'ın kızı ve Ömer radıyallahu anhu'yu tayin etme konusunda Ebu Bekir radıyallahu anhu. Bkz. Lisânu'l-Arab, 6/160; Tefsîru't-Taberî, 12/175

302 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bkz. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/344 (Bazı farklı lafızlarla aktarmıştır.)

303 Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Sa'd, 3/344

304 Çünkü o hanımını sünnet olduğu üzere temizlik döneminde değil de hayız döneminde boşamıştır. Buhârî, 4908, 5251; Müslim, 1471; Ebu Davud, 2179, 2181; Tirmizî, 1176; Nesâî, 3389, 3559 vd.

305 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, 3/343

Hasan-ı Basrî demiştir ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Ashabım arasından Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh hariç ahlakının bazısını almak isteyip de alamayacağım hiç kimse yoktur."[306]

Ebu Kilâbe'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ، وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُوعُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ»

"Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini ise Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'tır."[307]

Sıla bin Züfer'in rivayet ettiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Seyyid ve Âkib[308]Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip şöyle dediler: "Bizle beraber eminini (güvendiğin birini) gönder." Dedi ki: ***"Evet. Sizle beraber hakiki bir emin göndereceğim."*** İnsanlar o kişiyi merak ettiler. Bunun üzerine Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'ı gönderdi.[309]

306 Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/135-136

307 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Burada Ebu Kilâbe irsâl yaptığı (ravi atladığı) için bu hadis zayıftır. Ancak muttasıl olarak yani aradan sahabe tabakası atlanmaksızın ki sahabe Enes bin Malik radıyallahu anhu'dur sahih senetle rivayet edilmiştir. Buhârî, 3744, 4382, 7255; Müslim, 2419; Tirmizî, 3790, 3791; İbn Mâce, 154; Müsned, 12357, 12904, 12966, 13563

308 Seyyid ve Âkib Necrân'lı iki arkadaştır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile mülâane (karşılıklı lanetleşmeye) yapmaya gelmişlerdir. Seyyid'i asıl ismi Eyhem'dir, "Şurahbîl" de denmiştir. Kervanlarının sahibi ve bu hususta halkının efendisiydi. Âkib'in asıl ismiyse Abdülmesîh'dir. Kabilesinin istişare başkanıydı. Bu ikisiyle beraber Ebu'l-Hâris bin Alkame de vardı ki o da kabilenin en bilgilisi, din adamı ve okullarının başıydı. İbn Sa'd rahimehullah bu olayı şöyle anlatmaktadır: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onları İslam'a çağırdı ve onlara Kur'an okudu. Ancak onlar uzak durdular. Dedi ki: Söylediğimi inkâr ediyorsanız eğer sizle mübâhele (karşılıklı lanetlèşme) yapalım mı? Bunun üzerine döndüler ve Abdülmesîh ile fikir sahibi iki adam (heyet toplamda on dört kişiydi) sabah Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına geldi. Abdülmesîh dedi ki: Senle mübâhele yapmamak bize uygun geldi. Hakkımızda dilediğin şekilde hükmet! Sana [cizye] verelim ve sulh yapalım. Bunun üzerine onlarla bin tanesi Receb bin tanesi de Safer ayında verilmek üzere iki bin hülle (elbise, cüppe) üzerine sulh yaptı… Seyyid ve Âkib daha sonra Müslüman olmuştur. İbn Sa'd, 1/357; Fethu'l-Bârî, 8/94; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 5/52-53

309 Bu hadisin isnadı sahihtir. Buhârî'de şöyle rivayet edilmektedir: Necrân'lı iki arkadaş olan Âkib ve Seyyid Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler O'nla mülâane yapmak istiyorlardı. Biri diğerine dedş ki: Bunu yapmayalım. Vallahi eğer o bir peygamberse ve bizle mülâne yaparsa ne biz ne de bizden sonrakiler (çocuklarımız, soyumuz) iflah olur. Daha sonra dediler ki: Bizden istediğini sana vereceğiz. Bizle beraber güveni-

A'meş'in rivayet ettiğine göre Ebu Salih şöyle demiştir: Bir münadi şöyle diyerek Osman *radıyallahu anhu*'nun ölümünü nida etti;

"Ondan sonra emir Ali olacaktır.

Zübeyir'de de razı olunmuş bir haleflik vardır."

Bunun üzerine Ka'b bin Malik *radıyallahu anhu* - Muâviye'yi kastederek - dedi ki: "Hayır! Emir ancak, gri renkli katırın sahibi olacaktır." Muâviye *radıyallahu anhu*'ya "Ka'b senle alay geçiyor. Bu işe (hilafete) senin gelceğini iddia ediyor." diye söylenince, Ka'b *radıyallahu anhu*'ya gelip şöyle dedi: "Ey Ebu İshak! Ali, Zübeyir ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı buradayken bu nasıl olur?" Dedi ki: "Sen hilafetin sahibisin."[310]

Ebu Bekir el-Hüzelî'nin rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: Kays bin Abbâd ve İbnu'l-Kevâ[311] Ali *radıyallahu anhu*'ya gelip şöyle dediler: "Yanında bu mesele (hilafet) hakkında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir ahid (yazılı belge) var mıdır?" Dedi ki: "Maâzallah! Vallahi ben onu ilk doğrulayan kişiyim, onun hakkında ilk yalan söyleyen kişi olmam. Vallahi yanımda Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu mesele hakkında hiçbir ahid yoktur. Şayet yanımda Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir ahid olsaydı [hilafeti elde etmek için] şu iki elimle savaşırdım."[312]

---

lir bir adamı gönder. Bizle yalnızca güvenilir bir adamı gönder. Bunun üzerine dedi ki: "Şüphesiz sizle beraber gerçekten güvenilir olan bir adam göndereceğim." Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı o kişiyi gözledi ve buyurdu ki: "Kalk ey Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh!" Ebu Ubeyde radıyallahu anhu ayağa kalkınca Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bu adam bu ümmetin eminidir." Buhârî, 3745, 4380, 4381, 7254; Müslim, 2420; Tirmizî, 3796; İbn Mâce, 135; Müsned, 23272, 23377, 23397, 23407

310 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Burada "Ka'b radıyallahu anhu'nun gaybı bildiğini iddia etmesi" gibi bir mana çıkarmak tekellüftür ve son derece yanlış bir iştir. Bu olsa olsa onun öngörüsüdür ki sahabe arasında öngörü sahibi birçok insan vardı. Bunda şaşılacak bir durum veya uzak manalara yormayı gerektirecek bir gerekçe yoktur. [Mütercim]

311 Asıl ismi Abdullah el-Yeşkurî'dir. Hâricîler'in reislerindendi. Ali radıyallahu anhu ile beraber -aralarında geçenlerle ilgili- birçok rivayetleri vardır. Ali radıyallahu anhu'yla münazara yeptıktan sonra beraberindeki on süvari ile beraber Hâricîler'in mezhebinden dönmüştür. Bkz. Lisânu'l-Mîzân, 3/329; el-Fark beyne'l-Fırak, s.75

312 Bu rivayetin isnadı sahih değildir. Senedinde Ebu Bekir bin Seleme bin Abdullah el-Hüzelî'nin hakkında İbn Hacer rahimehullah "Hadisi terk edilmiştir" demiştir. Takrîbu't-Tehzîb, 2/401

DÖRT HALİFENİN HİLAFETİ

Ebu Bekir Es-Sıddık *Radıyallahu Anhu*'nun Hilafeti

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a soruldu: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ»

"Kavme, en iyi okuyanları imamlık eder."[313]demiş; aynı zamanda hastalanınca kavmin (sahabenin) içinde Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'dan daha iyi okuyanlar bulunduğu hâlde:

«قَدِّمُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ»

"Ebu Bekir'i öne geçirin, insanlara namaz kıldırsın."[314] demiştir. Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "[Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu sözüyle] sadece hilafeti kastetmiştir."[315]

---

313 Hadisin tam metni şöyledir: Ebu Mesud el-Ensari radıyallahu anhu'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kavme en iyi okuyanları imamlık eder, eğer kıraatte eşit iseler sünneti en iyi bilenleri, eğer sünnette de eşitseler, en önce hicret edenleri, eğer hicrette eşitseler, en önce Müslüman olanları imamlık eder. Kimse kimsenin saltanatında [sözü geçen yerde] o kişiye imamlık etmesin ve onun evindeki özel yerine izni olmaksızın oturmasın." Müslim, 673; Ebu Davud, 582; Tirmizî, 235; İbn Mâce, 980

314 Buhârî, 664, 679, 687 vd.; Müslim, 418; Tirmizî, 3672; Nesâî, 797, 833; Muvatta, 473; Darimi, 83, 1292; Müsned, 5141, 24061, 25258 vd.

315 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
Alimler Sıddık radıyallahu anhu'nun hilafeti hakkında nasla mı yoksa seçimle mi olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. Bir grup hilafetinin seçimle sabit olduğunu söylemiştir. Bu, alimlerin, fakihlerin, hadis ehlinin, Mu'tezile, Eşarîler ve onlardan başka kelamcıların

Ali bin Said'in bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Kim imamlık etmeye daha hak sahibidir?" diye sormuş, o da şöyle demiştir: "En iyi okuyanları, şayet eşitseler en takvalıları imamlık eder bana göre. Allah *azze ve celle* daha iyi bilir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* en iyi okuyanları olmadığı hâlde insanlara namaz kıldırması için Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'yu öne geçirdi. Oysa Allah'ın kitabını en iyi bilenleri Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* idi."[316] Daha sonra dedi ki: "Bu durum değişir." Ali bin Said dedi ki: "Dilediğini mi imam yapar yani?" Dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* onu hilafetten dolayı öne geçirmiştir. Bu, tevilin[317]yapıldığı yerdir."[318]

Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Ebu Bekir'i öne geçirin insanlara namaz kıldırsın."*** hadisi Ebu Mesud'un Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği: ***"Kavme, en iyi okuyanları imamlık eder."*** hadisine muhaliftir. Bunun üzerine şöyle cevap verdi: "Bana göre Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya insanlara namaz kıldırmasını emretmesi 'hilafet' içindir. Bu emriyle hilafeti kastetmiştir. Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun insanların üstünde açık bir fazileti/üstünlüğü vardı. [İkinci hadiste] verilen emir kıraat hakkındadır. Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya gelince Rasûlullah *sallallahu aleyhi*

---

cumhurunun görüşüdür. Başka bir grup bunun nasla sabit olduğunu söylemiştir ancak açık (direk) nas mı gizli (dolaylı) nas mı olduğu hakkında ihtilaf etmişlerdir; açık nasla sabit olduğunu söyleyenler hadis ehli ve kelamcılardan bazı tâifeler'dir. Hasan-ı Basrî rahimehullah'ın da bu görüşte olduğu rivayet edilir. el-Fetâvâ, 35/47

Daha önce hilafet bölümünün başında İbn Teymiyye rahimehullah'ın Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun hilafetinin Kitap, sünnet ve icmâ yoluyla sabit olduğuna dair söylediği söz geçmişti.

İmâmiyye, hilafetin Ali radıyallahu anhu adına nass-ı celî (açık, net nas) ile sabit olduğunu; Zeydiyye'nin Cârûdiyye kolu ise nass-ı hafî ile sabit olduğunu söylemiştir. Râvendiyye ise hilafetin Abbas radıyallahu anhu adına nasla sabit olduğunu söylemiştir. Bunlar, ilim ve din ehlinin nezdinde fesadı açık olan görüşlerdir. Bunları ya cahil ya da zalim olanlar din olarak kabullenir, din olarak kabul edenlerin birçoğuda zındıklardır. el-Fetâvâ, 35/47

İmâmiyye ve benzerlerinin görüşünün batıllığı açıktır. Çünkü itibar gören sahih bir delile ve sahabenin herhangi birinden rivayet edilmiş bir esere dayanmamaktadır. Bunlar ancak Müslümanların arasına kin sokmak isteyen İslam düşmanlarının sözlerinden neşet etmiştir.

316 Hadist şöyle geçmektedir: "Kur'an'ı dört kişiden öğreniniz; Abdullah bin Mesud, Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim, Übey bin Ka'b, Muâz bin Cebel." Buhârî, 3760; Müslim, 2464; Tirmizî, 3810; Müsned, 6523, 6767, 6786, 6790, 6795, 6838

317 "Hilafet nass-ı hafî ve işaret ile sabit olmuştur" diyenler bunu kendi görüşlerine tevil etmişlerdir (yorumlamışlardır).

318 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

ve sellem o sözüyle hilafeti kastetmiştir." Daha sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim *radıyallahu anhu*'yu görmüyor musun? O, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının en seçkinleri ile beraber olmasına rağmen onlara imamlık yapardı.[319] Zira o Kur'an'ı cem (hıfz) etmişti. Amr bin Seleme'nin hadisinde 'Onlara Kur'an sebebiyle imamlık yaptı.'[320] şeklinde geçmektedir."[321]

Ebu Bekir el-Merrûzî dedi ki: Harun bin Abdullah'ı Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle derken işittim: Bana Rakka'dan bir mektup geldi, bir topluluk şöyle diyormuş: "Ebu Bekir *radıyallahu anhu*, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tayin ettiği halifesidir." deme! Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* kızdı ve şöyle dedi: "Onların bu konudaki itirazı nedir? Tevbe edene kadar onlara katı davranılmalıdır (uzak durulmalıdır)." Ebu Musa ona dedi ki: "Ebu Berze, Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya 'Ey Allah Rasûlü'nün halifesi!' demiyor muydu? Dedi ki: "Evet, o da başkaları da bunu söylüyordu."[322]

Muhammed bin Ebu Harun ve Muhammed bin Cafer'in bana haber etmesine göre Ebu'l-Hâris bu mesele[323] hakkında onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Onlardan uzak durulmalı, birlikte oturulmamalı ve onların durumları (fikirleri) insanları anlatılmalıdır."[324]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Onun hilafeti hakkında [ileri geri] konuşuyorlar." Ya da şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra insanların en hayırlısının hilafeti hakkında..."[325]

---

319 Abdullah bin Ömer radıyallahu anhuma şöyle demiştir: İlk muhacirler Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gelmesinden önce Usbe'ye - Kuba'daki bir yerin ismi- geldiklerinde Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim onlara imamlık yapıyordu. O, aralarında Kur'an'ı (bilgisi ve ezberi) en çok olandı. Buhârî, 692. Diğer rivayette ise imamlık ettiği kavmin içerisinde Ebu Bekir, Ömer, Ebu Seleme, Zeyd bin Hârise ve Amr bin Rebîa radıyallahu anhum'un olduğu zikredilmektedir. Bkz. Buhârî, 7175; Ebu Davud, 588

320 Bu rivayet bulunamamıştır.

321 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

322 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

323 Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in halifesi olduğunu inkâr eden kişinin hükmü ve ona karşı gösterilecek tavır.

324 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ayrıca bu rivayette bidat ehlinin durumunun insanlara anlatılıp onların hallerini izah etme hakkında delil vardır.

325 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ümmü Ömer binti Hassân bin Zeyd bize şöyle anlattı: Said bin Yahya bin Kays bin Abs, babasından şöyle rivayet etmiştir: Bana ulaştığına göre Hafsa binti Ömer *radıyallahu anhuma* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şöyle demiştir: "Hasta olduğun zaman Ebu Bekir'i öne geçirdin?" Buyurdu ki:

«لَسْتُ أَنَا الَّذِى قَدَّمْتُهُ، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُقَدِّمُهُ»

"Onu öne geçiren ben değilim. Onu ancak Allah öne geçirmiştir."[326]

Ebu'l-Cehhâf'ın rivayet ettiğine göre Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Ebu Bekir *radıyallahu anhu* halife olduktan üç gün sonra kalkıp şöyle söyledi: "Kim bana olan biatını bozmak isterse, bozayım." Ben de dedim ki: "Vallahi kimse biatını ne bozabilir ne de bozmak isteyebilir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* seni öne geçirmişken kim seni geriye atabilir?"[327]

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel dedi ki: Babam bana şöyle anlattı: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Onlar daha güzeldirler." Bunu derken Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

«إِنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ مِنْهُمْ وَأَنْعَمَا»

---

326 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ahmed bin Hanbel, Fedâilu's-Sahâbe, 1/241; Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, 9/230

327 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe, 1/132-133

Hiç şüphesiz Râfızîler bu rivayeti, Ebu Bekir radıyallahu anhu'yu ta'n etmek (ayıplamak) için bir menhec edinmişlerdir. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demektedir: Râfızî der ki: "Ebu Bekir "Beni görevden alın! Ali aranızda iken ben en hayırlınız değilim" demiştir. Eğer Ebu Bekir'in imameti hak ise bundan azlini istemesi günahtır, isyandır. Eğer batılsa ta'n edilmesi gerekir."

Cevap: Bu dediği söz yalandır, hadis kitaplarının hiçbirinde yoktur. Bilinen bir isnadı da yoktur. Râfızînin "Eğer imameti hak ise bundan azlini istemesi günahtır, isyandır" sözüne gelince, ona şöyle söylenir: Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun bunu söylediği sabit olsa bile, imametinin hak olması "caiz olması" manasındadır. Caiz olan bir şeyi terk etmek de caizdir. Ya da ondan başkasını yönetici yapmadıklarında ve onu da azletmediklerinde bu işin ona "vacip olması" manasındadır. Onu azledip yerine başkasını yönetici yapınca ona vacip olmaz. Ebu Bekir radıyallahu anhu her ne kadar kendisinden daha hak sahibi birisi olmasa da tevazusu ve bu yükün (görevin) ağırlığından dolayı azlini talep etmiştir. İnsanın tevazusu onun hakkını düşürmez. Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye, 3/117-118

"Ebu Bekir ile Ömer de onlardandır ve daha güzeldirler."[328] hadisini kastediyordu.[329]

Davud bin Amr, Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a şöyle sordu: ***"Ebu Bekir ve Ömer onlardandır ve daha hoşturlar."*** hadisi doğru mu? Dedi ki: "Evet, Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: 'Daha güzeldirler."[330]

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ خَيْرُ أَهْلِ السَّمَاءِ، وَخَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَخَيْرُ الْأَوَّلِينَ، وَخَيْرُ الْآخَرِينَ، إِلَّا النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ»

"Ebu Bekir ile Ömer sema ve arz ehlinin en hayırlısıdır. Nebiler ve rasûller haricinde öncekilerin ve sonrakilerin en hayırlısıdır."[331]

98 İbrahim bin Hâni bize şöyle anlattı: Bişr bin Hâris'i işittim şöyle diyordu: Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'dan hata kaldırılmıştır.[332]

---

328 Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hiç kuşkusuz tıpkı semanın ufuklarından birinde doğan yıldızın gözüktüğü gibi yüksek derecelerin ehlini de altlarındakiler o şekilde görürler. Ebu Bekir ile Ömer de onlardandır (yüksek derecelerden) ve daha güzeldirler." Tirmizî, 3568; İbn Mâce, 96; Ebu Davud, 3987; Müsned, 11206, 11213, 11467, 11588

329 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

330 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

331 İbn Adî, el-Kâmil fi'd-Duâfâ, 2/601-602; Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, 5/253. Elbânî, Daîfu'l-Câmi' kitabında (58) zikretmiş ve uydurma olduğunu söylemiştir. Bununla beraber Enes radıyallahu anhu'nun rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'ya hitaben şöyle buyurmuştur: "Bu iki-si, nebîler ve rasûller haricinde öncekiler ve sonrakilerden cennet ehlinin orta yaşlarının efendisidir." Tirmizî, rivayet etmiş (3664) ve hasen olduğunu söylemiştir.

332 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Eğer bu sözüyle "Onlar hata ile yaptıklarından sorumlu tutulmazlar" demeyi kastetmişse bu durum sadece onlara has bir hüküm değildir. Bilakis bu bütün ümmet için umum bir hükümdür. Hadiste şöyle geçmektedir: "Şüphesiz Allah ümmetimden hata, unutma ve ikrah altında yaptıklarından vazgeçmiştir (affetmiştir)." İbn Mâce, 2043

Eğer bu sözüyle "Onlardan hata sadır olmaz" demeyi kastetmişse bu söz batıldır, zira günahlardan masum olan sadece Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'dir başkası değil. Eğer bu ikisinden başka bir şeyi kastetmişse Allah azze ve celle onu daha iyi bilir.

İbn Yuhâmir'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَبِي بَكْرٍ؛ فَإِنَّهُ يُحِبُّكَ وَيُحِبُّ رَسُولَكَ»

"Allah'ım, Ebu Bekir'e salât (mağfiret) et! Şüphesiz o, seni ve Rasûlü'nü *sallallahu aleyhi ve sellem* ***sever."***[333]

Kays bin Ebu Hâzim'in rivayet ettiğine göre Amr bin el-Âs *radıyallahu anhu* şöyle demiştir:

- Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlardan en çok kimi seversin?

- Âişe'yi.

- Ben erkekleri kastediyorum.

- Âişe'nin babasını.[334]

Amr bin Mürre şöyle demiştir: Abdullah bin Seleme'yi işittim, şöyle diyordu: Ali *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra insanların en hayırlısını haber vereyim mi size? Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'dur. Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'dan sonra da Ömer *radıyallahu anhu*'dur."[335]

Furât bize şöyle anlattı: Meymûn bin Mihrân'a dedim ki: "Ebu Bekir *radıyallahu anhu* mu yoksa Ali *radıyallahu anhu* mu ilk önce Müslüman olmuştur?" Dedi ki: "Vallahi Ebu Bekir *radıyallahu anhu* Rahip Bahîrâ[336] zamanında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iman etmiştir. Onunla Hatice *radıyallahu anha* arasında [ilk hangisinin iman ettiği ile ilgili] ihtilaf edilmiştir ki Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu daha Ali *radıyallahu anhu* doğmadan nikahına almıştı."[337]

---

333 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

334 Buhârî, 3662, 4358; Müslim, 2384; Tirmizî, 3885, 3886; Müsned, 17811

335 Bu rivayetin isnadı hasendir.

336 Hristiyanların alimlerindendir. Ebu Talib'e Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Arapların arasından çıkacak olan peygamber olduğunu haber etmiş ve Yahudilerin eline düşmesinden sakındırmıştır. Tabakâtu İbn Sa'd, 1/153, 154

337 Bu rivayetin isnadı sahih değildir. Rivayette adı geçen Furât bin es-Sâib hadisi münker olan bir ravidir. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Buluğ çağına ermiş hür erkekler arasından ilk Müslüman olan Ebu Bekir, hür çocuklardan Ali, kölelerden Zeyd bin Hârise, kadınlardan ise müminlerin annesi Hatice'dir radıyallahu anhum. Bu, ilim ehlinin

Amr bin Mürre'nin rivayet ettiğine göre Ensar'ın mevlâsı (azatlı kölesi) olan Ebu Hamza şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber ilk Müslüman olan kişi Ali *radıyallahu anhu*'dur. Amr bin Mürre dedi ki: "İbrahim en-Nehaî *rahimehullah*'a gelip bu olayı anlattım. Bunu kabul etmedi ve 'İlk Müslüman olan Ebu Bekir'dir Allah *azze ve celle* iki-sine de rahmet eylesin.' dedi.[338]

Ebu Hafs Ömer Bin Hattâb *Radıyallahu Anhu*'nun Hilafeti

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* dedi ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem şöyle* buyurmuştur:

«اللَّهُمَّ أَيِّدِ الْإِسْلَامَ بِعُمَرَ»

"Allah'ım! İslam'ı Ömer ile destekle."[339]

100

Salih'in[340]bize anlattığına göre babası şöyle demiştir: Âişe *radıyallahu anha*'nın hadisinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«كَانَ فِي الْأُمَمِ مُحَدَّثُونَ، فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي فَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، كَأَنَّهُ يُلْهَمُ الشَّيْءَ مِنَ الْحَقِّ»

"Geçmiş ümmetlerde kendisine anlatılanlar/ilham olunanlar vardı. Eğer ümmetimden böyle biri varsa o Ömer bin Hattab'tır."[341]

---

ittifakıyla böyledir. el-Fetâvâ, 4/462

338 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

339 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bkz. Müsned, 4362. İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! İslam'ı şu iki adamdan sana en hoş geleni ile güçlendir; Ebu Cehil veya Ömer bin Hattâb ile." Dedi ki: İkisi arasından O'na en hoş geleni Ömer'di. Tirmizî, 3681 (Sahihtir)

340 Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın büyük oğlu.

341 Buhârî, 3469, 3689; Müsned, 8468

Sanki ona haktan bir şey ilham olunmuş gibidir.[342] Yine şöyle bir sözü de vardır:

«السَّكِينَةُ تَنْطِقُ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ»

"Sekînet[343](huzur) Ömer'in dili üzere konuşur."[344],[345]

Mühennâ bize şöyle anlattı: Ahmed *rahimehullah*'a Ali *radıyallahu anhu*'nun şu sözünü sordum; "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ölümüyle herkesi geçti, sonra Ebu Bekir *radıyallahu anhu* ikinci oldu, sonra Ömer *radıyallahu anhu* üçüncü oldu." "Bu sıralama at müsabakası ile alakalı mı?", "Hayır" dedi. Dedim ki: "O zaman ne hakkında?" Dedi ki: "Bu İslam (Müslüman olma) hakkındadır."[346]

İshak bin Mansûr bize şöyle anlattı: Ahmed *rahimehullah*'a Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma* hakkında soruldu. Şöyle cevap verdi: "Onlara rahmet oku, onlara nefret edenden uzak dur." İshak bin Râhûye *rahimehullah* dedi ki: "Ahmed *rahimehullah*'ın dediği gibidir."[347]

Ebu Talib'in bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "İki Ömer'in" kim olduğu hakkında sorunca Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle cevap vermiş: "Ömer bin Hattâb ve Ömer bin Abdülaziz'dir, Allah ikisine de rahmet eylesin."[348]

Mühennâ dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "İki Ömer kimdir?" diye sordum, dedi ki: "Ömer bin Hattâb ve Ömer bin Abdülaziz'dir." De-

---

342 Bu İmam Ahmed rahimehullah'ın tefsiridir.

343 Bu kelime ile ilgili "vakar", "sükûn etmek" ve "rahmet" gibi görüşler söylenmiştir. Daha başka izahları için bkz. Lisânu'l-Arab, 12/214; Tefsîru't-Taberî, 2/611-613

344 Bu söz, Ali bin Ebu Talib radıyallahu anhu'ya aittir. Şöyle demektedir: "Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir sonra da Ömer'dir radıyallahu anhuma. Sekînetin (huzurun, rahatın) Ömer radıyallahu anhu'nun dili üzerinden konuştuğunu uzak görmezdik." Müsned, 834

345 Bu rivayetin isnadı hasendir.

346 Bu rivayetin isnadı hasendir.

347 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Bu, Selefin bütün sahabeler hakkındaki mezhebidir. İmam Tahâvî rahimehullah şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabını severiz, onlardan hiçbirinin sevgisinde aşırıya gitmeyiz ve onların hiçbirinden berî olmayız (uzak durmayız). Onlara buğzeden ve onları hayır dışında anan kişiye buğzederiz ve onları ancak hayırla anarız. Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, s.468

348 Bu rivayetin isnadı sahihtir. "Ömereyn (İki Ömer)" ifadesi Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'ya da genelde kullanılır.

dim ki: "Bana anlattıklarına göre Ebu Ubeyd, 'İki Ömer; Ebu Bekir ve Ömer'dir.' demiş." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: "Biz iki Ömer'in; Ömer bin Hattâb ve Ömer bin Abdülaziz'den başkasının olduğunu bilmiyoruz."[349]

Amr bin Mürre demiştir ki: Abdullah bin Seleme'yi işittim, şöyle diyordu: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Salihler anılınca ilk meydana çıkan Ömer olur."[350]

Urve bin Zübeyir'in rivayet ettiğine göre Âişe *radıyallahu anha* şöyle demiştir: Cinler, öldürülmesinden üç gün önce Ömer'e ağlamış ve şu şiiri söylemişlerdir:

"Medine'de öldürülen için yeryüzü,
Ölümünden sonra ağaçların dalları salladığı bir yer oldu
Allah karşılığını hayır olarak versin ey emir!
Allah'ın nimetleri bu dağınık yeryüzünde bereketli olmuştu
Bitirdin bazı işleri ama sonra
Kabuğunda, daha yarılmamış fitneleri bıraktın ardında
Sürekli korkuyordum ölümünün olmasından
Başı eğik, yeşil gözlü bir kölenin ellerinden
Kim binebilir devekuşunun kanatlarına
Ulaşabilmek için senin dün bıraktıklarına"[351]

349 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Meşhur olan iki Ömer'in Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma olmalarıdır. Muâz el-Herrâ der ki: Ömer bin Abdülaziz rahimehullah'ın hilafetinden önce de "İki Ömer'in yolu" denilirdi. Çünkü evde muhasara altında kaldığı gün Osman radıyallahu anhu'ya "İki Ömer'in yoluna sahipsin" demişlerdi. Ezherî şöyle demektedir: "İki Ömer" Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'dır. Ömer ismi galip gelmiştir, çünkü iki ismin en hafif olanı odur. Lisânu'l-Arab, 4/608
[Araplarda bu durum yaygındır. Birlikteliği sürekli olan ya da biri diğerini çağrıştıran isimler arasında böyle bir bağ kurulmuştur. Su ile hurmaya iki siyah (esvedeyn) güneş ile aya iki ay (kamereyn) denmesi gibi.]

350 Bu rivayetin isnadı hasendir. Fedâilu's-Sahâbe, 1/263, 271; İbn Ebi Şeybe, 12/23, 26; Abdürrezzak, 11/231; Mecmau'z-Zevâid, 9/81

351 Bu rivayetin isnadında hali bilinmeyen bir ravi vardır. İbn Sa'd, 3/374; İbn Ebi Şeybe; 12/33. Bu rivayette cinlere gayb ilmini nispet etmek vardır. Oysa ki gayb ilmi Rabb teâlâ'ya has olan özelliklerdendir. Bununla beraber Süleyman aleyhisselâm'ın cinlerle kıssasında Allah azze ve celle onlardan gayb ilmini nefyetmiştir ve onlar Süleyman aley-

Humeyd bin Abdurrahman bin Avf şöyle demiştir: Kûfeliler'den bir topluluk Sa'd bin Ebu Vakkâs *radıyallahu anhu*'yu[352] şikâyet etmek için Ömer *radıyallahu anhu*'ya koşuştular. Ömer *radıyallahu anhu* onlara dedi ki: "Siz razı olana kadar değiştireceğim. Şayet Fırat'ın kenarında bir kuzu yavrusu kaybolarak ölse Allah *azze ve celle*'nin onu benden sormasından korkarım."[353]

İbn Ebu Halid'in rivayet ettiğine göre Kays şöyle demiştir: Ömer *radıyallahu anhu* Şam'a gelince devesi üzerindeyken insanlar onu karşıladı. Dediler ki: "Ey müminlerin emiri! Acem atına binseydin de insanların büyükleri ve önde gelenleri seni karşılasalardı." Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anhu* dedi ki: "Sizi burada görmeyeyim! Şüphesiz emir buradandır -semayı işaret etti- devemin yolunu boşaltın."[354]

Muâviye bin Kurre'nin babasından rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anhu* acem atına bindi. At onu sallayınca inip "Şeytanın bineği" dedi.[355]

Yesîr bin Amr'ın rivayetinde ise attan inip şöyle demiştir: "Bu gördüğümü sana öğreteni Allah *azze ve celle* çirkin etsin."[356]

Ebu Sahrâ'nın ismini vermediği birinden rivayet ettiğine göre Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Allah'ım! Ben katıyım, beni yumuşak [huylu] kıl. Ben zayıfım, beni kuvvetlendir."[357]

Süfyân'ın kendi şeyhlerinden biri olan Yahya bin Said'den rivayet ettiğine göre Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* Mekke'ye doğru yola çıktı.

---

hisselâm'ın ölümünü bilememişlerdir, şöyle buyurmuştur: "Süleyman nihayet yıkılıp yere düşünce cinlerin durumu ortaya çıktı ki, eğer onlar gaybı bilmiş olsalardı, aşağılayıcı bir azap içinde [zor çalışmalarda] devam etmezlerdi." [Sebe, 34/14]

352 Sa'd bin Ebu Vakkâs radıyallahu anhu Ömer radıyallahu anhu'nun döneminden önce Kûfe'nin valisiydi. Bu kişiler onu şikâyet etmeye koşuşturunca onu valilikten azletti. Bu azlin sebebini de açıklamış ve bunun bir acziyet veya ihanetten dolayı olmadığını söylemiştir. o sadece orada yönetici ile halk arasında sorun, fitne olmasın diye böyle yapmıştır.

353 Bu rivayetin isnadında zayıflık vardır.

354 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Hilyetu'l-Evliyâ, 1/47

355 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

356 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ahmed bin Hanbel, Kitâbu'z-Zühd, s.150

357 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Nuaym'ın rivayet ettiğine göre Bilal el-Muhâribî şöyle demiştir: Ömer bin Hattâb radıyallahu anhu halife olunca minbere çıktı Allah'a hamd edip O'nu övdükten sonra dedi ki: "Ey insanlar! Ben çağıranım, bana destek olun. Allah'ım! Ben katıyım beni yumuşak [huylu] kıl! Cimriyim beni cömertleştir! Zayıfım beni kuvvetlendir." Hilyetu'l-Evliyâ, 1/53

Dönene kadar yol boyunca onun için [gölgeleneceği] bir çardak kurulmadı. O, deri bir sergi ile gölgeleniyordu.[358]

Osman Bin Affân *Radıyallahu Anhu*'nun Hilafeti

Muhammed bin Ebu Harun bana şöyle haber verdi: İshak bin İbrahim bin Hâni onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim şöyle diyordu: Ebu Hemmâm'dan sadece Osman bin Affân *radıyallahu anhu* hadisini işitmiş olsan o bile sana yeter.[359]-Ravileri zikretti- Abdurrahman bin Semure şöyle demiştir: Osman *radıyallahu anhu* zorluk ordusu[360] zamanında bin dinarla gelmiş ve bunu Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kucağına doldurmuştur. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* elini içine daldırıp şöyle demeye başlamıştır:

«مَا ضَرَّ ابْنَ عَفَّانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ، مَا ضَرَّ ابْنَ عَفَّانَ مَا فَعَلَ بَعْدَ الْيَوْمِ»

"Affân'ın oğluna bugünden sonra yapacağı hiçbir şey (günah) zarar vermez. Affân'ın oğluna bugünden sonra yapacağı hiçbir şey zarar vermez."[361]

Hamdân bin Ali şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Halifeler içerisinde kendisine biat edilme noktasında Osman *radıyallahu anhu* kadar sağlamı yoktur. Zira onun hilafeti herkesin icmâsıyla olmuştur."[362]

Fadl'ın anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın Nuh bin Habîb'i[363] andığı sırada şöyle dediğini işitmiştir: "Eğer Nuh bin Habîb hakkında söylenen Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'ya takdim etmesi [yönündeki sözü] doğruysa bu da aynı şekilde bir musibettir." Ya

---

358 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

359 İmam Ahmed rahimehullah'ın sözünün isnadı sahihtir. İbn Hâni, Mesâil kitabında (2/172) geri kalanıyla birlikte zikretmiştir.

360 Tebük seferine hazırlanan orduya "Ceyşu'l-Usra (zorluk ordusu)" ismi verilmiştir.

361 Bu rivayetin isnadı hasendir. Tirmizî, 3701; Müsned, 20630; Fedâilu's-Sahâbe, 1/497

362 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

363 Doğrusu Nuh bin Ebu Habîb olmalıdır. Sikadır ve sünnîdir. Zaten İmam Ahmed rahimehullah'ın garipsemesi de bu nedenledir.

da buna benzer bir şey dedi sonra da şöyle devam etti: "Nasıl olur da Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'ya takdim eder? Osman *radıyallahu anhu*'ya yapılan biattan daha sağlam, daha sahih olan bir biat ve mazlum olarak öldürülen ama onlara (katillere) karşılık vermeyen bir halife var mıdır?" O, bunu söylerken çok kızgındı.[364]

Abdülmelik bana şöyle haber etti: Ebu Seleme et-Tenbûzekî'yi işittim şöyle diyordu: "Osman *radıyallahu anhu*, kendisini halife tayin ettikleri gün aralarındaki en hayırlı kişiydi. Öldürüldüğü gün ise halife tayin edildiği günkü hâlinden daha hayırlıydı.[365] O'nun Kur'an'ı cem etmesindeki tavrı tıpkı Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun riddet konusundaki tavrı gibidir."[366]

Abdullah bin İdris şöyle demiştir: "Hilafet noktasında sahabeler içerisinde Osman *radıyallahu anhu*'dan daha çok akdi sağlam olan yoktur. Zira onun hilafeti Bedir ehlinden altı kişinin istişaresi ile olmuştur."[367]

Abdullah bin Ahmed dedi ki: Babam bana şöyle anlattı: Süfyân rahimehullah şöyle anlatmıştır: Medineliler[368] Osman *radıyallahu anhu*'nun üstüne atılıp onu katledince Sa'd *radıyallahu anhu* onlara "Size göre Osman mı daha hayırlıdır yoksa Muâviye mi?" dedi, onlar da "Hayır, elbette Osman daha hayırlıdır." diye cevap verdiler. Sa'd *radıyallahu anhu* dedi ki: "Onu öldürmeyin!", "Biz onun işini Allah'a bırakıyoruz." dediler. Dedi ki: "Vallahi bunlar yalancıdır!"[369]

Muhammed bin Hüseyin'in bana haber ettiğine göre Fadl onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a İbn Sîrîn *rahimehullah*'a ait olan

---

364 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

365 Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma ile buluşmanın mutluluğundan dolayı. Rivayete göre şöyle demiştir: "Dün gece rüyamda Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i, Ebu Bekir ve Ömer'i gördüm. Bana dediler ki: Sabret! Yarın iftarı bizim yanımızda açacaksın." Müsned, 526, 536; İbn Sa'd, 3/75; Mecmau'z-Zevâid, 9/79

366 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

367 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Vakıa o ki, Osman radıyallahu anhu Ömer radıyallahu anhu'nun hilafet için seçtiği altı kişiden biridir. Sonra da onlar Osman radıyallahu anhu'yu seçmiştir. Bu aynı zamanda altı kişinin dışındaki bütün sahabelerin de istişaresi ile sabit olmuştur. Nitekim onlar hakkında Abdurrahman bin Avf radıyallahu anhu şöyle demiştir: "İnsanların Osman'dan dönmediklerini (ondan başkasına yönelmediklerini) gördüm."

368 Hak olan şudur: Onlar Medine'nin dışından; Kûfe, Basra ve Mısır'dan gelenlerdir, İbn Sebe'nin tabileridir.

369 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Manası: Onlar hiç şüphesiz fitneye azmetmişlerdi bundan dolayı onun işini Allah'a bırakmayacaklar.

"İnsanlar Osman *radıyallahu anhu* katledilene kadar hilaller hakkında ihtilaf etmiyordu." sözünü soran bir mektup yazdım. Bana şöyle bir cevap geldi: "Bilmiyorum. Bırak bunu."[370]

Kays bin Ebu Hâzim bana şöyle haber etti: Said bin Zeyd *radıyallahu anhu*'yu etrafındaki topluluğa şöyle derken işittim: "Şayet birisi sizin Osman *radıyallahu anhu*'ya yaptıklarınızdan dolayı düşse/yıkılsa, düşme konusunda haklı olurdu."[371]

İbrahim bin Bekir Ebu İshak eş-Şeybânî dedi ki: Said bin Ebu Arûbe şöyle demiştir: İlk dönem âlimleri kendilerine biri uğradığında "Bu Osmanîdir." derlerdi. Bunu demek onların hoşuna giderdi. Bunun üzerine ben de Said'e sordum: "Nasıl yani?" Dedi ki: "Kişi, Ali *radıyallahu anhu*'dan nefret etmeyip Osman *radıyallahu anhu*'yu onun önüne alınca[372] [böyle denir]."[373]

Kutbe bin Alâ bin Minhâl dedi ki: Babamın bana anlattığına göre Said bin Ebu Arûbe ona şöyle demiş: "Vallahi, ben Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma* hakkında rivayet etmediğim kadar Osman *radıyallahu anhu* hakkında rivayette bulunuyorum. Onun hakkında elliye yakın rivayette bulunuyorum ki tüm bunlar onun için [cenneti veya sevabı] vacip kılar niteliktedir."[374]

Muhammed bin el-Hanefiyye'nin [babası] Ali *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Şayet Osman *radıyallahu anhu* beni Dırâr'a[375] götürse yine de işitip itaat ederim."[376]

Numan bin Beşîr *radıyallahu anhu*'nun Âişe *radıyallahu anha*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle anlatmaktadır: "Ey yavrucuğum sana Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittiğim bir şeyi anlatayım mı?" Ben de "Evet, tabii ki." dedim. Dedi ki: "Ben ve Hafsa bir gün Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanındayken şöyle buyurdu: 'Yanımızda bir adam ol-

370 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

371 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

372 Sünnete uymuş olur.

373 Bu rivayetin isnadı sahih değildir.

374 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

375 Buradan maksat ya bir yer ismidir ya da zarar fiilinin "fiâl" vezninden gelmiş [yani zararın ta kendisi manasına gelen] halidir. İbnu'l-Esîr, en-Nihâye, 3/81

376 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

saydı da bizle konuşsaydı.' Dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Senin için Ebu Bekir'e haber göndereyim mi?' Sustu, sonra da 'Hayır.' dedi. Sonra yine 'Yanımızda bir adam olsaydı da bizle konuşsaydı.' dedi. Bunun üzerine Hafsa dedi ki: 'Senin için Ömer'e haber yollayayım mı?' Sustu, sonra da 'Hayır' dedi. Sonra da birini çağırdı, ona gizli bir şeyler söyledi. Aradan çok bir zaman geçmedi ki Osman geldi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona yüzüyle ve sözüyle yöneldi, onun şöyle dediğini işittim:

إِنَّ اللَّهَ لَعَلَّهُ يُقَمِّصُكَ قَمِيصًا، فَإِنْ أَرَادُوكَ عَلَى خَلْعِهِ فَلَا تَخْلَعْهُ

« ثَلَاثَ مَرَّاتٍ»

'Allah azze ve celle sana belki bir gömlek giydirecek, eğer onu senden çıkarmak isterlerse sakın onu çıkarma!' bunu üç defa söyledi." Numan bin Beşîr *radıyallahu anhu* dedi ki: Ben de şöyle dedim: "Ey müminlerin annesi! Bu zamana kadar bu hadisi neden anlatmadın?" Dedi ki: "Ey evladım! Bana bu hadis unutturuldu, öyle ki bu hadisi işittiğimi bile zannetmiyordum."[377]

Kays bin Ebu Hâzim'in rivayet ettiğine göre Âişe *radıyallahu anha* şöyle anlatmıştır: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ölümüne neden olan hastalığında şöyle dedi: "Yanımda ashabımdan bazılarının olmasını isterdim." Dedik ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin için Ebu Bekir'i çağıralım mı?" Sustu, dedik ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin için Ömer'i çağıralım mı?" Sustu, dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin için Ali'yi çağıralım mı?" Sustu, dedik ki: "Senin için Osman'ı çağıralım mı?", "Evet tabii ki." dedi. Âişe *radıyallahu anha* devamla şöyle anlattı: "Osman'a haber yolladık, geldi ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onunla yalnız kaldı. Onunla konuşmaya başladı, [Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* konuştukça] Osman'ın yüzü değişiyordu."

Kays dedi ki: Ebu Sehle bana şöyle anlattı: Osman *radıyallahu anhu* -mahsur kaldığı- evde kaldığı gün şöyle dedi: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi*

---

377 Bu rivayetin isnadı hasendir. Müsned, 24666, 24566, 24837, 25162. Sadece Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Osman radıyallahu anhu'ya söylediği sözü için bkz. Tirmizî, 3705; İbn Mâce, 112. Ayrıca Müsned'deki rivayetlerde "Eğer münafıklar senin onu çıkarmanı isterlerse..." şeklinde rivayet edilmiştir.

ve sellem bana bir şey söyledi/bir söz verdi ben onun üzerine sabretmekteyim." Kays dedi ki: "Âlimler bu sözün o gün[378] söylendiğini düşünürler."[379]

Gülsüm el-Huzâî dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini işittim: "Karşılığında Uhud Dağı kadar altınım olsa bile Osman'a bir ok dahi atmak istemem."

Ravilerden Misar dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini zannediyorum: "O'nun öldürülmesini kastediyorum."[380]

Münzir bin Ya'lâ'nın rivayet ettiğine göre İbnu'l-Hanefiyye şöyle anlatmıştır: Ali *radıyallahu anhu* "Ahcâru'z-Zeyt" denilen yerdeydi. Ona "O adam (Osman) öldürüldü." denildi. Bunun üzerine gitti biz de onu engelledik. Dedik ki: "Bu topluluk[381] seni alıkoymak, hapsetmek istiyor." Ali *radıyallahu anhu* da siyah sarığını aldı, onlara doğru attı ve şöyle dedi: "Allah'ım! Ne onu öldürdüm ne de bunu istedim."[382]

Nâfi'den rivayet edildiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: İbn Abbas *radıyallahu anhuma*, Osman *radıyallahu anhu*'yu öl-

378 Evde muhasarada kaldığı gün. [Mütercim]

379 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Mâce, 113; Müsned, 24253, 25797; İbn Sa'd, 3/66. İbn Mâce rivayetinin devamında aynı şekilde Müsned, 407, 501 ve Tirmizî, 3711'de şöyle geçmektedir: Osman'ın azatlısı Ebu Sehle dedi ki: Osman radıyallahu anhu evde muhasarada kaldığı gün şöyle dedi: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana bir ahid (söz) verdi ben de ona doğru gitmekteyim.

380 Bu rivayetin isnadı sahih değildir. Mecmau'z-Zevâid, 9/93; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 12/54

381 Yani kendi ailesi onu alıkoymak istediğini söylüyor.

382 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Biraz daha açıklayıcı olması bağlamında İbn Sa'd'ın rivayetini burada zikretmeyi uygun buluyoruz; Osman radıyallahu anhu evinde mahsur iken Ali radıyallahu anhu'ya haber gönderdi, onu çağırıyordu. Bunun üzerine onun yanına gitmek istedi ancak onu tuttular ve engellediler. O da başındaki siyah sarığı çözdü ve "Allah'ım! Ne onun öldürülmesine razı oldum ne de bunu istedim" veya "Vallahi onun öldürülmesine razı olmadım ve emretmedim" dedi. Diğer bir rivayette ise; Osman radıyallahu anhu evde mahsur durumdayken Ali radıyallahu anhu'ya "Yanıma gel" diye haber gönderdi. Bunun üzerine Ali radıyallahu anhu ona gitmek için ayağa kalktı o kalkınca ailesinden birisi de ayağa kalktı, onu engelledi ve "Önündeki grupları görmüyor musun? Ona ulaşamazsın" dedi. Ali radıyallahu anhu'nun başında siyah bir sarık vardı, onu başından bozdu (çözdü) sonra da haberi getiren Osman radıyallahu anhu'nun elçisinde doğru attı ve şöyle dedi: Gördüklerini ona anlat. Daha sonra Ali radıyallahu anhu mescidden çıktı Medine çarşısındaki Ahcâru'z-Zeyt'e varınca öldürüldüğü haberi ona geldi, bunun üzerine şöyle dedi: Allah'ım! Ben öldürmek veya öldürülmesini istemek bakımından onun kanından beriyim. İbn Sa'd, 3/68,69

dürmekten o kadar nehyetti ve onun durumunu, konumunu o kadar yüceltti ki, onun söyledikleri gibisini söylemediğim için kendimi kınamaya başladım.[383]

Abdurrahman bin Cübeyr bin Nüfeyr'in babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Osman bin Affân *radıyallahu anhu*'ya şöyle demiştir:

"Bir gün Allah azze ve celle sana bir gömlek giydirecek. Münafıklar onu senden çıkarmak isteyecekler, sakın onu çıkarma!"

Ebu Abdullah *rahimehullah* bu hadisi kastederek dedi ki: "Ondan bunu istediler."[384]

Sa'd bin İbrahim'in babasından işittiğine göre o, Osman bin Affân *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işitmiştir: "İşte bu ikisi, ayaklarımdır. Şayet Allah *azze ve celle*'nin kitabında bu ikisini zincire vurmak için bir şey bulduysanız, vurun."[385]

Eyyûb es-Sehtiyânî'nin rivayet ettiğine göre Ebu Kilâbe şöyle demiştir: Osman *radıyallahu anhu* öldürüldüğü zaman İliyâ'da[386] hatipler ayağa kalktı, en arkalarından Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan, kendisine "Mürre bin Ka'b" denilen bir adam ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Şayet Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğum bir hadis olmasaydı kalkmazdım; Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* fitneyi anlattı, o sıra başında örtü bulunan bir adam oradan geçti ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«هَذَا وَأَصْحَابُهُ يَوْمَئِذٍ عَلَى الْحَقِّ»

---

383 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu rivayette sahabenin ümmetin gücünü biraraya getirme hakkındaki hırsına ve imamlara karşı ayaklanmanın caiz olmadığına dair açıklama vardır. Osman radıyallahu anhu'dan kendisine karşı ayaklanmayı gerektirecek bir durum sadır olmamıştır. O sadece zulme uğrayarak katledilmiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in zikrettiği ümmetin başına geldiğinde bir daha kılıcın onlardan kaldırılmayacağı fitnelerin başlangıcı onun katliyle başlamış oldu.

384 Yukarıda bu hadisin kaynağını vermiştik.

385 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 524; Fedâilu's-Sahâbe, 1/492; Mecmau'z-Zevâid, 7/230; İbn Sa'd, 3/69-70

386 Beytulmakdis. Önceleri mabed adına kullanılan bu kelime daha sonraları şehir için kullanılmıştır. Romalıların kullandığı "Aelia" isminin Arapçaya geçmiş halidir. [Mütercim]

'Bu ve arkadaşları o gün (fitne zamanında) hak üzeredirler.' Bunun üzerine kalkıp gittim ve o adamın omzunu tutup yüzünü Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e doğru çevirtip 'Bu mu?' dedim. 'Evet' dedi. Baktım ki o, Osman bin Affân'dı.[387]

Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah* dedi ki: Nâyile binti Ferâfisa[388] *rahimehallah* şöyle demiştir: "Onu öldürün ya da bırakın! Gerçekten o, bir rekâtta Kur'an'ın tümünü okuyarak geceyi ihya ederdi."[389]

Nezzâl bin Sebure'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Osman *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini işittim: "Ben, zulmettiğimden dolayı ya da eğer zulmetmişsem diye Allah *azze ve celle*'ye tevbe ederim."[390]

Abdullah bin Âmir'in dediğine göre Osman *radıyallahu anhu* evde kuşatıldığı gün şöyle demiştir: "Onların (fitnecilerin) bana en faydalısı, elini ve silahını uzak tutan kişidir."[391]

İbn Sîrîn *rahimehullah*'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Zeyd bin Sabit *radıyallahu anhu*, Osman *radıyallahu anhu*'ya gelip iki defa şöyle demiştir: Ensar "Biz Allah'ın yardımcılarıyız." diyerek bana geldi. Bunun üzerine Osman *radıyallahu anhu* dedi ki: "Savaşa gelince; hayır! Bu olmaz."[392]

Abdullah bin Avn'ın Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "O gün (fitne günü) Osman *radıyallahu anhu*'yla beraber o evde yedi yüz kişi vardı. Şayet Osman *radıyallahu anhu* bıraksaydı, Allah'ın izniyle onları evin her tarafından çıkarana kadar onlara vuracaklardı. Ancak Osman *radıyallahu anhu* müsaade etmedi. O yedi yüz kişinin arasına İbn Ömer, Hasan bin Ali ve İbn Zübeyir de vardı."[393]

---

387 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Tirmizî, 3704; Müsned, 18060, 18067, 18068; Fedâilu's-Sahâbe, 1/450; İbn Ebi Şeybe, 12/41-42. Ayrıca benzer rivayetler için bkz. Müsned, 20352, 20353, 20372

388 Osman radıyallahu anhu'nun hanımı.

389 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/80; Hilyetu'l-Evliyâ, 1/57; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 7/215; Mecmau'z-Zevâid, 9/94

390 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

391 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/70

392 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/70

393 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/71

Eyyûb'un Ebu Kilâbe'den rivayet ettiğine göre Sümâme bin Hazen Kureyş'ten bir adamdı ve Sanâ'nın başındaydı/valisiydi. Ona Osman *radıyallahu anhu*'nun öldürülme haberi gelince uzunca bir şekilde ağladı, kendisine geldiğinde şöyle dedi: "Bugün nebevî hilafet sökülüp alınmıştır."[394]

Eyyûb dedi ki: "Bununla Ümmet-i Muhammed'den nebevî_hilafetin alındığını, böylece krallık ve zorbalığa dönüştüğünü öyle ki kim ondan bir şeye sahip olsa onu yiyeceğini kastetmiştir."[395]

İmran el-Hayyât'ın rivayet ettiğine göre Ebu Süleyman Zeyd bin Vehb şöyle demiştir: "Ben bu mescidde Huzeyfe bin Yemân *radıyallahu anhuma* ile birlikteydim. Bu da insanlar cihada çağrıldığı zamandı ve o sıra Huzeyfe *radıyallahu anhuma* 'Zû Kâr'[396] adlı yerdeydi. (Uzun bir olayı anlattı) Dedi ki: Sonra Huzeyfe zayıf bir söz söyledi, şöyle dedi:

- Esir olarak muhasara altında olduğu ev gününü bilir misiniz? Bu, Müslümanların başına gelmiş büyük bir fitneydi.

Aramızda ondan başka o gün hayatta olan yoktu. Bunun üzerine bir bedevi dedi ki:

- Hangi ev? Hangi ev? Huzeyfe *radıyallahu anhuma* dedi ki:

- Osman bin Affân'ın evi.

- Subhanallah! Subhanallah! Allah'ın halifesi olmasına rağmen onu mazlum bir şekilde öldürdüler mi? Dedi ki:

- Bu, fitnelerin ilkiydi, sonuncusu ise Mesîh Deccâl'in fitnesi olacaktır.[397]

Said bin Ubeyd'in rivayet ettiğine göre Ebu Abdurrahman Tâvûs bin Keysân *rahimehullah* Osman *radıyallahu anhu*'nun katillerini zalim sayıyordu.[398]

---

394 Manası şudur: Kamil nebevî hilafet sökülüp alınmıştır. Çünkü Ali radıyallahu anhu'nun hilafeti her ne kadar nebevî bir hilafet olsa dahi kamil bir hilafet değildi, zira Şam gibi bazı beldeler onun emirliğine boyun eğmemişti.

395 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/80; Mecmau'z-Zevâid, 9/99.

396 Bekir bin Vâil oğullarına ait olan Kûfe ile Vâsıt arasındaki ancak Kûfe'ye daha yakın olan suyun ismi. Mu'cemu'l-Buldân, 4/293

397 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

398 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Fıtr bin Halîfe'nin rivayet ettiğine göre Zeyd bin Ali[399] şöyle demiştir: "Zeyd bin Sabit *radıyallahu anhu*, ev gününde [muhasara altında katledilen] Osman *radıyallahu anhu* için ağlıyordu."[400]

Tâvûs dedi ki: Abdullah bin Selâm *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Şüphesiz Osman *radıyallahu anhu* kıyamet gününde [kendisini] öldüren ve yardımsız bırakan kişi hakkında hüküm verecektir."[401]

Katâde'nin rivayet ettiğine göre Ebu Musa el-Eşarî *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Osman'ın öldürülmesi şayet hidayet olsaydı ümmet bundan süt sağardı. Ancak onun öldürülmesi bir dalaletti, bu yüzden ümmet ondan kan sağdı/elde etti."[402]

Ebu Salih'in dediğine göre Abdullah bin Selâm *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Osman'ı öldürmeyin! Allah'a yemin olsun ki, eğer onu öldürürseniz bir daha asla bir araya gelemeyeceksiniz."[403]

399 Ali radıyallahu anhu'nun oğlu Hüseyin'den gelen torunu.

400 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/18

401 Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Sa'd, 3/81, 82. Bir rivayette ise şöyle geçmektedir: Osman radıyallahu anhu katledildiği zaman Abdullah bin Selâm radıyallahu anhu'ya "Osman'ın sıfatlarını [kadîm] kitaplarınızda nasıl buluyorsunuz?" diye soruldu, şöyle cevap verdi: Onu, kıyamet gününde [kendisini] öldüren ve yalnız bırakan arasında emir/hüküm veren olarak buluyoruz. A.g.e, 3/81 Bu rivayetin de aynı şekilde isnadı zayıftır.

Burada bilinmesi gereken bir husus vardır ki o da şudur: İslam düşmanları bu ve bunun gibi rivayetlere tutunup Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabını ayıplamakta ve "Onlar Osman'ı yalnız bıraktılar" demektedirler. Oysa ki daha önce geçen ve birazdan aşağıda gelecek olan rivayetler göstermektedir ki sahabeler o gün onu korumaya çalışmış hatta Osman radıyallahu anhu izin verse savaşmaya bile hazır olduklarını beyan etmişler, ancak o, ümmetin kanı dökülmesin diye buna engel olmuştur. [Mütercim]

402 Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 7/193. İbn Sa'd bunun bir benzerini, Huzeyfe radıyallahu anhu'dan şöyle rivayet etmiştir: Allah'ım! Eğer Osman'ın katledilmesi hayır ise benim bundan bir payım yoktur, şer ise kuşkusuz ben bundan beriyim. Eğer onun katledilmesi hayır ise bundan süt sağılır (hayır elde edilir), şer ise ondan kan emilir (zarar getirir). et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/83; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 7/192

403 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İbn Sa'd rivayetinde şöyle geçmektedir: Mücahid şöyle anlatmaktadır: Osman radıyallahu anhu kendisini muhasara edenlere doğru bakıp şöyle seslendi: Ey topluluk! Beni öldürmeyin, ben valiyim, Müslüman bir kardeşim. Vallahi ben ancak gücüm yettiğim kadar ıslah etmeye çalıştım. Kimi zaman isabet ettim, kimi zaman yanıldım. Şüphesiz siz beni öldürürseniz bir daha asla bir araya gelemeyecek, bir daha hep birlikte cihad edemeyeceksiniz ve ganimetiniz aranızda taksim edilmeyecek. et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/67

Dûrî bize şöyle haber etti: Yahya bin Maîn'in şöyle dediğini işittim: Adamın biri Tâvûs *rahimehullah*'a "Allah'a karşı falanca adamdan daha cüretlisini görmedim." dedi. Bunun üzerine Tâvûs *rahimehullah* dedi ki: "Bu, Osman *radıyallahu anhu*'yu katledeni görmemiş."[404]

Sabit bin Ubeyd el-Ensârî'nin rivayet ettiğine göre Ebu Cafer el-Ensârî şöyle demiştir: "Ali *radıyallahu anhu*'yu silahını kuşanmış ve oturur bir vaziyette iken gördüm." Ali *radıyallahu anhu* dedi ki: "Adama (Osman'a) ne yapıldı?" Dedim ki: "Öldürüldü." Dedi ki: "Ömür boyunca kahrolasınız!"[405]

Abdülmelik bin Ebu Süleyman'ın rivayet ettiğine göre Ebu Leyla el-Kindî şöyle demiştir: Osman *radıyallahu anhu*'yu muhasara altındayken ev gününde insanlara bakıp şöyle dediğini gördüm: "Ey topluluk! Benim ayrılmam, Nûh veya Hûd ya da Salih *aleyhimusselâm*'ın kavmine isabet edenin bir benzerinin size isabet etmesine götürmesin sizi. Ey topluluk! Beni öldürmeyin! Şayet beni öldürecek olursanız şöyle -parmaklarını birbirine geçirdi- olursunuz."[406]

Abdullah bin Ebu Müleyke'nin rivayet ettiğine göre Abdullah bin Zübeyir *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Osman'a dedim ki: 'Ey müminlerin emiri! Seninle beraber evde bir grup vardır ki onlar en az sayılarıyla bile Allah *azze ve celle*'ye (O'nun dinine) yardım ederler. İzin ver de savaşalım.' Dedi ki: 'Benim yüzümden kanı dökülen bir adamdan Allah'a sığınırım.' [Ravilerden] Eyyûb es-Sehtiyânî dedi ki: Ya da şöyle demiştir: 'Benim için kan dökenden…'"[407]

İbn Yuhâmir'in rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى عُثْمَانَ فَإِنَّهُ يُحِبُّكَ، وَيُحِبُّ رَسُولَكَ»

"Allah'ım! Osman'a salât (rahmet) et. Zira o gerçekten seni ve Rasûlü'nü sevmektedir."[408]

---

404 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe, 1/459

405 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

406 Bu rivayetin isnadı hasendir. İbn Sa'd, 3/71

407 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, 3/70

408 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Nuaym, Fedâilu'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 20; İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 46/136

Osman bin Mürre'nin annesinden bildirdiğine göre o şöyle demiştir: Osman *radıyallahu anhu*'nun ölümünden ötürü cinlerin ağıt yaktığını işittim:

"Hasbe gecesiydi[409], hani sert taşlar atıyorlardı.

Sonra sabah erkenden geldiler.

Yıldız gibi parlayan şahinin ölüm haberini getirdiler.

Süsüydü onların hem mahallelerinde hem meclisinde,

Sürekli köleleri azad edendi."[410]

Kays bin Müslim el-Cedelî'nin rivayet ettiğine göre Ümmü'l Haccâc el-Cedeliyye şöyle demiştir: Ben, Âişe *radıyallahu anha* ile beraber ona ait olan bir çardakta kırmızı bir kubbedeydim. Sonra Eşter geldi ve şöyle dedi: "Ey müminlerin anası! Osman denilen bu adamın öldürülmesi ile ilgili ne dersin?" Âişe *radıyallahu anha* şöyle konuştu -sesi gür bir kadındı- dedi ki: "Müslümanların kanını dökmeyi, mahremlerini helal görmeyi ve hicaplarını yırtmayı emretmekten Allah'a sığınırım." Eşter ona dedi ki: "Siz bize [savaşmayı] emreden bir mektup yazdınız. Ne zaman ki savaş durulamayacak hâle geldiğinde bizi [savaştan] engellemeye başladınız." [Ravilerden] Vekî' dedi ki: "Babam şöyle dedi: A'meş şöyle bir ziyade ile anlattı:" Bu lafın üzerine Âişe *radıyallahu anha* o gün öyle bir yemin etti ki ne ondan önce ne de ondan sonra kimse öyle bir yemin etmemiştir. Dedi ki: "Hayır! Müminlerin kendisine iman ettiği kafirlerin ise inkâr ettiği zata yemin olsun ki, ben bugüne kadar Osman'ın durumu hakkında onlara beyaz [sayfa] içinde siyah [yazıyla] hiçbir şey yazmadım."[411]

Ebu Bekir el-Hallâl *rahimehullah* dedi ki: "Allah *azze ve celle* tarafından temize çıkarılmış olan (Berîre) Müminlerin annesi -Allah kendisinden razı olsun- doğru söylemiştir."

---

409 Teşrîk günlerinden sonraki geceler. [Mütercim]

410 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

411 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Bir benzerini İbn Sa'd ve İbn Ebi Şeybe "Eşter" yerine "Mesrûk" adını zikrederek rivayet etmişlerdir. Bkz. et-Tabakâtu'l-Kübrâ 3/82; Musannef, 12/51

Ebu'l-Hasan Ali Bin Ebu Talip *Radıyallahu Anhu*'nun Hilafeti

İbn İshak'ın rivayet ettiğine göre Abdurrahman bin Hâris el-Mahzûmî şöyle demiştir: Nineme dedim ki: "Ne oluyor da Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının büyüklerini [sürekli] Ali ile beraber otururken görüyorum?", "Yavrucuğum! Ali'nin nice kesici azı dişi (üstün özellikleri) vardır." dedi ve ona; Ali *radıyallahu anhu*'nun Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e akraba olmasını, Müslüman olmaktaki önceliğini, hayırda bol bol vermesini, müsamahakâr olmasını, damat olmasını ve daha başka şeyleri zikretti.[412]

Said bin Amr bin Said bin el-Âs'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah bin Ayyâş bin Ebu Rebîa'ya dedim ki: "Bana Ebu Bekir ve Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhuma* hakkında haber verir misin?" Dedi ki: "Şüphesiz Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun yaşı ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber geçmişi vardı. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öldüğünde altmış yaşındaydı o sıra Ali *radıyallahu anhu* otuz dört yaşındaydı." Dedim ki: "İnsanlar Ali *radıyallahu anhu*'nun sözüne kulak vermektedirler." Dedi ki: "Ey kardeşim! Vallahi onun dilediği kadar kesici azı dişi vardır; nesep hususunda orta (hayırlı) olması, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e akraba aynı zamanda damat olması, Müslüman olmaktaki öncülüğü, Kur'an bilgisi, sünnet fıkhı, savaştaki yardımı, hayırdaki cömertliği. Vallahi onun dilediği kadar kesici azı dişi vardır."[413]

Ali bin Salih'in babasından rivayet ettiğine göre Said bin Amr el-Kureşî şöyle demiştir: Abdullah bin Ayyâş ez-Zurekî'ye şöyle dedim: "Bana bu adamdan Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu*'dan haber ver. Gerçekten biz konum ve şeref sahibi bir topluluğuz. Biz şunların dediği gibi demeyi kötü görüyoruz." Dedi ki: "Ali *radıyallahu anhu* vurduğunda demirin dişine vururdu." Dedim ki: "Demirin dişi de nedir?" Dedi ki: "Kur'an kıraati, dinde fıkıh sahibi olmak, cesaret ve hoşgörülü olmaktır."[414]

412 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

413 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

414 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Fedâilu's-Sahâbe, 2/576

Atâ'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Âişe *radıyallahu anha*'yı şöyle söylerken işittim: "Ali, insanlar arasında sünneti en iyi bilendir."[415]

Ebu'l Cehhâf bize Muâviye bin Sa'lebe'den şöyle anlattı: Adamın biri mescidde oturduğu bir sırada Ebu Zer *radıyallahu anhu*'ya geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebu Zer! İnsanlar arasından en çok kimi sevdiğini bana haber etmez misin? Ben biliyorum ki onların arasından en çok sevdiğin Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e en sevimli gelen kişidir." Dedi ki: "Kabe'nin Rabbi'ne yemin olsun ki insanlardan en çok sevdiğim kimse Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e en sevimli gelen kimsedir. O da bu ihtiyar adamdır." Eliyle önünde namaz kılan Ali *radıyallahu anhu*'ya işaret etti.[416]

Mansûr bin Abdurrahman el-Ğaddâni dedi ki: Şa'bi'yi işittim şöyle diyordu: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından beş yüzden fazla kişiye yetiştim, "Osman, Ali, Talha, Zübeyir *radıyallahu anhum* cennettedir." diyorlardı.[417]

Muhammed bin Ebu Harun bana şöyle haber etti; İshak'ın onlara ba-

 basından rivayetle anlattığına göre babası, Ebu Abdullah *rahimehullah* ile

---

415 Bu rivayetin isnadı değildir.

Ali radıyallahu anhu'nun insanlar arasında sünneti en iyi bilen olmasına gelince burada bir problem vardır. Çünkü Ebu Bekir es-Sıddık ve Ömer bin Hattâb radıyallahu anhuma ondan daha ilim sahibiydi. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Müslümanların muteber alimlerinden hiçbiri "Ali, Ebu Bekir ve Ömer'den daha alimdir daha fakihtir" dememiş hatta sadece Ebu Bekir radıyallahu anhu'dan bile daha alim olduğunu söylememiştir…Bilakis birden fazla alim Ebu Bekir es-Sıddık radıyallahu anhu'nun Ali radıyallahu anhu'dan daha alim olduğuna dair icmâ olduğunu zikretmişlerdir, Mansûr bin Abdulcebbar es-Semânî el-Mervezî bunlardandır…Meşhur imamlardan hiçbirinin bu hususta tartıştığını bilmiyorum…Ali bin Ebu Talib radıyallahu anhu Ebu Bekir radıyallahu anhu'dan ilim almış ama bunun aksi olmamıştır. Ehl-i batılın rivayet ettiği Ali radıyallahu anhu'nun diğer sahabeler dışında kendisine has bir ilminin olduğu konusuna veya Bâtıniyye'nin iddia ettiği gibi onun Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'dan batın (gizli) olan bir ilimle ayrıştığı/öne çıktığı iddiasına gelince bu, Bâtınîler'in, inkârcıların ve onlardan başkalarının bidat olarak ortaya attıkları batıl bir sözdür, görüştür. Bkz. el-Fetâvâ, 4/398-413

416 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bir de bu rivayet aynı zamanda daha önceden de geçen sahih bir hadise muhaliftir ki o hadiste, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in en çok sevdiği kişinin Âişe radıyallahu anha olduğu, erkeklerden ise Ebu Bekir radıyallahu anhu olduğu geçmektedir. Ama bununla beraber Ali radıyallahu anhu ne kadar sevdiği de -özellikle Hayber kıssasında- bilinmektedir.

417 Bu rivayetin isnadı hasendir.

sahabenin faziletleriyle ilgili Ali *radıyallahu anhu* hakkında gelen hadisleri konuşmuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Bunlar geldikleri gibidir. Biz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında hayırdan başka bir şey söylemeyiz."[418]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti, dedi ki: Birine "Sen Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mevlâsısın (dostusun)." diyen bir adam hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle soruldu: "Ne dersin [bu söz hakkında]?" Dedi ki: "Bırak bunu."[419]

Zekeriyya bin Yahya bana haber etti ki, Ebu Talib'in onlara anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in

«مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ»

"Ben kimin mevlâsı (dostu) isem Ali de onun mevlâsıdır."[420] hadisi

---

418 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

419 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

420 Tirmizî, 121; İbn Mâce, 121; Müsned, 641, 950, 961, 1311, 19302, 23143.

İbn Teymiyye rahimehullah bu konuda şöyle demiştir: "Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allah'ım! Ona dostluk edene dostluk et..." sözüne gelince, bu rivayet teki ziyade (dua olan) bölüm hadiste yoktur. İmam Ahmed rahimehullah'a bu sorulmuş o da "Kufe'li bir ziyadedir" demiştir. İbn Teymiyye rahimehullah devamla şöyle demektedir: Bunun yalan olduğu hakkında birkaç vecihten dolayı hiç şüphe yoktur:

Birincisi: Hiç kuşkusuz hak, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dışında hiçbir şahısın etafında dönmez. Çünkü eğer böyle olursa ona söylemiş olduğu her şeyde ittiba etmek vacip olur.

İkincisi: "Allah'ım! Ona yardım edene yardım et..." sözünde vakıanın tersi söz konusudur. Sıffîn gününde onunla beraber bazı topluluklar savaşmış ama muzaffer olamamış yine bazı topluluklar onla beraber savaşmamış ama buna rağmen yardımsız bırakılmamışlardır. Tıpkı Irak'ı fetheden Sa'd bin Ebu Vakkâs radıyallahu anhu'nun onla beraber savaşmaması gibi.

Üçüncüsü: Aynı şekilde "Allah'ım! Ona dostluk edene dostluk et, düşmanlık eden düşmanlık et!" sözü İslam'ın aslına muhaliftir. Çünkü Kur'an, birbirleriyle savaşması ve bazısının bazısına karşı haddi aşmasına rağmen müminlerin kardeş olduğunu beyan etmiştir. [Hucurât, 49/9-10] "Ben kimin mevlâsı" sözüne gelince muhaddislerden bu sözü ta'n edenler vardır, İmam Buhârî ve daha başkaları gibi. Hasen kabul edenleri de vardır. Eğer bunu söyleyip bununla özel bir velâyeti (dostluk) kastetmemişse bilakis ortak (genel) bir velâyeti kastetmişse bu bütün müminler için gereken iman velâyetidir. Velâyet, düşmanlığın zıddıdır ve şüphe yok ki müminlerle onlardan başkasına karşı dostluk gerekir. Bu görüşte Nâsibe'ye de reddiye vardır. Mecmûatu'l-Fetâvâ, 4/717, 718

hakkında "Bu hadisin manası/ yorumu nedir?" diye sormuş o da şöyle cevap vermiş: "Bu konu hakkında konuşma! Hadisi geldiği hâl üzere bırak [manasına dalma]."[421]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in

«أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى»

"Sen benim yanımda Harun'un Musa'daki yerine sahipsin."[422] sözünü sordum, dedim ki: "Bu hadisin tefsiri nedir?" Şöyle cevap verdi: "Bu hadis hakkında sukut et! Bunu sorma! Bu rivayet, geldiği gibidir."[423]

Haris bin Mansûr bize şöyle anlattı, dedi ki: Hasan bin Salih'e Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Ben kimin mevlâsı (dostu) isem Ali de onun mevlâsıdır."*** sözünü sordum. Dedi ki: "[Bunun manası] dinde [dostluktur]."[424]

118 Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Ebu'l Hasan Ukaylî bana şöyle anlattı: Ben [sürekli] Ebu Abdullah *rahimehullah*'a giderdim. O da bana doğru gelir ve beni güzel bir şekilde karşılardı. Bir gün ona geldim ama onla karşılaşmayı istemiyordum. Kendi kendime dedim ki, "Onun yanında başıma bana kötülük gelir, ayıplanırım." [Karşılaşınca] dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Benim hakkımda sana bir şey ulaşmıştır. [Bu yüzden] bugün senle karşılaşmayı istemedim." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* mescidin merdivenin altında bir köşede bulunan genci göstererek şöyle dedi: "Bu kişi -Yemâmeli biriydi- bana haber etti ki sen sahabeden bazısına sövmüş ya da onları kötü bir şekilde anmışsın." Dedim ki: "Hayır! Vallahi sahabeden hiç kimseye asla sövmedim, onlardan hiçbirini kötü bir

---

[Nâsibe: Şia'nın Ali radıyallahu anhu taraftarlarına düşmanlık besleyenler için kulandığı bir tabir.]

421 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

422 Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Tebûk seferine çıktı ve ardında Ali'yi bıraktı. Bunun üzerine dedi ki: Beni çocukların ve kadınların arasında mı bırakıyorsun? Dedi ki: "Benim yanımda Harun'un Musa'daki yerine sahip olmaye razı değil misin? Ancak benden sonra bir peygamber yoktur." Buhârî, 3706, 4416; Müslim, 2404; Müsned, 1505, 1509, 1532 vd.

423 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

424 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

şekilde anmadım. Ancak bu kişinin (Yemâmeli genç) Ali ve Muâviye *radıyallahu anhuma*'yı zikredip ikisini denk tuttuğunu işittim ve bunu kabul etmedim." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: "Şüphesiz Allah *azze ve celle* kitabında bunu beyan etmiştir.[425] Senden bunu (özrünü) kabul ediyorum. Bir daha bu konu hakkında konuşma."[426]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti, dedi ki: İshak bin Râhûye *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ali *radıyallahu anhu*'ya söylediği:

«أَنْتَ عَوْنًا لِي عَلَى عَقْرِ حَوْضِي»

"Sen havzımın ortasında benim yardımcım olacaksın."[427] sözünü söyledim. Dedi ki: "O, dünyada olan bir şeydir. Onu korur, oraya davet eder, onlara [havzı] açıklar -vb. sözler söyledi- ancak bu, dünyada olan bir şeydir."[428]

Fadl bin Merzûk bize şöyle anlattı: Adamın biri "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* '***Ben kimin mevlâsı (dostu) isem Ali de onun mevlâsıdır.***' dememiş midir?" diye sorduğu sırada Hasan bin Hasan'ın şöyle dediğini işittim: "Tabii ki demiştir. Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bununla emirlik ve saltanatı kastetmiş olsaydı onlara açıkça söylerdi. Müslümanlar için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den daha samimi olanı yoktur. Onlara şöyle derdi: 'Ey insanlar! Bu sizin sorumlunuzdur, benden sonra idarecinizdir. Onu işitin ve itaat edin.' Vallahi bunun da ardında bir şey olmazdı (her şey net olurdu). Vallahi şayet Allah ve Rasûlü bu iş için ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra

425 Allah azze ve celle'nin şu ayetlerini işaret etmiştir: "Muhacirler ve Ensar'dan olan ilk birinciler..." [Tevbe, 9/100] "Sizden, fetihten (Mekke'nin fethinden) önce Allah yolunda infak edip savaşan (diğerleriyle) bir olmaz. İşte bunların dereceleri sonradan infak edip savaşanlardan daha büyüktür. Bununla beraber Allah onların hepsine de en güzel olanı (cenneti) vaad etmiştir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." [Hadîd, 57/10]

426 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Ayrıca buradan anlaşılmaktadır ki sahabeye söven kişiye cefa edilmeli, katı davranılmalıdır.

427 Taberânî'nin rivayet ettiğine göre Ali radıyallahu anhu minberdeyken şöyle demiştir: Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in havzından şu iki kısa elimle kafirleri ve münafıkları uzaklaştıracağım. el-Mu'cemu'l-Evsat, 5/225; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 9/135 Heysemî şöyle demiştir: Rivayette "Muhammed bin Kudâme el-Cevherî" adında zayıf bir ravi bulunmaktadır.

428 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Müslümanların idaresi için Ali'yi seçmişler de daha sonra Ali *radıyallahu anhu*, Allah ve Rasûlü'nün seçtiği şeyi yerine getirmeyi -Müslümanlara bu hususta özrünü beyan edene kadar- terk etmişse Ali'den daha çok günah ve hata sahibi biri yoktur. Çünkü o, Allah ve Rasûlü'nün onun için tercih ettiğini Allah ve Rasûlü'nün emrettiği gibi yerine getirmeyi terk etmiştir."[429]

Ebu İshak, Ma'dîkerib'in şöyle anlattığını işitmiş: Ali *radıyallahu anhu*, biraraya gelmiş bir topluluğa ve onlara [bir şeyler] anlatan bir adama uğradı ve "Bu kimdir?" diye sordu. Dediler ki: "[Oğlun] Hasan'dır." Bunun üzerine şöyle dedi: "Ezmeye alışmayan bir devenin ezmesi gibi."[430]

Mücemmi' et-Teymî'nin rivayet ettiğine göre şeyhlerinden biri şöyle demiştir: Ali *radıyallahu anhu*'yu kılıcıyla pazara çıkarken gördüm. Şöyle dedi: "Kim bunu benden satın alır? Vallahi yanımda bir izar parası olsaydı, onu satmazdım."[431]

İsmail bin Sümey'in rivayet ettiğine göre Ebu Rezîn şöyle demiştir: Ali *radıyallahu anhu*'nun üzerinde gördüğüm en güzel ve üstün elbise yünden yapılma bir gömlek ve iki cübbedir.[432]

İbn Cuhâde'nin rivayet ettiğine göre Ebu Said şöyle demiştir: Ali *radıyallahu anhu* çarşıya geldiğinde şöyle derdi: "Ey çarşı ehli! Allah'tan korkun. [Gereksiz yere] yemin etmekten sakının. Şüphesiz [gereksiz yere] yemin etmek malı tüketir, bereketi mahveder. Tacir, facirdir. Ancak hakkı alan, hakkı veren bundan müstesnadır. Selam üzerinize olsun." Sonra döndü, sonra [tekrar] onlara yöneldi ve söylediklerinin aynısını söyledi. Ebu Said devamla şöyle dedi: "Ali *radıyallahu anhu* onlara geldiğinde [Farsça] 'Buzeşkem geldi!' diyorlardı. Bununla neyi kastediyorlardı?" Ebu Said dedi ki: "Bunun üzerine Ali *radıyallahu anhu* cariyesine gelip dedi ki: 'Ben çarşı ahalisine gittiğim zaman 'Buzeşkem geldi!' diyorlar. Bununla neyi kastediyorlar?' Cariyesi dedi ki: 'Onlar 'karnı büyük' diyorlar.' Ali *radıyallahu anhu* şöyle dedi: 'Evet, altı yemek, üstü ilim olan bir karın."[433]

---

429 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

430 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Burada -Allah en iyisini bilir- onun bir şeyler anlatmak için henüz toy olduğunu kastetmektedir. [Mütecim]

431 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ahmed bin Hanbel, Kitâbü'z-Zühd, s.164; Fedâilu's-Sahâbe, 1/537

432 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

433 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Misar'ın rivayet ettiğine göre Ukbe şöyle demiştir: "Ali *radıyallahu anhu* çarşıda bize gelirdi. Geldiği zaman ona, karnı büyük manasını kastederek 'Gerçekten Buzeşkem size geldi!' diyorlardı. O da bunun üzerine onlara şöyle cevap verirdi: 'Altı yağ, üstü ise ilimdir."[434]

Ebu İshak'ın Amr bin Hubeyşî'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Hasan bin Ali *radıyallahu anhuma* Ali *radıyallahu anhu*'nun ölümünden sonra bize hutbe verdi. Şöyle dedi:

"Dün sizden öyle bir adam ayrıldı ki ilim hususunda ne önceden gelenler onu geçebilmiştir ne de ardından gelenler ona yetişebilmiştir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona sancak verirdi. O da Allah *azze ve celle* kendisine fethi nasip edene dek geri dönmezdi. Ardında ne bir sarı [altın] ne de bir beyaz [gümüş] bırakmıştır. Ancak ailesine hizmetçi almak için ayırdığı, kendisine tahsis edilen maaştan yedi yüz dirhem bırakmıştır."[435]

Muâz bin el-Alâ Ebu Ğassân'ın babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre o (dedesi) şöyle demiştir: Ali *radıyallahu anhu* Kûfe'de bize hutbe verdi. O sıra üzerinde bir çift terlik, bir elbise ve sarık vardı, elinde ise bir testi vardı. Dedi ki: "Ben bu işe girdiğimden beri bu iş (hilafet) sebebiyle bu bardaktan başkasını elde etmiş değilim. Bunu da bana bir tüccar hediye etmiştir."[436]

Ebu Bahr, kendi şeyhlerinden birinden rivayetle şöyle anlattı: Ali *radıyallahu anhu*'nun elbisesinde bir kesede bulunan birkaç dirhem gördüm, dedi ki: "Bu, Yenbu'[437] bölgesinden gelen nafakamızın kalanıdır." Üzerinde sert bir peştamal vardı, dedi ki: "Bunu da beş dirheme satın aldım."[438]

---

434 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

435 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd rivayetinde "Cebrâil sağında, Mîkâil ise solundadır" ziyadesi vardır. et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/38

436 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

437 Ömer radıyallahu anhu'nun Ali radıyallahu anhu'ya ikta ettiği arazinin olduğu bölgenin adıdır. Mu'cemu'l-Buldân, 5/449. Ayrıca bkz. Merâsidü'l-İttilâ', 3/1485 [Mütercim]

438 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe'de şöyle rivayet edilmektedir: Ali radıyallahu anhu'nun üzerinde sert bir peştamal gördüm. Dedi ki: "Bunu beş dirheme satın aldım, kim bana bir dirhem kar verirse ona satarım." Ayrıca onda birkaç dirhem görmüştüm. Fedâilu's-Sahâbe, 1/532; Kitâbü'z-Zühd (Fedâil'deki rivayetle), s.162

On Kişinin[439] Cennete Gireceğine Dair Şahitlikte Bulunmak

Muhammed bin Hasan bin Harun dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a on kişi için [cennetle] şahitlik etmeyi sordum. Şöyle cevap verdi: "Evet, on kişinin cennete gireceğine şahitlik ederim."[440]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: On kişinin cennette olduğuna şahitlik etmemizdeki delilimiz Tarık bin Şihâb'ın hadisidir; [senedi zikretti] Kays bin Müslim'in rivayet ettiğine göre Tarık bin Şihâb şöyle demiştir: "Ebu Bekir *radıyallahu anhu* mürtetlerle anlaşma yaptığı zaman onlarla ya sürgün edici bir harp ya da alçaltıcı bir barış üzerine anlaştı." Dediler ki: "Biz sürgün edici harbi biliriz de alçaltıcı barış nedir?" Dedi ki: "Bizim ölülerimizin [şehitlerimizin] cennette, sizin ölülerinizin ise cehennemde olduğuna şahitlik etmenizdir." Daha sonra hadisi zikretti.[441]

Abdullah bin Ahmed bu mesele hakkında babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Bekir *radıyallahu anhu* onlardan ancak [ölülerin cennette olduğuna] şahitlik etmeleriyle razı oldu. Buzâha[442] (Esed ve Gatafân)

---

439 Cennete girileceğine şahitlik eden on kişi şu kimselerdir: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Sa'd bin Ebu Vakkâs, Said bin Zeyd, Abdurrahman bin Avf, Ebu Ubeyde bin Âmir ibnu'l-Cerrâh, Talha bin Ubeydullah, Zübeyir bin Avvâm. Allah hepsinden razı olsun. Onların hakkında cennete gireceklerine dair sahih hadisler vârid olmuştur.

440 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam Ahmed rahimehullah'ın onların cennete gireceklerine şahitlik etmesi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in onlar için bu şahitlikte bulunmasına mebnîdir. Bu konuda Selefin mezhebi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şahitlikte bulunduğu kimseler haricinde hiçbir muayyen şahıs için cennet veya cehenneme dair şahitlikte bulunmamaktır. Buna binaen biz peygamberimizin şahitlikte bulunduğu on kişinin ve onlar dışında Ukkâşe bin Mihsan, Hasan ve Hüseyin gibi sahabelerin cennete gireceğine şahitlik ederiz.

441 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Kesîr rahimehullah bu olayı şöyle anlatmaktadır: Buzâha heyeti -Esed ve Gatafân- Ebu Bekir radıyallahu anhu'ya sulh istemek üzere geldiler. Ebu Bekir radıyallahu anhu sürgün edici harp ile alçaltıcı sulh arasında onları muhayyer bıraktı. Bunun üzerine dediler ki: Ey Allah rasûlünün halifesi! Sürgün edici harbi hiç şüphesiz biliriz de alçaltıcı sulh nedir? Dedi ki: Sizden yüzük, silah ve at alınır; develerin kuyruklarına takılan toplulukları (çobanları) terk edersiniz (eşkıyalık yapmazsınız) ... ve bizden ele geçirdiğinizi verirsiniz biz ise sizden ele geçirdiğimizi vermeyiz. Bir de bizim ölülerimizin cennette olduğuna şahitlik edersiniz...el-Bidâye ve'n-Nihâye, 6/319

442 Tay kabilesine ait bir su. Esedoğulları'na ait olduğu da söylenmiştir. Müslümanların yalancı peygamber Tuleyha el-Esedî ile riddet döneminde burada bir savaşı olmştur. Merâsidü'l-İttilâ', 1/192

heyeti hadisine gelince, kavl (söylemek) ile şehadet (şahitlik etmek) arasında bir fark yoktur."[443]

477 Muhammed bin Ebu Harun'un bize haber ettiğine İshak onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a cennetle müjdelenmiş on kişi için şahitlikte bulunma hakkında sordum. Şöyle cevap verdi: "Ebu Bekir *radıyallahu anhu* mürtetlere 'Hayır!'[444]Bizim ölülerimizin cennette, sizin ölülerinizin ise cehennemde olduğuna şahitlik edene kadar!' demedi mi? Şüphesiz Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun ashabı on kişiden fazlaydı."[445]

Ebu Bekir bin Hammâd el-Mukrî'nin bize anlattığına göre o Ebu Abdullah *rahimehullah*'a bu mesele hakkında sormuş ve şöyle demiştir: "Bilgi (ilim) ile şahitlik etmeyi (şehadet) birbirinden ayırıyor musun?" Dedi ki: "Hayır, ayırmam. Ben, 'Biliyorum.' dediğim zaman şahitlik etmiş olurum. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: '**Ancak bilerek hak ile şahitlik edenler müstesna.**'[446] Yine şöyle buyurmuştur: '**Biz ancak bildiğimize şahitlik ettik.**"[447],[448]

Abdülmelik bin Abdülhamid'in bana haber ettiğine göre o Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Kureyş'ten on kişinin cennette olduğuna şahitlik etmez misin?" Dedi ki: "Ben şöyle diyorum; Kureyş'ten on kişi cennettedir. Bunlar şahitlik etmeye güç yetiremiyorlar. Kavl (söylemek) ve şehadet aynı manada değil midir?" Dedim ki: "Ben şahitlik ediyorum.' sözü hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Şahitlik et!"[449]

Ahmed bin Muhammed bin Matar ve Ebu Yahya'nın bana haber ettiğine göre Ebu Talib bu mesele hakkında onlara şöyle anlatmıştır: "İlim ile şahitlik aynı mıdır?"[450] Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Evet, kişi onun falan oğlu falan olduğunu, falancanın kölesi

443 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Yani kişinin "On kişi cennettedir" sözü ile "On kişinin cennette olduğuna şahitlik ederim" sözü arasında bir fark yoktur. [Mütercim]

444 Yani: "Hayır! Şunları kabul edene kadar sulh yoktur." Daha önce sulhun şartları geçmişti.

445 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

446 Zuhruf, 43/86

447 Yusuf, 12/81

448 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

449 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

450 Rivayetten de anlaşıldığı üzere bunu İmam Ahmed rahimehullah'a sormuştur. [Mütercim]

olduğunu ve falancanın evi olduğunu bilip başka bir şey bilmediği gibi aynı şekilde sen de on kişinin cennette olduğuna şahitlik edersin." Devamla şöyle dedi: "Kişi, falancanın evine, kölesine, oğluna şahitlik eder. Bütün bunlar bir şeyi bilmek ve tanımakla olur."[451]

Ebu Bekir el-Merrûzî bu mesele hakkında bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Nikahlarına şahitlik etmediğim hâlde 'Şahitlik ederim ki falanca kadın, falanca adamın eşidir.' demem doğru olur mu?" Dedi ki: "Evet, bu yaygın olmuş bir durumdur. O kadının, adamın eşi olduğuna şahitlik et. Ebu Bekir el-Merrûzî dedi ki: 'Onun şöyle dediğini işittiğimi zannediyorum: Bu tıpkı 'Fatıma, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kızıdır ama onun Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kızı olduğuna şahitlik etmem.' diyen kişi gibidir.' Tarık bin Şihâb'a gelince o, Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'dan rivayet ederek şöyle diyordu: 'Ebu Bekir *radıyallahu anhu* onlara (Buzâha heyetine) şöyle demiştir: 'Bizim ölülerimizin cennette, sizin ölülerinizin ise cehennemde olduğuna şahitlik edeceksiniz.' Şahitlik edene kadar onlardan razı olmadı.' Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: 'Şahitlik noktasında rivayet edilenlerin en sabit ve en sahih olanı budur."[452]

Ahmed bin Muhammed bin Matar ve Zekeriyya bin Yahya'nın bize haber ettiğine göre Ebu Talib bu mesele hakkında onlara şöyle anlatmıştır: Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Bizim ölülerimiz cennettedir, diridirler, rızıklanırlar. Onlara diyet yoktur. Onların ölüleri ise cehennemde azap çekmektedir." Ömer radıyallahu anhu onlara şahitlik etmiştir, biz de onlar için şahitlik ederiz.[453]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize bu mesele hakkında bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: İbn Heysem'in "On kişinin cennette olduğuna şahitlik etmiyorum." dediği anlatıldı. Benimle hiçbir şey

---

451 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

452 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

453 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned'de hasen bir senetle şu rivayet yer almaktadır: Uhud savaşı bittikten sonra sahabeler Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber dağa çekilince Ebu Süfyân gelip peygamber efendimiz ve Ebu Bekir ile Ömer radıyallahu anhuma'nın hayatta olup olmadığını sormuş, sahabeler ile arasında bir atışma cereyan ettikten sonra Ebu Süfyân şöyle demiştir: Bir güne (Bedir) karşılık bir gün (Uhud). Günler dönüşümlüdür, harp nöbetleşedir. Bunun üzerine Ömer radıyallahu anhu şöyle demiştir: Eşit değiliz! Bizim ölülerimiz cennette, sizin ölüleriniz ise cehennemdedir. Müsned, 2609; Hâkim, 3163; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/369

konuşmadı. "Bu sözün sahibinden kaçınılmaz mı?" dedim. Dedi ki: "Bir topluluk ona cefa etmiş, o da eziyetle karşılaşmıştır."

Muhammed bin Yahya el-Kehhâl bu mesele hakkında şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* için cennetle şahitlik etmeyen kişi hakkında sordum. Dedi ki: "Bu, kötü bir sözdür. Birkaç günden beri yanımda bunu diyen kişi hakkında bilgi veren biri vardır. Şayet bilseydim, ona cefa ederdim." Ona dedim ki: "İbn Heysem mi?" Dedi ki: "Evet. Bana onun bu konuda bir kitap yazdığını da haber ettiler." Yine şöyle demiştir: "Vallahi, Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu* mürtetlerden, bizim ölülerimizin cennette, onların ölülerinin ise cehennemde olduğuna dair şahitlik edene kadar razı olmamıştır."

Sonra el-Merrûzî'nin meselesine döndüm, şöyle dedim (el-Merrûzî): "Ahmed İbnu'd-Devrakî bana seninle (İmam Ahmed) İsmail bin Uleyye'nin kapısının önünde münazara ettiğini, senin de kızgın bir hâlde elbiseni sürükleyerek kalktığını söyledi." Dedi ki: "Bilmiyorum."[454]

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Babam dedi ki: "Bu mesele hakkında İsmail bin Uleyye'nin kapısının önünde -zannediyorum ki Esved bin Salim ile- ihtilaf ettik. Biz şahitlik etmeyi kabul ederken bu ihtilaf nedir?"[455]

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Biz Affân'ın kapısının önündeyken Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim. Oradakiler, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından cennette oldukları bildirilen kişiler için şahitlikte bulunmayı zikrettiler. Ebu Abdullah *rahimehullah* "Evet, şahitlik ediyoruz." dedi ve şahitlik etmeyenler hakkında da de sert konuştu.[456] Birçok delil getirdi, ona da bazı deliller getirildi. Bunun üzerine buna kızdı öyle ki "Çocuk bunlar! Biz bu hadisleri bilmeyiz." dedi. Ona Abdurrahman bin Mehdî'nin sözüyle delil getirildi. Dedi ki: "Abdurrahman bin Mehdî de kim?" Yani bu hadislere karşılık o da kim olur?[457]

---

454 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

455 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Aslında ihtilafın mahiyetinin olmadığını sadece lafzî bir ihtilaf olduğunu kastetmektedir. [Mütercim]

456 Çünkü şahitlikte bulunmamak Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i tekzip etmektir ki O'nun sözü hak, vaadi doğrudur.

457 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* bu mesele hakkında şöyle dedi: Bir topluluk İbnu'l-Hanefiyye'nin "Ben kimse için şahitlikte bulunmam."[458] sözüyle ve Evzâî ile delil getiriyorlar. Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Ben de onlara İbn Ebu Arûbe'nin Katâde'den onun da Enes *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiği Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu sözüyle delil getirdim;

«اسْكُنْ! فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ، وَصِدِّيقٌ، وَشَهِيدٌ»

"Sakin ol! Üzerinde bir peygamber, bir sıddık ve bir şehit vardır."[459]
Ben Ebu Osman'ın Ebu Musa el-Eşarî *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiği;

«افْتَحِ الْبَابَ، وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ»

"Ona kapıyı aç ve cennetle müjdele!"[460] hadisi ile delil getirdim.[461]

126 Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Onlara [bazı hadisleri] delil getirdim. Yine Cabir *radıyallahu anhu*'nun hadisinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

« دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ قَصْرًا، فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا؟ قَالُوا: لِعُمَرَ»

"Cennete girdim ve orada bir saray gördüm. Dedim ki: 'Bu kimin?'

---

458 Yani sadece kendi görüşümüzle şahitlikte bulunmayız. Nas varsa eğer nasla birlikte içtihat olmayacağından nassı kabul ederiz.

459 Enes bin Malik radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem yanında Ebu Bekir, Ömer ve Osman'la beraber Uhud'a çıkmış, Uhud onları sarsmış -O da bunun üzerine şöyle demiştir: "Sakin ol Uhud -sanıyorum ki ayağı ile de vurmuştur-! Üzerinde bir peygamber, bir sıddık ve iki şehidden başkası yoktur." Buhârî, 3675, 3686, 3699; Ebu Davud, 4651; Tirmizî, 3697; Müsned, 12106

460 Ebu Musa el-Eşarî radıyallahu anhu şöyle demiştir: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile Medine bahçelerinden bir bahçede beraberdim. Adamın biri gelip içeri girmek istedi bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem "Ona kapıyı aç ve onu cennetle müjdele!" dedi. O kişiye kapıyı açtım, bir de gördüm ki o Ebu Bekir'di. Buhârî, 3674, 3693, 3695, 6216, 7097, 7262; Müslim, 2403; Tirmizî, 3710; Müsned, 19509, 19643, 19653

461 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Dediler ki: 'Ömer'indir."[462],[463]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize bu mesele hakkında şöyle haber verdi: O Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiş: İbnu'd-Devrakî dedi ki: "Abdullah ez-Zalim'in hadisinde[464] [kötü] bir şey vardır. Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: 'Onlar kesinlikle cennettedir demiyorum, şahitlik de etmiyoruz.' mu dedi size? Bu kötü bir sözdür. Ebu Abdullah *rahimehullah* devamla şöyle dedi: 'Ali bin Medînî *rahimehullah* buraya geldi, bu görüşü açıkça söyledi bir topluluk da bu hususta ona tabi oldu. Biz bunu kabul etmedik ve bana [bu meselede] Ebu Hayseme tabi oldu. Dedik ki: 'Biz şahitlik ediyoruz."[465]

Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَشْهَدُ عَلَى عَشَرَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ أَنَّهُمْ فِي الْجَنَّةِ»

"Kureyş'ten olan on kişinin kesinlikle cennette olduğuna şahitlik ederim." Ona denildi ki adamın biri "Onlar kesinlikle cennettedir ama ben şahitlik etmiyorum." diyor. Bunun üzerine şöyle dedi: "Bu cahil bir adamdır. Şahitlik etmek, söylemekten başka nedir ki?"[466]

Katâde'nin rivayet ettiğine göre Said bin Müseyyib *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şayet hayatta olan biri için şahitlik edecek olsaydım, Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma* için şahitlik ederdim." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bu sana gösterir ki; O, bu sözüyle Abdullah *radıyallahu*

---

462 Bu sözün devamında Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ömer radıyallahu anhu'ya şöyle demiştir: "Oraya girmek istedim ama senin ksıkançlığın aklıma geldi." Bunun üzerine Ömer radıyallahu anhu dedi ki: Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın rasûlü! Seni nasıl kıskanırım? Buhârî, 3679, 5226, 7024; Müslim, 2394; Müsned, 14321, 15002, 15189

463 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

464 Abdullah bin Zalim el-Mâzinî şöyle anlatmıştır: Muâviye radıyallahu anhu Kûfe'ye gelince Muğîre bin Şu'be Ali radıyallahu anhu'ya lanet okuyan hatipler görevlendirdi. [Lanet okunan] yerde Said bin Zeyd radıyallahu anhu da vardı, elimi tutup şunları söyledi: Görüyor musun şu zalimi? Cennetliklerden bir adamın lanetlenmesini emrediyor, oysa ki ben dokuz kişinin cennetlik olduğuna şahitlik ederim (onuncu kendisidir). Ebu Davud, 4648, 4649; Tirmizî, 3757; Müsned, 1629

465 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

466 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

anhuma'nın cennetlik olduğuna şahitlik ediyor. Ancak hayatta olan birine şahitlik yapmıyor, zira daha sonra olacakları bilmiyor."[467]

Katâde dedi ki: Saîd bin Müseyyib *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Eğer hayatta olan biri için cennette gireceğine dair şahitlik etseydim, Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma* için şahitlik ederdim." Hanbel dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın bu sözü hoş karşıladığını gördüm. Dedi ki: 'Hayatta olan biri için, hayatta olan biri için!' Bu sözü tekrar ediyordu ve bu onun hoşuna gidiyordu."[468]

Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: "İbn Müseyyib *rahimehullah*'ın 'hayatta olan biri için' sözünü söylemesi ancak sana şu öğretir; ölen kimse için cennete gireceğine dair şahitlikte bulunulabilir."[469]

Abdullah bin Ahmed *rahimehullah* bize şöyle haber etti: Babama, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma* için cennette olduklarına dair şahitlikte bulunmayı sordum. Dedi ki: "Evet. Saîd bin Zeyd *radıyallahu anhu*'nun hadisine git de bak; o şöyle demiştir: 'Ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cennette olduğuna şahitlik ederim."[470]

Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: "Said bin Zeyd *radıyallahu anhu* hadislerinin bazısında 'Şahitlik ediyorum.' demiştir."

Abdullah bin Ahmed dedi ki: Babam şöyle dedi: Yine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından dokuz kişi ve Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de onuncuları olarak aynı şekilde (cennette olduklarına şahitlik edilir). Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Muhacirlerden ve Ensar'dan olan ilk birinciler ve iyilik yaparak onlara tabi olanlardan Allah razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan ve içlerinde ebedi olarak kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."**[471] Buyurmuştur ki: **"Yemin olsun ki Allah, o ağacın altında sana biat ederlerken müminlerden razı oldu. Kalplerinde olanı bildi..."**[472]

---

467 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

468 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

469 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, Mesâilu'l-İmâm Ahmed, 2/158. Her ölen için şahitlikte bulunulmaz, sadece kendisi hakkında Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den nas gelen kişiler için şahitlik edilir.

470 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

471 Tevbe, 9/100

472 Fetih, 48/18. Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Talib'in bu mesele hakkında anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"[Bütün bunlar] Allah'ın mümin erkeklerle mümin kadınları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyması içindir."**[473] Yine şöyle buyurmuştur: **"Bir de öne geçenler, onlar ne öne geçenlerdir. İşte onlar Allah'a yaklaştırılanlardır. Onlar 'Naîm' cennetlerindedirler."**[474]

Yakup bin Buhtân'ın bu mesele hakkında anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuştur."**[475] Yine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu hadisi rivayet ediyordu:

«أَهْلُ الْجَنَّةِ عِشْرُونَ وَمِائَةُ صَفٍّ، ثَمَانُونَ مِنْهَا مِنْ أُمَّتِي»

"Cennet ehli yüz yirmi saftır. Bunun seksen safı benim ümmetimdendir."[476]Eğer Ebu Bekir ile Ömer *radıyallahu anhuma* onlardan değilse kim onlardandır? Abdullah bin Ahmed dedi ki: Babama dedim ki: "Şayet biri 'Ben Ebu Bekir ile Ömer *radıyallahu anhuma*'nın cennette olduğunu söylüyorum ama şahitlik etmiyorum.' derse? Dedi ki: Ona şöyle söylenir: 'Bu senin söylediğin şey (cennetlik olduklarını söylemek) hak mıdır?' Eğer 'evet' derse, ona denilir ki: 'Sen hakka şahitlik etmez misin? Şahitlik etmek, söylemektir. Kişi, bir şeyi söylemeden ona şahitlik edemez; bir şeyi dediğinde ona şahitlik etmiş olur. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

'Cennet ehli yüz yirmi saftır. Bunun seksen safı benim ümmetimdendir.' Şayet Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı onlardan değilse kim olacak onlar?"[477]

---

473 Fetih, 48/5

474 Vâkıa, 56/10-12. Bu rivayetin isnadı sahihtir.

475 Mâide, 5/119; Tevbe, 9/100; Mücâdele, 58/22; Beyyine, 98/8

476 Büreyde bin Husayb radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli yüz yirmi saftır. Bunun seksen tanesi bu ümmettendir, kırkı da diğer ümmetlerdendir." Tirmizî, 2546; İbn Mâce, 4289; Dârimî, 2877; Müsned, 22940, 23002, 23061. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. [Mütercim]

477 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Talib'in anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şahitlik ederim ki Ebu Leheb cehennemdedir. Onlar Ebu Leheb'in cehennemde olduğunu söylemezler. Ebu Leheb'in cehennemde olduğuna dair bir hadis yoktur. O, kitaptadır.[478] Biz Ebu Leheb'in de Ebu Cehil'in de cehennemde olduğuna şahitlik ederiz."[479]

Müsennâ el-Enbârî'nin anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiş: "Bunlar (on kişi) dışında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şahitlikte bulunduğu diğer kişiler için de şahitlikte bulunmayı doğru görüyor musun?" Dedi ki: "Evet. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şahitlikte bulunduğu kim varsa onun için şahitlikte bulunulur." Daha sonra Muâz *radıyallahu anhu*'nun hadisini delil getirdi: "Vallahi, sevgili dostum Ömer'in cennet ehlinden olduğuna şahitlik ederim."[480]

Ebu İshak'ın bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiş: Said bin Zeyd'in İbn Mesud *radıyallahu anhu*'ya sorduğu; "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat etti, peki şimdi nerededir?"[481] sözü sordum. Dedi ki: "Bu hadisin ne olduğunu (mahiyetini) bilmiyorum."[482]

Salih bin Ahmed'in bize anlattığına göre o, Said bin Zeyd'in İbn Mesud *radıyallahu anhu*'ya söylediği "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat etti, peki şimdi nerededir?" sözünü ve Said bin Zeyd *radıyallahu anhu*'dan gelen cennetle müjdelenmiş on kişi hakkındaki hadisleri babasına sormuştur. [Cevap olarak] Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu, Ebu Ubeyde'den[483], İbn Mesud *radıyallahu anhu*'nun söylediği bir söz olarak aktarılıyor. Ancak on kişi hakkında Said bin Zeyd *radıyallahu anhu*'dan rivayet edilen [hadis, sıhhat itibariyle] bana daha sevimli gelmektedir."[484]

Ebu Ubeyde'nin rivayet ettiğine göre Said bin Zeyd bin Amr bin Nüfeyl Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'ya şöyle sormuştur:

---

478 Tebbet (Mesed), 111/1-5

479 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

480 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

481 Bu sözün tamamı aşağıda gelecektir. [Mütercim]

482 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

483 Amir bin Abdullah bin Mesud. Burada Ebu Ubeyde babasından rivayette bulunuyor ancak İbn Hacer rahimehullah'ın da dediği gibi onun babasından hadis işittiği sahih değildir. Tehzîb, 2/448

484 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

- Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat etti, peki şimdi neredir?

- Cennettedir.

- Peki Ebu Bekir?

- Yumuşak huylu ve hassas ruhlu olan kişi arzulanan her hayrın yanındadır.

- Peki ya Ömer?

- Salihler anılınca ilk meydana çıkan Ömer olur.[485]

Abbas bin Muhammed ed-Dûrî bize şöyle haber verdi: Süleyman bin Harb el-Vâşihî'yi şöyle derken işittim: "Bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir, sonra Ömer sonra Osman'dır *radıyallahu anhum*." Sonra sustu, sonra da "Ali, Talha, Zübeyir, Sa'd ve Abdurrahman bin Avf *radıyallahu anhum* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dediği gibi cennettedir."[486]

Muhammed bin Hakem'in babasından rivayet ettiğine göre o, "Ebu Bekir'in cennette olduğuna şahitlik ederim, Ömer'in cennette olduğuna şahitlik ederim ya da Osman'ın cennette olduğuna şahitlik ederim veya Ali'nin cennette olduğuna şahitlik ederim." diyen bir adam hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Bunda bir sakınca yoktur. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir söz söylediğinde ben de ona şahitlik ederim."[487]

Muhammed bin Ali ve Hasan bin Abdülvehhab'ın bana haber ettiğine göre Muhammed bin Harb onlara şöyle anlatmış: Evinin bahçesinde Ebu Abdullah *rahimehullah*'a [cennetle müjdelenmiş] on kişi için şahitlikte bulunma hakkında sordum. Dedi ki: "Biz şahitlik ediyoruz ki Ebu Bekir *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: 'Bizim ölülerimizin cennette olduğuna şahitlik edeceksiniz.' O, bunu söylediği esnada büyük bir kalabalık idiler. Said bin Zeyd *radıyallahu anhu* rivayet ettiği hadislerin bazısında 'Şahitlik ediyorum.' diyor. Yine Said bin Müseyyib *rahimehullah* şöyle demektedir: 'Şayet hayatta olan biri için şahitlik edecek olsaydım, İbn Ömer *radıyallahu anhuma* için şahitlik ederdim." Dedim ki: "Şahitlik etmeyen biri terk edilir mi?" Dedi ki: "Ne diyor bu kişi?" Dedim ki: "Rasûlullah *sallallahu*

---

485 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mecmau'z-Zevâid, 9/78

486 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Daha fazla açıklama bir sonraki bölümde gelecektir.

487 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

aleyhi ve sellem'in dediği gibidir. Ancak şahitlik etmiyorum." diyor. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* sustu [cevap vermedi].[488]

Muhammed bin Ebu Harun'un bana haber ettiğine göre Müsennâ el-Enbârî onlara şöyle anlatmış: O, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuş: Kendisinden hadis yazılan muhaddis biri şöyle demiştir: "Kim on kişinin cennette olduğuna şahitlik ederse o bid'atçidir." Ebu Abdullah *rahimehullah* bunu çok büyük bir şey olarak kabullendi ve sonra şöyle dedi: "Belki de o [ne dediğini] bilmeyen bir cahildir."[489]

Tafdîl[490] Hususundaki Sünnet

Salih bin Ahmed'in bize anlattığına göre o, babasına, Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'yı onlardan başkasına üstün tutmayan kişi hakkında sordum. Dedi ki: "Bize göre tafdîl (üstün tutma) hususunda sünnet, İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın söylediği şu sözdür: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* henüz hayattayken, biz sırasıyla Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* diye sayar, sonra da susardık."[491]

Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Ben, İbrahim en-Nahaî ve onun dışındaki Kûfelilerin rivayet ettiği görüşü de Medine ehlinin rivayet ettiği görüşü de benimsemiyorum. Zira onlar [sahabeden] kimseyi kimseden üstün tutmazlar.[492]

---

488 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

489 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

490 İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'nın Osman ve Ali radıyallahu anhuma'ya tafdîl etme (üstün tutma) meselesi, sahabeden ve tabiînden olan ilim ve dinde imametle meşhur olan Müslümanların meşhur imamlarının arasında ittifak edilmiş bir meseledir…İmam Malik rahimehullah bu konuda Medine ehlinin icmâsını anlatmaktadır. Şöyle demiştir: Kendisine tabi olduklarımdan (örnek aldıklarımdan) hiç kimsenin Ebu Bekir ile Ömer radıyallahu anhuma'nın takdim edilmesi hakkında şüphe ettiğine yetişmedim/görmedim. Süfyân rahimehullah şöyle derdi: "Kim Ali radıyallahu anhu'yu Ebu Bekir radıyallahu anhu'ya üstün tutarsa Muhacirler'i küçümsemiş olur. Bu halde kaldığı müddetçe Allah azze ve celle'ye hiçbir amelinin yükseleceğini sanmıyorum." el-Fetâvâ, 4/421, 422

491 Kitaptaki isnad sahihtir. Hadise gelince birbirine yakın lafızlarla rivayet edilmiştir: Buhârî, 3655, 3697; Ebu Davud, 4627, 4628; Tirmizî, 3707; Müsned, 4626, 4797 [Mütercim]

492 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî şöyle rivayet etmektedir; Osman'ı Ali'ye radıyallahu anhuma takdim etmeyen biri hakkında kendisine (İmam Ahmed) soruldu. Dedi ki: "Bu

Ahmed bin Hüseyin bin Hassân'ın bana haber ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını seven ancak onları sevmesine rağmen onlardan kimseyi kimseye üstün tutmayan biri hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a soruldu. O da şöyle dedi: "Sünnet olan, halifelerden Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi *radıyallahu anhum* üstün tutmasıdır."[493]

Ebu Bekir Ve Ömer *Radıyallahu Anhuma*'yı Üstün Tutup Susan Kişi

Abdülmelik bin Abdülhamid'in bize haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma* deyip susan ve Osman *radıyallahu anhu*'yu söylemeyen kişi sünneti tam olarak yerine getirmiş olur mu?" Şaşırarak döndü ve "Tabi sünneti tam yapmış olur(!)" dedi. Ama bununla "sünneti tam yapmamış olur" demeyi kastediyordu.[494]

Ebu Talib dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Bana ulaştı ki Yahya bin Said el-Kattân *rahimehullah*, Ömer *radıyallahu anhu*'yu zikrettikten sonra duruyormuş (Osman'ı zikretmiyormuş) ve bunu Süfyân es-Sevrî *rahimehullah*'dan almış. Bu söz Abdurrahman bin Mehdî'ye ulaşınca Yahya *rahimehullah*'ın bu sözünü kabul etmemiş ve şöyle demiştir: "Bu hususta kimi örnek alıyorsun? Basra ehlinin görüşü böyle değil."[495]

Yahya bin Maîn dedi ki: Yahya bin Said el-Kattân *rahimehullah* şöyle demiştir: "Süfyân es-Sevrî *rahimehullah*'ın görüşü Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma* deyip sonra da durmaktı." Yahya bin Maîn dedi ki: "Bu aynı zamanda Yahya bin Said *rahimehullah*'ın de görüşüdür."[496]

---

kişinin Osman'ı Ali'ye radıyallahu anhuma takdim etmesi gerekir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı arasında Osman'ın Ali'den daha üstün olması hakkında ihitlaf yoktu. Ben Kûfeliler'in ve başkalarının görüşünü kabul etmiyorum..." İbrahim en-Nahaî'nin adı geçmemektedir. Mesâilu'l-İmâm Ahmed, 2/172. Kûfeliler Ali radıyallahu anhu'yu Osman radıyallahu anhu'ya takdim ediyorlardı ve Medinelilerin bazısı da Osman ve Ali radıyallahu anhuma hakkında tevakkuf ediyorlardı... el-Fetâvâ, 4/426

493 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

494 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

495 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

496 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Cafer dedi ki: "Ey Ebu Abdullah! Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'yı zikredip duran kişi sana göre Ehl-i sünnet'ten midir?" dedim, şöyle cevap verdi: "Beni bu şekilde durdurma (bu darboğaza koyma). Eğer böyle dersek, Kûfe ehlini ne yapacağız?" Ebu Cafer dedi ki: Ebu's-Serî Abdûs bin Abdülvahid bana Ebu Abdullah *rahimehullah*'dan şöyle anlattı: "İnsanları sünnetten çıkarmak ciddi bir iştir."[497]

Ali *Radıyallahu Anhu*'yu Ebu Bekir *Radıyallahu Anhu* Ve Ondan Sonrakilere Üstün Tutan Kişiye Reddiye

Muhammed bin Avf el-Hımsî dedi ki: Kendisine tafdîl meselesi hakkında sorulduğu sırada Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim Ali *radıyallahu anhu*'yu Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun önüne alırsa şüphesiz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i incitmiş olur. Kim onu Ömer *radıyallahu anhu*'nun önüne alırsa şüphesiz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'yu incitmiş olur. Kim de onu Osman *radıyallahu anhu*'nun önüne alırsa şüphesiz Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'yı, şura ehlini ve Muhacirler ile Ensar'ı incitmiş olur."[498]

Kabîsa'nın bize anlattığına göre Süfyân es-Sevrî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kim Ali *radıyallahu anhu*'yu Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın önüne alırsa şüphesiz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından on iki bin kişiyi hakir görmüş olur. Korkarım ki bu görüşüyle birlikte [yapmış olduğu] hiçbir amel ona fayda vermez."[499]

Kabîsa bin Ukbe dedi ki: Süfyân es-Sevrî *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kim herhangi birini Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın önüne alırsa gerçekten Muhacirler ile Ensar'ı hakir görmüş olur. Bununla birkilte herhangi bir amelin ona fayda vereceğini zannetmiyorum."[500]

ed-Dûrî bize şöyle haber etti: Yahya bin Maîn'in şöyle dediğini işittim: Şerîk *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kendisinde hayır bulunan hiç kimse Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın önüne kimseyi almaz."[501]

---

497 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

498 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

499 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

500 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

501 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Süfyân es-Sevrî'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Şerîk *rahimehullah*'a dedim ki: "Ali *radıyallahu anhu*'yu Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın önüne alan kişiye ne dersin?" Dedi ki: "Eğer öyle yapmışsa, vallahi rezil rüsvay edilir."[502]

İsmail bin Ebân'ın bize anlattığına göre adamın biri Şerîk *rahimehullah*'a Ali *radıyallahu anhu*'nun durumu (onun diğer sahabelerden üstün olması) hakkında bir şeyler söyledi. Bunun üzerine Şerîk *rahimehullah* dedi ki: "Ey cahil! Ali *radıyallahu anhu* minbere çıktığı ve biz ona sorduğumuz zaman şöyle dediğini biliriz: 'Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlısını bilir misiniz? Ebu Bekir sonra da Ömer'dir.' Ey cahil! Ona 'Yalan söyledin.' mi diyelim? Biz ona, 'Doğru dedin.' deriz."[503]

Muğîre'nin rivayet ettiğine göre İbrehim en-Nahaî *rahimehullah* şöyle demiştir: "İlk Müslüman Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu*'dur."[504]

İbn Atâ'nın babasından (Atâ bin Ebu Rebâh) *rahimehullah* rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Erkeklerden ilk Müslüman olan Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu*'dur."[505]

Ali bin İsa'nın bana haber ettiğine göre Hanbel onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim Ali *radıyallahu anhu*'nun Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'dan daha üstün olduğunu iddia ederse o, kötü bir adamdır. Biz onunla birarada bulunmayız, birlikte oturmayız."[506]

Mansûr bin el-Velîd'in bize haber ettiğine göre Cafer bin Muhammed en-Nesâî onlara şöyle anlatmış: "Ali *radıyallahu anhu*'yu Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'dan üstün gören biri hakkında kendisine sorulurken Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Bu ne kötü bir sözdür."[507]

---

502 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

503 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

504 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

505 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

506 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

507 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Ali *Radıyallahu Anhu*'yu Osman *Radıyallahu Anhu*'dan Üstün Tutan Kişiye Reddiye

Muhammed bin Ebu Harun'un bana haber ettiğine göre İshak bin İbrahim onlara şöyle anlatmış: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'nun önüne alan kişi hakkında sordum. Dedi ki: "Bu, kötü bir adamdır. Biz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının dediği[508] ile ve Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üstün tuttuğu[509] ile başlarız."[510]

Bekir bin Muhammed'in babasından rivayet ettiğine göre o Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Ebu Bekir, Ömer, Ali, Osman *radıyallahu anhum"* diyen kişi hakkında sormuş, bunun üzerine o da şöyle demiş: "Bu söz[511] hoşuma gitmedi." Dedim ki: "Bid'atçıdır denilir mi?" Dedi ki: "Bid'atçı olduğunu söylemeyi doğru bulmuyorum. Bidat ciddi bir şeydir." Dedim ki: "Peki Ebu Bekir, Ömer, Ali *radıyallahu anhum* deyip susan, kimseye üstün tutmayan kişiye ne dersin?" Dedi ki: "Bu söz de aynı şekilde hoşuma gitmiyor." Dedim ki: "Bid'atçı denilir mi?" Dedi ki: "Bunu söylemek de hoşuma gitmiyor." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birçoklarından Osman *radıyallahu anhu*'yu üstün tuttukları rivayet edilmektedir;

İbn Mesud *radıyallahu anhu*: 'O, geride kalanların en hayırlısıdır.'[512]

Âişe *radıyallahu anha*: 'Osman, Ali'den daha hayırlı biri olarak sabahlamıştır."[513]

---

508 Daha önce İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın sözü geçmişti.

509 Abdullah bin Mesud radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyl buyurmuştur: "Şayet bir dost edinecek olsaydım, Ebu Bekir'i dost edinirdim. Ancak o, kardeşim ve arkadaşımdır. Allah arkadaşınızı (kendisini kastediyor) kendine dost etmiştir." Müslim, 2383; Tirmizî, 3655; İbn Mâce, 93; Müsned, 3580, 3689. Müsned'de bu manada (ufak lafız farklılıklarıyla) toplamda 17 rivayet vardır.

510 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

511 Bazı alimlerden buna benzer bir görüş gelmiş ancak [daha sonra] bundan dönmüşlerdir. el-Fetâvâ, 4/426

512 İbn Mesud radıyallahu anhu Osman radıyallahu anhu'nun halife olması hakkında şöyle demiştir: "Geride kalanların en hayırlısını emir sahibi kıldık. [Bunu yapmaktan] caymayız, geri durmayız." Mesâilu'l-İmam Ahmed, 2/172.

513 Bu sözün Âişe radıyallahu anha'dan geldiği kaynaklarda yer almamaktadır.

Ed-Dûrî dedi ki: Yahya bin Maîn'i şöyle derken işittim: Şerîk *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kendisinde hayır bulunan hiç kimse Ali *radıyallahu anhu*'yu Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın önüne almaz."[514]

Furât bize şöyle anlattı: Meymûn bin Mihrân *rahimehullah*'a dedim ki: "Sana göre Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma* mı yoksa Ali *radıyallahu anhu* mu hayırlıdır?" Öyle bir titredi ki, asası elinden düştü. Sonra da şöyle dedi: "İkisinin başkasıyla denk tutulacağı bir zamana kadar [hayatta] kalacağımı zannetmiyordum. Şüphesiz o ikisi, İslam'ın ve cemaatin (hayırlılar topluluğunun) başı oldular."[515]

Züheyr bin Salih bin Ahmed bin Hanbel dedi ki: Babam bana şöyle anlattı: Babama (İmam Ahmed'e), Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'nun önüne alan kişinin bid'atçı olup olmayacağı soruldu, ben de dinliyordum. Şöyle cevap verdi: "Bu kişi, bid'atçı sayılmaya ehil olan biridir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı Osman *radıyallahu anhu*'yu öne almışlardır."[516]

Ali bin Abdussamed bana şöyle haber etti: Harun ed-Dîk'i şöyle derken işittim: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* derse (bu şekilde sıralarsa) o sünnet ashabındandır. Kim de Ebu Bekir, Ömer, Ali, Osman *radıyallahu anhum* derse o Râfizî'dir[517] ya da bid'atçidir." dedi.[518]

---

514 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

515 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

516 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İbn Teymiyye rahimehullah tafdîl meselesi hakkında Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'nın önüne kimsenin alınmayacağına dair alimlerin icmâsını açıkladıktan sonra şöyle demektedir: Osman ve Ali radıyallahu anhuma'ya gelince onlar hakkındaki ittfak diğerinden daha aşağıdadır. Çünkü bunda bir tartışma vaki olmuştur. Süfyân es-Sevrî rahimehullah ve Kûfeliler'den bir grup Ali radıyallahu anhu'yu Osman radıyallahu anhu'ya tercih etmişlerdir, sonrasında Süfyân rahimehullah bu görüşünden dönmüştür. Medine ehlinden bir taife de Osman ve Ali radıyallahu anhuma hakkında tevakkuf etmiştir, bu aynı zamanda İmam Malik rahimehullah'dan gelen iki görüşten birisidir. Ancak ondan gelen diğer rivayet tıpkı diğer imamların mezhebi olduğu gibi Osman radıyallahu anhu'nun Ali radıyallahu anhu'ya takdim edilmesi üzeredir... öyle ki onlar (Selef) "Ali'yi Osman'a takdim eden kişinin bidat ehlinden sayılır mı?" konusunda iki görüş (bidatçı veya değil) üzere tartışmışlardır. Bu iki görüş aynı zamanda Ahmed rahimehullah'dan da gelen iki rivayettir. Ahmed, Eyyûb es-Sehtiyânî ve Dârekutnî rahimehullah "Ali'yi Osman'a takdim eden kişi, şüphesiz muhacirler ve ensarı küçümsemiş olur" demiştir...el-Fetâvâ, 4/425, 426

517 Râfizî'ler Ali radıyallahu anhu'yu bütün sahabelerin önüne alırdı.

518 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Ebu Bekir el-Hallâl *rahimehullah* dedi ki: Biz bu bölümde ancak şunu görüyoruz: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın birden fazla yerde böyle bir kişiye "bid'atçi" demeyi kerih görmesiyle beraber sanki o, biri "bid'atçı" dese bunda bir sakınca görmüyor gibidir. Bu bölümde ben de böyle birinin bid'atçi olduğunu kesin bir şekilde söyleyemiyorum. Çünkü Ali bin Abdussamed'in Harun'dan rivayet ettiğini Ebu Bekir bin Sadaka da Harun'dan rivayet etmiş ve bunu -içinde birtakım ziyadeler yaptığı için- bapların (bölümlerin) sonuna koymuştur. O rivayette [Ahmed bin Hanbel'den aktararak] şöyle demiştir: "Bu [kişiye bid'atçi demek], şu an zordur. Bu, şu an zordur." Ali bin Abdussamed'in dediğini ise dememiştir. Ali bin Abdussamed de aynı şekilde lafızda şüpheye düşmüştür.[519] Böylece Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın bu sözü kerih gördüğü ve böyle birini kesin bir şekilde bid'atçi saymadığı kesinleşmiş oldu. [Bununla birikte] biri "Bu kişi bid'atçıdır." derse, bu görüşü reddedilmez. Tevfîk Allah *azze ve celle*'dendir.[520]

Yusuf bin Musa'nın bana haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle denildi/soruldu: "Kâtip bir kişiye hadis, Ali ve Osman şeklinde [sıralanarak] gelirse bu kişi, Osman ve Ali olarak yazabilir mi?" Dedi ki: "Bir sakıncası yoktur."[521]

Ebu'l-Fadl Yezîd bin Abdurabbih bize şöyle anlattı: Ebu Adiy el-Yemân bin Adiy'i şöyle derken işittim: "Ertât bin Münzir el-Hımsî *rahimehullah*'ı gördüm ki, kendisine içinde Ali ve Osman yazan bir mektup/kitap geldiğinde onu silip Osman ve Ali olarak yazıyordu."[522]

Ebu Bekir bin Ebu Avn dedi ki: Şuyab bin Harb *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Şayet Zübeyir ve Talha demem karşılığında dünya bütünüyle bana verilse yine de demem. [Söylenmesi gereken] ancak Talha ve Zübeyir'dir *radıyallahu anhuma*."[523]

---

519 Müellif rahimehullah bu ifadeleriyle, bir üstte zikrettiğimiz Ali bin Abdussamed rivayetinin tam olarak alınamayacağını ve Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın görüşünün Ali radıyallahu anhu'yu Osman radıyallahu anhu'ya takdim eden kişiye bidatçı demenin mekruh olduğu, şeklinde olduğunu kastetmektedir. [Mütercim]

520 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

521 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

522 Bu rivayetin isnadı hasendir.

523 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Osman *Radıyallahu Anhu*'yu Ali *Radıyallahu Anhu*'ya Takdim Etmenin Delili

Muhammed bin Harun'un bize haber verdiğine göre İshak onlara şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle soruldu: Adamın biri şöyle diyor: "Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'yı üstün tutarız. Ali *radıyallahu anhu* da onlarla beraberdir. Ancak Osman *radıyallahu anhu*'yu bırakırız (üstün tutmayız)." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* kızdı sonra da şöyle dedi: İbn Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "En hayırlımızı emir sahibi yaptık. En üstten olandan dönmeyiz." Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya beyat edilmesi en önce olmuştur. Bu [sözü söyleyen], kötü bir adamdır." Sonra bana içinde bu hadislerin bulunduğu bir kitap verdi, ben de ona okudum.[524]

Nâfi'nin İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında Ebu Bekir sonra Ömer sonra Osman *radıyallahu anhum*'a hiç kimseyi denk tutmazdık. Sonra da bunu bırakır ve kimseyi kimseden üstün görmezdik."[525]

Süheyl bin Ebu Salih'in babasından onun da İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Biz henüz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayattayken ve ashabı da kalabalıkken 'Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* ' diye sayar, sonra da susardık.[526]

Veki'nin rivayet ettiğine göre İbn Mesud *radıyallahu anhu* Osman *radıyallahu anhu* halife tayin edildiğinde şöyle buyurmuştur: "Geride kalanların en hayırlısını emir sahibi kıldık. [Bunu yapmaktan] caymayız, geri durmayız."[527]

Abdurrahman bin Cübeyir bin Nüfeyr'in babasından rivayet ettiğine göre Âişe *radıyallahu anha* şöyle demiştir: "Bir topluluk Osman'ın ayıbından[528] ötürü bana gelip gidiyordu. Ben bunu sadece bir kınama olarak görüyordum. Ancak kanının dökülmesine gelince, onun kanından Allah'a sığınırım. Vallahi dünyada bir cüzzamlı ve sağır olarak yaşayıp Osman'ı

---

524 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

525 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

526 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

527 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

528 Osman radıyallahu anhu'nun hata ettiği bazı şeylerin beyanı hakkında ona soruyorlardı.

tek kelime dahi [kötü] anmamayı isterdim." Daha sonra Osman'ı Ali'den üstün tutan bir söz söyledi.[529]

Zührî *rahimehullah* dedi ki: Salim bin Abdullah'ın bildirdiğine göre [babası] Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Osman'ın halifeliği sırasında bana Ensar'dan biri geldi, benimle konuştu. Bir de ne göreyim o, konuşmasında, bana Osman'ı ayıplamamı emrediyordu. Uzunca konuştu. O, dilinde ağırlık [kekemelik] bulunan biriydi, neredeyse sözünü kolayca tamamlayamıyordu. O sözünü bitirince ona dedim ki: 'Biz, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* henüz hayatta iken Ebu Bekir sonra Ömer sonra da Osman *radıyallahu anhum* diye [sıralayarak] söylerdik. Vallahi biz Osman'ın haksız yere bir cana kıydığını, büyük bir günah işlediğini bilmeyiz. Ancak bu [çıkan fitnenin sebebi] mal, mülktür. Şayet onu size verse razı olursunuz, yakın akrabasına verse öfkelenirsiniz. Sizler ancak, öldürmedik bir emir bırakmayan Persler ve Rumlar gibi olmak istiyorsunuz.' Bunun üzerine adamın gözleri dört damla göz yaşı ile doldu sonra da 'Allah'ım! Böyle olmasını istemiyoruz.' dedi."[530]

Mübeşşir bize şöyle anlattı: Evzâî *rahimehullah*'a dedim ki: "Osman *radıyallahu anhu* mu yoksa Ali *radıyallahu anhu* mu [daha üstündür]?" Dedi ki: "Hasan-ı Basrî *rahimehullah* 'Osman *radıyallahu anhu'* demiştir." Ona Ali *radıyallahu anhu*'dan daha hoş geldiğini kastediyordu.[531]

İbn Câbir bin el-Hüzeyl el-Antâkî (oraların mescid imamı) dedi ki: Adamın biri Abdullah bin Mübarek *rahimehullah*'a "Hangisi daha faziletlidir; Ali *radıyallahu anhu* mu yoksa Osman *radıyallahu anhu* mu?" diye sorarken onun şöyle dediğini işittim: "Bu konuda bize Abdurrahman bin Avf *radıyallahu anhu*'nun sözü[532] yeterlidir."[533]

Ebu Vâil'den rivayet edildiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*, Osman *radıyallahu anhu* halife tayin edildiğinde Medine'den Mekke'ye doğru sekiz gün yürüdü. Allah'a hamd etti, O'nu övdü sonra da şöyle dedi: "İmdi; şüphesiz müminlerin emiri Ömer bin Hattâb vefat etmiştir. Allah

529 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

530 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, Mesâilu'l-İmâm Ahmed, 2/171; Fedâilu's-Sahâbe, 1/94; Mecmau'z-Zevâid, 9/58

531 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

532 Şöyle demiştir: "İnsanların Osman radıyallahu anhu'ya kimseyi denk tutmadığını gördüm." el-Fetâvâ, 4/427

533 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

azze ve celle ona rahmet eylesin. Biz o günden (Ömer *radıyallahu anhu*'nun vefat günü) daha çok ağlamanın olduğu bir gün görmedik ve bizler Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı olarak biraraya geldik, üstünlük sahibi ve en hayırlımız olandan başkasına yönelmedik. Bunun üzerine müminlerin emiri olarak Osman'a biat ettik." Böylece insanlar da ona biat ettiler.[534]

Habîb bin Zübeyir dedi ki: Abdurrahman bin Şurûd'un şöyle dediğini işittim: Ali *radıyallahu anhu*'yu hutbe verirken işittim, şöyle dedi: "Gerçekten ben, ben ve Osman'ın Allah *azze ve celle*'nin haklarında şöyle buyurduğu kişiler gibi olmak isterim: '**Biz onların sinelerindeki kini söküp almışızdır. Kardeşler olarak karşılıklı tahtlar üzerindedirler.**"[535]

Ümmü Ömer binti Hassân bize babasından rivayet ederek şöyle anlattı: En büyük mescide[536] girdim, bir de gördüm ki Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu* minberde şöyle diyordu: "Benim ve Osman'ın örneği tıpkı Allah *azze ve celle*'nin şöyle buyurduğu gibidir: **'Biz onların sinelerindeki kini söküp almışızdır. Kardeşler olarak karşılıklı tahtlar üzerindedirler.**"[537]

Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Osman *radıyallahu anhu*'yu Ali *radıyallahu anhu*'ya üstün tutmayan kişi hakkında soruldu. Şöyle cevap verdi: "Osman *radıyallahu anhu*'yu Ali *radıyallahu anhu*'ya üstün tutmamız gerekir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında Osman *radıyallahu anhu*'nun Ali *radıyallahu anhu*'dan üstün olduğu konusunda ihtilaf yoktur." Sonra dedi ki: "Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* der ve sonra susarız. Bu, tafdîl hususundadır. Hilafet hususunda ise: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali *radıyallahu anhum* [deriz]. Bu da halifeler hakkındaki [doğru] yoldur. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da bu yol üzereydiler."[538]

Cafer bin Muhammed bin Nuh dedi ki: Muhammed bin İsa'nın şöyle dediğini işittim: "Şayet 'Ali *radıyallahu anhu,* Osman *radıyallahu anhu*'dan daha üstündür.' dersem şüphesiz 'Kavim (ashab) ihanet etmiştir.' demiş olurum."[539]

---

534 Bu rivayetin isnadı hasendir. Ahmed bin Hanbel, Fedâilu's-Sahâbe, 1/467; İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 4/63; Fesevî, el-Ma'rife ve't-Târîh, 2/76

535 Hicr, 15/47

536 Kûfe mescidi. Ahmed bin Hanbel, Fedâilu's-Sahâbe, 1/438, 453, 517

537 Hicr, 15/47

538 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

539 Bu rivayetin isnadı sahih veya hasendir.

Cafer bin Muhammed bize şöyle anlattı: Muhammed bin İsa'nın şöyle dediğini işittim: Şerîk *rahimehullah* dedi ki: "Kim Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının Osman *radıyallahu anhu*'yu öne geçirdiklerini ancak onun, ashabın nefislerinde (içlerinde) en faziletlileri olmadığını iddia ederse, şüphesiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını hainlikle itham etmiş olur."[540]

Beytûnî bana şöyle anlattı: Bişr bin Hâris *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: Ebu Bekir bin Ayyâş'a dedim ki: "Bir topluluk 'Ebu Bekir, Ömer, Ali' [diye sıralayarak] söylüyor. Ebu Bekir bin Ayyâş dedi ki: 'Allah'ın laneti bunu söyleyenin üzerine olsun."[541]

Ebu Cafer Hamdân bin Ali dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: Yezîd bin Harun şöyle diyordu: "Kimi öne geçirdiğini umursama; Ali'yi Osman'a ya da Osman'ı Ali'ye *radıyallahu anhum*." Ebu Abdullah *rahimehullah* devamla şöyle dedi: "Şu anda ise onun ne durumda olduğunu bilmiyorum. Vâsıtlılar'ın çoğu Şiileşmektedir."[542]

565 Abdülmelik'in bana haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuş: "Sen 'Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum*' demiyor musun?" Dedi ki: "Muhayyerliğe gelince; Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'dur." Dedim ki: "Bana senden anlatıldığına göre bir kişi 'Ebu Bekir, Ömer, Ali, Osman ve/veya [sadece] Ebu Bekir ve Ömer' derse, bu, sana göre bir kısmı diğerine yakın olan bir sözmüş." Bunun üzerine rengi değişti, sonra bana dedi ki: "Hayır! Vallahi ben böyle bir şey demedim. Hiç kimseyle de aramda böyle bir konuşma geçmedi. Ben sürekli 'Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum*' demeye ve [daha sonra] susmaya devam etmekteyim." Ebu Abdullah *rahimehullah* ona anlattığım sözden dolayı kederlenmişti.[543]

142

Muhammed bin Avf bin Süfyân el-Hımsî bize şöyle haber etti: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*, Âişe *radıyallahu anha*'nın Osman *radıyallahu anhu* hakkındaki kıssasıyla ilgili Ebu'l-Muğîre'nin rivayet ettiği hadis sadedinde şöyle demiştir: "Daha sonra Âişe *radıyallahu anha*, Osman'ı Ali'den üstün tutan bir hadis zikretti."[544]

---

540 Bu rivayetin isnadı sahih veya hasendir.

541 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

542 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

543 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

544 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Babam şöyle dedi: "Kûfeliler Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'ya üstün tutarlar. Ancak iki adam hariç; Talha bin Musarrif ve Abdullah bin İdris." Dedim ki: "Zübeyd[545] de değil mi?" Dedi ki: "Hayır. O Ali *radıyallahu anhu*'yu seviyordu." Yani Ali *radıyallahu anhu*'yu Osman *radıyallahu anhu*'dan üstün tutuyordu.[546]

Ebu Bekir el-Merrûzî dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kûfe ancak iki adam çıkarmıştır; Talha bin Musarrif ve Abdullah bin İdris."[547]

Salih bin Ahmed dedi ki: Babamı (İmam Ahmed) şöyle derken işittim: "Kûfeliler'in tamamı [Ali'yi] üstün tutarlar."[548]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "[Tafdîl meselesinde] sünnet sahibi, sünnete uyan bir Kûfeli'ye rastlarsan, [bil ki] o kişi insanların üstündedir."[549]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kûfeli, akıl sahibi ve dindar birine rastlarsan, onun insanlar arasında bir tane olduğunu ve insanların [fazilet bakımından] üstünde olduğunu görürsün." Yine şöyle demiştir: "Onlar Kur'an ashabıdır."[550]

İbn Ömer Hadisine Binâen Ebu Bekir, Ömer Ve Osman *Radıyallahu Anhum*'u Tafdîl Meselesinde Öne Almak Hususunda Sünnete Uymak

Ebu Bekir el-Merrûzî, Süleyman bin Eşas, Ebu Abdurrahman bin Ahmed bin Hanbel, Muhammed bin Ahmed bin Vâsıl, Meymûn bin Mihrân'ın

---

545 Zübeyd bin el-Hâris bin Abdülkerim el-Yâmî. Talha bin Musarrif'in oğlu Muhammed babasının Osmânî, Zübeyd'in ise Alevî olduğunu söylemiştir. Tehzîbu't-Tehzîb, 3/311

546 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

547 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

548 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Kûfeliler Ali radıyallahu anhu'yu bütün sahabelerden üstün tutarlar. Bu aynı zamanda Zeydiyye'nin de mezhebidir.

549 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Çünkü Kûfeliler'in tamamı Şiileşmiştir. Bu yüzden Osman radıyallahu anhu'yu Ali radıyallahu anhu'dan üstün tutan birinin orada bulunması nadir bir durumdur.

550 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

ailesinden Muhammed bin Hasan bin Harun bin Ali bin Salih el-Halebî ve Yakup bin Yusuf el-Mutavviî Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işitmişler: "Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum*." İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın sözü ise şöyledir: "Biz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* henüz hayatta iken Ebu Bekir, Ömer ve Osman diye sayar sonra da susardık."[551]

Ahmed bin Hasan et-Tirmizî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Biz İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın hadisine binaen [sırasıyla] Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* der ve susarız."[552]

Ebu Bekir bin Ebu Hayseme'yi şöyle derken işittim: Yahya bin Maîn *rahimehullah*'a benim şahid olduğum bir sıra şöyle denildi: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* diyor ki: "Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* diyen kişiye sert çıkmam." Yahya *rahimehullah* dedi ki: "Ahmed *rahimehullah* ile Affân'ın kapısının önünde başbaşa kaldık, ona '[Bu konuda] ne dersin?' diye sordum. Bunun üzerine şöyle cevap verdi: 'Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* derim ama Ali *radıyallahu anhu* demem."[553]

Mühennâ bize şöyle anlattı: Yahya *rahimehullah*'a öne alma hakkında sordum. Dedi ki: "Ben; Ebu Bekir sonra Ömer sonra Osman *radıyallahu anhum* derim."[554]

Nafi'nin rivayet ettiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanında Ebu Bekir, Ömer, Osman diye sayardık. Bu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşırdı, ama O bize karşı bu durumu reddetmezdi."[555]

Ömer bin Üseyd'in rivayet ettiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Biz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında 'İnsanların en hayırlısı Ebu Bekir sonra da Ömer'dir.' derdik."[556]

---

551 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

552 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

553 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

554 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

555 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Asım, Kitâbu's-Sünne, 2/567

556 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Abbas bin Muhammed ed-Dûrî bize şöyle haber etti: Muhammed bin Ubeyd'in birçok defa şöyle dediğini işittim: "Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'dur. Allah'tan korkun! Şu Kûfeliler sizi aldatmasın."[557]

Ahmed bin Abdülmelik bin Vâkıd diyor ki: Züheyr bin Muâviye'nin şöyle dediğini işittim: "Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*. Şayet Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* olmasaydı, Allah *azze ve celle*'nin beni Ömer *radıyallahu anhu* ile beraber haşretmesini temenni ederdim."[558]

Abdullah bin Vehb şöyle diyor: Malik bin Enes (İmam Malik) *rahimehullah*'a şöyle sordum: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra insanların en faziletlisi kimdir?" Dedi ki: "Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'dır." Dedim ki: "Sonra kimdir?" Dedi ki: "Dilini tut!"[559] Dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Sen, dinim hususunda kendisine uyduğum bir imamsın." Dedi ki: "Ebu Bekir, Ömer sonra da Osman *radıyallahu anhum*'dur."[560]

Ubeydullah bin Hanbel bana şöyle haber etti: Babam bana şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı kendisine tafdîl meselesi hakkında sorulurken şöyle dediğini işittim: "İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın hadisine git (onu esas al), o şöyle demiştir: 'Biz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanında kimini kiminden üstün tutardık.' Derdik ki; 'Ebu Bekir, Ömer ve Osman." Ebu Abdullah *rahimehullah* devamla şöyle dedi: "Rivayetleri ve [onlara] tabi olmayı aşacak değiliz. Tabi olmak ise ancak Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ve ondan sonraki ashabınadır. Ashabı buna razı olmuşlarsa -ki onlar aralarından bazısını bazısına üstün tutarlardı, kimse de başkasını bu konuda ayıplamazdı- bize düşen Selefimizin tuttuğu yola tabi olmak ve onları örnek almaktır."

Hanbel dedi ki: Süleyman bin Harb *rahimehullah*'ı kendisine tafdîl meselesinde sünnet olan sorulduğu sırada şöyle dediğini işittim: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat etti, ondan sonra insanların en faziletlisi

---

557 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

558 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

559 Bu İmam Malik rahimehullah'dan gelen iki rivayetten biridir. Yani Osman ve Ali radıyallahu anhuma hakkında tevakkuf etmek. Daha sonra ikinci rivayeti -ki o da Osman radıyallahu anhu'nun takdim edilmesidir- beyan etmiştir. İbn Teymiyye rahimehullah İmam Malik rahimehullah'dan gelen iki rivayeti de zikretmiştir. el-Fetâvâ, 4/426

560 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Ebu Bekir *radıyallahu anhu* oldu. Ebu Bekir vefat etti, ondan sonra insanların en faziletlisi Ömer *radıyallahu anhu* oldu. Ömer vefat etti, ondan sonra insanların en faziletlisi Osman *radıyallahu anhu* oldu." Yine Süleyman *rahimehullah* şöyle demiştir: "Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* der ve susarız."[561]

Muhammed bin Minhâl bize şöyle anlattı: Yezîd bin Zürey' *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir sonra Ömer sonra da Osman *radıyallahu anhum*'dur. Sonra da dururuz."

Yine Muhammed bin el-Minhâl dedi ki: Musa bin İsmail *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Biz bu şekilde öğrendik, etlerimiz (bedenlerimiz) bunun üzerine gelişti ve insanlara (Selefe) bunun üzerine yetiştik; Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'un takdimi sonra da susmak."[562]

Ebu Bekir bin Ziyâd bana şöyle anlattığına göre o, Bişr bin Hâris *rahimehullah*'a şöyle demiş: Tafdîl meselesinde ne dersin? Dedi ki: "Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*."[563]

Hammâd bin Zeyd bize şöyle anlattı: Eyyûb bize şöyle anlattı: "Kasım bin Muhammed, Süleyman bin Harb ve onlar dışındaki alimlerin *rahimehumullah* bol olduğu bir sırada Medine'ye girdim. Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*'un takdim edilmesi hakkında ihtilaf eden bir kişi dahi görmedim."[564]

Mühennâ dedi ki: Yahya bin Maîn *rahimehullah* bana şöyle dedi: "Ahmed bin Hanbel takdim ile ilgili ne diyor?" "Bilmiyorum." dedim ve ona sordum: "Sen bu konuda ne diyorsun?" Dedi ki: "Ben diyorum ki; Ebu Bekir sonra Ömer sonra Osman *radıyallahu anhum*."[565]

---

561 Bu rivayetin isnadı hasendir.

562 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

563 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

564 Bu rivayetin isnadı hasendir.

565 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Tafdîl Meselesinde "Ebu Bekir, Ömer, Osman Ve Ali" Diyene Tabi Olmak Ve Ali'nin Osman'dan *Radıyallahu Anhuma* Sonra Ashabın İcmâsıyla Geride Kalanların En Hayırlısı Olması Hakkındaki Hüccet

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel bize şöyle haber etti: Tafdîl meselesi hakkında babamın şöyle dediğini işittim: "Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* [deriz]. Dördüncü olarak Ali *radıyallahu anhu*'yu söyleyeni; Ali *radıyallahu anhu*'nun Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in akrabası, damadı, ilk Müslümanlardan olması ve adaletinden ötürü ayıplamayız."[566]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Tafdîl meselesi zikredildiği esnada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim, bana şöyle dedi: "Asım benimle tafdîl hakkında konuştu, Ebu Ubeyd[567] de oradaydı. Dedim ki: 'Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*.' İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın hadisini delil getirdim. Bunun üzerine Asım dedi ki: 'Biz 'Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum*' deriz. Ebu Ubeyd de ona mufavakat etti. Ebu Ubeyd'e dedim ki: 'Ey Ebu Ubeyd! Dediğini kabul etmiyor değilim. O da bununla (sözümle) ferahladı."[568]

Ali bin Sehl bin Muğîre bize şöyle haber etti: Asım'ın meclisine katılanlardan birinin bana anlattığına göre Ahmed *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şayet biri Osman *radıyallahu anhu*'dan sonra kimdir?' diye söylecek olursa, 'Ali *radıyallahu anhu*'dur.' derim."[569]

Muhammed bin Habîb bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* diyen birine ne dersin?" Dedi ki: "Bu görüşü tut. Benim hoşuma giden; Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* diyip susmamdır. Biri de Ali *radıyallahu anhu* eklerse ona sert çıkmam ama bu söz hoşuma da gitmez. İbn Ömer *radıyallahu anhuma* 'Ebu Bekir, Ömer ve Osman' demiştir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını bırakır ve aralarında kimseyi üstün tutmayız."[570]

566 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
567 Ebu Ubeyd Kasım bin Sellâm, Kitâbu'l-Emvâl'in sahibi.
568 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
569 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
570 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Abdülmelik bin Abdülhamid bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "[Sadece] Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*" diyen biri hakkında soruldu. Onun şöyle dediğini işittim: "Bu hoşuma gitmez." Ona dediler ki: "Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* diyen birine ne dersin?" Dedi ki: "Bunda bir sakınca olmamasını umarım."[571]

Hasan bin Sevâb şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle dedim: "Biri, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında da Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* derse ne dersin?" Dedi ki: "Evet, olur." Dedim ki: "Bir topluluk 'Ebu Bekir, Ömer, Ali ve Osman *radıyallahu anhum*' diyor. Dedi ki: "Bedir ehli -Allah hepsinden razı olsun- Ebu Bekir'i, Ömer'i, Osman'ı ve Ali'yi *radıyallahu anhum* öne alırlardı, ancak Ali'yi Osman'dan üstün tutmazlardı. Sadece Yahya hadisinde[572] takdîm-tehîr vardır, hadis şöyledir: Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali." Dedim ki: "İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın hadisi var: 'Biz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* henüz hayatta iken Ebu Bekir, Ömer, Osman der sonra da susardık.' Bunu söyleyen isabet etmiş değil midir? Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* diyen isabet etmiş olur mu?" Dedi ki: "Evet, isabet etmiş olur. Kim bu iki sözden herhangi birini söylerse muhakkak isabet etmiş olur. Kim de Ebu Bekir, Ömer, Ali ve Osman dersem şüphesiz hata etmiş olur." Dedim ki: "Bunu diyen kişiyi dininde itham eder miyiz? Ona, söylediğim bu şeyi sevdiğini/doğru bulduğunu gördüm."[573]

Ebu Yakup İshak bin İbrahim el-Beğavî dedi ki: Ahmed *rahimehullah*'a dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* diyen kişi sana göre sünnet sahibi (sünnete uymuş) değil midir?" Dedi ki: "Tabii ki. Ali *radıyallahu anhu* hakkında zannedyorum ki derilerin (tüylerin) ürpereceği şeyler rivayet edilmiştir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي»

'Sen benim yanımda Harun'un Musa'daki yerine sahipsin. Ancak

---

571 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

572 Bu rivayeti bulamadım.

573 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Daha önce bunu yapan kişinin bidatçı olduğu geçmişti.

benden sonra peygamber yoktur."[574]

Ebu Hâtim er-Râzî bize şöyle anlattı: Ahmed bin Ebu'l-Havârî'yi şöyle derken işittim: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a Hıms (Humus) şehrinde tafdîl meselesi hakkında sordum. Hıms ehlinden bir grup Ebu'l-Hasan'ın[575] sünnet sahibi olduğunu söylüyor. Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Ebu Bekir sonra Ömer sonra Osman *radıyallahu anhum* [deriz]." Ahmed bin Ebu'l-Havârî dedi ki: "Bunu Yahya bin Maîn'e anlattım, 'Ebu Abdullah doğru demiş, bu benim de görüşümdür.' dedi."[576]

Ebu Bekir el-Hallâl dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın hakiki mezhebi şudur: "Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum*." Ondan meşhur olan rivayet budur. Ebu Bekir el-Merrûzî *rahimehullah* ve başkaları onun Asım ve Ebu Ubeyd'e şöyle dediğini anlatmıştır: "Ben dördüncü olarak Ali'yi demenizi reddetmiyorum." Bundan sonra da onun yaşında ve onun yaşına yakın olan yüce ve büyük öncü bir topluluk onun şöyle dediğini anlattı: "Kim Ali *radıyallahu anhu*'yu da söylerse o sünnet sahibi biri olur." Ahmed bin Ebu'l-Havârî onun şöyle dediğini anlatmıştır: "Bir de Ali *radıyallahu anhu* vardır. Bu bana göre böyledir. Şüphesiz O (Ali) bu hususta Şam ehlinin kendisinden alıp uyacakları bir şey yapmalarını istememiştir. Çünkü o, kendi zamanında bütün insanların imamıydı, bunu insanlardan hiç kimse inkâr etmemişti. O, kendisinden sadece orta sözün (yolun) alınmasını istemiştir. Çünkü Kûfeliler'in Ali *radıyallahu anhu* hakkında aşırıya gittiği gibi Şamlılar da Osman *radıyallahu anhu* hakkında aşırıya gidiyordu. Süfyân es-Sevrî *rahimehullah*'dan da Yemen'e geldiği esnada böyle bir şey rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir: "Onlar (Yemenliler) ne ile meşhurdurlar?" Denildi ki: "Nebiz [içme] ve Ali *radıyallahu anhu* ile." Yemen'den çıkana kadar onlara bu hususta hiçbir hadis anlatmadı. Âlimlerın işlerle ilgili basireti vardır. Onlar halk için doğru gördüklerini seçerler. Bütün bu sözler doğru ve güzeldir." Yahya bin Maîn ve Bişr bin Hâris *rahimehumallah*'dan aktarılan rivayetler de tıpkı Ebu Abdullah *rahimehullah*'dan aktarılan rivayet gibidir. Ebu Abdullah *rahimehullah*'dan tekrarlanır, kimi zaman "...ve Osman" derler kimi zaman da ondan aktarak "...Osman ve Ali" derler. Dediklerine göre bütün bunlar (rivayetler, görüşler) sahihtir. Bizim tuttuğumuz yol ise Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın

---

574 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

575 Ahmed bin Ebu'l-Havârî'nin kendisidir, Ebu'l-Hasan onun künyesidir. et-Takrîb, 1/18

576 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

sözü olan şu yoldur: Kim "Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum*" derse muhakkak isabet etmiştir. Bu, hadislerin rivayetinde ve hadislere ittiba etmede kendisiyle amel edilen sözdür. Kim de "Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum*" derse bu da doğru ve güzeldir, bir sakıncası yoktur.[577]

Müminlerin Emiri Ali Bin Ebu Talib *Radıyallahu Anhu*'nun Hilafetini Gerçek Ve Hak Olarak İspat Etmek[578]

Sellâm bin Miskîn bize şöyle anlattı: Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Osman *radıyallahu anhu* öldürülünce insanlar Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma*'ya geldi. Ona şöyle dediler: 'Sen insanların efendisisin ve efendilerinin oğlusun. Yanımıza çık da sana biat edelim.' Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: 'Vallahi, içimde ruh olduğu müddetçe benim yüzümden küçük bir hacamat şişesi kadar bile kan dökülmeyecek.' Ona tekrar tekrar söylediler, dediler ki: 'Şayet yanımıza çıkmazsan seni kendi yatağın üzerinde öldürürüz. İbn Ömer *radıyallahu anhuma* ilk sefer söylediklerini bir daha tekrarladı. Hasan *rahimehullah* dedi ki: 'Bir topluluk zorladı ama hiçbir şey yüklenemeden gittiler (elde edemediler)."[579]

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel, Ebu Bekir el-Merrûzî, Abdülmelik el-Meymûnî, Harb bin İsmail el-Kirmânî, Ebu Davud es-Sicistânî, Ahmed

---

577 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Baştan beri gördüğümüz üzere Ahmed bin Hanbel rahimehullah naslara bağlı olan bir ekolün öncüsü olduğundan dolayı naslarda ne geldiyse onu söyler ve ziyadede bulunmayı hoş görmez. Onun sözlerini bihakkın anlamamız için bunu iyi bilmemiz gerekmektedir hatta elzemdir. Burada yine meşhur ve sahih olan İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın rivayetini almış ve farklı rivayetlerden dolayı ilk üçünün ardına Ali radıyallahu anhu'yu da eklemeyi kerih görmemiş ve "Bir sakıncası yoktur" demiştir. [Mütercim]

578 İmam Ahmed rahimehullah bu hususta da yine naslara bağlılığını göstermiştir. Tafdîl meselesinde İbn Ömer'in hadisini aldığı gibi hilafet hususunda da sahabelerin Ali radıyallahu anhu'ya "Müminlerin emiri" demesi ve buna benzer nasları göz önünde bulundurarak onun halife olduğunu açıkça söylemiş ve bunu kabul etmeyenlere sert çıkmıştır. Yine bu konuda Sefîne hadisini delil getirmiş ve hadisi Sefîne'den alan Said bin Cühmân hakkında kötü kelam edenleri kınamıştır. Dahası -ileride geleceği üzere- oğlu Salih'e, Said bin Cühmân'ı zayıf göstermeye çalışan bir adamı dışarıya çıkarmasını emretmiştir. [Mütercim]

579 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, 1/293

bin Hüseyin, Yusuf bin Musa, Muhammed bin Yahya, Muhammed bin Ahmed bin Vâsıl, Salih bin Ali el-Halebî, Yakup bin Yusuf el-Mutavviî, Muhammed bin Hasan bin Harun *rahimehumullah*; bütün bu âlimler yakın manalarla Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle dediğini bize haber etti: "Tafdîl hususunda, Ebu Bekir, Ömer ve Osman; halifelikte ise Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'dir *radıyallahu anhum*."

Abdullah bin Ahmed: "Bu, Sefîne[580] ve İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın sözüne bina edilmiştir."

Ahmed bin Hüseyin: "Hilafet otuz senedir."

Muhammed bin Yahya: "Ali *radıyallahu anhu*'nun imam olmadığını iddia eden kişi acaba hangi görüşü tutar? O, hadleri ikame etmedi mi? İnsanlara hac yaptırmadı mı? Şöyle yapmadı mı? Böyle yapmadı mı? Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı 'Ey müminlerin emiri!' demiyorlar mıydı?"

Salih bin Ali: "Hilafet hususunda Ali *radıyallahu anhu* da tevakkuf eden kişi benim hoşuma gitmez."[581]

Ahmed bin Hasan et-Tirmizî bize şöyle anlattı: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: 'Ali *radıyallahu anhu* halifedir.' diyor musun? 'Evet.' dedi ve Sefîne hadisini zikretti."

Yine Ahmed bin Hasan demiştir ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Ali *radıyallahu anhu* adil bir imamdır."[582]

Esrem bize şöyle anlattı: "Osman *radıyallahu anhu*'dan sonraki şûrada bulunan beş kişiyi birbirine denk tutuyorum." diyen biri hakkında kendisine sorulduğu sırada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Bana gelince; takdim hususunda Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum* derim. Hilafet hususunda ise, Ali *radıyallahu anhu* bize göre halifelerdendir."[583]

---

580 İleride gelecektir.

581 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâilu'l-İmâm Ahmed, 277. Bu hususta İbn Teymiyye rahimehullah, İmam Ahmed rahimehullah'dan kesin olarak aktarılanın "Ali radıyallahu anhu'nun hilafeti hakkında tevakkuf eden kişinin bidatçi sayılması" olduğunu zikretmiş ve şöyle demiştir: Bu kişi ailesinin eşeğinden daha fazla yolunu şaşırmıştır. Böyle birinden uzak durmak emredilir ve nikahlanmaktan nehyedilir. el-Fetâvâ, 4/484

582 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

583 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu İmam Ahmed rahimehullah'ın mezhebinden râcih (tercih

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın Ali *radıyallahu anhu* ve hilafeti hakkında konuşurken şöyle dediğini işittim: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı ondan razı oldular. Onun yanında toplandılar. Ali *radıyallahu anhu* hadleri ikame ederken ashabdan bazısı gelir ama onun bu yaptığını reddetmezdi. Onu 'halife' olarak isimlendirmişlerdi. Hutbe verirdi, ganimetleri taksim ederdi kimse de bunu reddetmedi." Hanbel dedi ki: Ona dedim ki: "Ali *radıyallahu anhu*'nun hilafeti sabit midir?" Dedi ki: "Subhanallah! Ali *radıyallahu anhu* hadleri ikame eder, [hırsızın elini] keser, zekâtı toplardı ve onu kendisine vacip olan bir hak olmaksızın taksim ederdi. Bu sözden[584] Allah'a sığınırım. Evet. O, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının kendisinden razı olduğu, arkalarında namaz kıldığı, beraber gazveye çıktığı, cihad ettiği, hac yaptıkları bir halifedir. Onu, razı olarak ve inkâr etmeyerek 'müminlerin emiri' diye isimlendirirlerdi. Biz onlara tabi olanlarız, Allah ve Rasûlü'nün bize emrettiği ile beraber onlara tabi olmakla inşallah Allah'tan sevap umarız."

Hanbel dedi ki: Amcam Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Biz Allah ve Rasûlü'nün öne aldığını öne alırız; Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'yu
152 Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne almıştır. O, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken insanlara namaz kıldırmıştır. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onu seçmesi ashabı arasından onun için bir fazilettir. Sonra Ebu Bekir *radıyallahu anhu* kendisinden sonra faziletinden dolayı Ömer *radıyallahu anhu*'yu öne geçirdi. Sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı şûra olarak biraraya geldi. En hayırlıları Ömer *radıyallahu anhu*'dan sonra geride kalanları en hayırlısı olarak Osman *radıyallahu anhu* üzerinde biraraya geldiler. Bunlar imamlardır ve Ali *radıyallahu anhu* da bunlardan sonra adaletli bir imamdır. Onun imameti sabittir, hükümleri geçerlidir, emri meşrudur, Osman *radıyallahu anhu*'dan sonra insanların imamete en hak sahibi olanıdır. Bu imamlar, hidayet imamlarıdır. Allah *azze ve celle* onlara rahmet etsin."[585]

İsmail bin Ebu Halid'in rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir: "Ali *radıyallahu anhu*'ya birtakım yardım dinarları geldi, onu Müslümanlara paylaştırdı."[586]

---

edilen) olan görüşüdür.

584 "Hilafeti sabit midir?" sözünden. [Mütercim]

585 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu bütün Selef alimlerinin görüşüdür.

586 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Abdurrahman bin Aclân'ın rivayet ettiğine göre ninesi şöyle demiştir: "Ali *radıyallahu anhu* baharatları, ganimetleri ve şunu-bunu aramızda kese kese dağıttı."[587]

Said bin Ubeyd et-Tâî'nin şeyhlerinin birinden rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Ali *radıyallahu anhu*'ya nar getirildi, onu dağıttı. Bizim mescidimizin payına da yedi veya sekiz nar düştü."[588]

Ebu Talib'in bize anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle denildi: "Sefîne hadisini delil getiriyor musun?" Dedi ki: "Bunu reddedecek ne var ki?" Denildi ki: "Ali *radıyallahu anhu*'nun hilafeti şûra ve emir olmaksızın olmuştur." Dedi ki: "Bu hususta konuşma! Ali *radıyallahu anhu* insanlara hac yaptırır, hadleri ikame eder, ganimeti taksim ederdi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı ona 'Ey müminlerin emiri!' diye nida ederken nasıl halife olmasın?"[589]

Harun bin Yakup el-Hâşimî bize şöyle anlattı: Babamın şöyle dediğini işittim: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "İçlerinde Ammar bin Yasir ve İbn Mesud gibi Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir grup onu 'müminlerin emiri' diye isimlendirmişken Ali *radıyallahu anhu*'yu hilafetten ne uzaklaştırabilir ki?"[590]

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Ali *radıyallahu anhu* bana göre hadleri ikame eden bir halifedir. Ona 'müminlerin emiri' denir ve bu inkâr edilmez." Ebu Abdullah *rahimehullah* bana dedi ki: "Bunu yaz. Kim Ali *radıyallahu anhu*'nun halife olduğu görüşüne giderse kuvvet bulur." Bunu kitabından bize yazdırdı.[591]

Salim bin Ebu'l-Ca'd'ın rivayet ettiğine göre Muhammed bin el-Hanefiyye[592] şöyle demiştir: Osman *radıyallahu anhu* [evinde] mahsur durumdayken Ali *radıyallahu anhu* ile beraberdim. Onun yanına bir adam geldi ve "Müminlerin emiri öldürüldü." dedi. Sonra bir adam daha geldi "Müminlerin emiri şimdi öldürüldü." dedi. Ali *radıyallahu anhu* ayağa kalktı.

---

587 Bu rivayetin isnadı hasendir.

588 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

589 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

590 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

591 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

592 Ali radıyallahu anhu'nun evlatlarındandır. [Mütercim]

Muhammed bin el-Hanefiyye devamla şöyle anlattı: "Onun için korktuğumdan dolayı kuşağından tuttum. [Bana dönerek] dedi ki: 'Aç yolumu, anasız kalasıca!" Bunun üzerine Ali *radıyallahu anhu* [Osman'ın öldürüldüğü] eve geldi. Adam öldürülmüştü, Ali *radıyallahu anhu* kendi evine geldi ve içeriye girip kapıyı üzerine kapattı. İnsanlar ona gelip kapıyı vurdular, yanına girip şöyle dediler: "Bu adam (Osman) öldü, [şimdi] insanlara bir halife gerek ve biz bu işe senden daha hak sahibi birini bilmiyoruz." Ali *radıyallahu anhu* onlara "Hayır, beni istemeyin! Ben sizler için vezir (yardımcı) olurum, benden daha hayırlısı da size emir olur." dedi. Onlar da "Hayır! Vallahi biz bu işe senden daha hak sahibi birini bilmiyoruz." dediler. Dedi ki: "Eğer bu isteğimi kabul etmiyorsanız (illaki beni istiyorsanız) benim biatim gizli olmamalıdır. Ben mescide giderim bana biat etmek isteyenler biat ederler." Bunun üzerine mescide gitti ve insanlar O'na biat etti.

Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Ben bunu sadece ondan (İshak bin Yusuf) işittim, bu ne güzel bir hadistir."[593]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Sefîne hadisini zikrettim, o da tashih etti (sahih kabul etti). Dedim ki: "Onlar [Sefîne hadisinin ravisi] Said bin Cühmân'ı ta'n ediyorlar." Dedi ki: "Said bin Cühmân sikadır. Ondan birden fazla âlim rivayette bulunmuştur, Hammâd, Haşrec, Avvâm bunlardandır ve daha birçokları vardır rivayette bulunan. Ebu Abdullah *rahimehullah*'a, Yahya bin Said el-Kattân'ın Said bin Cühmân hakkında [kötü] konuştuğunu söyledim." Ebu Abdullah *rahimehullah* kızdı ve şöyle dedi: "Bu batıldır, Yahya'nın onun hakkında konuştuğunu işitmedim. Said bin Cühmân'dan birden çok insan rivayette bulunmuştur." Yine Ebu Abdullah *rahimehullah* demiştir ki: "Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali *radıyallahu anhum* adaletli imamlardır. [İnsanlara beytülmaldan] verdiklerinde, bu verdikleri geçerlidir. Ali *radıyallahu anhu*'nun adaletiyle ilgili; onun narları ve baharatları taksim ettiği bize ulaşmıştır. O, hadleri ikame etmiştir, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı ona 'Ey müminlerin emiri!' diyordu. Onlar Ali *radıyallahu anhu*'nun üzerinde icmâ etmeleri ve ona 'müminlerin emiri' demelerine rağmen o müminlerin emiri değil midir?" Ebu Abdullah *rahimehullah*, ona, halife demeyene sert çıkıyordu. Şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu*

---

593 Bu rivayetin isnadı hasendir. Daha önce Ali bin Ebu Talib radıyallahu anhu'nun ailesinin Osman radıyallahu anhu'ya gitmemesi için onu engelledikleri geçmişti. Târîhu't-Taberî, 5/152-153; er-Riyâdu'n-Nadra, 3/292; Zehâiru'l-Ukbâ, s.110

aleyhi ve sellem'in ashabı onu 'müminlerin emiri' diye isimlendirirlerdi. Bir de bunlar var." Bu sözüyle onun hilafetini ispat etmeyenleri kastediyordu. Sanki onları, yalan söylemeye nispet etmiş gibiydi.[594]

Ali bin Zekeriyya et-Temmâr'ın bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın Ali *radıyallahu anhu*'yu zikrettiğini bunun üzerine de "müminlerin emiri" dediğini işitmiştir. Şurâhe'yi recm etmesine[595] rağmen ona müminlerin emiri demeyen kişilere de şaşırmıştır.[596]

Hasan bin Ali bin Hasan dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın tafdîl meselesi hakkında şöyle dediğini işittim: "Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* derim ve bunlara Ali *radıyallahu anhu*'yu ekleyeni de kınamam." Daha sonra Hammâd bin Seleme'nin Said bin Cühmân'dan rivayet ettiği hadisi zikretti ki; Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الْخِلَافَةُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً»

"Hilafet ümmetim içerisinde otuz senedir."[597]

---

594 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

595 Şa'bî'nin rivayet ettiğine göre Şurâha el-Hemdâniyye Ali radıyallahu anhu'ya gelip "Ben zina ettim" dedi. Ona dedi ki: belki başka bir şeydir, belki rüyanda görmüşsündür, belki bunu yapmaya zorlanmışsındır (ikrâh). Kadın tüm bunlara "Hayır" cevabı veriyordu. Bunun üzerine perşembe günü kırbaçladı, cuma günü de recm etti ve şöyle dedi: Allah'ın kitabına göre kırbaçladım, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine göre de recmettim. Müsned, 1185. Benzer rivayetleri için bkz. Buhârî, 6812; Müsned, 716, 839, 941, 942, 978, 1190, 1210, 1317. İbn Hacer rahimehullah bu hadisin şerhinde şunları demektedir: Nesâî ve Dârekutnî rivayetine göre Şa'bî şöyle demiştir: Ali radıyallahu anhu'ya Şurâha el-Hemedâniyye getirildi ki bu kadın zina etmişti. Çocuğunu doğuruna kadar onu gönderdi. Doğurunca "Ona en yakın olan kadını bana getirin" dedi ve çocuğu ona verip kadını recmetti…. Şa'bî, Übey bin Ka'b'ın da bunu (hem kırbaç hem recm cezası) kabul ettiğini söylemiştir. Hâzimî der ki: Ahmed, İshak, Davud [ez-Zâhirî] ve İbnu'l-Münzir zina eden muhsan kişinin kırbaçlanıp sonra recmedileceğini söylemişlerdir. Cumhur -aynı zamanda Ahmed'den de gelen bir rivayettir- ikisinin birleştirilmeyeceğini söylemiştir. Fethu'l-Bârî, 15/604, 605, 6812. Hadisin şerhi [Mütercim]

596 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

597 Ebu Davud, 4646; 4647; Tirmizî, 2226; Ahmed, 21919, 21923, 21928; İbn Ebi Asım, Kitâbu's-Sünne, 2/562.

İbn Teymiyye rahimehullah bu hadisi zikrettikten sonra şöyle demiştir: Bu, meşhur bir hadistir…İmam Ahmed rahimehullah ve diğerleri insanların bu konudaki ihtilafından do-

Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Ali *radıyallahu anhu* bize göre hidayete erdirilmiş raşid halifelerdendir. Hammâd bin Seleme bize göre sikadır (güvenilirdir). Onun hakkında her gün basiretimiz artar."[598]

Haşrec bize şöyle anlattı: "Said bin Cühmân'a dedim ki: 'Sefine ile nerede karşılaştın?' Dedi ki: 'Haccâc zamanında Batn-ı Nahle'de."[599]

Hüseyin bin Fadl bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkındaki [tafdîl meselesinde] sünnet soruldu. Dedi ki: "İbn Ömer *radıyallahu anhuma* hadisinde Ebu Bekir, Ömer ve Osman *radıyallahu anhum* vardır. Ali *radıyallahu anhu* Sefîne hadisinde halifelerden sayılmıştır. Ali *radıyallahu anhu* halifelerdendir. Hilafet otuz sene sürecektir."[600]

Ebu Bekir bin Sadaka'yı şöyle derken işittim: "Arkadaşlarımızın birçoğundan ve Kasım bin el-Cebelî'den birden fazla kez şunu işittim: 'Onlar Ebu Abdullah *rahimehullah*'a gitmişler. Ona Sefîne hadisi sorulmuş o da bu hadisin sahih olduğunu söylemiş. Bunun üzerine bir adam Said bin Cühmân'ın zayıf olduğunu ima edercesine konuşunca Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiş: 'Salih! Tut şunun elinden, dışarı çıkar! Bu adam Sefine hadisini ta'n etmek istiyor."[601]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Bize Rakka'dan[602] bir topluluk yanlarında bulunan bir kâğıt parçasıyla beraber geldi. Biz de bu kâğıdı Ebu Abdullah'a getirdik ve dedik ki: "Allah sana merhamet etsin, 'Said bin Cühmân'ın rivayet ettiği Sefîne hadisi batıldır.' diyen kişiye ne dersin?" Dedi ki: "Bu kötü bir sözdür. Bu topluluktan kaçınılır, onlarla oturulmaz ve onların durumları insanlara anlatılır."[603]

---

layı Ali radıyallahu anhu'nun hilafetinin süresi hakkında bu hadise dayanmıştır. Öyle ki Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "[Hilafet konusunda] Ali radıyallahu anhu'yu dördüncü olarak kabul etmeyen kişi ailesinin eşeğinden daha fazla yolunu şaşırmıştır." Böyle bir kişiyle nihaklamayı yasaklamıştır. Bu, fakihlerin, sünnet sahibi alimlerin, marifet ve tasavvuf ehlinin ittifak ettiği bir meseledir ve aynı zamanda halkın da mezhebidir. el-Fetâvâ, 35/18, 19

598 Bu rivayetin isnadı hasendir.

599 Bu rivayetin isnadı hasendir. Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, 1/482

600 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

601 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

602 Harrân'la arasında üç günlük mesafe bulunan Fırat'ın üzerindeki meşhur bir şehir. Merâsidü'l-İttilâ', 2/626

603 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Salih bin Ahmed'in bize anlattığına göre o, babasına bu mesele hakkında şöyle demiştir: "Biri derse ki; 'Ali *radıyallahu anhu*'nun hilafetini isbat eden kişiye, onu, üstünlük olarak dördüncü sırada söylemesi gerekir mi?' Dedi ki: 'Biz ancak gelene[604] tabi oluruz. [Rivetler dururken] bizim sözümüz/görüşümüz nedir ki? Ali *radıyallahu anhu* bana göre halifedir. Kendini 'müminlerin emiri' diye isimlendirmiştir, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da onu 'müminlerin emiri' diye isimlendirmiştir. Bedir ehli de sayıca kalabalıkken onu 'müminlerin emiri' diye isimlendiriyordu.' Dedim ki: 'Biri derse; Hâricîlerden birininin kendini 'müminlerin emiri' diye isimlendirdiğini ve insanların da aynı şekilde ona 'müminlerin emiri' dediğini görüyoruz. Dedi ki: 'Bu çirkin ve kötü bir sözdür. Ali *radıyallahu anhu* Hâricî birine mi kıyaslanır? Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı diğer insanlara mı kıyaslanır? Bu kötü bir sözdür. O kişi 'Ali de Hâricîdir.' der mi acaba? Öyleyse bu da kötü bir sözdür."[605]

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel bize şöyle haber etti: Babama hilafet hakkında sordum, meseleyi zikretti. Babamın şöyle dediğini işittim: Hilafet, Sefîne'nin Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği şu hadis üzeredir; ***"Hilafet, ümmetim içerisinde otuz sene sürecektir."***[606]

Salih bin Ahmed bize bu mesele hakkında şöyle anlattı: Babamın şöyle dediğini işittim: "Ebu Bekir *radıyallahu anhu* iki sene ve biraz daha fazlası kadar, Ömer *radıyallahu anhu* on sene, Osman *radıyallahu anhu* on iki sene, Ali *radıyallahu anhu* ise altı sene kadar hüküm sürmüştür."[607]

İshak bin İbrahim el-Beğavî bize şöyle anlattı: Bir gün biz de yanındayken Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın yanında şöyle zikredildi, dediler ki: "Ey Ebu Abdullah! Buralarda 'Kim Ali'ye adaletli imam derse, Talha ve Zübeyir *radıyallahu anhuma*'nın kanlarını heder etmiştir.' diyenler var." Bunun üzerine onun yanında bulunan bir topluluk ona şöyle dedi: "Ey Ebu Abdullah! Bu söz küfürdür. Zira bu âlemlerin Rabbi *tebareke ve teala*'nın hükmüdür/kaderidir. Bunu söyleyen kişi sanki tutulan bir hüküm vermiştir.

---

604 Yani İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın hadisine.

605 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

606 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

607 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Bekir es-Sıddık'ın hilafeti iki sene üç ay, Ömer'in hilafeti on buçuk sene, Osman'ın hilafeti on iki sene, Ali'nin hilafeti ise dört sene dokuz aydır. Hasan bin Ali'nin hilafeti de altı ay sürmüş sonra da hilafeti Muâviye'ye bırakmıştır. Allah hepsinden razı olsun. Bkz. Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, s.545

Talha bin Ubeydullah *radıyallahu anhu*'ya gelince; Mervân bin el-Hakem onun için bir ok çekmişti. O da o sırada onlarla beraber Cemel gününde safta duruyordu ve 'Osman'ın kanını senden başkasından sormam.' demişti. Bunun üzerine Mervân ona bir ok attı ve onu öldürdü. Zübeyir bin Avvâm *radıyallahu anhu*'ya gelince İbn Cürmûz[608] onu öldürmüştür. Ali *radıyallahu anhu* şöyle diyordu: 'Safiyye'nin oğlunu öldüreni cehennemle müjdele! Bu kanlar, Ali *radıyallahu anhu*'nun kendisinden beri olduğu kanlardır.' Ahmed *rahimehullah* şundan başkasını demedi: 'Bu, helâk olmaktır. Bunu söyleyen kişi ne hadis konusunda ne de fıkıh konusunda basiret sahibidir."[609]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında sordum, dedi ki: "İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın hadisi üzere Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir sonra Ömer sonra Osman'dır *radıyallahu anhum*." Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Ali *radıyallahu anhu* halifelere dahildir." Dedim ki: "Sen, hilafet hususunda üçünden sonra geride kalanların en hayırlısı Ali *radıyallahu anhu*'dur demiyor musun?" Dedi ki: "O, halifedir." Dedim ki: "Talha ve Zübeyir *radıyallahu anhuma*'nın aleyhinde olan (yaptıkları) buna dahil değil midir?" Dedi ki: "Hayır. Talha ve Zübeyir *radıyallahu anhuma* aleyhinde ne yapmış ki? Ali *radıyallahu anhu* hadleri ikame eder, ganimeti taksim eder, insanları biraraya getirirdi. Onun halife olmadığını söylersen, bu sözde cidden çirkinlik vardır."[610]

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî bana haber etti: O, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Ben ve bazı kardeşlerim senin Ali *radıyallahu anhu*'yu hilafete dahil etmene şaşırıyoruz." Bana dedi ki: "Ali *radıyallahu anhu*'nun kendine 'müminlerin emiri' demesini ve ona 'Ey müminlerin emiri!' denilmesini, insanlara hac yaptırmasını, bütün bu hükümleri ve insanlara namaz kıldırmasını, el kesmesini ve kısas alarak öldürmesini napayım? Ne diyeyim bu konuda? Terk mi edilsin bunlar?" Dedim ki: "Talha ve Zübeyir *radıyallahu anhuma*'nın onunla savaşmasını ve akan kanları ne yapacaksın? Bunlara ne dersin?" Dedi ki: "Bize ne Talha

608 İsminin "Amr" olduğu söylenmiştir, "Umeyr" de denmiştir. Onu "Vâdi's-Sibâ'" (Yırtıcı hayvanlar vadisi) adlı yerde öldürmüştür. İbn Sa'd, et-Tabakât, 3/111, 112

609 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

610 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

ve Zübeyir *radıyallahu anhuma*'nın yaptıklarından?" Bunu zikretti sonra da bize birden fazla kere "Bize ne onların savaşından! Akan o kanlardan!" dedi ve onun hac yaptırmasını, hüküm vermesini aynı şekilde zikretti. Abdülmelik dedi ki: "Bu, benden en son ayrıldığında -ki o sırada oturuyorduk- üzerinde olduğu görüştür."[611]

Bekir bin Muhammed bin el-Hakem'in bize babasından anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah* ona şöyle demiştir: "Ali *radıyallahu anhu*'nun hilafeti sabit değil midir? Subhanallah! O, hidayete erdirilmiş raşid halifelerden bir imamdı." Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Said bin Cühmân'dan birçok kişi rivayette bulunmuştur." Ona, Sefîne'nin hadisini Said bin Cühmân sebebiyle zayıf görenler hakkında sordum. Dedi ki: "Bu ne kadar kötü bir sözdür. Said bin Cühmân bilinen bir adamdır. Hammâd bin Seleme, Hammâd bin Zeyd, Avvâm, Abdülvâris, Haşrec bin Nebâte, işte bu beş kişi ondan rivayette bulunmuşlardır." Dedim ki:

-Ali *radıyallahu anhu*'nun hilafetini isbat/kabul etmeyen kişi hakkında ne dersin?

Dedi ki:

- Bu ne kadar kötü bir sözdür.

- Peki Ehl-i sünnet'ten midir?

- Onu Ehl-i sünnet'ten çıkarmaya cüret edemem. O, tevil etmiş ancak yanılmıştır.

-İbn Mesud *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiği "İslam'ın değirmeni otuz beş sene dönecektir." hadisini söyleyen kişi[ye ne demeli]?

Ahmed bin Hasan dedi ki: "Otuz altı senedir ve Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hicretinden itibarendir."

- Bu kişi cüret etmiş ama [doğru] bilememiştir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisi hayattayken İslam'ı yıllarla vasfetmesi olabilir şey midir? O ancak kendisinden sonraki yılları vasfetmiştir. Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum:

- Ali'nin hilafeti hakkında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen bir haber sabit olmuş mudur?

[611] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

- Kim Ali *radıyallahu anhu*'nun hilafetini isbat etmeyip de Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının karmaşa ve fitne içinde olduğunu iddia edip onların hükümlerini iptal eder? Bu hususta Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Sefîne hadisi ve İbn Mesud hadisi rivayet edilmiştir. İbn Mesud *radıyallahu anhu* hadisi şöyledir; Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«تَدُورُ رَحَا الْإِسْلَامِ لِخَمْسٍ وَثَلَاثِينَ»

"İslam'ın değirmeni otuz beş sene dönecektir."[612]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların durumunun hak üzere otuz beş sene daha devam edeceğini isbat etmiştir. Zührî *rahimehullah*'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Muâviye *radıyallahu anhu*'nun hilafeti beş seneydi. Ona hiçbir şekilde karşı çıkılmadı." Bu Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in "otuz beş sene" hadisi üzere söylenmiş bir sözdür. Mansûr, Ribî'den, o da Berâ bin Nâciye'den o da Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan şöyle rivayet etmiştir:

"İslam'ın değirmeni otuz beş sene sonra zail olacaktır."[613]

Ebu Bekir el-Hallâl dedi ki: "Şayet insanlar her şeyde Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın sözünü düşünse, konuştuğu şeyin manalarını akletse ve dediklerini anlayış ve tevazu ile alsa; dünyada onun zamanında hadislere tabi olma konusunda onun denginin olmadığını, hadislerin manalarını ve dahî her şeyi onun kadar iyi bilen birinin olmadığını bilir. Hamd Allah'a mahsustur. Ben bu hususta birden fazla yerde konuştum ve birçok ilimde onun konuştuğu şeyin manalarını beyan ettim. On kişinin cennette olduğuna dair şahitlik etme meselesinde, Abdurrahman bin Mehdî'nin, Evzâî'nin ve diğerlerinin söylediklerini Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen hadislerle reddetme konusundaki konuştuklarına bakın! Yine kendi zamanlarındaki alimlere karşı, hadis[ler]in manaları ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözüne binâen onlar (on kişi) için [cennete] şahitlik etmeyi tesbit etme işini alimlere açığa kavuşturana kadar kendisini yormasına bakın! Aynı şekilde Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu*'nun hilafetini

---

612 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, 4254; Müsned, 3707, 3758, 4315

613 Bu rivayetin isnadı hasendir.

sabit kılmakla ilgili yaptığı beyana ve bununla ilgili hadislerle nasıl delil getirdiğine, bu hususta [kötü] konuşanı kabullenmemesine, onlarla Talha, Zübeyir *radıyallahu anhuma* ve diğerleri hakkında konuştuklarından ötürü büyük bir savaşa girmesine ve onlara nasihat, şefkat yollu cevaplar vermesine, hak menhece çağırmasına ve kendisinin de onların [bazı] görüşlerini, fikirlerini almasına bakın! Onlar (Selef alimleri) bu şekilde oldukları için söyledikleri hiçbir söze ve yaptıkları hiçbir şeye karşı çıkılmadı. Onlar dinin kanunlarının yollarını gösteren imamlardır. El-Berr ve er-Rahîm olan Allah'tan, kulu ve rasûlü Muhammed'e salât etmesini, bizim için peygamber olarak yaptıklarından dolayı onun karşılığını hayır olarak vermesini, ashabının da -Allah'ın salâtı onların da üzerine olsun- karşılığını bizim adımıza hayır olarak vermesini isteriz. Onlar ki, [hak] yolu açıkladılar ve Müslümanlara nasihat ettiler. Sonra onların ardından yüce Allah bizim adımıza Ahmed bin Hanbel'e, müşfik muallime, onlara (ashaba) tabi olmak ve onları güzel anmak gibi Allah'a yaklaştıran şeyleri gösterene en güzel şekilde karşılığını versin."[614]

Muhammed bin Râşid'in rivayet ettiğine göre Avf şöyle demiştir: "Ben, Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ın yanındaydım. Orada Ali *radıyallahu anhu*'ya tabi olduğundan dolayı Ebu Musa el-Eşarî *radıyallahu anhu*'yu[615] ayıplayan biri vardı. Hasan-ı Basrî *rahimehullah* buna kızdı, sonra da şöyle dedi: 'Subhanallah! Müminlerin emiri Osman öldürüldü, insanlar da en hayırlıları üzerinde bir araya gelip ona biat ettiler. Ebu Musa ve ona tabi olanlar kınanır mı?"[616]

Ebu Abdurrahman Muâviye Bin Ebu Süfyân *Radıyallahu Anhu* ve Hilafeti

Ebu'n-Nasr el-İclî'nin bana haber ettiğine göre o Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Câbir bin Semure'nin rivayet ettiği:

«يَكُونُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ أَمِيرًا» أَوْ قَالَ: «خَلِيفَةً»

614 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

615 Osman radıyallahu anhu'nun Kûfe valisiydi.

616 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

"Benden sonra on iki imam (ya da) halife olacaktır."[617]

Hadisini sordum. Dedi ki: "Evet, böyle bir şey vârid olmuştur."[618]

Muhammed bin Ali'nin bana haber ettiğine göre Mühennâ onlara şöyle anlatmış: Ahmed *rahimehullah*'a Muâviye bin Ebu Süfyân *radıyallahu anhu* hakkında sordum. Dedi ki: "Sahabedir." Dedim ki: "Neredendir?" Dedi ki: "Mekkeli'dir, Şam'da ikamet etmiştir."[619]

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî bana haber etti, dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a dedim ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«يَنْقَطِعُ كُلُّ نَسَبٍ إِلَّا نَسَبِي وَسَبَبِي وَصِهْرِي»

"Benim akrabalığım ve nesebim dışında bütün akrabalıklar ve soylar kesilecektir"[620] dememiş midir? Dedi ki: "Elbette, demiştir." Dedim ki: "Bu, Muâviye *radıyallahu anhu* için geçerli midir?" Dedi ki: "Evet. Onun da [peygamberimizle] akrabalık ve nesebi vardır." İbn Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Onlara ne Muâviye *radıyallahu anhu*'dan? Allah'tan afiyet isteriz."[621]

---

617 Câbir bin Semure radıyallahu anhu demiştir ki: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "On iki emir olacak." Duyamadığım bir kelime söyledi, babam (Semure bin Cunâde) dedi ki: "Hepsi Kureyş'tendir" dedi. Buhârî, 7223; Müslim, 1821; Ebu Davud, 4279, 4280; Tirmizî, 2223; Müsned, 20815, 20814, 20817. Müsned'de bu manada (ufak lafız farklılıklarıyla) toplamda 32 rivayet vardır. [Mütercim]

618 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İmam Ahmed rahimehullah'ın "Böyle bir şey vârid olmuştur" sözüne gelince; şüphesiz alimler Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sözü hakkında ihtilaf etmişlerdir.

Birinci görüş: Bu on iki imam, dört halifenin hilafeti ile başlamış, Muâviye ve oğlu Yezîd ile devam etmiş ondan sonra da Abdülmelik bin Mervân ve dört evladı ile ve Ömer bin Abdülaziz ile tamama ermiştir. Bunlardan sonra da hilafet işi inhilâle sürüklenmiştir.

İkinci görüş: Bu, sahabeler dışındaki Emevîler'den olan halifelere işarettir.

Üçüncü görüş: Râfızîler ise bu hadisin kendi imamlarına has olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu, sahih temelli olmayan bir iddiadır.

619 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Muâviye radıyallahu anhu Ömer bin Hattâb radıyallahu anhu tarafından Şam'a vali tayin edilmiştir. Sonra Osman radıyallahu anhu zamanında da bu göreve devam etmiştir. Osman radıyallahu anhu katledilince onun katillerini aramaya çıkmış ve Ali radıyallahu anhu'ya muhalif olduğunu açıkça ilan etmiştir. Hasan bin Ali ile sulh yaptıktan sonra insanlar onun emirliği altında biraraya gelmiştir.

620 Bu hadisin tahrici bir sonraki rivayette gelecektir.

621 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Misver bin Mahreme'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Bütün nesepler kesilecektir ancak benim nesebim, soyum ve akrabalığım hariç."[622]

Ebu'l Muhayyâ et-Teymî'nin rivayet ettiğine göre Ömer bin Bezî' şöyle demiştir: "Ben Muâviye *radıyallahu anhu*'ya sövmek istediğim esnada Ali bin Abdullah bin Abbas'ı işittim, bana şöyle dedi: 'Yavaş ol! Ona sövme! Şüphesiz o, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in akrabasıdır."[623]

Ebu Talib'in anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuştur: "Muâviye, müminlerin dayısıdır, İbn Ömer müminlerin dayısıdır, diyeyim mi?" Dedi ki: "Evet. Muâviye *radıyallahu anhu*, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi olan Ebu Süfyân kızı Ümmü Habîbe'nin kardeşidir. İbn Ömer *radıyallahu anhuma* ise Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi olan Hafsa'nın kardeşidir." Dedim ki: "Muâviye müminlerin dayısı mıdır?", "Evet" dedi.[624]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Harun bin Abdullah'ın Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle dediğini işittim: "Bana Rakka'dan bir mektup geldi, bir topluluk, 'Muâviye müminlerin dayısıdır demeyiz.' diyormuş. Ebu Abdullah *rahimehullah* buna kızdı ve şöyle dedi: 'Onların bu konudaki itirazı nedir? Tevbe edene kadar onlara katı davranılır."[625]

Ebu'l Hâris şöyle anlatıyor: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a bir kağıt parçası uzattık, dedik ki: "Allah sana rahmet etsin, 'Muâviye vahiy katibidir demem, müminlerin dayısıdır demem, o, hilafeti kılıç zoruyla gasp ederek almıştır.' diyen kişi hakkında ne dersin?" Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bu kötü ve çirkin bir sözdür. Bu topluluktan kaçınılır, onlarla oturulmaz ve onların [bu] durumlarını insanlara beyan ederiz."[626]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kim daha faziletlidir; Muâviye mi yoksa Ömer bin Abdülaziz mi?" Dedi ki: "Muâviye *radıyallahu anhu* daha faziletlidir. Biz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına kimseyi kıyaslamayız." Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

---

622 Bu rivayetin isnadı hasendir. Müsned-i Bezzâr, 274; Taberânî, 3/44 H.No: 2633; Mecmau'z-Zevâid, 9/176; el-Câmiu's-Sağîr, 6343; İbn Adî, 1/271; et-Telhîsu'l-Habîr, 3/1154; Hilyetu'l-Evliyâ, 7/367

623 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

624 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

625 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

626 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

«خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِيَ الَّذِينَ بُعِثْتُ فِيهِمْ»

"İnsanların en hayırlısı benim içerisinde gönderildiğim asırdır."[627]

Yusuf bin Musa ve Ahmed bin Hüseyin bin Hassân bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Hiç kimse Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına kıyaslanır mı?" Dedi ki: "Allah'a sığınırım!" Denildi ki: "Muâviye *radıyallahu anhu*, Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah*'dan daha mı faziletlidir?" Dedi ki: "Ömrüme yemin olsun ki, evet." Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki:

"İnsanların en hayırlısı benim asrımdır."[628]

Bişr bin Hâris dedi ki: Muâfâ'ya soruldu ben de dinlemekteydim -ya da ben sordum dedi- "Muâviye *radıyallahu anhu* mu daha faziletlidir yoksa Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* mı?" Dedi ki: "Muâviye *radıyallahu anhu* Ömer bin Abdülaziz gibi altı yüz kişiden daha faziletlidir."[629]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e "İnsanların en faziletlisi kimdir?" diye sorul-

du. Şöyle buyurdu:

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنَا وَمَنْ مَعِي» قِيلَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ «الَّذِينَ عَلَى الْأَثَرِ» قِيلَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: الَّذِي عَلَى الْأَثَرِ» ثُمَّ رَفَضَهُمْ فِي الرَّابِعَةِ

---

627 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ömer bin Abdülaziz rahimehullah adil bir halifedir. Ancak adil olmasıyla beraber hiçbir sahabeden daha üstün olamaz.

Hadise gelince; İmrân bin Husayn radıyallahu anhuma şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ümmetimin en hayırlısı benim asrımdır, sonra onlardan sonra gelenler sonra da onlardan sonra gelenlerdir." İmrân der ki: Kendi asrından sonra iki asır mı yoksa üç asır mı zikretmiştir bilmiyorum. Buhârî, 2651, 3650, 6428, 6695; Müslim, 2535; Ebu Davud, 4657; Tirmizî, 2221, 2222, 2302; Nesâî, 3809; Müsned, 19820, 19823 [Mütercim]

628 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

629 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

"Ben ve benimle beraber olanlardır." Denildi ki: "Sonra kimdir?" Dedi ki: ***"Eser[im]/iz[im] üzere olanlardır."*** Denildi ki: "Sonra kimdir?" Dedi ki: ***"İz[im] üzere olanlardır."*** Sonra dördüncü seferde onlara cevap vermedi.[630]

Fadl bin Cafer bana şöyle anlattı: "Ey Ebu Abdullah! Kabîsa'nın rivayet ettiği Süfyân es-Sevrî *rahimehullah*'ın 'Adaletli imamlar beş tanedir: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer bin Abdülaziz.' sözü hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Bu batıldır." Süfyân *rahimehullah* adına bunun iddia edilmesini kastediyordu. Sonra dedi ki: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına kimse yaklaşamaz, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına kimse denk olamaz."

Muhammed bin Yezîd dedi ki: Ebu Ma'mer el-Kerhî'ye Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında sordum, dedi ki: "Ebu Bekir, Ömer, Osman *radıyallahu anhum*'dur." Dedim ki: "Yanımızdaki biri Ali ve Ömer bin Abdülaziz'i de ekliyor." Bunun üzerine Ebu Ma'mer dedi ki: "Bunu kimse dememişti. Yazıklar olsun sana kimdir bu? Böyle biriyle niye arkadaşlık ediyorsunuz? Muâviye *radıyallahu anhu* niye atlanıyor? Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı O'ndan sonra insanların en hayırlılarıdır. Şayet onlardan sonraki herhangi biri dağlar kadar amel yapsa yine de onlar bu kişiden üstün olurlar. Sebebi ise Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu sözüdür:

«لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ»

'Şayet sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin ne bir müddüne[631] ne de onun yarısına yetişebilir.'[632]

Şayet birinin kalbinde Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına karşı [kötü] bir şey varsa, kafir olur. Zira Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır: **"Filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış,**

---

630 Bu rivayetin isnadı hasendir. Müsned, 7957, 8483 [Mütercim]

631 Müd: Günümüzde takriben 509 gram olan bir ağırlık birimidir. [Mütercim]

632 Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ashabıma sövmeyin! Şayet sizden birisi Uhud Dağı kadar altın infak etse onlardan birinin ne bir müddüne ne de onun yarısına yetişebilir." Buhârî, 3673; Müslim, 2541; Ebu Davud, 4658; Tirmizî, 3861; Müsned, 11079, 11516, 11608

nihayet sapı üzerine dosdoğru dikilmiştir. Bu çiftçilerin hoşuna gider. [Onlar hakkındaki bu benzetme] kafirleri onlarla öfkelendirmek içindir."[633] Kimin kalbinde [onlara karşı] öfke varsa, o kafirdir." [634]

Ebu Hureyre el-Müktib Habbâb bize şöyle anlattı: Biz A'meş'in yanındaydık. Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah*'ı ve adaletini zikrettiler, bunun üzerine A'meş *rahimehullah* dedi ki: "Muâviye *radıyallahu anhu*'ya yetişseydiniz ne derdiniz acaba?" Dediler ki: "Ey Ebu Muhammed! Yumuşak huyluluğunu mu kastediyorsun?" Dedi ki: "Hayır, vallahi! Bilakis adaletinde [böyledir]."[635]

Yunus'un rivayet ettiğine göre Katâde şöyle demiştir: "Şayet Muâviye *radıyallahu anhu*'nun ameli gibisini yaparak sabahlasaydınız, birçoğunuz [sizin için] 'Bu mehdidir.' derdi."[636]

A'meş'in rivayet ettiğine göre Mücahid şöyle demiştir: "Muâviye *radıyallahu anhu*'yu görseydiniz 'Bu mehdidir.' derdiniz."[637]

Ebu Bekir bin Ayyâş'ın rivayet ettiğine göre Ebu İshak şöyle demiştir: "Ondan sonra onun gibisini görmedim." Muâviye *radıyallahu anhu*'yu kastediyordu.[638]

Muhammed bin Zenbûr bize şöyle anlattı: Fudayl bin İyâd *rahimehullah* dedi ki: "Kendim için en sağlam (güvendiğim) amelim Ebu Bekir, Ömer, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh *radıyallahu anhum*'u ve Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının tümünü sevmemdir." O, Muâviye *radıyallahu anhu*'ya rahmet okur ve şöyle derdi: "O, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının âlimlerindendi."[639]

Ali bin Ebu Hamle, babasından şöyle anlatıyor: "Minberde olduğu sırada Muâviye *radıyallahu anhu*'nun üstünde yamalı bir elbise gördüm."[640]

---

633 Fetih, 48/29

634 Bu rivayetin isnadı hasendir.

635 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

636 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

637 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

638 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

639 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

640 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Atâ'nın İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'dan rivayet ettiğine göre Muâviye *radıyallahu anhu*, ona "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in saçından makasla kısaltırken gördüğünü" haber vermiş. Atâ dedi ki: "İbn Abbas'a şöyle dedim: 'Bu [rivayet], bize ancak Muâviye *radıyallahu anhu* yoluyla ulaşmıştır." Bunun üzerine dedi ki: "Muâviye, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e karşı [yalan söylemekle] itham edilmiş değildir."[641]

İbn Sîrîn *rahimehullah*'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Muâviye *radıyallahu anhu* hadis hususunda Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e karşı itham edilmemiştir."[642]

Ebu Bekir'in bize Ebu İshak'tan anlattığına göre o şöyle demiştir: "Muâviye *radıyallahu anhu* [hilafete] gelince, bana varıncaya kadar bütün insanlara babalarına verilen ikramiyeyi arz etti. Bana da üç yüz dirhem verdi."[643]

Hemmâm bin Münebbih'ten rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'yı şöyle derken işittim: "Muâviye'den daha çok sultanlığa yakışan birini görmedim. İnsanlar onda geniş bir vadiye rastlarlardı. O, dar ve iş yürütmez; somurtkan ve kızgın değildi." Ahmed bin Yahya Sa'leb'e İbn Abbas'ın "Muâviye *radıyallahu anhu* dar ve iş yürütmez değildi." sözünü sordum. Dedi ki: "O, işleri kontrol ederdi." Sa'leb'e dedim ki: "O, dar ahlaklı olmayı mı kastetmiştir?" Dedi ki: H"em ahlak hem de başka şeylerde ancak en çok mal hususunda [dar değildi, gönlü boldu]." Sa'leb'in çoğunlukla "O, işleri kontrol ederdi." sözünü söylediğini gördüm.[644]

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: İbn Ömer *radıyallahu anhuma* "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra Muâviye kadar siyahını görmedim." sözüyle hakkında babamın şöyle dediğini işittim: "Bunun tefsiri 'ondan daha cömertini' şeklindedir."[645]

Ebu Bekir el-Hallâl dedi ki: Bu tefsiri Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'dan birden fazla sika (güvenilir) ravi rivayet etmiştir. Onlardan biri, Bişr bin Hâris'in arkadaşı Muhammed bin Müsennâ'dır. ed-Dûrî bunu bazı

641 Bu rivayetin isnadı zayıftır.
642 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
643 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
644 Bu rivayetin isnadı sahihtir.
645 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

arkadaşlarından aktarmıştır, ben onun da ancak Muhammed bin Müsennâ'dan işittiğini zannediyorum. Çünkü ikisi de bu sözü Nuh bin Yezîd'den rivayet etmişlerdir. ed-Dûrî bize şöyle anlattı -rivayet zincirini saydı- Nâfi'nin rivayet ettiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra Muâviye'den daha siyahını (cömerdini) görmedim." Nâfi dedi ki:

- O, Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'dan daha mı cömertti?

- Vallahi Ebu Bekir daha hayırlıdır, o ise Ebu Bekir'den daha cömerttir.

- O, Ömer *radıyallahu anhu*'dan daha mı cömertti?

- Ömer, vallahi ondan daha hayırlıdır. O ise vallahi Ömer'den daha cömerttir.

- O, Osman *radıyallahu anhu*'dan daha mı cömerttir?

- Vallahi Osman efendidir, o ise Osman'dan daha cömerttir.[646]

ed-Dûrî dedi ki: "Arkadaşlarımızdan bazısı Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın 'siyah, cömert manasındadır' dediğini söylemişlerdir."[647]

Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah*'ın rivayet ettiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Muâviye, insanların en halîmidir." Dediler ki: "Ey Ebu Abdurrahman! Peki, Ebu Bekir *radıyallahu anhu*?" Dedi ki: "Ebu Bekir, Muâviye'den daha hayırlıdır. Muâviye insanların en yumuşak huylularındandır." Dediler ki: "Ey Ebu Abdurrahman! Peki Ömer *radıyallahu anhu*?" Dedi ki: "Ömer, Muâviye'den daha hayırlıdır. Muâviye insanların en yumuşak huylularındandır."[648]

Ma'mer'in rivayet ettiğine göre Zührî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Muâviye *radıyallahu anhu* Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu*'nun hayatı üzere yaşamış ve onda hiç kusurlu davranmamıştır."[649]

Halid bin Saîd bin Amr bin Said dedi ki: Babam şöyle dedi: "İbn Zübeyir *radıyallahu anhuma* hilm hususunda Muâviye *radıyallahu anhu*'ya benzerdi."[650]

---

646 Bu rivayetin isnadı hasendir.

647 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

648 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

649 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

650 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Ebu Salih el-Ferrâ dedi ki: Yusuf bin Esbât'ın şöyle dediğini işittim: Adamın biri Süfyân es-Sevrî *rahimehullah*'a "Osman *radıyallahu anhu*'ya buğz ettiğin bize ulaştı." dedi. Bunun üzerine Süfyân *rahimehullah* korktu ve şöyle dedi: "Hayır, vallahi! [Ona da] Muâviye'ye de [buğzetmiyorum]. Allah ikisine de rahmet etsin."[651]

Fadl bin Ziyâd şöyle anlatıyor: Muâviye ve Amr bin el-Âs *radıyallahu anhuma*'yı kınayan bir adam hakkında "Bu kişiye Rafızi denilebilir mi?" diye Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sorulduğu sırada onu, şöyle derken işittim: "Şüphesiz o ikisi aleyhinde ancak içi kötü biri cürret edebilir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından herhangi birini kınayan kimse ancak içi pis/kötü olan biridir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"İnsanların en hayırlısı benim asrımdır."***[652]

Ebu Talib bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum: "Muâviye İslam'dan başka bir şey üzerine ölmüştür ya da kafirdir." diyen birinden hadis yazılır mı? "Hayır." dedi sonra da şöyle devam etti: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından hiç kimse tekfir edilmez."[653]

Yusuf bin Musa bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Muâviye *radıyallahu anhu*'yu kınayan ve onu [halife değil de] sultan olarak gören biri hakkında soruldu. Dedi ki: "O kişi düşmanlık edilmeye pek layıktır."[654]

Muhammed bin Musa şöyle dedi: Ebu Bekir bin Sindî'yi şöyle derken işittim: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim, adamın biri "Ey Ebu Abdullah! Benim bir dayım var. Muâviye *radıyallahu anhu*'yu küçümsüyor/kınıyor. Ben de kimi zaman onunla beraber yemek yemişimdir [ne yapmalıyım?]" diye sordu. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* hemen şöyle dedi: "Onunla beraber yemek yeme!"[655]

Muhammed bin Cafer bin Zübeyir'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Zübeyir *radıyallahu anhuma* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* için katiplik yapanları zikrederken Abdullah bin Erkam ve Muâviye'yi de zikretti.[656]

---

651 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

652 Bu rivayetin isnadı hasendir. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 8/139. Hadisin kaynakları ve metni daha önce geçmişti.

653 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

654 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

655 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

656 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Amr bin Murre Muâviye *radıyallahu anhu*'ya şöyle demiştir: "Ey Muâviye! Gerçekten ben Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işittim: 'Kapısını ihtiyaçlara, taleplere, fakirliğe karşı kapatan hiçbir imam -ya da- vali yoktur ki Allah *azze ve celle* onun ihtiyacına, talebine ve sıkıntısına karşılık göklerin kapısını kapatmış olmasın.' Muâviye *radıyallahu anhu* bunun üzerine insanların ihtiyaçlarıyla ilgilenmesi için birini görevlendirdi."[657]

İrbâd bin Sâriye *radıyallahu anhu* dedi ki: Ramazan ayında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahura davet ederken şöyle dediğini işittim: "Mübarek kahvaltıya gelin." Yine onu şöyle derken işittim: "Allah'ım! Muâviye'ye hesabı, kitabı öğret ve onu azaptan koru."[658]

Rebîa'nın rivayet ettiğine göre Yezîd şöyle demiştir: Şam ehlinden bir grup Amed'de (Diyarbakır) ribattaydılar (nöbet). Hıms'ın sorumlusu ise Umeyr bin Sa'd idi. Osman *radıyallahu anhu* onu azledip yerine Muâviye *radıyallahu anhu*'yu vali tayin etti. Bu durum Hıms ahalisine ulaşınca onlara ağır geldi. Bunun üzerine Abdurrahman bin Ebu Umeyre el-Müzenî şöyle dedi: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Muâviye'ye şöyle derken işittim:

«اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا، وَاهْدِهِ وَاهْدِ بِهِ»

"Allah'ım! Onu hidayete ermiş ve hidayete erdirilmiş biri eyle. Ona hidayet et ve onunla [diğer insanlara] hidayet ver."[659]

Mesleme bin Muhalled, Muâviye radıyallahu anhu'yu yemek yerken görmüş, bunun üzerine Amr bin el-Âs'a, "Senin bu amcaoğlun çok yiyor (iştahlı)." Dedi ki: "Ben diyorum ki, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işittim:

---

657 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, 2/1050. Ayrıca hadis için bkz. Ebu Davud, 2948; Tirmizî, 1332, 1333; Müsned, 18033, 24009 Hükmü: Sahihtir.

658 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned, 17143, 17152; Fedâilu's-Sahâbe, 2/913-914. Ebu Davud, sahih senetle rivayet etmiştir (2344).

659 İbn Kesîr rahimehullah bunu zikretmiş ve şöyle demiştir: İbn Asâkir bunu Taberâni yoluyla rivayet etmiştir. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 9/122

[Hadisin son kısmı olan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in duası bölümü sahih senedle; Tirmizî, 3842 ve Müsned, 17895'de geçmektedir. Mütercim]

«اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الْكِتَابَ، وَمَكِّنْهُ فِي الْبِلَادِ، وَقِهِ الْعَذَابَ»

'Allah'ım! Ona kitabı öğret, şehirlerde kuvvet ver ve onu azaptan koru!'"[660]

Ebu'l-Yemân ya da ondan başkasının rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Şam'ın fethini zikretti, şöyle dedi:

«كَيْفَ وَإِنَّ مِنْهَا لَرِجَالًا نَحْنُ أَحْقَرُ فِي أَعْيُنِهِمْ مِنَ الْقِرْدَانِ فِي أَسْتَاهِ الْإِبِلِ».

وَفِي يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِحْصَرَةٌ فَوَضَعَهَا

بَيْنَ كَتِفَيْ مُعَاوِيَةَ وَقَالَ: «عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكْفِيَهُمْ بِغُلَامٍ مِنْ قُرَيْشٍ» .

وَقَالَ بِالْعَصَا فَثَبَّتَهَا بَيْنَ كَتِفَيْ مُعَاوِيَةَ

"Orada öyle adamlar var ki biz onların gözünde develerin sırtındaki kenelerden daha da hakiriz." Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elinde bir asa vardı, onu Muâviye'nin iki kürek kemiği arasına koyup şöyle dedi: ***"Belki de Allah azze ve celle onlara karşı Kureyş'ten bir çocukla yeterli gelecektir."*** Asa ile uğraştı ve onu Muâvie *radıyallahu anhu*'nun iki kürek kemiği arasında sabitledi.[661]

Şeddâd bin Evs *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مُعَاوِيَةُ أَحْلَمُ أُمَّتِي وَأَجْوَدُهَا»

"Muâviye, ümmetimin en halim ve en cömert olanıdır."[662]

---

660 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe, 2/915 (1750); Mecmau'z-Zevâid, 9/257; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 8/121

661 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

662 İbnu'l-Cevzî, el-Mevdûât, 2/273; Târîhu Dımaşk, 13/365; Bûsîrî, İthâfu'l-Hıyereti'l-Mehera, 7/160. İbnu'l-Cevzî rahimehullah uydurma olduğunu söylemiştir. [Mütercim]

İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'dan rivayet edildiğine göre Cafer bin Ebu Talib *radıyallahu anhu* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ayva hediye etti, o da üç tanesini Muâviye'ye verip şöyle dedi:

«الْقَنِي بِهِنَّ فِي الْجَنَّةِ»

"Cennette bunlarla beraber benimle karşılaş."[663]

İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَا مُعَاوِيَةُ، أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ، لَتُزَاحِمَنِي عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ»

"Ey Muâviye! Sen bendensin, ben de sendenim. Cennetin kapısında benimle tıpkı şu ikisi (işaret ve orta parmak) gibi rekabet edeceksin."[664]

İshak bin Mansûr, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Kureyş, Ensar, Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Gıfâr ve Eşca' [kabileleri] mevâlîdir. Onların Allah ve Rasûlü'nden başka mevlâsı (dostu) yoktur değil mi?" Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Allah *tebâreke ve teâlâ* onları Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile nimetlendirmiştir. Hiç kimsenin onlar üzerinde bir nimeti yoktur." İshak bin Mansûr dedi ki: "İshak bin Râhûye *rahimehullah, '*[Ahmed'in] dediği gibidir.' dedi."[665]

Sa'd bin Ebu Vakkâs *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işittim:

---

663 İbnu'l-Cevzî, el-Mevdûât, 2/260; Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/32 ve Siyeru A'lami'n-Nübelâ, 3/130. İbnu'l-Cevzî rahimehullah uydurma olduğunu söylemiştir. [Mütercim]

Ayrıca hadisin uydurma olduğuna delalet eden şeylerden biri de Cafer bin Ebu Talib radıyallahu anhu'nun Mekke'nin fethinden önce şehid düşmesidir. Zira Muâviye ve babası Ebu Süfyân radıyallahu anhuma fetihte Müslüman olmuşlardır.

664 Bu rivayet batıldır. İbn Hacer, Lisânu'l-Mîzân, 5/194; İbnu'l-Cevzî, el-İlelu'l-Mütenâhiye, 1/279 (448, 449); Mîzânu'l-Î'tidâl, 2/623; İbn Adî, el-Kâmil fi'd-Duafâ, 2/330; Hilyetu'l-Evliyâ, 10/393 [Mütercim]

665 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Bu ve bundan sonraki rivayette Kureyş kabilesine övgü vardır. Konu ile bağlantısı ise Muâviye radıyallahu anhu'nun Kureyş'ten olmasıdır. [Mütercim]

«مَنْ يُرِيدُ هَوَانَ قُرَيْشٍ أَهَانَهُ اللَّهُ»

"Kim Kureyş'i küçük düşürmek isterse Allah azze ve celle onu küçük düşürür."[666]

A'meş'in rivayet ettiğine göre Ebu Salih şöyle dedi: Bir münadi şöyle diyerek Osman *radıyallahu anhu*'nun ölümünü nida etti;

"Ondan sonra emir Ali olacaktır.

Zübeyir'de de razı olunmuş bir haleflik vardır."

Ka'b bin Malik *radıyallahu anhu* - Muâviye'yi kastederek - dedi ki: "Hayır! Emir ancak, gri renkli katırın sahibi olacaktır." Muâviye *radıyallahu anhu*'ya "Ka'b senle alay geçiyor. Bu işe (hilafete) senin geleceğini iddia ediyor." diye söylenince Ka'b *radıyallahu anhu*'ya gelip şöyle dedi: "Ey Ebu İshak! Ali, Zübeyir ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı buradayken bu nasıl olur?" Dedi ki: "Hilafetin sahibi sensin."[667]

Hişâm bin Urve'nin babasından (Urve bin Zübeyir) rivayet ettiğine göre Âişe *radıyallahu anha* şöyle anlatmaktadır: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, Ümmü Habîbe'nin[668] evinde olduğu sırada geldim. O gün Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kalma sırası Ümmü Habîbe'nindi. Dedi ki: 'Seni buraya getiren nedir ey Hümeyrâ?'[669] Dedim ki: 'Ortaya çıkan bir ihtiyaçtır.' Muâviye kapıyı çaldı. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* 'Ona izin verin.' dedi ve içeri girdi, yürüyüşünde geriliyordu. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurdu ki:

«كَأَنِّي بِرِجْلَيْهِ تَرْفُلَانِ فِي الْجَنَّةِ»

'Ben cennette onun ayaklarıyla elbisesini sürüdüğünü görür gibiyim.' Geldi ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne oturdu.

---

666 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Tirmizî, 3905; Müsned, 1473, 1521, 1586, 1587. Tirmizî rivayeti sahihtir. [Mütercim]

667 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Daha önce "RASÛLULLAH sallallahu aleyhi ve sellem'den SONRA HİLAFET ve BUNA DAİR BAZI MESELELER" bölümünde geçmişti. [Mütercim]

668 Ebu Süfyân'ın kızı ve müminlerin annesidir radıyallahu anha.

669 Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Âişe radıyallahu anha'ya kimi zaman böyle seslenirdi. "Yanakları al al olan kadın" manasındadır. [Mütercim]

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'Kulağının üstündeki kalem de nedir Ey Muâviye?' diye sordu, dedi ki: 'Allah ve Rasûlü için hazırladığım bir kalemdir.' Dedi ki:

أَمَا إِنَّهُ جَزَاكَ اللَّهُ عَنْ نَبِيِّهِ خَيْرًا، فَوَاللَّهِ مَا اسْتَكْتَبْتُكَ إِلَّا بِوَحْيِ، وَمَا أَعْمَلُ مِنْ صَغِيرَةٍ وَلَا كَبِيرَةٍ إِلَّا بِوَحْيِ، فَكَيْفَ إِذَا قَمَّصَكَ اللَّهُ قَمِيصَكَ

'Allah azze ve celle, peygamberi için yaptığından dolayı sana hayırla karşılık versin. Vallahi ben senden sadece vahiy yazmanı istedim. Allah sana gömleği giydirdiği zaman ne yapacaksın?' Ümmü Habîbe yerinden sıçradı ve şöyle dedi: 'Allah *azze ve celle*'nin ona bir gömlek mi giydireceğini düşünüyosun ey Allah'ın Rasûlü?' Şöyle cevap verdi: '***Evet. Onda nice şerler vardır.***' Dedi ki: 'Kardeşim için Allah'a dua et ey Allah'ın Rasûlü! Dedi ki:

«جَنَّبَكَ اللَّهُ الرَّدَى، وَزَوَّدَكَ التَّقْوَى، وَغَفَرَ لَكَ فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى»

'Allah seni helak olmaktan korusun, seni takva ile azıklandırsın ve seni hem dünyada hem de ahirette bağışlasın.'[670]

Abdullah bin Muğaffel *radıyallahu anhu* şöyle dedi: Abdullah bin Selâm *radıyallahu anhu* Medine'ye yakındı ve her Cuma eşek üzerinde Medine'ye girer, namaz bitince dönerdi. İnsanlar Osman *radıyallahu anhu*'yu öldürmek üzere kalkışınca gelip şöyle dedi: "Ey insanlar! Osman'ı öldürmeyin, uyarın. Allah *azze ve celle*, peygamberini öldüren hiçbir ümmetin durumunu [onlardan] yetmiş bin kişinin kanı akana kadar ıslah etmez. Allah *azze ve celle*, halifesini öldüren bir ümmetin durumunu onlardan kırk bin kişinin kanı akana kadar ıslah etmez. Kur'an'ı sultanın üstüne tutuncaya kadar hiçbir ümmet helâk olmaz." [Ravilerden] Süleyman dedi ki: Humeyd'e[671] "Kur'an, sultanın üzerine nasıl çıkarılır?" dedim, dedi ki: "Heva/bidat ehlini görmez misin? Nasıl da Kur'an'ı olmadığı gibi tevil ediyorlar da bununla sultanı ta'n ediyorlar." Abdullah bin Selâm *radıyallahu anhu* "Osman'ı öldürmeyin!" dedi ancak bunu kabul etmediler. Onu

---

670 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mecmau'z-Zevâid, 9/356

671 Süleyman'ın rivayeti kendisinden aldığı kişi, Humeyd bin Hilâl el-Adevî. [Mütercim]

öldürdüklerinde ise gelip Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu*'nun yolunun üzerinde oturdu, karşılaştıklarında ona şöyle dedi: "Ey Ali! Nereye gitmek istiyorsun?" Dedi ki: "Irak'a gitmek istiyorum." Dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in minberine dön. Şayet ondan [şimdi] ayrılırsan asla onu göremeyeceksin." [Ali'nin] beraberinde olanlardan birisi şöyle dedi: "Bırak bizi öldürelim şunu!" Ali *radıyallahu anhu* dedi ki: "Sus! Bu, Abdullah bin Selâm'dır. Bizden olan salih biridir." Abdullah bin Muğaffel *radıyallahu anhu* dedi ki: "Ben onun (Abdullah bin Selâm) arazisinin yanındaki araziyi satın almak için onunla istişare ediyordum." Dedi ki: "Ey Abdullah! Bu araziyi satın al. Burada kırk sene içinde bir olay olacaktır." Abdullah bin Muğaffel *radıyallahu anhu* dedi ki: "İnsanların sulh etmesi ve biraraya gelmesi Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medine'ye hicretinin kırkıncı yılının başında oldu."[672]

Sıffîn İle Cemel Vakaları ve Bunlara Katılanlar İle Katılmayanlar

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Biz askerdeyken halifenin elçilerinden Yakup adlı biri geldi, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedi ki: "Ey Ebu Abdullah! Ali ile Muâviye *radıyallahu anhuma* arasında olanlara ne diyorsun?" Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Ben bu konuda ancak güzel olanı söylerim. Allah *azze ve celle* hepsine rahmet eylesin."[673]

Ahmed bin Hasan et-Tirmizî bize şöyle anlattı: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum: 'Talha, Zübeyir, Ali ve Âişe -zannediyorum ki Muâviye'yi de zikretti- *radıyallahu anhum*'un durumu hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Ben kimim ki Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında konuşayım? Onların arasında olan bir şeydir. Allah *azze ve celle* en iyisini bilir."[674]

---

672 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

673 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu Selefin mezhebidir; onlar hakkında güzel konuşma ve aralarındaki olaylar hakkında sükût etmek. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Ehl-i sünnet, onlar hakkında güzel konuşur, rahmet okur, onlar için istiğfarda bulunur ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem haricinde onların ictihad noktasında günah ve hatayı ikrar etmekten masum olduklarına itikad etmez. O'nun dışındaki herkesin günah ve yanlışı ikrar etmesi mümkündür. Onlar tıpkı Allah azze ve celle'nin şöyle buyurduğu kimseler gibidir: "İşte onların yaptıklarının en güzelini kabul eder ve günahlarından vazgeçeriz (görmezden geliriz)." [Ahkâf, 46/16] el-Fetâvâ, 4/434

674 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

İmrân bin Abdullah bin Talha el-Huzâî'nin rivayet ettiğine göre Said bin Müseyyib *rahimehullah* şöyle demiştir: "Ali ve Osman *radıyallahu anhuma*'ya şahitlik ettim. İkisinin arasında şeytandan bir vesvese/tahrik vardı. O ikisinden her biri diğerine demedik şey bırakmadı. Şayet o ikisinin ne dediğini size anlatmak isteseydim, bunu yapardım. Barışıp her biri diğeri için istiğfarda bulunana kadar birbirlerinden ayrılmadılar."[675]

Ebu Nadra'nın bize anlattığına göre Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kıssanın başını (aralarındaki münakaşayı) inkâr etmiyorum. Birbirlerinin elini tutarak içeri girene kadar öğlen namazını kılmadım. Aynı anne babadan olma iki kardeş gibiydiler." Osman ve Ali *radıyallahu anhuma*'yı kastediyordu.[676]

Cahşefe bin el-Alâ'dan rivayet edildiğine göre Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* kendisine Sıffîn ve Cemel vakaları sorulduğunda şöyle derdi: "Allah'ın ellerimi kurtardığı bir iştir, dilimi ona daldırmam."[677]

Adese et-Tâî dedi ki: Ammâr bin Yâsir *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Şam ehliyle savaşmak ya da ateşe girmekten başka çare bulamadık."[678]

İshak bin Mansûr Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle dedi: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ammâr *radıyallahu anhu*'ya söylediği:

«تَقْتُلُكَ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ»

"Seni azgın bir topluluk öldürecek."[679] sözüne ne dersin? Dedi ki: "Bu konuda konuşmam." Tayâlîsî rivayetinde şöyle bir ziyade vardır: "Bu rivayeti terk etmek daha güvenlidir."[680]

Ebu Ümeyye Muhammed bin İbrahim dedi ki: Ahmed bin Hanbel, Yahya bin Maîn, Ebu Hayseme ve Muaytî'nin bulunduğu bir halkada onla-

---

675 Bu rivayetin isnadı hasendir.

676 Bu rivayetin isnadı hasendir.

677 Bu rivayetin isnadı hasendir.

678 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

679 Buhârî, 447, 2812; Müslim, 2915; Müsned, 11011, 11166, 11221, 11861, 22609

680 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

rın ***"Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek."*** sözünü zikrettiklerini işittim. Dediler ki: "Bu konuda sahih bir hadis yoktur."[681]

722 Abdullah bin İbrahim şöyle dedi: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: ***"Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecek."*** diye yirmi sekiz hadis rivayet olunmuştur ancak içlerinde hiçbir sahih hadis yoktur."

İbn el-Ferrâ dedi ki: Yakup bin Şeybe, Müsned-i Ammâr'ın ilk cüzünde şöyle zikretmiştir: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ammâr *radıyallahu anhu* hakkındaki ***"Seni azgın bir topluluk öldürecek."*** sözü soruldu. Ahmed *rahimehullah* şöyle dedi: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dediği gibidir, onu azgın bir topluluk öldürmüştür." Yine şöyle demiştir: "Bu hususta Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen sahih bir hadis yoktur." Bu konu hakkında bundan fazla konuşmayı kötü görürdü. [682]

İsme bin Asım bana şöyle haber etti: Hanbel dedi ki: Halef bin Salim'den rivayetle Sıffîn ve Cemel kitabı yazmak istedim. Bu hususta kendisiyle konuşmak ve soru sormak için Ebu Abdullah *rahimehullah*'a geldim. Dedi ki: "Ne yapacaksın bunu? Bunda ne helal ne de haramla ilgili bir şey var. Ben Halef'le beraber onun yazdığını yazdım. Senetleri yazdım ancak üzerine konuşmayı terk ettim. Halef de bu senetleri yazdı. Gunder'in yanına geldim, onun yanında toplandık. Şu'be'nin hadisinin senetlerini yazdım, Halef de onu olduğu gibi yazdı." Ona dedim ki: "Niçin senetleri yazıp üstüne konuşmayı terk ettin?" Dedi ki: "Şu'be'nin bu senetlerden hangisini rivayet ettiğini bilmek istedim." Hanbel dedi ki: "Halef'e geldim, onları yazdım. Bu, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a ulaştı, babama dedi ki: 'Kitabı ondan al, ondan alıkoy. Bakmasına da izin verme!"[683]

Yahya bin Said'in rivayet ettiğine göre Said bin Müseyyib *rahimehullah* şöyle demiştir: "Fitne vaki oldu..." Ebu Abdullah rahimehullah dedi ki: Yahya bin Said'den bunu iki kere dinledim birinde "...ve muhacirler-

---

681 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bu aynı zamanda hakka da muhaliftir. Zira bir önceki rivayette kaynakları geçmişti.

682 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

683 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

den kimse kalmamıştı." diğer seferinde ise "...ve Bedir ehlinden kimse kalmamıştı." dedi.[684]

Ümeyye bin Halid bize şöyle anlattı: Şu'be *rahimehullah*'a denildi ki: Ebi Şeybe'nin rivayet ettiğine göre Hakem, Abdurrahman bin Ebu Leyla'nın "Sıffîn'e Bedir ehlinden yetmiş kişi katılmıştır." dediğini rivayet etmiştir. Şu'be *rahimehullah* dedi ki: "Vallahi, yalan söylemiş. Bunu Hakem'le müzakere ettik, onun evinde konuştuk, Huzeyme bin Sabit *radıyallahu anhu* haricinde Bedir ehlinden Sıffîna katılan kimseyi bulamadık."[685]

Revh bin Ubâde şöyle anlatmaktadır: "Şu'be *rahimehullah*, Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân[686] *radıyallahu anhu*'nun Sıffîn'e katıldığını kabul etmezdi."[687]

Eyyûb'ün rivayet ettiğine göre Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah* şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı on bin kişi iken fitne patlak verdi. Onlardan yüz tanesi bile fitneye karışmadı. Hatta sayıları otuza bile ulaşmıyordu."[688]

Mansûr bin Abdurrahman bize şöyle anlattı: Şa'bî *rahimehullah* dedi ki: "Ali, Ammâr, Talha ve Zübeyir *radıyallahu anhum* dışında Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından hiç kimse Cemel'e katılmamıştır. Şayet beşinciyi bulurlarsa ben en yalancı olayım!"[689]

Revh bize şöyle anlattı: Şu'be *rahimehullah* dedi ki: "Ebu Cuheyfe, Cemel günü Medinelilere karşı Ali *radıyallahu anhu* ile beraberdi."[690]

İshak dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah* bana şöyle dedi: "Mesrûk da Murre de Cemel'e katılmamıştır. Murre'ye gelince, o, Deylem'e gitmiş,

---

684 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Yahya bin Said'in rivayet ettiğine göre Said bin Müseyyib rahimehullah şöyle demiştir: İlk fitne -Osman radıyallahu anhu'nun katli- vaki oldu ve Bedir ashabından hiç kimseyi bırakmadı. Sonra ikinci fitne -Harre vakası- vaki oldu ve Hudeybiye ashabından hiç kimseyi bırakmadı. Sonra üçüncü fitne vaki oldu ve insanların gücü, kuvveti (yani sahabelerin hepsi) gidene kadar fitne kalkmadı. Buhârî, 4024

685 Bu rivayetin isnadı hasendir.

686 Bedir'e katılmış bir sahabedir. İbn Hacer, el-İsâbe, 4/213

687 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

688 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

689 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

690 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Cemel'e katılmamıştır." Sonra da şöyle dedi: "Kûfeliler'e gelince, şayet herkesi [savaşa katılmakla] itham etmeye güçleri yetse, bunu yaparlar."[691]

İsmail bize şöyle anlattı: Kays dedi ki: "Talha *radıyallahu anhu*'nun iki parmağının felç olduğunu gördüm. O iki parmak ki onlarla Uhud günü Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i korumuştur."[692]

Abdullah dedi ki: Babam (Ahmed bin Hanbel) bana şöyle anlattı: Süfyân *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Nice üzüntü ve dert vardır ki, onu Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yüzünden (başından) Zübeyir *radıyallahu anhu*'nun kılıcı kaldırmıştır. Onu katledeni cehennemle müjdele!"[693]

Kays bin Abbâd'ın rivayet ettiğine göre Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Şüphesiz ben kıyamet günü Allah *azze ve celle*'nin karşısında husumet etmek için ilk diz çöken kişi olacağım."[694]

Âişe binti Talha'nın rivayet ettiğine göre müminlerin annesi Âişe *radıyallahu anha* şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı avludayken ben de evimdeydim, onlarla benim aramda örtü vardı. Birden Talha çıkageldi, bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki:

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ قَدْ قَضَى نَحْبَهُ فَلْيَنْظُرْ إِلَى طَلْحَةَ»

'Yeryüzünde yürüyen, ahdini yerine getirmiş (şehid) birine bakmak isteyen Talha'ya baksın."[695]

---

691 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

692 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

693 Buhârî, 3724, 4063; İbn Mâce, 128; Müsned, 1385

694 Buhârî, 3965, 3967, 4744.

Rivayetin (3965) devamında Kays bin Abbâd şöyle demektedir: "İşte bunlar Rableri hakkında davalaşan (mümin ve kafir) iki hasımdır." [Hacc, 22/19] Ayeti onlar hakkında inmiştir. Onlar, Bedir günü mübareze edenlerdir: Hamza, Ali, Ubeyde -veya Ebu Ubeyde- bin Hâris, Şeybe bin Rebîa, Utbe ve el-Velîd bin Utbe.

Ali radıyallahu anhu İslam'daki ilk gazvede (Bedir'de) mübarezeye çıkanın kendisi olmasından dolayı kıyamette de husumet için ilk kendisinin çıkacağını söylemeyi kastetmiştir. Bkz. Fethu'l-Bârî, 9/33 [Mütercim]

695 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mecmau'z-Zevâid, 9/148

Ebu Usame'nin bize anlattığına göre, Hişâm şöyle demiştir: "Zübeyir *radıyallahu anhu* Müslüman olduğunda on altı yaşındaydı. O, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in çıktığı hiçbir savaştan geri kalmamıştır. Öldürüldüğünde ise altmış küsur yaşındaydı, Allah ona rahmet eylesin."[696]

Hişâm'ın anlattığına göre babası şöyle demiştir: Allah *azze ve celle* uğrunda ilk kılıcını çeken Zübeyir bin Avvâm *radıyallahu anhu*'dur. Şeytan, "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* alıkonuldu." diye bir üfürük üfledi (yaygara çıkardı), bunun üzerine de Zübeyir *radıyallahu anhu* kılıcıyla insanları yardı. O sıra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'nin en üstündeydi, şöyle dedi: "Neyin var ey Zübeyir?" Dedi ki: "Bana senin alıkonulduğun haber edildi." Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu övdü ve hem ona hem de kılıcına dua etti."[697]

Yahya bin Hâni bin Urve el-Murâdî'den şöyle rivayet edildi: Adamın biri Abdullah bin Amr'a şöyle dedi: "Muâviye ile beraber ayaklandın mı?" Dedi ki: "Ben, [hiç kimseye] kılıçla vurmadım, mızrakla yaralamadım, ok atmadım. Ancak, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«أَطِعْ أَبَاكَ»

'Babana itaat et.'[698] buyurmuştur, ben de ona itaat ettim."[699]

---

696 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, 3/102.

Oğullarından biri olan Urve bin Zübeyir şöyle demiştir: Babam Cemel günü altmış dört yaşında iken katledilmişti. Diğer oğlu Abdullah bin Zübeyir ise şöyle demektedir: Zübeyir, Bedir savaşına katıldığında yirmi dokuz, öldürüldüğünde ise altmış dört yaşındaydı. İbn Sa'd, 3/113

697 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Fedâilu's-Sahâbe, 2/735; Abdürrezzak, Musannef, 11/241

698 Hanzala bin Huveylid el-Anberî şöyle anlatmaktadır: Ben Muâviye'nin yanında iken bir anda ona Ammâr'ın kellesi hakkında tartışan iki adam çıkageldi, onlardan her biri "Onu ben öldürdüm" diyordu. Bunun üzerine Abdullah bin Amr radıyallahu anhuma şöyle dedi: Her biriniz arkadaşının içini rahatlatsın! Zira ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in "Onu azgın bir topluluk öldürecek." dediğini işittim. Muâviye dedi ki: Bizimle ne işin var o zaman? Dedi ki: Babam bir seferinde beni Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e şikâyet etmişti o da "Hayatta olduğu müddetçe babana itaat et, ona isyan etme!" buyurmuştu. Ben sizinle [babam emrettiği için] birlikteyim ama savaşıyor değilim. Müsned, 6538, 6929 [Mütercim]

699 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Halid'in rivayet ettiğine göre Âmir şöyle demiştir: "Alkame Sıffin'de topallayıncaya kadar, Ali *radıyallahu anhu* ile beraber savaşmıştır."[700]

Câbir bin Abdullah *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الزُّبَيْرُ ابْنُ عَمَّتِي، وَحَوَارِيَّ مِنْ أُمَّتِي»

"Zübeyir, halamın oğlu ve ümmetim arasından havarimdir."[701]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»

"Âişe'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü, tirit yemeğinin[702] ***diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir."***[703]

Âişe *radıyallahu anha*'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«يَا أُمَّ سَلَمَةَ، لَا تُؤْذِينِي فِي عَائِشَةَ؛

فَإِنَّهُ وَاللَّهِ مَا أَتَانِي الْوَحْيُ فِي لِحَافِ امْرَأَةٍ مِنْكُنَّ إِلَّا هِيَ»

"Ey Ümmü Seleme! Âişe hakkında bana eziyet etme! Vallahi onun haricinde sizden hiçbir kadının örtüsünde bana vahiy gelmemiştir."[704]

---

700 Bu rivayetin isnadı hasendir.

701 Bu rivayetin isnadı hasendir. Kaynaklarda bu rivayet şöyle yer almaktadır: "Her peygamberin bir havarisi vardır benim havarim ise Zübeyir'dir." Bkz. Buhârî, 2847, 3719, 4113, 7261; Müslim, 2415; Tirmizî, 3745; İbn Mâce, 122; Müsned, 14374, 14375, 14634, 14712, 14936

702 Etli bir yemek.

703 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

704 Buhârî, 2581, 3775; Tirmizî, 3879; Nesâî, 3949, 3950; Müsned, 26512

Âişe *radıyallahu anha*'nın anlattığına göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle demiştir:

«إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُقْرِئُكِ السَّلَامَ»

"Cebrâil aleyhisselâm sana selam söylüyor."

Âişe *radıyallahu anha* dedi ki: "Ben de 'Selam ve Allah'ın rahmeti hem senin hem de onun üzerine olsun.' dedim."[705]

Kays bin Ebu Hâzim'in rivayet ettiğine göre Âişe *radıyallahu anha* şöyle demiştir: "Şayet ne olacağını önceden bilseydim, Ali'ye karşı ayaklanmazdım. O, benim için Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Ebu Bekir bin Abdurrahman bin Hâris bin Hişâm[706] gibi on tane evladım olmasından bana daha sevimlidir."[707]

Kays bin Abbâd şöyle demiştir: Ali *radıyallahu anhu* Cemel günü şöyle demiştir: "Ey Hasan! Ey Hasan! Keşke baban yirmi sene evvel ölseydi."[708]

Cündüp şöyle anlatıyor: Sa'd bin Ebu Vakkâs *radıyallahu anhu* ile beraber bir kafiledeydik. Sa'd *radıyallahu anhu* indi, ben de indim ve onun inmesini fırsat bildim. Onun yanına doğru yürümeye başladım, Allah'a hamd ettim, O'nu övdüm sonra da şöyle dedim: "Gerçekten Muâviye *radıyallahu anhu* aramızda yaralandı ben o yaranın onu ancak öldürdüğünü düşünüyorum.[709] Bu insanlar (Hâricîler) şura ashabının ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının geri kalanını da öldürecekler. Allah için senden, şayet onların işinden bir şeye sorumlu kılınırsan onların asa-

---

705 Buhârî, 3217, 3768, 6201, 6249, 6253; Müslim, 2447; Ebu Davud, 5232; Nesâî, 3952, 3953, 3954; İbn Mâce, 3696; Dârimî, 2680; Müsned, 24281, 24462, 24574, 24815, 24857, 25131, 25173, 25746, 25880

706 Ebu Bekir bin Abdurrahman (ö. 94/713) Medineli yedi fakihten (fukahâ-yi seb'a) ve Ömer bin Abdülaziz'in istişare meclisindeki on fakihten biridir. Her gün oruç tuttuğu ve çok namaz kıldığı için kendisine "Kureyş'in rahibi (zâhidi)" lakabı verilmiştir. İlmiyle amil olan bir alim olması sebebeiyle Âişe radıyallahu anha misal verirken onun üzerinden vermeyi tercih etmiştir. Bkz. DİA, "Ebû Bekir bin Abdurrahman" maddesi. [Mütercim]

707 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

708 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Abdullah bin Ahmed, Kitâbu's-Sünne, s.243

709 Bu ifadesiyle Muâviye radıyallahu anhu'yu öldürmeyi kasteden adamı işaret etmektedir. Tıpkı Ali ve Amr bin el-Âs radıyallahu anhuma'yı öldürmek üzere ittifak ettikleri gibi, onu da öldürmeye karar vermişlerdi.

sını yarmanı (birliklerini dağıtmanı), onların toplululuklarını dağıtmanı ya da onları ölüme götüren bir duruma terk etmeni istiyorum." Bunun üzerine Sa'd *radıyallahu anhu* Allah'a hamd etti, O'nu övdü sonra da şöyle dedi: "İmdi; Vallahi, onlar bana kılıçla gelip, 'Ey Sa'd! Bu mümindir onu bırak; bu da kafirdir onu öldür.' diyene kadar ne onların asasını yaracağım ne birliklerini dağıtacağım ne de onları ölüme götüren bir duruma terk edeceğim." Cündüp dedi ki: "Bildim ki o, değiştirilmiş hiçbir şeye dahil olmayacak."[710]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim, müminlerin annesi Âişe *radıyallahu anha*'yı, onun zühdünü, takvasını, ilmini zikretti; "O, yüz bin [dirhem veya dinar] dağıtmıştır. Kendi zırhını kendi yamardı. Daha on sekiz yaşındayken Ebu Musa el-Eşarî gibi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının büyükleri ona sorarlardı." Fıkıh ve ilmi kastediyordu.[711]

Hanbel bize Câbir *radıyallahu anhu* hadisini zikretti, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ، قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ»

"Ka'b bin Eşref'in hakkından kim gelir? O, Allah ve Rasûlü'ne eziyet etmiştir." [712]

Hanbel dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "O habis (pislik), Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden bazısını diline dolamıştı. Allah'ın laneti onun üzerine olsun."[713]

Mesrûk'un komşusu olan İsa'dan rivayet edildiğine göre Mesrûk *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şayet bazı emirler (ve yasaklar) olmasaydı Âişe *radıyallahu anha* için [ölümü üzerine] feryat ederdim." Ebu Abdurrahman

---

710 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Buradaki ibare tam açık olmadığından şu mana da verilebilir: "Bildim ki o, ikisinin değiştirdiği hiçbir şeye dahil olmayacak." İkisinden kastı ise "hem Hâricîler kanadının hem de Muâviye radıyallahu anhu kanadının değiştirdiği şeyler" yani fitne, olsa gerek. [Mütercim]

711 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ahmed bin Hanbel, Kitâbu'z-Zühd, s.206

712 Buhârî, 2510, 3031, 3032, 4037; Müslim, 1801; Ebu Davud, 2768

713 Bu rivayetin isnadı hasendir.

dedi ki: "Babam şöyle dedi: 'Âişe *radıyallahu anha*'nın sarışın ve beyaz tenli olduğu söylenir. Allah *azze ve celle* kendisine rahmet etsin."[714]

Zührî *rahimehullah*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

«لَوْ جُمِعَ عِلْمُ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ، فِيهِنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنَّ عِلْمَ عَائِشَةَ أَكْثَرُ مِنْ عِلْمِهِنَّ»

"Şayet Peygamberin hanımlarının da içlerinde bulunduğu bu ümmetin bütün kadınlarının ilmi bir araya getirilse şüphesiz Âişe'nin ilmi hepsinin ilminden fazla gelir."[715]

Ali bin Salih'in babasından rivayet ettiğine göre Ebu Bekir bin Ömer *rahimehullah* şöyle demiştir: "Cemel ile Sıffîn arasında iki veya üç ay vardır."[716]

Rasûlullah *Sallallahu Aleyhi ve Sellem*'in Ashabı

Harun bin Yakup el-Hâşimî bize şöyle anlattı: Ebu Yakup bin Abbas dedi ki: Ben ve Ebu Cafer bin İbrahim, [iki yüz] yirmi yedinci senede Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanındaydık. Ebu Cafer ona dedi ki: "Biz Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına; Muâviye, Amr bin el-Âs, Ebu Musa el-Eşarî ve Muğîre [bin Şu'be] *radıyallahu anhum*'a rahmet okumuyor muyuz?" Şöyle cevap verdi: "Evet, hepsini Allah *azze ve celle* kitabında şöyle vasfetmiştir; **'Onların secdelerinden yüzlerinde alametleri vardır."**[717]

---

[714] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[715] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mecmau'z-Zevâid, 9/243

[716] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Bu bölümün sonunda şunları demek isteriz: Müslümana gereken, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı arasında çıkan sorunlar ve problemlere dair konuşmamaktır. Kalplerimizin, onlara kin beslemekten ve onlara kötü bakmaktan; dillerimizin ise onlara sövmek ve kınamaktan uzak durması gerekir. Fitne meselelerinde onlara dil uzatmamalıyız. Zira bunlar Allah azze ve celle'nin kendisinden ellerimizi kurtardığı durumlardır, dillerimizi de onlara daldırmamalıyız.

[717] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Ayet: Fetih, 48/29

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Kendisine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı zikredildiği esnasında Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Allah hepsine rahmet eylesin."[718]

Meymûn bin Mihrân ailesinden Salih bin Ali el-Halebî, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işitmiş: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının hepsine rahmet okunur/okunmalıdır."[719]

Ebu'l-Hâris şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir: ***"İnsanların en hayırlısı benim asrımdır."***[720] Tabiînden kimse onun ashabına kıyaslanamaz. Yine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kim Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birini ayıplarsa ancak felaket üzere kapanır (rahat yüzü görmez). Onun kötü bir iç âlemi vardır. Zira o insanların en hayırlılarına; Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına kastetmiştir." Bu sana yeter.[721]

Bişr demiştir ki: Abdullah bin İdris şöyle demiştir: "Şayet Rumlar Müslümanlardan bazısını esir edip Hîle'ye[722] götürse sonra da kalbinde Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına karşı [kötü] bir şey bulunan biri onları [fidye karşılığında] geri alsa Allah *azze ve celle* bunu o kişiden kabul etmez."[723]

Ebu Urve ez-Zübeyrî bize şöyle anlattı: Malik bin Enes (İmam Malik) *rahimehullah*'ın yanında [sahabeleri] ayıplayan bir adam anıldı. O da okumaya başladı: "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla; **Muhammed Allah'ın Rasûlüdür, onunla beraber olanlar kafirlere karşı çok şiddetli kendi aralarında ise merhametlidirler. Sen onları rükû edenler, secde yapanlar, Allah'tan lütfunu ve rızasını isteyenler olarak görürsün. Onların secde izinden alametleri yüzlerindedir. İşte onların Tevrat'ta-**

---

718 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu hususta Selefin mezhebi; sahabeye dua etmek, onlardan razı olmak, onlar hakkında güzel olanı söylemek, aralarında çıkan problemler hakkında sükût etmek ve peygamberlerden sonra insanların en hayırlıları olduklarına kesin bir şekilde inanmaktır.

719 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

720 Daha önce "MUÂVİYE radıyallahu anhu'nun HİLAFETİ" bölümünde hadisin metni ve kaynakları geçmişti. [Mütercim]

721 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

722 Filistin'de bir yer. [Mütercim]

723 Bu rivayetin isnadı hasendir.

ki vasıfları budur. İncil'deki vasıfları ise bir ekin gibidir ki: Filizini yarıp çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, nihayet sapı üzerine dosdoğru dikilmiştir. Bu çiftçilerin hoşuna gider. (Onlar hakkındaki bu benzetme) kafirleri onlarla öfkelendirmek içindir."[724]

[İmam] Mâlik *rahimehullah* dedi ki: "Kim, kalbinde Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birine kin besleyerek sabahlayacak olursa bu ayet[725] ona isabet eder."[726]

İshak şöyle anlatıyor: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum, dedim ki: "Şurât[727] kişiyi yakalayıp ona 'Ali ile Osman'dan beri ola yoksa seni öldürürüz.' diyor. Böyle bir kişinin ne yapması gerektiğini düşünüyorsun?" Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "O, işkence edildiğinde ve darp edildiğinde onların istediklerini yapsın. Allah *azze ve celle* o kişinin bunun tersine [fikirde] olduğunu bilir."[728]

Ebu Talib bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum; "Berâet, velâyet ve şahitlik bidat mıdır?" Şöyle cevap verdi: "Berâat, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından herhangi birinden beri olmandır. Velâyet, onlardan bazısını veli (dost) edinip, bazısını da terk etmendir. Şahitlik ise onlardan birinin cehennemde olduğuna şahitlik etmendir."[729]

Abdülmelik el-Meymûnî bana şöyle haber etti: Harun bin Maruf'un şöyle dediğini işittim: "Bizim ile Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında hayırdan başka bir şey yoktur. Onlar Allah *azze ve celle*'nin dini için savaştılar. Bu makamda sadece öncelikle Allah'a şükretmek sonra Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sonra da ashabına *radıyallahu anhum* teşekkür etmek gerekir."[730]

---

724 Fetih, 48/29

725 Ayetin son kısmında geçen "(Onlar hakkındaki bu benzetme) kafirleri onlarla öfkelendirmek içindir" ifadesini kastetmektedir. Her ne kadar sarahaten tekfir etmese dahi bu ayetteki tehdide dikkat çekmektedir. [Mütercim]

726 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

727 Bu, Hâricîler'in kendileri için kullandıkları bir isimdir, "satanlar" manasındadır. Bu ismi Tevbe, 9/111 ayetinden yola çıkarak kendileri adına kullanmışlardır. Buna göre onlar; Allah yolunda savaşıp bu uğurda canlarını ve mallarını Allah'a satan ve Allah'ın da bunu onlardan satın alıp karşılığında kendilerine cenneti verdiği kimselerdir. [Mütercim]

728 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, 2/175

729 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Râfızîler diğer sahabelerden beri olunmadığı müddetçe velâyet olmayacağını söyler.

730 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu'l-Feth es-Simsâr bize şöyle anlattı: Bişr bin el-Hâris'i şöyle derken işittim: "Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının hatası, onlardan affedilmiştir."[731]

Abdürrezzak bize şöyle anlattı: Ma'mer *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına nübüvvetten (peygamberlikten) bir esinti isabet etmiştir."[732]

Yahya el-Cellâ dedi ki. Bişr bin el-Hâris *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Yarın Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* ile ashabı hakkında rezil olmadan karşılaşacağımı umuyorum."[733]

768 Ubeydullah bin Hanbel bin İshak bin Hanbel bana şöyle haber etti: Babam bana şöyle anlattı: Ebu Abullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında aşırıya gitmek Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i anma hakkında aşırıya gitmektir. Zira Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اللَّهَ اللَّهَ فِي أَصْحَابِي، لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا» 187

"Ashabım hakkında Allah'tan korkun, Allah'tan korkun! Onları hedef haline getirmeyin."[734] Yine şöyle buyurmuştur:

---

731 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

732 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Manası -Allah en iyisini bilir-: Onlar ilmi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den aldıkları için onlara bundan bereket isabet etmiştir. Tıpkı yayıldığı zaman etrafındaki herkese isabet eden güzel koku misali.

733 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

734 Abdullah bin Muğaffel radıyallahu anhu şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ashabım hakkımda Allah'tan korkun, Allah'tan korkun! Benden sonra onları hedef haline getirmeyin. Kim onları severse beni sevmesi sebebi ile onları sevmiştir. Kim de onlara buğzederse bana buğzetmesi sebebi ile onlara buğzetmiştir. Kim onlara eziyet ederse bana eziyet etmiş sayılır. Kim de bana eziyet ederse Allah azze ve celle'ye eziyet etmiş olur. Kim de Allah azze ve celle'ye eziyet ederse Allah'ın onu yakalaması [ve cehenneme atması] pek yakındır." Tirmizî, 3862; Müsned, 16803, 20549, 20578. Hadis zayıftır.

İmam Ahmed rahimehullah'ın "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı hakkında aşırıya gitmek Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i anma hakkında aşırıya gitmektir" sözünden kastı burada zikrettiğimiz hadisin devamı olan kısımla alakalıdır. Kastı tam olarak anlaşılsın diye hadisin tam metnini dipnotta vermeyi uygun gördük. [Mütercim]

«إِنَّمَا هُمْ بِمَنْزِلَةِ النُّجُومِ، بِمَنِ اقْتَدَيْتُمْ مِنْهُمُ اهْتَدَيْتُمْ»

"Onlar yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz."[735]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabından herhangi birinin ayıplanarak zikredilmesini yasaklamıştır. Şüphesiz Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisinden sonra ashabının başına gelecekleri bilmişti, ona bu haber verilmişti. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uymak, ashabının arasında meydana gelen anlaşmazlıkları zikretmekten uzak durmak ve onlara rahmet okumak gerekir. Biz, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in öne aldığını öne alır ve onun hem hayatta hem de ölümünden sonra razı olduklarından razı oluruz. Allah *tebâreke ve teâla* şöyle buyurmuştur: **"Onlar geçmiş bir ümmetti (topluluktu). Onların yaptığı onlara sizin yaptığınız ise sizedir ve siz asla onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz."**[736] Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي الَّذِينَ بُعِثْتُ فِيهِمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ، ثُمَّ»

"İnsanların en hayırlısı benim içerisinde gönderildiğim asırdır. Sonra onların ardından gelenlerdir. Sonra onlardan sonrakiler ve sonrakilerdir."[737]

Yine şöyle buyurmuştur *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Şayet sizden birisi yeryüzü dolusunca altın infak etse onlardan birinin ne müddüne ne de onun yarısına ulaşabilir."[738] Fazilet onlara aittir. Onların içinde oldukları [fitne] durumu[nu] zikretmekten uzak dur.

---

735 Abd bin Humeyd, Müsned, 781; Dârekutnî, el-Mu'telif ve'l-Muhtelif, 4/1778; Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/413; el-Kâmil fi'd-Duafâ, 2/377; Hallâl, el-Muntehab mine'l-İlel, 119; Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlih, 2/924 (1760); İbn Hazm, Usûlu'l-Ahkâm, 2/61; İbnu'l-Mulekkin, el-Bedru'l-Münîr, 9/584. Hadis uydurmadır.

736 Bakara, 2/134 ve 141

737 Daha önce "MUÂVİYE radıyallahu anhu'nun HİLAFETİ" bölümünde hadisin metni ve kaynakları geçmişti. [Mütercim]

738 Buhârî, 3673; Müslim, 2541; Ebu Davud, 4658; Tirmizî, 3861; Müsned, 11079, 11516, 11608. Müd, 509 gramlık bir ağırlık birimi.

Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Gerçekten ben, ben ve Osman'ın Allah *azze ve celle*'nin haklarında şöyle buyurduğu kişilerden olmasını umuyorum; **'Biz onların kalplerindeki kini söküp almışızdır. Kardeşler olarak karşılıklı tahtlar üzerindedirler."**[739]

Ali *radıyallahu anhu* bunu kendi nefsi, Talha ve Zübeyir *radıyallahu anhuma* için de söylüyor ve onların hepsine rahmet okuyordu. Biz onları ancak Allah *azze ve celle*'nin bize emrettiği gibi anarız; **"Bizi ve bizi imanla geçen önceki kardeşlerimizi bağışla!"**[740] Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Onlar geçmiş bir ümmetti (topluluktu). Onların yaptığı onlara sizin yaptığınız ise sizedir ve siz asla onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz."**[741] Daha sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu, Allah *azze ve celle*'nin kendisi için hayrı istediği ve muvaffak kıldığı kişiler için açık olan yol ve doğru olan menhecdir. Allah *azze ve celle* bizi de sizi de rahmetiyle helak edici şeylerin tümünden korusun (Amin)." Hanbel bin İshak dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının üzerinde olduğu şeyden (fitneden) uzak duranın selamette olmasını/olacağını umuyorum."

Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "İslam'ı ayakta tutması ve mürtetlerle savaşması sebebiyle İslam'da Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra Ebu Bekir *radıyallahu anhu* kadar büyük bir nimet bulamıyorum. Sonra da Ömer *radıyallahu anhu* vardır. Allah *azze ve celle* ona da Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına da rahmet etsin ve bize onların sevgisiyle fayda versin."

Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının kendisine güvendiği ve onları seven kişi için yarın [kıyamette] kurtuluş umuyorum. Zira onlar dinin direkleri, İslam'ın komutanları, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in destekçileri, yardımcıları ve hak üzere olan vezirleriydi. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına tabi olmak sünnettir, onlar ancak hayırla yâd edilmelidir ve baştan sona hepsine rahmet okunmalıdır."

739 Hicr, 15/47
740 Haşr, /10
741 Bakara, 2/134 ve 141

Ebu Bişr'in rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* **"Allah, sevdiği ve kendisini seven bir topluluk getirecektir."**[742] âyetiyle ilgili şöyle demiştir: "[Onlar] Ebu Bekir *radıyallahu anhu* ve ashabıdır."[743]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَنِي وَاخْتَارَ لِي أَصْحَابًا، فَجَعَلَهُمْ أَصْحَابِي، وَأَصْهَارِي، وَأَنْصَارِي، وَسَيَأْتِي قَوْمٌ مِنْ بَعْدِكُمْ يَسُبُّونَهُمْ، أَوْ قَالَ: يَنْتَقِصُونَهُمْ، فَلَا تُجَالِسُوهُمْ، وَلَا تُؤَاكِلُوهُمْ، وَلَا تُشَارِبُوهُمْ، وَلَا تُنَاكِحُوهُمْ، وَلَا تُصَلُّوا مَعَهُمْ، وَلَا تُصَلُّوا عَلَيْهِمْ

"Allah azze ve celle beni seçti ve bana bir arkadaş topluluğu seçti. Onların benim ashabım, akrabalarım ve ensarım (yardımcılarım) kıldı. Onların sonra onlara söven -ya da ayıplayan- bir topluluk gelecektir. Onlarla oturmayın! Yemek yemeyin! Bir şey içmeyin! Nikahlanmayın! Onlarla beraber namaz kılmayın! Onların [cenaze] namazını kılmayın!"[744]

Ubeydullah bin Ebu Ümeyye'nin rivayet ettiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını zikretti, şöyle dedi: "Onlar çoktan azalıyorlardı, siz ise azdan azalıyorsunuz."[745]

Ebu'l-Melîh bize şöyle anlattı: Meymûn bin Mihrân bize şöyle diyordu: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına sövmeyin!"[746]

Ebu Musa el-Eşarî *radıyallahu anhu*'dan şöyle rivayet edilmiştir: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber akşam namazını kıldık. Sonra da "Onunla yatsı namazını kılana kadar beklesek ya!" dedik. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza çıktı ve dedi ki: "Hâlâ burada mısınız?" Dedik ki: "Evet. Seninle yatsıyı kılarız [diye bekledik]." Rasûlullah *sal-*

---

742 Mâide, 5/54

743 Bu rivayetin isnadı sahih değildir.

744 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bir kısmı el-Mu'cemu'l-Evsat, 1/144; Beyhakî, el-Medhal ile's-Süneni'l-Kübrâ, 1/50; Mecmau'z-Zevâid, 10/20

745 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

746 Bu rivayetin isnadı hasendir.

lallahu aleyhi ve sellem, "İyi etmişsiniz, güzel etmişsiniz" dedi sonra da başını göğe doğru kaldırdı -ki bunu çokça yapan biriydi- ve şöyle buyurdu:

«النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءُ مَا تُوعَدُ، وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي، فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ»

"Yıldızlar göğün güvencesidir. Yıldızlar gidince göğe vadedilenler [belalar, musibetler] gelecektir. Ben de ashabım için bir güvenceyim. Ben gidince ashabıma vadedilenler gelecektir. Ashabım da ümmetim için bir güvencedir. Ashabım gidince, ümmetime vadedilenler gelecektir."[747]

Sehl bin Sa'd *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلصَّحَابَةِ، وَلِمَنْ رَآنِي، وَلِمَنْ رَآنِي»

"Allah'ım sahabeyi ve beni görenleri bağışla! Beni görenleri bağışla!" Amr bin Avn dedi ki: "Beni görenleri sözünde 'nun harfi' yoktur."[748] Meymûnî dedi ki: "Amr'a dedim ki, 'Görenleri affet, görenleri affet.' sözünün manası nedir o hâlde?" Dedi ki: "Onu görenleri görenler (tabiîn)' manasındadır."[749]

Abbas *Radıyallahu Anhu* ve Yağmur Duası

İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'nın mevlâsı (azadlı kölesi) Kureyb'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: Rasû-

---

747 Müslim, 2531; Müsned, 19566 [Mütercim]

748 Yani: Beni görenleri değil, sadece "Görenleri affet!" manasındadır. [Mütercim]

749 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Câbir bin Abdullah radıyallahu anhu şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini işittim: "Beni gören veya beni göreni gören Müslümana ateş dokunmaz." Tirmizî, 3858. Hadis zayıftır.

lullah *sallallahu aleyhi ve sellem* [babam] Abbas'a şöyle demiştir: "Pazartesi günü olduğunda sabah sen ve çocuğun bana gelin." Biz de onun yanında sabahladık ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize kendisinde ait olan bir elbise giydirdi sonra da şöyle dedi:

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً، لَا تُغَادِرُ ذَنْبًا، اللَّهُمَّ اخْلُفْهُ فِي وَلَدِهِ»

"Allah'ım! Abbas'ı ve oğlunu hem gizlide hem açıkta [işledikleri günahları] hiçbir günahı ıskalamaz bir af ile affet. Allah'ım! Ondan (Abbas) sonra evladı hakkında ona güzel bir halife ol."[750]

Said bin Cübeyr'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle anlatmaktadır: "Bir gün Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* minbere çıktı ve Allah'a hamd edip O'nu övdükten sonra şöyle buyurdu: 'Ey insanlar! Yeryüzü ehlinden kim Allah *azze ve celle* katında en yücedir?", "Sensin." dediler. Dedi ki:

«فَإِنَّ الْعَبَّاسَ مِنِّي، وَأَنَا مِنْهُ، لَا تُؤْذُوا الْعَبَّاسَ فَتُؤْذُونِي»

"Şüphesiz Abbas bendendir ben de ondanım. Abbas'a eziyet etmeyin, bana eziyet etmiş olursunuz."

Yine şöyle buyurmuştur:

«مَنْ سَبَّ الْعَبَّاسَ فَقَدْ سَبَّنِي»

"Kim Abbas'a söverse bana sövmüştür."[751]

Musa bin Ömer şöyle anlatmaktadır: "İnsanlara bir kuraklık isabet etmişti. Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* yağmur duası için çıktı, Abbas *radıyallahu anhu*'yu alıp kıbleye yöneldi ve şöyle dedi: '[Allah'ım!] Bu,

---

750 Tirmizî, 3762. Bu rivayetin isnadı hasendir.

751 Senedinde zayıflık vardır. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 4/24

peygamberinin amcasıdır. Biz onunla sana tevessül etmeye geldik. Onun vesilesiyle bize su ver!' Yağmur onları ıslatana kadar oradan dönmediler."[752]

Asım bin Humeyd'in bana anlattığına göre o Muâz bin Cebel *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işitmiştir: "Sizler dünyadan ancak bela ve fitne göreceksiniz. Vaziyet, ancak sıkıntı ve şiddetle artmaya devam edecek. İdarecilerden sadece katılık göreceksiniz. Sizi ürküten ve korkutan bir durum görmeyeceksiniz ki ondan sonra ondan daha şiddetlisi; daha çok idareci ve daha kötü idare gelmesin." Ahmed *rahimehullah* bundan sonra şöyle dedi: "Allah'ım! Biz razı olduk." Diğer bir rivayette ise bu sözü iki ya da üç defa yüksek sesle söylediği aktarılmaktadır.[753]

Nuaym bin Zî Hubâb'ın anlattığına göre Fadâle bin Ubeyd el-Ensârî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Üç şey beli kırar... Üçüncüsü ise kendisine iyilik yapsan teşekkür etmeyen kötülük yapsan affetmeyen idarecidir."[754]

752 Bu eserin senedi zayıfıtr. et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 4/29. Ancak bu eserin Enes bin Malik radıyallahu anhu'dan gelen sahih bir şahidi vardır; Ömer bin Hattâb radıyallahu anhu insanlar kuraklık çektiklerinde Abbas bin Abdülmuttalib ile yağmur talep eder ve şöyle derdi: "Allah'ım! Biz senden peygamberimiz aracılığıyla yağmur isterdik bize verirdin. Şimdi de peygamberimizin amcasıyla yağmur istemekteyiz. Bize yağmur ver!" Enes radıyallahu anhu dedi ki: Bunun üzerine yağmur inerdi. Buhârî, 1010, 3710

İbn Hacer rahimehullah bu hadisin şerhinde şunları söylemektedir: Abbas radıyallahu anhu'nun kıssasından hayır ve salah ehlini ve de peygamber ailesini aracı etmenin müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu kıssada hem Abbas radıyallahu anhu'nun fazileti hem de ona karşı tevazu gösteren, onun kadrini bilen Ömer radıyallahu anhu'nun faziletleri söz konusudur. Fethu'l-Bârî, 2/497

753 Bu rivayetin isnadı hasendir. Buhârî'de Zübeyr bin Adî'den rivayetle şu rivayet yer almaktadır: Enes bin Malik'e geldik ve Haccâc'ın yaptıklarını ona şikâyet ettik. Dedi ki: "Sabredin! Öyle bir zaman gelecek ki ondan sonra gelen ondan daha şerli olacak. Ta ki Rabb'inizle karşılaşana kadar." Bunu peygamberinizden işittim. Buhârî, 7068; Tirmizî, 2206

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den şu hadis de vârid olmuştur: "Şüphesiz benden sonra aleyhinize tercihler ve kabul etmeyeceğiniz işler olacaktır." Dediler ki: Ey Allah'ın rasûlü! Aramızdan böyle zamanlara yetişene ne emredersin? Dedi ki: "Allah'ın üzerinizdeki haklarını eda eder ve sizin için olanı O'ndan istersiniz." Buhârî, 3603, 7052; Müslim, 1843; Müsned, 3640, 3641, 3663, 4066, 4127

754 Bir ravisi dışında diğerleri sika (güvenilir) ravilerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİD'AT FIRKALAR, GÖRÜŞLERİ VE ONLARA REDDİYELER

Rafızîler

Ahmed bin Ebu Abde'nin bize anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Ali *radıyallahu anhu*'yu Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın önüne alan, üstün tutan bir adam anlatıldı. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* bunu kabul etmedi, büyük [bir günah olarak] gördü ve "Korkarım ki bu kişi Râfızîdir" dedi. [755]

---

755 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Râfızîler: Gulât-ı Şia'dandır (aşırıya kaçan gruplardandır). İslam'a Müslümanların akaidini ifsad etmek ve nefislerindeki imanı sarsmak için girmişlerdir. Dinin hakikatlerine ve Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in doğruluğuna şüphe karıştırırlar. Doğrusu onlar münafıkça, zındıkça ve İslam'ı yıkmak üzere Müslüman olan Yahudi bir adamın öğretilerine tabi olurlar ki bu kişi "Abdullah bin Sebe'dir"!

Râfızî ismi onlara, Hişâm bin Abdülmelik zamanında ayaklanan Zeyd bin Ali bin Hüseyin'i terk etmelerinden sonra kullanılmıştır. Bunun sebebi ise şu olaydır: Zeyd bin Ali'ye Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma sorulduğunda ikisine rahmet okumuş bunun üzerine onlardan bir grup onu terk edince onlara "Beni terk ettiniz" demiş ve böylece "Râfızîler (terk edenler)" olarak isimlendirilmişlerdir. Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'nın hilafetlerini kabul etmediklerinden dolayı bu ismi aldıkları da söylenmiştir. Bu grubun ilk yaptığı iş Şiiliğe ve Ehl-i beyt'i dost edinmeye -oysa ki Ehl-i beyt onlardan beridir- davet etmektir. Onlar iddia edilen sevgilerinde (!) o kadar ileri gitmişlerdir ki, onları sevgi dairesinden kulluk etmeye ve mahluku ilah edinme seviyesine çıkarmışlardır. Bu aşırılıkları sebebiyle dinden dinsizliğe doğru çıkmışlardır. Yahudi İbn Sebe dinde üç tane çirkin iş ortaya çıkarmıştır. Her birinin Müslümanlarını kelimesini dağıtmada son derece etkisi vardır:

Birincisi: Ali radıyallahu anhu Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in vasîsidir (kendisinden sonra yetkilerini devrettiği varisidir). Bu bidatine Tevrat'ta bulduğu "Her peygamberin bir vasîsi vardır, Ali radıyallahu anhu da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in vasîsidir ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem peygamberlerin sonuncusu olduğu gibi o da vasîlerin sonuncusudur" sözünü delil getirir. Yahudilikte Yûşa' bin Nûn'un Musa aleyhisselâm'ın vasîsi olduğunu iddia ederdi tıpkı Ali radıyallahu anhu'da iddia ettiği gibi.

İkincisi: Ali radıyallahu anhu'nun öldürülmediğini, öldürülenin insanlara Ali suretinde gösterilen bir şeytan olduğunu ve Ali radıyallahu anhu'nun tıpkı İsa aleyhisselâm gibi göğe kaldırıldığını iddia ediyordu.

Üçüncüsü: Recati (geri dönme) -kıyamet gününden önce Ali radıyallahu anhu'nun dünyaya döneceğini-, dünyaya inip düşmanlarından intikam alacağını ve beklenen Mehdî'nin Ali radıyallahu anhu olduğunu başkası olmadığını iddia ediyordu. Bazı arkadaşları bütün ölülerin tekrardan döneceğini (reankarnasyon) iddia ediyordu. Bunlardan biri de Seyyid el-Himyerî'dir ki kendisine ait olan beyitlerinde şunlar söylemektedir:

İnsanların döneceği o güne kadar

Hesaptan önce dünyalarına…

Ne o ne de tabileri bu noktada durmadılar aksine Ali radıyallahu anhu'nun ilah olduğunu, peygamber olduğunu ve bazı çocuklarının ilah ve bazılarının peygamber olduğunu söyleyecek kadar ileri gittiler. Bunların ilki Sebeiyye'dir ki onlar Ali radıyallahu anhu'ya "Sen, sen misin?" diye sorunca o da "Ben kimim?" demiş onlar da "Yaratıcı ve yoktan var eden" demişlerdir. Bunun üzerine onların tevbe etmesini istemiş, onlar vazgeçmeyince bir ateş yaktırıp hepsini yakmıştır. Şu şiiri de o söylemiştir:

Bu işin münker bir iş olduğunu görünce

Tutuşturdum ateşi çağırdım Kanber'i

Hatta tabilerinden bazıları onun ilah olduğunu ve ilahın ruhunun ona hulûl ettiğini söylemiştir. tıpkı Beyân bin Semân'ın, ilahın ruhunun peygamberlere ve imamlara geçtiğini ta ki Ebu Hâşim Abdullah bin Muhammed bin el-Hanefiyye'ye ondan da kendisine geçtiğini söylediği gibi. Böylece bu kişi Hulûliyye mezhebi üzerine Rabb olduğunu iddia etmiştir. Ebu'l-Hattâb el-Esedî de bunun gibidir.

Evet, Allah azze ve celle'den başka ilahlar olduğunu iddia etmek küfür sözüdür ve bunda düşünülemeyecek kadar büyük bir boyutta cüret vardır. Allah subhanehu ve teâlâ ulûhiyette tektir, ondan başka ilah yoktur. Şöyle buyurmuştur: "De ki: O Allah birdir. Allah Samed'dir. Doğmamış ve doğrulmamıştır. O'nun dengi yoktur." [İhlâs, 112/1-4] "Kendisinden başka ilah olmayan Allah Hayy ve Kayyûm'dur." [Âl-i İmrân, 3/2] Bunlar dışında da Allah azze ve celle'nin birliğine ve O'nun her şeyin Rabb'i, Melik'i olduğuna ve bu konuda ortağı olmadığına delâlet eden ayetler mevcuttur. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra peygamberliğin olduğunu iddia edenler aralarında ihtilaf etmişlerdir: Kimi sadece Ali radıyallahu anhu'nun peygamber olduğunu söylemiş bazısı da Hasan, Hüseyin ve Ali bin Hüseyin'i de buna eklemiştir. Bazıları ise Muğîre bin Said el-İclî'nin peygamberliğini de buna eklemiştir. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra nübüvvetin olduğunu iddia etmek Allah azze ve celle'yi ve şanı yüce peygamberini tekzip etmektir. Oysa Kur'an-ı Kerim'de ve pak sünnette Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in son peygamber olduğu ve O'ndan sonra peygamber olmadığı varid olmuştur. Rabb'imiz şöyle buyurmaktadır: "Muhammed adamlarınızdan birinin babası değildir. O ancak Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur." [Ahzâb, 33/4] Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Ben ve benden önceki peygamberlerin misali bir ev inşa edip onu güzelleştiren ancak bir köşesindeki bir kerpiç yerini boş bırakan kişinin misali gibidir. İnsanlar orayı dolaşmaya başlarlar, hoşlarına gider ve [evi yapana] "Şu kerpici de koysan ya!" derler. İşte ben o son kerpicim ben peygamberlerin sonuncusuyum." Buhârî, 3535; Müslim, 2286; Müsned, 7322, 7485, 8116, 9167, 9337

Allah'ın sıfatlarına karşı tutumları: Bu konuda Râfızîler'de yaygın olan onların "Muattile (sıfatları iptal edenler)" olmasıdır. Ancak onların bazısından tecsim meşhur olmuştur. Hişâm bin el-Hakem, Sebeiyye, Beyâniyye ve Muğîriyye bunlardandır. Hişâm bin el-Hakem Allah azze ve celle'nin cisim olduğunu iddia eden ilk kişidir. O, ibadet ettiği varlığın sınırlarının ve sonunun olduğunu, uzun, geniş ve derin bir cisim olduğunu söylüyor onun ışıldayan parlak bir ışık olduğunu ve onun -kendi karışıyla- yedi karış olduğunu iddia ediyordu. İsferâyînî şöyle demektedir: "Bu ümmetten teşbih konusunda haddi aşan ilk kişi/grup Ali radıyallahu anhu'nun ilah olduğunu söyleyen Râfızîler'in Sebeiyye koludur…" Onlardan sonra ise Mabudunun ışık olduğunu, suretinin insan sureti olduğunu insanlarda olduğu gibi uzuvlarının bulunduğunu ve yüzü dışında bütün uzuvlarının helak olacağını söyleyen, iddia eden Beyân bin Semân'ın tabileri olan Beyâniyye'dir. Onların peşinden Mabudunun uzuvlarının olduğunu ve bu uzuvların hece harfleri suretinde olduğunu iddia eden Muğîre bin Said el-İclî'nin tabileri olan Muğîriyye gelir. Zürâre bin E'yun'un tabileri de onlardandır. Onlar, Allah azze ve celle'nin hayatının, ilminin, kudretinin, işitmesi ve görmesinin tıpkı mahlukatın hayatı, ilmi, kudreti, işitmesi ve görmesi gibi olduğunu iddia etmişler ve bütün bunların tıpkı cisimlerin sıfatlarında olduğu gibi hâdis (ezelî olmayan, sonradan meydana gelmiş) olduğunu söylemişlerdir. İsferâyînî şöyle der: Kim bu Müşebbihe'nin görüşlerini düşünürse onların küfrünü, sapıklıklarını bilir ve bu konuda hiçbir şüphesi kalmaz.

Sahabeye karşı tutumları: Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı radıyallahu anhum hakkında güzel konuşur, adil olduklarını düşünür, aralarında çıkan sıkıntılar, problemler hakkında susar ve onların masum olduğuna itikat etmezler. Onlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile ümmetin arasındaki vasıtadır. Allah hepsinden razı olsun.

Râfızîler'e gelince onlar sahabeye buğzederler ve söverler. İmam Ahmed rahimehullah der ki: Râfızî, Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'ya sövüp sayan kişidir. sahabe hakkında gelen sözlerinden biri Hişâm bin el-Hakem'in şu sözüdür: "İlk tabakadan olan ümmetin tümü Ebu Bekir'e biat etmiş böylelikle mürtet olmuş ve dinden sapmıştır. Kur'an nesh olmuş ve göğe yükseltilmiştir. Sünnet de onların görüşleriyle sabit olmaz çünkü onlar kafirdirler." Hişâm bin Abdülmelik adlı bu şahıs hakkında Malatî şöyle demektedir: İnkârcı ve dehrî (zamanın yaratıcı olduğunan inanan) biriydi. Sonra düalist (iki ilah kabul eden) Maniheizm'e intikal etmiştir. Bundan sonra da İslam ona galip geldi ve istememesine rağmen İslam'a girdi…." Hişâm imamet hakkındaki -Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Ali radıyallahu anhu'nun imametini işaret etmiştir- sözüyle ne Şiiliği ne de ehl-i beyt sevgisini de kastetmiştir. O ancak bu sözüyle İslam'ın, tevhidin ve nübüvvetin temellerini yıkmayı istemiştir. Böylece Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in henüz hayatta iken Ali radıyallahu anhu'nun imametine "Ben kimin mevlâsı (dostu) isem Ali de onun mevlâsıdır" sözüyle işaret ettiğini iddia etmiştir. O, sahabeyi tekfir ederken de aslında şunu demeyi kastediyor: "Sizin peşinden gittiğiniz din batıldır. Çünkü onu siz aktaranlar adil değildirler." Ancak gerçek şu ki o ve onun yolundan gidenler küfre daha evlâ ve daha layıktırlar. Şu sözün sahibi ne de doğru demiştir: Şiilik, düşmanlık veya kininden dolayı İslam'ı yıkmak isteyen herkesin ya da Hıristiyanlık, Yahudilik ve Zerdüştlük gibi atalarının öğretilerini İslam'a sokmak isteyen kişilerin sığındığı bir barınak olmuştur.

Kur'an'a karşı tutumları: Râfızîler'in Kur'an hakkında iki görüşü bulunmaktadır:

Birincisi: O, mahluktur, muhdestir yokluktan var olmuştur. Bu onlardan müteehirûnun (son dönem alimlerinin) görüşüdür.

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Babama "Râfızîler kimdir?" diye sordum, "Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'ya sövüp sayan kişidir." diye cevap verdi.[756]

Muhammed bin Yahya el-Kahhâl bana şöyle haber etti: "Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: 'Râfızî, [sahabeye] söven kişidir."[757]

İkincisi: Hişâm bin el-Hakem ve öğrencilerinin görüşüdür: Kur'an yaratıcıdır veya yaratılmıştır denmez. Aynı şekilde yaratılmamış olduğu da söylenemez çünkü bu (Allah'ın kelamı) bir sıfattır ve ona (Hişâm) göre sıfatlar sıfatlanmaz.

Tabi iş bu noktada durmamış aksine Allah azze ve celle'nin hakkında "Şüphesiz zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz. Onun koruyucuları da mutlaka biziz" [Hicr, 15/9] buyurduğu Kur'an'ın eksik olduğunu, sahabelerin onu bozduğunu ve ondan Ali radıyallahu anhu'nun velâyetine delâlet eden şeyleri -ki bunlardan biri de Velâyet suresidir- hazfettiklerini iddia etmişlerdir. Ayet-i kerîmeleri uzak manalarla tevil ettikleri gibi Ebu Bekir, Ömer ve Osman radıyallahu anhum gibi Ehl-i sünnet'in büyükleri ve imamlarının da Ehl-i beyt'in faziletleri hakkındaki birçok ayeti sildiklerini iddia ederler. Akideleri hususunda temellerden biri olarak kabul edilen el-Kâfî adlı kitaplarında "De ki: Ben sizden akrabaya sevgi dışında hiçbir ücret istemiyorum" [Şûrâ, 42/23] ayetinin yanında şöyle denmektedir: Onlar (akrabalar) imamlardır. "Kim Allah'a ve rasûlüne itaat ederse…" [Ahzâb, 33/71] ayetinde ise bu Ali radıyallahu anhu'nun velâyeti hakkındadır" denmiştir. 2/5/515, 516

Bunlara ek olarak bir de bu kitap öyle başlıklar içeriyor ki onlar bile aşırılıklarının göstergesi olarak yeterlidir. Örneğin "İmamlar; melekler, nebîler ve rasûllere giden bütün bilgileri bilir konusu" - "İmamlar, olmuşu ve olacağı bilir konusu" – "İmamlar, ne zaman öleceklerini bilirler ve ancak kendi istekleriyle ölürler konusu". Bu sözleri Allah azze ve celle'nin şu sözüne muhaliftir: "Şüphesiz ki kıyametin bilgisi Allah'ın katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı da O bilir. Hiçbir kimse, yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini de bilmez. Şüphesiz ki Allah, her şeyi çok iyi bilendir, her şeyden haberdardır" [Lokman, 31/34] Bu Râfızîler yalan söylemekten de sakınmazlar. Hedefleri, araç ne olursa olsun gayelerine ulaşabilmektir. Tıpkı Şa'bî rahimehullah'ın onlar hakkında dediği gibidirler: "Şayet Ali radıyallahu anhu hakkında [onların lehine] yalan söylemem karşılığında benim kölelerim olmalarını ya da evimi altınla doldurmalarını veya evime hac etmelerini istesem kesinlikle bunu yaparlar. Vallahi ben onun hakkında yine de yalan söylemem."

Bkz. İbn Teymiyye, el-Fetâvâ, 3/154, 186, 4/435, 13/35; Minhâcu's-Sünne, 1/10; Ebu'l-Hasan el-Eşarî, Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/88, 89, 144; Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihal, 1/173, 174, 4/184; Abdülkahir el-Bağdâdî, el-Fark beyne'l-Fırak, s.65, 67, 233, 234, 235, 237; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 6/558, 12/270; Malatî, et-Tenbîh ve'r-Red alâ Ehli'l-Bide' ve'l-Ehvâ, s.18, 24, 25; Ahmed Emin, Fecru'l-İslâm, s.276; Küleynî, el-Kâfî, 5/332, 333, 415, 515; Muhtasaru't-Tuhfe-i İsnâaşeriyye, s.30, 31

[756] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed, Kitâbu's-Sünne, s.222

[757] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Ebu Bekir, Ömer ve Âişe *radıyallahu anhum*'a söven biri hakkında sordum. Şöyle cevap verdi: "Onu İslam üzere görmüyorum."

Yine şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: İmam Mâlik *rahimehullah* şöyle demiştir: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına sövenin İslam'da payı -ya da nasibi- yoktur."[758]

Abdülmelik bin Abdülhamid bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim söverse tıpkı Râfızîler gibi onun da küfre girmesinden korkarım." Sonra da dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına söven kişinin dinden çıkmasından emin olamayız."[759]

Ebu Talib'in bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Osman *radıyallahu anhu*'ya söven biri hakkında sormuş, Ebu Abdullah *rahimehullah* da şöyle cevap vermiştir: "Bu, zındıklıktır (küfürdür)."[760]

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel bize şöyle haber etti: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birine söven kişi hakkında babama sordum, şöyle cevap verdi: "Onu İslam üzere görmüyorum."[761]

Ali bin Abdussamed bana şöyle haber etti: Bana selam veren Râfızî bir komşumuz vardı. Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a "Onun selamını alayım mı?" diye sordum, dedi ki: "Hayır, alma!"[762]

Hasan bin Ali bin Hasan'ın bize haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Bid'atçıya selam verilir mi?" diye sormuştur. O da şöyle cevap vermiştir: "Bid'atine çağıran bir Cehmî, Kaderî veya Râfızî ise ne cenaze namazı kılınır ne de ona selam verilir."[763]

---

758 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu aynı zamanda İmam Ahmed rahimehullah'ın Râfızîler'i açıkça tekfir ettiğinin delilidir. Aynı şekilde onları tekfir ettiğini İmam Malik ve Ebu Ubeyd Kasım bin Sellâm rahimehumallah da -kitabın bir sonraki bölümünde geleceği üzere- açıkça ifade etmiştir.

759 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

760 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Seleften birçoğu Râfızilîğin zındıklığa açılan bir kapı olduğunu, İslam'ı ve Müslümanları yaralamak isteyen herkesin bu kapıdan girdiğini söylemiştir.

761 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

762 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

763 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Fadl bin Ziyâd şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Râfızîler ile sakın konuşma!"[764]

Muâz bin Cebel *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ، وَسُبَّ أَصْحَابِي، فَعَلَى الْعَالِمِ أَنْ يُظْهِرَ عِلْمَهُ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ «وَالْمَلَائِكَةِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»

"Bid'atler ortaya çıktığında ve ashabıma sövüldüğünde alime gereken, ilmini ortaya çıkarmasıdır. Eğer bunu yapmazsa Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun."[765]

[Ravilerden] Muhammed bin Heydam dedi ki: Velîd'e "İlmini ortaya çıkarması nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Sünnettir." Ebu Bekir bin Ayyâş ve Abbâd bin el-Avvâm'a da bu soruldu ikisi de "Sünnettir." dedi.[766]

Hânî bin Eyyûb dedi ki: "Muhârib bin Disâr'a Râfızîler'in gıybetini yapmasını sordum, dedi ki: 'Ne yani onlar doğru (hak üzere) olan bir topluluk mu?[767]" [Ravilerden] Hüseyin dedi ki: "Muhârib onların gıybetinin yapılmasında bir sakınca görmüyordu."[768]

Ebu'l-Bahterî dedi ki: Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Benim hakkımda iki kişi helak olur; seven ve [sevgisinde] aşırı giden kişi ile nefret eden ve iftira eden kişi."[769]

Râfızîlerin Durumu

Abdurrahman bin Miğvel'in babasından (Malik) rivayet ettiğine göre Şa'bî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Ey Malik! Şayet onlar için Ali *radı-*

764 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.
765 Böyle bir hadis bulamadım.
766 Bu rivayetin isnadı zayıftır.
767 Bu soru öğrenmek değil, inkâr etmek üzere yani "Onlar hak üzere değil" manasını içeren bir sorudur.
768 Bu rivayetin isnadı hasendir.
769 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe, 2/565

yallahu anhu'nun aleyhinde yalan söylemem karşılığında köleler olarak boyunlarını ezmem ve evimi altınla doldurmalarını istesem -ki vallahi asla onun aleyhinde yalan söylemem- bunu yaparlar. Ey Malik! Ben bidat ehlini öğrendim de bu Haşebiyye'den[770] daha ahmağını görmedim. Eğer hayvan olsalardı olsa olsa eşek olurlardı. Kuş olsalardı Mısır akbabası[771] olurlardı." Sonra dedi ki: "Sizi, saptıran hevâlardan ve bidatlardan sakındırırım. Bu bidatlerin en şerlisi de Râfızîliktir. Bunun sebebi ise aralarında, sapıklıklarına aldırmasın, görmezden gelsin diye İslam'ı küçümseyen [ve bu şekilde İslam'a giren] Yahudilerin[772] olmasıdır. Tıpkı Yahudilerin kralı Şavl oğlu Pavlus'un, sapıklıklarına aldırmasın diye Hıristiyanlığı küçümsediği gibi." Sonra şöyle dedi: "Onlar İslam'a isteyerek de girmediler Allah *azze ve celle*'nin korkusundan da. Ancak Müslümanlara karşı olan nefretlerinden ve azgınlıklarından girmişlerdir. Ali *radıyallahu anhu* onları ateşle yakmış[773] ve şehirlerden sürmüştür. Onlardan biri olan Abdullah bin Sebe'yi İsbât'a,[774] Abdullah bin Yesâr ve Ebu'l-Kerrûs'u (Ebu Bekir el-Kerrûs) Hazeh'e sürmüştür. Bunun[775] delili ise şudur: Râfızîler'in fitnesi ile Yahudilerin fitnesi aynıdır;

• Yahudiler demiştir ki: "İmamet ancak Davud ailesinden bir adam için uygundur." Râfızîler de "İmâmet ancak Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu*'nun soyundan olanlar için uygundur." demiştir.

• Yahudiler demiştir ki: "Mesîh Deccâl çıkana ve gökten bir sebep (ip) inene kadar Allah yolunda cihad yoktur." Râfızîler ise "Mehdî çıkana ve gökten bir münadi nida edene kadar Allah yolunda cihad yoktur." demiştir.

---

770 Haşeb; odun, tahta manasına gelmektedir. Böyle isimlendirilmelerinin sebebi "Biz ancak masum bir imamla birlikte olunca kılıçla savaşırız" diyip tahta ve odunla savaşmalarıydı. Minhâcu's-Sünne, 1/10

771 Kuşlardan bir türdür. Vefasızlıkla vasfedilmiştir. Pislik ile vasfedildiği de söylenmiştir. Lisânu'l-Arab, 12/235 [Türkiye ve Avrupa'daki en küçük akbabadır, 60-70 cm boyundadır. Mütercim]

772 Râfızîlik mezhebini kuran münafık ve zındık olarak İslam'a giren Yahudi Abdullah bin Sebe'dir.

773 Ali radıyallahu anhu'ya gelip "Sen sen misin?" diye soran aşırıya kaçmış Râfızîler.

774 İbn Teymiyye rahimehullah der ki: Abdullah bin Sebe İsbât'a, Abdullah bin Yesâr Hâzeh'e ve Ebu Bekir el-Kerrûs ise Câbiye'ye sürülmüştür. Minhâcu's-Sünne, 1/7-8

775 Râfızîler'in Yahudiler'e benzemesi. [Mütercim]

• Yahudiler yıldızlar iç içe geçinceye kadar akşam namazını ertelerler. Râfızîler de böyle yaparlar. Oysa ki Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda şu hadis vârid olmuştur:

«لَا تَزَالُ أُمَّتِي عَلَى الْفِطْرَةِ

مَا لَمْ يُؤَخِّرُوا صَلَاةَ الْمَغْرِبِ حَتَّى تَشْتَبِكَ النُّجُومُ»

"Yıldızların iç içe geçtiği zamana kadar akşam namazını ertelemedikleri müddetçe ümmetim fıtrat (İslam) üzeredir."[776]

• Yahudiler kıbleden biraz meylederler, Râfızîler de böyle yaparlar.

• Yahudiler namazda sallanırlar, Râfızîler de böyle yaparlar.[777]

• Yahudiler de bütün Müslümanların kanlarını helal görürler, Râfızîler de.

• Yahudiler Tevrât'ı tahrif etti, Râfızîler de Kur'an'ı tahrif etti.

• Yahudiler Cebrâil *aleyhisselâm*'a buğzedip "O, melekler arasından bizim düşmanımızdır." demişlerdir. Râfızîler'den bir grup da "Cebrâil vahiy getirirken Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e getirmekle hata etmiştir."[778] derler.[779]

---

776 Ebu Davud, 418; İbn Mâce, 689; Dârimî, 1246; Müsned, 17329, 23534, 23582. Hadis hasendir. [Mütercim]

777 Bu ifadeden sonra şu cümle yer almaktadır: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elbisesini yayan bir adama uğramış ve elbisesini küçük görmüştür." Ancak manasının konuyla alakası tespit edilemediğinden buraya alınmıştır. [Mütercim]

778 Bunu söyleyen Râfızîler'in Gurâbiyye koludur. İddiaları şudur: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile Ali radıyallahu anhu'nun adeta kargalar kadar birbirine benzemesinden dolayı Cebrâil vahyi hangisine getireceğini şaşırmıştır. Karga benzetmesini kullandıkları için karga manasına gelen gurâb kelimesinden isimlerini almışlardır. [Mütercim]

779 Bu rivayet sahih değildir (zayıftır) ancak zikri geçen durumlar Râfızîler'de vardır. İbn Teymiyye rahimehullah bu rivayeti yukarıda geçen nassa yakın lafızlarla iki yoldan zikretmiş ve şöyle demiştir: Şa'bî rahimehullah şöyle dediği sabit olmuştur: "Haşebiyye'den daha ahmağını görmedim...vallahi onun aleyhinde yalan söylemem." Bu söz geniş bir şekilde rivayet edilmiştir ancak en doğusu bu geniş olan rivayetin başkasının sözü olduğudur. Minhâcu's-Sünne, 1/6-9

Ahmed bin Said bize şöyle anlattı: Ebu Ubeyd Kasım bin Sellâm *rahimehullah*'a [Râfızîler'le ilgili] sordum. Dedi ki: "Râfızî'nin fey (savaşsız alınan ganimet) ve ganimette payı yoktur. Bunun sebebi Allah *azze ve celle*'nin Haşr suresinin sonunda fey ayetini zikrettiğinde şöyle buyurmasıdır: **'Onlardan sonra gelenler …"**[780]

Abdülmelik bin Abdülhamid'in bana haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın Râfızî biri hakkında şöyle dediğini işitmiştir: "Ben onun cenazesine katılmam. Dileyen katılabilir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bundan [Râfızîler'den] daha aşağı durumdakini bile terk etmiş; borçla, ganimetten çalmayla ve intiharla ölen kişinin namazını kılmamıştır. Sahabelere de bunların namazını kılmalarını emretmemiştir." Aynı şekilde Ebu Abdullah *rahimehullah* mürsel olarak şunu zikretmiştir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber'in her köşesinden Hayberliler ile savaşıyordu. Bir adam sabit durdu (kendini korumaya çalışmadı) ve öldürüldü. Bunun üzerine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* onun cenaze namazını kılmadı.

Yine adamın biri Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle dedi: Diyorlar ki: "Râfızî, içinde sadece Hıristiyanların bulunduğu bir köyde ölürse kim onun cenazesine katılacak ne dersin?" Ebu Abdullah *rahimehullah* buna cevaben dedi ki: "Ben katılmam, isteyen katılsın."[781]

Musa bin Harun bin Ziyâd bize şöyle anlattı: Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'ya söven kişi hakkında biri Firyâbî'ye sorarken onun şöyle dediğini işittim: "Bu kişi kafirdir." O adam dedi ki: "Namazı kılınır mı?", "Hayır." dedi. Ben de Firyâbî'ye "Lâ İlâhe illallah dediği hâlde ona ne yapılır?" diye sordum, dedi ki: "Ona elinizle dokunmayın! Onu çukurunda (kabrinde) örtene kadar tahtayla (tabutuyla) kaldırın!"[782]

---

780 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Ayetin tamamı şu şekildedir: "Onlardan sonra gelenler de "Ey Rabb'imiz! Bizi ve bizden önceki iman etmiş kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı kötü bir düşünce ve duyguya yer bırakma. Rabb'imiz! Kuşkusuz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin" derler." [Haşr, 59/10]

Ayetin manası şöyledir: Onlar Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı için istiğfar etmekle emrolundular, sövmekle değil. Tefsîru't-Taberî, 28/45

Ebu Ubeyd Kasım bin Sellâm rahimehullah, şöyle demektedir: Râfızîler [sahabeye] sövenlerdir. Onların feyden payları yoktur, çünkü onlar İslam üzere değildirler.

781 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

782 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

ed-Dûrî bana şöyle haber etti: Ebu Ubeyd Kasım bin Sellâm *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İnsanlarla görüştüm, kelam ehli ve daha başkalarıyla konuştum. Râfızîler'den daha ahmağını, hüccet olarak daha zayıfını daha pisini daha çirkinini görmedim. Sınırlarda kadılık görevine getirildim. Onlardan üç adamı; iki Cehmî ile bir Râfızî'yi ya da iki Râfızî ile bir Cehmî'yi sürdüm, 'Sizin gibiler sınırda oturamaz.' dedim ve onları çıkardım."[783]

Âmir'den rivayet edildiğine göre Alkame *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu ümmetten bir topluluk Ali *radıyallahu anhu* hakkındaki görüşleri sebebiyle helâk olmuştur, tıpkı Hıristiyanların İsa bin Meryem *aleyhimesselâm* hakkında [yanlış fikirlerinden dolayı] helâk oldukları gibi."[784]

Ebu'l-Bahterî et-Tâî'den rivayet edildiğine göre Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Benim hakkımda iki kişi helâk olur; nefret eden düşman ve sevip [sevgisinde] aşırıya giden."[785]

Yahya bin Said dedi ki: Ali bin Hüseyin (Zeynelâbidîn) *rahimehullah* şöyle demiştir: "Ey Iraklılar! Bizi İslam sevgisi üzere sevin![786] Vallahi eğer bize olan sevginiz böyle devam edecek olursa başımıza bir şey gelecek."[787]

---

783 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

784 Bu rivayetin isnadı hasendir.

İbn Sa'd şöyle rivayet etmektedir: …Mansûr dedi ki: İbrahim en-Nahaî'ye "Alkame Sıffîn'e katıldı mı?" diye sordum. Şöyle cevap verdi: Evet. Kılıcını [kanla] boyadı, ayağı topal kaldı ve kardeşi yani babam o savaşta yaralandı. et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 6/88

785 Sözün manası şudur: Nasıl ki Hıristiyanlar İsa aleyhisselâm'ın konumunu yüceltme konusunda aşırıya gitmişler öyle ki onu Allah'la beraber ilah etmişlerse şüphesiz bu ümmetten de Ali radıyallahu anhu'nun konumunu yüceltmede aşırıya giden öyle ki onu ilah edinen bir kavim olacaktır, tıpkı Sebeiyye'nin dediği gibi.

Bu rivayetin isnadı zayıftır.

786 Yani: "İslam'ın emrettiği gibi sevin ve bu sevginizde aşırı gitmeyin." Buradan maksat onların ayrıca sevilmesi gerektiği değil, her Müslüman ne kadar sevilmeli ise onların da o kadar sevilmesi gerektiğidir. Ancak şu kadarı var ki Râfızîler'in yaptığı gibi aşırıya gidilmemek kaydıyla Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e olan yakınlıkları ve akrabalıkları sebebiyle Ehl-i beyt elbette daha fazla sevilebilir. Bu sevginin kaynağı ise onlarda bulunan bir vasıf değil de emr-i ilâhi gereği Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile olan akrabalıklarıdır. Yani onları seven peygamber sevgisinden ötürü sevmiş, aynı şekilde onlara buğzeden de peygambere olan kininden buğzetmiştir. [Mütercim]

787 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Rasûlullah *Sallallahu Aleyhi Ve Sellem*'in Ashabına Ta'n (Kötüleme) İçeren Hadisleri Yazanlara Karşı Sert Çıkma

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Bir topluluk Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında kötü hadisler yazıyor." [Ona denildi ki][788]"Senin 'Ben hadis sahibi birinin (muhaddisin) bildiği bu türden hadisleri yazmasını inkâr etmiyorum.' dediğini anlattılar." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* kızdı ve çok şiddetli bir şekilde bu sözü inkâr ederek şöyle dedi: "Batıldır. Bunu inkâr etmemekten Allah'a sığınırım. Bunu (biri hakkında kötü konuşma), sıradan insanların hakkında olsa bile inkâr ederdim, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında olunca nasıl etmem?" Daha sonra Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Bu tür kötü hadisleri yazdığını ve topladığını bildiğin kişileri [terk eder misin], terk edilir mi?" Dedi ki: "Evet. Bu kötü hadislerin sahibi recm edilmeye layıktır."

Yine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Abdurrahman bin Salih bana geldi. Ona dedim ki: 'Bu hadisleri mi anlatıyorsun?' Şöyle demeye başladı: 'Bu hadisi falanca, filanca anlatmıştır.' Ben bunları delil getirdiği hâlde ona yumuşak davranırdım. Daha sonra onu gördüm, ondan yüz çevirdim ve hiç konuşmadım."[789]

Bekir bin Muhammed'in babasından rivayet ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuştur: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına karşı kötü bir şey içeren hadisleri rivayet eden kişiden bu hadisi duyduğum gibi rivayet edeyim mi?" Dedi ki: "Kişinin, içerisinde Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının karşı kötü bir şey olan hadisi rivayet etmesi hoşuma gitmez. Ben içerisinde Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına kötü bir şey olmayan hadisi alırım, ona giderim."[790]

Ebân bin Salih'in kardeşi İbrahim bize şöyle anlattı: Ben Abdürrezzak'ın (es-Sanânî) yanında iken Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın arka-

---

788 Bu ibare elimizdeki nüshada yazmamakla beraber konunun siyak (devamı) ve sibakı (başı) bunu gerektirdiği için biz de koyma gereği duyduk. [Mütercim]

789 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

790 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

daşıydım. Hadis dinliyorduk, ne zaman ki içerisinde [sahabenin aleyhinde] bazı şeyler bulunan hadisler gelince Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* ayağa kalktı ve bir köşeye çekilip şöyle dedi: "Napayım ben bu hadisi?" Bu tür hadisler bitince geldi ve dinlemeye başladı.[791]

Mukâtil bin Salih el-Enmâtî bize şöyle haber etti: Abbas ed-Dûrî'yi şöyle derken işittim: Biz Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* ile biraraya geldiğimizde hadis dinlerdik. Bu tür [sahabeyi] lekeleyen hadisler (rivayetler) geldi, Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* biz bunları bitirene kadar uzaklaştı. Muhaddis bunları bitirince döndü ve hadis dinlemeye devam etti.

Mukâtil dedi ki: "Bunu şeyhim (Abbas ed-Dûrî) dışında da Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'dan anlatanı duydum. "[792]

Cafer et-Tayâlisî'den rivayet edildiğine göre Yahya bin Maîn *rahimehullah* şöyle demiştir: "Abdürrezzak'ın yanında; Ahmed *rahimehullah*, bir grup ve başka bir adam daha vardı. [Sahabeyi] lekeleyen hadisler geçince bu tür hadislerin bir kısmı bitene kadar Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* uzun bir süre parmaklarını kulaklarına koydu. Sonra parmaklarını çıkardı sonra da [hadislerin devam ettiğini duyunca] bütün lekeleyici hadisler geçene kadar bir daha onları kulağına koydu."[793]

Muhammed bin Ebu Harun dedi ki: İbnu'l-Münâdî'nin şöyle dediğini işittim: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın yanındaydım. Hadis rivayet eden Ahmed bin İbrahim el-Mevsılî yanında oğluyla beraber geldi. Mevsılî, çocuğunun cebinden bir defter çıkarıp Ebu Abdullah *rahimehullah*'a verdi. Ebu Abdullah *rahimehullah* bu kitaba baktı, rengi değişmeye başladı, vücudu zayıflar gibi oldu. Deftere bakmayı bitirince dedi ki: "Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: '**Seslerinizi peygamberin sesinden daha çok çıkarmayın ve ona açıktan söz söylemeyin.**'[794] bunları anlatan bilmediği anda amelinin batıl olmasından korkmaz mı?" Mevsılî gittikten sonra da Ahmed *rahimehullah* şöyle dedi: "Bunları kim rivayet ediyor bilir misin?" Dedim ki: "Hayır." Dedi ki: "Senin komşun." Bununla Halef'i kastediyordu.[795]

---

791 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

792 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

793 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

794 Hucurât, 49/2

795 Bu rivayetin isnadı hasendir.

Mühennâ bize şöyle anlattı Ahmed bin hanbel *rahimehullah*'a Halef bin Salim hakkında sordum onu övmedi, iyi anlatmadı ve ondan hadis yazılmasını iyi görmedi.[796]

Mühennâ bize şöyle anlattı Ahmet Bin hanbel *rahimehullah* a Ubeydullah bin Musa el-Absî hakkında sordum, dedi ki: "Kûfeli'dir." Dedim ki: "Nasıl biridir?" Dedi ki: "Allah'ın dilediği gibidir." Dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! O nasıl biridir?" Dedi ki: "Ondan hadis aktarmak hoşuma gitmez." Nedenini sorduğumda ise şöyle dedi: "O, içerisinde Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını lekeleyen hadisleri anlatıyor."[797]

Muhammed bin Ubeydullah bin Yezîd el-Münadî'yi şöyle derken işittim: [İki yüz] dokuzuncu senede Mekke'deydik ve bizimle beraber Ubeydullah bin Musa da vardı. Yolda hadis anlattı, Muâviye *radıyallahu anhu* ile alakalı bir hadise rastladı ve hem onu hem de onu lanetlemeyeni lanetledi. İbnu'l-Münâdî dedi ki: "Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a bu durumu haber ettim, bunun üzerine şöyle dedi: 'O, haddi aşan biridir ey Ebu Cafer!"

Hubeyş bin Sindî şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* a Ubeydullah bin Musa'nın olayı anlatılınca şöyle dedi: "Ben onun, kendisinden hadis aktarılmaya ehil birisi olduğunu zannetmiyorum. O, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına ta'n etmiştir. Bana günler öncesinden arkadaşlarımızdan doğru sözlü olduğunu umduğum birisi şöyle anlattı: 'Bu kişi onunla beraber Mekke yolundaymış daha sonra Muâviye *radıyallahu anhu*'ya lanet ettiği bir hadis anlatmış ve şöyle demiş: 'Evet, Allah ona ve ona lanet etmeyene lanet etsin. Bu kişi mi kendisinden hadis aktarılmaya layıktır?" Yani "Bu kişi kendisinden hadis aktarılmaya ehil biri değildir." demiştir.[798]

Harun bin Süfyân şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının [kötü bir şekilde] zikredildiği hadisleri zikrederken Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Bunlar ölülerin hadisleridir."[799]

---

796 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ahmed bin Hanbel rahimehullah'dan şu da rivayet edilmiştir: Doğru sözlü olduğundan şüphe yoktur. Bu tür [sahabeyi ayıplayan] sözlerin peşinden gitmesi sebebiyle ona kin gütmüşlerdir. Ancak ben onun yalan söylediğini anlatan kimseyi bilmiyorum. Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/660

797 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

798 Bu rivayetin isnadı hasendir.

799 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle anlatırken işittim: "Gunder Muhammed bin Cafer, Şu'be'den yazdığı rivayetlerin olduğu kitaplarını bizim için çıkardı. Ben ve Halef bin Salim oradaydık. O kitaplarda bu tür hadisler bulunmaktaydı, ben bunları yazmadım Halef ise hepsini olduğu gibi yazdı. Ebu Abdullah *rahimehullah* devamla şöyle anlattı: 'Ben senetlerini yazıyor ve kelamı (metnini) terk ediyordum, yazmıyordum.' Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: 'Neden böyle yapıyordun?' Dedi ki: 'Şu'be'nin ne rivayet ettiğini bileyim diye [yapıyordum].' Yine şöyle demiştir: 'İçerisinde helallerin, haramların ve sünnetlerin bulunmadığı Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının adı kötü olarak geçen bu hadisleri yazmasını hiç kimse için istemem, doğru görmem.' Dedim ki: 'Bunları yazayım mı?' Dedi ki: 'Bunlara bakma bile! Bunlarda ilim namına ne vardır ki? Sünnetlere, fıkha ve size fayda veren şeylere sarılın."[800]

Ali bin İsmail el-Bendencî'yi şöyle derken işittim: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında olan şeylerle alakalı hadisleri toplardık. Ben (Ebu Bekir el-Hallâl) dedim ki: "Ayıplar ile alakalı mı?", "Evet" dedi. Sonra devamla şöyle anlattı: "Bu hadisleri Süveyd bin Said'e getirdik ancak onları bize okumayı kabul etmedi ve şöyle söyledi Ebu Abdullah Ahmed bin hanbel *rahimehullah* bana; 'Ey Ebu Muhammed bu tür hadisleri anlatma.' diye bir mektup yazdı. Ali bin İsmail dedi ki: 'Ben de bu tür hadislere denk gelince anlatmıyordum."[801]

Muhammed bin Sa'd ez-Zührî bize şöyle anlattı: Ebu Abdurrezzak hakkında kendisine sorulduğu esnada Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle söylediğini işittim: "O, Vehb bin Münebbih *rahimehullah*'dan rivayet ettiği hadisler hususunda salih, ehil biridir." Denildi ki: "Peki Mînâ[802] hadisi hakkında?" Dedi ki: "Mînâ da kimdir? Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının ayıbı hakkında Abdurrezzak'ın rivayet ettiği hadisleri incelemedim. Malik Bin Enes *rahimehullah*'ı görüyorsun işte! O ancak kalpte kin bırakan bu tür hadisleri terk etmesiyle insanlara karşı salim, gönülleri venilir olmuştur."[803]

---

800 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

801 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

802 İbn Ebi Mînâ el-Hazzâz: Osman, Ali, İbn Mesud, Ebu Hureyre, Âişe radıyallahu anhum'dan rivayette bulunmuş, ondan da Abdürrezzak'ın babası Hemmâm rivayette bulunmuştur. Metruk (rivayetleri alınmayan) bir ravidir. Râfizîlikle itham edilmiştir. Ebu Hâtim yalancı olduğunu söylemiştir. Hâkim, onun sahabe olduğunu söylerken hata etmiştir. el-Cerh ve't-Ta'dîl, 8/395; Tehzîb, 1/397; Takrîb, 2/293

803 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Ebu'l-Hâris onlara şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum; "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında rivayet edilen bu hadisleri hiç kimsenin yazmasını doğru buluyor musun?" Şöyle cevap verdi: "Kimsenin bu tür hadislerden herhangi bir şey yazmasını doğru bulmuyorum." Dedim ki: "İçerisinde Osman, Ali, Muaviye ve Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından *radıyallahu anhum* diğerlerinin adı geçen bu tür rivayetleri soran ve bunları talep eden bir adamı gördüğümüzde ne yapalım?" Dedi ki: "Bunları talep eden ve biraraya getiren bir adamı gördüğünde korkarım bu kişinin içi (kalbi ve niyeti) kötüdür."[804]

Hanbel bize şöyle anlattı: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: 'Selâm bin Ebu Mutî', Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının adı [kötü şekilde] geçen Ebu Avâne'nin kitabını aldı ve A'meş'in bu tür lekeleyici hadislerini yaktı."[805]

Muhammed bin Ali bana şöyle haber etti: Yahya bin Maîn bize şöyle anlattı: Halid bin Hidâş'ın şöyle dediğini işittim: Selâm bin Ebu Mutî' Ebu Avâne'ye gelip şöyle dedi: "Kûfe'den bize getirdiğin şu bid'atları ver balım!" Bunun üzerine Ebu Avâne kitaplarını onun için çıkardı ve Selâm onları tandıra attı. Yahya dedi ki: "Halid'e o kitapların içinde ne olduğunu sordum." dedi ki, A'meş'in Salim bin Ebu'l-Ca'd'dan onun da Sevban *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اسْتَقِيمُوا لِقُرَيْشٍ»

"Kureyş için dosdoğru olun."[806]

İşte bu ve bunun benzeri rivayetler vardı. Halid'e başka nelerin olduğunu sordum, dedi ki: Ali *radıyallahu anhu*'nun "Ben cehennemin ortağıyım."[807] sözü vardı. Dedim ki: "Bunu Ebu Avâne, A'meş'ten rivayet ederek mi size anlattı?" O da "Evet" dedi.[808]

804 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

805 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

806 Müsned, 22388; Mu'cemu'l-Evsat, 7815; İbn Hibbân, el-Mecrûhîn, 1/172; İbn Adî, el-Kâmil, 2/286. Hadis zayıftır. [Mütercim]

807 Bu rivayeti hiçbir kaynakta bulamadım.

808 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah'a* sordum: "Hadis sahibi/ehli birinden bir kitap ödünç aldım -yani içerisinde kötü hadislerinde bulunduğu- onu yırtma mı ya da yakma mı doğru bulur musun?" Dedi ki: "Evet. Selâm bin Ebu Mutî' de Ebu Avâne'den içinde bu tür hadislerin bulunduğu bir kitabı ödünç aldı ve onu yaktı.", "Ne? Yaktı mı?" dedim, "Evet" dedi.[809]

el-Fadl bin Ziyâd bize şöyle anlattı: İçerisinde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında ve benzeri konularda kabul edilemeyecek olan, biraraya getirilmiş hadislerin bulunduğu bir kitabı adamın biri Ebu Abdullah'a *rahimehullah* verdi. O da içine baktı ve daha sonra işittim ki şöyle söyledi: "Bunları ancak kötü biri toplar."

Yine Ebu Abdullah'ın *rahimehullah* şöyle dediğini işittim: Bana Selâm bin Ebu Mutî'den ulaştığına göre o, Ebu Âvâne'ye gelip ondan A'meş'in rivayet ettiği, içerisinde felaketlerin (sahabeyi kötü zikreden) olduğu bir kitabı ödünç almak istemiş, Ebu Avâne de kitabı ona vermiş ve Selâm onu götürüp yakmış. Adamın biri Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedi ki: "Bunun yakmasının inşâAllah ona hiç zarar vermemesini umuyorum."[810] Ebu Abdullah *rahimehullah* ise "Ona zarar vermesi mi? Bilakis inşâAllah bundan dolayı ecir alır." dedi.[811]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: İshak bin Râhûye *rahimehullah*'a şöyle sordum: "İçerisinde Cehm›in ya da Kaderiyye'nin görüşleri olan bir kitabı çalan kişiye ne dersin?" Dedi ki: "Kitabı atmalıdır." Dedim ki: "O (hırsız) kitabı atmadan veya yakmadan önce yakalanırsa elinin kesilmesi gerekir mi?" Dedi ki: "Hayır, kesmek gerekmez." Dedim ki: "Bir adamın yanında içerisinde ircâ veya kader ya da başka bir bid'at olan bir kitap var, onu ödünç istesem elime geçince de onu yaksam veya parçalasam buna ne dersin?" Dedi ki: "Bunu yapmanın sana hiçbir sakıncası yoktur."[812]

---

809 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu tür rivayetler ihtiram görmeyen ve tazmin edilmeyen değersiz nesnelerden sayılır. Çünkü bunlar tefrikayı doğuran ve insanların sinelerini sahabeye karşı kinle dolduran durumlardır.

810 Yani, kendisine ait olmayan bir şeyi heder ettiği için günaha girmemesini umuyorum demektedir. Çünkü bilinen bir kaidedir ki "Müslümanın malı diğer Müslümanlara rızası olması dışında haramdır". Ancak İmam Ahmed rahimehullah buna cevap vermeyi ihmal etmemiştir. [Mütercim]

811 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

812 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu rivayet de İmam Ahmed rahimehullah'ın bu hususta mezhebini desteklemektedir.

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı hakkında güzellikten başka bir şey söylemeyiz."[813]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Yanlarında bu tür hadislerin olduğu bir sayfa ile Rakka'dan geldiğini söyleyen bir topluluk bize geldi. Biz de bu sayfayı Ebu Abdullah *rahimehullah*'a yönlendirdik ve "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının kötülükleri hakkında konuşmanın kendisine mübah olduğunu iddia eden kişi hakkında ne dersin?" diye [sorduk]. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle cevap verdi: "Bu kötü ve çirkin bir sözdür. Bu topluluktan uzak durulmalı, onlarla oturulmamalı ve durumları insanlara anlatılmalıdır."[814]

Ebu Bekir bin Ebu Talib bana şöyle anlattı: Abdurrahman bin Salih, Ebu Ma'mer *rahimehullah*'a gelip bazı kötü hadisler zikretti, bunun üzerine Ebu Ma'mer *rahimehullah* "Onu ayaklarından tutun çekin ve mescitten atın." dedi. Ayaklarından çekildi ve mescitten çıkarıldı.[815]

Abbas bin Muhammed ed-Dûrî bize şöyle haber etti: Muhâdır'ın kitaplarında kabul edilmeyen hadisleri gördüm, "Bu kabul edilmeyen hadislerde nedir? Ne işi var burada?" dedim. Dedi ki: "İbn Ebi Şeybe, bu akrepleri rivayet etmemi bana yasakladı."[816]

Şihâb bin Hirâş'ın amcası Avvâm bin Havşeb'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının güzelliklerini ve iyiliklerini anın ki kalpler onlara ısınsın. Onların kötülüklerini anmayın ki insanları onlara karşı kışkırtmayasınız."[817]

Abdurrahman bin Abdullah bin Muğaffel *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اللَّهَ اللَّهَ فِي أَصْحَابِي، لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ، وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي، وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ،

813 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

814 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

815 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

816 Bu rivayetin isnadı hasendir.

817 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

وَمَنْ آذَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُوشِكُ أَنْ يَخْذُلَهُ»

"Ashabım hakkımda Allah'tan korkun, ashabımda hakkında Allah'tan korkun. Onları hedef haline getirmeyin. Kim onları severse beni sevmesi sebebi ile onları sevmiştir. Kim de onlara buğzederse bana buğzetmesi sebebi ile onlara buğzetmiştir. Kim onlara eziyet ederse bana eziyet etmiş sayılır. Kim de bana eziyet ederse Allah'a eziyet etmiş olur. Kim de Allah'a eziyet ederse Allah'ın onu yakalaması [ve cehenneme atması] pek yakındır."[818]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ لَهُ صَرْفًا، وَلَا عَدْلًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

"Kim ashabıma söverse Allah'ın meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun. Allah kıyamet gününde ondan ne bir farz ne de bir nafile kabul edecektir."[819]

Abdurrahman bin Salim bin Utbe bin Uveym bin Saide'nin babasından, onun da dedesinden rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اخْتَارَنِي، وَاخْتَارَ لِي أَصْحَابًا، فَجَعَلَ مِنْهُمْ أَصْهَارًا، وَأَنْصَارًا، وَوُزَرَاءَ، فَمَنْ سَبَّهُمْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا»

"Şüphesiz Allah tebâreke ve teâlâ beni (peygamber olarak) seçti ve benim için bir ashab seçti. Onlardan akrabalar, yardımcılar ve destekle-

---

[818] Tirmizî, 3862; Müsned, 16803, 20549, 20578. Hadis zayıftır. [Mütercim]

[819] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe, 1/52; Mecmau'z-Zevâid, 10/17

yiciler var etti. Kim onlar söverse Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerine olsun. Allah azze ve celle kıyamet günü ondan ne bir farz ne de bir nafile kabul edecektir."[820]

Ahmed bin Ali el-Âbâr dedi ki: Süfyân bin Vekî'ye "Bu tür kötü hadisleri yazalım mı?" diye sordum. Şöyle dedi: "Bunu talep edip de felaha ermiş hiçbir insan yoktur."

Ebu Hemmâm'a sordum, dedi ki: "Bunları yazma!" Mücahid bin Musa'ya sordum, "Bunları niye yazacaksın ki?" dedi. Dedim ki: "Bilelim diye." Bunun üzerine "Şerri bilesin diye mi?" dedi.[821]

Emeviler ve Başkalarının Fitneleri

Amr bin Mürre bana şöyle bildirdi: Abdullah bin Seleme şöyle demiştir: Biz Mezhac topluluğu olarak Ömer *radıyallahu anhu*'nuın yanına girdik. Ben ona en yakın oturan kişiydim. Ömer *radıyallahu anhu*, Eşter'e[822] bakmaya ve gözlerini ona doğru çevirmeye başladı. Dedi ki: "Bu da sizden midir?" Dedim ki: "Evet, ey müminlerin emiri!" Dedi ki: "Onun neyi var? Allah onu kahretsin! Allah, ümmeti Muhammed'i onun şerrinden korusun. Vallahi, insanların ondan dolayı zor bir gün/zaman çekeceğini sanıyorum."[823]

Mühennâ şöyle demiştir: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a "Malik bin Eşter'den hadis rivayet edilir mi?" diye sordum.[824] "Hayır" dedi, Ab-

820 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

821 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

822 Malik bin Hâris bin Abdiyeğûs bin Mesleme en-Nehaî (ö. 37/657): el-Eşter ismiyle meşhur olmuş Kûfeli bir komutan. Yermûk savaşına katılmış ve orada bir gözünü kaybetmiş bu yüzden "Eşter (göz kapakları ters çevrilmiş)" lakabını almıştır. Fitne için çalışan, Osman radıyallahu anhu'ya karşı kışkırtan ve evinde kuşatıldığı sıra tanıklık eden birisidir. Tehzîbu't-Tehzîb, 10/12; Mîzânu'l-İ'tidâl, 3/325

[Ayrıntılı bilgi için bkz. TDV, Eşter maddesi]

823 Bu rivayetin isnadı hasendir.

824 İbn Hacer rahimehullah Mühennâ'nın bu sorusunu zikretmiş ve şöyle demiştir: Ahmed rahimehullah bu sözüyle Eşter'i zayıf kabul ettiğini kastetmemiş sadece onun herhangi bir rivayeti olduğunu kabul etmemiştir. Tehzîbu't-Tehzîb, 10/12

dullah bin el-Kevâ'yı[825] sordum, "Kûfeli'dir." dedi, dedim ki: "Ondan hadis rivayet edilir mi?", "Hayır." dedi.[826]

Mühennâ bize şöyle anlattı: Talha bin Ubeydullah *radıyallahu anhu*'yu kimin öldürdüğünü sordum, dedi ki: "Mervân olduğunu söylüyorlar." Dedim ki: "Nasıl yani?" Şöyle cevap verdi: "İsmail bin Ebi Halid'in rivayet ettiğine göre Kays bin Ebu Hâzim şöyle demiştir: 'Cemel günü Mervân, Talha bin Ubeydullah *radıyallahu anhu*'ya baktı ve 'Bugünden sonra intikamın peşinden gitmeyeceğim.' dedi. Bunun üzerine bir ok attı ve onu öldürdü." Dedim ki: "Bunu kim anlatıyor?" Dedi ki: "Vekî', İsmail bin Ebu Halid'den aktarıyor." Dedim ki: "Bana Amr bin Merzûk'tan, onun İmrân el-Kattân'dan onun da Katâde'den anlattığına göre Cârûd bin Ebu Sebure şöyle demiştir: 'Cemel günü Mervân, Talha bin Ubeydullah *radıyallahu anhu*'ya bakmış ve şöyle demiştir: 'Bugünden sonra intikamın peşine düşmeyeceğim. Daha sonra bir ok atıp onu öldürmüştür." Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "[Bu senedi] bilmiyorum."[827]

Kurre bin Halid'in Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre Mervân, Talha *radıyallahu anhu*'yu katlettiğini itiraf etmiştir.[828]

Mühennâ bize şöyle anlattı: Ahmed *rahimehullah*'a Ömer bin Sa'd[829] hakkında sordum. Dedi ki: "Ondan hadis aktarmamak gerekir." Dedim ki: "O kimdir?", "Âmir bin Sa'd ile Musab bin Sa'd'ın kardeşidir." dedi, ben de "Neden [ondan hadis aktarılmaz]?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Çünkü o, [Hüseyin bin Ali ile savaşan] orduların ve [akan] kanların sahibidir."

---

825 Daha önce "RASÛLULLAH sallallahu aleyhi ve sellem'den SONRA HİLAFET ve BUNA DAİR BAZI MESELELER" bölümünün son rivayetinde hakkında kısa bilgi geçmişti. [Mütercim]

826 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

827 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/223

828 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sa'd, şöyle rivayet etmiştir: Abdülmelik bin Mervân şöyle demiştir: Eğer (babam) müminlerin emiri Mervân bana Talha'yı öldürenin kendisi olduğunu haber etmeseydi Osman'ın kanına karşılık Talha'nın bütün çocuklarını öldürürdüm. et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/223

829 Ömer bin Sa'd bin Ebi Vakkâs: Ubeydullah bin Ziyâd, Hüseyin bin Ali radıyallahu anhuma ile savaşması için onu ordunun başında göndermiştir. Yine Ubeydullah Şemir bin Zilcevşen'i de göndermiş ve ona "Onla beraber git! Eğer onu (Hüseyin'i) öldürürse tamam ama öldürmezse sen onu öldür ve insanların başına sen geç (vali ol)" demiştir. Ubeydullah, Hüseyin radıyallahu anhuma ile savaşmaya gitmeden evvel Ömer bin Sa'd'ı Rey ve Hemedân şehirlerinin başında görevlendirmiştir. Tehzîbu't-Tehzîb, 7/451; Mîzânu'l-İ'tidâl, 3/198

Ona dedim ki: "Yahya bin Said'in; 'Ömer bin Sa'd'a güvenilmez.' dediği bana ulaştı."[830]

Ebu Bekir bin Ayyâş bize şöyle anlattı: Alimler, Cemâcim[831] ve Habr[832] (veya Hâbûr) ashabından daha hayırlı bir ayaklanmanın olmadığını konuşurlardı.[833]

Ebu Bekir bin Ayyâş bize şöyle anlattı: Ebu Sa'd şöyle demiştir: "Şiddetle çarpışırken onların ellerinde Mushaflar ve kılıçlar gördüm." Bununla Şebîb'in[834] [ayaklanma] gününü kastediyordu.[835]

Ebu Bekir bin Ayyâş bize şöyle anlattı: "Abdullah bin Zübeyir Hüseyin ve Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhum*, Muâviye hayattayken oğlu Yezîd'e biat etmediler. Muâviye de onları kendi hâline bıraktı."[836]

---

830 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

831 Fırat'ın batı tarafında, Kûfe'ye 7 fersah uzaklıkta bulunan Deyrülcemâcim'in bu adla anılmasıyla ilgili çeşitli rivayetler vardır. Genellikle kabul edilen görüşe göre İyad ile Behrâ kabileleri veya İyad ile Sâsânî arasında vuku bulan bir savaşta öldürülen pek çok kişinin kafataslarının (cemâcim) burada gömülmüş olmasından dolayı bu mevkie "deyrülcemâcim" (kafatasları manastırı) denilmiştir. Deyrülcemâcim İslam tarihinde Sicistan'ın fethiyle görevlendirilen İbnu'l-Eş'âs'ın Kûfe valisi Haccâc'ın emirlerine karşı gelerek ona isyan etmesiyle başlayan ve yenilgisiyle sonuçlanan savaş dolayısıyla meşhur olmuştur. İbnu'l-Eş'as Sicistan'da bazı yerleri ele geçirdikten sonra bölgeyi tanımak ve haraç toplamak düşüncesiyle fetihlere ara verdi. Ancak Haccâc fetihlere derhal devam etmesini isteyince araları açıldı. Gönderdiği kuvvetlerin bozguna uğratıldığını gören Haccâc, bu defa bizzat sevk ve idare ettiği bir ordu ile İbnu'l-Eş'as'ın üzerine yürüdü. Haccâc'ın ordusu Deyrulkurre'de İbnu'l-Eş'as'ın kuvvetleri de Deyrulcemacim'de ordugâh kurdular. Burada 100 gün devam eden çarpışmalar sonunda İbnu'l-Eş'as mağlup olarak 82 (701) yılında Basra'ya çekildi. Bkz. TDV İslam Ansiklopedisi, Deyrülcemacim maddesi. [Mütercim]

832 Velîd bin Tarîf eş-Şârî ile beraber olanlardır. Harun er-Reşîd zamanında ayaklanmıştır. Harun, ona Yezîd bin Mezyed eş-Şeybânî'yi gönderdi, Yezîd onu ve beraberindeki bir grubu öldürdü, kalanlar ise dağıldı. Hâbûr bir yer ismidir. Bkz. Târîhu't-Taberî, 8/261; el-Bidâye ve'n-Nihâye, 1/173; Lisânu'l-Arab, 4/229

833 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

834 Şebîb bin Yezîd el-Hâricî: h.76 yılının başlarında eşi Gazâle ve Salih bin Müserrih ile beraber ayaklanmıştır. Haccâc onla savaşmış ve h.77 senesinin sonlarında öldürmüştür. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 9/12, 20

835 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

836 Bu rivayetin ravileri sikadır (güvenilir) ancak mürseldir. Bununla beraber İbn Kesîr rahimehullah bunu destekleyen bir olayı şöyle anlatmıştır: Yezîd bin Muâviye hilafete geldikten sonra Medine emiri olan Velîd bin Utbe bin Ebu Süfyân'a mektup yazmış ve şöyle demiştir: İmdi; Hüseyin, Abdullah bin Ömer ve Abdullah bin Zübeyir'i biat etmeleri için ruhsat (başka çare) olmaksızın şiddetli bir şekilde zorla ta ki biat edene kadar! Vesselâm. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 8/146

Mühennâ bize şöyle anlattı: Ahmed *rahimehullah*'a Yezîd bin Muâviye bin Ebu Süfyân'ı sordum, dedi ki: "O, Medine'ye yapacağını yapmıştır." Dedim ki: "Ne yapmıştır?" Dedi ki: "Medine'de Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını öldürmüş ve başka şeyler yapmıştır." Dedim ki: "Ne yapmıştır?", "Yağmalamıştır." dedi, "Ondan hadis rivayet edilir mi?" dedim, şöyle cevap verdi: "Ondan hadis zikredilmez, hiç kimsenin ondan hadis yazmaması gerekir." Ahmed *rahimehullah*'a dedim ki: "Medine'de bütün bunları yaparken beraberinde kim vardı?", "Şam ehli!" dedi. "Mısırlılar var mıydı?" dedim, dedi ki: "Hayır! Mısırlılar Osman *radıyallahu anhu*'nun ölümünde onlarla[837] beraberdi."[838]

Ebu Talib şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum: "Allah Yezîd bin Muâviye'ye lanet etsin.' diyen kişiye ne dersin?", "Bu konu hakkında konuşmam." Dedim ki: "Ne diyorsun? Ona lanet eden kişi sakıncalı (bidat ve heva ehli) olmayan biridir. Ancak ben senin görüşünü tutuyorum." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

215

«لَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ»

"Mümine lanet etmek, onu öldürmek gibidir."[839]

---

837 Yani Osman radıyallahu anhu'yu öldürmeye çalışan Hâricîler'le beraberdiler.

838 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Alimler, Yezîd bin Muâviye hakkında, iki uç taraf ve bir de orta yol olmak üzere üç fırkaya ayrılmıştır:

Birinci uç taraf: Kafir ve münafıktır. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den öcünü almak ve dedesi Utbe'nin intikamını almak için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in torununu katletmeye çalışmıştır.

İkinci uç taraf: Onun salih bir adam, adil bir imam olduğunu, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem zamanında doğmuş olan sahabelerden olduğunu ve O'nun eliyle taşındığını zannedenler. Hatta kimi zaman onlardan bazıları onu Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'dan üstün tutmuştur. Bu, Adeviyye'den aşırıya gidenlerin görüşüdür.

Orta yol: O, Müslümanların sultanlarından bir sultandı. İyilikleri vardı, kötülükleri vardı. O, ancak Osman radıyallahu anhu'nun hilafeti döneminde doğmuştur. Kafir de olmamıştır. Ancak onun yüzünden Hüseyin radıyallahu anhuma'nın şehadeti gibi bazı olaylar cereyan etmiştir. Ayrıca Harre ehline de yapacağını yapmıştır. el-Fetâvâ, 4/481-483

839 Buhârî, 6047, 6105, 6652; Müslim, 110; Tirmizî, 2636; Dârimî, 2406; Müsned, 16385, 16391. Tirmizî rivayetinde "Mümini lanetleyen onu öldüren gibidir" şeklinde geçmektedir. [Mütercim]

Yine şöyle demiştir:

"İnsanların en hayırlısı benim asrımdır, sonra da onların ardından gelenlerdir."[840] Yezîd de onlardan sonra gelenlerin içerisindedir.

Yine buyurmuştur ki:

«مَنْ لَعَنْتَهُ أَوْ سَبَبْتَهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ رَحْمَةً»

"Kime lanet ettiysem veya sövdüysem bunu onun için rahmet [vesilesi] kıl."[841] Bu konuda susmayı kendime daha doğru buluyorum.[842]

Rebî' bin Süleyman bize şöyle anlattı: Hasan bin Ebu Hasan (Hasan-ı Basrî) *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Osman *radıyallahu anhu*'nun katillerine lanet okuyun!", "Onu Muhammed bin Ebu Bekir öldürmüştür."[843] denilince o da cevaben şöyle derdi: "Osman *radıyallahu anhu*'nun katillerine lanet okuyun! Onu öldüren kim olursa olsun."[844]

Müellif Ebu Bekir el-Hallâl şöyle demiştir:

İmdi; Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın zikretmiş olduğu lanetlemekten kaçınmak ile ilgili birçok hadis bulunmaktadır. Sözde insaflı olduktan sonra ne ilim ehline ne de hadis yazanlara bu tür hadisler gizli kalmaz. İbn Sîrîn *rahimehullah* ve başkalarından anlatıldığına göre onlar şöyle diyorlardı: 'İyi bilinmelidir ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir.' Kendilerine Haccâc ve benzerleri anlatılınca bu sözü söylerlerdi. Biz de cemaate (Selefe) tabi oluruz ve muhalefet etmeyiz. Hasan-ı Basrî ve Muhammed bin Sîrîn *rahimehumallah*'ın söylediğine uyarız ki, onlar kendi zamanlarının iki adil imamı, takvalı fakihleri, tabiînin en faziletlilerinden olanları

---

840 Daha önce "MUÂVİYE radıyallahu anhu'nun HİLAFETİ" bölümünde hadisin metni ve kaynakları geçmişti. [Mütercim]

841 Müslim, 2601; Dârimî, 2807; Müsned, 10435. Benzer ve yakın lafızlar için bkz. Buhârî, 6361; Müsned, 7311, 8199, 9070, 9074, 9802, 10336, 10433, 11290, 14570, 15126, 15199, 15294

842 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

843 Tercih edilen görüşe göre Muhammed bin Ebu Bekir, Osman radıyallahu anhu'ya karşı ayaklananlardan ve evini basanlardandı. Osman radıyallahu anhu ona "Baban seni görseydi bu halinden razı olmazdı" deyince onu öldürmekten vazgeçmiştir.

844 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

ve helali, haramı ve din işlerini tabiînden en iyi bilen kimselerdi. Biz de cahillik etmeyiz ve deriz ki:

Allah, Hüseyin bin Ali radıyallahu anhuma'nın katiline lanet etsin!

Allah, Ömer radıyallahu anhu'nun katiline lanet etsin!

Allah, Osman radıyallahu anhu'nun katiline lanet etsin!

Allah, Ali radıyallahu anhu'nun katiline lanet etsin!

Allah, Muâviye bin Ebu Süfyân radıyallahu anhu'nun katiline lanet etsin!

Tüm bu şahıslar katledilmiştir. Fitnecilerden biri bize anlatıldığında "Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun." denilmelidir. Bunlara karşılık Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın görüşü nasıl taklid edilir? Tevfik Allah'ın yardımıyladır.[845]

Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* dedi ki: "Ebu Bekir bin Ayyâş bize şöyle anlattı: 'Abdullah bin Zübeyir *radıyallahu anhuma*, Ürdün dışında her yere hâkim olmuştur."[846]

Mansûr el-Mu'temir şöyle demiştir: İbrahim en-Nehâî *rahimehullah*'a "Haccâc ve onun gibi olan insanları lanetlemeye ne dersin?" diye sordum. A"llah *azze ve celle*'nin şu sözünü duymadın mı; **'İyi bilinmelidir ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir."**[847]

Salih bin Ahmed'in bize anlattığına göre o, babasına şöyle sormuştur: "Yanında Haccâc veya başkalarının zikredildiği kişi, onlara lanet edebilir mi?" Dedi ki: Kinaye yapıp "Dikkat edin! Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun." demesi hoşuma gitmez. Daha sonra İbn Sîrîn *rahimehullah*'dan şunu rivayet etti: "Miskin Ebu Muhammed![848],[849]

---

845 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu, Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin tuttuğu hak olan görüştür. Muayyen birine lanet etmek hakkında nehiy varid olmuştur. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: Biz, Haccâc bin Yusuf ve onun gibi zalimler zikredildiği zaman Allah teâlâ'nın buyurduğu gibi deriz: "İyi bilinmelidir ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." [Hûd, 11/18] Muayyen bir kişiyi lanetlemeyi hoş görmeyiz. el-Fetâvâ, 4/487

846 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

847 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Ayet: Hûd, 11/18

848 Haccâc bin Yusuf es-Sekafî.

849 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum: "Yanında Haccâc'ın zikredildiği bir adamın ona (Haccâc'a) kafir demesi doğru mudur?" Dedi ki: "Bu hoşuma gitmez."[850] "Yanında zikredildiği zaman ona lanet edebilir mi?" Dedi ki: "Kişi şöyle der, 'İyi bilinmelidir ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir.' O (Haccâc), kötü bir adamdı." İbn Sîrîn *rahimehullah*'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Miskin Ebu Muhammed!" Ebu'l-Hâris dedi ki: "Bir adamın ona şöyle dediğini işittim: 'Haccâc'ın, hesap gününe inanmayan bir kafir olduğunu ve cehennemliklerden olduğunu söyleyene ne dersin?" Sustu ve ona cevap vermedi.[851]

Ebu Talib şöyle anlattı: "Ebu Abdullah *rahimehullah* bize Haccâc'ın kötü bir adam olduğunu anlattı."[852]

Mühennâ bize şöyle anlattı: Ahmed *rahimehullah*'a Yezîd bin el-Mühelleb[853] hakkında sordum. Onun Basralı olduğunu söyledi. Nasıl biri olduğunu sordum. Fitneci biri olduğunu söyledi ve şöyle eklerdi: "O, Şu'be'nin şöyle dediği kişidir; 'Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Bu, Allah düşmanı İbnu'l-Mühelleb'dir."[854]

Salt bin Dînâr bize şöyle anlattı: "Vâsıt minberinde Haccâc'ın şöyle dediğini işittim: 'Abdullah bin Mesud münafıkların başıdır. Eğer ona yetişseydim, toprağı onun kanıyla sulardım."[855]

Simâk bin Harb şöyle demiştir: "Rüyamda bana gelindi ve şöyle söylendi: 'Zinadan sakın! Hırsızlık yapmaktan sakın! Yetim malı veya haramı yemekten sakın! Haccâc'ın arkasında namaz kılmaktan sakın! Kasem ettim ki o nasıl belini kırıyorsa (katlediyorsa) ben de onun belini kıracağım (helâk edeceğim)."[856]

---

850 Alimlerden bir grup onu tekfir etmiştir: Said bin Cübeyr, İbrahim en-Nahaî, Mücahid, Asım bin Ebu'n-Nucûd ve Şa'bî rahimehumullah. Ömer bin Abdülaziz rahimehullah şöyle demiştir: Şayet bütün ümmetler kendi pisliğini getirse biz de Haccâc'ı getirsek, onlara galip geliriz. Tehzîbu't-Tehzîb, 3/211

851 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

852 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

853 Emevi halifesi, Yezîd bin Mühelleb (673-720). [Mütercim]

854 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

855 Bu rivayetin isnadı sahih değildir.

856 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Şerîk'in İbn Ümeyr'den -yani Abdülmelik bin Ümeyr- rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Bir gün Haccâc dedi ki: 'Kimin bir sıkıntısı varsa ayağa kalksın da bu sıkıntısına karşılık ona (mal) verelim.' Bunun üzerine bir adam kalktı ve dedi ki: 'Sıkıntıma karşılık bana ver.' Haccâc: 'Nedir sıkıntın?' dedi. Dedi ki: 'Ben Hüseyin'i öldürdüm.' Dedi ki: 'Nasıl öldürdün?' Dedi ki: 'Vallahi onu mızrakla şiddetli bir şekilde yaraladım, kılıçla şiddetli bir biçimde kestim ve onu öldürmede kimseyi kendime ortak etmedim.' Dedi ki: 'Sen ve o asla bir mekânda (cennette) biraraya gelmeyeceksiniz.' Daha sonra onun çıkarılmasını emretti ve öyle zannediyorum ki ona hiçbir şey vermedi."[857]

İsmail bin Ebu Halid'in rivayet ettiğine göre Şa'bî şöyle demiştir: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda Haccâc'ın [cenaze] namazını kılacaklar."[858]

Kader Meseleleri Kader Hakkında İlk Konuşan Kişi

Ali bin Said dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Basra'da kader hakkında konuşan ilk kişi Ma'bed el-Cühenî[859] ve Esvârîler'den Seslû[860] diye bir adamdır."[861]

---

857 Bu rivayetin isnadı hasendir.

858 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

859 Ma'bed bin Halid el-Cühenî, isminin İbn Abdullah bin Ukeym olduğu da söylenmiştir. Basra'da kader görüşünü ilk defa ortaya çıkaran kişidir. Bidatçi, sapık ve saptıran birisidir. Hasan-ı Basrî rahimehullah onla oturmaktan yasaklamıştır. Bkz. el-Cerh ve't-Ta'dîl, 8/280; Takrîbu't-Tehzîb, 2/262; Mîzânu'l-İ'tidâl, 4/141. Ayrıca Müslim'de Kitâbu'l-Îmân bölümünde (h.no: 8) bu konu yer almaktadır.

860 Abdullah bin Ahmed'in es-Sünne kitabında adı "Sesveyh (ya da Sisveyh)" olarak geçmektedir (s.123). Lâlekâî, İbn Avn'dan şunu nakletmiştir: Burada kendisine "Sensveyh" denen alçak bir adam çıkana kadar insanların sadece Ali ve Osman radıyallahu anhuma hakkında konuştuklarına yetiştim. Şerhu's-Sünne, 4/749

Evzâî şöyle demiştir: Iraklılardan kader hakkında konuşan ilk kişi "Sûsen (Sevsen)" denilen bir adamdı. Önceleri Hıristiyan'dı, Müslüman oldu sonra tekrar Hıristiyan oldu. Ma'bed el-Cühenî [görüşlerini] ondan aldı, Gaylân da Ma'bed'den aldı. Bkz. Şerhu's-Sünne, 4/750; Âcurrî, eş-Şerîa, s.242

861 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Lâlekâî Yunus bin Ubeyd'den şunu nakletmiştir: Basra'ya yetiştim. Orada Sensveyh, Ma'bed el-Cühenî ve Avâne oğullarından melun bir adam dışında hiçbir Kaderî yoktu. Şerhu's-Sünne, 4/449

Rebîa bin Gülsüm bin Cebr'in babasından rivayet ettiğine göre Müslim bin Yesâr'ın ashabı (öğrencileri) şöyle demiştir: "Müslim, şu kolona doğru oturdu ve şöyle dedi: 'Ma'bed, Hristiyanların söylediğini söylüyor." Ma'bed el-Cühenî'yi kastediyordu.[862]

Kader kelimesinden takdir etmek de takdir edilen şey de kastedilebilir. Şayet, "kulların fiillerinin bizatihi kendisi Allah'ın takdirdir" -ki bu takdir Allah'ın ilmi, kelamı, iradesi ve bunun gibi sıfatlarıdır- manasını kastedersen bu yanlış ve batıl olur. Zira kulların fiilleri Allah azze ve celle'nin sıfatlarından hiçbiri değildir. Eğer bunların Allah azze ve celle'nin takdiriyle takdir edilmiş olduğunu kastedersen bu doğru olur. Çünkü kulların fiilleri de tıpkı mahlukatın geri kalanında olduğu gibi Allah'ın takdir ettiği şeylerdir. Sahih hadiste sabit olduğuna göre: "Allah azze ve celle, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene evvel kaderleri takdir etmiştir, bütün bu takdir edilmiş şeyler yaratılmıştır." el-Fetâvâ, 8/41

Kaderiyye mezhebi, işlerin o anlık olduğunu yani hakkında daha önce Allah'ın kaderinin ve ilminin bulunmadığını, vaki olduktan sonra bileceğini söyleyen ve ilk kez ortaya atan gruptur. Bkz. Müslim, 8; Şerhu's-Sünne, 1/25

Geçtiği manasıyla kader bidati iki yargıdan mürekkeptir;

Birincisi: Allah azze ve celle'nin mahlukatta hakkındaki ezeli ilmini inkâr etmek

İkincisi: Kul, kendi fiilini yaratandır. Şerhu's-Sünne, 1/25

862 Bunu söyleyen Kaderiyye'nin [şu anda] varlığı yoktur. İbn Hacer rahimehullah şöyle demektedir: Mezhepler hakkında yazan alimler Kaderiyye'nin gruplarından "el-Bârî'nin kulların fiillerinden herhangi bir şeyi meydana gelmeden önce bilmediğini, sadece olduktan sonra bildiğini" anlatmışlardır. Kurtubî ve diğerleri şöyle demektedir: Bu mezhep yok olmuştur. Sonra gelenlerden kimsenin ona nispet edildiğini bilmeyiz. Kaderiyye bugün Allah azze ve celle'nin kulların fiillerini olmadan önce bildiğine ittifak etmiştir. Onlar Selefe sadece "kulların fiilleri kulların gücü altındadır, onlardan istiklal veçhi ile (Allah'ın dahli olmaksızın) vaki olmuştur" iddialarında karşı çıkmışlardır. Bu mezhep de batıl olmasına rağmen ilk mezhepten daha hafiftir. Fethu'l-Bârî, 1/119

İbn Teymiyye rahimehullah Kaderiyye'yi üç kısma ayırmıştır:

Müşrik Kaderiyye: Kaza ve kaderi itiraf edip bunun emir ve nehiyle muvafik olduğunu söyleyen ve şu ayeti de okuyanlardır: "Allah isteseydi ne biz ne de babalarımız şirk koşardı ve biz O'nun dışında hiçbir şeyi haram kılmazdık." [Nahl, 16/35] İşte bunların durumu, mahlukatın tümü için genel bir rububiyeti itiraf etmekle beraber hükümleri, emir ve nehiyleri iptal etmeye götürür.

Mecusi Kaderiyye: Tıpkı öncekilerin ibadette ortak koştukları gibi Allah azze ve celle için yarattıkları hakkında ortaklar tutanlardır. Derler ki: Hayrı yaratan şerri yaratandan başkadır. Onlardan bizim milletimizden olan bir başkası ise "Meydana gelen günahlar Allah'ın iradesiyle meydana gelmez" diyor hatta bazen "onları bilmez" diyorlar. Yine diyorlar ki: Canlıların bütün fiilleri O'nun kudreti ve yaratması olmaksızın vaki olmuştur. Böylelikle O'nun [kulları hakkında] geçerli olan iradesini ve kuşatıcı kudretini inkâr ediyorlar.

İblisî Kaderiyye: Onlar iki işin de (hayrın ve şerrin) Allah'tan sadır olduğunu tasdik edenlerdir. Ancak onlara göre bu bir çelişkidir, onlar Allah azze ve celle'nin hasımlarıdır... bkz. el-Fetâvâ, 8/256

İbn Avn bize şöyle anlatmaktadır: Biz Adî oğulları mescidinde ve aramızda Ebu's-Sevvâr var iken Ma'bed el-Cühenî kapıların birinden içeri girdi. Ebu's-Sevvâr dedi ki: "Bu adamı mescidimize sokan nedir? Bizimle oturmasını bırakmayın! Yanımıza oturmasına müsaade etmeyin." Toplumdan biri şöyle dedi: "Bu adam bu kubbede itikafa girmiş hanım bir akrabasına gelmiştir." Ma'bed, kadının yanına geldi, sonra da çıktı, gitti.[863]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle anlattı: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Kaderiyye ictihad olarak Mu'tezile'den daha şiddetlidir."[864]

Kaderiyye

Abdullah bin Ahmed bize şöyle anlattı: Ali bin el-Cehm, kader görüşünü söyleyenlerin kafir olup-olmadığını sorduğu sırada babamın ona şöyle dediğini işittim: "Şayet Allah *azze ve celle*'nin ilmini inkâr ederse, kafir olur. Şayet 'Allah *azze ve celle* ilmi yaratana kadar âlim değildi, yarattıktan sonra âlim oldu.' deyip Allah'ın ilmini inkâr ederse kafir olur."

Yine Abdullah şöyle demiştir: "Babamın şöyle dediğini işittim: 'Kişi, 'İlim mahlûktur.' derse, kafir olur. Çünkü o, Allah *azze ve celle*'nin ilmi yaratana kadar ilminin olmadığını iddia etmektedir."[865]

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın mezhebi ise şudur: Şüphesiz Allah azze ve celle her şeyin yaratıcısı, Rabb'i ve melikidir. O'ndan başka Rabb yoktur, O'nun dışında yaratıcı yoktur, Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz, O her şeye kadir olan ve her şeyi bilendir. Kula gelen nimetleri Allah azze ve celle ona vermiştir, ona gelen şer ise kendi günahları ve isyanları sebebiyledir. Allah azze ve celle'nin buyurduğu gibi: "Size isabet eden her musibet ellerinizin kazandığı sebebi iledir." [Şûrâ, 42/30] "Sana bir iyilik dokunursa Allah'tandır. Sana bir kötülük de dokunursa kendindendir." [Nisâ, 4/79] Yani sana gelen bolluk, zafer ve hidayeti Allah sana nimet olarak vermiştir. Sana gelen üzüntü, zillet ve şer ise günahların ve hataların sebebiyledir. Her şey Allah'ın iradesi, kudreti ve yaratmasıyla olur. el-Fetâvâ, 8/63, 64

863 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fethu'l-Bârî, 10/266; Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.123

864 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/381 (no:830)

865 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.103; Ebu Ya'lâ, et-Tabakât, 1/223

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Amr bin Ubeyd'i[866] sordum. Dedi ki: "O Allah *azze ve celle*'nin ilmini ikrar (kabul) etmiyordu. İşte bu, Allah *azze ve celle*'yi inkâr etmektir."[867]

Muhammed bin Yahya el-Kahhâl bana haber şöyle etti: "Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: 'Allah hiçbir şeyi olmadan evvel bilmez.' diyen bir Kaderî kafirdir."[868]

Hanbel bu mesele hakkında şöyle anlatmıştır: "Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: 'Allah *azze ve celle* ezelden beri âlimdir."[869]

Hanbel şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Âdem *alehisselâm*'ı sordum. Dedi ki: "Allah *azze ve celle* onu yeryüzü için yaratmıştır. O daha olmadan evvel onun ne yapacağını bilmiştir. Meleklere şöyle demiştir: **'Gerçekten ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.'**[870] Bu, Âdem *alehisselâm*'ı yaratmadan önceydi. Şüphesiz Allah *azze ve celle* ne yapacağını o daha meydana gelmeden bilmişti."

Hanbel demiştir ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Allah *azze ve celle* daha Âdem'i yaratmadan onun kendisine yasakladığı ağaçtan yiyeceğini bilmişti."[871]

Mansûr bin Zâzân'ın rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* **"...ve yanında kitabın ilmi olan (Allah)"**[872] âyetiyle ilgili şöyle demiştir: "Allah katında demektir."[873]

---

866 Amr bin Ubeyd bin Bâb "İbn Keysân" olduğu da söylenmiştir. Basralı'dır, Kaderiyye'dendir ve Hasan-ı Basrî'den rivayette bulunmuştur. Meymûnî, Ahmed bin Hanbel'in "Kendisinden hadis anlatılmaya ehil değildir" dediğini nakletmiştir. Nuaym bin Hammâd dedi ki: Abdullah bin Mübarek'e Amr bin Ubeyd'den hadis almayı niçin terk ettiklerini sordum, şöyle cevap verdi: Amr, kadere davet ediyordu. Ahmed ed-Devrekî'nin Muâz bin Muâz'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Amr bin Ubeyd'i şöyle derken işittim: Eğer "Ebu Leheb'in elleri kurusun" ayeti Levh-i Mahfûz'da olsaydı Allah'ın Âdemoğlu aleyhinde bir hücceti olmazdı. Tehzîbu't-Tehzîb, 8/70, 71; Târîhu Bağdâd, 12/166 ve devamı; Mîzânu'l-İ'tidâl, 3/273 ve devamı
[Vâsıl bin Atâ ile beraber Mu'tezile'nin öncülerinden sayılır. Mütercim]

867 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

868 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

869 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

870 Bakara, 2/30

871 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

872 Ra'd, 13/43

873 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Taberî, 13/177

Hakem bin Utbe el-Kindî bu görüşün aynısını Mücahid *rahimehullah*'dan aktarmıştır.[874]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kaderî bir akrabası olan kişi ne yapmalıdır?" Dedi ki: "Kader görüşü onu İslam'dan çıkarmaz." Dedim ki: "Onlar kaderi iddia etmiyorlar/itikad etmiyorlar. Onlardan bilgili olup da Allah'ın ilmini inkâr edene ne dersin?" Dedi ki: "İnkâr ediyorsa kafir olur."[875]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Kaderî biri hakkında sordum, ilmi inkâr etmediği müddetçe onu tekfir etmedi.[876]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Şayet Allah *azze ve celle*'nin ilim sıfatını inkâr eder de 'Allah bir şeyi oluncaya kadar bilemez.' derse bu kişinin tevbe etmesi istenir. Eğer tevbe ederse makbuldür, şayet etmezse [mürtet olarak] öldürülür."

Yine şöyle demiştir: **"Hani Allah peygamberlerden misak (söz) almıştı."**[877] âyetiyle ilgili Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: Bu, Kaderiyye aleyhinde bir hüccettir. **"Senden ve Nuh'tan."**[878] âyetini okumuş ve "Bu da onların aleyhinde hüccet olur." demiştir.[879]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Allah *azze ve celle*'nin yaratmadığı bazı şeyler de vardır." diyen kişinin müşrik olup olmayacağını sordum. Şöyle cevap verdi: "Ne? Allah *azze ve celle*'nin yaratmadığı mı? Allah *azze ve celle*'nin ilim sıfatını inkâr ederse tevbe etmesi istenir. Tevbe ederse makbuldür şayet etmezse [mürtet olarak] öldürülür."[880]

---

874 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

875 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İslam'dan çıkarmayan kader görüşü "Kulların fiilleri onların kudreti altındadır ve istiklal veçhi ile (Allah'ın dahli olmaksızın) onlardan vaki olmuştur" diyenlerin görüşüdür. Allah azze ve celle'nin ilmini inkâr eden kişi ise kafir olur. Malik, Şafiî, Ahmed rahimehumullah ve daha başkaları onları tekfir etmiştir. İbn Teymiyye, el-Îmân, s.369

876 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

877 Âl-i İmrân, 3/81

878 Ahzâb, 33/7

879 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

880 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Hakem bin Utbe el-Kindî bu görüşün aynısını Mücahid *rahimehullah*'dan aktarmıştır.[874]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kaderî bir akrabası olan kişi ne yapmalıdır?" Dedi ki: "Kader görüşü onu İslam'dan çıkarmaz." Dedim ki: "Onlar kaderi iddia etmiyorlar/itikad etmiyorlar. Onlardan bilgili olup da Allah'ın ilmini inkâr edene ne dersin?" Dedi ki: "İnkâr ediyorsa kafir olur."[875]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Kaderî biri hakkında sordum, ilmi inkâr etmediği müddetçe onu tekfir etmedi.[876]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Şayet Allah *azze ve celle*'nin ilim sıfatını inkâr eder de 'Allah bir şeyi oluncaya kadar bilemez.' derse bu kişinin tevbe etmesi istenir. Eğer tevbe ederse makbuldür, şayet etmezse [mürtet olarak] öldürülür."

Yine şöyle demiştir: **"Hani Allah peygamberlerden misak (söz) almıştı."**[877] âyetiyle ilgili Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: Bu, Kaderiyye aleyhinde bir hüccettir. **"Senden ve Nuh'tan."**[878] âyetini okumuş ve "Bu da onların aleyhinde hüccet olur." demiştir.[879]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Allah *azze ve celle*'nin yaratmadığı bazı şeyler de vardır." diyen kişinin müşrik olup olmayacağını sordum. Şöyle cevap verdi: "Ne? Allah *azze ve celle*'nin yaratmadığı mı? Allah *azze ve celle*'nin ilim sıfatını inkâr ederse tevbe etmesi istenir. Tevbe ederse makbuldür şayet etmezse [mürtet olarak] öldürülür."[880]

---

874 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

875 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İslam'dan çıkarmayan kader görüşü "Kulların fiilleri onların kudreti altındadır ve istiklal veçhi ile (Allah'ın dahli olmaksızın) onlardan vaki olmuştur" diyenlerin görüşüdür. Allah azze ve celle'nin ilmini inkâr eden kişi ise kafir olur. Malik, Şafiî, Ahmed rahimehumullah ve daha başkaları onları tekfir etmiştir. İbn Teymiyye, el-Îmân, s.369

876 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

877 Âl-i İmrân, 3/81

878 Ahzâb, 33/7

879 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

880 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Bekir bin Muhammed'in babasından rivayet ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Kaderî'den tevbe etmesi istenebilir mi?" diye sormuş ve şöyle eklemiştir: "İmam Malik ve Ömer bin Abdülaziz *rahimehumallah* tevbe etmesi istenebileceğini, tevbe ederse bunun makbul olacağını etmez ise boynunun vurulacağını uygun görmüşlerdir." Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle cevap verdi: "Allah *azze ve celle*'nin ilim sıfatını inkâr ettiği taktirde tevbe etmesini istemeyi doğru buluyorum." Dedim ki: "Allah *azze ve celle*'nin ilmini nasıl inkâr edebilir?" Dedi ki: "Bu, Allah *azze ve celle*'nin ilminde yoktur.' derse tevbe etmesini isterim. Tevbe ederse makbuldür, eğer etmezse boynunu vururum." Yine şöyle demiştir: "Onlardan kimileri 'O'nun ilminde vardır, ancak sana günahı emretmemiştir.' der."[881]

İmam Malik *rahimehullah*'ın, amcası Sehl bin Malik'ten rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ben Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* ile beraber yürüyordum, dedi ki: "Bu Kaderiyye hakkında ne düşünüyorsun?" Dedim ki: "Onlardan tevbe etmelerini istemeni doğru buluyorum. Eğer tevbe ederlerse makbuldür, etmezselerse onları kılıca yaslarsın." Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* "Bu, benim de görüşümdür." dedi. İmam Malik *rahimehullah* da "Bu benim görüşümdür." demiştir.[882]

Hanbel dedi ki: Amcama (Ahmed bin Hanbel) bunu sordum, dedi ki: "Bu benim de görüşümdür."[883]

"Her Çocuk Fıtrat Üzere Doğar" Hadisi

Yusuf bin Musa bana şöyle haber etti: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in

«كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ»

881 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

882 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Âcurrî bu rivayeti Kuteybe bin Said yoluyla İmam Malik rahimehullah'ın aktardığı bir rivayet olarak zikretmiştir. eş-Şerîa, s.227, 228 bu rivayet aynı zamanda Muvatta'da Kader kitabının "Kader hakkında konuşmanın nehyedilmesi" bölümünde rivayet edilmiştir. 2/900 (2621)

883 Bu rivayetin isnadı hasendir. Lâlekâi Kaderiyye'yi tekfir eden ve tevbe etmelerini isteyen bir grup alim zikretmiştir; İbn Abbas, Malik bin Enes, Ubeydullah bin Hasan el-Anberî Şerhu Usûli's-Sünne 4/706 ve devamı

"Her çocuk fıtrat üzere doğar."[884]

Bu hadis Ebu Abdullah *rahimehullah*'a soruldu. Dedi ki: "Bu, Allah *azze ve celle*'nin kulları yarattığı fıtrattır."[885]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah* bu mesele hakkında şöyle demiştir: "Allah *azze ve celle*'nin kulları şekâvet (bedbahtlık) ve saâdet olarak yaratmış olduğu fıtratıdır."[886]

Muhammed bin Yahya el-Kahhâl bana şöyle haber etti: O, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle demiştir: ***"Her çocuk fıtrat üzere doğar."*** sözünün tefsiri nedir?" Dedi ki: "O, Allah *azze ve celle*'nin kulları bedbaht mı yoksa mutlu mu diye yaratmış olduğu fıtratıdır." Yine şöyle demiştir: "Mekke'de Kaderî olan biri bu mesele hakkında bana sordu. Ona bu cevabı verdiğimde sanki ona taş yedirmiş gibi oldum."[887]

Esved bin Serî dedi ki: Ben bir gazvede -ya da gazvelerin birinde- Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraberdim. Bir grup, kadınları ve çocukları öldürmek üzere haddi aştı. Bu, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca şöyle buyurdu: "Çocukları öldürmek için haddi aşan bu topluluğun hali de nedir böyle?" Dediler ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar müşriklerin çocuklarıdır." Bunun üzerine şöyle buyurdu:

«إِنَّ خِيَارَكُمْ أَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّهَا لَيْسَتْ نَسَمَةٌ إِلَّا تُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، ثُمَّ لَا تَزَالُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى يُعْرَبَ عَنْهَا، فَإِمَّا يَهُودِيًّا، أَوْ نَصْرَانِيًّا»

---

884 Buhârî, 1385, 1359, 1385, 4775, 6599; Müslim, 2658; Ebu Davud, 4714; Tirmizî, 2138; Müsned, 7181, 7443 vd. (Müsned'de bu manada toplamda on hadis mevcuttur) [Mütercim]

885 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

886 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Teymiyye rahimehullah bu hadisi zikrettikten sonra şöyle demiştir: Doğru olan bunun Allah azze ve celle'nin insanları yarattığı fıtratı olmasıdır ki bu fıtrat İslam'dır. Bu "Rabb'iniz değil miyim? Dediler ki: Elbette, [Rabb'imizsin]" [A'râf, 7/172] dediği gün insanları yarattığı fıtratıdır. Bu fıtrat, batıl inanışlardan uzak olmak ve sahih akideyi kabul etmektir…Şüphesiz Allah azze ve celle kalpleri öyle bir yaratmıştır ki, kalpler Allah dışında sevdikleri ve istedikleri hiçbir şeyde huzur bulamaz ve rahata eremez. el-Fetâvâ, 4/235, 249

887 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

"Sizin en hayırlılarınız müşriklerin çocuklarıdır. Zira her çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra bu hâl üzere devam eder tâ ki kendini anlatana (anlatacak yaşa) gelene kadar. Daha sonra ya Yahudi olur ya da Hristiyan."[888]

Kendisine bu hadisin manasını sorduğum esnada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Biz deriz ki: 'Allah *azze ve celle*'nin şekâvet ve saâdet olarak kullarını yaratmış olduğu fıtratıdır."[889]

"Asıl Bedbaht Annesinin Karnında Bedbaht Olandır" Hadisi

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum: "Kulların filleri mahlûk mudur?" Şöyle cevap verdi: "Evet. Şekâvet ve saâdet onların üzerine takdir edilmiştir." Ona dedim ki: "Şekâvet ve saâdet onların üzerine yazılmış mıdır?" Dedi ki: "Evet. Allah *azze ve celle*'nin ilminde önceden geçmiştir. Onu yaratmadan evvel bu ikisi de levh-i mahfûzdadır. Şekâvet ve saâdet Allah *azze ve celle*'dendir." Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* demiştir ki: "Asıl bedbaht annesinin karnında bedbaht olandır." Başka bir yerde şöyle demiştir: "Asıl bedbaht annesinin karnında bedbaht olandır, asıl mutlu olan da başkası sebebiyle mutlu olandır. Allah *azze ve celle* daha Âdem *aleyhisselâm*'ı yaratmadan evvel onun hata (günah) işleyeceğini yazmış, kader olarak belirlemiştir." Dedim ki: "Ama Allah *azze ve celle* kullara itaati emretmiştir?" Dedi ki: "Evet ve aleyhlerinde delili ispat ettiği için onlara günahı da yazmıştır. Allah *azze ve celle* kullarına zulüm etmeksizin azap eder. Kaderiyye aleyhinde Allah *azze ve celle*'nin şu ayetinden daha şiddetlisi yoktur: **'Biz onu ancak bilinen bir kader ile indiririz.'**[890] Şu âyette öyledir: **'Şüphesiz biz, her şeyi bir kader (ölçü) ile yaratmışızdır.'**[891] Anlayan ve düşünen kimse için Kur'an'ın birçok yerinde kaderin ispatı vardır."[892]

---

888 Bu rivayetin isnadı sahih değildir. Dârimî, 2506; Müsned, 15588, 15589, 16299, 16303. Bu rivayetlerin kiminde hasen kiminde sahih bir şekilde kitaptaki lafızlara yakın lafızlarla geçmektedir. [Mütercim]

889 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

890 Hicr, 15/21

891 Kamer, 54/49

892 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Hayır ile şer, şekâvet ile saâdet kulun üzerine yazılmıştır." Daha sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu hadisini delil getirdi:

فَمِنْهُمْ مَنْ يُولَدُ مُؤْمِنًا، وَيَحْيَا مُؤْمِنًا، وَيَمُوتُ كَافِرًا، وَمِنْهُمْ مَنْ يُولَدُ كَافِرًا، وَيَحْيَا كَافِرًا، وَيَمُوتُ «مُؤْمِنًا »

"Onlardan (insanlardan) kimi mümin olarak doğar, mümin olarak yaşar ve kafir olarak ölür. Kimi de kafir olarak doğar, kafir olarak yaşar ve mümin olarak ölür." [893]

Sonra da şöyle dedi: "İşte bu, Allah *azze ve celle*'nin üzerine şekâvet ve saâdet yazdığı kişidir." Hanbel dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a kadere iman hakkında sordum. Dedi ki: 'Kadere iman ederiz ve biliriz ki, bize isabet edecek olan bizi ıskalamaz, ıskalayacak olan da isabet etmez. Allah *azze ve celle* hayır ve şer olarak her şeyi takdir etmiştir. O (kader), levh-i mahfûzda önceden geçmiştir. Şekâvet ve saâdet insanoğlu yaratılmadan evvel üzerlerine yazılmıştır. Biz babalarımızın belinde[894] iken belirlenmiştir."[895]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a kader hakkında soruldu. Ona "Allah *azze ve celle* hiç kimseyi saptırmaz. O, birini saptırıp sonra da ona azap etmekten daha adildir."[896] denildi. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı [cevap olarak] şöyle derken işittim: "Allah

---

893 Tirmizî, 2191; Müsned, 11143, 11587. Hadis zayıftır.

894 "İnsan neden yaratıldığına bir baksın. O, bel kemiği ile göğüs kemiği arasından çıkan ve [anne rahmine] atılan bir sudan yaratıldı." [Tarık, 86/5-7]

895 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

896 Bu onların bozuk temellerine dayanan bir sözdür. Bu sözle saptıranlar bunun altında kaderin inkârını gizlerler ve şöyle derler: Şüphesiz Allah azze ve celle şerri yaratmaz, onla hükmetmez. Çünkü şerri yaratmış olsa sonra da bunun üzerine azap etse bu zulüm olur ki, Allah azze ve celle adildir, zulmetmez." Cevaben deriz ki: O zaman bu bozuk temele göre "Allah azze ve celle'nin mülkünde O'nun istemediği şeyler oluyor ve bir şeyi istiyor ama olmuyor" dememiz lazım gelir. Çünkü Allah azze ve celle sürekli hayrı murâd ediyorsa başlarında şeytan olmak üzere şerrin tamamı O'nun iradesi dışında gerçekleşiyor demektir. Bunun da sonucu Allah azze ve celle'nin acizlikle vasıflanmasıdır ki Rabb'imiz bundan son derece münezzehtir. Bkz. Şerhu't-Tahâviyye, s.589

azze ve celle '**Allah dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirir.**'[897] buyurmamış mıdır? Allah *azze ve celle* itaati de isyanları da takdir etmiştir. Aynı şekilde hem hayrı hem de şerri takdir etmiştir. Kim [levh-i mahfûzda] mutlu olarak yazılmışsa mutludur; kim de bedbaht olarak yazılmışsa o da bedbahttır."[898]

Ebu Abdullah el-Esfâtî şöyle demiştir: Rüyamda Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* ile beraber oturuken gördüm. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Abdullah bin Mesud, sâdık ve masdûk[899] olanın sözünü anlatmıştır -kader hadisini kastediyorum- [dedin mi bu sözü]?" Dedi ki *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki ona ben anlattım."*** Bunu üç defa tekrarladı. Allah *azze ve celle* bu hadisi anlattığı gibi A'meş'i bağışlasın, A'meş'ten önce anlatanı da A'meş'ten sonra anlatanı da bağışlasın. Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bunu, İbn Davud el-Hureybî'ye anlattım, ağladı." Burada A'meş'in Zeyd bin Vehb'den onun da Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiği: "Sâdık ve masdûk olan Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şöyle anlattı: ..."[900] hadisini kastediyordu. Ebu Davud dedi ki: "Bu Esfâtî'ye bir zenci vurmuş ve onu öldürmüştür. Ölümünden sonra onu rüyamda gördüm, dedim ki: 'Öldün mü?' Dedi ki: 'Ben diriyim.'"[901]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize şöyle anlatmıştır ki o sâdık ve masdûk olandır:

إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، فَيَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ الْمَلَكَ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، فَيَقُولُ: اكْتُبْ عَمَلَهُ وَأَجَلَهُ، وَيَقُولُ: اكْتُبْ شَقِيًّا أَوْ سَعِيدًا، ثُمَّ يَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، فَوَالَّذِي نَفْسِي

---

897 Müddessir, 74/31

898 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

899 Sâdık, doğru söyleyen; masdûk, doğrulanan manasındadır ve peygamberimizin sıfatlarındandır. [Mütercim]

900 Bu rivayetin isnadı hasendir.

901 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

بِيَدِهِ، إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا

"Sizden birinin yaratılışı annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra bu kadarlık sürede (kırk gün) alaka (pıhtılaşmış kan) olur. Sonra bu kadarlık bir sürede mudğa (et parçası) olur. Daha sonra Allah azze ve celle ona şu dört kelime ile bir melek gönderir, ona der ki: 'Onun amelini ve ecelini yaz. Bedbaht mı mutlu mu olacak bunu yaz.' Sonra da ona ruh üfürür. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, kişi cehennemliklerin amelini yapar öyle ki kendisi ile cehennem arasında sadece bir zira (dirsek ölçüsü) kalır da yazgı (kader) öne geçer, böylece cennetliklerin amelini yapar ve cennete girer. Yine kişi cennetliklerin amelini yapar öyle ki kendisi ile cennet arasında sadece bir zira kalır da yazgı (kader) öne geçer cehennemliklerin ameli ile ona son verilir ve cehenneme girer."[902]

İbnu'd-Deylemî dedi ki: Abdullah bin Amr *radıyallahu anhu*'ya

«جَفَّ الْقَلَمُ»

"Kalem kurumuştur."[903]

Bu hadis, hakkında sordum. Dedi ki: "Şüphesiz Allah *azze ve celle* kalemi yaratınca onların (insanların) üstüne kendi nurundan ilka etmiştir. Kime bu nurdan isabet ederse hidayete ermiş olur."[904]

---

902 Buhârî, 3208, 3332, 6594, 7454; Müslim, 2643, 2645; Ebu Davud, 4708; Tirmizî, 2137; İbn Mâce, 76; Müsned, 3553, 3624, 3934, 4091 [Mütercim]

903 Buhârî, 5076, Nesâî, 3215. İbn Hacer rahimehullah hadisin şerhinde (11/49) şöyle demektedir: "Yani, Levh-i mahfûzda yazılan kader yerine gelmiştir." Bu sözde aynı zamanda "Allah azze ve celle için bedâ (herhangi bir şeyi sonradan bilmesi, öğrenmesi) söz konusudur" diyen Râfizîler'e de reddiye vardır.

904 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed, Kitâbu's-Sünne, s.143. Bu kaynakta "kalemi yaratınca" ibaresi yerine "mahlukatı yaratınca" ifadesi vardır ki -Allah en iyisini bilir- doğru olan budur.

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

إِنَّ النُّطْفَةَ إِذَا اسْتَقَرَّتْ فِي الرَّحِمِ نَالَتْ كُلَّ شَعْرٍ وَبِشَرٍ، ثُمَّ تَكُونُ نُطْفَةً أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ تَكُونُ عَلَقَةً أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ تَكُونُ مُضْغَةً أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ تَكُونُ عِظَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ يِكْسُو اللَّهُ الْعَظْمَ لَحْمًا، فَيَقُولُ الْمَلَكُ: أَيْ رَبِّ شَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ؟ أَيْ رَبِّ ذَكَرٌ أَمْ أُنْثَى؟ فَيَقْضِي اللَّهُ، وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيْ رَبِّ شَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ؟ فَيَقْضِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، ثُمَّ يَقُولُ: أَيْ رَبِّ مَا أَجَلُهُ وَرِزْقُهُ؟ فَيَقْضِي اللَّهُ، وَيَكْتُبُ الْمَلَكُ، وَأَنْتُمْ تُعَلِّقُونَ عَلَى أَوْلَادِكُمُ التَّمَائِمَ

"Nutfe (sperm) rahimde yer ettiğinde bütün kıllara ve derilere ulaşır. Sonra kırk gün içerisinde nutfeye dönüşür. Sonra kırk günde alakaya sonra da kırk günde mudğaya dönüşür. Sonra kırk günde kemiğe dönüşür sonra da Allah azze ve celle kemiğe et giydirir. Melek der ki: 'Ey Rabbim! Bedbaht mıdır yoksa mutlu mudur? Ey Rabbim! Erkek mi yoksa kız mı?' Allah azze ve celle hükmünü verir ve melek yazar. Sonra da 'Ey Rabbim! Eceli ne kadardır? Rızkı ne kadardır?' der. Allah azze ve celle hükmünü verir ve melek yazar. Siz ise çocuklarınıza muska takmaktasınız."[905]

el-Eğdaf Amr bin Velîd bize şöyle anlattı: Muâz bin Mansûr'a dedim ki: "Übey bin Ka'b *radıyallahu anhu*'nun Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'ya karşı kader hadisini reddettiğini sana kim anlattı?" Dedi ki: "Tanımadığım bir adam anlattı." Dedim ki:" Ben onu tanıyorum." "Kimdir o?" dedi. Ben de "Şeytandır." dedim.[906]

---

905 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

906 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Günahlar, Allah *Azze Ve Celle* Tarafından Takdir Edilmiş Kulların Fiilleridir

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a kader gerekçesiyle meydana gelen zina hakkında soruldu. Dedi ki: "Hayır da şer de kader iledir." Sonra da Salim[907] ile İbn Abbas *radıyallahu anhum*'un dedikleri "Zina ve hırsızlık kader iledir."[908] sözünü zikretti. Sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'a da bu konu hakkında sordular, o da şöyle dedi: 'Hayır da şer de kader iledir.' Bu sözü üzerine ona karşı çirkin davrandılar ve "Zina ve kadının kadına ilgi duyması da mı kaderdir?" dediler. Ebu Abdullah *rahimehullah* sanki bunu (örnekleri) kötü gördü ve dedi ki: [İbn Mehdî] onlara "Hayır ve şer kader iledir" diye cevap verdi. Bunun üzerine ona karşı bu [zina vb.] gibi kaderleri zikretmeye başladılar.[909]

---

907 Abdullah bin Ömer radıyallahu anhuma'nın oğlu.

908 Lâlekâî'nin rivayet ettiğine göre İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Zina kaderledir. Şarap içmek ve hırsızlık yapmak da." Şerhu's-Sünne, 4/697

909 Bu rivayetin isnadı sahihtir. "İşlenen günahlar kulların fiilleridir ve kader iledir" sözü Allah azze ve celle'nin kullarının fiillerine güç yetirmesini inkâr eden Kaderiyye'ye bir reddiyedir. Onlar, hayrın Allah'tan şerrin ise şeytandan olduğuna ve şerrin kulun elinde olduğuna yani isterse yapabileceği, istemezse yapmayacağına itikad ederler. Bu meselede hak şudur: Kulun yaptıkları Allah azze ve celle'nin sonradan meydana gelen varlıklarla ilgili ilminde onun için takdir edilmiştir ve kulun bir iradesi vardır ve hakikatte kaderi onu Allah azze ve celle'nin isteği ve iradesi dışına çıkartmaz. Rabb'imizin buyurduğu gibi: "Şüphesiz ki bu, bir hatırlatma ve öğüttür. Artık dileyen Rabb'ine bir yol tutar. Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." [İnsan, 76/29-30] Kul, Cehmiyye'nin dediği gibi fiiller hususunda mecbur değildir ama Kaderiyye'nin dediği gibi fiilleri Allah azze ve celle'nin iradesi dışında da değildir.

İbn Teymiyye rahimehullah kaderle ilgili şunları söylemektedir:

-Kula gereken Allah azze ve celle'nin imanı ve salih ameli emrettiğini, iyilikleri sevip onlardan razı olduğunu, küfür, fısk ve isyan gibi günahları da nehyettiğini bilmesidir.

-Kul Allah azze ve celle'nin her şeyin Rabb'i, maliki ve yaratıcısı olduğunu bilmelidir. O'nun istediğinin olup istemediğinin olmadığını bilmelidir.

Günah işlediğinde istiğfar edip tevbe etmeli, Allah azze ve celle'ye karşı kader ile delil getirmemeli ve "Benim ne günahım var? Bu günah zaten bana yazılmıştı" demelidir. Aksine her ne kadar bütün bunlar Allah azze ve celle'nin kazası, kaderi ve iradesiyle olmuş olsa da -ki O'nun iradesi ve kudreti olmaksızın hiçbir şey olmaz- asıl günahkarın, isyankarın ve hata edenin kendisi olduğunu bilmelidir. Her şey O'nun isteğiyledir ancak kuldur asıl haram yiyen ve günah işleyen. Bkz. el-Fetâvâ, 8/235-238

Ebu Kudâme es-Serahsî bize şöyle anlattı: Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'a gelip şöyle dediler: "Söyle bakalım zina kaderle midir? Söyle bakalım livata kaderle midir?" İbn Mehdî *rahimehullah* onlara şöyle cevap verdi: "Aptallarla oturmaktan nehyedildik."[910]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Adamın biri Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedi ki: "Yanımızda bir topluluk var, Allah *azze ve celle* hayrı yaratmıştır, şerri yaratmamıştır.' diyorlar ve 'Kur'an'ın mahlûk olduğunu' söylüyorlar." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bu küfürdür. Bunlar Kaderiyye'dir, Cehmiyye'dir. Hayır da şer de kullar üzerine takdir edilmiştir." Ona denildi ki: "Hayrı da şerri de Allah *azze ve celle* mi yaratmıştır?" Dedi ki: "Evet. Allah *azze ve celle* onu takdir etmiştir."[911]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a kader hakkında sorulurken onun şöyle dediğini işittim: "Hayır da şer de kaderledir. Zina, hırsızlık ve içki içme tüm bunlar kader iledir."[912]

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kulların fiilleri mahlûktur. Kulların filleri kaza ve kaderle hükmü verilmiş şeylerdir." Dedim ki: "Hayır ve şer kullar üzerine yazılmış mıdır?" Dedi ki: "Günahlar kaderledir. Ben Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: 'Günahlar kaderledir. Hayır ile şer, itaat ile isyan kaderledir. Kulların bütün fiilleri mahlûktur." Hanbel'in bir adamdan onun da Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kim günahların kaderle olmadığını söylerse şüphesiz Allah *azze ve celle*'ye büyük bir iftira atmış olur."[913] Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Abdurrahman *rahimehullah*'ın dediği ne kadar da güzeldir! Kim kadere iman etmez ve onu reddederse şüphesiz Allah *azze ve celle* onu kendi işinde uzak eder, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiği şeyi reddetmiş, Kur'an'ı ve Allah *azze ve celle*'nin indirdiklerini inkâr etmiş olur. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

---

910 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

911 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

912 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

913 Çünkü Allah azze ve celle "Şüphesiz biz, her şeyi bir kader (ölçü) ile yaratmışızdır" buyurmuştur. Kulların fiilleri yaratılmıştır ve bu umuma dahildir.

«اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ»

"Amel edin! Herkese ne için yaratılmışsa o kolay kılınmıştır."[914] Kim cehennem ehlinden ise o cehennem ehlindendir. Kim de cennet ehlinden ise o cennet ehlindendir. Kulların fiilleri mahlûktur, onların üzerine kaza ve kaderle hükmü verilmiş şeylerdir. Hayır da şer de kullar üzerine yazılmıştır. Günahlar kader iledir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz biz, her şeyi bir kader (ölçü) ile yaratmışızdır."**[915]

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Bir topluluk şu âyetle delil getirmektedir: **'Sana isabet eden ne kadar iyilik varsa Allah'tandır. Sana isabet eden ne kadar kötülük de varsa nefsindendir."** [916]Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Sana isabet eden ne kadar iyilik varsa Allah'tandır. Sana isabet eden ne kadar kötülük de varsa nefsindendir fakat Allah *azze ve celle* onu yazmış ve hükmetmiştir."[917]

Hanbel bin İshak şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kadere iman ederiz, hayrına da şerrine de. Kim kaderi kabul eder ve günahları gözünde büyütürse o [doğruya, hakka] daha yakındır. Tıpkı Hasan-ı Basrî *rahimehullah* ve arkadaşları gibi." Dedim ki: "Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ın arkadaşları kimlerdir?" Dedi ki: "Ali er-Rifâî, Yezîd er-Rekâşî ve benzerleridir. Kim cennette Allah *azze ve celle*'nin görüleceğini inkâr ederse, bu, sözün en şiddetlisi (tehlikelisi) ve en pisi olur. Amr bin Ubeyd ve benzerleri bunu söylerlerdi." Sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Kur'an'da şu kadar şu kadar yer, Kaderiyye'ye reddiyedir." Dedim ki: "Kaderiyye'yi zorlayacak, susturacak olanı hangisidir?" Dedi ki: "Allah *azze ve celle*'nin şu ayetidir: **'Biz onu ancak bilinen bir kader ile indiririz.'**[918] Yine şöyle buyurmuştur: **'Şüphesiz biz, her şeyi bir kader (ölçü) ile yaratmışızdır.'**[919] Ve daha birçok yerde vardır. Şayet

---

914 İmrân bin Husayn radıyallahu anhu şöyle anlattı: "Ey Allah'ın rasûlü! Cennet ehli cehennem ehli bilinmekte midir?" denildi. "Evet" dedi. Denildi ki: O zaman amel edenler niye amel ederler ki? Dedi ki: "Herkese ne için yaratılmışsa o kolay kılınmıştır." Buhârî, 6596, 7551; Müslim, 2649; Ebu Davud, 4709; Müsned, 19834, 19869

915 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ayet: Kamer, 54/49

916 Nisâ, 4/79

917 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

918 Hicr, 15/21

919 Kamer, 54/49

bir insan Kur'an'ı iyice düşünse [görür ki] onda her bid'atçının bid'atine reddiye olacak şey bulunmaktadır."[920]

Davud el-Kuşeyrî'nin rivayet ettiğine göre Şa'bî *rahimehullah* şöyle demiştir: "İslam'da ortaya çıkarılmış bir bid'at yoktur ki Allah *azze ve celle*'nin kitabında onu yalanlayan bir şey olmasın."[921]

İbrahim bin Muhammed bin Ali'nin rivayet ettiğine göre Ali bin Abdullah bin Abbas şöyle demiştir: "Elini yanağının üstüne koymana varıncaya kadar her şey kaderledir."[922]

Hüseyin el-Cu'fî'nin rivayet ettiğine göre Fudayl bin İyâd ve Süfyân es-Sevrî *rahimehumallah* **"Bedbahtlığımız bize galip geldi"**[923] âyeti hakkında şöyle demişlerdir: "Senin hükmün bize galip geldi."[924]

Said bin Cübeyr'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Kader hakkında [inkâr noktasında] aşırıya giden kimse yoktur ki imandan çıkmış olmasın."[925]

Kaderiyye'ye Reddiye ve Onların "Allah, Kulları Günah İşlemeye Mecbur Bırakmıştır" İddiası

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî bana haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı Halid bin Hidâş ile münazara ederken -yani kader hakkında- işittim. Ona birini zikrettiler, o da şöyle dedi: "Bu konuda 'Allah *azze ve celle* cebr etmiştir (mecbur bırakmıştır).' demek kerih görülmüştür."[926]

---

920 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

921 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

922 Bu rivayetin isnadı zayıf manası ise sahihtir. Zira Âdemoğlunun her işi kaderledir.

923 Müminûn, 23/106

924 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

925 Bu rivayetin isnadı hasendir. İbn Batta şöyle demiştir: Rivayetlerde geldiğine göre; "Kader [inkârı], zındıklık caddesinin babasıdır." el-İbâne, s.196

926 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Teymiyye rahimehullah bu rivayeti senedi ve metniyle Hallâl'in Kitâbu's-Sünne (elinizdeki kitaptan) naklederek zikretmiştir. Bkz. Deru Teâru-di'l-Akl ve'n-Nakl, 1/7

Allah azze ve celle'nin kulları mecbur bıraktığını söyleyenler Cebriyye ve Cehmiyye'dir. Onlar "Şüphesiz Allah kulları, yapacağı itaat veya isyan fiillerine mecbur bırakmıştır.

Ebu Bekir el-Merruzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Adamın biri 'Allah, kulları cebretmiştir.' diyor." Bunun üzerine "Böyle söyleme!" dedi, bunu kabullenmedi ve şu âyeti okudu: **"O, dilediğini saptırır dilediğine de hidayet eder."**[927]

İshak şöyle anlatmaktadır: Bir gün Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanındaydım. Adamın biri gelip ona şöyle dedi: "Falan kişi 'Şüphesiz Allah kulları itaat etme üzere mecbur kılmıştır.' diyor." Dedi ki: "Ne kadar kötü demiş."[928]

Ahmed bin Hanbel, Abdurrahman bin Mehdî'den o da Mansur bin Sa'd'dan haber vermiştir ki: Ammar bin Ebu Ammar şöyle demiştir: "Kader hakkında Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'ya sordum. Şöyle cevap verdi: 'Fetih suresinin son âyeti sana yeter." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "O, Allah *azze ve celle*'nin şu sözüdür: **'Bu, onların Tevrat'taki örnekleridir. İncil'deki örnekleri ise şöyledir…"**[929] Allah *azze ve celle* onları daha yaratmadan evvel hem Tevrat'ta hem de İncil'de vasfetmiştir.[930]

Davud bin Ebu Hind'in bize bildirdiğine göre Mutarrif bin Şihhîr *rahimehullah* şöyle demiştir: "Biz kadere dayanmayız. Ama ona doğru gideriz."[931]

Kul tıpkı rüzgâr estiğinde savrulan tüy gibidir, yapacağı işlerde iradesi yoktur" derler. İbn Teymiyye rahimehullah onlar için "Cebriyye Kaderiyye'si" ifadesini kullanır ve onları Kaderiyye'nin dördüncü bir kısmı olarak kabul eder. Cebriyye Kaderiyye'sinden bahsederken şunları söylemektedir: Onlar kulun tercihini ve kudretini söküp alıyorlar ve onu hareketlerinde cansız varlıkların hareketleri türünden mecbur biri olarak kabul ediyorlar. Kulun ihtiyari ve iztirari fiillerini tek bir tür olarak görürler. Hatta onlardan biri şunlar söyler: "Allah ve rasûlünün emrettiklerinin tamamı kulun güç yetiremediği ve takat getiremediği şeylerdendir." Böylece kulun kudretini mutlak olarak inkâr ederler. Bu ve buna benzer sözler Cebriyye Kaderiyye'sinin sözleridir ki, tıpkı Abdurrahman el-Evzâî, Süfyân es-Sevrî, Zübeydî, Abdurrahman bin Mehdî, Ahmed bin Hanbel ve daha diğerleri gibi rahimehumullah hidayet önderlerinin, bunların ilk dönem alimlerinin sözlerini kabul etmediği gibi ben de aynı şekilde onların (Cebriyye'nin) görüşlerini kabul etmiyorum. el-Fetâvâ, 8/444, 445

927 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ayet: Nahl, 16/93

928 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, a.g.e, 2/155. İbn Hânî'de "Bundan başka bir şey demedi" ziyadesi ile mevcuttur.

929 Fetih, 48/29

930 Bu rivayetin isnadı hasendir. Bu, "Allah, olacak olan şeyleri meydana gelene kadar bilmez" diyen Kaderiyye'ye reddiyedir. Zira Allah azze ve celle henüz yaratmadığı halde sahabenin vasıflarını hem Tevrât'ta hem de İncil'de anlatmıştır.

931 el-Fetâvâ, 8/105

Mühennâ şöyle demiştir: Hamza bin Rebîa'nın şöyle dediğini işittim: Malik bin Enes *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kadere dayanmakla emrolunmadık ama ona doğru gitmekteyiz."[932]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Abdülvehhab, Hüseyin bin Halef bin el-Buhterî el-Ukberî'nin durumu hakkında bana yazdı ve onun babasının mirasından el çektiğini söyledi. Bunun üzerine Kaderiyye'den bir adam dedi ki: "Allah, kulları günahlara cebretmez." Ahmed bin Recâ da ona reddiye vererek şöyle dedi: "Allah, kulları cebreder." Bu sözüyle kaderi ispat etmek istiyordu. Sonra Ahmed bin Ali kendisinden delil getireceği bir kitap koydu ortaya. Ben bu kitabı Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanına getirdim ve ona olayı anlattım. Dedi ki: "Ortaya kitap mı koydu?" İkisinin de yaptığını kabul etmedi. İbn Recâ'nın "Kulları cebretti." sözünü; Kaderiyye'den olan adamın "Kulları cebretmedi." sözünü ve Ahmed bin Ali'nin kitap koymasını, delil getirmesini kabul etmedi. Kitap koyduğu için ondan uzaklaşmayı emretti ve bana şöyle dedi: "İbn Recâ'nın 'Kulları cebretmiştir.' dediği için Rabb'ine istiğfar etmesi onun üzerine vaciptir." Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Bu meselenin cevabı nedir o hâlde?" Şu âyeti okudu: **"Allah dilediğini saptırır dilediğine de hidayet eder."**[933]

İbn Davud el-Hureybî'nin arkadaşı Muhammed bin Yahya el-Ezdî bize şöyle anlattı: Ebu Yakub et-Tüsterî *rahimehullah* bana şöyle anlattı -ki insanların en hayırlılarındandır-: Ben Yahya bin Said el-Kattân'ın yanındaydım. Ona denildi ki: Muâz bin Muâz, Kaderiyye'ye reddiye vermek üzere bir söz söyledi. Bunun üzerine oğlu Muhammed'i ona şunu demesi için gönderdi: "Sen İbn Avn ve Yunus *rahimehumallah*'a yetiştin. Böyle bir şey (reddiye) konuştuklarını hiç işittin mi?" Bunun üzerine Muâz dedi ki: "Yahya ne diyorsa [söyleyin de] ben de onu söyleyeyim." Böylece Muâz görüşünden döndü ve Yahya'nın görüşüne gitti.[934]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: **"Hani Allah peygamberlerden misak (söz) almıştı."**[935] **"Sen-**

---

932 Bu rivayetin isnadı sahih veya hasendir.

933 Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Fetâva, 5/432; Deru Teârudi'l-Akl ve'n-Nakl, 1/70. Ayet: Müddessir, 74/31

934 Bu rivayetin isnadı sahih veya hasendir.

935 Âl-i İmrân, 3/81

den ve Nuh'tan."[936] Onu *sallallahu aleyhi ve sellem* Nuh *aleyhisselâm*'ın önüne almıştır. Bu, Kaderiyye aleyhinde bir hüccettir.[937]

Ebu İshak el-Fezârî bana şöyle haber verdi: Evzâî bana dedi ki: İki adam bana gelip kaderden sordu. Ben de sözlerini işitesin ve onlara cevap veresin diye onları sana getirmeyi istedim. Dedim ki: "Allah sana merhamet etsin. Sen cevap vermeye daha layıksın." Daha sonra Evzâî bana beraberindeki iki adamla geldi. Onlara "Hadi konuşun!" dedi. Dediler ki: "Bize Kaderiyye'den bazı insanlar geldi. Bizimle kader hakkında çekiştiler biz de onlarla çekiştik. Öyle ki sonunda onlarla ortak bir cevap olarak şunu demeye vardık: 'Şüphesiz Allah, nehyettiği şeylere bizi cebretmiştir (yapmaya mecbur kılmıştır) ve bizimle bize emrettiği şey arasına girmiştir. Bize haram kıldığı şeyleri bize rızık olarak vermiştir." Evzâî dedi ki: "Cevap ver onlara ey Ebu İshak!" Dedim ki: "Allah sana merhamet etsin. Sen cevap vermeye daha ehilsin". Dedi ki: "Onlara cevap ver! Ben de ona karşı gelmeyi hoş görmedim ve şöyle dedim: 'Şüphesiz size getirdikleri [bid'at] ile gelenler, bid'at çıkarmışlardır ve daha önce olmayan bir şeyi ihdas etmişlerdir. Sizlerin, bid'atten çıkıp onların çıktığı yere doğru gittiğini görüyorum."[938] Bunun üzerine Evzâî dedi ki: "İsabet ettin ve güzel dedin ey Ebu İshak!"[939]

Bakiyye bize şöyle anlattı: Zübeydî ve Evzâî *rahimehumallah*'a cebri sordum. Zübeydî *rahimehullah* dedi ki: "Allah'ın durumu ve kudreti [kulları] cebretmekten ve daraltmaktan daha yücedir, daha uludur. Ancak O, hüküm verir, takdir eder, yaratır ve kulunu istediği şey üzere var eder." Evzâî *rahimehullah* dedi ki: "Kur'an ve sünnette cebrin bir aslı olduğunu bilmiyorum. O yüzden bu görüşü söylemekten korkuyorum. Ancak, kaza, kader, yaratma ve var etme; bunlar hem Kur'an'da hem de Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen hadislerde bilinmektedir."[940]

---

936 Ahzâb, 33/7

937 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Manası şudur: Kuşkusuz Allah azze ve celle her şeyi olmadan evvel bilir ve O, insanlarda şirk meydana çıkınca onlara gönderilen ilk peygamberin Nuh aleyhisselâm olmasına ve peygamberimizin peygamberlerin sonuncusu olmasına rağmen Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in nübüvvet halinin ne olacağını da ezelden bilmiştir.

938 Yani "Onların bidatinden başka bir bidate doğru çıktınız" demektedir.

939 Bu rivayetin isnadı sahih veya hasendir.

940 Bundan sonraki cümlede söyleyenin müellif olduğu kitabın orijinalinde geçmemekle beraber cümlenin kendisinden de anlaşılacağı üzere söz Evzâi rahimehullah'a ait değil müellife aittir. [Mütercim]

[Ebu Bekir el-Hallâl dedi ki:] "Hiç kimse cemaatten (Seleften) ve [Allah ve rasûlünden geleni] tasdikten şüphe duymasın diye ben bu ikisini (sözleri) buraya koydum."[941]

İbn Cüreyc'in rivayet ettiğine göre Zeyd bin Eslem *rahimehullah* **"Ben insanları ve cinleri sadece bana kulluk etsinler diye yarattım."**[942] âyetiyle ilgili şöyle demiştir: "Yani onlara şekâvet ve saâdet üzere yarattım."[943]

Ebu Ma'şer'in rivayet ettiğine göre Muhammed bin Ka'b *rahimehullah* şöyle demiştir: "O, el-Cebbâr diye isimlenmiştir. Çünkü O, kulları kendi iradesine mecbur bırakır [fiillerde değil]."[944]

"İrade Ve Güç Yetirme Bize Aittir" İddialarında Kaderiyye'ye Reddiye

Yusuf bin Musa bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a kulların amelleri hakkında soruldu. "Onların üzerine itaat ve isyan mukadder midir?" denildi. "Evet." cevabı verdi. Denildi ki: "Şekâvet ve saâdet kullar üzerine takdir edilmiş midir?", "Evet." dedi. Bu sefer "İnsanlar gü-

---

941 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

İbn Teymiyye rahimehullah bu rivayeti zikrettikten sonra şöyle demiştir: Tebe-i tabiîn asrındaki bu iki imamın zikrettiği iki cevap en güzel cevaplardandır. Zübeydî rahimehullah'a gelince o, "Allah'ın durumu ve kudreti [kulları] cebretmekten veya daraltmaktan daha yücedir, daha uludur" demiş ve böylece cebri nefyetmiştir. Bunun sebebi ise şudur; lügatte bilinen cebr, insanı istemediği şeye zorlamaktır. "Allah [kullarını] cebretmekten veya daraltmaktan daha yücedir" demiştir, çünkü Allah subhânehu, kulunu tercih eden, yaptığına razı olan, terk ettiğine kötü bakan biri kılmaya -ki vaka da böyledir- kadirdir. Kul sevdiği, razı olduğu ve istediği şeyi yapmaya mecbur değildir. Bunlar onun tercihiyle yaptıklarıdır. Kul terk ettiği (yapmadığı) şeylere de zorlanmış değildir, kendisi o yapmadığı işe buğzeder, kötü görür veya yapmayı istemez. Bunlar da onun tercihiyle terk ettikleridir. Evzâî rahimehullah'a gelince o, bu lafzın (cebr) her ne kadar bu manada (Zübeydî'nin kullandığı mana) kullanmak kastedilse dahi mutlak olarak kullanılmasını men etmiştir. Çünkü bunun ne kitapta ne de sünnette aslı vardır. Bu, zahiren batılın kastedildiği bidat olan bir lafza götürür ki, bu da caiz değildir. Evzâî'nin cevabı Zübeydî'nin cevabından daha sağlamdır. Çünkü Zübeydî cebri nefyetmiş, Evzâî ise bu kelimenin mutlak olarak kullanılmasını nefyetmiştir. Çünkü bu lafız (cebr) bazen sahih bir manayı ihtimal edebilir. Bundan dolayı nefyetmek bazen hakkı bazen de batılı nefyetmeyi gerektirebilir. Deru Teârudi'l-Akl ve'n-Nakl, 1/67, 69

942 Zâriyât, 51/56

943 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Tefsîru't-Taberî, 27/11

944 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

zel ya da kötü olarak Allah'ın iradesine doğru mu ilerliyorlar?" denildi. O da "Evet." dedi.[945]

Cafer bin Muhammed en-Nesâî şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a anlatıldı ki: Muhaddislerden biri "Allah'ın istediğini yapar, istemediğini yapmaz." deyince yanında bulunan bir adam "Allah istediğini veya istemediğini yapar." demiştir. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* bu sözü çok büyük gördü. "Bunu diyen kişiden tevbe etmesi istenir mi?" dedim. Dedi ki: "Ne için tevbe etmesi istenecek? Bu küfürdür."[946]

Ebu Bekir el-Merrûzî bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Allah'ın yaratmadığı bazı şeyler de vardır diyen kişi müşrik olur mu?" diye soruldu. Bunun üzerine onun şöyle dediğini işittim: "Eğer ilim sıfatını inkâr ederse müşriktir ve tevbe etmesi istenir. Eğer tevbe ederse kabul olunur ancak etmezse öldürülür. İlmi inkâr etmesi ise 'Allah *azze ve celle* olana kadar hiçbir şeyi bilmez.' demesidir."[947]

945 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Manası şudur: Kaderiyye, Allah azze ve celle'nin umumi iradesini, yaratmasını, kudretini inkâr eder ve Allah'ın iradesinin, emretmesinden başka bir şey olmadığını zanneder. Neyi istemişse onu emretmiş demektir, neyi de istememişse onu emretmemiş demektir. Buna göre "O bazen olmayan bir şeyi isteyebilir bazen de O'nun istemediği olabilir" demeleri gerekir. Onlar kulların fiillerini yaratanın veya buna kadir olanın ya da bazı kullarını imanlarının ve itaatlerinin gerektirdiği nimetlerle has kılanın Allah olduğunu inkâr ederler. Bkz. el-Fetâvâ, 8/450

Onlar, tıpkı evvelkilerin ibadet hususunda Allah'a ortak koştukları gibi yarattıkları hakkında Allah'a karşı ortaklar edinen Mecusi olan Kaderiyye'dir. Hayrı yaratanın şerri yaratandan başkası olduğunu söylerler ve derler ki: ...Şüphesiz vaki olan günahlar Allah teâlâ'nın iradesiyle vaki değildir. Kimi zaman bunları bilmediğini de söylemişler ve "Canlıların bütün fiilleri O'nun kudreti ve yaratması dışında vaki olmaktadır" demişlerdir. Böylece O'nun [kulları üzerinde] geçerli olan iradesini inkâr eder ve bunun adalet olduğunu söylerler.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın mezhebi şudur: Allah azze ve celle'nin ezelî ve kullarının yaptıklarını, itaat ve günahtan oluşan bütün hallerini, rızıkları, ecelleri kadim ilmiyle bildiğine iman etmeyi kapsayan kadere hayrıyla şerriyle iman ederiz. Aynı şekilde O'nun [kulları üzerinde] geçerli olan iradesine ve kuşatıcı olan kudretine iman etmektir. Bu da aynı zamanda O'nun istediğinin olacağına istemediğinin ise olmayacağına O'nun mülkünde ancak O'nun istediğinin olacağına iman etmektir. Bkz. el-Fetâvâ, 3/148, 149 ve 8/258

946 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

947 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Hanbel bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Güç yetirme (istitâat) ve kuvvet Allah *azze ve celle*'ye aittir. Bu konuda Allah *azze ve celle*'nin dilediği olur, dilemediği olmaz. Bunların -yani Mu'tezile'nin- dediği gibi istitâat kişiye ait değildir."[948]

Abdülmelik bin Abdülhamid bana şöyle haber etti: Adamın biri Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a şöyle dedi: "Bir adam, 'Ben Eşnâs'ı rızıklandıran Rabb'i inkâr ediyorum.' dedi." Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Bu kişi kafirdir."[949]

Meymûnî rivayetinde ise bu adamın sözünün akabinde Ebu Abdullah *rahimehullah* "Bu, Allah *azze ve celle*'yi inkâr etmektir." demiştir.[950]

Habîb bin Şehid bize şöyle anlattı: İyâs bin Muâviye *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kaderriyye hariç bid'at ehlinden hiç kimseyle konuşmadım."[951] Kaderiyye'ye dedim ki: "Söyleyin bakalım, 'zulüm' kelimesi Arapça'da ne anlama gelir?" Dediler ki: "Kişinin kendisine ait olmayan bir şeyi almasıdır." Ben de dedim ki: "Şüphesiz her şey Allah *azze ve celle*'ye aittir."[952]

948 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Mu'tezile: Vâsıl bin Atâ ve Amr bin Ubeyd'in tabileridir. Allah azze ve celle'nin kulların fiillerine var etme ya da yok etme yollu hiçbir şekilde kadir olmadığını söylerler. Bunu, adına "Adalet" dedikleri bozuk temellerine bina ederler. Derler ki: Günahları yaratıp sonra da onların işlemesine karşılık olarak cezalandırması zulümdür. Oysa ki Allah azze ve celle adildir, zulmetmez. Fiilleri yaratan kulun ta kendisidir. Bundan dolayı "Bu ümmetin Mecusileri" diye isimlendirilmişlerdir. Çünkü Allah'tan başka yaratıcı olduğunu söylemişlerdir.

[Mecusilere göre iyiliklerin yaratıcısı Yezdân, kötülüklerin yaratıcısı ise Ehrimen'dir. Mu'tezile de iyiliklerin yaratıcısı olarak Allah'ı, kötülüklerin yaratıcısı olarak insanı görmeleri sebebiyle böyle anlatılmışlardır. Ancak Ebu Davud'da hasen bir senetle (4691) zikredilen rivayette "Kaderiyye, bu ümmetin Mecusileridir" şeklinde geçmektedir, Mu'tezile'nin bahsi geçmemektedir. Mütercim]

949 Çünkü Allah azze ve celle'den başka rızık veren yoktur. Bu sözü kişiyi küfre götürür.

950 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Eşnâs bir acem ismidir. Bkz. Lisânu'l-Arab, 6/115

951 İbn Hacer bu sözü İyâs rahimehullah'ın hayatını verirken zikretmiştir. Orada şöyle geçmektedir: Bidat ehlinden Kaderiyye hariç hiç kimseyle aklımla tartışmadım. Tehzîbu't-Tehzîb, 1/391

952 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Allah azze ve celle bu konuda şöyle demektedir: "De ki: Allah her şeyin Rabb'i iken ondan başka bir Rabb mı arayayım?" [Enâm, 6/164] Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Bizim ve her şeyin Rabb'i olan Allah'ım! Ben şahidim ki, yalnızca sen Rabb'sin. Senin ortağın da yoktur." Ebu Davud, 1508; Müsned, 19293. Hadis zayıftır.

İbrahim bin Abdüssamed bize şöyle anlattı: Vehb bin Cerîr'e dedim ki: "Abbâd bin Suheyb[953] 'Allah *azze ve celle* kendisi hakkında üçün üçüncüsü denilmesini istemiştir, irade etmiştir demem.' diyor." Vehb dedi ki: "Ey Allah düşmanı! Evet, Allah *azze ve celle* istemiştir üçün üçüncüsü denmesini. Ey Allah düşmanı! Evet, Allah azze ve celle istemiştir üçün üçüncüsü denmesini." Vehb [bunu söylerken] sağ elinin üç parmağıyla işarette bulundu. İbrahim bin Abdussamed devamla şöyle anlatır: "İbn Davud ile karşılaştım ve ona Vehb'in sözünü haber verdim. İbn Davud dedi ki: 'Vehb doğru demiş. Allah *azze ve celle* istese onların (Hristiyanların) dilini kuruturdu.[954] O, Ebu Bekir'i Ebu Bekir olarak Ebu Cehil'i de Ebu Cehil olarak yaratandır.'"[955]

Ahmed bin İsmail bize şöyle anlattı: Muhammed bin Mübarek es-Sûrî'yi şöyle derken işittim: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah* insanların kalplerinin yumuşadığı bir vaaz verdikten sonra adamın biri ona doğru kalkıp dedi ki: "Ey Ebu Muhammed! Şu minbere doğru kalkıp bugünden sonra kendisine isyan etmeyeceğime dair Allah'a söz versem, buna ne dersin?" Süfyân *rahimehullah* dedi ki: "Allah *azze ve celle*'nin hükmünün sende geçerli olmayacağına yemin ettiğinde senden daha büyük günahkâr mı olur?"[956]

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Kaderiyye'den bir adam var, onu ziyaret edeyim mi?" Dedi ki: "Eğer bid'atine çağırıyorsa hayır gitme!"[957]

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Kaderiyye'den birinin cenaze namazını kılayım mı?" diye soruldu ama o cevap vermedi. Bunun üzerine Abbâdî[958], Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın da kendisini dinlediği bir esnada şöyle cevap verdi: "Eğer bid'at sahibiyse ona selam verilmez, arkasında da namaz kılınmaz cenaze namazı da kılın-

---

953 Basralı'dır. Rivayeti alınmayanlardan biridir. Bidatine çağıran bir Kaderî'dir, batıl fikirleriyle tartışan biridir. Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/467

954 Attıkları iftiranın karşılığı olarak.

955 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

956 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

957 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

958 İbrahim bin el-Hâris bin Musab Ebu İshak. Hatîb el-Bağdâdî şöyle demiştir: Ebu Abdullah onun kadrini yüceltirdi. Ebu Abdullah bir şey hakkında cevap vermekten geri durmuş o da Ebu Abdullah'ın huzurunda cevap vermişti. Ebu Abdullah da verdiği cevaptan hoşnut olmuş ve "Ey Ebu İshak! Allah sana hayırla karşılık versin" demiştir. Bu olayı Ebu Bekir el-Esrem anlatmıştır. Târîhu Bağdâd, 6/56

maz." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Allah sana afiyet versin Ebu İshak! Sana hayırla karşılık versin!" Onun sözünden hoşlanmış gibiydi.[959]

İman Ve İslam Konularinin Alt Başliklari ve Mürcie'ye Eddiye Mürcie'nin Fitnesi, Bu Fitneyi İhdas Etmeleri Ve Bu Konuda İlk Konuşan Kişi

Said bin Salih dedi ki: İbrahim en-Nahaî *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Mürcie'nin[960] fitnesi bu ümmet için bana göre Ezârika'nın[961] fitnesinden daha korkutucudur."[962]

---

959 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

960 Mürcie: İslamî fırkalardan birisidir. İman ve amellerin iman isminin kapsamının dışında olması görüşleriyle tanınırlar. İrcâ Arap lügatinde ertelemek, bekletmek manasına gelir. Bir işi tehir ettiğinde "İşi ircâ ettim" denilir. Şu ayetler de bu manaya işarettir; "Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet." [A'râf, 7/111] "Diğerlerinin hükmü ise Allah'a kalmıştır." [Tevbe, 9/106]

Mürcie'nin bu ismi almasının sebebi amelleri iman kapsamından ertelemeleridir. Aşırıya gidenleri şöyle demişlerdir: Küfür ile beraber itaatin fayda vermediği gibi imanla beraber de isyan fayda vermez. Mürcie bu itibarla üç sınıftır:

Birinci sınıf: İmanın mücerret kalpteki marifet olduğunu söylerler. İşte bunlar Cehmiyye ve onlara uyanlardır.

İkinci sınıf: İmanın dilin fiili olduğunu söylerler. Bunlar da Kerrâmiye'dir.

Üçüncü sınıf: İmanın kalbin tasdiki ve dilin sözü olarak görürler. Bu, Ebu Hanife rahimehullah ve ondan başka fakihlerden meşhur olan görüştür.

Geçen görüşler için bkz. Lisânu'l-Arab, 14/311; İbn Teymiyye, el-Îmân, s.184; el-Eşarî, Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/213; el-Milel ve'n-Nihal, 1/139; İsferâyînî, et-Tebsîr fi'd-Dîn, s.97; el-Fark beyne'l-Fırak, s.202

961 Ezârika: Hâricîler'in bir koludur. Daha önce Hâriciler'de olmayan görüşleri ortaya çıkaran Nâfi' bin Ezrak'ın tabileridir. Kendisine hicret etmeyenlerin tekfir edilmesi, askerlerine kastedenlere karşı sevgiden ve onlarla oturup kalkmaktan beri olunması ve mezhebine muhalefet eden kişinin müşrik olması -ki önceden kafir derlerdi- bu görüşlerin en önemlilerindendir. Ezârika, Abdullah İbn Zübeyir radıyallahu anhuma'nın zamanında ortaya çıkmış, Ehvâz ile Kirmân beldelerine hâkim olmuştur. İbn Zübeyir radıyallahu anhuma reisleri Nâfi bin Ezrak, Mühelleb bin Ebu Sufre'nin eliyle öldürülene kadar onlarla birçok kez savaşmıştır. Bkz. Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/168; İsferâyînî, et-Tebsîr fi'd-Dîn, s.49; el-Fark beyne'l-Fırak, s.82

962 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İbn Nümeyr dedi ki: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Bu, sonradan çıkarılmış bir dindir, ircâ dini![963]

İshak bin İbrahim bin Hânî şöyle anlatmıştır: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sordum: İman hakkında ilk konuşan kimdir?" Dedi ki: "İman hakkında ilk konuşanın Zerr[964] olduğunu söylüyorlar."[965]

Hammâd bin Zeyd'in rivayet ettiğine göre İbn Avn şöyle demiştir: "İbrahim en-Nehaî *rahimehullah* Zerr'in ircâ hakkındaki görüşünü ayıplıyordu."[966]

Muhammed bin Talha bize şöyle anlattı: Seleme bin Küheyl dedi ki: "Zerr ircâyı anlattı. O, bu konu hakkında ilk defa konuşandır." Sonra dedi ki: "Ben bunun din edinilmesinden korkarım." Dedi ki: "Afaktan ona mektuplar gelince 'Bundan başka [hak olan] bir iş/görüş/fikir var mıdır?' dediğini işittim."[967]

İmanın Başlangıcı ve Farzların Kelime-i Tevhidden Sonra İnmesi Sebebiyle Mürcie'ye Reddiye

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a şöyle sordum: "Kişi 'Lâ ilâhe illallah' dediğinde mümin olur mu?" Dedi ki: "İmanın başlangıcı böyledir. Sonra farzlar nazil olmuştur; namaz, zekât, Ramazan orucu ve hac yapmak gibi."[968]

---

963 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

964 Zerr bin Abdullah bin Zürâre el-Merhebî. İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: Onda bir sakınca yoktur. O, ircâ hakkında konuşan ilk kişidir. Ezdî şöyle der: Onun hakkında [kötü] konuşurlardı. O, Mürcie'dendi. Aynı şekilde Ebu Davud da onun Mürcie'den olduğunu söylemiştir. İbrahim en-Nahaî ve Said bin Cübeyr rahimehumallah ircâ fikrinden dolayı onu terk etmişlerdir. Tehzîbu't-Tehzîb, 3/218; Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/32

965 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, el-Mesâil, 2/162. Kader ve ircâ hakkında ilk konuşan kişinin "Gaylân ed-Dımaşkî" olduğu da söylenmiştir. el-Milel ve'n-Nihal, 1/139

966 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

967 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/329 (no:677)

968 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Manası şudur: Kişi, farzlar indikten sonra Allah'ın kendisine zorunlu kıldığı bu farzları eda edene kadar mümin olarak isimlendirilmez. Şayet bunlardan birini inkâr etse veya yapmaktan tamamen yüz çevirse bu durum farzların inmesinden önceki halini (iman) götürür ve iki şehadeti bozar. Bunun delili Ebu Bekir radıyallahu anhu'nun zekâtı vermeyenlerle savaşmasıdır. Bu konuda Ebu Ubeyd'in "el-Îmân" kitabına (s.56) müracaat ediniz.

Ebu Talib'in bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a düşman toprağında namaz kıldığı görülen bir adam hakkında "Bu kişi öldürülür mü?" diye sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Hayır! Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«نُهِيتُ أَنْ أَقْتُلَ الْمُصَلِّينَ»

"Namaz kılanları öldürmekten nehyolundum."[969]

Bu aynı zamanda Mürcie'nin aleyhinde delil olur çünkü bu [peygamberimizin nehyolunduğu] kişi namaz kılmış ama "Lâ ilâhe illallah" dememiştir. İşte bu Mürcie aleyhinde bir delil olur."[970]

İshak bin Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "İman sadece sözden ibarettir." diyen kişi hakkında soruldu. Şöyle cevap verdi: "Kişi sözü söylediğinde [iman etmiş olur]. Deriz ki: 'Söz, Subhanallah ve Lâ ilâhe illallah'tır.' Ameller ise onu azaltır da artırır da. Kim kötü amel işlerse imanında eksilme olur, kim de iyilik ederse imanı arttırılır."[971]

İshak bin Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İmanın başlangıcı nasıl olmuştur? Başta eksikti sonra [farzlarının nüzulü ile] artmaya başlamadı mı?"[972]

Zührî *rahimehullah* dedi ki: Hişâm bin Abdülmelik şöyle dedi: Sana ileteyim, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir münadiye şöyle nida etmesini emretmiştir:

«مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَهُ الْجَنَّةُ»

"Kim "Lâ ilâhe illallah" derse onun için cennet vardır."[973] Zührî *rahimehullah* dedi ki: "Ben de şöyle dedim: 'Evet. [Ancak] bu, farzlar nazil ol-

969 Ebu Davud, 4928. Hadis sahihtir.

970 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

971 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, 2/164

972 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, 2/162

973 Buhârî, 5827; Müslim, 94. Ebu Zer radıyallahu anhu rivayet etmiştir.

madan önceydi. Daha sonra farzlar indi, insanların Allah *azze ve celle*'nin kendilerine farz kıldığı şeylerle amel etmesi gerekir."[974]

Mürcie'nin Kimliği ve Mezheplerinin Temeli

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a "Mürcie kimdir?" diye sorulurken onun şöyle dediğini işittim: "İmanın sadece sözden ibaret olduğunu iddia eden kişidir."[975]

Yusuf bin Musa'nın bana haber ettiğin göre o Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işitmiştir: "İman ancak amelle olur."[976]

Salih'in bize anlattığına göre o, babasına, imanı söz ve amel olarak görmeyen kişiler hakkında sormuş bunun üzerine babası (Ebu Abdullah *rahimehullah*) şöyle cevap vermiştir: "Bunlar Mürcie'dir."[977]

Ebu'l-Hâris'in anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuştur: "İman sadece sözdür." diyen kişi hakkında ne dersin? Dedi ki: "İman sadece sözdür." diyen kişi Mürcie'dendir.

Ebu'l-Hâris dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a ircânın ne olduğu hakkında sorulduğu esnada ben de orada dediğini duyuyordum, şöyle dedi: "Kim 'İman sadece sözdür.' derse o Mürcie'dendir. Bu konuda sünnet 'İman, söz ve ameldir. Artar da azalır da.' demendir."

---

974 Bu rivayetin isnadı sahihtir. eş-Şerîa, s.146

İbn Recep el-Hanbelî rahimehullah Ebu Zer radıyallahu anhu'nun ve daha başkalarının bu manadaki hadislerini zikrettikten sonra şöyle demiştir: Bir grup [alim] bu mezkûr hadislerin ve bu manadaki hadislerin farzlar ve hadlerin inmesinden önce olduğu görüşüne gitmişlerdir. Zührî, Sevrî ve daha başkaları bu gruptandır. Ancak bu gerçekten uzak bir görüştür. Zira bu hadislerin çoğu Medine'de, farzlar ve hadlerin inmesinden sonra söylenmiştir. Bazısında ise [Nebî sallallahu aleyhi ve sellem] Tebük gazvesindeydi. Alimlerden bazısı ise bu hadisler hakkında "mensuhtur" derler. Onların neshten muradı ise açıklama ve izahtır (yani daha sonraki hadislerle bu hadisten maksadın ne olduğu ifade edilmiştir, literatürdeki "nesh (hükmü kaldırma)" manası kastedilmemiştir). Bir grup da şöyle demiştir: Bu mutlak naslar, başka hadislerde kayıtlı olarak gelmiştir. Bazı hadislerde "Kim ihlaslı olarak "Lâ ilâhe illallah" derse…" şeklinde gelmiştir. Kelimetu'l-İhlâs ve Tahkîku Ma'nâhâ, s.24-25

975 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu, daha önce Mürcie bahsinin başında geçtiği üzere Kerrâmiye'nin görüşüdür.

976 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

977 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Yine şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: İbnu'l-Mübârek *rahimehullah*'a "İrcâ hakkında ne düşünüyorsun?" diye soruldu. Şöyle cevap verdi: "Ben derim ki: 'İman, söz ve ameldir.' Nasıl Mürcie olayım?"[978]

Hüseyin bin Mansûr şöyle anlatmaktadır: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* bana şöyle dedi: "Hangi âlim 'Ben müminim.' demiştir?" Dedim ki: "Kendisine güvendiğim hiç kimsenin böyle dediğini bilmiyorum." Dedi ki: "Bizden önceki ilim ehlinden hiç kimsenin demediği bir şeyi sen de deme!"[979]

Abdullah bin Nümeyr bize şöyle anlattı: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ı Mürcie'yi anarken duydum, şöyle dedi: "Bid'at bir sözdür, görüştür. Biz insanlara (Selefe) bundan başka bir hâlde yetiştik."[980]

Süleyman bin el-Eşas Ebu Davud es-Sicistânî[981] bize şöyle haber etti: "Adamın biri 'Ben müminim dersem bu hususta bana bir günah var mıdır?' diye Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sorarken onun şöyle dediğini işittim: 'Ben hakiki müminim, elbette müminim ya da Allah katında müminim deme!'"[982]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Adamın biri Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a dedi ki: "Bana 'Mümin misin?' denildi ben de 'Müminim.' dedim. Bu hususta bana bir günah var mıdır? İnsanlar mümin ve kafirden başka nedir ki?" Bunun üzerine Ahmed *rahimehullah* kızdı ve şöyle dedi: "Bu ircâ sözüdür. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Diğerlerinin hükmü ise Allah'a kalmıştır.'**"[983]

---

978 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Ahmed rahimehullah'dan şöyle rivayet etmiştir: "İman, söz ve ameldir. Artar ve azalır." Mesâilu'l-İmâm Ahmed, 272.
Bu görüşü Selef alimlerinden bir grup da söylemiştir, Süfyân es-Sevrî, Malik bin Enes, İbn Cüreyc, Süfyân bin Uyeyne, Evzâî rahimehumullah. Bkz. Âcurrî, eş-Şerîa, 117.

979 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

980 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/311 (no:610); eş-Şerîa, s.144

981 Kütüb-i Sitte'deki Sünenin sahibi. [Mütercim]

982 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.274. Çünkü kişi bunları dediğinde bunun manası nefsini tezkiye etmek (temize çıkarmak) olur ki, kuşkusuz Allah azze ve celle insanın nefsini tezkiye etmesini yasaklamıştır. Şöyle buyurur: "Nefislerinizi temize çıkarmayın." [Necm, 53/32] Sözün manası şudur: Bunu kati manada söyleme! Aksine sözünde istisna yap da "İnşallah müminim" de.

983 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.273. Ayet: Tevbe 9/106

Süleyman el-Eşas bize şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah* dedi ki: Yahya şöyle demiştir: "Süfyân *rahimehullah* 'Ben müminim.' denmesini kabul etmiyordu."

Süleyman dedi ki: Ahmed *rahimehullah* bize şöyle anlattı: Vekî' bize anlattı ki: Süfyân *rahimehullah* şöyle demiştir: "İnsanlar bize göre hükümlerde ve miras hukuklarında mümindirler. Biz de böyle olmasını umarız. Ancak Allah katındaki halimizi (ne olacağımızı) bilemeyiz."[984]

İbrahim bin eş-Şemmâs bize şöyle anlattı: Halil en-Nahvî *rahimehullah*[985] şöyle demiştir: "Ben müminim dediğin zaman geriye ne kalır ki?"[986]

Harun bin Humeyd el-Vâsıtî şöyle anlatmaktadır: Revh bin Abbâd şöyle demiştir: Adamın biri Evzâî *rahimehullah*'a "Sen hakiki mümin misin?" diye yazmış bunun üzerine o da [cevaben] şöyle yazmıştır: "Bana sen hakiki mümin misin diye soran bir şey mi yazıyorsun? Bu hususta soru sormak bid'attir; konuşmak, söz etmek ise cedeldir. Bunu selefimiz bize izah etmemiştir, dinimiz hakkında bununla mükellef tutulmamışızdır. Bana 'Sen hakiki mümin misin?' diye sormuşsun. Ömrüme and olsun ki, eğer ben iman üzereysem imana şehadeti terk etmem bana zarar verecek değildir, eğer bu şehadet üzere değilsem imana şahitlik etmem bana fayda verecek değildir. Sünnetin seni durdurduğu yerde dur! Dinde derine dalmaktan -ilimde derinleşmek sayılmayan- sakın! Şüphesiz ilimde derinleşenler ilimlerinin ulaştığı noktada şöyle demişlerdir: 'Buna iman ederiz, hepsi Rabb'imizin katındandır."[987]

İshak bin Mansûr şöyle anlatmaktadır: İshak'a dedim ki: "[Falanca] kişi imanını tamamlamıştır.' diyebileceğimiz imanın bir sonu var mıdır?" Dedi ki: "Hayır! Çünkü bütün itaatler imandandır. Peygamberler ya da peygamberlerin kendileri hakkında cennetle şahitlik ettiği kişiler hariç hiç kimse için imanı tamamladığına dair şahitlikte bulunmamız mümkün de-

984 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.274

985 Halil bin Ahmed el-Ferâhîdî Ebu Abdurrahman: Sadûk, alim ve abiddir. Meşhur nahiv (gramer) alimi Sibeveyh'in hocasıdır. Takrîbu't-Tehzîb, 1/228

986 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Mesud radıyallahu anhu'nun "Ben müminim" diyen kişiye şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben cennetliğim de o zaman! Biz ancak şunu söyleriz: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ederiz. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.88

987 Bu rivayetin isnadı hasendir.

ğildir. Çünkü peygamberler her ne kadar günah işleseler dahi onların bu günahları daha onlar yaratılmadan affolunmuştur."[988]

Ziyâd bin Eyyûb bize şöyle anlatmıştır: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Hakiki müminim.' demek bizim hoşumuza gitmez. Ancak bunu diyeni de tekfir etmeyiz."[989]

Abdullah bin Habîb bin Sabit'in annesinden rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Said bin Cübeyr *rahimehullah*'ın Mürcie'yi zikredip 'Yahudiler' dediğini işittim.[990]

Atâ bin Sâib'in rivayet ettiğine göre Said bin Cübeyr *rahimehullah* şöyle demiştir: "Mürcie'nin misali Sabiîlerin misalidir."[991]

Hammâd bin Seleme'nin rivayet ettiğine göre Atâ bin Sâib şöyle demiştir: Said bin Cübeyr *rahimehullah*'ın yanında Mürcie'den bahsedildi, o da şöyle bir örnek verdi, dedi ki: "Onların misali Sabiîler'in misalidir. Zira onlar (Sabiîler) Yahudilere gelip 'Dininiz nedir?' dediler, dediler ki: 'Yahudiliktir.' Dediler ki: 'Peygamberiniz kimdir?', 'Musa'dır.' dediler. 'Size tabi olana ne vardır?' diye sordular Yahudiler de 'cennet' dediler. Sonra Hristiyanlara gelip 'Sizin dininiz nedir?' dediler, onlar da 'Hristiyanlık' cevabını verdiler. Dediler ki: 'Kitabınız nedir?', 'İncil'dir.' dediler. Dediler ki: 'Peygamberiniz kimdir?', 'İsa'dır.' dediler. 'Size tabi olana ne vardır?' diye sordular. Hristiyanlar da 'cennet' dediler. Onlar da şöyle dedi: 'Biz de bunu din ediniyoruz."[992]

Atâ bin Sâib'in rivayet ettiğine göre Zâzân ve Meysere şöyle anlatmaktadırlar: Hasan bin Muhammed'e gelip şöyle dedik: K"oyduğun bu kitapta nedir böyle?" -Hasan bin Muhammed Mürcie kitabını çıkartan kişidir.- Zâzân dedi ki: "Bana şöyle dedi (Hasan): 'Ey Ebu Amr! Bu kitabı çıkarmadan -veya koymadan- önce ölmeyi isterdim.2[993]

---

988 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

989 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

990 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/323 (no:661), 1/341 (no:723)

991 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/312 (no:616); eş-Şerîa, s.144

992 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/324 (no:664); İbn Batta, el-İbânetu'l-Kübrâ, 2/887 (no:1230)

993 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/324-325 (no:665)

Bu rivayetteki ircadan maksat iki halife; Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma'dan sonra fitneye girenler hakkında "Durumlarını Allah'a havale ederiz" demesidir. Yoksa ircâdan maksat imana taalluk eden ircâ değildir. bkz. Tehzîbu't-Tehzîb, 8/320

Süfyân dedi ki: İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Mürcie, dini Sâbirî kumaşından daha ince bir hâlde bırakmıştır."[994]

İkrime'nin İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'dan rivayet ettiğine göre O şöyle demiştir: "Bu ümmetten iki sınıf/taife/fırka vardır ki, onların İslam'da hiçbir payı yoktur. Bunlar: Mürcie ve Kaderiyye'dir."[995]

Hammâd bin Zeyd'in rivayet ettiğine göre İbn Avn şöyle demiştir: "İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* Zerr'in[996] ircâ hakkındaki görüşünü ayıplardı."[997]

Süfyân'ın rivayet ettiğine göre Seleme bin Küheyl şöyle demiştir: "Cemâcim günü[998] Ebu'l-Buhturî, Meysere, Ebu Salih, Dahhâk el-Meşrikî ve Bükeyr et-Tâî biraraya geldik. İrcâ, velâyet, berâet ve şahitliğin bidat olduğuna icmâ ettiler."[999]

Yahya bin Ebu Amr'ın rivayet ettiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Çok iyi biliyorum ki, şu iki dinin ehli cehennemliktir. Birincisi; 'İman, sözdür. Kişi zina etse de adam öldürse de.' diyenlerdir. Bir de şöyle diyen bir topluluktur; 'Bizden öncekiler sapık kimselerdi. Namazın beş tane olduğunu iddia ederlerdi, oysa ki namaz ancak iki tanedir; yatsı namazı ve sabah namazı."[1000]

Ebu'l-Melîh bize şöyle anlattı: Meymûn bin Mihrân *rahimehullah*'a Mürcie'nin görüşleri soruldu, dedi ki: "Ben bunları konuşmaktan daha büyüğüm (bunları konuşacak kadar alçalmadım)."[1001]

---

994 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/313 (no:618)

995 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/325 (no:666); Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.33 (no:21). Merfu olarak ise; Tirmizî, 2149; İbn Mâce, 62, 73

996 Zerr bin Abdullah el-Hemedânî: Tabiîndendir, sika ve abiddir. İrcâ hakkında konuşan ilk kişidir. Muğîre şöyle demiştir: Zerr, İbrahim en-Nahaî'ye selam verdi ama o selamını almadı -yani ircâ sebebiyle-. Aynı şekilde İbn Cübeyr de ircâdan dolayı onu terk etmiştir. h. 100 senesinden evvel ölmüştür. et-Takrîb, 1/238 bkz. el-Mîzân, 2/32; et-Tehzîb, 3/218 [Mütercim]

997 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/313 (no:619)

998 Deyrülcemâcim savaşı (h. 82); Kûfe valisi Haccâc ile İbnu'l-Eşas'ın savaştığı ve İbnu'l-Eşas'ın hezimetiyle neticelenen savaştır.

999 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/326 (no:669); Ebu Ubeyd el-Îmân, s.34 (no:22)

1000 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/323, 324 (no:663); İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.30; Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.33; eş-Şerîa, s.143, 144; Taberî, Tehzîbu'l-Âsâr, 2/191 (no:1504)

1001 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/318 (no:640)

Evzâî şöyle demiştir: Yahya bin Said el-Kattân ve Katâde *rahimehumallah* şöyle derlerdi: "Onların (öncekilerin) nezdinde bidatlerden hiç birisi ircâ kadar ümmet için korkutucu değildir."[1002]

Evzâî şöyle demiştir: Yahya bin Said *rahimehullah* şöyle derdi: "Şahitlik bid'attir, beri olmak bid'attir[1003] ve ircâ bid'attir."[1004]

Ebu Hilâl'in rivayet ettiğine göre Katâde *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şüphesiz ircâ İbnu'l-Eşas'ın hezimetinden[1005] sonra ortaya çıkarılmıştır."[1006]

Mürcie'nin "İman Artar, Azalmaz" İddiasına Reddiye

Yusuf bin Musa bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Mürcie nedir?" diye soruldu, şöyle cevap verdi: "İman, sadece sözdür di-

---

[1002] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/318 (no:641); eş-Şerîa, s.144

[1003] Şahitlik, hakkında nas bulunmayan biri için cennette veya cehennemde olduğuna dair şehadet etmek, beri olmak ise İslam üzere olan bir topluluktan uzak durmak, onları dost edinmemektir. [Mütercim]

[1004] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/318 (no:642)

[1005] Abdurrahman bin Muhammed bin el-Eşas: Fitnesi h. 82 yılında başladı. Haccâc zamanında ayaklanmıştır. Haccâc, onu Türklerle savaşması için ordunun başına komutan olarak tayin etmiştir. O da bazı Türk beldelerini almış daha sonra ordusu adına gelecek seneye kadar güç kazanmaları için ikamet etmeyi (savaşmamayı) uygun görmüştür. Bu durumu mektupla Haccâc'a iletince, Haccâc da ona; görüşünü beğenmediğini, kendisini korkaklıkla ve savaştan kaçmakla suçladığını ifade eden bir mektup yazmıştır. Haccâc İbnu'l-Eşas'tan nefret duyardı, ona mektup yazar ve hakaret ederdi. Bunun üzerine İbnu'l-Eşas öfkelendi ve Haccâc'ın isteklerini ordunun içerisinde okudu, anlattı. Onlar da "İşitmeyiz ve itaat etmeyiz!" dediler. Daha sonra Haccâc'a ettikleri biatı bozdular ve İbnu'l-Eşas'a biat ettiler. O da yanındaki orduyla beraber Haccâc'la savaşmak için geri döndü. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 9/35

[İbnu'l-Eşas Sicistan'ı fethetmek üzere bizzat Kûfe valisi Haccâc tarafından gönderilmiş bir komutandır. Birtakım beldeleri aldıktan sonra mevsim şartlarının ağır olması (kış ayı olmasından dolayı) ve haraç toplama isteği sebebiyle fetihlere ara vermek isteyince Haccâc öfkelenmiş ve fetihlere devam etmediği takdirde onu görevden almakla tehdit etmiştir. İbnu'l-Eşas ve ordusu isyan bayrağını çekince, başta ordularını yollayan Haccâc, bu orduların mağlup olduğunu görüp bizzat kendisinin komuta ettiği orduyla beraber İbnu'l-Eşas taraftarlarını 100 gün süren savaşın neticesinde Deyrücemâcim'de hezimete uğratmıştır (h. 82). İbnu'l-Eşas'ın nasıl öldüğü hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Mütercim]

[1006] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/319 (no:644)

yen kimsedir." Denildi ki: "İman artar ama azalmaz diyen kişi kimdir?"[1007] Dedi ki: "Bunun ne olduğunu bilmiyorum."[1008]

Muhammed bin Ahmed bin Vâsıl el-Mukrî bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a soruldu: "İman, amel olmaksızın sadece sözdür. Artar ama azalmaz." diyen kişiye ne dersin? Dedi ki: "Bu, Mürcie'nin sözüdür/görüşüdür."[1009]

Hasan bin Ali bin Hüseyin el-İskâfî'nin anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şu hadis hakkında sormuştur:

«مَنْ سَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ، وَسَاءَتْهُ سَيِّئَتُهُ فَهُوَ مُؤْمِنٌ»

"Kimin iyiliği kendisini mutlu eder günahı da üzerse o kişi mümindir."[1010]

Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* da şöyle cevap vermiştir: "İşlediği günah kimi mutlu eder ki? O nasıl biridir? Sor onlara!"[1011]

Mürcie'nin Sözlerinden En Çirkini: "İman Dille Söylemek Ve Organların Amelidir. Kişi Söyleyince Organları Amel Etmiş Sayılır."

Hamdân bin Ali el-Verrâk şöyle anlatmaktadır: Yanında Mürcie zikredildiği esnada Ahmed *rahimehullah*'a sordum: "Onlar 'Kişi Rabbi'ni kalbiyle tanıdığında o mümindir.' diyorlar. Dedi ki: "Mürcie bunu demiyor, bunu Cehmiyye söylüyor.[1012] Mürcie, "Diliyle söyleyene ve uzuvları amel

---

[1007] Şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demektedir: Tebe-i tabiînden bazı fakihler mutlak olarak imanda noksanın kullanılmasında muvafakat etmemiştir. Çünkü onlar Kur'an'da artma ifadesini bulmuşlar ama azalma ifadesini bulamamışlardır. Bu İmam Malik rahimehullah'ın iki görüşünden biridir. Onun diğer görüşü

[1008] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1009] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1010] Tirmizî, 2165; Müsned, 114, 177. Hadis sahihtir.

[1011] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

[1012] Cehmiyye'nin iman hakkındaki görüşü daha önce geçmişti. Şeyhulislâm "İman, sadece marifettir (Allah'ı tanımaktır) artmaz ve azalmaz" görüşlerinden dolayı onları Mürcie'nin üçüncü kolu olarak saymıştı. Aynı şekilde Eşarî de onları Mürcie'nin fırkalarından saymıştır. Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/213, 214

edene kadar mümin olamaz." demektedir. Cehmiyye ise "Kişi Rabbi'ni kalbiyle tanıyınca uzuvları amel etmese bile o mümindir." der. Bu ise İblisin küfrüdür zira o Rabbi'ni tanımıştır, demiştir ki: **"Rabb'im! Beni saptırman karşılığında..."**[1013] Dedim ki: "Bu onların görüşleri iken Mürcie niye ictihadda bulunuyor?" Dedi ki: "Musibettir."[1014]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Şebâbe[1015] ircâya davet ediyordu. Biz onun bu görüşü savunduğunu bilmeden evvel ondan hadis yazdık. O diyordu ki: 'İman söz ve ameldir. Kişi söylediğinde diliyle amel etmiş olur.' Bu çirkin bir sözdür."[1016]

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Şebâbe'nin bu konu hakkındaki fikri kendisine sorulduğu esnada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Şebâbe ircâya davet ederdi. Şebâbe'den bunlardan daha kötü bir söz anlatılmıştır ki, ben kimseden bunun gibisini işitmedim. O şöyle demiştir: 'Kişi [dili ile iman ettiğini] söylediğinde şüphesiz amel etmiş olur." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "İman, tıpkı [Selefin] dedikleri gibi söz ve ameldir." O, "Kişi söylediğinde uzvuyla yani diliyle amel etmiş olur. Şüphesiz söylediğinde diliyle amel etmiştir." demektedir. Sonra da Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: "Bu, çirkin ve pis bir sözdür. Ne bunu diyen birini duydum ne de bana böyle bir şey ulaştı."[1017]

İsmail bin Said şöyle demiştir: Ahmed *rahimehullah*'a sordum: "Ben hükümler ve miras hukukları yolundan kendime göre müminim ancak Allah *azze ve celle*'nin katında ne olduğumu bilmiyorum." diyen kişi hakkında ne dersin? Dedi ki: "Bu kişi Mürciî değildir."[1018]

İsmail bin Said demiştir ki: Ahmed *rahimehullah*'a sordum: "İman amel olmaksızın sadece sözdür." diyenlerin küfre girmesinden korkar mısın? Dedi ki: "Bununla kafir olmazlar."[1019]

[1013] Hicr, 15/39

[1014] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1015] İbn Sevvâr el-Medâinî. Horasan asıllıdır. İsminin Mervân olduğu da söylenir. Mürcie olduğu söylenmiştir. O, ircâya çağıran bir davetçiydi. Bkz. Tehzîbu't-Tehzîb, 4/301; Takrîbu't-Tehzîb, 1/345; Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/260

[1016] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1017] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1018] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1019] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Selef Mürcie'nin görüşünü inkâr etmesine ve onları bidatçi olarak görmesine rağmen onları tekfir etmemişlerdir. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Mürcie, 'İman sadece sözdür.' diyor. Onlara dua edeyim mi?" Dedi ki: "Onların ıslah olması için dua edin."[1020]

Mürcie'nin Delilleri -1

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ***"Onu azad et. Şüphesiz o müminedir."*** *dediği cariye hadisi Mürcie'nin delillerindendir. Bu konuda onların aleyhindeki hüccet ise Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in cariyeye imanın bazı bölümlerini sormasıdır.*

Hasan bin Ali bin Hüseyin şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*:

«أَعْتِقْهَا؛ فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»

"Onu azat et. Şüphesiz o müminedir".[1021] hadisi hakkında şöyle demiştir: İmam Malik *rahimehullah* der ki: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'Şüphesiz o mümindir.' [kısmını] dememiştir."

Yine Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Mümkündür ki, bu farzların indirilmesinden önce olmuştur."[1022]

Ebu Bekir el-Esrem'in bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah'a* ***"Onu azat et. Şüphesiz o müminedir."*** şeklinde rivayet edilen hadisi sormuş o da şöyle cevap vermiştir: "Herkes (bütün muhaddisler) bu hadiste 'Şüphesiz o mümindir.' kısmını söylemiyor, 'Onu azat et.' kısmını söylüyorlar. İmam Malik *rahimehullah* bunu Hilal bin Ali adlı şeyhten işitmiştir. O da 'Şüphesiz o mümindir.' demiyor. Bazıları ise 'Şüphesiz o

---

demiştir: Onlardan Mürcie'yi tekfir ettiğini söyleyen bir kişi dahi bilmiyorum. Aksine onlar bu konuda Mürcie'nin kafir olmayacağına dair ittifak etmişlerdir. İmam Ahmed ve onun dışındaki imamlar Mürcie'nin tekfir edilmeyeceğine işaret etmişlerdir. İmam Ahmed ve başkalarının bu grubu tekfir ettiğini veya onları tekfirlerinde tartışma olan Ehl-i bidattan kabul ettiğini aktaran kişi şüphesiz büyük bir hata etmiştir. el-Fetâvâ, 7/507

[1020] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1021] Müslim, 537; Ebu Davud, 930, 3283; Nesâî, 1218, 3653; Muvatta, 2251; Dârîmî, 2393; Müsned, 17945, 19455, 19466, 23762, 23765, 23767

[1022] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

mümindir, yani cariye bunu ikrar ettiğinde onun hükmü müminin hükmüdür. İşte hadisin manası budur.' demiştir."[1023]

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî bana şöyle haber etti: Bir gün Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı kendisine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e getirilen cariyeyle alakalı hadis zikredildiği esnada şöyle derken işittim: "Onlar -yani Mürcie- bununla delil getiriyorlar. Oysa bu, onların aleyhinde bir delildir. Diyorlar ki: 'İman sadece sözdür. Ancak Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* cariyeden 'Şuna iman ediyor musun, buna iman ediyor musun?' diyene kadar razı olmamıştır."[1024]

Mürcie'nin Delilleri -2

Onların delil getirdiği ve izah ettiği şeylerden biri de Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in "Bizden değildir." ve "Bizim gibi değildir." sözleridir. Mürcie bununla şunu kastetmektedir: "Kim aldatırsa ya da bu kötü amellerden herhangi birini yaparsa o kişi dinden çıkmıştır."[1025] *Ancak onların dediği gibi değildir, Ahmed bin Hanbel rahimehullah bunu izah etmiştir.*

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle anlattı: Ahmed *rahimehullah*'a denildi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in

«مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا»

'Bizi aldatan bizden değildir.'[1026] hadisinin manası nedir?" Buna cevap vermedi. Denildi ki: "Bir topluluk 'Bizi aldatan bizim gibi değildir.' diye açıklamıştır." Ebu Abdullah *rahimehullah* bunu kabul etmedi ve şöyle

---

[1023] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam Ahmed rahimehullah'ın sözünün manası şudur: Dinin hükümleri zahire bina edilir. Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna ve Allah'ın gökte olduğuna şahitlik ettiği zaman bu cariyenin mümin olduğu zahir olmuştur. Dolayısıyla azat olması bunun üzerine gerçekleşmiştir.

[1024] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1025] Bu, Mürcie'nin değil Hâricîler'in ve Mu'tezile'nin sözüdür. Onlar, Allah'a isyan edenin imandan çıkacağını söylerler. Hâricîler, dünyada iken kafir olduğunu; Mu'tezile, iki yer arasında bir yerde (el-menzile beyne'l-menzileteyn) olduğunu; Mürcie ise İman ile beraber işlenen günahın zarar vermeyeceğini söyler.

[1026] Müslim, 101, 102; Ebu Davud, 3452; Tirmizî, 1315; İbn Mâce, 2224, 2575; Müsned, 7292, 8270, 8359, 9396 [Mütercim]

dedi: "Bu Misar ve Abdülkerim Ebu Ümeyye'nin tefsiridir, Mürcie'nin sözüdür." Ahmed *rahimehullah* devamla şöyle anlattı: "Bu, Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'a ulaştı, bunu kabul etmedi ve 'Şayet bir adam her hasenatı yapsa Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* gibi olabilir mi?' dedi."[1027]

Ebu Talib'in bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın "Bizi aldatan bizden değildir." hadisi hakkında şöyle dediğini işitmiş: "Hadiste geldiği gibidir. Bana ulaştığına göre Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'a şöyle denmiştir: 'Onlar (Mürcie) bu konuda 'Bizden değildir demek bizim gibi değildir anlamındadır.' demişlerdir." Bunun üzerine Abdurrahman *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bütün iyilik amellerini işleseler yine de Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* gibi olamazlar." [Buradan maksat] "Bu, cahiliye ve onların amelleri gibidir." manasındandır.

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ حَمَلَ السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا»

"[Bize] silah doğrultan bizden değildir."[1028]

Çünkü Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e silah doğrultan kişi ancak onu öldürmek istiyordur. Biri başkasına doğru silah doğrultuyorsa ancak onu öldürmek istiyordur. Bütün bunlar; silah doğrultan, bizi aldatan, küçüğümüze merhamet etmeyen kimselerin yaptığı bu işler İslam'ın fiillerinden değildir. Bunların tümü cahiliye fiilidir. Bizden değildir demek; "Bizle beraber değildir." anlamındadır. Bu, tıpkı Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dediği gibi "Bizden değildir." sözünün manasıdır.[1029]

İsmail bin Said *rahimehullah* şöyle demiştir: Ahmed *rahimehullah*'a Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in "Bizi aldatan bizden değildir." ve "Bize silah doğrultan bizden değildir." sözünü sordum. Dedi ki: "Bu, pekiştirme ve kuvvetlendirmeye hamledilir. Namazı terk etmesi dışında hiç kimseyi tekfir etmem."[1030]

[1027] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1028] Buhârî, 6874, 7070; Müslim, 98; Nesâî, 4100; İbn Mâce, 2576; Müsned, 4467, 4649, 5149, 5927, 6277, 6381 [Mütercim]

[1029] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1030] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

Süfyân *rahimehullah* bize şöyle anlatmıştır: Adamın biri Zührî *rahimehullah*'a dedi ki: Ey Ebu Bekir! Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ»

"Yanaklara vuran bizden değildir."[1031]

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُوَقِّرْ كَبِيرَنَا»

"Büyüklerimize saygı duymayan bizden değildir."[1032] hadisi vb. hadisler ne anlamdadır? Süfyân *rahimehullah* dedi ki: "Zührî *rahimehullah* bir süre başını eğip yere baktı sonra başını kaldırdı ve şöyle dedi: 'İlim Allah *azze ve celle*'dendir. Tebliğ Rasûl'e, teslim ise bize gerekir."[1033]

Amelin Artması Ve Azalması Hususunda Mürcie'ye Reddiye

İkrarla beraber bu konuda kendisiyle başlanılan niyet ve kitap ile sünnetin buna delalet etmesi;

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî'nin bana haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuştur: "İman; söz, amel ve niyet midir?" Bana dedi ki: "Niyetsiz nasıl olacak ki? Evet. Söz, amel ve niyettir. Niyet mutlaka gerekir." Yine bana dedi ki: "Niyet önceliklidir."[1034]

Bunu söylemesinin sebebi Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisidir: "Bizimle onlar (münafıklar) arasındaki ahid namazdır. Kim onu terk ederse şüphesiz kafir olur." Tirmizî, 2621; Nesâî, 463; İbn Mâce, 1079; Müsned, 22937, 23007. Hadis sahihtir. [Mütercim]

1031 Buhârî, 1294, 1297, 1298, 3519; Müslim, 103; Tirmizî, 999; Nesâî, 1860, 1862, 1864; İbn Mâce, 1584; Müsned, 3658, 4111, 4215, 4361, 4430 [Mütercim]

1032 Ebu Davud, 4943; Tirmizî, 1920; Müsned, 6733, 6935, 6937, 7073 [Mütercim]

1033 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

1034 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İshak bin İbrahim şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İman; söz, amel ve sadık niyettir."[1035]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Allah *azze ve celle*'yi kalpte bilmek hakkında şöyle sordum: "Bu hususta insanlar rekabette olurlar mı?", "Evet" dedi. Dedim ki: "Peki artar mı?" "Evet." dedi.[1036]

Muhammed bin Ebân bize şöyle anlattı: Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'a dedim ki: "İman, söz ve amel midir?", "Evet" dedi. Dedim ki: "Artar ve azalır mı?" Dedi ki: "İnsanlar bu konuda üstünlük yarışına girerler. Bir kelime diğer bir kelimeden daha güzeldir."[1037]

İsmail bin Abdullah el-İclî dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* bize şöyle anlattı: Ebu Seleme el-Huzâî bize şöyle anlattı: Malik, Şerîk, Ebu Bekir bin Ayyâş, Abdülaziz bin Ebu Seleme, Hammâd bin Seleme ve Hammâd bin Zeyd "İman; marifet, ikrar ve ameldir." demiştir.[1038]

Salih'in bize anlattığına göre babası (İmam Ahmed *rahimehullah*) şöyle demiştir: "İmanın kimisi kimisinden daha üstündür, artar da azalır da. Artması amel etmekle azalması da ameli terk etmekle olur. Çünkü söz (kelime-i tevhid) sadece yaklaştırmadır."[1039]

İman Artar ve Azalır

İbrahim bin Said şöyle demiştir: Ahmed *rahimehullah*'a "İman artar ve azalır." diyen kimse hakkında sordum, dedi ki: "Bu kişi, ircâdan beridir."[1040]

[1035] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, 2/1620

[1036] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1037] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İman konusunda üstünlük olabileceğini söyleyenlerden biri de Abdullah bin Mübarek rahimehullah'tır (el-Fetâva, 7/223). Bu, aynı zamanda bütün Selef alimlerinin görüşüdür.

[1038] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1039] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İman konusunda üstünlüğün olmayacağını söyleyenler Cehmiyye'dir. Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, 1/214

[1040] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

İmanın artması ve azalması konusunda üç görüş bulunmaktadır:

1-) Ehl-i sünnet ve bu ümmetin selefinden halefine alimlerin çoğunluğu: İmanın artacağını ve azalacağını söylemişlerdir. Bunu "İman, söz, amel ve niyettir" görüşlerine bina etmişlerdir. İtaatle artar, isyanla azalır. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demektedir:

Bize Ebu Bekir el-Merrûzî, Abdülmelik el-Meymûnî, Ebu Davud es-Sicistânî, Harb bin İsmail el-Kirmânî, Yusuf bin Musa, Muhammed bin Ahmed bin Vâsıl ve Hasan bin Muhammed'in haber ettiğine göre onlar Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işitmişlerdir: "İman, söz ve ameldir; artar ve azalır."[1041]

İshak bin Mansûr şöyle anlatmaktadır: İshak bin Râhûye *rahimehullah* şöyle demiştir: "İman, söz ve ameldir hem artar hem de azalır, o kadar azalır ki ondan hiçbir şey kalmaz."[1042]

Abbas bin Muhammed ed-Dûrî bize şöyle haber etti: Yahya bin Maîn *rahimehullah* dedi ki: "İman, söz ve ameldir; artar da azalır da."[1043]

Muhammed bin Musa'nın anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işitmiştir: "İman, söz ve ameldir; artar da azalır da. Hayır işlediğinde artar, [hayırları] zayi ettiğinde ise azalır."[1044]

Abdülmelik bana şöyle haber etti: Malik *rahimehullah*'ın ashabından (talebelerinden) Ebu Osman ez-Zübeyrî'yi şöyle derken işittim: İmam Malik *rahimehullah* şöyle derdi: "İman, söz ve ameldir; artar da azalır da."[1045]

Sünnet ve hadis ehli imanın artacağı görüşündedir. Onların cumhuru "artar ve azalır" derken aralarından "artar ama azalmaz" diyenler -ki, İmam Malik'ten gelen iki görüşten birisi böyledir- de vardır. Onlardan imanda üstünlüğü olabileceğini söyleyenler de vardır Abdullah bin Mübarek rahimehullah gibi. Artma ve azalma lafızları sahabeden sabit olmuştur. Sahabeden hiç kimsenin buna muhalefet ettiği bilinmemektedir. el-Fetâvâ, 7/223

2-) Mürcie ve Hâricîler imanın artıp azalmayacağını söyler. Mu'tezile ise imanın mükellefiyetlerle artacağını söyler. Zekât ile mükellef olan bir zenginin imanı, kendisine zekât düşmeyen fakirin imanından daha çoktur. Bir kişinin hakkında ise imanın artması ve azalması düşünülemez. Çünkü iman itaatle artmaz ve isyanla azalmaz. Zira isyan kişi tamamen iman çıkaran bir durumdur. Bkz. el-Îmân beyne's-Selef ve'l-Mütekellimîn, s.112

3-) Eşarîler bu konuda kendi içlerinde üç görüş üzere ihtilaf etmişlerdir; imanda artma ve azalmanın olmadığını söyleyenler, bu ikisini de caiz görenler ve artar ama azalmaz diyenler. Usûlu'd-Dîn, 252; el-İrşâd, 399

1041 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1042 Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

1043 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1044 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, 2/164

1045 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

İmanın Artması ve Azalmasının İzahı

Ebu Bekir el-Merrûzî ve Ebu Davud es-Sicistânî'nin bize haber ettiğine göre onlar Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işitmiştir: "Yahya bin Said *rahimehullah* artma ve azalmayı güzel kabul eder ve uygun görürdü."[1046]

Ebu Davud es-Sicistânî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ın sözünü zikrederken şöyle dediğini işittim: Onun "İman artar." dediğini işittim. Yine Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Süfyân *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İman azalır diyen kişiye sert ve kaba davranılmaz."[1047]

Süfyân bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Vekî' *rahimehullah*'ı işittim, şöyle diyordu: "İman artar ve azalır." Yine şöyle demiştir: "Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah* da böyle söylüyordu."[1048]

Süfyân *rahimehullah*'ın rivayet ettiğine göre Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İman, sizden birinin çıkardığı gömleği gibidir."[1049]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Namaz, zekât, hac ve tüm iyilikler imandandır. Günahlar ise imanı azaltır." Yine Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kişi, 'Ben namaz kılmam.' dediğinde kafir olur."[1050]

Abdülmelik bin Abdülhamid bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı arasında en son Müslüman olanlardandır[1051]

[1046] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.272

[1047] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.272

[1048] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1049] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Hureyre radıyallahu anhu'nun şöyle dediği rivayet edilmiştir: Şüphesiz iman sizden birisinin giydiği elbise gibidir. Kimi zaman onu giyer kimi zaman da çıkarır. el-Fetâvâ, 7/33

[1050] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam Ahmed rahimehullah sarih naslardan dolayı böyle diyen birinin tekfirine hükmetmiştir.

[1051] İbn Abdilberr Câbir radıyallahu anhu'nun Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatından kırk önce Müslüman olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir. Ancak bu bir hatadır. Vâkidî, O'nun h. 10. Senenin Ramazan ayında bir heyetle beraber Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiğini ve peygamberimizin onu "Zü'l-Halesa" adlı yere gönderdiğini zikretmiştir. el-İsâbe, 1/232

ve 'Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e samimi olmak üzere biat ettim.' demektedir. Samimiyet ve haya imandan da, oruç ve namaz imandan değil midir yani?"[1052]

Abbas bin Abdülmuttalib *radıyallahu anhu* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işitmiştir:

«ذَاقَ طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ رَضِيَ اللَّهَ رَبًّا،
وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا»

"Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, peygamber olarak da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den razı olan kişi imanın tadını alır."[1053]

Süreyc bin Numan bize şöyle anlattı: Makam-ı İbrahim'in arkasında olduğumuz sırada Yahya bin Süleym et-Tâifî *rahimehullah*'a sordum: "Mürcie ne söylüyor/neyi savunuyor?" Üstüme sıçradı ve dedi ki: "Onlar 'Bu evi (Kabe'yi) tavaf etmek imandan değildir.' demektedirler."[1054]

Yahya bin Âdem bize şöyle anlattı: Ebu Yusuf *rahimehullah* Şerîk *rahimehullah*'ın yanında bir hususta şahitlik etti. Şerîk *rahimehullah* ona "Kalk!" dedi ve onun şahitliğini geçerli kılmayı kabul etmedi. Kendisine "Onun şahitliğini kabul etmiyor musun?" denildi, o da şöyle cevap verdi: "Namaz imandan değildir, diyen bir adamın şahitliğini nasıl geçerli kabul edebilirim?"[1055]

Muâviye'nin bize anlattığına göre zannediyorum ki o da Ebu İshak'tan rivayet etmiştir ki: Evzâî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Allah *azze ve celle* peygamberi için seçtiği ve peygamberini içlerinde gönderdiği Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabını zikretmiş ve onları şöyle vasıflandırmıştır: **'Muhammed Allah'ın rasûlüdür. Onunla beraber olanlar kafirlere karşı çok şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidirler. Sen onları rükû edenler, secde yapanlar, Allah'ın lütfunu ve rızasını isteyenler**

[1052] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1053] Müslim, 34; Tirmizî, 2623; Müsned, 1778, 1779

[1054] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1055] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

olarak görürsün.'[1056] Onlar (Mürcie) derler ki: 'Şüphesiz Allah *azze ve celle*'nin kulları üzerindeki farzları imanın parçası değildir. İman kimi zaman amel olmaksızın da talep edilebilir. İnsanlar imanlarında birbirlerinden üstün olmazlar. İyileri ile facirleri iman noktasında denktir."

Oysaki Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen hadisler böyle değildir. Bize ulaştığına göre o şöyle buyurmuştur:

الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ، أَوْ قَالَ: بِضْعَةٌ وَسِتُّونَ جُزْءًا، أَوَّلُهَا شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

"İman yetmiş küsur -ya da altmış küsur- cüzdür (parçadır); başı Lâ ilâhe illallah sözüne şehadet etmek en altı da yoldan eziyet verici şeyleri kaldırmaktır. Haya da imandan bir şubedir." [1057]

Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Allah 'Dini ayakta tutun, onda ayrılığa düşmeyin.' diye, Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimizi sizin için de dinden bir şeriat kıldı."**[1058] Din, tasdiktir; tasdik ise iman ve ameldir. Allah *azze ve celle*, dini söz ve amel olarak vasıflamış ve şöyle buyurmuştur: **"Şayet tevbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı verirslerse artık dinde kardeşlerinizdir."**[1059] Şirkten tevbe etmek -ki bu imandandır- aynı zamanda namaz ve zekât ameldir.[1060]

Süfyân *rahimehullah* bize şöyle anlatmıştır: Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'a denildi ki: "Ey Ebu Said! İman nedir?" Dedi ki: "Allah *azze ve celle*'yi O'nun dediği gibi tasdik etmendir."[1061]

Ebu Hanbel bin Hanbel bin İshak'ın dediğine göre Humeydî *rahimehullah* şöyle demiştir: Bana bir topluluğun şöyle dediği haber edildi: "Namaz,

---

[1056] Fetih, 48/29

[1057] Buhârî, 9; Müslim, 35; Ebu Davud, 4676; Tirmizî, 2614; Nesâî, 5004, 5005; İbn Mâce, 57; Müsned, 8926, 9361, 9748 [Mütercim]

[1058] Şûrâ, 42/13

[1059] Tevbe, 9/11

[1060] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1061] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

zekât, oruç ve haccı ikrar edip bunlardan hiçbirini ölene kadar yapmayan veya ölene kadar sırtını kıbleye dönerek namaz kılan kişi inkârcı olmadığı, farzları ve kıbleye yönelmeyi ikrar ettiği müddetçe mümindir." Ben de dedim ki: "Bu, Allah *azze ve celle*'ye karşı açık bir küfür; Allah'ın kitabına, Rasûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetine ve Müslümanların fiiline terstir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'...hanifler olarak, namazı dosoğru kılmalarından ve zekâtı vermelerinden başka bir şeyle emrolunmamışlardı. İşte dosdoğru din budur."**[1062]

Hanbel dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kim bunu söylerse hiç şüphesiz kafir olur. Allah'ın emrini ve Rasûlün *sallallahu aleyhi ve sellem* getirdiğini reddetmiş olur."[1063]

Ebu İshak'ın bize anlattığına göre Muğîre şöyle demiştir: Adamın biri Ebu Vâil Şakîk bin Seleme'ye sordu -ben de dinliyordum-: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* "Kişi eğer mümin olduğuna şahitlik ediyorsa öyleyse cennetlik olduğuna da şahitlik etsin.' demiş midir?", "Evet" dedi.[1064]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ın rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ فِي الْجَنَّةِ فَهُوَ فِي النَّارِ»

"Kim cennetlik olduğunu iddia ederse o cehennemliktir."[1065]

Salih bize şöyle anlattı: "Babama, imanın artması ve azalmasının nasıl olacağını sordum, dedi ki: 'Artması amel ile azalması ameli terk etme ile olur. Mesela namazı, zekâtı, haccı, farzları eda etmeyi terk etmesi imanı azaltır. Amel ile iman artar.' Yine şöyle demiştir: 'Şayet [iman] artmasından önce tam ise tam olan bir şey nasıl artar? Nasıl ki artıyorsa aynı şekilde azalır. Vekî' *rahimehullah* şöyle demiştir: 'Haccâc'ın imanını Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhuma*'nın imanı gibi mi görüyorsun?"[1066]

[1062] Beyyine, 98/5

[1063] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1064] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.95; Ebu Ubeyd, el-Îmân, 67

[1065] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Peygamberimizden böyle bir hadis sabit olmamıştır.

[1066] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Haccâc bin Yusuf, kendi imanının Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in imanı gibi olduğunu söylüyor." denildi. "Hayır!" dedi. Denildi ki: "Peki onun imanı Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun imanı gibi midir?", "Hayır!" dedi.[1067]

Hişâm bin Urve'nin rivayet ettiğine göre babası (Urve bin Zübeyir) şöyle demiştir: "Kulun emaneti (güvenilirliği) azalmışsa imanı da azalmıştır."[1068]

Cafer bin Ahmed bin Sâm'ın rivayet ettiğine göre Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı kıble değiştirildiğinde dediler ki: "Bizim oraya (Beyt-i Makdis) doğru kıldığımız namazlar ne olacak?" Bunun üzerine Allah *azze ve celle* şu âyeti indirdi: **"Allah imanlarınızı zayi edecek değildir."**[1069] Onların kıldıkları namazları iman olarak kabul etti. Namaz, imandandır![1070]

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî bana şöyle haber etti: İmam Şafiî *rahimehullah*'ın oğlu bana şöyle anlattı: "Bir gece babamla beraber Mescid-i Haram'daydık, Humeydî de bizimler beraberdi. İmanla ilgili bir şeyler zikrettik. Babam dedi ki: 'Onlara şu ayetten başkasıyla delil getirmem: **'Halbuki onlar, dini sadece Allah'a tahsis ederek ve hakka yönelerek, Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından ve zekâtı vermelerinden başka bir şeyle emrolunmamışlardı. İşte dosdoğru din budur."**[1071]

Sonra da şöyle dedi: Babamın o geceden önce bu konuda bir şey dediğini işitmemiştim.[1072]

Abdülmelik el-Meymûnî bana şöyle haber etti: Ya'lâ bin Ubeyd bana altmış küsur sene evvel dedi ki: "İman, söz ve ameldir. Şüphesiz, oruç tutup namaz kılan ve salih ameller işleyen kişi hırsızlık yapıp zina eden kişiden iman olarak daha üstündür."[1073]

1067 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1068 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.109

1069 Bakara, 2/143

1070 Bu rivayetin isnadı hasendir.

1071 Beyyine, 98/5

1072 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Sübkî bu rivayeti şöyle zikretmiştir: Muhammed bin Muhammed (İmam Şafiî'nin oğlu) şöyle anlatmaktadır: Bir gece babamın Humeydî'ye şöyle dediğini işittim: Onlara -yani ircâ ehline- Allah azze ve celle'nin şu ayetinden daha kesin bir ayetle delil getiremezsin; "Halbuki onlar…" [Beyyine, 98/5] Tabakâtu'ş-Şâfiîyye, 1/227

1073 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "İman artar da azalır da. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisi buna delalet eder; 'Kalbinde şu kadar şey bulunanı [cehennemden] çıkarın. Kalbinde falan şey olanı [cehennemden] çıkarın.'[1074] İşte bu, amelin imandan olduğuna delalet eder."[1075]

İshak bin Behlûl şöyle demiştir: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'a iman hakkında sordum, dedi ki: "Söz ve ameldir; artar ve azalır. '**İmanlarıyla birlikte imanlarını arttırsınlar diye…**'[1076] âyetini okumaz mısın?[1077]

İshak bin Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a iman ve imanın eksilmesi hakkında sordum, şöyle cevap verdi: Eksilmesi Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu hadisinde geçtiği gibidir:

«لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ»

"Zina eden, zina ettiği esnada mümin olarak zina etmez. [Hırsız] mümin olarak hırsızlık yapmaz."[1078]

Hubeyş bin Sindî şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah rahimehullah'a denildi ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Zina eden, mümin olarak zina etmez."*** hadisi hakkında ne düşünüyorsun? Dedi ki: "O, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in buyurduğu şekliyledir." Ona denildi ki: "Bir grup 'Zina eden [iman üzereyken] zina etmesin.' manasında olduğunu söylüyor." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bunlar yalancıdırlar. Onlar böyle bir şeyi duydular da diğer insanlara (âlimlere) bu kapalı mı geldi yani?"[1079]

1074 Buhârî, 44, 7410, 7439, 7509, 7510; Müslim, 193; Tirmizî, 2593; İbn Mâce, 4312; Dârimî, 53; Müsned, 2692, 12153, 12772, 12824, 13590, 13928 [Mütercim]

1075 Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Fetâvâ, 7/256

1076 Fetih, 48/4

1077 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1078 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hânî, 2/164

Hadis: Buhârî, 2475, 5578, 6772, 6810; Müslim, 57; Ebu Davud, 4689, 4690; Tirmizî, 2625; Nesâî, 4870, 4871, 4872, 5659, 5660; İbn Mâce, 3936; Dârimî, 2152; Müsned, 7318, 8202, 8895, 9007, 10216 [Mütercim]

1079 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İmanda İstisna Konusunda Mürcie'ye Reddiye

Muhammed bin Hasan bin Harun bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a imanda istisna[1080] yapmayı sordum, dedi ki: "Evet, yapılır. İstisna şüphe manasında değil amel için ihtiyat ve korku sebebiyle yapılır. İbn Mesud *radıyallahu anhu* ve başkaları istisna yapmıştır. Bu, aynı zamanda Şûrâ ehlinin[1081] de mezhebidir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Kesinlikle sizler Allah dilerse Mescid-i Haram'a gireceksiniz.'**[1082] Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına şöyle buyurmuştur:

[1080] İmanda istisna yapmak, kişinin "Ben inşallah müminim" veya "Mümin olmayı umarım" ve bunun benzeri sözleri demesi ve kendisi için imanı katî görmemesidir. Âlimlerin bu konuda meşhur üç görüşü vardır:

1-) İstisna vaciptir: Kadı Ebu Ya'lâ'nın görüşüdür. Bu konudaki kaynağı ise şudur: Şayet kişi kendisi adına imanı katî olarak görürse bu, cenneti de katî olarak görmektir. Çünkü Allah azze ve celle mümine cenneti vaad etmiştir. Muayyen biri için de (Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bildirdikleri haricinde) cennete gireceğine dair katî konuşmak caiz olmaz. Çünkü iman insanın son olarak üzerinde can verdiği ve kendisiyle Rabb'i karşısına çıkacağı şeydir. Çünkü iman bütün itaatleri yapmayı ve bütün yasakları terk etmeyi içerir. Kişi "Ben müminim" dediğinde şüphesiz kendisi için bütün itaatleri yaptığına ve bütün yasakları terk ettiğine şahitlik etmiş olur ki, bunda da nefsini temize çıkarma vardır. Oysa ki Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur: "Nefislerinizi temize çıkarmayın." [Necm, 53/32]

2-) İstisna haramdır: Mürcie'nin, Cehmiyye'nin ve imanı tek bir şey kabul etme noktasında onlara tabi olanların görüşüdür. Onlara göre kim istisna yaparsa imanında şüphe etmiştir, iman da şüphe etmek ise küfürdür.

3-) İstisna bir açıdan caiz bir açıdan haramdır: İstisna, nefsi temize çıkarmaktan korkulması sebebiyle caizdir. Çünkü mutlak iman bütün itaatleri yapma ve bütün yasakları terk etmeyi içerir. Ancak imanda şüphe edilmesi yönüyle yapılan istisna haramdır. Bu, en tercih edilen görüştür. Şeyhulislâm buna işaret etmiştir. Bkz. el-Fetâvâ, 7/666

Âcurrî şöyle demektedir: Zikrettiğimizi İlim ehli arasından hak ehlinin sıfatlarından biri de imanda istisna yapmaktır. Ancak bu istisna şüphe üzere değil, -şüphe etmekten Allah'a sığınırız- sadece nefislerini imanı tamamlamak şeklinde temize çıkarma korkusundandır. Çünkü kişi imanın hakikatini hak ediyor mu etmiyor mu bilemez. Bundan dolayı hak ehlinden olan ilim ehline "Sen mümin misin?" diye sorulduğunda "Allah'a, meleklerine... iman ettim" derlerdi. eş-Şerîa, s.136

[1081] Şûrâ ehli, Ömer radıyallahu anhu'nun kendisinden sonra halife seçmeleri için belirlediği, peygamberimizin hayatta iken kendilerinden razı olduğu altı kişidir; Osman, Ali, Talha, Zübeyir, Abdurrahman bin Avf, Sa'd bin Ebi Vakkâs radıyallahu anhum. [Mütercim]

[1082] Fetih, 48/27

«إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَتْقَاكُمْ لِلَّهِ»

'Ben aranızda Allah'tan en çok korkan olmayı umuyorum.'[1083]

Bakî'de[1084] ise şöyle buyurmuştur:

'İnşallah onun üzerine dirileceğiz.'[1085]

Harb bin İsmail bana şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'ı kabir ehline selam verme konusunda şöyle derken işittim:

«وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ»

'Biz de inşallah size katılacağız.'[1086]

Bu [hadis], imanda istisna yapma konusunda bir delildir. Çünkü şüphe yok ki, onlara katılmaktan (ölmekten) başka çareleri yoktur. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır: '**Kesinlikle sizler <u>Allah dilerse</u> Mescid-i Haram'a gireceksiniz.**'[1087] Bu âyet de aynı şekilde hüccettir çünkü oraya mutlaka gireceklerdir."[1088]

Harb bin İsmail bana şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'a "İmanda istisna yapmak hakkında ne dersin?" diye soruldu, dedi ki: "Biz de bu görüş üzereyiz." Denildi ki: "Bir adam 'Ben inşallah müminim.' diyebilir mi?" Dedi ki: "Evet, olabilir."[1089]

Said bin Cübeyr *rahimehullah* şöyle demiştir: İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'ya sordum: "Ölüyü yıkadıktan sonra gusül edeyim mi?" Dedi ki: "O (ölü) mümin midir?" Dedim ki: "Öyle olmasını umuyorum." Dedi ki: "Mümine dokun ama ondan dolayı gusletme!"[1090]

[1083] Müslim, 1110

[1084] Bakîu'l-Garkad ya da diğer ismiyle Cennetü'l-Bakî'. Medine'de Müslümanların kurduğu ilk mezarlık, kabristan. [Mütercim]

[1085] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Hadis ise kaynaklarda bulunamamıştır.

[1086] Müslim, 975; Nesâî, 2040; İbn Mâce, 1547; Müsned, 22985, 23039 [Mütercim]

[1087] Fetih, 48/27

[1088] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1089] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1090] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/321 (no:654); İbn Ebi Şeybe, Musannef, 3/267

Alkame'den rivayet edildiğine göre adamın biri Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun yanında "Ben müminim." dedi. Bunun üzerine dedi ki: "Ben cennetteyim.'de desene! Ancak bizler Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettik [deriz]."[1091]

Ebu Vâil'den rivayet edildiğine göre adamın biri Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'ya şöyle dedi: "Ey Ebu Abdurrahman! Bir kafileyle karşılaştım, dedim ki: 'Siz kimsiniz?" Dediler ki: "Mümin cinleriz." Bunun üzerine Abdullah *radıyallahu anhu* dedi ki: "Biz cennet ehliyiz.' deselerdi ya!"[1092]

Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Yahya bin Maîn *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "İstisna yapılması (inşallah denmesi) dışında ne arkadaşlarımızdan birine (ben müminim demesine) yetiştim ne de bana böyle bir şey ulaştı."

Yahya *rahimehullah* demiştir ki: "İman, söz ve ameldir."

Yine şöyle demiştir: "Süfyân *rahimehullah* 'Ben müminim.' denmesini kabul etmezdi."

Yahya *rahimehullah* imanda artma ve azalmayı güzel görür ve böyle düşünürdü.[1093]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle anlatmaktadır: "Bir adam, İbn Mesud *radıyallahu anhu*'nun yanında 'Ben müminim.' dedi. İbn Mesud *radıyallahu anhu*'ya 'Ey İbn Mesud! Bu adam mümin olduğunu iddia ediyor!' denildi. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Sorun ona cennetlik midir yoksa cehennemlik mi?' Sordular, adam da 'Allah en iyisini bilir.' dedi. İbn Mesud *radıyallahu anhu* ona dedi ki: 'Sonuncuyu Allah'a bıraktığın gibi ilkini de bırakamadın mı?"[1094]

A'meş bize şöyle anlattı: Hâricîlerden biri Alkame'nin yanında onun hoş görmediği bir şeyler söyledi, bunun üzerine Alkame şu âyeti okudu: **"Mümin erkek ve mümin kadınlara yapmadıkları şeylerden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş**

[1091] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/322 (no:655); İbn Ebi Şeybe, Musannef, 11/28

[1092] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/322 (no:657); Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.20 (no:10)

[1093] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1094] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.20 (no:9)

olurlar."[1095] Hâricî dedi ki: "Sen onlardan (müminlerden) mısın?" Dedi ki: "Öyle umarım."[1096]

Ebu Davud es-Sicistânî *rahimehullah* şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Yahya bin Said el-Kattân *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Arkadaşlarımızdan kime yetiştiysem ve bana ulaşan [imanla ilgili] ne varsa ancak istisna üzeredir."[1097]

Hubeyş es-Sindî bu mesele hakkında şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Buna delil olarak şunlar vardır;

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* kabirlere doğru durup şöyle demiştir: ***"Biz de inşallah size katılacağız."*** Ki öleceği haberi daha önce ona verilmişti.

Yine kabir sahibinin kıssası ile ilgili olan hadisi:

«عَلَيْهِ حَيِيتُ، وَعَلَيْهِ مُتُّ، وَعَلَيْهِ نُبْعَثُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ»

"Onun üzerine yaşadım, onun üzerine öldüm ve Allah dilerse onun üzerine dirileceğiz."

Aynı şekilde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

«إِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي، وَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا»

"Ben duamı (şefaati) sakladım. O, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kişilere <u>Allah dilerse</u> ulaşacaktır." [1098] hadisinde de delil vardır.

Bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e "Bizden birisi cünüp olarak sabahladığında oruç tutsun mu?" diye sordu. Dedi ki: "Ben de böyle yapıyorum sonra da oruç tutuyorum." Adam dedi ki: "Sen bizim gibi değilsin. Allah *azze ve celle* senin geçmiş günahlarını affetmiştir. Bunun üzerine

---

[1095] Ahzâb, 33/58

[1096] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/322 (no:657); eş-Şerîa, s.141

[1097] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.274; İbn Hânî, 2/162

[1098] Buhârî, 7474; Müslim, 198, 199; Tirmizî, 3602; Dârimî, 2847; Müsned, 8132, 8959, 9143, 9303, 9504, 9553 [Mütercim]

buyurdu ki: '***Vallahi ben içinizde Allah'tan en çok korkan olmayı umuyorum.***"

Bu ve bunun gibi yakîn üzere (gerçekleşmesinde şüphe olmayan) olan [ancak istisna ile gelen] rivayetler çoktur.

Daha sonra İmam Ahmed *rahimehullah*'ın yanına yaşlı biri girip ona imandan sordu. Dedi ki: "Söz ve ameldir." "Artar mı?" dedi, "Artar ve azalır." dedi. Adam "Ben müminim inşallah diyebilir miyim?" dedi. "Evet." dedi. Adam dedi ki: "Bazıları bana 'Sen şüphe ediyorsun.' diyor. İmam Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Ne kadar da kötü demişler öyle!" Daha sonra yaşlı adam dışarı çıktı İmam Ahmed *rahimehullah* "Onu geri çağırın." dedi ve şöyle söyledi: "Onlar imanın söz ve amel olduğunu, artıp azalacağını söylemiyorlar mı?" Adam "Evet." dedi. İmam dedi ki: "Onlar istisna edenlerdir." Adam "Nasıl yani ey Ebu Abdullah?" dedi. Dedi ki: "Onlara şöyle de: 'Siz imanın söz ve amel olduğunu iddia ettiniz. Sözü yerine getirdiniz ameli ise yerine getirmediniz.' İşte istisna bu amel içindir." Ona "İmanda mı istisna yapılır?" denildi. Dedi ki: "Evet. 'Ben inşallah müminim.' derim. Ancak şüphe üzere değil yakîn üzere." Sonra da dedi ki: "Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Kesinlikle sizler Allah dilerse Mescid-i Haram'a gireceksiniz.'**[1099] Şüphesiz Allah *tebâreke ve teâlâ* Mescid-i Haram'a gireceklerini [önceden] bilmişti."[1100]

el-Esrem bize şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah* bize Âişe *radıyallahu anha*'nın Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği şu hadisi anlatmıştır: ***"Ben içinizde Allah'tan en çok korkan olmayı umuyorum."*** Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bu imanda istisna yapma konusunda hüccettir. Yani O *sallallahu aleyhi ve sellem*, onların arasında en takvalısı olmasına rağmen 'umuyorum' demiştir."[1101]

Âişe *radıyallahu anha*'dan rivayet edildiğine göre adamın biri kapının eşiğinde olduğu sırada Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben oruçlu olmayı istediğim hâlde cünüp olarak sabahlıyorum." Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: ***"Ben de oruçlu olmayı istediğim hâlde cünüp olarak sabahlıyorum. Sonra da gusledip oruç tutuyorum."*** Adam dedi ki: "Sen bizim gibi değilsin. Şüphesiz senin

---

[1099] Fetih, 48/27

[1100] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1101] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

geçmiş gelecek bütün günahların affolunmuştur." Bunun üzerin Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kızdı ve şöyle dedi: ***"Vallahi ben aranızda Allah'tan en çok korkan ve sakınılan şeyleri en çok bilen olmayı umuyorum."***[1102]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ، فَأُرِيدُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَنْ أُؤَخِّرَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

"Her peygamberin makbul bir duası vardır. Ben inşallah duamı ümmetim için şefaat olarak kıyamet gününe ertelemek istiyorum."[1103]

Ebu Zer *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي: بُعِثْتُ إِلَى الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ فَيُرْعَبُ الْعَدُوُّ وَهُوَ مِنِّي عَلَى مَسِيرَةِ شَهْرٍ، وَقِيلَ: سَلْ تُعْطَهْ، وَاخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي، وَهِيَ نَائِلَةٌ مِنْكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا

"Bana benden öncekilere (peygamberlere) verilmeyen beş şey verilmiştir;

1-) Hem kırmızıya[1104] hem de siyaha gönderildim.

2-) Yeryüzü benim için temiz ve mescid kılınmıştır.

[1102] Müslim, 1110; Ebu Davud, 2389; Muvatta, 793; Müsned, 26803

[1103] Buhârî, 6305; Müslim, 200; Müsned, 2692, 12376, 13170, 13281, 13290, 13705, 13932, 14111

[1104] Beyaz ten, kırmızıya çaldığı ve ona yakın olduğu için Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beyaz yerine kırmızı demeyi tercih etmiştir. [Mütercim]

3-) ***Bana ganimetler helal kılınmıştır, benden önceki hiç kimseye helal kılınmamıştır.***

4-) ***Korku salınmakla yardım olundum/muzaffer kılındım. Düşman benden bir aylık mesafe uzaklıktayken [kalplerine] korku salınır.***

5-) ***Bana "İste sana verilsin." denildi. Duamı ümmetim için şefaat olarak sakladım. O inşallah sizden Allah'a şirk koşmayanlara ulaşacaktır."***[1105]

Âişe *radıyallahu anha*'nın rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

أَمَّا فِتْنَةُ الْقَبْرِ، فَفِيَّ تفْتَتِنُونَ، وَعَنِّي تُسْأَلُونَ، فَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ الصَّالِحُ، أُجْلِسَ فِي قَبْرِهِ غَيْرَ فَزِعٍ وَلَا مَشْعُوفٍ، ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: فِيمَ كُنْتَ تَقُولُ فِي الْإِسْلَامِ؟ فَيُقَالُ لَهُ: مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ فِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، فَصَدَّقْنَاهُ، فَيُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ قِبَلَ النَّارِ، فَيَنْظُرُ إِلَيْهَا يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا، فَيُقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى مَا وَقَاكَ اللَّهُ. ثُمَّ يُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ إِلَى الْجَنَّةِ، فَيَنْظُرُ إِلَى زَهْرِهَا وَمَا فِيهَا، فَيُقَالُ لَهُ: هَذَا مَقْعَدُكَ فِيهَا وَيُقَالُ لَهُ: عَلَى الْيَقِينِ كُنْتَ، وَعَلَيْهِ مِتَّ، وَعَلَيْهِ تُبْعَثُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ السُّوءُ أُجْلِسَ فِي قَبْرِهِ فَزِعًا مَشْعُوفًا، فَيُقَالُ لَهُ: فِيمَ كُنْتَ؟ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي. فَيُقَالُ لَهُ: مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ فِيكُمْ؟ فَيَقُولُ: سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ قَوْلًا فَقُلْتُ كَمَا قَالُوا: فَيُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ قِبَلَ الْجَنَّةِ، فَيَنْظُرُ إِلَى زَهْرَتِهَا وَمَا فِيهَا، فَيُقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى مَا صَرَفَ اللَّهُ عَنْكَ. ثُمَّ يُفْرَجُ لَهُ فُرْجَةٌ قِبَلَ النَّارِ، فَيَنْظُرُ إِلَيْهَا يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا، وَيُقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ مِنْهَا، عَلَى الشَّكِّ كُنْتَ، وَعَلَيْهِ مِتَّ، وَعَلَيْهِ تُبْعَثُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. ثُمَّ يُعَذَّبُ

271

[1105] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 21299, 21314, 21435

"Kabrin fitnesine gelince siz [orada] benim üzerimden imtihan olacaksınız, benden sorulacaksınız. Kişi salih ise korkusuz ve endişesiz olarak kabrinde oturtulur. Sonra da ona 'İslam hakkında ne dersin?' ve 'Aranızdaki şu adam kimdir?' denir. Der ki: 'Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. Bize Allah katından açıklamalar getirdi biz de onu tasdik ettik. Bunun üzerine onun için cehennem cihetinden bir gedik açılır ve oraya bakar. [Görür ki] cehennemin bir kısmı diğerini yemektedir.' Ona denir ki: 'Allah'ın seni neyden koruduğuna bir bak! Sonra da ona cennetti gösteren bir gedik açılır. Onun güzelliğine ve içindekilerine bakar. Ona 'Bu, cennetteki yerindir.' denir ve yine şöyle söylenir: 'Yakîn üzereydin, bu hâl üzerine öldün ve bu hâl üzerine diriltileceksin inşallah.'

Eğer ölen kişi kötü biriyse korkulu ve endişeli olarak kabrinde oturtulur. Ona denir ki: 'Ne hal üzereydin?', 'Bilmiyorum.' der. 'Aranızdaki şu adam kimdir?' denir. Der ki: 'İnsanların bir şeyler dediğini işitmiştim, ben de onların dediğini dedim.' Bunun üzerine ona cennet cihetinden bir gedik açılır. Onun güzelliğine, içindekilerine bakar ve ona 'Allah'ın seni neyden uzaklaştırdığına bir bak!' denir. Sonra ona cehennem cihetinden bir gedik açılır, oraya bakar [görür ki] cehennemin bir kısmı diğerini yemektedir. Ona denir ki: 'Bu senin cehennemden oturacağın yerindir. Sen şüphe üzereydin, bu hâl üzerine öldün ve bu hâl üzerine diriltileceksin inşallah. Sonra da azap edilir."[1106]

Ebu Zer *radıyallahu anhu*'dan rivayet edildiğine göre: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece namaz kıldı, sabaha kadar bir âyet okudu. Bu âyetle rükû ve secde ediyordu; **"Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları affedersen, muhakkak sen izzet ve hikmet sahibi olansın."**[1107] Sabahladığı zaman dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sabahlayana kadar bu âyeti okumaya devam ettin. Bu ayetle rükû ve secde ettin". Dedi ki:

«إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّيَ الشَّفَاعَةَ لِأُمَّتِي، فَأَعْطَانِيهَا، وَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا»

"Ben Rabbim'den ümmetim için şefaati istedim, bana onu verdi. O, inşallah Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmayanlara ulaşacaktır."[1108]

[1106] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 25089

[1107] Mâide, 5/118

[1108] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned, 9504

Ebu Talib bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İstisnadan başka bir çare bulamıyoruz. Çünkü kişi 'Ben mümi-nim.' dediğinde sözü yerine getirmiş olur. İstisna ise ancak amel içindir söz için değil."[1109]

Hubeyş bin Sindî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Abdurrahman bin Mehdî *rahimehullah*'dan bana ulaştığına göre o şöyle demiştir: "İrcânın başı istisnayı terk etmektir."[1110]

İshak bin Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: Şu'be dedi ki: Hammâd bin Ebu Süleyman'a şöyle dedim: A'meş, Zübeyd ve Mansûr bize Şakîk'ten o da Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir: ***"Müslümana sövmek fasıklıktır."*** Hangisini itham edelim? A'meş'i mi itham edelim? Mansûr'u mu itham edelim? Ebu Vâil'i mi itham edelim?

İshak dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle dedim: "Ebu Vâil'i neden itham etti? Hammâd'ı kastederek dedi ki: Onun çirkin görüşü, Ebu Vâil'i itham etti." Bana dedi ki: İbn Avn *rahimehullah* şöyle söylemiştir: "Hammâd bin Ebu Süleyman ortaya çıkardığı şeyi çıkarana kadar bizim ashabımızdandı." Dedi ki: "O, ircâyı ihdas etti (ortaya çıkardı)."[1111]

Şu'be'nin bize anlattığına göre Zübeyd şöyle demiştir: Mürcie konuş-maya (görüşlerini yaymaya) başlayınca Ebu Vâil'e geldim ve ona sordum. Bana Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan anlattığına göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«سِبَابُ الْمُسْلِمِ فِسْقٌ أَوْ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ»

"Müslümana sövmek fısktır veya fasıklıktır onla savaşmak ise küfür-dür."[1112]

[1109] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1110] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1111] İbn Hânî, 2/163 Manası şudur: Hammâd'ın kötü görüşü onu, Ebu Vâil'i itham etmeye sevk etmiştir.

[1112] Buhârî, 48, 6044, 7076; Müslim, 64; Tirmizî, 1983, 2634, 2635; Nesâî, 4105 ile 4113 arası; İbn Mâce, 46, 69, 3939; Müsned, 3647, 3903, 3957, 4126, 4178, 4262, 4345, 4394 [Mütercim]

Zübeyd dedi ki: A'meş ve Mansûr bana bu hadisi anlattılar. Onlar Ebu Vâil'den o Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan o da Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiştir. Şu'be dedi ki: Hammâd'a "Zübeyd'i mi, Mansûr'u mu, A'meş'i mi itham edeyim?" dedim, dedi ki: "Hayır! Ben Ebu Vâil'i itham ediyorum."[1113]

Abdülmelik bin Abdülhamid'in bana haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "İnşallah müminim." söz hakkındaki görüşünü ve fikrini sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Ben 'İnşallah müminim, umarım müminim.' derim. Çünkü kişinin amelleri nasıl eda ettiği bilinmez; ona farz kılındığı şekliyle mi yoksa başka şekilde mi?"[1114]

Ebu Bekir Hammâd el-Mukrî şöyle demiştir: Arkadaşlarımızdan bazısı bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Eğer Mürcie'nin dediği gibi 'İman sadece sözdür.' görüşü hak olsaydı sonra da sözün istisnası yapılsaydı bu, 'Allah dilerse O'ndan başka ilah yoktur.' manasına gelen senin söylediğin çirkin bir söz olurdu. İstisna ancak amelle ilgilidir."[1115]

Abdurrahman bin Asame şöyle anlatmaktadır: Ben Âişe *radıyallahu anha*'nın yanındaydım, Muâviye *radıyallahu anhu*'nun elçisi ona bir hediye getirdi ve şöyle dedi: "Bunu sana müminlerin emiri gönderdi." Âişe *radıyallahu anha* "İnşallah müminlerin emiridir. O, [sadece] sizin emirinizdir." dedi ve hediyeyi kabul etti.[1116]

[1113] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.86

[1114] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: İmam Ahmed rahimehullah'ın sözlerinde böyle ifadeler çoktur. Bu, -daha önce geçen- mutlak müminin iyi, takvalı, emirleri yerine getiren ve bu hal üzere öldüğü takdirde cenneti hak eden manasında olduğu gerçeğine mutabıktır. Emredilenleri terk ederek ve yasaklananları yaparak gevşeklik gösteren kişiye mümin kelimesi kullanılmaz. Mutlak mümin; iyi, takvalı ve Allah'ın velisidir. Dolayısıyla kişi "Ben kesinlikle müminim" dediğinde bu, "Ben kesinlikle iyi, takvalı ve Allah'ın velisiyim" sözü gibi olur. el-Fetâvâ, 7/448

[1115] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1116] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Abdullah bin Ahmed es-Sünne'de "İnşallah müminlerin emiridir" yerine "Siz inşallah müminsinizdir" şeklinde rivayet etmiştir. 1/349 (no:748), İbn Ebi Şeybe el-Îmân'da bu rivayetin bir kısmını almıştır, s. 21-22 (no:25). Orada da aynı şekilde "Siz inşallah müminsinizdir" ibaresi yer almaktadır.

"Mümin Misin?" Sorusunun Kötü Karşılanması

Ahmed bin Esram el-Müzenî bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: Biri bana "Sen mümin misin?" diye sorduğunda ne yapayım? Dedi ki: "Onun sana bunu sorması bid'attir. Senin imanından şüphe duyulmaz -ya da şüphe duymayız-." Müzenî dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini hıfzettim: Ben Tâvus *rahimehullah*'ın dediğini derim: 'Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettim."[1117]

Süleyman bin el-Eşas'ın rivayet ettiğine göre Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* şöyle anlatmaktadır: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'a "Sen inşallah mümin misin?" diye soruldu, soran kişiye cevap vermedi ve şöyle dedi: "Bana bunu sorman bid'attir. Ben imanımda şüphe duymuyorum. 'İnşallah' sözü kötü görülmez ve şüphe olduğunu göstermez."[1118]

İsmail bin İshak es-Sekafî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle soruldu: "Sen mümin misin?" diye soran kişiye ne denmeli? Dedi ki: "Evet, inşallah öyleyim." dersin.[1119]

Halid bin Abdurrahman bin Bükeyr es-Sülemî bize şöyle anlattı: Ben, Muhammed bin Sîrîn ve Eyyûb es-Sehtiyânî *rahimehumallah*'ın yanındaydım. Eyyûb'a dedim ki: "Ey Ebu Bekir! Adamın biri bana 'Sen mümin misin?' diye soruyor [ne yapmalıyım]?" Bunun üzerine Eyyûb beni azarladı ve Muhammed *rahimehullah* cevap verdi: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettim deseydin ne olurdu?"[1120]

[1117] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: İmam Ahmed ve onun dışındaki Selef alimleri, kişinin "Sen mümin misin?" sorusunu kötü görürlerdi. Zira kişi nefsinden kafir olmadığını bilir hatta kalbini Rasûlün getirdiği şeye tasdik edici olarak bulur ve der ki: Ben müminim. Böylece imanın tasdik olduğu sabit olmuş olur. Çünkü sen kesinlikle mümin olduğunu ve kesinlikle emrolunduğun bütün şeyleri yaptığını söylüyorsun. Selef, onların (soru soranların) maksadını bilince cevap vermeyi kötü görmeye veya cevapta tafsilata gitmeye başladılar. Çünkü iman lafzında hem mutlaklık (genel) hem mukayyedlik (kayıtlanmış, özel) vardır. Onlar cevap olarak kişinin kendisi adına [imanda] kemal şahitliğini gerektirmeyen (yani mutlak iman gibi olmayan) mukayyed imanı söylerlerdi. el-Fetâvâ, 7/449

[1118] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâil, s.274; Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, 83

[1119] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1120] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/320 (no:647)

Muhil bin Muhriz'in şöyle demiştir: İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* bana şöyle dedi: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğunda de ki: 'Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettik."[1121]

Habîb bin Şehîd'in rivayet ettiğine göre Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah* şöyle demiştir: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğunda sorana de ki: 'Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail ve İshak'a indirilene iman ettik."[1122]

Hasan bin Amr'ın rivayet ettiğine göre İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğunda 'Lâ ilâhe illallah' de."[1123]

Muğîre'nin rivayet ettiğine göre İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* demiştir: "Kişinin birine 'Sen mümin misin?' diye sorması bid'attir."[1124]

İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu konuda sormak bid'attir, [yoksa] ben şüphe emiyorum."[1125]

İbn Tâvus'un babasından (Tâvus bin Keysân) aktardığına göre ona "Sen mümin misin?" denildiğinde "Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettim." der ve bundan fazla bir şey eklemezdi.[1126]

Fudayl'ın rivayet ettiğine göre İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Sana 'Sen mümin misin?' diye sorulduğunda 'Lâ ilâhe illallah' de, seni bırakacaklardır."[1127]

[1121] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/320 (no:649); eş-Şerîa, s.141; Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.20 (no:12)

[1122] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/320 (no:648); eş-Şerîa, s.141; Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.21 (no:14)

[1123] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/321 (no:651); eş-Şerîa, s.141

[1124] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/321 (no:653); eş-Şerîa, s.141

[1125] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1126] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/320 (no:650); eş-Şerîa, s.141-142; Ebu Ubeyd, el-Îmân, s.21 (no:12); İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.22 (no:29)

[1127] Bu rivayetin isnadı sahihtir. eş-Şerîa, s.142

İslam İle İman Arasındaki Fark; İtap, Sünnet, Sahabe ve Tabiîn Sözlerinden Deliller

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Biz müminleriz?" der misin? Dedi ki: "Biz Müslümanlarız" deriz. Ebu Bekir dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a 'Biz müminleriz der misin?' dedim. Dedi ki: "Hayır ama 'Biz Müslümanlarız.' deriz.[1128]

Hanbel diyor ki: "Kendisine İman ve İslam hakkında sorulduğu esnada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: 'İman, İslam'dan başka bir şeydir."[1129]

[1128] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

İman ve İslam bir araya geldiğinde mana bakımından ayrılan, ayrıldığında ise bir araya gelen isimlerdendir. Tıpkı fakir ve miskin kelimelerinde olduğu gibi. İkisinin de bir araya geldiğinde bir manası vardır, ikisinden biri tek başına zikredildiğinde ise diğerinin manasını da kuşatır. İslam kelimesi imanla zikredildiğinde her biri için ayrı bir mana olur. İslam, zahirî ameller ile boyun eğmek, teslim olmak itaat etmek manasına gelirken, iman ise kalpte bulunan Allah'a, meleklerine ve kitaplarına imandır… Tıpkı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Cebrâil hadisinde ikisinin arasını ayırdığı gibi. O şöyle demiştir: "İslam; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şahitlik etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve eğer yola güç yetirirsen Kabe'yi haccetmendir." "İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe hayrı ve şerri ile kadere inanmandır." Buhârî, 50; Müslim, 9

Bu iki kelimeden her biri tek olarak zikredildiğinde diğeri de ona dahil olur. Binaenaleyh iman zikredildiğinde İslam ve salih ameller ona dahil olur. İmanın şubeleri hadisinde olduğu gibi: "İman yetmiş küsur şubedir. En üst şubesi "Lâ ilâhe illallah" sözü en alt şubesi ise yoldan eziyeti kaldırmaktır." Daha önce hadisin kaynakları geçmişti. Bundan dolayı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdülkays heyeti hadisinde iman kelimesini, Cebrâil hadisinde İslam'ı anlattığı sözle açıklamıştır. Şöyle buyurmuştur: "Size Allah'a iman etmenizi emrediyorum. Allah'a iman etmek nedir biliyor musunuz?" Dediler ki: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir. dedi ki: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak…" İmanı, İslam'ı anlattığı şeylerle tefsir etmiştir, çünkü iman tek olarak zikredildiğinde İslam ona dahil olur, aynı şey İslam tek olarak zikredildiğinde de olur. Bazen İslam iman ile beraber olur, Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah katında [tek ve hak] din İslam'dır." [Âl-i İmrân, 3/19] "…ve sizin için din olarak İslam'dan razı oldum." [Mâide, 5/3] Allah azze ve celle bu ayetlerle razı olduğu ve kullarından kabul ettiği dinin İslam olduğunu haber vermiştir. Din, ancak tasdik ve imanın ta kendisi olan kalple itikat etmenin İslam'ın ta kendisi olan amele eklenmesi ile rıza ve kabul mahallinde olur. Allah en iyisini bilir. Bkz. Beğavî, Şerhu's-Sünne, 1/10, 11

[1129] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. Hammâd bin Zeyd İslam ile imanın arasını ayırır ve İslam'ı genel imanı ise özel kabul ederlerdi. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, s.83

Hammâd bin Zeyd bize şöyle anlattı: Hişâm'ın şöyle dediğini işittim: "Hasan-ı Basrî ve Muhammed bin Sîrin *rahimehumallah* 'Müslüman' derlerdi ve 'Mümin' demekten çekinirlerdi."[1130]

Ebu Seleme el-Huzâî bize şöyle anlattı: Malik, Şerîk, Ebu Bekir, Ayyâş, Abdülaziz bin Ebu Seleme, Hammâd bin Seleme ve Hammâd bin Zeyd *rahimehumullah* şöyle demiştir: "İman; marifet, ikrar ve ameldir. Ancak Hammâd bin Zeyd, iman ile İslam arasını ayırır, İslam'ı genel imanı ise özel kabul eder."[1131]

Salih bin Ahmed'in anlattığına göre Ebu Abdullah *rahimehullah*'a İslam ve iman hakkında sorulunca şöyle cevap verdi: Ebu Zi'b *rahimehullah* şöyle demiştir: "İslam, sözdür; iman ise ameldir." Ona "Sen ne diyorsun?" denildi. "İslam, imandan başka bir şeydir." dedi ve Âmir bin Sa'd'ın hadisini zikretti. O şöyle demişti: "Ey Allah'ın Rasûlü! O, mümindir." Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«أَوْ مُسْلِمٌ»

"Ya da Müslümandır." dedi.[1132]

Abdülmelik bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "İslam ile imanı birbirinden ayırıyor musun?" Dedi ki:

- Evet ve Müslüman diyorum [imanda olduğu gibi] istisna yapmıyorum.

- Buna neyle delil getiriyorsun?

- Hadislerin geneli buna delalet etmektedir. Sonra da şöyle ekledi:

- Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez, içki içen mümin olarak içki içmez. Şüphesiz Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Bedeviler 'İman ettik.' dediler. De ki: 'İman etmediniz, siz ancak, teslim olduk deyin."** [1133]

[1130] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1131] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/311 (no:613); Kitâbu'l-Îmân, s.226

[1132] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Hadis: Buhârî, 27, 1947; Müslim, 150; Ebu Davud, 4683, 4685; Nesâî, 4992; Müsned, 1522, 1579

[1133] Hucurât, 49/14

- Allah'ın kitabında şu ayet vardır: "**Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Rasûlüne iman ederler. Sonra imanlarında şüpheye düşmezler. Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte [imtihanlarında] sadık olanlar onlardır. De ki: 'Dininizi Allah'a siz mi öğreteceksiniz?' Halbuki Allah, göklerde olanı ve yerde olanı bilir. Allah her şeyi çok iyi bilendir. Onlar Müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: 'Müslüman olmanızı başıma kakmayın. Eğer imanınızda sadık kimselerseniz, sizi imana eriştirdiği için, minnet etme Allah'a aittir.'"**[1134] Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a dedim ki:

- Allah *azze ve celle*'nin kitabında daha nice âyetler vardır.

- Hammâd bin Zeyd iman ile İslam'ı birbirinden ayırırdı. Ebu Seleme el-Huzâî bize şöyle anlattı: Malik ve Şerîk *rahimehumallah* şöyle demiştir ...-onların görüşlerini zikretti-.

Abdülmelik dedi ki: İbn Hanbel *rahimehullah* bana dedi ki: Adamın biri bana "İman hakkında bize sadece bu (âyet) bile gelseydi yine de güzel olurdu." dedi. Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Sünnetler ile birlikte Kur'an'ın zahirini mi alıyorsun?", "Evet" dedi. Dedim ki: "Mürcie, 'İslam sadece sözdür.' diyor." Dedi ki: "Onlar bütün bu âyetleri tek bir şey olarak kabul ediyorlar ve Müslüman ile mümini Cebrâil *aleyhisselâm*'ın imanı üzere ve imanı tamamlamış olarak aynı sayıyorlar." Dedim ki: "Bizim onlara karşı hüccetimiz bu ayet mi?", "Evet" cevabını verdi.[1135]

Hasan bin Ali bin Hasan'ın anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "İmanın mı yoksa İslam'ın mı daha pekiştirilmiş olduğunu" sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Bu konuda Ömer *radıyallahu anhu*'nun hadisi[1136] vârid olmuştur ancak Sa'd *radıyallahu anhu*'nun hadisi[1137] bana daha sevimli gelir."[1138]

Süleyman bin Bürde'nin rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara (sahabelere) kabirlere çıktıklarında şöyle demelerini öğretmişti:

[1134] Hucurât, 49/15-17
[1135] Bu rivayetin isnadı sahihtir.
[1136] Meşhur Cebrâil hadisini kastediyor. [Mütercim]
[1137] Peygamberimizin "Belki Müslümandır" dediği hadis. [Mütercim]
[1138] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır.

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ،

إِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ»

"es-Selâmu aleykum ey müminlerden ve Müslümanlardan oluşan bu diyarın ehli! Biz de inşallah size katılacağız."

Muâviye bin Hişâm şu ziyadede bulunmuştur:

«أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَنَحْنُ لَكُمْ تَبَعٌ، وَنَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةُ»

"Siz bizden önce gidenlersiniz biz de size tabiyiz. Allah'tan hem kendimiz için hem de sizin için afiyet isteriz."[1139]

Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Bu hadiste "İman sadece, ben müminim diyen kişinin sözüdür." diyenlerin aleyhinde hüccet vardır. "Müminlerden ve Müslümanlardan oluşan" sözü ise "Ben imanı tamamlamış olan bir müminim." diyene reddiye vardır. Öleceğini bilmesine rağmen "Biz de inşallah size katılacağız." sözü ise "Ben inşallah müminim." diyen kişinin görüşünü destekler. Zira burada da (ölümün kesin olmasına rağmen) istisna bulunmaktadır. Abdülmelik dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle dedim: 'Kişi zina gibi bir günaha girse veya hırsızlık yapsa imanı onu terk edip ayrılır mı?" Dedi ki: "O, imanı eksik olan biridir. İman ondan tıpkı kişiden gömleğin çekildiği gibi çekilir. Tevbe edip bu şeyden cayarsa imanı ona geri döner." Hanbel dedi ki: E"bu Abdullah *rahimehullah*'ı kendisine Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in 'Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez.' sözü sorulduğu esnada şunu derken işittim: 'Hadis bu şekilde rivayet edilmiştir. Ebu Cafer'den de rivayet edilmiştir. 'Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez.' sözü, kişi imandan çıkıp İslam'a girer manasındadır. İman, İslam içerisinde sınırlı bir yerdir. Kişi zina ettiğinde imandan İslam'a çıkmış olur." Âmir bin Sa'd hadisinde rivayet edildiğine göre bir adam şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü! O, mümindir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ***'Veya Müslümandır.'*** demiştir. Bu hadis hakkında Zührî *rahimehullah* şöyle demiştir: 'Biz İslam'ı söz,

[1139] Müslim, 974; Nesâî, 2037, 2039; Müsned, 24425, 24475, 24801, 25471, 25855 [Müterjim]

imanı ise amel olarak görürüz.' Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: 'Sen ne diyorsun peki?' Dedi ki: 'İslam, imandan ayrı bir şeydir."[1140]

İbn Cüreyc'in rivayet ettiğine göre İbn Ebi Müleyke *rahimehullah* şöyle demiştir: "Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından otuz kişiye yetiştim. Hepsi de münafık olmaktan çekiniyordu. Onlardan hiçbiri 'Ben Cebrâil ve Mikail'in imanı üzereyim.' demiyordu."[1141]

Abdullah bin Nâfi' bize şöyle anlattı: İmam Malik *rahimehullah* şöyle demiştir: "İman, söz ve ameldir; artabilir ve azalabilir." Cebrâil ve Mikail *aleyhimesselâm*'ın zikredilmesini ise kötü görüyordu.[1142]

Fadl bin Yesâr'ın rivayet ettiğine göre Muhammed bin Ali *rahimehullah* "Bu İslam'dır." dedi ve içerisinde başka bir çarkın bulunduğu bir çark döndürdü. Dedi ki: "Ortasındaki ise imandır, İslam içerisinde belli bir yerdedir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in 'Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez, hırsızlık ettiğinde mümin olarak hırsızlık yapmaz, şarap içtiğinde mümin olarak şarap içmez.' hadisi ise 'İmandan İslam'a doğru çıkar.' manasındadır. Elbette kişi [bu fiillerle] İslam'dan çıkmaz. Eğer tevbe ederse Allah *azze ve celle* tevbesini kabul eder ve iman ona geri döner."[1143]

Ebu'l-Hâris es-Sâiğ şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez, hırsızlık ettiğinde mümin olarak hırsızlık yapmaz, şarap içtiğinde mümin olarak şarap içmez." hadisini sordum, dedi ki: "Bunu tevil etmişlerdi; Atâ *rahimehullah* 'İman ondan uzaklaşır.' demiş, Tâvûs *rahimehullah* ise 'Bunları yaptığında iman ondan gider.' demiştir. Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ın şöyle dediği rivayet edilir: 'Eğer dönerse (tevbe ederse) iman ona geri döner.' Denilmiştir ki: 'O, imandan İslam'a doğru çıkar, İslam'dan çıkmaz."[1144]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

[1140] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1141] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1142] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1143] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1144] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Teymiyye, bu sözü İmam Ahmed rahimehullah'dan naklen "el-Îmân" adlı kitabında zikretmişti. Bkz. Age, s.357

لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ،

وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَغُلُّ حِينَ يَغُلُّ وَهُوَ مُؤْمِنٌ،

وَلَا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ

"Kişi zina ettiğinde mümin olarak zina etmez, içki içtiğinde mümin olarak içki içmez, ganimetten çaldığında mümin olarak çalmaz, insanların gözlerini dikip baktığı (değer verdiği) bir şeyi çaldığında mümin olarak çalmaz."

İbn Tâvus dedi ki: Babam (Tâvus bin Keysân) şöyle dedi: "Kişi bunu (bunlardan birini) yaptığında iman ismi ondan gider." Yine şöyle demiştir (Tâvus): "İman gölge gibidir."[1145]

Evzâî dedi ki: Zührî *rahimehullah*'a ***"Kişi zina ettiğinde mümin olarak zina etmez"*** hadisini zikrettiği sırada şöyle dedim: "Onlar, 'Eğer mümin değilse nedir o zaman?' diyorlar. Bu sözü kabul etmedi ve bu konudaki sorumu kerih gördü."[1146]

Osman bin Ebu Safiyye bize şöyle anlattı: Abdullah bin Abbas *radıyallahu anhuma* çocuklarını teker teker çağırıyor ve onlara şöyle diyordu: "Zina eden bir kul yoktur ki Allah *azze ve celle* ondan iman nurunu çekip almış olmasın."[1147]

Avf'ın rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kişi bu hâl üzere oldukça[1148] iman ondan sırt çevirir, şayet yaptığından geri dönerse iman da ona geri döner."[1149]

Hasan-ı Basrî'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[1145] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1146] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Teymiyye, Kitâbu'l-Îmân, s.30

[1147] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/352 (no:755); İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.31, 32 (no:71)

[1148] "Kişi mümin olarak zina etmez..." hadisi üzerine söylemiştir. [Mütercim]

[1149] Bu rivayetin isnadı sahihtir. eş-Şerîa, s.115

«لَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، يُنْزَعُ مِنْهُ نُورُ الْإِيمَانِ كَمَا يَخْلَعُ أَحَدُكُمْ قَمِيصَهُ، فَإِنْ تَابَ، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ»

"Kişi içki içtiğinde mümin olarak içki içmez. Tıpkı sizden birinin gömleğini çıkardığı gibi iman nuru ondan çıkarılır. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."[1150]

Ebu Bekir el-Esrem bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kişi, 'Ben Müslümanım.' dese ve istisna yapmasa (inşallah demese) buna ne dersin?" Dedi ki: "Evet, 'Ben Müslümanım.' dediğinde istisna yapmamalıdır."

Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: Ben birinin Müslüman olduğunu söylüyorum, zira Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruştur:

«الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ»

"Müslüman, [diğer] Müslümanların elinden ve dilinden güvende oldukları kişidir."[1151]

Ancak ben biliyorum ki insanlar bu kişiden güvende değiller buna ne dersin? Ma'mer'in Zührî'den aktardığı hadisi[1152] zikretti. Zührî *rahimehullah* dedi ki: "Biz İslam'ı kelime/söz imanı ise amel olarak görürüz."[1153]

Ahmed bin Kasım şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Bize Abdürrezak'ın anlattığına göre, ona Ma'mer'in ona Zührî'nin ona da Âmir bin Sa'd'ın babasından (Sa'd bin Ebu Vakkâs) anlattığına göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in [hediye, ihsan] vermekten engellediği biri hakkında Sa'd *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Vallahi ey Allah'ın rasûlü! Ben onu mümin olarak görmekteyim." Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: ***"Ya da Müslüman olarak."***[1154] Bu hadisi İbn

---

[1150] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Ya'lâ, el-Îmân, s.380; eş-Şerîa, s.115

[1151] Buhârî, 10, 6484; Müslim, 40; Ebu Davud, 2481; Nesâî, 4996; Dârimî, 2758; Müsned, 6515, 6792, 6806, 6835, 6889 [Mütercim]

[1152] Bir alttaki rivayette gelecektir.

[1153] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1154] Daha önce geçmişti.

Ebu Zi'b ve Ma'mer birlikte aktarmışlardır. Abdürezzak'ın Ma'mer'den aktardığına göre Zührî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Biz İslam'ı kelime/söz imanı ise amel olarak görürüz." Ebu Abdullah *rahimehullah* da bu sözü beğenmişti.[1155]

Abbas bin Muhammed ed-Dûrî bize şöyle haber etti: Yahya bin Maîn *rahimehullah* dedi ki: "İslam imandan ayrı bir şeydir." Aynı şekilde Zührî *rahimehullah* da şöyle demiştir: "İman ameldir, İslam ise sözdür."[1156]

İsmail bin Said şöyle demiştir: Ahmed *rahimehullah*'a İslam ve iman hakkında sordum, şöyle cevap verdi: "İman söz ve ameldir. İslam ise ikrardır."

Yine şöyle demiştir (İsmail): Ahmed *rahimehullah*'a şöyle sordum; Cebrâil *aleyhisselâm* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e İslam hakkında "Ben bunları yapsam Müslüman olur muyum?" diye sorduğunda "Evet." cevabı vermişti.[1157] Biri çıkıp derse ki: "Eğer insanlar Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dediğini yapmazlarsa yine aynı şekilde Müslüman olurlar mı?" [İmam Ahmed] dedi ki: "Bu, hadisle inatlaşan kişidir."[1158]

[1155] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1156] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1157] Cebrâil aleyhisselâm Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: Ey Muhammed! İslam nedir? Dedi ki: "Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Ramazan orucunu tutar ve hacc edersin." Dedi ki: Bunları yaptığımda Müslüman olur muyum? Dedi ki: "Evet." Bunun üzerine "Doğru söyledin" dedi. Müsned, 5856

[1158] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

İbn Teymiyye rahimehullah "el-Îmân" kitabında bunu zikretmiş ve Ahmed rahimehullah'ın sözünün bitiminde şunları söylemiştir: Ahmed rahimehullah beş şeyi (kelime-i tevhid, namaz, zekât, oruç, hacc) yapmayan kişiyi Müslüman göreni "İslam ikrardır" sözüyle birlikte "hadise karşı inatlaşan" olarak kabul etmiştir. Bu da gösterir ki, bunlar (beş şey) İslam'a girişin başıdır ve kişi beş şeyi yerine getirene kadar İslam üzere kaim olamaz... O, Cebrâil hadisine uymayanı kınamıştır. s.354

İman, İslam ve Mürcie'nin Aleyhinde Hüccet Olacak Nasslara Tutunmak

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a iman hakkında soruldu. O da Abdülkays heyetiyle[1159] ilgili hadisi zikretti; … (ravileri zikretti) İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'nın şöyle dediğini işittim: Abdülkays heyeti Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelince onlara Allah'a imanı emretti ve "Allah'a iman ne demektir bilir misiniz?" dedi. Dediler ki: "Allah ve Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* daha iyi bilir." Dedi ki:

«شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُعْطُوا الْخُمُسَ مِنَ الْمَغْنَمِ»

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucu [tutmak] ve ganimetten beşte birini [İslam devletine] vermenizdir."[1160]

İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ

"İslam beş temel üzere bina edilmiştir; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, beyti (Kabe'yi) haccetmek, Ramazan ayının orucunu tutmak."[1161]

[1159] On dört kişiydiler. En büyükleri Eşec'di ve Rebîa kabilesindendiler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler, o da onlara iyi davrandı. Bkz. Ahbâru'l-Medîne, 2/165-168; Fethu'l-Bârî, 1/130

[1160] İsnadı sahihtir. "İMAN İLE İSLAM ARASINDAKİ FARK" bölümünde ilk rivayetin dipnotunda konuyla ilgili yeterli bilgiyi vermiştik, oraya müracaat ediniz. Hadis: Buhârî, 53, 87; Müslim, 17; Ebu Davud, 3692, 4677; Tirmizî, 2611; Nesâî, 5031, 5692; Müsned, 2020, 3406

[1161] Buhârî, 8; Müslim, 16; Tirmizî, 2609; Nesâî, 5001; Müsned, 4798, 5672, 6015, 6301

Ömer *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre rivayet ettiğine göre Cebrail *aleyhisselâm* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e "İman nedir?" diye sordu. Şöyle buyurdu:

«أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»

. فَقَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: صَدَقْتَ. قَالَ: فَعَجِبْنَا مِنْهُ، يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ:

فَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «ذَلِكَ جِبْرِيلُ، أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ»

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin hayrına ve şerrine iman etmendir." Cebrail *aleyhisselâm* dedi ki: "Doğru dedin. Biz de ona şaşırdık hem soruyor hem de tasdik ediyordu." Dedi ki (Ömer *radıyallahu anhu*): "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***'Bu Cebrail'di. Size dininizi öğretmek üzere geldi."***[1162]

Hişâm bin Urve'nin babasından rivayet ettiğine göre Süfyân bin Abdullah es-Sekâfî şöyle demiştir: Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana İslam'da öyle bir söz söyle ki, senden sonra kimseye onun hakkında sormayayım." Dedi ki:

«قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ، ثُمَّ اسْتَقِمْ»

"Allah'a iman ettim de sonra istikamet üzere dosdoğru ol."[1163]

Muâz bin Cebel *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

إِنَّ رَأْسَ هَذَا الْأَمْرِ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِنَّ قِوَامَ هَذَا الْأَمْرِ إِقَامَةُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَإِنَّ ذِرْوَةَ السَّنَامِ مِنْهُ

[1162] Müslim, 8; Ebu Davud, 4695; Tirmizî, 2610; Nesâî, 4990; İbn Mâce, 63; Müsned, 184, 191, 367

[1163] Müslim, 38; Tirmizî, 2410; İbn Mâce, 3972; Dârimî, 2752; Müsned, 15416, 15417, 19431

الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، وَيَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ أَعْصَمُوا وَعَصَمُوا دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

"Bu işin (İslam'ın) başı; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna şehadet etmendir. Bu işin kıvamı (dik durması) namazı ikame etmek ve zekâtı vermektir. Zirvesi ise Allah yolunda cihad etmektir. Ben, namazı kılana ve zekâtı verene kadar ve Allah'tan başka ilah olmadığına tek ve ortağı olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet edene kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu yaptıklarında hakkıyla olması dışında (zekât, kısas gibi haklar) kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. [İç] hesapları ise Allah'a aittir."[1164]

Abdullah bin Şekîk, Nelfeyn (ya da Belkayn)'dan olan bir adamdan şöyle anlatmıştır: Kurâ vadisinde[1165] olduğu sırada Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Neyle emrolundun?" Dedi ki:

"Allah'a ibadet etmeniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanız, namazı kılmanız ve zekâtı vermenizle emrolundum."[1166]

Âmir bin Şerâhîl'in rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Muâz bin Cebel *radıyallahu anhu*'yu Yemen'e gönderdiğinde insanlar onun etrafında toplandı, o da Allah *azze ve celle*'ye hamd edip O'nu övdükten sonra şöyle dedi:

"Ey insanlar! Ben Allah Rasûlü'nün Allah'a kulluk edesiniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayasınız, namaz kılasınız, zekâtı veresiniz diye size gönderdiği elçisiyim. Eğer bana itaat edersiniz sizi doğru yola iletirim. Dikkat

---

[1164] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Tirmizî, 2616; İbn Mâce, 3973; Müsned, 22016, 22032, 22068, 22122

[1165] Medine ile Şam arasında bulunan, Medine'nin kazalarından olan ve köylerin çok olduğu bir yer. Merâsidu'l-İttilâ, 3/1417

[1166] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

kesilin! O, tek olan Allah'tır. Cennet ve cehennem ikamet yurdudur oradan başka yere gitmek yoktur. Orada ebedilik vardır, ölüm yoktur. İmdi..."[1167]

Kays bin Ebu Câzim'in rivayet ettiğine göre Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e namaz kılmak, zekât vermek ve bütün Müslümanlara karşı samimi olmak (ya da nasihat etmek) üzere biat ettim."[1168]

Ahmed bin Hasan et-Tirmizî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* bize şöyle yazdırdı:

"Falanca oğlu falancadan filanca oğlu filancaya; selam üzerine olsun. Senin varlığından dolayı kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a hamd eder, kulu ve Rasûlü olan Muhammed'e salat etmesini niyaz ederim. İmdi;

Allah, sana tüm işlerde ihsanda bulunsun hem sana hem de bize rahmetiyle tüm kötülüklerden selamet versin. Mektubun ve içerisinde bana gönderdiğin elime geçti. Allah azze ve celle'den bizim ve senin için O'nun sevdiği ve razı olduğu işlerde muvaffakiyet isterim. Anlatmış olduğun 'İman sadece sözdür.' diyenlerin sözüne gelince, bu Mürcie'nin sözüdür. Bu, Selefimiz ve örnek aldıklarımızın söylemediği bidat bir sözdür. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den imanın söz ve amel olduğunu kuvvetlendirir nitelikte hadisler rivayet edilmiştir."

Sonra Abdülkays heyeti hakkındaki İbn Abbas hadisini ve Hasan bin Musa'nın şu hadisini zikretti:

"İbn Lehîa'nın Usame bin Zeyd'den onun da İbn Şihâb'dan anlattığına göre Hanzala bin Ali bin el-Eska' şöyle demiştir: Ebu Bekir radıyallahu anhu Halid bin Velîd'i [komutan olarak] gönderdi ve ona insanlarla beş şey üzerine savaşmasını emretti; 'Kim bu beş şey den birini terk ederse beş şeyin tümünü terk etmişçesine onla savaş! [Bunlar;] Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek ve Ramazan orucu [tutmak]."[1169]

[1167] Bu rivayetin ravileri sikadır.

[1168] Buhârî, 57, 524, 1401; Müslim, 56; Tirmizî, 1925; Nesâî, 4157; Müsned, 19248

[1169] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Zehebî, Târîhu'l-İslâm, (Ahdu'l-Hulefâi'r-Raşidîn) s.28

Sabit bin Aclân'ın bize haber ettiğine göre Süleym bin Ebu Âmir şöyle demiştir: "Hamrâ[1170] *heyeti Osman bin Affân radıyallahu anhu'ya geldi, kendileri ve artlarındakiler adına İslam üzere ona biat ediyorlardı. Bunun üzerine onlardan Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, namazı kılmaları, zekâtı vermeleri, oruç tutmaları ve Mecusilerin bayramını terk etmeleri üzere biat aldı, tüm bunlara 'Evet' dediklerinde biatlerini kabul etti."*[1171]

Daha sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* Ömer *radıyallahu anhu*'nun sözünü zikretti: *"Namazı terk edenin İslam'da payı yoktur."*[1172] *İşte bunlar Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra hidayet imamlarıdır. Ebu Bekir es-Sıddık radıyallahu anhu Halid radıyallahu anhu'ya diyeceğini demiştir. Ömer radıyallahu anhu da namazı terk edene diyeceğini demiştir. Osman radıyallahu anhu da onlara şart koştuklarını söylemiştir.*

Tüm bu rivayetler, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den ve onun ashabından radıyallahu anhum namazı, zekâtı, haccı, umreyi terk edenler ile münafığın sıfatı hakkında gelen birçok eserle birlikte bize ulaşanlardır. Hepsi de Mürcie'nin hilafınadır. Belki de bu konuda şu kadar (yüksek bir rakamda) hadis vardır. Mürcie'nin sizi dininizden kaydırmasından sakının! Bu da yumuşaklık ve <u>onlarla mücadeleyi terk etme</u> içerisinde olsun ki bu hususta istediklerinize ulaşabilesiniz.

Ezher'in İbn Avn'dan bize anlattığına göre Muhammed bin Sîrîn rahimehullah şöyle demiştir: "Onlar (Selef), kişi eser (hadis) üzere olduğu müddetçe onun [hak] yol üzere olduğunu düşünürlerdi."[1173]

Bilmiş ol ki husumeti ve cedeli terk etmek, geçmişlerin yoludur. Onlar husumet ve cedel ashabı değildi. Onlar ancak teslimiyet ve amel ashabıydı. Allah'tan tüm işlerimizde sevdiği ve razı olduğu şeye hem bizi hem de sizi muvaffak etmesini, bizi ve sizi rahmetiyle tüm kötülüklerden selamete erdirmesini isteriz. es-Selâmu aleykum."[1174]

[1170] Hamrâ, kelimesi beyaz tenli olmaları sebebiyle acemler için kullanılır. Çünkü kumrallık onlara en çok galebe çalan renktir. Lisânu'l-Arab, 4/210

[1171] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1172] Misver bin Mahreme'nin haber verdiğine göre o, yaralandığı gece Ömer radıyallahu anhu'nun yanına girmiş onu sabah namazı için uyandırmış ve bunun üzerine Ömer radıyallahu anhu şöyle demiştir: "Evet. Namazı terk edenin İslam'da payı yoktur!" Ömer radıyallahu anhu yarasından kan aktığı halde namaz kıldı. Muvatta, 93. Hadis sahihtir.

[1173] Dârimî, 1/54; Âcurrî, eş-Şerîa'da (s.18) şu lafızla rivayet etmiştir: "Kişi eser üzere olduğu müddetçe [hak] yol üzeredir."

[1174] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdürrahim el-Cüzcânî'yi Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanında gördüm. Ebu Abdullah onu anmış ve babasının Mürcie'den olduğunu veya [bid'at] görüş sahibi olduğunu söylemişti. Ebu Abdürrahim'i gelince, onu övmüştü. O, Horasan'dan Ebu Abdullah *rahimehullah*'a iman hakkında sorduğu bir mektup yazmıştır.

Ebu Bekir el-Merrûzî şöyle dedi: Ebu Ali Hüseyin bin Hamid en-Neysâbûrî bana şöyle anlattı: Ebu Abdürrahim el-Cüzcânî'yi şöyle derken işittim: Ebu Abdullah Ahmed bin Muhammed bin Hanbel *rahimehullah*'a beldemizde Mürcie'den ve bidat ehli olan daha başkalarından bir topluluğun delil getirdikleri hakkında mektup yazdım. Bana bu konuda cevap verdi, Allah ondan razı olsun;

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, Allah bize ve sana tüm işlerde ihsanda bulunsun, seni ve bizi rahmetiyle tüm kötülüklerden selamete erdirsin.

Mektubun bana ulaştı, içerisinde Mürcie'den delil getirenlerin istidlallerini zikretmektesin. Bilmiş ol ki -Allah sana merhamet etsin-, dinde tartışmak Ehli sünnet'in yolundan değildir. Kendi manasına veya Allah azze ve celle'nin istediği manaya delalet eden sünnet ya da eser (Merrûzî: sahabeden gelen eserler) ki bunlar Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den veya ashabından gelen şeylerle bilinir, onlar (sahabeler) ki, hem Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e hem Kur'an'ın indirilişine hem de Kur'an'da [Allah'ın] ona anlattıklarına, kastettiği ve irade ettiği şeylere, aynı şekilde inen âyet umumi mi yoksa hususi mi tüm bunlara şahitlik etmişlerdir. İşte Kur'an'ı bunlar dışında yorumlayan ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile ashabının herhangi birinden bir delalet olmaksızın yorumlayana gelince; bu, bid'at ehlinin yorumudur. Çünkü bazen âyet has olup hükmü umum olabilir, zahiri umum olabilir. Bu durumda muayyen bir şeyden dolayı bu kastedilmiştir. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Allah'ın kitabını ve muradını açıklayandır. Ashabı radıyallahu anhum ise o duruma şahit olduklarından dolayı bunu ve bundan kast olunanı bizden daha iyi bilir. Bazen âyet has olabilir, şu ayette olduğu gibi: **'Allah evlatlarınızın miras taksimi hususunda, size bir erkeğin payının iki kadın payı kadar olduğunu emreder.'**[1175] *Ancak âyetin zahiri umum üzeredir. 'Velet' isminin kendisinde vuku bulduğu herkese Allah tebâreke ve teâlâ'nın farz*

[1175] Nisâ, 4/11

kıldığı pay vardır. Ancak Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünneti Müslümanın kafire varis olmaması şeklinde varid olmuştur.[1176] *Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit (sahih) olmayan ancak ashabından sabit olarak rivayet edildiğine göre onlar katili mirasçı olarak kabul etmemişlerdir.*[1177] *Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kitabı (Kur'an'ı) açıklayandır, dolayısıyla âyet Müslümanı kastetmiştir, kafiri değil. Kim âyeti zahirine hamlederse ister kafir olsun ister katil olsun 'velet' isminin kendisinde bulunduğu herkesi mirasçı kılması gerekir. Ana-babadan mirasçı olmakla ilgili*[1178] *hükümler ve bunun dışındaki meseleler de -bu konuda gelen mektubu uzatacak birçok ayetle beraber- böyledir. Sünneti kabul etmeyen bid'at ehli, Hâricîler vb. haricinde ümmet, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ve ashabından gelen sünnet ile amel etmiştir. Ben onların (bid'atçilerin) çıktıkları şeyi (vardıkları neticeyi) gördüm.*

İmanın sadece ikrar olduğunu söyleyen kişiye gelince; bu kişi marifet (Allah'ı tanıma) hakkında ne der? İkrarla beraber marifete ihtiyaç duyulur mu? Kişinin ikrar ettiği şeyi tasdik etmesine ihtiyaç var mıdır? Eğer ikrarla beraber marifete ihtiyaç duyduğunu söylerse imanın iki parçadan oluştuğunu iddia etmiş olur. Şayet bildiğini ikrar ve tasdik etmeye ihtiyaç duyduğunu söylerse o zaman da iman üç parçadan oluşmuş olur. İnkâr eder de marifet ve tasdike ihtiyaç duymayacağını söylerse, şüphesiz [sorumluluğu ve günahı] büyük bir söz söylemiş olur."[1179]

[1176] Usame bin Zeyd radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Müslüman kafire, kafir de Müslümana mirasçı olamaz." Buhârî, 4282, 6764; Müslim, 1614; Ebu Davud, 2909; Tirmizî, 2107; İbn Mâce, 2729, 2730; Muvatta, 1475; Dârimî, 3041, 3043, 3044; Müsned, 21747, 21752, 21766, 21808, 21813, 21820 [Mütercim]

[1177] Ebu Hureyre radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: "Katil mirasçı olamaz." Tirmizî, 2109; İbn Mâce, 2645, 2735.

Tirmizî hadisin devamında şöyle demiştir: Bu hadis sahih değildir, ancak bu yoldan (bu senetle) bilinir…İlim ehlinden bazısı bu hadisi almamıştır, Ahmed bin Hanbel de onlardandır. İlim ehline göre amel buna göredir; katil, mirasçı olamaz. İster bu katletme kasten olsun isterse de hatayla olsun. Bazısı ise "Eğer katil olayı hatayla olursa, katil mirasçı olur" der. Bu, İmam Malik'in görüşüdür. es-Sünen, 4/270

[1178] İbn Teymiyye "Varisle ilgili hükümler" diye rivayet etmiştir. el-Fetâvâ, 7/391

[1179] İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: Ahmed, Ebu Sevr ve başka imamlar Mürcie'nin görüşünün temelini bilmektedirler. Görüşleri şudur: İman, bir kısmı giden bir kısmı kalan bir şey değildir. O, tek bir unsurdur, iki veya üç gibi adetli değildir. Zira adetli olursa bir kısmının gidip bir kısmının kalması mümkün olur. O, ancak tek bir unsurdur. Bundan dolayı Cehmiyye der ki: O, kalpte olan bir şeydir. Kerrâmiye ise onun dilde olan bir şey

Abdülkays heyeti Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e imanı sorduğunda onlar şöyle cevap verdi:

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucu [tutmak] ve ganimetten beşte birini [İslam devletine] vermenizdir." *Bütün bunları imandan saymıştır. Yine şöyle buyurmaktadır:*

«الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ»

"Haya imandandır."[1180]

«الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ»

"Haya imandan bir şubedir."[1181]

«أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا»

"Müminlerin iman olarak en olgunları en güzel ahlaklı olanlarıdır."[1182]

---

olduğunu söyler. Tüm bu görüşler imanın bölünmesi ve birden fazla şeyden oluşmasından kaçmak adına söylenmiştir… Ahmed rahimehullah ikrarla beraber mutlaka marifetin ve tasdikin olmasını da zikretmiş ve şöyle demiştir: Marifet ile tasdiki inkâr eden hiç şüphesiz büyük bir laf etmiştir. el-Fetâvâ, 7/393-394

[1180] Abdullah bin Ömer radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kardeşine haya konusunda öğüt verdiği sırada Ensar'dan bir adama uğradı. Ona dedi ki: "Bırak onu! Şüphesiz haya imandandır." Buhârî, 24, 6118; Müslim, 36; Ebu Davud, 4795; Tirmizî, 2615; Nesâî, 5033; İbn Mâce, 58; Muvatta, 2635; Müsned, 4554, 5183, 6341 [Mütercim]

[1181] Ebu Hureyre radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İman altmış (bazı rivayetlerde: yetmiş) küsür şubedir. Haya da imandan bir şubedir." Buhârî, 9; Müslim, 35; Ebu Davud, 4676; Tirmizî, 2009, 2614; Nesâî, 5004, 5005, 5006; İbn Mâce, 57; Müsned, 8926, 9361, 9710, 10512 [Mütercim]

[1182] Ebu Davud, 4682; Tirmizî, 1162; Dârimî, 2834; Müsned, 7402, 10106, 10817. Hadis sahihtir.

«إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ»

"Giyimde pejmürdelik [tevazulu olmak] imandandır."[1183]

"İman yetmiş küsür kapıdır. En alt tabakası yoldan eziyet verici bir şeyi kaldırmak, en üstünü ise 'Lâ ilâhe illallah' sözüdür."[1184]

Daha birçok şey vardır, mesela:

«أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ»

"Kalbinde zerre kadar iman bulunanı cehennemden çıkarın."[1185]

«أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ بُرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ»

"Kalbinde arpa tanesi kadar iman bulunan kişiyi cehennemden çıkarın!"[1186]

Yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den münafığın sıfatı hakkında şöyle rivayet olunmuştur: ***"Üç şey vardır ki bunlar kimde varsa o münafıktır..."***[1187]

Daha birçok delil bulunmaktadır. Yine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den namazı terk eden kişi hakkında rivayetler varid olmuştur.[1188]

Ondan sonra ashabından da rivayetler gelmiştir. Sonra Allah tebâreke ve teâlâ kitabında imanın artmasını birçok yerde anlatmıştır;

"İmanlarıyla beraber imanlarını arttırsınlar diye müminlerin kalplerine huzur ve sükûnet indiren O'dur."[1189]

[1183] Tahrîci ileride gelecektir.

[1184] Müslimi 35; Tirmizî, 2614; Nesâî, 5005; İbn Mâce, 57; Müsned, 8926, 9361, 9748

[1185] Bir alttaki dipnotta gelecektir.

[1186] Buhârî, 44, 7410, 7439, 7509, 7510; Müslim, 193; Tirmizî, 2593; İbn Mâce, 4312; Dârimî, 53; Müsned, 2692, 12153, 12772, 12824, 13590, 13928.

[1187] Tahrîci ileride gelecektir.

[1188] Kitabımızda buna dair rivayetler gelecektir. [Mütercim]

[1189] Fetih, 48/4

"...kendilerine kitap verilenler, kesin bilgi edinsinler, iman edenler imanlarını arttırsınlar."[1190]

... وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا ...

"Allah'ın âyetleri onlara okunduğu zaman imanlarını artırır."[1191]

وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِ إِيمَانًا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا
فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ

"Onlardan (kafirlerden) kimi vardır ki: "Bu hanginizin imanını artırdı?" der. İman edenlere gelince; Bu onların imanını artırır, onlar birbirlerini müjdelerler."[1192]

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Rasûlü'ne iman ederler. Sonra imanlarında şüpheye düşmezler. Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte (imanlarında) sadık olanlar onlardır."[1193]

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۚ

"Eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse, artık yollarını serbest bırakın."[1194]

[1190] Müddesir, 74/31
[1191] Enfâl, 8/2
[1192] Tevbe, 9/124
[1193] Hucurât, 49/15
[1194] Tevbe, 9/5

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ

"Eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru kılar ve zekâtı verirlerse, artık dinde kardeşlerinizdir."[1195]

وَمَآ اُمِرُوٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَآءَ وَيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِيْنُ الْقَيِّمَةِ

"Hâlbuki onlar, dini sadece Allah'a tahsis ederek ve hakka yönelerek, Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından ve zekâtı vermelerinden başka bir şeyle emrolunmamışlardı. İşte dosdoğru din budur."[1196]

Bu [Mürcie'den olan] kişiye "Bu adam, ikrarıyla mümindi.r" demesi ve "Eğer genel manada zekât veriyor da her iki yüz dirhemde beş dirhem (40'ta bir) bulamamışsa (vermemişse) o yine de mümindir." demesi gerekir. Yine [Mürcie'den olan] bu kişiye ikrar ettikten sonra beline zünnar[1197] bağlayan, haça doğru namaz kılan, kiliselere, havralara [ibadet maksadıyla] giden ve Ehli kitab'ın diğer tüm amellerini yapan ancak bu işleri yaparken Allah'ın varlığını ikrar eden birinin ona göre Müslüman olması gerekir. Bu şeyler görüşü gereği söylemesi kendisine lazım olan en çirkin şeylerdendir.[1198] Eğer imanın artmasının ne demek olduğunu bilmediklerinden ve bunun sınırlarının belli olmamasından dolayı imanın artmasını kabul etmediklerini söylerlerse, Allah'ın peygamberleri, kitapları ve Rasûllerine ne derler? Onları genel manada ikrar ederler ve bunun imandan olduğunu iddia ederler mi? "Evet" derlerse onlara şöyle denir: "Onları kitaplarda buluyor musunuz veya sayılarını biliyor musunuz?" Onları genel manada

[1195] Tevbe, 9/11

[1196] Beyyine, 98/5

[1197] Mecûsiler ve Hristiyanların bellerine bağladığı [dini bir sembol olan] kuşaktır. Zimminin beline bağladığı bir şey olduğu da söylenmiştir. Lisânu'l-Arab, 4/330

[1198] İbn Teymiyye rahimehullah, İmam Ahmed rahimehullah'ın sözlerini zikrettikten sonra şöyle demektedir: "Ben derim ki: İmam Ahmed'in zikrettiği bu söz insanların onların aleyhinde delil getirdikleri en güzel sözlerdendir. Burada öyle cümleler zikretmiştir ki ondan başkası bu cümlelerin sadece bazısını zikredebilmiştir. Yaptığı bu ilzamdan (sözlerinin gereğini onlara zorunlu kılmasından) onların kurtuluşu yoktur." el-Fetâvâ, 7/401

kabul edip sayıları hakkında susmuyorlar mı? İşte imanın artması da böyledir.[1199] *Ey kardeşim! Rivayetlere sarıl! Şüpheler sebebiyle ondan kanma, oyuna gelme! Şüphesi o topluluk (Mürcie) [hak] yol üzere değildir.*

Merrûzî dedi ki: Ebu Ali şöyle dedi: "Ebu Abdürrahim'e bu mektubun kaç yılında olduğunu sordum, h. 220 senesinde olduğunu söyledi."[1200]

Müemmil bize şöyle anlattı: Süfyân es-Sevrî *rahimehullah* dedi ki: Abbâd[1201] bize şöyle anlattı: Ebu Hanife *rahimehullah*'a dedim ki: "Ey Ebu Hanife! 'Ben Kabe'nin hak olduğunu biliyorum ancak onun Mekke'deki mi yoksa Horasan'daki mi olduğunu bilmiyorum.' diyen bir adam mümin midir?" Dedi ki: "Evet." Müemmil dedi ki: "Süfyân es-Sevrî *rahimehullah* şöyle dedi: 'Şahitlik ederim ki bu kişi Kabe'nin Mekke'deki bina olduğuna kesin inanana kadar Allah katında kafirlerdendir."

Dedim ki (Abbâd): "Muhammed'in nebî ve rasûl olduğunu biliyorum ancak onun Medine'deki Kureyş'ten olan Muhammed mi yoksa başka bir Muhammed mi olduğunu bilmiyorum." diyen bir adam mümin midir? Dedi ki (Ebu Hanife): "Evet, o mümindir."

296

Müemmil dedi ki: Süfyân *rahimehullah* bu kişinin Allah katında kafirlerden olduğunu söyledi.[1202]

Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın bize anlattığına göre Ma'kil bin Abdullah el-Absî şöyle demiştir: "Salim el-Eftasî bize ircâ fikriyle geldi ve bunu arz etti. Arkadaşlarımız bundan şiddetli bir şekilde uzak durdular. En uzak duranları ise Meymûn bin Mihrân ve Abdülkerim bin Malik el-Cezerî'ydi. Abdülkerim, onla kendisini mescid dışında hiçbir yerin çatısının bir araya getirmemesi üzere Allah'a yemin etti. Ma'kil şöyle dedi: 'Hacca gittim. Arkadaşlarımdan bir grupla beraber Atâ bin Ebu Rebâh *rahimehullah*'ın yanına girdim, Yusuf sûresini okuyordu. **'Peygamberler ümitlerini kese-**

[1199] İbn Teymiyye şöyle der: Ahmed rahimehullah, imanın artma sınırını bilmemelerini bu artmayı ikrar etmekten onları men etmeyeceğini beyan etmiştir. Tıpkı peygamberler ve kitaplara onların sayılarını bilmeden iman ettikleri gibi. el-Fetâvâ, 7/409

[1200] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Teymiyye rahimehullah bunu el-Fetâvâ'da zikretmiştir. Age, 7/390-409

[1201] Abbâd bin Kesîr es-Sekafî: Basralı'dır, metruk (kendisinden rivayette bulunulmayan, terk edilmiş) bir ravidir. Ahmed rahimehullah "Yalan hadisleri rivayet etmiştir" demiştir... Takrîbu't-Tehzîb, 1/393

[1202] Bu rivayetin isnadı sahih değildir. Abbâd bin Kesîr metruk (kendisinden rivayette bulunulmayan) bir ravidir. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, 1/194 (no:274).

cek hâle gelip yalanlandıklarına kanaat getirdikleri sırada…"[1203] tindeki [zal] harfi[ni] şeddesiz okuduğunu işittim. Ona dedim ki: "Bizim sende bir hacetimiz var, bizle baş başa kalsan." Bunu yaptı. Ona şöyle haber ettim: "Bizim taraflarda bir topluluk var, yeni bir şeyler ortaya çıkardılar, kelam ettiler ve 'Namaz ile zekât dinden değildir.' dediler." Dedi ki: "Allah *azze ve celle* şöyle buyurmamış mıdır? **'Hâlbuki onlar, dini sadece Allah'a tahsis ederek ve hakka yönelerek, Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından ve zekâtı vermelerinden başka bir şeyle emrolunmamışlardı.'**[1204] Namaz ve zekât dindendir." Ona dedim ki: "Onlar imanda artmanın olmayacağını söylüyor. Bunun üzerine dedi ki: 'Allah *azze ve celle* indirdiği içerisinde şöyle buyurmamış mıdır? **'İmanlarıyla beraber imanlarını arttırsınlar diye…'**[1205] Onlar için arttırdığı bu iman da nedir o zaman?" Dedim ki: "Onlar seni benimsiyorlar (yolundan gidiyorlar). Bana ulaştığına göre İbn Zerr arkadaşlarıyla beraber senin yanına girmiş, sen de onu kabul etmiş ve bunu (ircâ fikrini) onlara söylemişsin." Dedi ki: "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki, hayır! Böyle bir şey olmadı. (İki veya üç defa söyledi.)"

Ma'kil anlatmaya devam etti: Daha sonra Medine'ye geldim ve Nâfi' *rahimehullah*'ın yanına oturdum, dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Sana bir hacetim var.", "Gizli mi açık mı?" dedi. "Hayır, bilakis gizli." dedim. Dedi ki: "Gizli olan nice şey vardır ki içinde hayır yoktur." Dedim ki: "Bu, o tür bir şey değil." İkindi namazı kıldığımızda kalktı, elimi tuttu ve pencereden dışarı uzandı. Dedi ki: "Hacetin nedir?" Dedim ki: B"u adamı gönder baş başa kalalım." [Orada bulunana] "Ey Amr, uzaklaş!" dedi. Onların (Mürcie'nin) görüşlerini anlattım. Bunun üzerine şöyle dedi: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

1203 Ayetin tamamı: "Peygamberler, ümitlerini kesecek hale gelip, yalanlandıklarına kanaat getirdikleri sırada, onlara yardımımız geldi. Biz dilediğimiz kurtarırız. Suçlu kavme olan azabımız geri çevrilmez." Yusuf, 12/110

Buna göre ayetin manası şöyle olmaktadır: "Peygamberlerin kavimleri, verdikleri vaad noktasında peygamberlerin yalan söylediğini zannetti." Taberî böyle zikretmiş ve şöyle demiştir: Bu kıraat kef harfinin ötreli zal harfinin şeddesi okunmasıyla "كُذِّبُوا" zikrettiğimiz tevile göredir. Bu aynı zamanda Medine ehlinden bazısının ve Kûfelilerin genelinin kıraatidir. Câmiu'l-Beyân, 13/85

1204 Beyyine, 98/5

1205 Fetih, 48/4

أُمِرْتُ أَنْ أَضْرِبَهُمْ بِالسُّيُوفِ حَتَّى يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَإِذَا قَالُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

'Lâ ilâhe illallah diyene kadar onlara kılıçlarla vurmakla emrolundum. Lâ ilâhe illallah dediklerinde ise benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. Ancak hakkı (zekât, kısas vb.) hariç ve hesapları da Allah'a aittir."[1206]

Ona dedim ki: "Onlar, 'Namazın farz olduğunu kabul ediyoruz ama kılmıyoruz, şarabın haram olduğunu kabul ediyoruz ama içiyoruz, anneler ile nikahlanmanın haram olduğunu kabul ediyoruz ama bunu yapıyoruz.' diyorlar." Bunun üzerine elini hızlıca elimden çekti sonra da şöyle dedi: "Kim bunu yaparsa o kafirdir."

Ma'kil dedi ki: "Sonra Zührî *rahimehullah*'la karşılaştım. Onların görüşünü ona da haber verdim. Dedi ki: 'Subhanallah! İnsanlar bu konularda tartışmaya girer mi oldu? Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: ***'Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez, içki içen mümin olarak içki içmez."***

Ma'kil dedi ki: "Sonra Hakem bin Uteybe ile karşılaştım, dedim ki: 'Meymûn ve Abdülkerim'e ulaştığına göre senin yanına Mürcie'den bir grup insan girmiş, sana görüşlerini arz etmiş sen de kabul etmişsin." Dedi ki: "Meymûn ve Abdülkerim bunu söylediğimi kabullendi mi?", "Hayır" dedim." Dedi ki: "Ben hastayken yanıma onlardan on iki kişi girdi." Dediler ki: "Ey Ebu Muhammed! Sana şunu tebliğ edeyim;

Adamın biri Habeşli siyahi bir cariye ile beraber Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi. Dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim bir cariyem var. Onun mümin olduğunu düşünüyor musun? Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cariyeye dedi ki:

- Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik eder misin? Cariye:

- Evet.

- Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şahitlik eder misin?

[1206] Bu lafızla bulamadım, ancak "İnsanlarla Lâ ilâhe illallah diyene kadar savaşmakla emrolundum" lafzıyla sahih olarak gelmiştir. İleride hadisin tam metni ve kaynağı gelecektir.

- Evet

- Cennet ve cehennemin hak olduğuna şahitlik eder misin?

- Evet.

- Allah'ın ölümden sonra dirilteceğine şahitlik eder misin?

- Evet. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ***'Onu azad et!'***[1207]

Onlar kendilerini bana nispet ederek yanımdan çıktılar.

Ma'kil dedi ki: "Daha sonra Meymûn bin Mihrân'ın yanına oturdum, ona 'Ey Ebu Eyyûb! Bize bir sure okusan da onu tefsir etsen.' denildi. O da Tekvîr suresini okudu veya ona okundu. **'Orada [Cebrâil] itaat edilen ve güvenilendir.'**[1208] Bu, Cebrâil *aleyhisselâm*'dır. İmanının Cebrâil'in imanı gibi olduğunu söyleyene yazıklar olsun."[1209]

Lokman el-Hımsî'nin bize anlattığına göre Hâris bin Muâviye şöyle demiştir: Ben, içerisinde Ebu Derdâ *radıyallahu anhu*'nun bulunduğu bir halkada oturuyordum. O, bizi Deccâl hakkında uyarıyordu. Dedim ki: "Vallahi Deccâl'den başkası bana daha korkutucu geliyor." Dedi ki: "Nedir seni Deccâl'den daha çok korkutan şey?" Dedim ki: "Ben imanım benden alınmasından korkuyorum. Ama [ne olacağını] bilmiyorum." Dedi ki: "Hay yaşa ey İbnu'l-Kindiyye! İnsanların içerisinde senin çekindiğinden çekinen elli kişi olduğunu düşünüyor musun? Hay yaşa ey İbnu'l-Kindiye! İnsanların içerisinde senin çekindiğinden çekinen on kişi olduğunu düşünüyor musun? Hay yaşa ey İbnu'l-Kindiyye! İnsanların içerisinde senin çekindiğinden çekinen üç kişi olduğunu düşünüyor musun? Vallahi imanın alınmasından emin olan kimse yoktur ki imanı ondan çekilip alınmış olmasın. İmanı çekilen de onun yerinde bir kayıp (boşluk) hisseder."[1210]

[1207] Bu lafızlara yakın olarak şöyle rivayet edilmiştir: "Dedim ki: Ey Allah'ın rasûlü! Onu azad edeyim mi? Dedi ki: onu bana getir. Cariyeyi O'na götürdüm, ona dedi ki: Allah nerededir? Dedi ki: Semadadır. "Ben kimim?" diye sordu, dedi ki: Sen Allah'ın rasûlüsün. Bunun üzerin şöyle buyurdu: "Onu azad et! Şüphesiz o, mümindir." Müslim, 537; Ebu Davud, 930, 3282; Nesâî, 1218; Muvatta, 2251; Müsned, 23762, 23765, 23767

[1208] Tekvîr, 81/21

[1209] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, 1/382 (no:831); İbn Teymiye, el-Îmân, 192-193

[1210] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Hâmid bin Ali bize şöyle anlattı: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* bana dedi ki: "Bu hadis[1211] Mürcie'ye karşı pek şiddetlidir ve aleyhlerinde hüccettir."[1212]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ أَوْ: لِجَارِهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ»

"Sizden birisi kendisi için istediğini kardeşi için veya komşusu için istemediği sürece iman etmiş olamaz."[1213]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şunu anlatır:

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ، وَحَتَّى يُحِبَّ الْمَرْءَ، لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

"Sizden birisi kendisi için istediğini insanlar için istemedikçe ve kişi sevdiğini yalnızca Allah azze ve celle için sevmedikçe iman etmiş olamaz."[1214]

[1211] "Haya imandandır" hadisini anlatıyor. [Mütercim]

[1212] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1213] Buhârî, 13; Müslim, 45; Tirmizî, 2515; Nesâî, 5016, 5017, 5039; İbn Mâce, 66; Dârimî, 2782; Müsned, 12801, 13146, 13629, 13874, 13875, 13963, 14082

[1214] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bana öyle geliyor ki bu iki hadisin bir araya getirilmiş halidir;

Birinci hadis yukarıda geçen, kaynaklarını verdiğimiz hadistir.

İkinci hadis ise "...sevdiğini yalnızca Allah için sevmedikçe..." hadisidir. Bu hadisi Buhârî şöyle rivayet etmiştir: Enes bin Malik radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Üç şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa imanın tadını alır: Allah ve Rasûlü'nün ona bu ikisi dışında her şeyden daha sevimli gelmesi, kişiyi yalnızca Allah için sevmesi ve yeniden küfre dönmeyi ateşe atılmayı kötü gördüğü gibi kötü görmesi." Buhârî, 16, 21, 6041, 6941; Müslim, 43; Tirmizî, 2624; Nesâî, 4987, 4988, 4989; İbn Mâce, 4033; Müsned, 12002, 12765, 12783 (Müsned'de toplam on yerde mevcuttur.)

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ، وَوَالِدِهِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»

"Sizden birisi, ben kendisine evladından, babasından ve bütün insanlardan daha sevimli gelmediğim müddetçe iman etmiş olmaz."[1215]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ، وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُوقَدَ لَهُ نَارٌ فَيُقْذَفَ فِيهَا

"Üç şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa imanın tadını alır;

1-) ***Allah ve Rasûlü'nün ona bu ikisinden başka herkesten daha sevimli gelmesi,***

2-) ***Kişiyi sadece Allah için sevmesi,***

3-) ***Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi kendisi için yakılan bir ateşe atılmayı kötü gördüğü gibi kötü görmesi."***[1216]

Abbas bin Abdülmuttalib *radıyallahu anhu* der ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken işittim:

"Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan ve peygamber olarak da Muhammed'den razı olan imanın tadını alır."[1217]

[1215] Buhârî, 15; Müslim, 44; Nesâî, 5013, 5014; İbn Mâce, 67; Dârimî, 2783; Müsned, 12814, 13911

[1216] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Daha önce tahrici geçmişti.

[1217] Bu rivayetin isnadı hasendir. Ayrıca hadis şu kaynaklarda geçmektedir: Müslim, 34; Tirmizî, 2623 Müsned, 1778, 1779

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun demiştir ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِكُمْ»

"Müminlerin iman olarak en olgunu en ahlaklı olanlarıdır. En hayırlınız da eşlerine karşı en hayırlı olanınızdır."[1218]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun demiştir ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَالْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ، وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ»

"Haya imandandır, iman ise cennettedir. Müstehcen konuşmak cefadandır, cefa ise cehennemdedir."[1219]

İmrân bin Husayn *radıyallahu anhu* demiştir ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ الْحَيَاءَ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ»

"Haya, hayırdan başkasını getirmez."[1220]

Yezîd bin Talha bin Rükâne'nin merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ، وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ»

[1218] Bu rivayetin isnadı hasendir. Tirmizî, 1162; Müsned, 7402, 10106;

[1219] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned, 10512. Sahih olarak kaynaklarda mevcuttur: Tirmizî, 2009; İbn Mâce, 4184

[1220] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ancak hadis başka yollarla sahih olmuştur: Buhârî, 6117; Müslim, 37; Müsned, 19830. Hadis "Hayanın tümü hayırdır" lafzıyla da varid olmuştur: Müslim, 37; Ebu Davud, 4796; Müsned, 19187, 19905, 19914, 19957, 19972, 19976, 19999, 20008

"Her dinin bir ahlakı vardır, İslam'ın ahlakı ise hayadır."[1221]

Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işittim:

«مَنْ لَمْ يَرْحَمِ النَّاسَ، لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ»

"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."[1222]

Ebu Umâme'nin haber verdiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Giyimde pejmürdelik [tevazulu olmak], imandandır." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Pejmürdelik, insanlar içerisinde katı giyinmek, zühd yaşamaktır."[1223]

Sehl bin Muâz bin Enes el-Cühenî'nin babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ أَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ، وَأَحَبَّ لِلَّهِ، وَأَبْغَضَ لِلَّهِ، وَأَنْكَحَ لِلَّهِ، فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ»

"Kim Allah için verir ve Allah için engellerse; Allah için sever ve Allah için nefret ederse ve Allah için nikahlanırsa imanı tamamlamış olur."[1224]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[1221] Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Mâce, 4181, 4182; Muvatta, 2634

[1222] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Kaynaklarda sahih olarak da yer almıştır: Müslim, 2319; Tirmizî, 1922; Müsned, 19161, 19164, 19166 (Müsned'de toplam 13 yerde bu manada rivayet bulunmaktadır.) [Mütercim]

[1223] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Diğer kaynaklarda sahih bir senetle yer almaktadır: Ebu Davud, 4161; İbn Mâce, 4118; Müsned, 24009

[1224] Tirmizî, 2521; Müsned, 15617, 15638. Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Davud (4681) sahih bir senetle "Allah için nikahlanırsa" ibaresi bulunmamaktadır.

«مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَجِدَ طَعْمَ الْإِيمَانِ، فَلْيُحِبَّ الْمَرْءَ, لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ»

"Kim imanın tadını almak isterse, [sevdiği] kişiyi sadece Allah için sevsin."[1225]

Ebu Malik el-Eşarî'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle söylerdi:

الطُّهُورُ شَطْرٌ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ, وَاللَّهُ أَكْبَرُ، تَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Temizlik imanın yarısıdır. 'Elhamdülillah' mizanı doldurur. 'Subhanallah' ve 'Allahu ekber' ise gökler ile yer arasını doldurur."[1226]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* dedi ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ، أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

"Nefsimi elinde bulundurana yemin olsun ki, iman edene kadar cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevene kadar da iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size göstereyim mi? Aranızda selamı yayın."[1227]

Âmir eş-Şa'bî *rahimehullah* bana şöyle haber etti: Adamın biri yanında topluluklar olduğu hâlde Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma*'ya geldi, ona doğru adım attı ancak onu engellediler. "Bırakın onu." dedi. Adam yaklaştı, nihayetinde yanına oturdu ve "Bana Rasûlullah *sallallahu aleyhi*

[1225] Müsned, 7967, 10738. Hadis hasendir.

[1226] Müslim, 223; Tirmizî, 3517; Nesâî, 2437; İbn Mâce, 280; Dârimî, 679; Müsned, 22902, 22908

[1227] Müslim, 54; Ebu Davud, 5193; Tirmizî, 2688; İbn Mâce, 68, 3692; Müsned, 9084, 10177, 10431, 10650

ve sellem'den öğrendiğin bir şeyi haber et." dedi. Dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken işittim:

«الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ،

وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ عَزَّ وَجَلَّ»

"Müslüman, [diğer] Müslümanların dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir. Muhacir ise Allah azze ve celle'nin kendisine yasakladıklarından hicret (terk) edendir."[1228]

Alkame'nin Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: "Sabır, imanın yarısıdır. Yakîn ise imanın tamamıdır."[1229]

Salim bin Ebu'l-Ca'd'ın rivayet ettiğine göre İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Kul, insanları dinlerinde ahmak sayana kadar imanın hakikatine ulaşamaz."[1230]

Sıla bin Züfer'in Ammâr *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Üç şey vardır ki, bunları biraraya getiren imanı tamamlamış olur; nefsinden insaf etmek, zordayken infak etmek ve aleme selamı yaymak."[1231]

Galip bize şöyle anlattı: Bekir bin Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Ahalisi ile dolu olduğu, adamlardan dolayı dolup taştığı bir hâlde bu mescide varsam ve bana "Bunların en hayırlısı kimdir?" denilse, bana sorana derim ki: "Aralarında onlara karşı en samimi olanı biliyor musun?" Eğer onu tanıyorsa, o kişinin en hayırlıları olduğunu bilirim. Yine ahalisi ile dolu olduğu, adamlardan dolayı dolup taştığı bir hâlde bu mescide varsam ve

---

[1228] Buhârî, 10, 6484; Ebu Davud, 2481; Nesâî, 4996; Müsned, 6515,

[1229] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/374 (no:817)

[1230] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Manası -Allah en iyisini bilir- şudur: İnsanların gafletini görüp de onların bu halini garipsemeli ve onların bu gafletini bir nevi ahmaklık olarak görmelidir. Amacı burada hakaret etmek değildir. Kanaatimizce bu söz günümüzde daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü insanlar cennete gireceklerine ve cehenneme uğramayacaklarına dair bir garanti taşırcasına dinlerini yaşamaktadırlar ya da yaşadıklarını zannetmektedirler. [Mütercim]

[1231] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Îmân s.48 (no:131)

bana "Bunların en şerlisi kimdir?" denilse, bana sorana derim ki: "Aralarında onları en çok aldatanı biliyor musun?" Eğer onu tanıyorsa, o kişinin en şerlileri olduğunu bilirim. En hayırlılarının imanını kemale erdirmiş bir mümin olduğuna şehadet edecek değilim. Zira böyle bir şahitlikte bulunursam onun cennette olduğuna şahitlik etmiş olurum. Aynı şekilde en şerlilerinin imandan beri ve münafık olduğuna şehadet etmem. Eğer onun aleyhinde böyle bir şahitlikte bulunursam, cehennemde olduğuna şahitlik etmiş olurum. Ancak ben onların en hayırlısı adına [günaha dalması, cehenneme girmesinden] korkar ve en şerlisi adına da [tevbe etmesi, cennete girmesini] ümit ederim. Hayırlıları için [bile] korktuğumda şerlileri için korkum ne kadar da çoktur? Şerlileri için [bile] ümit ettiğimde hayırlıları için ümidim ne kadar da çoktur? İşte sünnet budur."[1232]

Abdullah bin Damre dedi ki: Ka'bu'l-Ahbâr *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kim namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, [imamı] işitir ve itaat ederse, şüphesiz orta yolu bulmuş olur. Kim Allah için sever, Allah için nefret eder, Allah için verir ve Allah için engellerse imanı tamamlamış olur."[1233]

Ebu İshak dedi ki: Selman el-Hayr *radıyallahu anhu* şöyle dedi: "Ey Ümmü Huceyye'nin oğlu! Uzuvların teker teker kopsa dahi imana [hakikatine, künhüne] ulaşmazsın."[1234]

Sıla bin Züfer el-Absî'nin rivayet ettiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İslam sekiz paydır;

1. İslam bir paydır.

2. Namaz bir paydır.

3. Zekât bir paydır.

4. Hacc bir paydır.

5. Ramazan [orucu] bir paydır.

[1232] Bu rivayetin isnadı hasendir. Tehzîbu'l-Âsâr, 2/189; İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.31 (no:70). Bu konuda ehl-i sünnetin mezhebi şudur: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisi adına şahitlik ettiği kimseler hariç muayyen bir kişinin cennetlik veya cehennemlik olduğuna şahitlik edilmez.

[1233] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İmân, s.47 (no:128). Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den merfû' olarak da rivayet edilmiştir. Bkz. Ebu Davud, 4681; Tirmizî, 2521; Müsned, 15617, 15638. Hadis sahihtir.

[1234] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Age, s.31 (no:69)

6. Cihad bir paydır.
7. İyiliği emretmek bir paydır.
8. Kötülükten alıkoymak bir paydır. Payı olmayan kişi hüsrana uğramıştır."[1235]

İbn Şihâb'ın rivayet ettiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Aranızda mümin biri olduğunu bilmem bana kızıl ve siyah develerden daha sevimli gelir." Dediler ki: "Bizim bu sıcak iklimimizde, Şam ve Irak beldemizde yok mu bu hal üzere olan biri?" Dedi ki: "Aranızda Allah uğrunda kınayıcının kınamasından korkmayan bir adam vardır, bu kişinin Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu*'dan başkası olduğunu bilmiyorum. O, sizden ayrılacak olursa haliniz nasıl olur?" Daha sonra göz yaşları sakalına veya elbisesine akana kadar ağladı.[1236]

Ebu Seleme'nin rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Şüphesiz ki ölü, kendisinden yüz çevirdikleri zaman insanların ayakkabı seslerini işitir. Eğer ölü müminse; namaz, başının yanında, oruç sağında, zekât solunda, sadaka, iyilik ve insanlara ihsanda bulunmak gibi hayır işleri ise ayaklarının ucunda olur. Ona baş tarafından gelinir, namaz der ki: 'Benim tarafımdan giriş yoktur.' Sonra sağından gelinir, oruç der ki: 'Benim tarafımdan bir giriş yoktur.' Sonra solundan gelinir, zekât der ki: 'Benim tarafımdan giriş yoktur.' Daha sonra ayak tarafından gelinir, sadaka, namaz, iyilik ve insanlara ihsanda bulunmak gibi hayır işleri der ki: 'Benim tarafımdan giriş yoktur.' Ona oturması söylenir o da oturur. Ona güneş gösterilir, batışı gösterilir ve denir ki: 'Sana sorduğumuz soruya cevap ver bakalım?' Der ki: 'Bırakın beni de namaz kılayım.' Der ki: 'Bunu yapacaksın. Şimdi sorduğumuz soruya cevap ver.', 'Ne soruyorsunuz?' der. [Melek] der ki: 'Aranızdaki şu adam hakkında ne düşünüyorsun? Onun hakkında neye şahitlikte bulunuyorsun?' Adam, 'Muhammed mi?' der. 'Evet.' der. Bunun üzerine şöyle cevap verir: 'Şahitlik ederim ki o, Allah'ın rasûlüdür ve Allah katından hak ile gelmiştir.' Ona denir ki: 'Sen bu hâl üzere yaşadın, bu hâl üzere öldün ve bu hâl üzere diriltileceksin inşallah.' Daha sonra bu kişi için cennet kapılarından bir kapı açılır ve ona 'Bu senin cennette oturacağın yer ve Allah *azze ve celle*'nin senin için orada hazırladığıdır.' denir. Bunun üzerine adamın sevinci ve mutluluğu artar

[1235] Bu rivayetin isnadı sahihtir.
[1236] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

sonra da onun için cehennemin kapılarından bir kapı açılır ve 'Bu da eğer Allah'a isyan etseydin cehennemde oturacağın yer ve Allah *azze ve celle*'nin senin için orada hazırladığı olacaktı.' denir. Bunun üzerine adamın sevinci ve mutluluğu artar. Sonra kabri yetmiş zira genişletilir ve onun için kabrini nurlandırılır. Kokusu güzel koku kılınır. O yeşil bir kuştur ve cennet ağacına asılır. Sonra da beden başladığı hâle, toprağa geri döndürülür. Bu Allah *azze ve celle*'nin şu âyetidir: **'Allah iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sabit sözle sabit tutar. Allah zalimleri saptırır ve Allah dilediğini yapar."**[1237]

Eğer ölü kafirse baş tarafından gelinir ve [engelleyen] hiçbir şey bulunmaz. Sonra sağından gelinir, hiçbir şey bulunmaz, sonra solundan gelinir hiçbir şey bulunmaz, daha sonra ayakları tarafından gelinir hiçbir şey bulunmaz ve ona oturması söylenir o da korkarak ve ürkerek oturur. [Melek] der ki: 'Aranızdaki şu adam hakkında ne düşünüyorsun? Onun hakkında neye şahitlikte bulunuyorsun?' Der ki: 'Hangi adam?' 'Aranızdaki adam.' denir ancak bir türlü ismini bulamaz tâ ki adının 'Muhammed' olduğu ona söylenir. Der ki: 'Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler dediğini işitmiştim ben de insanların dediğini dedim.' Ona şöyle denir: 'Sen bu hâl üzere yaşadın, bu hâl üzere öldün ve bu hâl üzere diriltileceksin inşallah.' Daha sonra bu kişi için cehennem kapılarından bir kapı açılır ve ona 'Bu senin cehennemde oturacağın yer ve Allah *azze ve celle*'nin senin için orada hazırladığıdır.' denir. Bunun üzerine adamın üzüntüsü ve helâki artar sonra bu kişi için cennet kapılarından bir kapı açılır ve ona 'Bu da eğer Allah'a itaat etseydin cennette oturacağın yer ve Allah *azze ve celle*'nin senin için orada hazırladığı olacaktı.' denir. Bunun üzerine adamın üzüntüsü ve helâki artar. Sonra kaburga kemikleri iç içe girene kadar kabri daraltılır. Bu Allah *tebâreke ve teâlâ*'nın söylemiş olduğu sıkıntılı hayattır; **'...onun sıkıntılı bir yaşamı vardır ve biz kıyamet günü onu kör olarak haşrederiz."**[1238]

Abdullah bin Rebîa el-Hadramî'nin rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İman artar ve azalır."[1239]

[1237] İbrahim, 14/27

[1238] Bu rivayetin isnadı hasendir. Heysemî, Mevâridu'z-Zamân, İlâ Zevâid-i İbn Hibbân, s.197-198; Mecmau'z-Zevâid, 3/52.

"Kim de beni anmaktan yüz çevirirse mutlaka sıkıntılı bir yaşamı olacaktır ve biz kıyamet günü onu kör olarak haşrederiz." Tâhâ, 20/124

[1239] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, 1/314 (no:622)

Hâris bin Muhammir'in rivayet ettiğine göre Ebu Derdâ *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İman artar ve azalır."[1240]

Abdullah bin Ukeym demiştir ki: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'yu duasında şöyle derken işittim: "Allah'ım! İmanımızı, yakînî inancımızı ve fıkhımızı arttır."[1241]

Esved bin Hilal dedi ki: Muâz bin Cebel *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Bizimle oturun da bir saat iman edelim."[1242]

Câmi' bin Şeddâd bana şöyle anlattı: Esved bin Hilâl dedi ki: Muâz bin Cebel *radıyallahu anhu* insanların içine çıktı ve şöyle dedi: "Oturun da bir süre imanlaşalım, Allah'ı zikredelim."[1243]

Zirr bin Hubeyş dedi ki: Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* arkadaşlarından bir iki adamın elinden tutardı ve "Gelin de imanımızı arttıralım." derdi.[1244]

İbrahim en-Nahaî rivayet ettiğine göre Alkame *rahimehullah* arkadaşlarına şöyle demiştir: "Bizimle yürüyün de imanımızı arttıralım." Fıkıh anlayışımızı arttıralım demeyi kastediyordu.[1245]

Ebu'l-Heysem'in rivayet ettiğine göre Said Bin Cübeyr *rahimehullah* **"...ancak kalbim mutmain olsun diye"**[1246] âyetini "imanı artsın diye" şeklinde tefsir etmiştir.[1247]

Abdullah bin Nâfi' bize şöyle anlattı: İmam Malik *rahimehullah* şöyle derdi: "İman, söz ve ameldir, artar da azalır da."[1248]

Haccâc el-A'ver bize şöyle anlattı: Mürce'yi zikrettiği esnada Şerîk *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Onlar en pis topluluktur. Pislik olarak

---

[1240] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/314 (no:623)

[1241] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/367 (no:797); İbn Teymiyye, el-Îmân, s.212

[1242] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/367 (no:796); İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.41 (no:105); İbn Teymiyye, el-Îmân, s.212

[1243] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1244] Bu rivayetin isnadı zayıftır. eş-Şerîa, s.112

[1245] Bu rivayetin isnadı hasendir. el-Îmân, s.41 (no:104)

[1246] Bakara, 2/260

[1247] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/369 (no:798); Taberî, Câmiu'l-Beyân, 3/50

[1248] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/317 (no:636); Âcurrî, eş-Şerîa, s.118. Bkz. Hilyetu'l-Evliyâ, 6/327

Râfizîler sana yeter ancak Mürcie Allah adına yalan söylemektedir."[1249]

Ebu Nuaym bize şöyle anlattı: Süfyân *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İman artar ve azalır."[1250]

Tarık bin Şihab'ın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kişi günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta oluşur, bir günah daha işlediğinde kalbinde bir siyah nokta daha oluşur. Öyle ki kalbi bulanık renkli (beyaz veya kırmızı renkle karışmış) koyunun rengi gibi oluverir."[1251]

Abdullah bin Amr bin Hind el-Cemelî'nin rivayet ettiğine göre Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İman, kalpte beyaz bir nokta olarak belirir. İman ne kadar artarsa beyazlık artar, nifak arttıkça da siyahlık artar. Nifakı kemale erince kalbin tamamı kararır. Allah'a yemin olsun ki, Allah'a yemin olsun ki, eğer müminin kalbini yarsanız onu beyaz olarak bulursunuz. Münafığın kalbini yarsanız, onu da siyah olarak bulursunuz."[1252]

Hayseme'nin rivayet ettiğine göre Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki, mescidlerinde bir araya gelip Kur'an okuyacaklar ancak aralarında mümin biri olmayacak."[1253]

Âmir bin Sa'd bin Malik, babasından (Sa'd bin Ebu Vakkâs) şöyle anlatmaktadır: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir grup geldi ve [hediye, ihsan] istedi. Aralarından bir adam hariç hepsine verdi. Sa'd *radıyallahu anhu* dedi ki: "Ey Allah'ın rasûlü! Onlara verdin ve falanca adamı terk ettin. Vallahi ben onu mümin olarak görmekteyim." ***"Ya da Müslüman olarak"*** dedim. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: ***"Ya da Müslüman olarak."*** Sa'd *radıyallahu anhu* bunu üç defa tekrar etti Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de her seferinde ***"Ya da Müslüman olarak"*** dedi. Üçüncü seferde ise şöyle buyurdu:

[1249] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/312 (no:614); eş-Şerîa, s.144

[1250] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/310 (no:604); eş-Şerîa, s.117

[1251] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1252] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-Îmân, s.19 (no:8)

[1253] Bu rivayetin isnadı sahihtir. eş-Şerîa, s.116; el-Îmân, s.40 (no:101)

وَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ الْعَطَاءَ غَيْرُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ؛ تَخَوُّفًا أَنْ يَكُبَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى وَجْهِهِ فِي النَّارِ

"Vallahi ben [kimi zaman] birine ihsan (mal) veririm de ondan başkası bana daha sevimli gelir. Bunu Allah azze ve celle'nin o kişiyi yüzükoyun cehenneme atmasından korktuğum için yaparım."[1254]

Hüzeyl bin Şerahbîl'den rivayet edildiğine göre Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Şayet Ebu Bekir'in imanı yeryüzündekilerin imanıyla tartılacak olsaydı, onlara ağır gelirdi."[1255]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

الْمُؤْمِنُ مَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ، وَالْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السُّوءَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَبْدٌ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ

"Mümin, insanların kendisinden güvende olduğu; Müslüman ise diğer Müslümanların dilinden ve elinden selamette olduğu kişidir. Muhacir, kötülükleri terk edendir. Nefsim elinde olana yemin olsun ki, komşusu kendisinin sıkıntılarından güvende olmayan kişi cennete giremez."[1256]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ، وَلَا اللِّعَانِ، وَلَا الْفَاحِشِ الْبَذِيِّ»

"Mümin ırza, namusa dil uzatan, lanet eden, çirkin işler yapan, edepsiz konuşan kimse değildir."[1257]

[1254] Buhârî, 27, 1478; Müslim, 150; Ebu Davud, 4683, 4685; Nesâî, 4992; Müsned, 1522, 1579

[1255] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Fedâilu's-Sahâbe, 1/418 (no:653). Beyhakî, sahih bir senetle nakletmiştir, Şuabu'l-Îmân, 2591

[1256] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 12561

[1257] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Tirmizî, 1977; Müsned, 3839, 3948

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ»

"Emaneti (güvenilirliği) olmayanın imanı yoktur. Ahdi olmayanın da dini yoktur."[1258]

Zübeyir bin Avvâm *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

دَبَّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ مِنْ قَبْلِكُمُ: الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ، وَالْبَغْضَاءُ هِيَ الْحَالِقَةُ، لَا أَقُولُ تَحْلِقُ الشَّعْرَ، وَلَكِنْ تَحْلِقُ الدِّينَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، أَوْ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَفَلَا أُنَبِّئُكُمْ مَا يُثَبِّتُ ذَلِكُمْ، أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

"Size sizden önceki ümmetlerin hastalığı sirayet etmiş; kıskançlık ve nefret. Nefret tıraş edendir. Saçı tıraş ettiğini söylemiyorum fakat o dini tıraşlar. Nefsim elinde olana yemin olsun ki -ya da Muhammed'in nefsini elinde tutana yemin olsun ki- iman edene kadar cennete giremezsiniz, birbirinizi sevene kadar da iman etmiş olmazsınız. Bu sevgiyi sizde sabit kılacak bir şeyi bildireyim mi size? Aranızda selamı yayınız."[1259]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[1258] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned, 12567, 12383, 13199, 13637; İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.18 (no:7)

[1259] Tirmizî, 2510; Müsned, 1412, 1430. Hadis zayıftır. Bununla birlikte hadis sahih olarak şu şekilde varid olmuştur: Ebu Hureyre radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de cennete giremezsiniz. Yaptığınız takdirde birbirinizi sevdiğiniz bir şeyi size göstereyim mi? Selamı aranızda yayın." Müslim, 93,94; Ebu Davud, 5193; Tirmizî, 2688; İbn Mâce, 68, 3692; Müsned, 9084, 9709, 10177, 10431, 10650 [Mütercim]

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ،
وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ

"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kişi cennete giremez. Kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunan kişi de cehenneme girmez."[1260]

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* [kutsi bir hadiste] şöyle demiştir: ***"Kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan kimseyi cehennemden çıkarın."*** Ebu Said *radıyallahu anhu* dedi ki: Bunu tasdik etmeyen kişi şu âyeti okusun **"Şüphesiz ki, Allah zerre ağırlığınca [bile] zulmetmez."**[1261]

Ebu Bekre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

يُحْمَلُ النَّاسُ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ , فَتَقَادَعُ بِهِمْ جَنَبَتَا الصِّرَاطِ تَقَادُعَ
الْفِرَاشِ فِي النَّارِ فَيُنَجِّي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ قَالَ: ثُمَّ يُؤْذَنُ لِلْمَلَائِكَةِ
وَالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ، عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، أَنْ يَشْفَعُوا، فَيَشْفَعُونَ وَيُخْرِجُونَ , وَيَشْفَعُونَ
وَيُخْرِجُونَ، وَيَشْفَعُونَ وَيُخْرِجُونَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً مِنْ إِيمَانٍ»

"İnsanlar kıyamet günü sırat üzerine taşınır. Kelebeklerin ateşe peş peşe düştükleri gibi sıratın iki yanına düşerler. Allah azze ve celle rahmetiyle dilediğini kurtarır." Şöyle devam etti: ***"Daha sonra melekler, peygamberler ve şehidler -aleyhimusselâm- için şefaat etmelerine izin verir, onlar da şefaat ederler ve çıkarırlar, şefaat ederler ve çıkarırlar, şefaat ederler ve kalbinde zerre ağırlığınca iman olan herkesi çıkarırlar."***[1262]

[1260] Müslim, 91; Ebu Davud, 4091; Tirmizî, 1998, 1999; İbn Mâce, 59, 4173; Müsned, 3789, 3913, 3947

[1261] Buhârî, 7439; Müslim, 183; Tirmizî, 2598; Nesâî, 5010; İbn Mâce, 60; Müsned, 11898. Ayet: Nisâ, 4/40

[1262] Müsned, 20440. Hadis zayıftır.

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu* dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken işittim:

يَشْفَعُ الْأَنْبِيَاءُ فِي كُلِّ مَنْ كَانَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا , لِيُخْرِجُوهُمْ مِنْهَا، ثُمَّ يَتَحَنَّنُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِرَحْمَتِهِ عَلَى مَنْ فِيهَا، فَمَا يَتْرُكُ فِيهَا عَبْدًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ إِلَّا أَخْرَجَهُ مِنْهَا

"Nebiler, ihlaslı bir şekilde Lâ ilâhe illallah kelimesine şahitlik yapan herkese onları cehennemden çıkarmak için şefaat eder. Sonra Allah azze ve celle rahmetiyle orada bulunanlara şefkat gösterir, kalbinde tane kadar iman olan hiçbir kulu orada bırakmaz, oradan mutlaka çıkarır."[1263]

Ebu Cafer el-Hatmî'nin babasından rivayet ettiğine göre, [Ebu Cafer'in] dedesi Umeyr bin Habîb bin Humâşe şöyle demiştir: "İman artar ve azalır." Denildi ki: "Artması ve azalması nasıl olur?" Şöyle cevap verdi: "Allah

azze ve celle'yi zikrettiğimiz, O'na hamd ettiğimiz ve tesbih ettiğimiz zaman işte bu imanın artması olur; gafil olduğumuz, [hakları] zayi ettiğimiz ve kötülük yaptığımızda ise bu da imanın azalması olur."[1264]

Ebu Leyla el-Kindî şöyle anlatmaktadır: Hicr bin Adî *rahimehullah*, abdesti hafife alan bir oğluna şunları söylemiştir: "Şu sayfayı getir. Bu, abdestin imanın yarısı olduğuna dair bize anlatılan bir şeydir."[1265]

Umeyr bin Kumeym'in Hicr el-Kindî'nin oğlundan rivayet ettiğine göre, Hicr *rahimehullah*, kada-i hacetten çıktıktan sonra abdest almayan bir oğlunu gördü ve şöyle dedi: "Ey çocuk! Pencerenin üstündeki sayfayı bana ver!" Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini işittim: "Abdest, imanın yarısıdır."[1266]

Ebu İmrân el-Cevnî'nin bize anlattığına göre Cundub *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Biz, henüz buluğa girmemiş bir grup gençken Rasûlullah

---

[1263] Müsned, 11081. Hadis hasendir.

[1264] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/315 (no:624); İbn Ebi Şeybe, s.20 (no:14)

[1265] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/370 (no:800)

[1266] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/370 (no:801); İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, "Temizlik imanın yarısıdır" lafzıyla s.46 (no:123)

sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik, o bize imanı öğretir sonra da Kur'an'ı öğretirdi. Böylece bizim de bunlarla imanımız artardı."[1267]

Ebu Abdullah *rahimehullah* bize şöyle anlattı: Vekî'nin şöyle dediğini işittim: "İman artar ve azalır." Dedi ki (Ebu Abdullah): "Süfyân *rahimehullah* da böyle diyordu."[1268]

Ebu İshak'ın rivayet ettiğine göre Berâ bin Âzib *radıyallahu anhu* **"Allah imanlarınızı boşa çıkaracak değildir."**[1269] âyetini "Beytülmakdis'e doğru kıldığınız namazı" diye tefsir etmiştir.[1270]

İkrime'nin rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* [namaz için] yüzünü Kabe'ye çevirince dediler ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Beytülmakdis'e doğru namaz kılarken ölenler ne olacak?" Bunun üzerine Allah *tebâreke ve teâlâ* **"Allah imanlarınızı boşa çıkaracak değildir."** âyetini indirdi.[1271]

Yezîd el-Kureşî'nin rivayet ettiğine göre Mücahid *rahimehullah* şöyle demiştir: "İman artar ve azalır, söz ve ameldir."[1272]

Ebu'l-Ahves'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İman, kişinin, arasında yakın bir nesep bağı ve verdiği herhangi bir malı bulunmayan birini yalnızca Allah için sevmesidir."[1273]

Hişâm bin Hassân'ın rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: "İman söz ve ameldir."[1274]

[1267] Bu rivayetin isnadı hasendir. İbn Mâce'de (61) şöyle geçmektedir: "Biz Kur'an'ı öğrenmeden önce bize imanı öğretir sonra Kur'an'ı öğretirdi." Hadis sahihtir.

[1268] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, 1/310 (no:606); eş-Şerîa, s.118

[1269] Bakara, 2/143

[1270] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Câmiu'l-Beyân, 2/17

[1271] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Davud, 4680; Tirmizî, 2964; Dârimî, 1271; Müsned, 2691, 2775, 2964, 3249

[1272] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/311 (no:611)

[1273] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Yahya bin Muâz er-Râzî rahimehullah'ın dediği gibi, "Allah için sevmek, [karşı taraftan gelen] iyilikle artmayan ve cefa ile azalmayandır." Bkz. Fethu'l-Bârî, 1/62

[1274] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Şa'bî ve Hişâm'ın Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o ikisi[1275] şöyle demişlerdir: "Kur'an'da geçen [keffaret için azad edilecek olan] köle, ancak oruç tutan ve namaz kılan köledir, başkası caiz olmaz."[1276]

Ebu Abdullah *rahimehullah* bize şöyle anlattı: Malik bin Enes, İbn Cüreyc, Şerîk ve Fudayl bin İyâd *rahimehumullah*'dan bana ulaştığına göre onlar şöyle demiştir: "İman söz ve ameldir."[1277]

Abdullah bin Hübeyre'nin rivayet ettiğine göre Ubeydullah bin Umeyr el-Leysî dedi ki: "İman temenni ile olmaz. İman ancak akledilebilen bir söz ve yapılan bir ameldir."[1278]

Hureyz bin Osman bize şöyle anlatmıştır: Şeyhlerimiz (ya da şeyhlerimizden biri) bize şöyle anlattı: Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İmanını arttıran ve azaltan şeyleri bilmesi kulun fıkhındandır. Yine imanı artmakta mı yoksa azalmakta mı bunu bilmesi de kulun fıkhındandır. Şeytanın dürtülerinin kendisine geldiğini bilmesi de kulun fıkhındandır."[1279]

Ebu Ammâr'ın rivayet ettiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Ahir zamanda bir topluluk gelecek, Kur'an okuyacaklar onu tıpkı tüysüz bir okun dikildiği gibi dikecekler.[1280] Ondan ne bir elif ne de vav anlayacaklar ve imanları da boğazlarını geçmeyecektir (kalplerine inmeyecektir)."[1281]

[1275] Müellif burada Hasan-ı Basrî ve İbrahim en-Nahaî rahimehumallah'ı kastetmiş olmalıdır. Çünkü bu söz İbn Kudâme'nin zikrettiği üzere ikisine aittir. el-Muğnî 13/519

[1276] Bu rivayetin isnadı sahihtir.
[Esas itibariyle fıkha dair bir meseleyi burada zikretmesinin sebebi -Allah en iyisini bilir- şudur: Kur'an'da hatayla bir mümini öldüren birine keffaret olarak mümin bir köleyi azad etmesi emrolunur (Nisâ, 4/92). Bu iki alim de namaz ve oruçsuz mümin olamayacağını ifade edercesine böyle bir şart sunmuşlardır. Mütercim]

[1277] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/317 (no:638); eş-Şerîa, s.132

[1278] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/317 (no:639); Hilyetu'l-Evliyâ, 3/273

[1279] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1280] Yani okuma noktasında riya, nam, kibir ve şöhret için kâmil manada bir mübalağa yaparlar. Azîmâbâdî, Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Süneni Ebî Davûd, 3/49 (830 rakamlı hadisin şerhi). Tüysüz bir oku dikmek ve düzeltmek, Kur'an'ı da bu ölçüde okumak ve tilavet etmekten kinayedir. [Mütercim]

[1281] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, 830; Müsned, 14855, 15273

Abdüla'lâ es-Sa'lebî'nin rivayet ettiğine göre Muhammed İbnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: "Takvası olmayanın imanı yoktur."[1282]

Tâvus'un oğlunun babasından rivayet ettiğine göre Tâvus bin Keysân *rahimehullah* şöyle demiştir: "İmanın misali bir ağaç gibidir. Ağacın kökü kelime-i şehadettir, dalı ve yaprakları da öyledir. Meyvesi ise veradır (takvadır). Meyvesiz ağaçta hayır yoktur, verası olmayan insanda da hayır yoktur."[1283]

Ebu Vâil'in rivayet ettiğine göre Mürcie'den olan dokumacı birine Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın iman hakkındaki sözü ulaştı, dedi ki: "Bu, bir âlimin zellesidir."[1284]

İsa bin Asım bana şöyle haber etti: Adî bin Adî, Ermeniyye'nin valisi iken şöyle anlatmıştır: Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* bana şöyle bir mektup yazdı:

"Selam üzerine olsun.

İmdi; Şüphesiz ki iman: hükümler, sünnetler ve Allah'ın sınırlarıdır. Kim bunları tamamlarsa imanı tamamlamış olur; kim de bunları tamamlamaz ise imanı tamamlamış olmaz. Eğer aranızda yaşamaya devam edersem inşallah bunları size açıklayacağım. Şayet ölürsem de vallahi sizinle sohbet etmeye pek hırslı değilim."[1285]

İbrahim bin Şemmâs bize şöyle anlattı: Cerîr bin Abdülhamid'in şöyle dediğini işittim: "İman söz ve ameldir; artar ve azalır." Ona "Bunu nasıl söylersin peki?" diye soruldu. Dedi ki: "Ben inşallah müminim." derim.

İbrahim bin Şemmâs dedi ki: Benim de işittiğim bir anda Fudayl bin İyâd *rahimehullah*'a iman hakkında sorulunca o şöyle dedi: "Bize göre iman dahili ve haricidir. Dil ile ikrar, kalp ile tasdik (dahili) ve ameldir (harici)."

İbrahim dedi ki: Yahya bin Süleym şöyle demiştir: "İman söz ve ameldir."

[1282] Bu rivayetin isnadı zayıftır.
[1283] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/316 (no:635)
[1284] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/312 (no:615)
[1285] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Rivayet olunduğuna göre İbn Cüreyc "İman söz ve ameldir." demiştir.

Ebu İshak el-Fezârî'ye iman hakkında sordum, dedim ki: "İman söz ve amel midir?", "Evet" dedi.

İbnu'l-Mübârek *rahimehullah*'ın da şöyle dediğini işittim: "İman söz ve ameldir, fazlalaşır."

Nadr bin Şumeyl'in şöyle dediğini işittim: "İman söz ve ameldir."

Halil en-Nahvî dedi ki: "Ben müminim." dediğim zaman daha geriye ne kalır ki?[1286]

Bakiyye ve İbn Ayyâş'a [iman hakkında] sordum. "Söz ve ameldir." dediler.[1287]

Hişâm bin Urve'nin babasından (Urve bin Zübeyir) rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Güvenilirliği eksilmiş olan bir kul yoktur ki imanından da eksilme olmasın."[1288]

Malik bin Enes'in (İmam Malik) rivayet ettiğine göre Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* şöyle demiştir: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ondan sonraki emir sahipleri (dört halife) sünnetler belirlediler. Bunları tutmak Allah'ın kitabını tasdik etmek, Allah'a yapılan itaati tamamlamak ve Allah'ın dinine kuvvet olmaktır. Kim bunları yaparsa hidayet üzeredir, kim yardım ederse yardım görür. Kim de sünnetlere muhalefet ederse, müminlerin yolundan başka bir yola tabi olur ve Allah *azze ve celle* onu döndüğü yerde başı boş bırakır."[1289]

1286 Yani "inşallah" diyerek istisna yapmaksızın "ben müminim" dediği zaman kişi kendisine cenneti kesin görmüş gibi olur, dolayısıyla bundan sonra söyleyecek bir şeyi kalmamış olur. İleride de geleceği üzere "Ben müminim" diyen kişiye İbn Mesud radıyallahu anhu da çok sert tepki vermiştir. [Mütercim]

1287 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Bu sözleri İmam Ahmed rahimehullah'dan rivayetle İbn Ebi Şeybe zikretmiştir. el-Îmân, s.252-253

1288 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/368 (no:795); İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.19 (no:10) eş-Şerîa, s.118

1289 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/357 (no:766); Âcurrî, "Allah'ın dinine kuvvet olmaktır" sözünden sonra şu lafızlarla rivayet etmiştir: Kullarından hiçbiri için bu sünnetleri tağyir etme, tebdil etme ve bunlara muhalif olan bir şeye bakma hakkı yoktur..." eş-Şerîa'da (s.48).

Lâlekâî'de şu lafızla rivayet etmiştir: "Kim onların sünnet kıldıklarına uyarsa, hidayete erer. Kim basiret sahibi olmak isterse basiret sahibi olur. Kim muhalefet ederse..." es-Sünne, 1/94 (134)

Mürcie'nin Arkasında Namaz Kılmak[1290]

Ebu Bekir el-Merrûzî, Süleyman bin el-Eşas ve Ahmed bin Esram el-Müzenî bize şöyle haber etti (bu Süleyman'ın lafzıdır): Ahmed *rahimehullah*'a sordum: "Mürcie'den birinin ardında namaz kılınır mı?" Dedi ki: "Eğer bid'atine çağırıyorsa arkasında namaz kılınmaz."[1291]

Harb bin İsmail bana şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "İmanın sadece söz olduğunu iddia eden birinin ardında -eğer bidatine çağırıyorsa- namaz kılınmaz."[1292]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Mürcie'den olan kişinin arkasında namaz kılınmaz."[1293]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Mürcie'den olan kişi eğer [bid'ati uğrunda] tartışıyorsa arkasında namaz kılınmaz."[1294]

Cafer bin Muhammed en-Nesâî şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Kur'an'dan bir şey okunup bunu şiddetli bir şekilde reddeden Mürcie'den olan biri hakkında sorulduğu esnada onun şöyle dediğini işittim: "Onun arkasında namaz kılınmaz."[1295]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Mürcie'nin ardında namaz kılınmaz." Bu sözüyle cenaze namazını kastediyordu.[1296]

[1290] Mürcie, ehli bidattir. Bidat ehlinin ardında namaz kılmak da sahih olmaz. İmam Ahmed rahimehullah göreceğiniz gibi onların arkasında namaz kılmayı nehyetmiştir, özellikle de bidatine çağıran biriyse.
İbn Teymiyye rahimehullah der ki: Başkasının arkasında namaz kılmaya güç yetirmekle beraber; heva, bidat ehlinin ve fasıkların arkasında kılınan namaz sahih değildir. el-İhtiyârâtu'l-Fıkhiyye, s.70

[1291] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, Mesâilu'l-İmam Ahmed, s.43

[1292] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1293] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1294] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1295] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1296] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Mürcie'den Kaçınmak[1297]

İshak bin Mansûr'un bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Mürciî biri bid'atine çağırıyorsa ne yapmalı?" diye sormuş, o da şöyle cevap vermiş: "Allah'a yemin olsun ki, cefa edilmeli ve uzak durulmalıdır."[1298]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Mürcie'den olan kimse şayet bid'atine çağıran biriyse onunla konuşma!"[1299]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Horasan'da ircâ fikrine sahip akrabalarımız var. Biz, Horasan'a mektup yazmaktayız, onlara selam yazalım mı/söyleyelim mi?" Dedi ki: "Subhanallah! Niye selam söylemeyesin ki?", "Onlarla konuşalım mı?" dedim. Dedi ki: "Evet. Ancak bid'atine çağıran ve bid'ati konusunda tartışan biri ise olmaz."[1300]

Fadl bin Ziyâd şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle demiştir: "Mürcie'den olan tartışmacı biriyle konuşma!"[1301]

Eyyûb es-Sehtiyânî bize şöyle anlattı: Said bin Cübeyr *rahimehullah* bana dedi ki: "Seni Talk ile beraber gördüm." Dedim ki: "Evet, onun neyi var ki?" Dedi ki: "Onunla oturma, zira o Mürcie'dendir." Eyyûb dedi ki: "Süfyân *rahimehullah* ile bu konuda istişare etmedim ancak [bana göre] Müslüman, kardeşinden kötü bir durum gördüğünde, [doğruyu] emretmesi ve [yanlıştan] sakındırması onun üzerine hak olur."[1302]

[1297] Hiç şüphesiz bidat ehlinden kaçınmak nefis için daha temiz ve daha pak olandır ki böylece bidatlerinin pis kokusu insanlara isabet etmez. İbn Vaddâh bazı alimlerin bidat ehli ile oturmaktan nehyetmesi ile ilgili sözlerini serdetmiştir;

1-) Hasan-ı Basrî rahimehullah'ın sözü: "Bidat sahibi ile oturma! Zira o, kalbini hasta eder."

2-) Ebu Kilâbe rahimehullah'ın sözü: "Bidat ehli ile oturmayın ve onlarla tartışmayın! Ben onların sizi kendi sapıklıklarına sokmasından veya bildiklerinizi size karıştırmasından emin değilim. İbrahim en-Nahaî, Muhammed bin es-Sâib'e şöyle diyordu: Bu görüşünde olduğun müddetçe bize yaklaşma! O (Muhammed), Mürcie'dendi. el-Bide' ve'n-Nehy anhâ, s.47-52

[1298] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1299] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1300] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.276

[1301] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1302] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/323 (no:659); eş-Şerîa, s.144; İbn Vaddâh, el-Bide' ve'n-Nehyu Anhâ, s.52

Eyyûb es-Sehtiyânî şöyle dedi: Daha hakkında soru sormadan ve kendisine [Talk'tan] bahsetmeden önce Said bin Cübeyr *rahimehullah* bana şöyle dedi: "Talk ile oturma!"[1303]

Mürcie İle Nikahlanmak

Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: Adamın biri kızını tanımadığı biriyle evlendirmiş, bir de görmüş ki bu kişi ircâ temelli çirkin görüşler söylüyor. Dedi ki: "Eğer bu konuda aşırıya gidiyorsa ve bu bidatine çağırıyorsa kızı için hul'[1304] yapmasını ve onun yanında tutmamasını uygun görüyorum.", "Baba bunu yaptığında ona bir günah var mıdır?" dedim. Şöyle cevap verdi: "Bunu bildiğinde ve onun için kesinlik kazandığında günaha girmemesini umarım."[1305]

[Namazın Dindeki Yeri ve Terk Etmenin Hükmü]

«لَتُنْقَضَنَّ عُرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةً عُرْوَةً، فَكُلَّمَا انْتَقَضَتْ عُرْوَةٌ تَشَبَّثَ النَّاسُ بِالَّتِي تَلِيهَا، فَأَوَّلُهُنَّ نَقْضًا الْحُكْمُ، وَآخِرُهُنَّ الصَّلَاةُ»

"Şüphesiz İslam'ın bağları teker teker bozulacak/çözülecek. Her bir bağ çözüldüğünde insanlar ondan sonraki bağa tutunacaklar. İlk bozulan bağ hüküm, son bağ ise namaz olacak."[1306]

Ebu Bekir bin Huveytib dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[1303] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne'de "Talk" sözünden sonra şöyle bir ibare yer almaktadır: "Onun ircâ fikrine sahip olduğunu kastediyordu." 1/314 (no:621)

[1304] Hul': Kadının belli bir bedel karşılığında kocasından boşanmak istemesi ve kocanın bu talebe cevap verip onu boşamasına İslam fıkhında verilen isimdir. Bu akde "muhâlea" akdi de denir. Bkz. Hidâye, 2, 102; Ravdatu't-Talibîn, 5/237; Bedâiu's-Sanâi', 4/329; Muğnî'l-Muhtâc, 4/410, 411 [Mütercim]

[1305] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1306] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned, 22160

«لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ»

"Namazı olmayanın imanı yoktur."[1307]

Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma*'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün namazdan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur:

مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا، كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ،

وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ،

وَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ

"Kim namazı muhafaza ederse (sürekli devam ederse), namaz onun için kıyamet gününde nur, delil ve kurtuluş olur. Kim de namazı koru-
322 ***mazsa onun nuru, delili, kurtuluşu olmaz ve kıyamet günü Kârûn, Firavun, Hâmân ve Übey bin Halef ile beraber gelir."***[1308]

Mücahid'in rivayet ettiğine göre Ebu Zer *radıyallahu anhu* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iman hakkında sormuş o da **"İyilik yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz değildir."**[1309] âyetini sonuna kadar okumuştur.[1310]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı şöyle derdi: "Kişi ile şirke düşüp küfre girmesi arasında özürsüz bir şekilde namazı terk etmesi vardır."[1311]

[1307] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1308] Bu rivayetin isnadı hasendir. Müsned, 6576; Dârimî, 2763

[1309] "İyilik yüzlerinizi [namaz kılarken] doğuya ve batıya çevirmeniz değildir. Fakat iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere iman edenin; sevmesine rağmen malı, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalana, dilencilere ve köle azat etmeye verenin, namazı dosdoğru kılanın, zekâtı verenin, söz verdiklerinde sözlerini yerine getirenlerin, sıkıntı, hastalık ve şiddet zamanında sabredenlerin yaptıklarıdır. İşte bunlar sadık (özü sözü doğru) olanlardır. Takva sahipleri de işte bunlardır." Bakara, 2/177

[1310] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1311] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Câbir bin Abdullah *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ»

"Kul ile küfür arasında namazın terki vardır."[1312]

Abdullah bin Büreyde'nin babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ تَرْكُ الصَّلَاةِ، فَمَنْ تَرَكَهَا كَفَرَ»

"Bizimle onların arasında [alâmet-i fârika olarak] namazın terki vardır. Kim onu terk ederse kafir olur."[1313]

Câbir *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle derken işittim: ***"Kul ile küfür ve şirk arasında namazın terki vardır."***[1314] 323

Cüreyrî bize şöyle anlattı: Abdullah bin Şekîk şöyle dedi: "Namaz dışında 'terki küfürdür.' denilen hiçbir amel bilmedik."[1315]

Ebân bin Salih bana şöyle anlattı: Ebu'l-Haccâc Mücahid bin Cebr dedi ki: Câbir bin Abdullah el-Ensarî *radıyallahu anhu*'ya şöyle dedim: "Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanında size göre iman ile küfür arasındaki amel hangisiydi?" Dedi ki: "Namazdı."[1316]

Evzâî'nin rivayet ettiğine göre Kasım bin Muhaymire şöyle demiştir:[1317]

[1312] Müslim, 82; Ebu Davud, 4678; Tirmizî, 2618, 2620; Nesâi, 464; İbn Mâce, 1078; Müsned, 14979, 15183

[1313] Bu rivayetin isnadı hasendir. Tirmizî, 2621; Nesâî, 463; İbn Mâce, 1079; Müsned, 22937, 23007

[1314] Bu rivayetin isnadı zayıftır. [İki üstteki rivayete bkz. Mütercim]

[1315] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1316] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1317] Şu ayeti kastederek söylemiştir: "Sonra bunların ardından artık namazı zayi eden ve şehvetlere uyan bir nesil geldi." Meryem, 19/59 [Mütercim]

"Vakitleri zayi etmişlerdir yoksa namazı terk etmemişlerdir. Eğer namazı terk etselerdi, onu terk etmeleri sebebiyle kafir olurlardı."[1318]

Ümmü'd-Derdâ *radıyallahu anha*, Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Namazı olmayanın imanı yoktur, abdesti olmayanın da namazı yoktur."[1319]

Abdurrahman bin Abdullah dedi ki: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle denildi: Allah *azze ve celle* namazı çok zikretmektedir: **"Onlar namazlarında daim olanlardır."**[1320] **"Onlar namazlarını koruyanlardır."**[1321] İbn Mesud *radıyallahu anhu* dedi ki: "Bu namaz vakitleriyle ilgilidir." Dediler ki: "Biz bunun ancak namazın terki olarak görüyoruz." Dedi ki: "Namazın terki küfürdür."[1322]

Kasım bin Abdurrahman'ın rivayet ettiğine göre (dedesi) Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Küfür, namazı terk etmektir."[1323]

Zirr'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Namaz kılmayanın dini yoktur."[1324]

A'meş'in bize anlattığına göre Zeyd bin Vehb şöyle demiştir: Huzeyfe *radıyallahu anhuma* mescide girdi, adamın birini gördü, Kinde kapıları tarafında namaz kılıyordu, rükû ve secdeyi tam yapmıyordu. Ne zaman ki namazı bitirince Huzeyfe *radıyallahu anhuma* ona dedi ki: "Ne zamandan beri böyle namaz kılıyorsun?" Dedi ki: "Kırk senedir." Huzeyfe *radıyallahu anhuma* ona dedi ki: "Sen kırk yıldır namaz kılmamışsın! Namazın bu hâldeyken ölseydin Allah'ın Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i yarattığı fıtrattan başka bir hal üzere ölürdün." Daha sonra ona yönelip öğretmeye başladı. Zeyd dedi ki: "O adam namazı hafif (hızlı) kılıyordu, rükû ve secdeyi tam yapmıyordu."[1325]

[1318] Bu rivayetin isnadı sahihtir. eş-Şerîa, s.133, 134; Taberî, Câmiu'l-Beyân, 16/98. Bu tefsir İbn Mesud radıyallahu anhu ve Ömer bin Abdülaziz rahimehullah'dan rivayet edilmiştir. Zayi edilmesinin manasının namazın terk edilmesi olduğu da söylenmiştir. Bu görüş Kurazî'den rivayet edilmiştir. Aynı zamanda İbn Cerîr et-Taberî'nin tercihi de budur. Bkz. Câmiu'l-Beyân, 16/98-99

[1319] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mecmau'z-Zevâid, 1/228

[1320] Meâric, 70/23

[1321] Meâric, 70/34

[1322] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Câmiu'l-Beyân, 16/99

[1323] Bu rivayetin isnadı zayıftır. eş-Şerîa, s.133

[1324] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/359; İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.26 (no:47)

[1325] Âcurrî bir kısmını rivayet etmiştir, eş-Şerîa, s.135

Ebu'z-Za'râ'nın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Dininizden ilk kaybedeceğiniz şey emanet, son kaybedeceğiniz şey namazdır."[1326]

Cafer'in babası Muhammed bin Ali el-Bâkır'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* oturuyorken adamın biri mescide girdi, namaz kıldı ve karganın gagaladığı gibi gagalamaya başladı. Bunun üzerine buyurdu ki:

«لَوْ مَاتَ هَذَا، لَمَاتَ عَلَى غَيْرِ دِينِ مُحَمَّدٍ»

"Eğer bu adam ölürse, Muhammed'in dininden başkası üzerine ölür."[1327]

Muhammed bin Ebu İsmail'in Ma'kil el-Hasamî'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Adamın biri Rahebe'de bulunduğu sırada Ali *radıyallahu anhu*'ya geldi ve şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Namaz kılmayan bir kadın hakkında ne düşünüyorsun?" Dedi ki: "Namaz kılmayan kafirdir!" Adam "Ama kadın hayız görür." dedi. Bunun üzerine dedi ki: "Hayız süresince namazı terk etsin. Hayız süresi bitince her gün gusül alır ve içerisinde susam ya da zeytin [ile yağlanmış] olan bir yün parçası edinir."[1328]

Beyân, Kays'tan şöyle rivayet etmiştir: Bilal-i Habeşî *radıyallahu anhu* kötü bir şekilde namaz kılan bir adam gördü ve şöyle dedi: "Ey namaz kılan! Eğer şimdi ölürsen, İsa *aleyhisselâm*'ın milletinden başka bir millet üzere ölürsün."[1329]

Hassân bin Ebu Vecze'nin babasından rivayet ettiğine göre Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Zina etmem bana içki içmemden daha sevimli gelir. Ben içki içtiğimde namazı terk ederim, kim de namazı terk ederse onun dini yoktur."[1330]

[1326] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1327] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mecmau'z-Zevâid, 2/121

[1328] Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, el-Îmân, s.46 (no:126); eş-Şerîa, s.135

[1329] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mecmau'z-Zevâid, 2/121

[1330] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Mekhûl'ün rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Fadl bin Abbas'a öğüt verirken şöyle demiştir:

لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ وَإِنْ قُتِلْتَ أَوْ حُرِّقْتَ، وَلَا تَتْرُكِ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا، فَإِنَّهُ مَنْ تَرَكَهَا مُتَعَمِّدًا، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللَّهِ

"Öldürülsen veya yakılsan dahi Allah'a şirk koşma! Kasten namazı terk etme! Zira namazı kasten terk eden kişiden Allah'ın zimmeti (koruması) beri olur."[1331]

Abdullah bin Ebu Bekir ve Yahya bin Said'in anlattığına göre sahabeden olan -Sa'd bin Bekr'in oğullarından- Said bin İmâre *radıyallahu anhu*'ya adamın biri dedi ki: "Bana nefsim hakkımda öğüt ver, Allah sana merhamet etsin." O da şöyle cevap verdi: "Namaza kalktığında abdestini tam olarak al. Zira abdesti olmayanın namazı yoktur, namazı olmayanın da imanı yoktur. Sonra namaz kıldığında veda eden birinin namazı gibi namaz kıl! İhtiyaçlardan birçoğunu talep etmeyi terk et! Bu, hazır olanı (yanındakini) kaybetmektir. İnsanlarının yanındakinden ümit kes! Bu zenginliğin ta kendisidir. Kendisinden dolayı özür dileyeceğin söz ve fiile bak ve ondan sakın!"[1332]

[1331] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Muâz bin Cebel radıyallahu anhu şöyle demiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana on sözü tavsiye etti, vasiyet bıraktı:

1- Öldürülsen ve yakılsan dahi Allah'a hiçbir şeyi ortak koşma!

2- Ehlinden ve malından çıkmanı bile emretseler anne-babana isyan etme!

3- Hiçbir farz namazı kasten terk etme! Şüphesiz kim bir farz namazı kasten terk ederse Allah'ın zimmeti (himayesi) ondan uzak olur.

4- İçki içme! Gerçekten o bütün kötülüğün başıdır.

5- Günah işlemekten sakın! Günah sebebiyle Allah'ın gazabı başına iner.

6- İnsanlar helak olsa da savaştan kaçmaktan sakın!

7- Sen aralarındayken insanlara toplu ölüm (veba) isabet ederse orada kal!

8- Gücün kadar ailene harca!

9- Edeplendirici olarak sopanı onlardan kaldırma

10- Onlar hakkında [zarar vermek ve haddi aşmaktan] Allah'tan kork! Müsned, 22075. Hadis zayıftır.

[1332] Bu rivayetin isnadı hasendir. İbn Hacer, el-İsâbe, 2/31

Kays bin Ebu Hâzim dedi ki: Bilal-i Habeşî *radıyallahu anhu* namaz kılan birini gördü ve şöyle dedi: "Ey namaz sahibi! Eğer ölürsen İsa bin Meryem'in milletinden/dininden[1333] başka bir şey üzere ölürsün."[1334]

«مَنْ تَرَكَ الْجُمْعَةَ ثَلَاثًا تَهَاوُنًا بِهَا مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ طُبِعَ عَلَى قَلْبِهِ وَجُعِلَ قَلْبُهُ قَلْبَ مُنَافِقٍ»

"Kim hafife alarak mazeretsiz bir şekilde üç cumayı terk ederse, kalbi mühürlenir ve kalbi münafığın kalbi [gibi] yapılır."[1335]

Said bin Ebu'l-Hasan'ın rivayer ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Kim mazeretsiz olarak peş peşe dört cumayı terk ederse şüphesiz İslam'ı sırtının ardına atmış olur."[1336]

Velîd bin Müslim dedi ki: Evzâî'yi şöyle derken işittim: Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* bekçilerine onların yanına çıktığında kendisi için kalkmamalarını eğer oturuyorlarsa kendisi için yer açmalarını emretmişti. Bir gün onların yanına çıktı, onun için yer açtılar. Bunun üzerine dedi ki: "Hanginiz Mısır'a gidecek elçiyi tanıyor?", "Hepimiz onu tanıyoruz." dediler. Dedi ki: "Aranızdan yaşça en ufak olan onun için kalksın." Aralarından biri kalktı, elçi ona dedi ki: "Elbiselerimi (iplerini, düğümlerini) bağlayana kadar beni aceleye sevk etme!" Daha sonra elçi Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah*'a geldi, Ömer ona dedi ki: "Bugün Cuma günüdür, Cuma'yı kılana kadar çıkmayasın. Biz seni Müslümanların işlerinden acele olan bir iş için gönderdik, bizim seni acele ettirmemiz namazı vaktinden ertelemeye sevk etmesin seni. Zira sen bu namazı mutlaka kılacaksın. Allah *azze ve celle* bir topluluğu zikretmiş ve şöyle demiştir: **'Namazı zayi ettiler.'**[1337] Onların zayi etmesi sadece namazı terk etmeleri değildi, onlar ancak [tehir etmek suretiyle] namaz vakitlerini zayi ettiler."[1338]

[1333] İsa aleyhisselâm'ın dini İslam'dı. O, ahir zamanda inecek, Deccâl'i öldürecek ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in şeriatıyla hükmedecek.

[1334] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1335] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mecmau'z-Zevâid, 9/298

[1336] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mecmau'z-Zevâid, 2/193

[1337] Meryem, 19/59

[1338] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Câmiu'l-Beyân, 16/98-99

Ebu Umâme el-Bâhilî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[Mümini Kasten Öldürmek]

Ebu Musa el-Eşarî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

أَيُّمَا مُسْلِمَيْنِ تَوَاجَهَا بِسَيْفَيْهِمَا، فَقَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَهُمَا فِي النَّارِ» قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا الْقَاتِلُ، فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ؟ قَالَ: إِنَّهُ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ

"Herhangi iki Müslüman kılıçlarıyla birbirleriyle karşılaşır da biri diğerini öldürürse ikisi de cehennemdedir." Denildi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu, katildir [anladık] ama maktulün durumu nedir (neden cehennemdedir)?" Dedi ki: ***"O da arkadaşını katletmeyi istemişti."***[1339]

Mikdâd bin el-Esved *radıyallahu anhu* şöyle anlatmaktadır: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ve müşriklerden bir adam karşılaşsak adam bana vursa da elimi koparsa ben de onu öldürmek için eğildiğim sırada 'Lâ ilâhe illallah' dese ne dersin; onu öldüreyim mi yoksa bırakayım mı?" Dedi ki: "Aksine, onu bırak." Dedim ki: "Elimi kesse de mi?", "Evet, yapsa da" dedi. İki veya üç defa tekrarladım, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bunun üzerine şöyle dedi:

«إِنْ قَتَلْتَهُ بَعْدَ أَنْ يَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَأَنْتَ مِثْلُهُ قَبْلَ أَنْ يَقُولَهَا، وَهُوَ مِثْلُكَ قَبْلَ أَنْ تَقْتُلَهُ»

"Şayet Lâ ilâhe illallah dedikten sonra onu öldürürsen; sen, onun bu sözü demeden önceki durumda, o da sen onu öldürmeden önceki senin olduğun durumda olur."[1340]

[1339] Buhârî, 31; 6875, 7083; Müslim, 2888; Ebu Davud, 4268; Nesâî, 4120, 4122; Müsned, 20439, 20472, 20518

[1340] Buhârî, 4019, 6865; Müslim, 95; Ebu Davud, 2644; Müsned, 23811, 23817, 23831

Ebu Bekre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

إِذَا الْمُسْلِمَانِ حَمَلَ أَحَدُهُمَا عَلَى أَخِيهِ السِّلَاحَ، فَهُمَا عَلَى حَرْفِ جَهَنَّمَ، فَإِذَا قَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ دَخَلَا جَمِيعًا

"İki Müslümandan biri diğerine karşı silah doğrultursa ikisi de cehennemin kenarında olur. Biri diğerini öldürdüğünde ikisi de cehenneme girer."[1341]

Said bin Cübeyr'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: **"Kim bir mümini kasten öldürürse..."**[1342] âyetini hiçbir şey neshetmemiştir.[1343]

Said bin Cübeyr'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Katil için istiğfar etmesi dışında hiçbir tevbe bilmiyorum."[1344]

Seleme bin Nübeyt bize şöyle anlattı: Dahhâk bin Müzâhim şöyle demiştir: "Mümini katledenin tevbesi yoktur." Yine şöyle demiştir: "Şirkten tevbe etmek bana bir mümini katletmekten dolayı tevbe etmekten daha sevimli gelir."[1345]

[1341] Müslim, 2888

[1342] "Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır." Nisâ, 4/93

[1343] Buhârî, 4590, 4766; Müslim, 3023; Ebu Davud, 4275; Nesâî, 4000, 4002, 4863, 4864.

[1344] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Taberî, Câmiu'l-Beyân, 5/220

[1345] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Taberî, Câmiu'l-Beyân, 5/221

Katilin tevbesi meselesi:

Öldürmekten maksat kasten olan öldürmedir. Kasten öldüren: İnsana, çoğu zaman karşı tarafı telef eden, onu öldürene kadar bırakmayan bir şeyle vuran herkestir. İlim ehli kasten öldürenin tevbesi hakkında ihtilaf etmiştir:

Birinci görüş: İlim ehlinin çoğunluğu bu kişinin tevbesinin makbul olacağını söyler. Bu, İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan gelen iki rivayetten biridir -yukarıda geçen rivayet buna şahittir-. Mücahid rahimehullah da aynı görüştedir.

"Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındakileri dilediği kimseler için bağışlar." Nisâ, 4/48

Bu ayeti delil getirir ve şöyle derler: Küfürden tevbe etmek bile sahih oluyorken katilden

Nâciye el-Eslemî'nin rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "İki şey zordur; şirk ve [mümini] katletmek."[1346]

Harun bin Said el-İclî'nin rivayet ettiğine göre Ebu'd-Duhâ şöyle anlatmaktadır: İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın çardağında onun yanındaydım. Adamın biri ona, kasten bir mümini öldüren biri hakkında sordu. Bunun üzerine İbn Ömer *radıyallahu anhuma* şu âyeti okudu: **"Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."** "Kimi öldürdüğüne bak!"[1347]

İbn Necîh'in rivayet ettiğine göre Kerdem şöyle anlatmıştır: Bir adam İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'ya geldi ve ona bir mümini kasten öldüren kişi hakkında sordu. Şöyle cevap verdi: "Bu kişi ölmeye güç yetirebiliyor mu?", "Hayır." dedi. Dedi ki: "Öldürdüğü kişiyi diriltmeye güç yetirebiliyor mu?", "Hayır." dedi. Dedi ki: "Yeryüzünde bir geçit (kaçacak yer) aramaya güç yetirebiliyor mu?", "Hayır." dedi.

tevbe [kabul olmaya] daha evladır.

İkinci görüş: Tevbesi kabul olmaz. Bu, İbn Abbas, Zeyd bin Sabit, Ebu Hureyre, Abdullah bin Ömer, Ebu Seleme bin Abdurrahman, Ubeyd bin Umeyr, Hasan-ı Basrî, Katâde ve Dahhâk bin Müzâhim radıyallahu anhum'un görüşüdür. Bu görüşlerine şu ayeti delil gösterirler:

"Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir."

Tevbesinin kabul olacağını söyleyenler bu delile cevap olarak bu ayetin tevbe etmeyenlere hamledileceğini veya "eğer Allah azze ve celle onun cezasını illaki verecekse bu şekilde verecektir" manasında olduğunu söylemişlerdir. Şöyle de söylenmiştir: Ayetin manası "Kim bir mümini kasten ve katlini helal görerek öldürürse" şeklindedir buna binaen kişi başkasını öldürmeyi helal gördüğünde kafir olur böylece cehennem ehlinden olur.

İbn Cerîr et-Taberî rahimehullah şöyle der: Bu hususta doğruya en yakın olan görüş, şöyle diyen kimsenin görüşüdür: Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, -eğer [Allah] illaki cezalandıracaksa- içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Ancak Allah azze ve celle affeder ve kendisine ve rasûlüne iman edenlere lütufta bulunur, onları cehennemde ebedi kalmakla cezalandırmaz. Ancak Allah azze ve celle fazlıyla affeder ve onu cehenneme sokmaz. Ya da oraya sokar sonra da rahmetinin fazlıyla daha önce mümin kullarına verdiği sözden dolayı oradan çıkarır; "Ey nefisleri hakkında haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlar." Zümer, 39/53

Bkz. Câmiu'l-Beyân, 5/215-221; İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, 1/549; Fethu'l-Bârî, 8/496; İbn Kudâme, el-Muğnî, 11/443, 444; İbnu'l-Kayyim, Kitâbu't-Tevbe, s.221, 224

[1346] Câmiu'l-Beyân, 5/220

[1347] Bu rivayetin isnadı hasendir.

Kerdem dedi ki: "Bu adam Ebu Hureyre ve İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'ya geldi, ikisi de ona aynı cevabı verdi."[1348]

Ebu İdris şöyle dedi: Muâviye *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim -ki kendisi Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den az hadis rivayette bulunan biriydi- dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«كُلُّ ذَنْبٍ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفِرَهُ،

إِلَّا الرَّجُلُ يَمُوتُ كَافِرًا، وَالرَّجُلُ يَقْتُلُ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا»

"Allah azze ve celle kafir olarak ölen ve bir mümini kasten öldüren kişi dışında her günahı affedebilir."[1349]

[Nifak, Küfür, Şirk Amelleri Ve Bazı Büyük Günahlar]

İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'nın rivayet ettiğine göre Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Biz önceleri şu âyeti okurduk; "Babalarınızdan [onları inkâr ederek] yüz çevirmeyin, bu sizin küfrünüz/nankörlüğünüz olur." Ya da "Babalarınızdan yüz çevirmeniz sizin bir küfrünüzdür."[1350]

[1348] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1349] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Nesâî, 3584; Müsned, 16907

İbn Hacer rahimehullah şöyle demektedir: Selefin cumhuru ve Ehli sünnet'in tamamı; bu ve bu manadaki hadisleri tehdide yormuşlar ve katilin tevbesini diğer insanların tevbesi gibi sahih görmüşlerdir... Bu konudaki delillerden biri de doksan dokuz kişi öldüren İsrailoğulları'ndaki adamın hadisidir. Bu kişi daha sonra yüzüncü kişiye (rahip) gelir ve [rahip] ona "Tevben yok" der bunun üzerine onu da öldürür ve yüze tamamlar. Sonra bir başkası gelir ve şöyle der: Senle tevbe arasına ne girebilir ki?... Bu husus, bu ümmetten olmayan öncekilerden biri için sabit olunca bu ümmeti için [sahih] olması daha evladır. Zira Allah azze ve celle öncekilerin üstünde olan yükleri onlardan (bu ümmetten) hafifletmiştir. Fethu'l-Bârî, 8/496

[1350] Buhârî, 6830; Müsned, 331, 391.

Manası şudur: Bu ayet tilaveti nesholmuş, hükmü baki kalmış ayetlerdendir. Çünkü bu konuda birçok sahih hadis varid olmuştur:

Ebu Hureyre radıyallahu anhu'nun rivayet ettiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Kim babasından yüz çevirirse kafir olur." Buhârî, 6768;

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَتَى حَائِضًا، أَوْ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا،

أَوْ كَاهِنًا، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Kim hayızlıya yanaşırsa veya kadına arkadan gelirse ya da kahinlere [tasdikle] giderse hiç şüphesiz Allah azze ve celle'nin Muhammed'e indirdiğini inkâr etmiş olur."[1351]

Ebu Ma'mer'in rivayet ettiğine göre Ebu Bekir es-Sıddık *radıyallahu anhu* dedi ki: Bilinmeyen bir soya kendini nispet etmek Allah'a karşı küfürdür, [sabitliği] zayıf olsa da bir nesebi inkâr etmek Allah'a karşı küfürdür.[1352]

Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle rivayet etmiştir:

«مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَسَكِرَ مِنْهَا لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً»

"Kim şarap içer de bu şaraptan sarhoş olursa, onun kırk gece namazı kabul olmaz."[1353]

Zübeyd el-Eyâmî'nin rivayet ettiğine göre Hayseme şöyle demiştir: "Ben Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma*'nın yanındaydım, benimle onun arasında hiç kimse yoktu. Şaraptan bahsettiler, bir adam sanki şarap içmeyi hafife aldı ve 'Büyük günahlardan değildir.' dedi. Bunun üzerine Abdullah *radıyallahu anhuma* dedi ki: 'Vallahi şarap içerek sabahlayan kimse yoktur ki akşamlayana kadar müşrik olarak kalmış olmasın."[1354]

Müslim, 62; Müsned, 10813

[1351] Ebu Davud, 3904; Tirmizî, 135; İbn Mâce, 639; Dârimî, 1176; Müsned, 9290, 10167. Hadis sahihtir.

[1352] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Dârimî, 2903, 2905

[1353] İbn Mâce, 3377; Nesâî, 5664, 5669, 5670; Dârimî, 2136; Müsned, 6644, 6659, 6773, 6854

[1354] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Zur'a'nın rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "İman, nezihtir.[1355] Şayet kişi zina ederse iman ondan ayrılır, eğer nefsini kınar da geri dönerse iman da ona geri döner."[1356]

Mücahid'in rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* çocuklarına şöyle dedi: "Sizden kim evlenmek isterse onu evlendiririz. Sizden zina eden kimse yoktur ki Allah ondan iman nurunu almış olmasın. [Aldıktan sonra] ona geri vermeyi isterse verir, alıkoymak isterse de alıkoyar."[1357]

Müseyyib bin Râfi' el-Kâhilî'nin rivayet ettiğine göre Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "İçki tiryakisi, Lât[1358] ve Uzza'ya[1359] ibadet eden kimse gibidir."[1360]

Hayseme'nin rivayet ettiğine göer Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Kim sabah şarap içerse müşrik olur."[1361]

Muâviye bin Süveyd bin Mukarrin'in rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«أَيُّمَا رَجُلٍ قَالَ لِصَاحِبِهِ: يَا كَافِرُ، بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

"Kim arkadaşına 'Ey kafir!' derse bu söz kıyamet günü ikisinden bi-

---

[1355] Günahlardan uzaktır. Lisânu'l-Arab, 13/549

[1356] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Kitâbu'l-Îmân, s.20 (no:16); eş-Şerîa, s.115; es-Sünne, 1/351 (no:753)

[1357] Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, Kitâbu'l-Îmân, s.39 (no:94); eş-Şerîa, s.14-15

[1358] Lât: Tâif'te olan üzerinde bir ev (puthane) bulunan, beyaz ve nakışlı bir taş olduğu söylenmiştir. Nahle vadisinde bulunan ve Kureyş'in taptığı bir ev olduğu da denmiştir. Denildi ki: Lât kelimesi te harfinin şeddesiyle okunur ve buna göre taptıkları putun sıfatı olur. Demişlerdir ki: Adamın biri hacılar için un öğütürdü (lette), bu adam ölünce onun kabriyle meşgul oldular ve ona tapındılar. Bkz. Câmiu'l-Beyân, 27/58; Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, 4/271; Lisânu'l-Arab, 2/83; en-Nihâye, 4/230

[1359] Uzzâ: Mekke ile Tâif'in arasındaki Nahle vadisinde bulunan, üzerinde bir yapının ve örtülerin bulunduğu bir ağaçtır. Kureyş onu tazim ederdi. Ebu Süfyân'ın Uhud günü dediği gibi: Bizim Uzza'mız var sizin Uzza'nız yok! Bunun üzerine peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah bizim mevlamızdır, sizin mevlanız yoktur" deyin.

Uzza'nın Tâif'te Sakîf kabilesinin tapındığı bir yapı (puthane) olduğu da söylenmiştir.

Bkz. Câmiu'l-Beyân, 27/59; Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, 4/271

[1360] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1361] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

rine döner."[1362]

Ebu Vâil'in rivayet ettiğine göre İbn Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Müslüman biri kardeşine 'Sen düşmanımsın.' dediğinde şüphesiz ikisinden biri İslam'dan çıkmış olur."[1363]

Ebu Nadra'nın rivayet ettiğine göre Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Siz öyle ameller yapıyorsunuz ki, onlar sizin gözünüzde kıldan daha incedir. Biz ise onları Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında helâk edici şeylerden sayardık."[1364]

Abdurrahman Yezîd'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Üç şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa münafık olur;

1-) Konuştuğunda yalan söyler.

2-) Söz verdiğinde sözünden cayar.

3-) Ahit verdiğinde ihanet eder.[1365]

[1362] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Sahih olarak şu kaynaklarda yer almaktadır: Buhârî, 6104; Müslim, 60; Tirmizî, 2637; Muvatta, 2814; Müsned, 4687, 5035, 5077, 5259, 5824, 5914, 5933. Benzer lafızlarla Ebu Davud, 4687; Müsned, 4745, 5260, 6280 [Mütercim]

[1363] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1364] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Benzerleri için bkz. Buhârî, 6492; Müsned, 12604, 14039

[1365] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Heysemî bu lafızla zikretmiş ve şöyle demiştir: İbn Mesud radıyallahu anhu dedi ki: Münafıkları üç şeyle tanıyın; konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez ve ahit verdiğinde ihanet eder. Bunun üzerine Allah azze ve celle bu sözün tasdikini kitabında şöyle indirdi: "Onlardan (münafıklardan) öyle kimseler de vardır ki: "Yemin olsun eğer Allah bize lütfundan verirse, mutlaka sadaka veririz ve mutlaka salihlerden oluruz" diye Allah'a ahd ettiler. Allah, onlara lütfundan verince de onda cimrilik ettiler, yüz çevirenler olarak gerisin geri döndüler." Tevbe, 9/75-76. Heysemî dedi ki: Taberânî bunu Mu'cemu'l-Kebîr'de rivayet etmiştir ve ravileri sahih hadis ravileridir. Mecmau'z-Zevâid, 1/108

Bu hadis Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şu lafızla sahih olmuştur; "Dört şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa katışıksız bir münafık olur. Kimde bunlardan sadece bir özellik bulunursa onda bu özelliği terk edene kadar nifaktan bir haslet bulunmuş olur;

1. Kendisine emanet verildiğinde ihanet eder,

2. Konuştuğunda yalan söyler,

3. Ahit verdiğinde sadakatsizlik eder,

4. Tartıştığında ileri gider, haddi aşar."

Başka bir lafızda ise şöyle geçmektedir: "Münafığın alameti üçtür; konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez ve emanet verildiğinde ihanet eder." Buhârî, 33,

Zeyd bin Vehb'in şöyle anlattı: Münafıklardan bir adam öldü, Huzeyfe bin el-Yemân *radıyallahu anhuma* onun namazını kılmadı. Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anhu* ona şöyle dedi: "Yoksa bu, o topluluktan mı?" "Evet." dedi. Dedi ki: "Allah için [söyle] ben onlardan mıyım?", "Hayır [değilsin]! Senden sonra da asla kimseye [bu konuda] haber/bilgi vermeyeceğim." dedi.[1366]

Eyyûb bize şöyle anlattı: Ebu Kilâbe dedi ki: "Bid'at ehlinin misalini ancak nifakın misali gibi buldum. Allah *azze ve celle* nifakı farklı söz (yalan) ve farklı amel (ihanet) olarak zikretmiştir." Şöyle dedi: "Ancak şu kadarı var ki bunların hepsi sapıklıktır."[1367]

Nuaym bin Ebu Hind'in rivayet ettiğine göre Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Mümin olduğunu söyleyen kişi kafirdir, âlim olduğunu söyleyen cahildir. Cennette olduğunu söyleyen ise cehennemdedir."[1368]

Abdullah bin Ömer *radıyallahu anhuma*'nın rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَثَلُ الْمُنَافِقِ مَثَلُ الشَّاةِ الْعَائِرَةِ بَيْنَ الْغَنَمَيْنِ، تَعِيرُ إِلَى هَذِهِ مَرَّةً، وَإِلَى هَذِهِ مَرَّةً، لَا تَدْرِي أَيَّهُمَا تَتْبَعُ»

2682, 2749, 6095; Müslim, 59; Tirmizî, 2631; Nesâî, 5021; Müsned, 8685, 9158, 10925

Dört özelliğin geçtiği rivayetler için bkz.; Buhârî, 34, 2459, 3178; Müslim, 58; Ebu Davud, 4688; Tirmizî; 2632; Nesâî, 5020; Müsned, 6768, 6864, 6879 [Mütercim]

[1366] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Kenzü'l-Ummâl, 13/344; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 2/364

[1367] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Hilyetu'l-Evliyâ, 2/288

[1368] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Mümin olduğunu söyleyen kişi -daha önce de geçtiği üzere- kendisine cenneti vacip kılmış sayılır. Bunun küfür olması ise ihtilaf götürmeyen, açık meselelerden biridir. Zira bu tavır, Ehl-i kitab'ın tavrıdır (Bakara, 2/111). Öte yandan bu, gaybî bir mesele olduğundan ötürü, ilmi yalnızca Allah azze ve celle'nin katındadır. Kişinin kendine cenneti vacip görmesi bu açıdan da problem teşkil etmektedir. Ömer radıyallahu anhu'nun kendine mümin diyeni kafir, cennetlik olduğunu söylenin de cehennemlik olduğunu söylemesi bu kabilden olsa gerek, Allah en iyisini bilir. Alim olduğunu iddia eden kimseyi cahil sayması ise iddia sahibinin henüz kendi cehaletinin farkına varmış olamamasına bağlanabilir. Zira kişi cahil olduğunu kabul etmediği takdirde ilmin önünü kapatmış olur ve böylelikle cehalet kuyusunda debelenir, durur. Şair ne güzel demiştir:

Kendine alim diyen, nefsine ki zalimdir,

İnsan, kendi cehlini bildiğince alimdir. [Mütercim]

"Münafığın misali iki sürü arasında gidip gelen bir koyun gibidir. Bazen bu sürüye bazen de diğer sürüye gidip gelir, hangisinin peşinden gideceğini bilmez."[1369]

Âmir eş-Şa'bî'nin rivayet ettiğine göre İbn Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Mümine sövmek fasıklık, kellesini almak ise küfürdür."[1370]

Ebu'l-Ahvas'ın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Dikkat kesilin! Müslümanı öldürmek küfürdür. Müslümanın Müslümanı üç günden fazla terk etmesi (küsmesi) helal değildir."[1371]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Müslümana sövmek fasıklık, savaşmak ise küfürdür."***[1372]

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا يُبْغِضُ الْأَنْصَارَ رَجُلٌ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ»

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiç kimse Ensar'a buğzetmez."[1373]

Ebu Hirâş el-Hımyerî dedi ki: Fadâle bin Ubeyd el-Ensarî'yi şöyle derken işittim: "Tıyara[1374] yapması kimi herhangi bir şeyden geri çevirmişse o kimse şirk işlemiştir."[1375]

1369 Müslim, 2784; Nesâî, 5037; Dârimî, 327; Müsned, 4872, 5079, 5359, 5546, 5610, 5790, 6298

1370 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

1371 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Vakıa o ki, bu rivayet iki hadisten müteşekkildir:

Birincisi: "Müslümanla savaşmak küfürdür." [Tahrîci ileride gelecektir]

İkincisi: "Bir Müslümana başka Müslümanı üç gün boyunca terk etmesi (ona küsmesi) helal olmaz." Buhârî, 6076, 6065; Müslim, 2559; Ebu Davud 4910; Tirmizî, 1935; Muvatta, 2639

1372 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1373 Müslim, 77; Müsned, 11300, 11407, 11692, 11885

1374 Tıyara, Arap müşriklerinin cahiliye devrindeki adetlerinden biriydi. Bir kuş uçururlar veya ceylanı salarlar, eğer sağa giderse niyetlendikleri işi yaparlar, sola giderse bunu uğursuzluk kabul eder ve o işten çekilirlerdi. [Mütercim]

1375 Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/354-355 (no:762). Heysemî bunun bir benzerini

İbrahim en-Nahaî'nin rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kim kâhin veya sihirbaza gider de onun dediğini tasdik ederse hiç şüphesiz Allah'ın indirdiğini inkâr etmiş olur."[1376]

Hasan-ı Basrî'nin rivayet ettiğine göre Ali *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kim arrâfa[1377] gider de söylediği şeyde onu tasdik ederse şüphesiz Allah'ın Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e indirdiğini inkâr etmiş olur."[1378]

Şa'bî'nin rivayet ettiğin göre Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Hangi köle efendilerinden kaçarsa muhakkak kafir olur."[1379]

Ebu'l-Buhturî şöyle anlatmaktadır: Huzeyfe *radıyallahu anhu*'ya **"Hahamlarını ve rahiplerini Allah dışında rabler edindiler."**[1380] âyeti hakkında "Onlara kulluk ediyorlar mıydı?" diye soruldu, dedi ki: "Hayır, onlar bir şeyi helal kıldıklarında helal kabulleniyorlar, bir şeyi haram kıldıklarında ise haram kabulleniyorlardı."[1381]

Tarık bin Şihâb'dan rivayet edildiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhuma*'ya şöyle denilmişti: "İsrâiloğulları hiçbir zaman dinini terk etmiş midir?" Dedi ki: "Hayır, onlar ancak bir şeyle emrolunduklarında onu terk ederler, bir şeyden nehyolunduklarında ise onu yaparlardı. Öyle ki kişinin gömleğinden sıyrıldığı gibi dinlerinden sıyrılırlardı."[1382]

Ruveyfi' bin Sabit'ten şöyle zikretmiştir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Tıyara yapması kimi herhangi bir şeyden geri çevirmişse o kimse şirk işlemiştir." Bunu Bezzâr'a nispet etmiştir. Mecmau'z-Zevâid, 5/105

1376 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mecmau'z-Zevâid, 5/118

1377 Gelecekten haber verdiğini söyleyen, kehanette bulunan kimse, kâhin. [Mütercim]

1378 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

1379 Müsned, 19243. Ayrıca Müslim'de (68) şöyle geçmektedir: "Hangi köle efendilerinden kaçarsa onlara geri dönene kadar muhakkak küfür üzere olur."

1380 Tevbe, 9/31

1381 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Câmiu'l-Beyân, 10/114. Tirmizî'de (3095) ise şöyle geçmektedir: Adî bin Hâtim radıyallahu anhu şöyle demektedir: Boynumdan altından bir haç varken Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim, dedi ki: Ey Adî! Bu putu kendinden at! Yine O'nun Berâe (Tevbe) suresinden şu ayeti okuduğunu işittim: "Hahamlarını ve rahiplerini Allah dışında rabler edindiler." Dedi ki: "Onlara kulluk etmiyorlardı ancak onlar için bir şeyi helal kıldıklarında onu helal sayıyor, bir şeyi haram kıldıklarında ise onu haram sayıyorlardı."

1382 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Hilyetu'l-Evliyâ, 1/278-279

Hayseme'nin rivayet ettiğine göre Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki, Şam'a katılmayan hiçbir mümin kalmayacak. İnsanların başına öyle bir zaman gelecek ki, mescidlerde aralarında bir mümin bile olmadan biraraya gelecekler."[1383]

Sıla bin Züfer'in rivayet ettiğine göre Süleyk bin Mishal şöyle dedi: "Biz aramızda konuştuğumuz esnada Huzeyfe *radıyallahu anhuma* yanımıza çıkageldi ve şöyle dedi: 'Siz öyle sözler söylüyorsunuz ki biz onları Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında nifak sayardık."[1384]

Ebu Recâ şöyle demiştir: İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'nın şöyle dediğini işittim: "Kim cemaatten bir karış ayrılırsa cahiliye ölümü üzere ölür."[1385]

Mücahid'in rivayetine göre Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Kişi içki içer de sarhoş olmazsa yedi gün boyunca namazı kabul olmaz. İçip sarhoş olursa kırk gün namazı kabul olmaz. Eğer ölürse kafir olarak ölür, tevbe ederse Allah *azze ve celle*, tevbesini kabul eder. Tekrar yaparsa aynı şey söz konusu olur. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder, tekrar yaparsa aynı şey söz konusu olur. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder." [Ravi dedi ki: "Bilmiyorum, üçüncüsünde mi dördüncüsünde mi şöyle dedi:] 'Eğer tekrar yaparsa cehennemliklerin irinlerinden onu sulaması Allah'ın üzerine hak olur."[1386]

Cundub bin Abdullah *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ، بِغَضَبٍ لِلْعَصَبَةِ، وَيُقَاتِلُ لِلْعَصَبِ، فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ»

"Kim kör bir bayrak altında asabiyet (kavmiyet) için öfkelenerek öldürülür ve kavmi için savaşırsa bu kişinin ölümü cahiliye ölümüdür."[1387]

[1383] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1384] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned, 23262; es-Sünne, 1/355-356 (no:763)

[1385] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1386] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Nesâî, 5670; İbn Mâce, 3377; Dârimî, 2136; Müsned, 6644, 6659, 6773

[1387] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Kaynaklarda sahih olarak da yer almıştır: Müslim, 1848; Nesâî, 4114; İbn Mâce, 3948; Müsned, 7944, 8061, 10333

Vâil bin Rebîa'nın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Yalan yere şahitlik yapmak Allah'a şirk koşmaya denktir." Sonra şu ayeti okudu: **"Pislik olan putlardan kaçının; yalan sözden/şahitlikten kaçının!"**[1388]

Vâil'in rivayet ettiğine göre İbn Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Faiz altmış küsür kapıdır. Şirk de bunun gibidir."[1389]

Abdurrahman bin Ebu Leyla dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ تَعَلَّقَ التَّمَائِمَ، وَعَقَدَ الرُّقَى، فَهُوَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ الشِّرْكِ»

"Kim [nazardan sakınmak için] boncuk[1390] bağlar ve rukye (tılsım)[1391] takarsa şirkten bir şube üzere olur."[1392]

Safiyye'nin rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden birinin rivayet ettiğine göre O şöyle demiştir:

«مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا»

[1388] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ayet: Hacc, 22/30

[1389] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1390] Araplar bunu evlatlarına takarlar, iddialarınca bu boncukla gözden, nazardan sakınırlardı. İslam bunu iptal etti ve hükmünü kaldırdı.

[1391] Bu iki türlüdür: Haram ve caiz olan kısım;

Haram olan kısım: Arapça olmayan, Allah'ın kitabında geçen O'nun isimleri, sıfatları ve kelamı olmayan kısımdır veya kişinin kendisiyle Allah'tan başkasına dua ettiği şeydir ve bu rukyenin kesinlikle fayda vereceğine inanması, rukyeye itimad etmesidir ki bu şirk diye sıfatlandırılan kısımdır.

Caiz olan kısım: Kur'an'la, Allah'ın isimleriyle, sıfatlarıyla, O'na dua etmekle, ortağı olmayan tek olana sığınmakla olan kısımdır. Bu ise şirk değil aksine emrolunmuştur ve Rabbânî bir tıptır.

Bkz. en-Nihâye, 2/255; Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd, s.165-166

[1392] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Uzun hali ve sahih bir senetle kaynaklarda yer almaktadır: İbn Mâce, 3530; Ebu Davud, 3883; Müsned, 3615

"Kim arrâfa veya kâhine gelir de onun dediğini tasdik ederse kırk gün namazı kabul olmaz."[1393]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«اثْنَتَانِ هُمَا بِالنَّاسِ كُفْرٌ: نِيَاحَةٌ عَلَى الْمَيِّتِ، وَطَعْنٌ فِي النَّسَبِ»

"İnsanlarda iki şey vardır ki bunlar küfürdür; ölü için dövünmek ve nesebe sövmek."[1394]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ»

"Tıyara şirktir! Tıyara şirktir! Ancak Allah onu tevekkül ile gidermiştir."[1395]

Urve bin Âmir el-Kureşî'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında tıyaradan bahsedildi, o da şöyle buyurdu:

أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ، وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ ذَلِكَ مَا يَكْرَهُ، فَلْيَقُلِ: اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ

"Tıyaranın en güzeli iyimserliktir ancak o da Müslümandan bir şeyi def etmez. Sizden birisi bundan hoşuna gitmeyen bir durum gördüğünde şöyle desin: Allah'ım! Senden başkası iyilikleri getiremez, senden başkası kötülükleri def edemez. Senden başka kimsede güç ve kuvvet yoktur."[1396]

[1393] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Yakın lafızlarla: Müslim, 2230; Müsned, 16638, 23222. Müellif rahimehullah'ın zikrettiği kahinlere gidip onları tasdik etmekten nehyedilmenin sebebi, onları tasdik etmenin gaybı bilmeyi onlara nispet etme anlamı taşımasıdır. Gaybı bilmek ise Rabb teâlâ'nın özelliklerindendir. [Mütercim]

[1394] Müslim, 67; Müsned, 8905, 9574, 9690, 10434,

[1395] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, 3910; Tirmizî, 1614İbn Mâce, 3538; Müsned, 3687, 4171, 4194 .

[1396] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Davud, 3919

Ziyâd bin Meryem şöyle anlatmaktadır: "Sa'd bin Malik[1397], Müslümanların ordularından birinin başındaydı. Birden sağdan sola doğru giden bir ceylan geçti önlerinden. Arkadaşlarından bir adam ona gelip dedi ki: 'Ey emir! Geri dön!' Sa'd ona şöyle cevap verdi: 'Neyden ötürü tıyara yaptın? Yöneldiği zaman boynuzundan mı yoksa arkasını döndüğü zaman kuyruğundan mı? Git! Şüphesiz tıyara şirktir."[1398]

Said bin Ubeyde şöyle anlatmaktadır: İbn Ömer *radıyallahu anhuma* ile beraber bir halkadaydım. Başka bir halkada bulunan bir adamın "Babama yemin olsun ki, hayır!" dediğini işitti. İbn Ömer *radıyallahu anhuma* o kişiye taş attı "Şüphesiz bu önceden Ömer'in yeminiydi, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* onu bundan nehyetti." dedi ve şöyle ekledi: "Bu şirktir."[1399]

Ebu'd-Duhâ'nın rivayet ettiğine göre Mesrûk şöyle anlatmıştır: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'ya "(السُّحْت) Suht"[1400] kelimesi soruldu, dedi ki: "Rüşvettir.", "Hükümde mi?" denildi, "[Hayır] o, küfürdür." dedi ve sonra da şu âyeti okudu: **"Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar kafilerin ta kendileridir."**[1401]

Mesrûk şöyle anlatmaktadır: Adamın biri Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'ya "(السُّحْت) Suht" kelimesini sordu, o da "rüşvet" olduğunu söyledi. Bunun üzerine adam dedi ki: "Hükümde rüşvet mi yani?" İbn Mesud *radıyallahu anhu* "Hayır!" dedi ve şu âyetleri okudu: **"Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar kafilerin ta kendileridir."**[1402] **"Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar zalim-**

[1397] Sa'd bin Ebu Vakkâs radıyallahu anhu.

[1398] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/361 (no:777)

Tıyaranın şirkten kabul edilmesinin sebebi şudur: İnsanlar gereğince amel ettikleri takdirde tıyara yapmanın kendileri için fayda celp ettiğini veya zararı def ettiğine inanıyorlardı. Sanki onlar bu konuda tıyarayı Allah azze ve celle ile beraber ortak etmişlerdi. en-Nihâye, 3/152

[1399] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 5222. Bu yemin şirktir, çünkü Allah azze ve celle'den başkası adına yemin etmektir. Allah'tan başkasına yemin etmek de şirktir.

[1400] "Onlar, yalanı çokça dinleyen ve haramı/rüşveti (suht) çokça yiyenlerdir." Mâide, 5/42. Bu ayette yer alan ve bizim haram/rüşvet diye meal verdiğimiz "suht" kelimesini sormaktadırlar. [Mütercim]

[1401] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Câmiu'l-Beyân, 6/240. Ayet: Mâide, 5/44

[1402] Mâide, 5/44

lerin tâ kendileridir."[1403] "Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar fasıkların tâ kendileridir."[1404]

Zekeriyya bize şöyle anlattı: Âmir eş-Şa'bî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu âyet, Müslümanların içindeki kafirler, Yahudiler içindeki zalimler ve Hristiyanlar içindeki fasıklar hakkında inmiştir."[1405]

İbn Cüreyc'in Atâ *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Küfür bildiğiniz küfür değil, zulüm bildiğiniz zulüm değil ve fasıklık bildiğiniz fasıklık değildir."[1406]

Said el-Mekkî'nin rivayet ettiğine göre Tâvus *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu, dinden çıkaran küfür değildir."[1407]

Tâvus'un rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Bu sizin bildiğiniz/görüş olarak tuttuğunuz küfür değildir." Süfyân *rahimehullah* dedi ki: "Yani, dinden çıkaran küfür değildir; **Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar kafirlerin tâ kendileridir."**[1408]

Habîb bin Süleym dedi ki: Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Bu ayet Ehl-i kitap hakkında inmiştir. Onlar Allah *azze ve celle*'nin ahkamının tümünü terk etmişlerdir."[1409]

İbn Tâvus'un babasından rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'ya eşine arkasından yaklaşan kişi hakkında soruldu, dedi ki: "Bu adam bana küfür hakkında soruyor."[1410]

Ukbe bin Vessâc'ın rivayet ettiğine göre Ebu'd-Derdâ *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bunu[1411] kafirden başka kim yapar?"[1412]

[1403] Mâide, 5/45

[1404] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Câmiu'l-Beyân, 6/240. Ayet: Mâide, 5/47

[1405] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Câmiu'l-Beyân, 6/255

[1406] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Câmiu'l-Beyân, 6/256

[1407] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Câmiu'l-Beyân, 6/256

[1408] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1409] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1410] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1411] Buradan maksat hayızlıya yaklaşmak, kadına arkadan yaklaşmak ve kâhine gidip onu tasdik etmektir, Allah en iyisini bilir.

[1412] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Mücahid'in rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kim kadınlara ve adamlara arkadan yanaşırsa şüphesiz kafir olur."[1413]

Amr bin Katâde Tâvus *rahimehullah*'a bu konuda sordu. Dedi ki: "Bu, küfürdür. Lut kavminin başlangıcı nasıldır bilir misin? Önceleri erkek kadınlarla bu işi yapardı, sonra da erkekler erkeklerle yapmaya başladı."[1414]

İbrahim bin Ebu Bekir'in anlattığına göre adamın biri Tâvus *rahimehullah*'a bu konu (livata) hakkında sordu, o da şöyle dedi: "Bu adam bana küfür olan bir şey hakkında soruyor."[1415]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Kur'an hakkında mirâ yapmak[1416] (tartışmak) küfürdür."[1417]

Büsr bin Said dedi ki: "Ebu Cüheym'in bana haber ettiğine göre iki adam Kur'an'dan bir ayet hakkında ihtilaf ettiler, biri 'Ben bunu (okuma şeklini) Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aldım.' dedi; diğeri de 'Ben bunu Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aldım.' dedi. Bunun üzerine her ikisi de Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu âyet hakkında sordu, O da şöyle buyurdu:

«إِنَّ الْقُرْآنَ يُقْرَأُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ، فَلَا تُمَارُوا فِي الْقُرْآنِ، فَإِنَّ مِرَاءً فِيهِ كُفْرٌ»

"Şüphesiz Kur'an yedi harf/tarz üzere okunur, Kur'an hakkında tartışmaya girmeyin! Zira Kur'an hakkında tartışmak küfürdür."[1418]

[1413] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1414] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1415] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1416] Mirâ: Manasının şüphe olduğu söylenmiştir. Ayette geçtiği üzere: "Bundan şüpheniz olmasın." [Hûd, 11/17] Ayetteki "مِرْيَة" (mirye) kelimesi şüphe manasındadır. Başka bir görüşe göre müşkil bir mesele hakkında cidaldir, tartışmadır. Hattâbî, Meâlimu's-Sünen, 4/50 (no:1572) Ebu Davud, 4603 rakamlı hadisin şerhi.

[1417] Bu rivayetin isnadı hasendir. Sahih olarak şu kaynaklarda geçmektedir: Ebu Davud, 4603; Müsned, 7508, 7848, 7989, 9479 (Müsned'de toplam 9 yerde bu manada rivayet bulunmaktadır.) [Mütercim]

[1418] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Müsned, 4/169, 170

Mücahid *rahimehullah* şöyle anlatmaktadır: Bir süre İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'ya görünmedim, [Medine'ye] gelince onun yanına gittim, bana dedi ki: "İnsanların senden sonra küfre girdiklerini haber aldın mı?" Bununla bazılarının bazısıyla savaşmasını kastediyordu.[1419]

Huzeyfe'nin kardeşi Abdülaziz'in bana anlattığına göre Huzeyfe bin el-Yemân *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Dininizden kaybettiğiniz ilk şey huşu, kaybettiğiniz son şey ise namaz olacak. Kadınlar hayızlı iken namaz kılacak. İslam'ın bağları teker teker bozulacak. Sizden öncekilerin yolunu adım adım takip edeceksiniz. Onların yolundan şaşmayacaksınız onlar da sizi ıskalamayacak (peşinden sürükleyecek), tâ ki birçok fırka arasından iki fırka kalacak. Biri diğerine diyecek ki: 'Beş vakit namazın durumu da nedir böyle? Bizden öncekiler bu konuda sapıtmıştır. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namazı dosdoğru kıl.'**[1420] İki veya üç namaz dışında namaz kılmayın. Diğer fırka ise 'Biz, Allah'a, meleklerin imanıyla iman edenleriz, aramızda ne kafir vardır ne de münafık.' der. Bunları (her iki fırkayı da) Deccâl ile beraber haşretmesi Allah *azze ve celle*'nin üzerine bir haktır."[1421]

Ebu Necîh'in rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

«مَنْ كَانَ مُوسِرًا لِأَنْ يَنْكِحَ، فَلَمْ يَنْكِحْ، فَلَيْسَ مِنَّا»

"Kim evlenecek kadar durumu yerinde olup da evlenmezse bizden değildir."[1422]

Buhârî'de geçtiğine göre Ömer bin Hattâb radıyallahu anhu, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle rivayet etmiştir: "...Hiç şüphesiz bu Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir. Ondan kolayınıza gelene okuyun." Bu rivayette "Kur'an hakkında tartışmayın" ibaresi yoktur. Bkz. Buhârî, 2419, 4992, 5041, 6936, 7550; Müslim, 818; Ebu Davud, 1475; Tirmizî, 2943; Nesâî, 936, 937, 938; Muvatta, 540; Müsned, 158, 277, 296

[1419] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1420] Hûd, 11/114

[1421] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ahmed bin Hanbel, Kitâbu'z-Zühd, s.224; Taberî, Tehzîbu'l-Âsâr, 2/190; Hilyetu'l-Evliyâ, 1/281

[1422] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Davud, el-Merâsîl, 202; Dûlâbî, el-Künâ ve'l-İslâm, 491; Taberânî, 22/366 (no:920). Bir benzeri için bkz. Dârimî, 2210

Rebî bin Enes ve Humeyd'in rivayet ettiğine göre Enes bin Malik *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yağmalamadan nehyetmiş ve şöyle demiştir:

«مَنِ انْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا»

"Yağmalama yapan bizden değildir."[1423]

Amr bin Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرِنَا، وَيَرْحَمْ صَغِيرَنَا»

"Büyüğümüzün hakkını bilmeyen ve küçüğümüze merhamet etmeyen bizden değildir."[1424]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* şöyle anlatmaktadır: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gıda satan bir adama uğradı ve ona "Nasıl satıyorsun?" diye sordu, adam da ona anlattı. Daha sonra "Elini oraya (gıdanın bulunduğu kaba) daldır." diye vahyedildi. Elini oraya daldırdı birden yiyeceğin ıslak olduğunu fark etti. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bizi aldatan bizden değildir."***[1425]

Ubeyd bin Umeyr dedi ki: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ حَلَقَ»

"[Musibet esnasında] tıraş olan bizden değildir."[1426]

[1423] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Sahih olarak şu kaynaklarda geçmektedir: Tirmizî, 1123, 1601; İbn Mâce, 3937; Nesâî, 3335, 3590; Müsned, 12422, 12598, 13032, 19929, 19946, 19987, 20003

[1424] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Sahih olarak şu kaynaklarda geçmektedir: Ebu Davud, 4943; Tirmizî, 1920; Müsned, 6733, 6935, 6937, 7073

[1425] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Sahih olarak şu kaynaklarda geçmektedir: Müslim, 102; Ebu Davud, 3452; Tirmizî, 1315; İbn Mâce, 2224; Müsned, 7292

[1426] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/356-357 (no:765). Ayrıca Nebî sallallahu aleyhi

Zeyd bin Erkam *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَارِبِهِ، فَلَيْسَ مِنَّا»

"Kim bıyığından almazsa (kesmezse) bizden değildir."[1427]

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ»

"[Ölünün ardından] yanaklara vuran, yakaları yırtan ve cahiliye davası güden[1428] ***bizden değildir."***[1429]

Hasan bin Muhammed'in rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَلَيْسَ مِنَّا»

"Kim Allah azze ve celle'den başkası adına yemin ederse bizden değildir."[1430]

---

ve sellem'den şu hadis sabit olmuştur: "Ben [musibet esnasında] vaveyla çeken, saçını tıraş eden ve üstünü başını parçalayan kimselerden beriyim." Müslim, 104; Nesâî, 1863; İbn Mâce, 1586. Benzerleri için bkz. Buhârî, 1296; Müsned, 19539, 19540, 19547, 19616, 19617, 19729. Bir başka rivayette "[Musibet esnasında] saçını tıraş eden, vaveyla çeken ve üstünü başını parçalayan kimse bizden değildir." Ebu Davud, 3130; Nesâî, 1861, 1865, 1866; Müsned, 19535, 19690. Mezkûr kişilere lanet ettiği rivayeti de mevcuttur: Müsned, 19626. [Mütercim]

[1427] Tirmizî, 2761; Nesâî, 13, 5047; Müsned, 19263, 19273. Hadis sahihtir.

[1428] Buraya "cahiliye işlerine çağıran" veya "cahiliye devrindeki gibi davranan bizden değildir" gibi anlamlar veren de olmuştur. [Mütercim]

[1429] Buhârî, 1294, 1297, 1298, 3519; Müslim, 103; Tirmizî, 999; Nesâî, 1860, 1862, 1864; İbn Mâce, 1584; Müsned, 3658, 4111, 4215, 4361, 4430

[1430] Bu rivayetin isnadı zayıftır, çünkü mürseldir. Kaynaklarda böyle bir rivayete rastlamadım.

Abdullah bin Büreyde'nin babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ، وَمَنْ خَبَّبَ عَلَى امْرِئٍ زَوْجَتَهُ أَوْ مَمْلُوكَهُ، فَلَيْسَ مِنَّا»

"Emanet adına yemin eden ve kişinin eşini veya cariyesini ayartan bizden değildir."[1431]

İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* veda haccında şöyle buyurmuştur:

«لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ»

"Benden sonra bir kısmının diğerlerinin boyunlarını vurduğu kafirler olarak [dinden] dönmeyin!"[1432]

Kays bize şöyle anlattı: Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Yalandan sakının! Zira yalan imandan sırt çevirir."[1433]

Ebu Zura bin Amr bin Cerîr'in, Cerîr *radıyallahu anhu*'dan tahdis ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* veda haccında Cerîr'e "İnsanları sustur." dedikten sonra şöyle buyurmuştur:

"Benden sonra bir kısmının diğerlerinin boyunlarını vurduğu kafirler olarak [dinden] dönmeyin!"[1434]

Abdullah bin Dînâr dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'nın Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şöyle anlattığını işittim:

إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ: يَا كَافِرُ، فَقَدْ بَاءَ بِهِ أَحَدُهُمَا،

إِنْ كَانَ كَمَا قَالَ، وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَى الْآخَرِ

[1431] Müsned, 22980. Ebu Davud'da (3253) "Emanet adına yemin eden bizden değildir" şeklinde rivayet edilmiştir. Hadis sahihtir.

[1432] Buhârî, 1739, 6869, 7079; Tirmizî, 2193; Müsned, 2036

[1433] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1434] Buhârî, 121, 4405, 7080; Müslim, 65; Nesâî, 4131, 4132; İbn Mâce, 1942; Dârimî, 1962; Müsned, 19167, 19217, 19259

"Kişi kardeşine 'Ey kafir!' dediği zaman, şüphesiz bu söz ikisinden birine döner. Eğer dediği gibi [kafir] ise [sorun yok] ancak değilse diğerine döner."[1435]

Ebu'l-Mühezzim dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini işittim: "Cennette kardeşine 'Ey kafir!' diyen iki adam (yani söyleyen ve işiten) bir araya gelmez."[1436]

Kays'ın Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Kişi dostuna 'Sen benim düşmanımsın!' dediğinde şüphesiz ikisinden biri İslam'dan çıkmış olur." Kays dedi ki: "Ebu Cuheyfe bana Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediğini anlattı: 'Ancak tevbe eden müstesna." [1437]

Kurdûs'ün dediğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Şirk, karıncanın kıpırtısından daha gizlidir."[1438]

Mesrûk, Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan şunu rivayet etmiştir: "Faiz yetmiş küsür kapıdır (çeşittir). Şirk de bunun gibidir."[1439]

İbrahim'in rivayet ettiğine göre Ebu Ubeyde şöyle anlatmaktadır: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* eşinin yanına girdi, göğsüne dokunduğu sırada boynunda [daha önceden] bağladığı bir ip olduğunu fark etti, bunun üzerine "Bu da nedir?" dedi, eşi de "Sıtmadan dolayı bana rukye yapılan bir şeydir (muskadır)." dedi. Onu çekip aldı ve şöyle dedi: "Şüphesiz Abdullah'ın ailesi şirkten uzak olarak sabahladı."[1440]

Ebu Zabyân şöyle anlatmaktadır: Huzeyfe *radıyallahu anhu* Abs kabilesinden bir adamı ziyaret etmek için yanına girdi, pazusuna dokundu birden orada bir ip olduğunu anladı ve "Bu da nedir?" dedi. Dedi ki: "Be-

---

[1435] Buhârî 6104; Müslim, 60; Ebu Davud, 4687; Tirmizî, 2637; Muvatta, 2814; Müsned, 4687, 4745, 5824

[1436] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1437] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1438] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Müsned'de (19606) bu söz zayıf bir senetle Ebu Musa el-Eşarî radıyallahu anhu'dan merfû' olarak rivayet edilmiştir.

[1439] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/366 (no:791). İbn Mâce (2275) "Faiz yetmiş küsür kapıdır (çeşittir)" kısmını sahih bir senetle Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e dayandırarak (merfû') aktarmıştır.

[1440] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bkz. sahih senetle rivayet edenler: İbn Mâce, 3530; Müsned, 3615.

nim için rukye yapılan bir şeydir (muska, tılsım vb.)." Bunun üzerine onu kopardı ve "Eğer bu üzerindeyken ölseydin, namazını kılmazdım." dedi.[1441]

Ebu'l-Hasan[1442] şöyle anlatmaktadır: Ebu'l-Hasan (yani Ali bin Ebu Talib *radıyallahu anhu*) şöyle demektedir: "Bu muskalar ve tılsımlardan birçoğu Allah *azze ve celle*'ye şirk koşmaktır. Onlardan sakının!"[1443]

Hübeyre bin Yerîm'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kim kâhine veya sihirbaza ya da arrâfa gider ve söylediğini tasdik ederse şüphesiz Allah *azze ve celle*'nin Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e indirdiğini inkâr etmiş olur."[1444]

Ebu Ubeyde'nin kardeşi Sîrîn'in anlattığına göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Muskalar, tılsım ve sihir şirktir."[1445]

Ebu Vâil dedi ki: Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Bir adam diğerine 'Sen benim için düşmansın.' dediğinde şüphesiz ikisinden biri İslam'ı inkâr etmiş olur."[1446]

Urve bin Zübeyir bin Avvâm'ın rivayet ettiğine göre Ömer *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kişinin namazı ve orucu seni aldatmasın, dileyen oruç tutabilir. Dikkat edin! Emaneti olmayanın dini yoktur."[1447]

Abdullah bin Büreyde'nin babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

مَنْ حَلَفَ أَنَّهُ بَرِيءٌ مِنَ الْإِسْلَامِ، فَإِنْ كَانَ كَاذِبًا، فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَإِنْ كَانَ صَادِقًا، فَلَنْ يَرْجِعَ إِلَى الْإِسْلَامِ سَالِمًا

"Kim İslam'dan beri olduğuna dair yemin ederse, eğer yalancıysa dediği gibidir. Eğer doğru söylüyorsa İslam'a asla salim olarak dönemez."[1448]

[1441] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1442] Muhtemel ki bu, Hasan-ı Basrî'dir.

[1443] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1444] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1445] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/365 (no:790)

[1446] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1447] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Şeybe, Urve'nin babasından rivayeti olarak zikretmiş, Ömer radıyallahu anhu'nun zikri geçmemiştir. Bkz. el-Îmân, s.20 (no:13)

[1448] Ebu Davud, 3258; Nesâî, 3772; İbn Mâce, 2100; Müsned, 23006, 23010. Hadis sahihtir.

Ebu'l-Ahvas'ın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Zekâtı terk eden, Müslüman değildir."[1449]

Ebu'l-Ahvas'ın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kim namazı kılar ancak zekâtı vermezse, onun namazı yoktur."[1450]

Habîb bin Şehid'in rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Bu topluluk bazı amellerin diğer amelleri bozduğunu düşünmüyor. Oysa ki Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Seslerinizi Peygamber'in sesinin üzerine yükseltmeyin! Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi Peygamberle de yüksek sesle konuşmayın. Yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider."**[1451]

Muhammed bin Sîrîn dedi ki: Abdullah bin Utbe, acem elbiselerinden bir şey yapan bir adam gördü ve şöyle dedi: "Kişi farkında olmadan Yahudi veya Hristiyan olmaktan sakınsın!"[1452]

Ya'lâ bin Atâ dedi ki: Nâfi' bin Asım'ın şunu anlatırken işittim, Abdullah bin Amr şöyle demiştir: "Hazîratu'l-Kuds'a (cennete)[1453] kibirli, başa kakan ve isyankâr kimse giremez."[1454]

Abdullah bin Amr'ın rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَّانٌ، وَلَا عَاقٌّ، وَلَا مُدْمِنٌ»

[1449] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/373 (no:812)

[1450] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/373 (no:313)

[1451] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ayet: Hucurât, 49/2

[1452] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Manası şudur: Müslüman, gayri Müslimlere giyim kuşam ve diğer şeylerde benzemekten sakınsın.

[1453] Hattâbî rahimehullah, Şe'nu'd-Duâ kitabında el-Kuddûs ismini izah ederken şöyle demektedir: "Cennete de dünyanın afetlerinden temiz olduğu için [temizlik çiti/korusu manasına gelen] "hazîratu'l-kuds [حَظِيرَةُ القُدْسِ] denilir." [Mütercim]

[1454] Bu rivayetin isnadı hasendir.

İmam Ahmed'in Enes bin Malik radıyallahu anhu'dan merfû' olarak rivayet ettiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hâitu'l-Kuds'a (mukaddes bahçeye/cennete) şarap tiryakisi, ana babasına karşı isyankâr olan ve verdiklerinde başa kakan kişi giremez." Müsned, 13360. Hadis hasendir.

"Başa kakan, isyan eden ve tiryaki (şarap tiryakisi) olan kişi cennete giremez."[1455]

Mücahid Ebu'l-Haccâc'ın rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يَجِدُونَ رِيحَ الْجَنَّةِ، وَإِنَّ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِ مِئَةِ سَنَةٍ: الْعَاقُّ لِوَالِدِهِ، وَمُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَالْبَخِيلُ الْمَنَّانُ

"Üç kişi vardır ki, cennetin kokusunu bulamazlar. Oysa onun kokusu beş yüz senelik yürüme mesafesinden alınır; [bunlar] babasına isyan eden, şarap tiryakisi olan ve başa kakan cimri kişidir."[1456]

Ebu Salih es-Semmân dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: "Kim, mesanesinde yedi damla şarap varken gecelerse kırk gece namazı kabul olmaz." Ebu Salih dedi ki: "Biz bunu büyük (abartı) kabul ettik ve ben İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'ya gelip bunu ona anlattım, dedi ki: 'Ebu Hureyre doğru demiş. Eğer kırk gün içerisinde ölürse Allah'ı inkâr eden biri olarak ölür.' Bunu da büyük bir söz olarak gördük. Daha sonra bize Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'ya bunun sorulduğu ve onun da şöyle cevap verdiği ulaştı: 'Evet. Kim onu içer de mesanesinde ondan yedi damla var iken ölürse kırk gece namazı kabul olmaz. Kim de doyana kadar onu içerse sonra karnında o varken ölür de Allah *azze ve celle*'ye tevbe etmezse Allah ile puta tapan biri gibi karşılaşır."[1457]

Hassân bin Ebu Vecze'nin babasından rivayet ettiğine göre Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Zina etmem bana şarap içmemden daha sevimlidir. Zira sarhoş olan namazı terk eder, kim de namazı terk ederse onun dini yoktur."[1458]

Musab bin Sa'd babası Sa'd bin Ebu Vakkâs *radıyallahu anhu*'dan şöyle anlatmaktadır: "Şüphesiz Müslüman her tabiat üzere yaratılabilir/olabilir, ancak ihanet ve yalan hariç!"[1459]

[1455] Nesâî, 5672; Dârimî, 2139; Müsned, 6882, 6892. Hadis sahihtir.

[1456] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1457] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1458] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1459] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam Ahmed merfû' olarak rivayet etmiştir. Müsned, 5/252

Malik bin el-Hâris'in rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Mümin ihanet ve yalan haricinde her özellik üzere yaratılabilir."[1460]

Şerîk'in bize anlattığına göre Muğîre şöyle demiştir: "İbrahim et-Teymî, İbrahim en-Nahaî *rahimehullah*'a uğradı, ona selam verdi, ancak onun selamını almadı."[1461]

Ebu'l-Cehhâf'ın dediğine göre Said bin Cübeyr *rahimehullah* Zerr'e şöyle demiştir: "Ey Zerr! Ne oluyor da seni her gün din yenilerken görüyorum."[1462]

Ebu'l-Muhtâr şöyle anlatmaktadır: Zerr, Said bin Cübeyr *rahimehullah*'ı Ebu'l-Buhturî et-Tâî'ye şikâyet etti, dedi ki: "Ona uğradım ve selam verdim, selamımı almadı." Bunun üzerine Ebu'l-Buhturî, Said bin Cübeyr *rahimehullah*'a bunu söyleyince o da şöyle cevap verdi: "Bu adam her gün din yeniliyor. Hayır! Vallahi, onla ebediyen konuşmam."[1463]

Şa'bî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Heva (bid'at) ehlinin bu ismi alma sebebi, cehenneme doğru düşmeleridir."[1464]

İbn Avn rivayet ettiğine göre İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Hiçbir şey o topluluk (ashap) için biriktirilip size gizli bırakılmadı ki, onlar sizden üstün olsun."[1465]

Yunus bize şöyle anlattı: Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle derdi: "En şerli hastalık, kalbi karıştırandır." Hevâyı/bid'ati kastediyordu.[1466]

Tarık bin Şihâb'ın rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Adamın biri diğerine gelir. Ne karşısındaki için ne de kendisi için bir fayda ve zarara malik değildir. O kişiye 'Sen şöylesin,

---

[1460] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1461] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/327 (no:672)

[1462] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Age, 1/328 (no:673)

[1463] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Age, 1/328 (no:674)

[1464] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Age, /328 (no:675)

Hevâ (هوى) kelimesi; hızlanmak, sevmek, âşık olmak ve daha birçok manalara gelen bir kelimedir. Bir manası da yukarıdan aşağıya doğru düşmektir (Bkz. Mu'cemu'l-Vasît, (هوى) maddesi) Şa'bî rahimehullah'ın kastettiği mana da budur. [Mütercim]

[1465] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1466] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

sen böylesin.' diye yemin eder. Belki de ondan, kendisine yetmeyen bir şey alır ve geri döner. Dininden ise hiçbir şey kalmamıştır." Sonra Abdullah *radıyallahu anhu* şu âyeti okudu: **"Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Bilakis Allah, dilediğini temize çıkarır. Onlara kıl kadar zulmedilmez. Bak Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar? Apaçık bir günah olarak bu yeter."**[1467]

Ebu'l-Esved şöyle anlatmaktadır: Ebu Zerr *radıyallahu anhu* Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle dediğini işitmiştir:

«لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفِسْقِ،

وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ، إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ، إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ»

"Bir adam diğerini fasıklıkla ve küfürle itham etmez ki, -eğer karşısındaki öyle değilse- bu itham ancak kendisine dönmüş olmasın."[1468]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle anlatmaktadır: Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Şu beldelere bir adam göndermeyi istemişimdir. Ciddiyet (ya da imkân) sahibi olup da haccetmeyen her adama baksınlar da onlara cizye (vergi) koysunlar. Onlar Müslüman değil, onlar Müslüman değil!"[1469]

Said bin Cübeyr bize şöyle anlattı: Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* dedi ki: "Eğer insanlar tümüyle haccı terk etselerdi tıpkı namaz ve zekât üzere onlarla savaştığımız gibi bunun üzerine de onlarla savaşırdık."[1470]

Dahhâk bin Arzem dedi ki: Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Kim durumu iyi olduğu halde haccetmezse, isterse Yahudi olarak ölsün, ister Hristiyan olarak!"[1471]

[1467] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ayet: Nisâ, 4/49-50

[1468] Daha önce geçmişti.

[1469] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1470] Bu rivayetin isnadı kopuktur, dolayısıyla zayıftır.

[1471] Bu rivayetin isnadı zayıftır.
Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den bu manada hadis varid olmuştur: "Kim kendisini Allah'ın evine ulaştıran azığa ve bineğe sahip olur da haccetmezse Yahudi veya Hristiyan olarak ölmesinde bir beis yoktur." Tirmizî, 812. Hadis zayıftır.

İbrahim en-Nahaî'nin Esved bin Hilâl *rahimehullah*'dan rivayet ettiğine göre o, adına "Miklâs" denen kölelerinden birine şöyle demiştir: "Eğer haccetmeden ölürsen namazını kılmam."[1472]

Ebu'l-Muallâ'nın rivayet ettiğine göre Said bin Cübeyr rahimehullah şöyle demiştir: "Eğer durumu iyi olduğu hâlde haccetmeyen bir komşum ölürse namazını kılmam."[1473]

Mücahid bin er-Rûmî şöyle demiştir: Said bin Cübeyr, Abdurrahman bin Ebu Leyla ve İbn Ma'kil *rahimehumullah*'a durumu iyi olduğu hâlde haccetmeden ölen kimse hakkında sordum. İbn Ebu Leyla *rahimehullah* dedi ki: "Eğer velisi onun yerine haccederse onun için [affedilmesini] umarım." Said bin Cübeyr *rahimehullah* "Cehennem, cehennem!" dedi, Abdullah bin Ma'kil *rahimehullah* ise "Allah'a asi bir hâlde ölmüştür." dedi.[1474]

İbn Sâbit'in rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

354 مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ، لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ ذَاكَ مَرَضٌ حَابِسٌ، أَوْ سُلْطَانٌ ظَالِمٌ، أَوْ حَاجَةٌ ظَاهِرَةٌ، فَلْيَمُتْ عَلَى أَيِّ حَالٍ, إِنْ شَاءَ يَهُودِيًّا، وَإِنْ شَاءَ نَصْرَانِيًّا

"Kim haccetmeden ölürse ve onu bundan; hapsedici (engelleyen) bir hastalık veya zalim bir sultan ya da açık bir ihtiyaç alıkoymamışsa istediği hâlde ölsün! İsterse Yahudi olarak isterse de Hristiyan olarak!"[1475]

Ebu Cafer'in rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

لَوْ أَمْسَكَ اللَّهُ الْقَطْرَ عَنِ النَّاسِ سَبْعَ سِنِينَ ثُمَّ أَرْسَلَهُ، لَأَصْبَحَتْ طَائِفَةٌ بِهِ كَافِرِينَ, يَقُولُونَ: مُطِرْنَا بِنَوْءِ الْمِجْدَحِ

[1472] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1473] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1474] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1475] Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, bu hadisi zikretmiş ve "Bu hadis sahih değildir" demiştir. el-Mevdûât, 2/210; İbn Hacer, bunun başka yolları olduğunu da zikretmiştir. Telhîsu'l-Habîr, 2/222-223

"Eğer Allah insanlardan yağmuru yedi sene boyunca tutup daha sonra indirse bir grup Allah'a karşı kafir olarak sabahlar ve şöyle der: 'Mecdeh (bir yıldız) yağmuruyla ıslandık."[1476]

Hassân bin Atiyye'nin rivayet ettiğine göre Abdullah bin Ebu Zekeriya şöyle demiştir: "Bana ulaştığına göre kişi amelinin herhangi birinde riya yaparsa Allah *azze ve celle* onun önceki bütün amellerini boşa çıkarır."[1477]

Simâk bin Harb'in Câbir bin Semure *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre adamın biri canına kıydı, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* onun namazını kılmadı.[1478]

Ebu Amre'nin Zeyd bin Halid el-Cühenî'den rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan Eşca' kabilesinden biri Hayber günü öldürüldü. Bu, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlatıldı, O da şöyle buyurdu: ***"Arkadaşınızın namazını kılın!"*** Bunun üzerine [namazını kılmamasından dolayı] insanların yüzleri değişti, dedi ki:

«لِأَنَّ صَاحِبَكُمْ غَلَّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

"Çünkü arkadaşınız Allah yolunda ganimetten çaldı." Biz de onun

---

[1476] Müsned, 11042. Hadis hasendir. Nesâî'de (1526) "Beş sene tutarsa…"; Dârimî'de (2804) "On sene tutarsa…" şeklinde rivayet edilmiştir. [Mütercim]

[1477] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ancak hak -Allah daha iyi bilir- şudur ki, amellerde riya yapmak bütün amelleri boşa çıkarmaz. O ancak riyanın kendisinde vaki olduğu ameli bozar. Şüphesiz Nebî sallallahu aleyhi ve sellem riyayı küçük şirkten saymıştır, şöyle buyurmaktadır: "Sizin için en çok küçük şirkten korkarım." Dediler ki: Küçük şirk de nedir? Buyurdu ki: "Riyadır." Müsned, 23630, 23636. Hadis hasendir. Eğer bütün amelleri bozan bir şey olsaydı büyük şirk olurdu.

[1478] Müslim, 978; Tirmizî, 1068; Nesâî, 1964; Müsned, 20816, 20848, 20858, 20861, 20864, 20883, 20904, 20910, 20977, 21030

İbn Hacer rahimehullah şöyle demiştir: İmam Malik rahimehullah'dan nakledildiğine göre canına kıyan kişinin tevbesi kabul olmaz. Bunun gereği olarak da namazı kılınmaz. Fethu'l-Bârî, 3/227

Tirmizî rahimehullah şöyle demiştir: İlim ehli bu konuda -yani "kendini öldürenin namazı kılınır mı?" meselesi- ihtilaf etmiştir. Bazısı demiştir ki: Kıbleye doğru namaz kılan herkesin ve canına kıyanın namazı kılınır. Bu Sevrî ve İshak'ın sözüdür. Ahmed ise şöyle demiştir: İmam canına kıyan kişinin namazını kılmaz ama imam dışındakiler onun namazını kılabilir. es-Sünen, 3/381

eşyalarını karıştırdık, Yahudilerin boncuğundan bir boncuk bulduk. Vallahi ancak iki dirheme denk geliyordu.[1479]

Muâviye el-Leysî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"İnsanlar kuraklığa dûçâr olurlar sonra Allah onlara rızıklarından birini (yağmuru) indirir de müşrik olarak sabahlarlar."*** Ona denildi ki: "Bu nasıl olur ey Allah'ın Rasûlü!" Dedi ki: ***"[Çünkü] şöyle derler: Falan [yıldızın] yağmuruyla ıslandık."***[1480]

[Nifaktan Sakınmak]

Habîb bin Şehid'in rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şüphesiz kavim (öncekiler, âlimler), bu nifakın imanın üstüne çıktığını görünce,[1481] onların nifaktan (nifakı yok etmeye çalışmaktan) başka gayreti olmadı."[1482]

Ebu Davud el-Cârûd dedi ki: Vehb bin Münebbih *rahimehullah* şöyle demiştir: "Zem edilmeyi kötü görmen ve övülmeyi sevmen münafıklık ahlakındandır ve nifak alametidir."[1483]

Enes bin Malik *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«آيَةُ الْمُنَافِقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ، وَآيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ»

[1479] Ebu Davud, 2710; Nesâî, 1959; İbn Mâce, 2848; Muvatta, 1320; Müsned, 17031, 21675. Hadis zayıftır.

[1480] Mecmauz'z-Zevâid, 2/215. Hadis zayıftır.

Manası şudur: Onlar ıslanmayı ve yağmurun gelmesini yıldızlara ve gök cisimlerine nispet etmişlerdir. Eğer onu indirenin yıldız olduğuna itikad ederse bu açık bir küfürdür. Çünkü Allah'tan başka yaratıcı yoktur. Eğer yağmurun indirenin Allah azze ve celle olduğunu bilmekler beraber bu işi yıldızlara nispet ederse sahih olan görüşe göre bu gizli şirkten olduğu için haramdır. Bkz. Teysîru'l-Azîzi'l-Hamîd, s.454-455

[1481] "İmandan daha fazla yaygınlaştığını gördüklerinde" manasındadır ki, Hasan-ı Basrî rahimehullah'ın bu konudaki azami gayreti ehline malum olan bir husustur. [Mütercim]

[1482] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1483] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

"Münafığın alameti Ensar'a buğzetmek, imanın alameti ise Ensar'ı sevmektir."[1484]

Ebu Yahya dedi ki: Huzeyfe *radıyallahu anhuma*'ya soruldu: "Münafık kimdir?" Dedi ki: "İslam'ı anlatan ama kendisi amel etmeyen kişidir."[1485]

Umâre bin Abbâd'ın anlattığına göre Ebu Osman en-Nehdî şöyle demiştir: "Huzeyfe *radıyallahu anhuma* münafığı hakir görüyordu."[1486]

Ebu Vâil'in rivayet ettiğine göre Huzeyfe *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Aranızdaki münafıklar Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanındaki münafıklardan daha şerlidir." Biz dedik ki: "Ey Ebu Abdullah bu nasıl olur?" Dedi ki: "Onlar nifaklarını gizlerlerdi, bunlar ise aleni olarak yapıyorlar."[1487]

Ebu'l-Eşheb bize şöyle anlattı: Hasan-ı Basrî *rahimehullah* bize şöyle anlattı: "Öncekiler derdi ki: 'Dilin kalpten farklı olması, gizlinin açıktan farklı olması ve girişin çıkıştan farklı olması nifaktandır."[1488]

Said bin Müseyyib *rahimehullah*'ın Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

«إِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُنَافِقِينَ شُهُودُ الْعِشَاءِ وَالصُّبْحِ، لَا يَجْمَعُونَهُمَا»

"Bizimle münafıklar arasında şahitlik yoktur yani yatsı ve sabah namazı. Onlar bu ikisine gelmezler."[1489]

Hammâd bin Ebu Süleyman'ın rivayet ettiğine göre İbn Mesud *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: "Müzik kalpte nifakı yeşertir."[1490]

[1484] Buhârî, 17, 3784; Müslim, 74; Nesâî, 5019; Müsned, 12316, 12369, 13607

[1485] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/372 (no:806); Taberî, Tehzîbu'l-Âsâr, 2/171

[1486] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1487] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1488] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1489] Muvatta, 1/130; Beyhakî, Şuabu'l-Îmân, 2856. Hadis zayıftır.

[1490] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Davud zayıf bir senetle (4927) merfû' olarak rivayet etmiştir.

İbnu'l-Kayyim rahimehullah bunu İğâsetu'l-Lehfân'da zikretmiş sonra da şöyle demiştir: "Bilmiş ol ki, müziğin özel durumları vardır ki bunların kalbin özünde nifak ve bu nifakın ekinin suyla yeşermesi gibi kalpte yeşermesi yoluyla tesiri vardır. Müziğin özel

Muhammed bin Abdurrahman bin Yezîd'in İbn Mesud *radıyallahu anhu*'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Suyun ekini yeşerttiği gibi müzik de kalpte nifakı yeşertir. Şüphesiz zikir kalpte imanı yeşertir, suyun ekini yeşerttiği gibi."[1491]

Eyyûb bin Ebu Temîme es-Sehtiyânî şöyle anlatmaktadır: Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Vallahi, yeryüzünde hiçbir mümin sabahlamamış ve hiçbir mümin akşamlamamıştır ki, nefsi adına nifaktan korkar olmasın. Nifaktan ancak münafık emin olur."[1492]

Ebu'n-Nahrî dedi ki: "Bir adam şöyle dedi: 'Allah'ım! Münafıkları helâk et! Bunun üzerine Huzeyfe *radıyallahu anhuma* dedi ki: 'Onlar helâk olsalar size eziyet edenlerden intikam alamazdınız."[1493]

Hişâm bin Ebu Abdullah bize şöyle anlattı: Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Vallahi ne bir mümin ne de bir muttaki nifaktan korkmaksızın geçmiş/ölmüş değildir. Bundan ancak münafık emin olur."[1494]

Tarîf bin Şihâb şöyle demiştir: Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'a dedim ki: "Bazı topluluklar nifakın olmadığını iddia ediyor ve nifaktan korkmuyorlar." Dedi ki: "Vallahi, nifaktan beri olduğumu bilmem güneşin doğduğu yer kadar altınım olmasından bana daha sevimlidir."[1495]

[Yeni Müslüman Olan Kişinin Yapması Gerekenler]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu* dedi ki: Sümâme bin Üsâl -veya Üsâle- Müslüman oldu, bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

«اذْهَبُوا بِهِ إِلَى حَائِطِ بَنِي فُلَانٍ، فَمُرُوهُ أَنْ يَغْتَسِلَ»

---

durumlarından bazıları da kalbi oyalaması, Kur'an'ı anlamaktan, düşünmekten ve içindekilerle amel etmekten onu alıkoymasıdır. Zira Kur'an ve müzik aynı kalpte asla bir araya gelmez..." 1/247-248

[1491] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1492] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1493] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1494] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1495] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

"Onu falanca oğullarının bahçesine götürün, gusletmesini emredin."[1496]

el-Eğarr bin Sabbâh et-Temîmî'nin rivayet ettiğine göre, Halîfe bin Husayn'ın dedesi Kays bin Asım Müslüman oldu, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona su ve sidr ile gusletmesini emretti.[1497]

Halîfe bin Husayn'ın rivayet ettiğine göre dedesi Kays bin Asım şöyle demiştir: "Müslüman olmayı ister bir hâlde Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bana gusletmemi emretti. Ben de su ve sidirle guslettim."[1498]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Sümâme bin Üsâl'e Müslüman olduğu zaman gusledip iki rekât namaz kılmasını emretti.[1499]

Ma'mer'in bize şöyle anlattı: Zührî *rahimehullah*'ın yeni Müslüman olan kişi hakkında "Guslederek başlaması gerekir." dediğini işittim.[1500]

Said el-Makburî dedi ki: Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'yu şöyle derken işittim: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Necid tarafına bir seriye gönderdi. Sümâme bin Üsâle denilen Yemâmelilerin reisi olan Hanîfe oğullarından bir adamı getirdiler, mescidin sütunlarından birine bağladılar. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun yanına çıktı ve şöyle dedi: "Ne var yanında (ne düşünüyorsun) ey Sümâme? "Dedi ki: "Yanımda hayır var, ey Muhammed! Eğer öldürürsen kan sahibi (kanının peşine düşülecek) birini öldürmüş olursun. Eğer ikramda bulunursan, şükreden birine ikramda bulunmuş olursun. Eğer mal istiyorsan, iste dilediğin kadar verilsin." Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu terk etti, tâ ki ertesi gün olunca ona üç defa bunu söyledi. Sonra Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: "Sümâme'yi götürün!" Mescide yakın bir bahçeye götürüldü, gusletti. Sonra mescide girdi ve "Lâ ilâhe illallah, Muhammedun Rasûlullah!" dedi.[1501]

[1496] Müsned, 8037. Hadis zayıftır.

[1497] ; Tirmizî, 605; Nesâî, 188; Müsned, 20611. Hadis sahihtir.

[1498] Ebu Davud, 355. Hadis sahihtir.

[1499] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1500] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1501] Buhârî, 462, 4372; Müslim, 1764; Ebu Davud, 2679; Nesâî, 189, 712; Müsned, 7361, 9833

Cehmiyye "Allah Düşmanı Kafirler" ve Görüşleri

Ebu Bekir el-Merrûzî'yi şöyle derken işittim: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın Cehmiyye'yi zikredip şöyle dediğini işittim: "Bunlar İslam'a ne yaptılar biliyor musun?" Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Kişi İbn Ebi Duâdı'ın ashabının başına gelenlere sevinse bu konuda ona bir günah var mıdır?" Dedi ki: "Buna kim sevinmez ki?" Ona şöyle söylendi: "İbn Mübarek *rahimehullah* 'Haccâc'dan intikam alan, Haccâc için insanlardan intikam almıştır.'[1502] dedi." Bunun üzerine dedi ki: "Bunun nesi Haccâc'a benziyor? Bunlar dini değiştirmek istediler?"[1503]

Abdülmelik bin Abdülhamid bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* Cehmiyye ve yaptıklarını andı sonra da şöyle dedi: "İnsanlarda hayat yoktu!"[1504]

Müsennâ el-Enbârî'nin bize anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işitmiş: "İslam'ın başına neler getirdi öyle!"[1505]

Hamdân bin Ali şöyle anlatmaktadır: Ahmed *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: Cehmiyye "Kişi Rabbi'ni kalbiyle bilince uzuvlarıyla amel etmese bile mümindir." diyor. Bu İblisin küfrüdür, o Rabbi'ni kalbiyle bilmişti, dedi ki: **"Rabb'im! Beni azdırman karşılığında..."**[1506]

Abbas el-Verrâk şöyle demiştir: Vekî' *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Cehmiyye, imanın kalbin marifeti (Allah'ı tanıması) olduğunu söylüyor. Kim imanın kalbin marifeti olduğunu söylerse tevbe etmesi istenir, tevbe ederse bırakılır etmezse boynu vurulur."[1507]

Abdülmelik'in bana haber ettiğine göre o; Ebu Abdullah *rahimehullah*'la Cehmiyye ve görüşleri hakkında müzakere yapmış. O (Ebu Abdullah) da onların görüşleri hakkında şöyle demiş: "Zındıkların görüşüdür,

1502 "Yani Allah azze ve celle Haccâc'dan intikam almıştır. O, insanlar için Haccâc'dan intikam almışken insanların bundan sonra Haccâc için kötü ve kem söz söylememesi ya da başına gelenlere gülüp eğlenmemesi gerekir" manasında bir sözdür. [Mütercim]

1503 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1504 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1505 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Manası şudur: Kafir Cehmiyye yüzünden İslam'ın başına neler geldi öyle!

1506 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ayet: Hicr; 15/39

1507 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[Allah'ın sıfatlarını] ta'tîl (iptal) etme etrafında dönmekteler, bir şeyi ispat/kabul etmiyorlar. Zındıklar da böyledir zaten. Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bana ulaştığına göre onlar bir mekânda bir şeyi hem iddia edip hem de zıddını söylüyorlar. Diyorlar ki: "O, bütün şeyler arasında bir şeydir, ancak şey içinde bir şey değildir." Sonra bana dedi ki: "O ilk görüşünü terk etti ve şaşırmış bir şekilde geri döndü." [1508]

Ahmed bin Sa'd el-Cevherî bana şöyle anlattı: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Müslümanlara Cehmiyye'den daha çok zarar veren kimse yoktur. Onlar Kur'an ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadislerini iptal etmekten başka bir şey istemiyorlar."[1509]

Yahya bin Âdem bize şöyle anlatmıştır: Ebu Bekir bin Ayyâş *rahimehullah* bana dedi ki: "Cehmiyye, gökte bir şeyin olmadığını iddia etmeye (Allah'ı inkâr etmeye) çalışıyor."[1510]

Cehmiyye'ye[1511] Reddiye, Onları Kınamak Ayrıca Dinde Cidali, Husumetleri Terk Etmek Ve Habis Cehm Bin Safvan

Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: Sâsân'ın oğullarından birini şöyle derken işittim: Cehm'i[1512] şöyle derken işittim: "Har-

---

[1508] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1509] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Tabakâtu'l-Hanâbile, 1/47

[1510] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Bekir bin Ayyâş rahimehullah'ın bu sözü Seleften birçoklarından gelmiştir: Vehb bin Cerîr, Hammâd bin Zeyd, Abbâd bin Avvâm... Onların görüşleri için bkz. İbnu'l-Kayyim, İctimâu'l-Cuyûşi'l-İslâmiyye, s.137, 214, 216, 217

[1511] Cehm bin Safvân'ın tabileridir. Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylemişler, isim ve sıfatları ve Allah'ın cennette görüleceğini inkâr etmişlerdir. Bkz. el-Fark beyne'l-Fırak; Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, el-Milel ve'n-Nihal

[1512] Cehm bin Safvân: Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ezd kabilesinden Benî Râsib'in âzatlı kölesidir. Horasan'da yaşayan Cehm'in Kûfe asıllı olduğu söylenmekle birlikte çeşitli kaynaklardan ve nisbesinden anlaşılacağı üzere Semerkantlı olup orada yetişmiştir. Bir müddet Tirmiz'de ikamet etti, oradan Kûfe'ye giderek Ca'd bin Dirhem'le görüştü. Bir süre Belh'te bulunduktan sonra Tirmiz'e yerleşti ve öldürülünceye kadar burada kaldı. 734-746 yılları arasında Emevîler'e karşı isyan ederek Horasan'ın doğu bölgesini idaresi altına alan Hâris b. Süreyc'in kâtibi ve yardımcısı olarak tanındı. Emevîler'in son Horasan valisi Nasr b. Seyyâr ile, halkı Kur'an ve Sünnet'ten ayrılmamaya çağıran Hâris b. Süreyc arasındaki siyasî olaylarda fikren ve fiilen önemli roller oynadı; hitabetiyle halka ve askerlere tesir etti, anlaşmazlığın çözümünde hakemlik yaptı. Hadisçiler ve mücte-

rân'dan Kudâr bölgesindenim."[1513]

Damre bin Rebîa'nın bize anlattığına göre İbn Şevzeb şöyle demiştir: "Cehm kırk gün boyunca namazı terk etti. O, Hâris bin Süreyc[1514] ile beraber ayaklananlar arasındaydı."[1515]

Ahmed bin Ömer el-Kûfî bana şöyle anlattı: Abdülhamid el-Hamânî'yi şöyle derken işittim: "Cehm, Allah'a karşı kafir olan biridir."[1516]

Yahya bin Şibl bize şöyle anlattı: Mukâtil bin Süleyman ve Abbâd bin Kesîr'le beraber oturuyordum. Birden gencin biri geldi ve Allah'ın **"O'nun yüzü hariç her şey helak olacaktır"**[1517] sözü hakkında ne dersin?" dedi. Mukâtil *rahimehullah* dedi ki: "Bu, Cehmiyyeden'dir." Sonra da şöyle dedi: "Sana yazıklar olsun. Cehm, vallahi kesinlikle bu evi (Kabe'yi) haccetmemiş ve alimlerle oturmamıştır. O sadece kendisine dil (konuşma kabiliyeti) verilmiş bir adamdır."[1518]

İbrahim bin Tahmân şöyle demiştir: "Ne zaman onu andıysam veya yanımda anılmışsa ona beddua etmişimdir. Şu büyük konuşmasıyla kıble ehline bıraktığı miras ne de büyüktür." Cehm'i kastediyordu.[1519]

Cafer bin Ömer el-Basrî bize şöyle haber etti: Abdurrahman bin Mehdî

---

hid imamlar tarafından tenkit ve tekfir edilen, hatta Mu'tezile ulemasınca bile sapık kabul edilen Cehm bin Safvân'ın buna rağmen kelâm ilminin kurucusu sayılan Mu'tezile'ye genel anlamda tesir ettiği, ayrıca imamet konusundaki görüşlerinin Mürcie'yi, irade konusundaki görüşlerinin daha sonra gelişen Cebriyye'yi, bir ölçüde de Eş'ariyye'yi etkilediği kabul edilmektedir. Teşbihten kurtulmak için Allah'a "vücûd" sıfatını bile atfetmekten kaçınacak derecede aşırı bir tenzih anlayışı geliştiren Cehm b. Safvân'ın görüşleri daha ziyade ölümünden sonra yayılmış ve taraftarları hicrî V. yüzyıla kadar müstakil bir firka olarak Cehmiyye adıyla devam etmiştir. DİA, Cehm bin Safvân maddesi [Mütercim]

[1513] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1514] Emevilere karşı ayaklananlardan biridir. H. 128 yılında katledilmiştir. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/26-27; Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/433; Târîhu Bağdâd, 8/209; el-Cerh ve't-Ta'dîl, 3/76

[1515] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ebu Davud, Mesâilu'l-İmâm Ahmed, s.269; es-Sünne, 1/167 (no:189)

[1516] Bu rivayetin isnadı hasendir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.269

[1517] Kasas, 28/88

[1518] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-Mesâil, s.269

[1519] Bu rivayetin isnadı hasendir.

Cehm'in miras bıraktığı şey sıfatların ve rüyetullahın inkârı, Kur'an'ın mahlûk olması ve daha bunun dışındaki diğer küfür görüşleriydi.

rahimehullah'ı şöyle derken işittim: "Bid'at ehlinden kimseye kılıç doğrultacak değilim ancak Cehmiyye müstesna. Zira onlar münker bir söz söylemektedirler."[1520]

Ali bin Hasan bin Şekîk bize şöyle anlattı: Hârice bin Musab'ı şöyle derken işittim: Cehmiyye, Allah *azze ve celle*'nin kitabından olan bazı âyetlerini inkâr etmiştir. Allah *tebâreke ve teâlâ* şöyle buyurmuştur: **"Onun (cennetin) yemişleri süreklidir, gölgesi de."**[1521] Onlar ise "Kesilecek mi?" demişlerdir. Allah *azze ve celle* **"O gün bir kısım yüzler parlaktır. Rablerine bakmaktadır."**[1522] Buyurmuştur, onlar ise "Bakılmayacak mı?" demişlerdir.[1523]

Yahya bin Eyyûb bize şöyle anlattı: Mervân el-Fezârî'yi Cehm'i andığı sırada şöyle derken işittim: "Allah Cehm'i kötü çıkarsın! Bana amcamın oğlunun anlattığına göre Cehm kırk sabah Allah hakkında şüphe etmiştir."[1524]

İsmail bin Ebu Kerîme bize şöyle anlattı: Yezîd bin Harun'u şöyle derken işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Allah, Cehm'e ve onun görüşünü söyleyenlere (benimseyenlere) lanet etsin! O, kafir ve inkarcıydı, kırk gün namazı terk etmişti. İddia atmak istiyor ve dinden dine geçiyordu. Bunun sebebi de İslam hakkında şüphe etmesiydi."[1525]

Bakiyye bin Velîd'in bize anlattığına göre Abdülaziz bin Mâcişûn *rahimehullah* şöyle demiştir: "Cehm ve grubu inkârcıdır."[1526]

Habîb bin Ebu Habîb bize şöyle anlattı: Halid bin Abdullah el-Kasrî'ye[1527] tanık oldum; Kurban Bayram'ında Vâsıt'ta insanlara hutbe verdi. Şöyle dedi: "Ey insanlar! Dönün ve kurbanlarınızı kesin, Allah sizden kabul buyursun, ben de Ca'd bin Dirhem'i[1528] kurban edeceğim. Çünkü

[1520] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1521] Ra'd, 13/35

[1522] Kıyamet, /22-23

[1523] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1524] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1525] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1526] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1527] Dönemin Irak valisi. [Mütercim]

[1528] Ca'd bin Dirhem (ö.124/742): Hicrî ikinci yüzyılın başlarında akaid konularında ortaya attığı Selef inancına aykırı görüşleriyle dikkati çekti. Dımaşk, Basra, Kûfe gibi merkezleri dolaşarak görüşlerini yaymaya çalıştı. Kûfe'de karşılaştığı Cehm bin Safvân ile ilmî sohbetlerde bulundu ve ilâhî sıfatlar konusunda onu etkiledi. Vehb bin Münebbih

o, Allah *azze ve celle*'nin Musa *aleyhisselâm* ile konuşmadığını, İbrahim *aleyhisselâm*'ı dost edinmediğini iddia ediyor. Allah, Ca'd'ın dediğinden münezzeh ve yücedir. Sonra indi ve onu boğazladı."[1529]

Ebu Cafer ed-Dârimî dedi ki: Hârice bin Musab'ın şöyle dediğini işittim: "Cehmiyye kafirdir. Onların hanımlarına boş olduklarını ve eşlerine helal olmadıklarını bildirin. Onların hastalarını ziyaret etmeyin ve cenazelerine şahitlik etmeyin, katılmayın." Sonra şu ayeti okudu: **"Tâ, Hâ. [Ey Muhammed] Biz Kur'an'ı sana sıkıntıya düşesin diye değil, ancak Allah'tan korkana bir öğüt ve uyarı olsun diye indirdik. [O, Kur'an] yeri ve yüksek gökleri yaratan tarafından indirilendir. Rahman [olan Allah] arş üzerine istivâ etti."**[1530] "İstivâ, oturmaktan başka nedir ki?"[1531]

Mu'temir bin Süleymen et-Teymî'nin bize babasından anlattığına göre o şöyle demiştir: "İslam'a Cehmiyye kadar şiddetle buğzeden başka bir topluluk yoktur."[1532]

---

ile de çeşitli zamanlarda görüşüp ilâhî sıfatlar meselesini tartıştı. Rakka'ya giderek orada
364 Cezîre, Azerbaycan ve Ermenistan Valisi Muhammed bin Mervân'ın himayesine girdi; onun oğlu ve müstakbel Emevî halifesi 2. Mervân'ın eğitimini üstlendi. Ca'd, halku'l-Kur'ân konusunda Halife Hişâm bin Abdülmelik'e yakınlığı ile tanınan Meymûn bin Mihrân'la da münazaralarda bulundu. Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü savunduğu için Meymûn tarafından Halife Hişâm'a şikâyet edildi. Bir süre Vali Muhammed bin Mervân'ın sarayında kaldı. Daha sonra Basra ve Kûfe taraflarına giderek saklanmaya çalıştıysa da halifenin, Irak Valisi Halid bin Abdullah el-Kasrî'ye Ca'd'ı yakalayıp idam etmesini emretmesi üzerine tutuklandı. Tutukluluk süresi uzayınca Ca'd'ın taraftarları halifeye başvurarak serbest bırakılmasını istediler; ancak bu vesile ile onun hâlâ öldürülmediğini öğrenen halife valiye derhal ölüm emrini infaz etmesini bildirdi. Bunun üzerine Ca'd bir Kurban Bayramı günü Halid el-Kasrî tarafından Kûfe veya Vâsıt'ta muhtemelen 124 (742) yılında idam edildi. Allah'ın sıfatlarını ilk defa inkâr eden kişide Ca'd'dır. DİA, Ca'd bin Dirhem maddesi [Mütercim]

[1529] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Doğru olan şu ki; Ca'd, Cehm'in şeyhidir. Halid bin Abdullah el-Kasrî'nin onu öldürmesi kıssasını ise şunlar rivayet etmiştir: Buhârî, Halku Efâli'l-İbâd, s.7; Dârimî, er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.7; Târîhu Bağdâd, 12/425. İbn Kesîr şöyle demiştir: Bu kıssayı Buhârî, İbn Ebi Hâtim "Kitabu's-Sünne"de ve sünnet kitapları tasnif edenlerin birçoğu rivayet etmiştir. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 9/19

[1530] Tâhâ, 20/1-5

[1531] Bu rivayetin isnadı sahih değildir. es-Sünne, 1/105-106 (no:10)

Allah'ın arşa istivâ etmesi meselesinde, Seleften hiç kimse tarafından istivâyı "oturmak" olarak tefsir ettiği sabit olmamıştır. Çünkü bunda keyfiyeti zikretmek vardır ki Allah'ın arşa istivâsının keyfiyeti meçhuldür. İmam Malik rahimehullah'ın dediği gibi: "İstivâ malumdur, keyfiyet meçhuldür." Bkz. el-Fetâvâ, 5/365.

[1532] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/104-105 (no:8)

Züheyr el-Bâbî bana şöyle anlattı: Sellâm bin Ebu Mutî *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Cehmiyye, kafirdir."[1533]

Muhammed bin Abbas dedi ki: "Cehmiyye'nin anıldığı bir esnada Yezîd bin Harun'un 'Zındıklar!' dediğini işittim.[1534]

Süleyman bin Harb bize şöyle anlattı: Hammâd bin Zeyd *rahimehullah*'ı Cehmiyye'yi zikrederken şöyle dediğini işittim: "Onlar ancak semada bir şeyin (Allah'ın) olmadığını söylemeye çalışıyorlar."[1535]

Ahmed ed-Devrekî dedi ki: Yezid bin Harun'un Cehmiyye'yi zikrederken şöyle dediğini işittim: "Onlar hiçbir şeye ibadet etmeyen kafirlerdir."[1536]

İshak bin Behlül el-Enbârî bize şöyle anlattı: Enes bin İyâd'a Cehmiyye'nin arkasında namaz kılmaktan sordum, "Onların arkasında namaz kılmayın!" dedi ve şu âyeti okudu: **"Kim, İslam'dan başka bir din ararsa o din ondan kabul edilmeyecektir. O ahirette de hüsrana uğrayanlardan olacaktır."**[1537]

Züheyr el-Bâbî dedi ki: Sellâm bin Ebu Mutî''yi şöyle derken işittim: "Cehmiyye, kafirdir. Arkalarında namaz kılınmaz."

Mervezî rivayetinde şöyle bir ziyadede bulundu: Züheyr bana şöyle dedi: "Bana gelince ey yeğenim! Onun Cehmiyye'den olduğunu kesin bildiğimde ister Cuma ister başka bir namaz olsun o namazı iade ederim."[1538]

Ahmed bin İshak bin İsa el-Bezzâz dedi ki: Babamın şöyle anlattığını işittim: "Bize Sûr tarafından 'es-Sûrî' diye bilinen kelâm ehlinden olan

---

[1533] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne'de "Cehmiye kafirdir, arkalarında namaz kılınmaz" şeklinde rivayet edilmiştir, 1/105 (no:9).

Cehmiyye'nin tekfiri Seleften olan birçok kişiden gelmiştir: İbnu'l-Mübârek, Vekî' bin Cerrâh, Yezîd bin Harun ve başkaları. Bkz. Dârimî, er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.117

[1534] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne'de, 1/121 (no:49). Ayrıca es-Sünne'de "Onlar vallahi zındıklardır, Allah'ın laneti onların üzerine olsun" ibaresi vardır.

[1535] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/117-118 (no:41); Halku Efâli'l-İbâd, s.8; İbnu'l-Kayyim, İctimâu'l-Cuyûşi'l-İslâmiyye, s.214

[1536] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1537] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/129 (no:72) Ayet: Âl-i İmrân, 3/85

[1538] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne'de bir kısmı yer almaktadır, 1/129 (no:73); Ebu Davud, el-Mesâil'de (s.269) "arkalarında namaz kılınmaz" yerine "cenaze namazları kılınmaz" ibaresi vardır. Ayrıca Sellâm bin Ebu Mutî'nin Cehmiyye'yi tekfiri diğer kaynaklarda da geçmektedir: Halku Efâli'l-İbâd, s.12; er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.111, 117

görünüşü güzel -tıpkı bir rahip gibi- bir adam geldi. O adamın durumu bizi şaşırttı. Sonra soru soran biriyle karşılaştı ve bize şöyle demeye başladı: 'İman mahlûktur, zekât mahlûktur, hacc mahlûktur, cihad mahlûktur.' Ona nasıl cevap vereceğimizi bilemiyorduk, bu sebeple Abdülvehhâb el-Verrâk'a geldik durumu ona anlattık, dedi ki: 'Bunun ne olduğunu bilmiyorum. Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel'e gidin! Şüphesiz o bu işin uzmanıdır." Babam anlatmaya şöyle devam etti: "Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah*'a geldik, ona Abdülvehhâb'a söylediğimiz o adamın bize yönelttiği meseleleri söyledik. Ebu Abdullah *rahimehullah* bize şöyle cevap verdi: 'Bu, Cehm bin Safvân'ın meseleleridir. Bunlar yetmiş meseledir. Gidin ve o adamı yanınızdan kovun!'"[1539]

Yusuf bin Musa ve İsmail bin İshak es-Sekafî'nin bana haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah*'a cehmî komşusu olan bir adam hakkında "Ona selam verilir mi?" diye soruldu. O da "Hayır!" dedi.[1540]

Fadl şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Cehmiyye'ye gelince; onlarla konuşma!"

Ali bin Abdussamed şöyle haber etmiştir: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a "Bana selam veren cehmî bir komşumuzun selamını alabilir miyim?" diye sordum "Hayır!" dedi.[1541]

Ebu Sabit el-Hattâb bana şöyle anlattı: Ben ve İshak bin Ebu Ömer otururken Cehmî bir adam yanımızdan geçti. Ben de onun Cehmiyye'den olduğunu biliyordum. Bize selam verdi ben selamını aldım ancak İshak bin Ebu Ömer selamını almadı. Sonra İshak bana dedi ki: "Cehmiyye'den birinin selamını mı alıyorsun?" Dedim ki: "Yahudi ve Hristiyan'ın selamını almıyor muyum sanki?" Dedi ki: "Ebu Abdullah *rahimehullah*'dan (fikirlerinden, fetvalarından) razı mısın?", "Evet." dedim." Şöyle anlatmaya devam etti: "Sonraki sabah Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanına gittim, olayı ona anlattım dedi ki: 'Cehmî'nin selamını mı alıyorsun?' Dedim ki: 'Yahudi ve Hristiyan'ın selamını almıyor muyum sanki?' Bunun üzerine şöyle dedi: 'Yahudi ve Hristiyan'ın durumu netlik kazanmıştır, kesindir.'"[1542]

[1539] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1540] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Aynı şey Rafiziler için de geçmişti.

[1541] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bu, daha önce sahih yollarla İmam Ahmed rahimehullah'dan geçmişti.

[1542] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Abdülmelik el-Meymûnî bana haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah* Cehmiyye'den bir adamı andı sonra da "Allah onu rezil etsin!" dedi.[1543]

Bekir bin Muhammed bana şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim, birini andı sonra da "Allah onu kahretsin!" dedi.[1544]

Ebu Talib bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Onlar Tarsus'ta bir adamın kabrine uğradılar." Tarsuslular dedi ki: "Bu kafirdir, Allah ona rahmet eylemesin." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Evet, Allah ona rahmet eylemesin. Bu kişi bunu tesis eden ve bu işi getiren kişidir."[1545]

Ubeydullah bin Ahmed el-Halebî dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı işittim, bana Cerîr bin Abdullah *radıyallahu anhu*'nun Allah *azze ve celle*'nin cennette görülmesiyle ilgili hadisini[1546] anlattı. Hadisi bitirince şöyle dedi: "Allah'ın laneti Cehmiyye'nin üzerine olsun."[1547]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kur'an öğreten birine Cehmiyye'den olan birinin oğlu geliyor o çocuğu azarlamasını doğru buluyor musun?" Dedi ki: "Çocuğun yaşı kaç?" Dedim ki: "Yedi veya sekiz yaşında." Dedi ki: "Onu azarlamasın ama kabul de etmesin ki baba çocuğu sebebiyle zelil olsun."[1548]

[1543] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1544] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1545] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Cehm bin Safvân'ı kastetmesi yüksel bir ihtimaldir.

[1546] Cerîr hadisi şudur: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem aylı bir gecede yanımıza çıktı, dedi ki: "Hiç şüphesiz bunu (ayı) gördüğünüz gibi Rabb'inizi de kıyamet günü göreceksiniz. O'nu görmekte sıkıntı çekmeyeceksiniz." Buhârî, 554, 573, 4851, 7434, 7435, 7436; Müslim, 633; Ebu Davud, 4729; Tirmizî, 2551; İbn Mâce, 177; Müsned, 19190, 19205, 19251.

Müminlerin kıyamet günü Rabb'lerini görmeleri kitap ve sünnetle sabittir. Bu konuda Cehmiyye ve onların izinden gidenlerden başkası muhalefet etmemiştir.

[1547] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Ebi Ya'lâ, Tabakâtu'l-Hanâbile, 1/198

[1548] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Ayrıca bu rivayet, Hallâl'in oğlunun ziyadelerinden olmalıdır. Çünkü Hallâl rahimehullah, Merrûzî'den vasıtasız bir şekilde rivayette bulunurdu.

[Biz özellikle senedin son ravisini zikrettiğimiz için yukarıda bu belli olmamaktadır. Ama metnin orijinalinde şöyle geçmektedir: Hüseyin bin Abdullah en-Naîmî'ye okudum, Hüseyin bin Hasan'dan rivayetle Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle anlattı... Mütercim]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Cehmî olan birinin köyünden geçiyorum ancak yanımda yol azığı yok. Aç kalmamı doğru buluyor musun?" Dedi ki: "Evet, aç kal ama ondan hiçbir şey satın alma!"

Merrûzî bir başka yerde şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum, dedim ki: "Kendisiyle konuşmayı ve alışveriş yapmayı kötü gördüğüm bir adama (Cehmî birini kastediyorum) elbise satayım mı?" Şöyle cevap verdi:

- Bırak beni de bu konuya bakayım. Ona bunu sorduktan sonra dedi ki:

- Onunla alışveriş yapmaktan sakın! Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki:

- Eğer onu tanımadan satmışsam? Dedi ki:

- Eğer satışı geri çevirmeye gücün yetiyorsa bunu yap.

- Eğer imkânım olmasa [aldığım] ücreti sadaka olarak vereyim mi?

- İnsanları buna zorlayıp mallarının gitmesini kötü görürüm.

- O zaman nasıl yapayım?

- Bilmiyorum. Bu konuda bir şey söylemeyi sevmiyorum.

- Ben senin mezhebini (görüşünü) öğrenmek istiyorum.

- Sen onu tanımadan satmamış mıydın? "Evet" dedim. Dedi ki:

- Bu konuda konuşmayı sevmiyorum. Ancak bu hususta en azından kârını sadaka verirsin ve onla [bir dahakine] alışveriş yapmayı kesersin."[1549]

Yakup bin Buhtân bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah* şöyle dedi: "Cehmînin cenaze namazı kılınmaz."[1550]

Abdülmelik el-Meymûnî bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* Cehmiyye'yi zikrederken işittim. Adamın biri Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedi ki: "Eğer bir köyde yardımcısı olmayan [Cehmiyye'den] biri ölürse kim cenazesine katılır?" Ebu Abdullah *rahimehullah* cevap vererek şöyle dedi: "Ben katılmam, dileyen katılsın." Ebu Abdullah *rahimehullah* bana dedi ki: "Birden fazla kişi Vekî bin el-Cerrâh *rahimehul-*

[1549] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Onlarla muameleye girilmemesinin nedeni; insanları onların bidatlerinden caydırmak ve onları zelil düşürmektir.

[1550] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

lah'dan şöyle aktardı: 'O (cehmî) kafirdir."[1551]

İshak bin Behlül bize şöyle anlatmıştır: Yezîd bin Harun'a Cehmiyye'nin arkasında namaz kılmak hakkında sordum. Dedi ki: "Onların ardında namaz kılınmaz."[1552]

Ali bin Hasan bin Şekîk'in bize anlattığına göre Abdullah bin Mübarek *rahimehullah* şöyle demiştir: "Şüphesiz biz Yahudi ve Hristiyanların sözlerini anlatabiliyoruz ancak Cehmiyye'nin sözlerini anlatmaya güç yetiremiyoruz."[1553]

BİŞR el-MERÎSÎ[1554]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı Bişr el-Merîsî'yi anarken şöyle dediğini işittim: "Babası Yahudi olan

---

[1551] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Vekî' rahimehullah'ın Cehmiyye'yi tekfir ettiğini Dârimî "er-Redd ale'l-Cehmiyye" s.111 ve s.117'de İmam Buhârî "Halku Efâli'l-İbâd" s.12'de anlatmıştır.

[1552] Bu rivayetin isnadı hasendir.

[1553] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.269; Abdullah bin Ahmed, es-Sünne, 1/111, 174 (no:23, 216); Buhârî, Halku Efâli'l-İbâd, s.9; Dârimî, er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.9

[1554] Bişr bin Gıyâs bin Ebu Kerîme (ö.218/833): Ebu Abdurrahman el-Merîsî, Zeyd bin Hattâb'ın mevlâsıdır.

İlk defa Cehm bin Safvân'ın ortaya attığı halku'l-Kur'ân görüşünü hararetle savunup yaymaya çalıştığı için Hârûnürreşîd tarafından takibata uğratıldı ve ölümle tehdit edildi. Bundan dolayı halifenin ölüm tarihi olan 193 (809) yılına kadar geçen uzun süre içerisinde saklanmaya mecbur kaldı. Mu'tezile âlimlerini tanıtan tabakat kitaplarında onun ismine rastlanmaz. Görüşlerinin çoğu Cehm bin Safvân'ın fikirleriyle benzerlik arzettiği için kaynakların büyük bir kısmı Bişr'i Cehmiyye'den kabul eder. Zâhid ve âbid bir Hanefî fakihi olmasına rağmen cenaze namazına devrin Ehl-i sünnet âlimlerinin katılmadığı nakledilir.

Hatîb, onun hakkında şöyle demiştir: "Bişr, rey ashabındandır. Fıkhı Kadı Ebu Yusuf'tan almıştır. Ancak o kelâmla iştigal etti ve halku'l-Kur'an meselesi ile sıyrıldı. Ondan çirkin görüşler ve kabul görmez düşünceler anlatılmıştır. Bu sebeple ilim ehli onun hakkında kötü konuşmuş ve yine bu sebeple birçokları onu tekfir etmiştir." Zehebî şöyle demektedir: "Sapık bir bidatçidir. Ondan rivayet de bulunmamak gerekir, bunda bir şeref yoktur." Ebu Zur'a er-Râzî ise: "Bişr el-Merîsî zındıktır" demektedir. İlim ehlinin birçoğundan onu tekfir ettikleri varid olmuştur. Yezid bin Harun da onlardandır, şöyle demiştir: "Merîsî, kanı helal biridir, öldürülmelidir."

Bkz. Târîhıu Bağdâd, 7/56-67; Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/322-323; Ebu Zur'a er-Râzî ve Cuhûduhu fi's-Sünneti'n-Nebeviyye, 2/564; DİA, Bişr bin Gıyâs maddesi

birinin nasıl olmasını beklersin?" Merrûzî başka bir yerde şöyle demiştir: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Allah Merîsî'nin kabrini ateşle doldursun."[1555]

İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* bize şöyle anlattı: Ebu'n-Nadr'ı şöyle derken işittim: "Bişr el-Merîsî'nin babası (Gıyâs), Nadr bin Malik'in küçük pazarında elbise beyazlatan, elbise boyayan bir Yahudi'ydi."[1556]

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel şöyle zikretti: Babamın şöyle anlattığını işittim: Biz Ebu Yusuf *rahimehullah*'ın meclisine giderdik. Merîsî de gelir insanların en arkasında oturur, kargaşa (fitne) çıkarır ve [Ebu Yusuf'a] "Ne diyorsun? Ne dedin ey Ebu Yusuf?" derdi. Bu şekilde bağırıp çağırmaya devam ederdi. Ben de Ebu Yusuf *rahimehullah*'ın "Onu bana getirin." dediğini duyardım. Bir gün [Merîsî] geldi ve yine aynı şeyi yaptı bunun üzerine Ebu Yusuf *rahimehullah* da "Onu bana getirin." dedi. Babam (Ahmed bin Hanbel) anlatmaya şöyle devam etti: "Ben [Ebu Yusuf'a] yakındım. Onunla bir mesele hakkında münazara etmeye başladı, söylediklerinden bazısı bana gizli kaldı (duymadım), ona benden daha yakın olan birine dedim ki: "Ona (Merîsî'ye) ne dedi?" Dedi ki: "Ebu Yusuf *rahimehullah* ona şöyle dedi: 'Bir kütüğe asılana kadar vazgeçmeyeceksin."[1557]

Abdülmelik el-Meymûnî Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanında Bişr el-Merîsî anıldı ve ona kafir dendi. Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın bunu diyenin sözünü hiçbir şekilde inkâr ettiği görmedim.[1558]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Yezîd *rahimehullah* 'Harebiyye'de[1559] Merîsî'yi parçalayacak (öldürecek) biri yok mu?' demiştir." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Gerçekten bunu söylerdi."[1560]

Ahmed bin Ebu'l-Hâris dedi ki: Yezîd bin Harun *rahimehullah*'a sordum, dedim ki: "Yanımızda, Bağdat'ta adına 'Merîsî' denen bir adam var,

---

[1555] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1556] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.270; Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/322

[1557] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/171 (no:203); Târîhu Bağdâd, 7/63

[1558] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1559] Harebiyye: Bağdat kapısının yanında bulunan Bağdat'ın büyük bir mahallesidir. Merâsidu'l-İttilâ, 1/390

[1560] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylüyor." Dedi ki: "Gençleriniz arasında onu parçalayacak biri yok mu?"[1561]

Ömer bin Osman el-Vâsıtî (Ali bin Asım'ın kardeşi) bana şöyle haber etti: Dükkandayken Yezîd bin Harun *rahimehullah* bana uğradı, yanıma doğru çıktı. Dedim ki: "Ey Ebu Halid! Bana ulaştığına göre Bağdat'ta adamın biri diyormuş ki: 'Merîsî Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylüyor." Dedi ki: "Kim 'Kur'an mahlûktur.' derse kafirdir."[1562]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Müsennâ el-Enmâtî, Vâsıt'ta konuşmuş ve Merîsî'yi övmüş doğru mu?" Dedi ki: "Evet." Yezîd: "Sürülmelidir." dedi ve onu sürgün etti. [Merîsî] oranın (Vâsıt'ın) ahalisindendi."[1563]

Ahmed bin Hasan et-Tirmizî bize şöyle anlattı: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Merîsî sözlerin sahibiydi, delillerin değil (delilsiz, mesnedsiz konuşan biriydi)." Bunları derken Merîsî hayattaydı.[1564]

el-Esrem'in bize şöyle anlatmıştır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a eskiden "Bişr el-Merîsî'nin arkasında namaz kılınır mı?" diye sorulduğunda onun şöyle dediğini işittim: "Onun arkasında namaz kılınmaz."[1565]

Muhammed bin Ömer el-Kilâbî bana şöyle anlattı: Vekî' *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Merîsî kafir olmuştur."[1566]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Kuteybe bin Said *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Bişr el-Merîsî kafirdir."[1567]

İshak bin Hanbel dedi ki: Yezîd bin Harun *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Burada Merîsî'yi öldürecek biri yok mudur?"[1568]

[1561] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mîzânu'l-İ'tidâl, 1/323. Dârimî şunu zikretmektedir: Yezîd bin Harun şöyle demiştir: "Bağdat halkını birçok kez Merîsî'yi öldürmeye teşvik ettim." er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.111

[1562] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/122 (no:52); Târîhu Bağdâd, 7/62

[1563] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1564] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1565] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1566] Bu rivayetin isnadı hasendir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.270

[1567] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Mesâil, s.270

[1568] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu Bekir bin Hallâd bize şöyle bildirdi: Vekî' *rahimehullah*'ın Mina'da Merîsî hakkında şöyle dediğini işittim: "Eğer onun hakkında sorulacak olursam onlara (soranlara) ondan tevbe etmesini istemelerini emrederdim. Eğer tevbe ederse bırakılır, tevbe etmezse onlara onun kanını dökmelerini veya [başka bir şekilde] öldürmelerini ya da asmalarını emrederdim."[1569]

Hanbel'in anlattığına göre o, adamın birinin el-Fadl bin Dükeyn *rahimehullah*'a "Ey Ebu Nuaym! Bu Bişr el-Merîsî de kimdir?" dediğini onun da şöyle cevap verdiğini işitmiştir: "Allah bid'at ve dalalet ehline lanet etsin! Bişr el-Merîsî de kimdir? Bu konuda ancak insanlardan bayağı olanlar konuşur. Allah'tan bizim ve sizin için kolaylık ve afiyet isteriz. Rivayetlere ve geçmiş olan Selefin üzerinde/izinde olduğu ilme sarılın."[1570]

Ebu Bekir bin Ebu Avn demiştir ki: Yezîd bin Harun *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Cevâribî ve Merîsî kafirdir."

Yine şöyle demiştir: Yezîd bin Harun *rahimehullah*'ın Cevâribî'yi[1571] zikredip onun hakkında şöyle bir örnek verdiğini işittim: "[Sanki] Davud el-Cevâribî Vâsıt köprüsünden ibadet etmeyi ister bir hâlde geçmiş, köprü yıkılmış ve üzerindeki herkes boğulmuş da bir şeytan çıkıp 'Ben Davud el-Cevâribî'yim.' demiş."[1572]

372

Muhammed bin İsmail et-Tirmizî bize şöyle anlattı: Hasan bin Bezzâr'ın şöyle dediğini işittim: Adamın biri Merîsî'ye geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebu Abdurrahman! Ashab-ı hadisle müzakere ediyorum. Onlar ne zaman

---

[1569] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Mesâil, s.267

[1570] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1571] Davud el-Cevârîbî: Râfızîlik ve tecsim konusunda öncüydü. Müşebbihenin aşırılarındandı. Şöyle dediği anlatılmıştır: "Ferc ve sakal konusunda beni mazur görün ama bu ikisi dışındaki her şeyden bana sorun." Mabudunun cisim, et ve kan olduğunu, el, ayak, kafa, dil, gözler ve kulaklar gibi uzuvları ve organları olduğunu bununla beraber diğer bedenler gibi bir beden olmadığını diğer kanlar ve diğer sıfatlar gibi olmadığını hiçbir şeyin O'na benzemediğini söylemiştir. Yine şöyle demiştir: "Tepesinden göğsüne kadar boş, bunun dışındaki yerleri ise doludur." Allah azze ve celle onun sözünden pek yücedir. Bkz. el-Milel ve'n-Nihal, 1/105; et-Tabsîr fi'd-Dîn, s.120; el-Fark beyne'l-Fırak, s.228; İbn Hacer, Lisânu'l-Mîzân, 2/427

[1572] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/23

Manası -Allah en iyisini bilir- şudur: Davud el-Cevâribî ilim yoluna çıkarken niyeti iyiydi, daha sonra ayağı kayıp teşbih görüşlerine gitti ve boğulduğu bu bozuk fikirlerin çukurundan adeta insanları saptıran bir şeytan gibi çıkıverdi. [Mütercim]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadis zikretseler onu reddediyordum. Onlar da 'Sen kafirsin.' diyorlar." Dedi ki: "Onlar Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadis zikrettiklerinde onu reddediyorsan 'Sen kafirsin.' diklerinde doğru demişlerdir." Dedi ki: "Ne yapayım o zaman?" Dedi ki: "Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadis zikrettiklerinde 'Doğru dedin.' de sonra da onu bir illetle kabul etme." De ki: "Bu hadisin illeti var."[1573]

Yusuf bin Yahya el-Kureşî el-Buveytî'yi şöyle demiştir: İmam Şâfiî *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Bu hadisi (altı köle arasında kura çekme hadisini[1574]) Merîsî ile müzakere ettim." O dedi ki: "Bu kumardır. Bunun üzerine ben de Ebu'l-Buhturî'ye geldim, dedi ki: 'Ey Ebu Abdullah! Başka bir şahit getir, onu kütüğe doğru kaldırayım ve çarmıha gereyim."[1575]

Ali bin Ahmed (İbn Ebu Kerîme) bana şöyle haber etti: Yahya bin Yusuf ez-Zimmî'yi şöyle derken işittim: Horasan'daydım. Rüyamda bana iblis gösterildi, dedim ki: "Ey melun! Irak'ta arkanda kimi bıraktın?" Dedi ki: "Bişr el-Merîsî'yi."[1576]

Abbas bin Ebu Talib bize şöyle anlattı: Yahya bin Yusuf ez-Zimmî bize şöyle anlattı: "Rüyamda iblisi gördüm. Ayakları yerde kafası ise gökteydi. Gece gibi siyahtı, saçı yanağını örtmüştü ve göğsünde iki gözü vardı. Dedim ki: 'Eğer İblis varsa, bu odur.' Bunun üzerine Ayetel kürsî'yi okumaya başladım, öyle ki bizden biri gibi olana kadar küçülmeye devam etti. Ben de ona yaklaştım, dedim ki:

- Sen kimsin? 'İblis' dedi. Dedim ki:

- Nereden geldin? Dedi ki:

[1573] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1574] İmrân bin Husayn radıyallahu anhu şöyle rivayet etmiştir: Adamın biri ölüm anında altı kölesini azad etti, ki bunlardan başka bir malı da yoktu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bunları yanına çağırdı ve onları üç gruba ayırdı, sonra da aralarında kura çekip ikisini azad edip dört kişiyi köle olarak bıraktı. O kişiye (sahiplerine) de sert bir söz söyledi. Müslim, 1668; Ebu Davud, 3958; Tirmizî, 1364; Nesâî, 1958; İbn Mâce, 2345

[Kuranın sebebi, ölen kişinin terekesinin sadece üçte birinde hakkı olmasıdır. Bundan dolayı Nebî sallallahu aleyhi ve sellem adamın malından üçte birine tekabül eden iki kölesini azad etmiş ve hepsini azad ettiği için de adama kızmıştır. Öyle ki Nesâî rivayetinde "Namazını kılmamayı istedim" demiştir, muhtemelen İmrân radıyallahu anhu'nun bahsettiği ağır söz de bu olmalıdır. Mütercim]

[1575] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Târîhu Bağdâd, 7/60

[1576] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Târîhu Bağdâd, 7/64

- Irak'tan.

- Arkanda kimseyi bıraktın mı?

- Hiçbir şehir, köy ve ev yoktur ki orada halifem olmasın.

- Nereye gitmeyi istiyorsun?

- Şuraya (Merv'i kastediyordu).

- Irak'taki halifen kimdir?

- Bişr el-Merîsî'dir. O, benim bile kendisinden aciz kaldığım şeye insanları çağırdı.

- Orada (Merv'de) kimin yanına gidiyorsun?

- Bişr bin Yahya'ya.[1577]"

Ebu Zikrâ er-Rakkî ez-Zimmî dedi ki: "O da Bişr el-Merîsî'nin görüşünü söylüyordu."[1578]

Cafer bin Muhammed'in dediğine göre Yahya ez-Zimmî şöyle anlattı: Ben Horasan'dan dönerken yolda hanlardan birinde uyudum. Rüyamda bana büyük bir şey belirdi. Göğüslerinde iki gözü vardı, hâli beni ürküttü. Lâ ilâhe illallah dedim. O da "Ey Yahya! Doğru dedin, Allah'tan başka ilah yoktur." Anlatmaya şöyle devam etti: Gözleri, gözlerin olduğu yere doğru çekilmeye başladı. Dedim ki: "Yazıklar olsun sana! Kimsin sen?" Bana dedi ki: "Beni tanımıyor musun Yahya?" Dedim ki:

- Hayır. Ayrıca seni tanımamayı da umursamıyorum. Kimsin sen?

- İblisim.

- Canın çıkasıca! Nereden dönüyorsun?

- Irak'tan.

- Irak'ın neresinden?

- Bağdat'tan.

- Bağdat'ta ne yapıyorsun?

[1577] Horasanlıdır ve rey ashabındandır. Ebu Zur'a onun cahil olduğunu söylemiştir. Ebu Zur'a er-Râzî ve Cuhûduhu fi's-Sünneti'n-Nebeviyye, 2/324-325; el-Cerh ve't-Ta'dîl, 2/370

[1578] Bu rivayetin isnadı hasendir. Târîhu Bağdâd, 7/64-65

- Orada bir halife bıraktım.

- Orada kimi bıraktın halife olarak?

- Bişr el-Merîsî'yi bıraktım arkamda.

- Onu bıraktığın en sağlam konu neydi?

- O insanları öyle bir şeye davet etti ki, şayet ben onları çağırsaydım bana icabet etmezlerdi.

- Onları neye davet etti?

- Kur'an'ın mahlûk olduğuna davet etti.

- Ey melun! Kur'an hakkında ne diyorsun?

- Allah'tan kork! Allah'tan kork ey Yahya! Ben her ne kadar Allah'a isyan etsem de [bilirim ki] Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir, meçhul değildir.[1579]

İsmail bin Ömer bize şöyle anlattı: Şebâbe bin Sevâd'ın şöyle dediğini işittim: "Benim, Ebu'n-Nadr Hâşim bin Kasım'ın ve fakihlerden bir grubun görüşü şu konuda birleşmiştir: 'Bişr el-Merîsî kafir ve inkârcıdır. Tevbe etmesi istenir, eğer tevbe ederse bırakılır tevbe etmezse boynu vurulur."[1580]

İbrahim bin Beşşâr dedi ki: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kur'an hakkında konuşan bu kişinin (Merîsî'yi kastediyor) çarmıha gerilmesi gerekir."[1581]

Muhammed bin Mansûr el-Missîsî dedi ki: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Bu küçük hayvan ne diyor böyle (Merîsî'yi kastediyor)? Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylüyor." Devamla şöyle dedi: "Yalan söylemiştir, Allah onu rezil etsin! Şüphesiz Allah her şeyin yaratıcısıdır. Allah *tebâreke ve teâlâ*'nın kelâmı ise yaratmanın haricinde olan bir şeydir."[1582]

[1579] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bu rivayet de bu senediyle Hallal rahimehullah'ın oğlunun ziyadelerinden olabilir.

[1580] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/124 (57); Târîhu Bağdâd, 7/63

[1581] Bu rivayetin isnadı hasendir.

[1582] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ahmed bin Davud el-Cüdânî bize şöyle anlattı: Vekî' *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Cebrâil *aleyhisselâm* onu Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e indirmiştir. Bütün hevâ (bid'at) sahipleri Allah *azze ve celle*'ye ibadet eder ve onu tanır, ancak Cehmiyye bunun haricindedir. Onlar Bişr ve ashabından başkasını bilmezler."[1583]

Ebu Bekir bin Hallâd el-Bâhilî bize şöyle anlattı: Bişr el-Merîsî'nin durumu (Kur'an'a mahlûk demesi) ortaya çıkınca ve [Vekî'ye] ölüm gelince onunla hem Bişr hem de onun Kur'an hakkındaki ve Allah'ın cennette görüleceğini inkâr etmesi hakkındaki görüşleri üzerine konuşmaya başladık. Vekî' *rahimehullah* öfkelendi, onun şöyle dediğini işittim: "Bana gelince; eğer bu konuda bana sorulacak olursa onlara (soranlara) ondan tevbe etmesini istemelerini emrederdim. Eğer tevbe ederse bırakılır, tevbe etmezse onlara onun boynunu vurmalarını ya da asmalarını emrederdim."[1584]

Ahmed bin İbrahim bize şöyle anlattı: Bana sika (güvenilir) biri anlattı: Yezîd bin Harun *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Bişr el-Merîsî ve Ebu Bekir el-Esamm[1585], kanları helal olan iki kafirdir."[1586]

Ma'rûf el-Kerhî'nin yeğeni Yakup bize şöyle anlatmıştır: Amcamın (Ma'rûf el-Kerhî) şöyle dediğini işittim: "Rüyamda bir adam gördüm ona Bişr el-Merîsî'yi andım, dedi ki: 'O Yahudi'yi anma!'"[1587]

Ebu Bekir bin İshak es-Sâğânî dedi ki: Hasan bin Musa el-Eşyeb'i şöyle derken işittim: "Bişr el-Merîsî ve Şa'vâne el-Basrî[1588] aynı şeydir, aralarında fark yoktur. Ancak Bişr namaz kılıyor."[1589]

1583 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

1584 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1585 Abdurrahman bin Keysân el-Esamm: Mu'tezile'nin büyüklerindendir. Halife tayin etmenin vucubiyeti hakkında var olan icmâya muhalefet etmiştir. Fireku Tabakâti'l-Mu'tezile, s.65; Kurtubî, el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an, 1/264; el-İmâmetu'l-Uzmâ, s.45

1586 Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-Mesâil, s.270

1587 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

1588 Şa'vâne muhtemelen Şa'beveyh olarak bilinen kişidir. Şuayb bin Sehl bin Kesîr Ebu Salih er-Râzî, Cafer bin İsa el-Hasenî'den sonra Mu'tasım döneminde Rusâfe'nin kadılığına getirildi. Cehm'in görüşlerini söyler, Ehl-i sünnet'e öfke duyan, sert çıkışan ve ayıplayan biriydi. Bir topluluk ona saldırdı, kapısını yakıp evini yağmaladı. Onu ele geçirmeyi istiyorlardı ancak Şuayb onlardan kaçmayı başardı. O aynı zamanda kapısı yakılıp evi yağmalanan ilk kadıdır. Bkz. Târîhu Bağdâd, 9/243; el-Cerh ve't-Ta'dîl, 4/346

1589 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

el-Mesûdî el-Kâdî'nin şöyle rivayet etmiştir: Müminlerin emiri Harun er-Reşîd'in şöyle dediğini işittim: "Bişr el-Merîsî'nin Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia ettiği bana ulaştı. Allah adına yemin olsun ki, eğer onu elime geçirirsem kimsenin öldüremeyeceği bir şekilde onu öldüreceğim."[1590]

Yahya bin İsmail el-Vâsıtî dedi ki: Abbâd bin el-Avvâm'ın şöyle dediğini işittim: "Bişr el-Merîsî ve ashabıyla konuştum. Onların son sözünün 'Gökte bir şey yok.' demeye vardığını gördüm."[1591]

Harun bin Abdullah el-Bezzâz dedi ki: İbn Ebu Kebşe bana şöyle anlattı: "Denizdeydim, bir çağırıcının şöyle dediğini işittim: Merîsî Allah adına yalan söylemiştir, Allah'ın laneti Sümâme'nin[1592] üzerine olsun. Sonra da ilerledik, bir de gördük ki bunun aynısı söylendi." Anlatmaya şöyle devam etti: "Aniden bizle beraber Merîsî'nin ashabından bir adamın ölü olarak yeri düştüğünü gördüm."[1593]

Muhammed bin Ahmed bin Câmi' er-Râzî dedi ki: Muhammed bin Ammâr'ın şöyle dediğini işittim: "[İki yüz] on beş veya on altı yılında Bağdat'a geldim. Merîsî orada ölmüş ve evinde üç gün boyunca kalmıştı, hiç kimse ona yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Tâ ki sultana gittiler ve dediler ki: 'O çürüyor, bize eziyet veriyor.' Sultan da askerleri gönderdi. Bunun üzerine Bişr [evden] çıkarıldı ben onun hem bedeninde hem de sırtında karartı gördüm. Ayrıca çocukların ona taş attıklarını ve tabuta konulduğunu da gördüm."[1594]

[1590] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/127 (no:66)

[1591] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/126-127 (no:65) ve 1/170 (no:199)

[1592] Sümâme bin Eşres en-Nemîrî el-Basrî: Mu'tezile'nin imamlarındandır, Sümâmiyye fırkası ona nispettir. Bkz. Târîhu Bağdâd, 7/145-148; Mîzânu'l-İ'tidâl 1/371-372; el-Fark beyne'l-Fırak, s.172

el-Bağdâdî şöyle demektedir: "Kendinden önceki Mu'tezile'den iki bidat ile ayrılmıştır. Ümmetin tamamı onu bu iki şeyde tekfir etmiştir:

Birincisi: Allah azze ve celle'nin kendisini bilmeye zorlamadığı kişi, O'nu bilmekle memur değildir ve küfürden nehyolunmuş değildir.

İkincisi: Birbirinden doğan fiiller, faili olmayan fiillerdir. Bu sapıklık alemin yaratıcısının olmadığına kadar götürür." Bkz. el-Fark, s.172-173

[1593] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/169 (no:195); Târîhu Bağdâd, 7/66 (no:148); İbn Ebi Ya'lâ, Tabakâtu'l-Hanâbile, 1/397-398

[1594] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

İbn Ebi Duâd ve Fasık Ashabı

Hasan bin Sevâb el-Mahremî bana şöyle haber etti: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a İbn Ebu Duâd'ı sordum, dedi ki: "O, yüce Allah'a karşı kafir biridir."[1595]

Hubeyş bin Sindî şöyle anlatmaktadır: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* İbn Ebi Duâd'ı zikretti ve şöyle dedi: "Allah onun kabrini ateşle doldursun!"[1596]

İshak bin İbrahim'in anlattığına göre o, bayram günü Ebu Abdullah *rahimehullah* ile beraber gelmiş ve hikâye anlatan biri orada şöyle demiştir: "Allah'ın laneti İbn Ebi Duâd'ın üzerine olsun! Allah İbn Ebi Duâd'ın kabrini yüz bin odunla ateş doldursun!" Lanet okumaya başladı. Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bunun halka ne faydası var?"[1597]

Ebu Bekir el-Esrem dedi ki: Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Rüyamda İbn Ebi Duâd'ı gördüm, dedim ki: 'Rabbin sana ne yaptı?" Dedi ki: "Bana yapacağını yaptı! Bana 'İbadet ettiğiniz şeye gidin!' dedi. Ey Ahmed! Üzerinde bulunduğun şeye sımsıkı sarıl! Şüphesiz o hak olandır."[1598]

Muhammed bin Yahya el-Kehhâl bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a adamın birinin İbn Ebi Duâd'ın cenaze namazını kıldığını söyledim, dedi ki: "Eğer buna itikat eden biriyse o Cehmîdir." Ebu Abdullah *rahimehullah*'a el-Bâreverdî'yi zikrettim, dedi ki: "O, onun (İbn Ebi Duâd'ın) hazinelerinden bir hazinedir."[1599]

Abdülmelik el-Meymûnî'nin bana haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah* İbn Rebâh'ı zikretti ve "O habistir." dedi.[1600]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'ın Bağdat kadısı Şuayb bin Sehl'i zikredip şöyle dediğini işittim: "Allah onu rezil rüsva etsin!"[1601]

1595 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Târîhu Bağdâd, 4/153

1596 Bu rivayeti isnadı sahihtir

1597 Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hâni el-Mesâil, 2/157 (Ziyadeyle beraber)

1598 Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bu rivayetin Hallâl'in oğlundan gelmiş olmalıdır.

1599 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1600 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1601 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Abdülmelik el-Meymûnî'nin bana haber ettiğine göre Ebu Abdullah *rahimehullah* İbn Rebâh ve Şa'beveyh'i[1602] zikretti. Onlara öyle bir beddua etti ki, daha önce kimseye böyle beddua ettiğini duymamıştım.[1603]

Yusuf bin Dahhâk el-Mahremî el-Fakih bize şöyle haber etti: Süleyman bin Harb'ın şöyle dediğini işittim: Bana ulaştığına göre Kadı Şa'beveyh Yahya bin Eksem'e[1604] birini gönderip "Neden bize muhalefet ediyorsun?" diye sormuş. Yahya da ona şöyle haber göndermiş: "Ey Şuayb! Söylediklerinden birçoğunu anlamıyoruz ve şüphesiz biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer grubun olmasa seni taşlardık. Sen bize karşı güçlü de değilsin."[1605] Süleyman dedi ki: "Yahya'nın ona yazdığı şey ne kadar da güzeldir. İster yazmış olsun ister yazmamış, söylediği söz ne kadar da güzeldir."[1606]

Zekeriyya bin el-Ferec'in Ahmed bin Kasım'dan rivayet ettiğine göre o, Ebu Abdullah eş-Şâfiî[1607] *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "O, seninle konuştu mu (Mu'tasım'ı kastediyordu)?" Dedi ki: "Allah onu rezil rüsva etsin! Onun İslam üzere olduğunu düşünmüyorum." Daha sonra onun yanında en kötü şekilde anıldı (Merîsî), o da aynı şekilde buna benzer bir şekilde andı.[1608]

Cehmiyye'nin Görüşlerinin Teferruatı ve Kur'an İle Diğer Meseleler Hakkında Farklılaşan Görüşleri

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Cehmiyye üç gruba ayrılmıştır: [Kur'an'ın] mahlûk olduğunu söyleyenler, şüphe edenler ve 'Bizim lafızlarımız (okumamız) mahlûktur.' diyenler." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Biz bunlara vâkıfe (duranlar, susanlar) demiyoruz, şüphe edenler diyoruz."[1609]

[1602] Şuayb bin Sehl'dir, yukarıda onla ilgili bilgi vermiştik. [Mütercim]

[1603] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1604] Abbâsî devrinin kadılkudâtlarındandır. Devrinin etkin isimlerinden biridir. [Mütercim]

[1605] Hûd (11/91) suresindeki ayete nazire yapılmıştır. [Mütercim]

[1606] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1607] İmam Muhammed bin İdris eş-Şafiî rahimehullah. Manası şudur: "Mu'tasım senle Bişr el-Merîsî'nin durumu hakkında konuştu mu?" İmam Şafiî, Bişr'i kelâm ilmini öğrenmek ve aktarmaktan nehyetmişti. Ancak o bunu kabul etmedi ve halku'l-Kur'an görüşünü yeniden ortaya attı. Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/281

[1608] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1609] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Hanbel bin İshak Vâsıt'ta iken bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Cehmiyye üç çeşittir;

1. Kur'an mahlûktur diyenler,

2. 'Allah'ın kelâmıdır.' deyip duranlar (Vâkıfe)

3. 'Kur'an'ı telaffuzumuz mahlûktur.' diyenler (Lafziyye). Onlar benim yanımda görüş olarak birdir.[1610]

Salih bin Ahmed de babasından aynı rivayette bulunmuştur. Onda ziyade olarak şu da bulunmaktadır: "Allah *azze ve celle* kitabında şöyle buyurmaktadır: **'Allah'ın kelâmını işitene kadar ona eman ver."**[1611] Cebrâil *aleyhisselâm* onu Allah *azze ve celle*'den dinlemiştir, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de Cebrâil *aleyhisselâm*'dan dinlemiştir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı ondan dinlemiştir. Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir.[1612]

Cafer bin Muhammed şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: İbn Ebu Ömer bana dedi ki: Bir gün Bağdat ahalisinden bir topluluk bana geldi, onlara dedim ki: "Kur'an mahlûktur diyenler, Vâkıfe ve Lafziyye aynı şeydir." Dedi ki (Ebu Abdullah): "Allah onu mübarek kılsın." Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Harun bin İshak'ın şöyle dediğini işittim: 'Kur'an mahlûktur diyenler, Vâkıfe ve Lafziyye; Cehmiyye'dir." Bu söz onun hoşuna gitti ve şöyle dedi: "Allah ona afiyet versin ve karşılığını hayır olarak versin."[1613]

[1610] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1611] Tevbe, 9/6

[1612] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İmam Ahmed rahimehullah demiştir ki: "Allah azze ve celle Kur'an'da kelâmını birden fazla yerde zikretmiş ve onu kelâm diye isimlendirmiştir, mahlûk diye değil." er-Redd al'el-Cehmiyye ve'z-Zenâdika, s.117

[1613] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia eden cehmîdir, kafirdir. Kur'an Allah'ın kelâmıdır deyip mahlûk ya da mahlûk değildir demeyen ise birinciden daha kötüdür. Kur'an'ı telaffuzumuz ve tilavetimiz mahlûktur, Kur'an Allah'ın kelâmıdır, diyen ise cehmîdir. Kim bu toplulukları tekfir etmezse o da onlar gibidir." Şuzurâtu'l-Belâtîn'in zımnında İmam Ahmed'in Sünne'sinde, 1/49

Kur'an Hakkında Tevakkuf Edenlere (Vâkıfe'ye) Reddiye

Hasan bin Sevâb el-Mahremî'nin bize haber ettiğine göre Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a Vâkıfe hakkında sorunca şöyle cevap verdi: "Onlar, Cehmiyye'den daha şerlidir. Tevakkuf ederek gizlenmişlerdir."[1614]

Meymûn bin Mihrân ailesinden olan Salih bin Ali el-Halebî'nin bana haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle sormuş: "Tevakkuf eden hakkında ne dersin?", O "Ne mahlûktur ne de halıktır derim." demiştir. Dedi ki: "O, Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyen kişi gibidir, cehmîdir."[1615]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a bir mekânda durup konuşan Vâkıfe'den olan biri hakkında sordum, dedi ki: "Bu, tevakkuf görüşüne çağıran biridir. Cehmîdir, bunda şüphe etmiyoruz."[1616]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a tevakkuf edip mahlûk olmadığını söylemeyen ve "Ben Allah'ın kelâmıdır derim." diyen kişi hakkında sordum. Dedi ki: "Ona 'Âlimler mahlûk olmadığını söylüyor.' denir. Eğer kabul etmezse o cehmîdir."[1617]

[1614] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Vâkıfe: Kur'an Allah'ın kelâmıdır deyip susanlar, mahlûk ya da mahlûk değildir demeyenler.

Dârimî şöyle demiştir: Sonra ilmi yazdığını ve bildiğini iddia eden birtakım insanlar Kur'an hakkında tevakkuf edip "mahlûk ya da mahlûk değil" demeyiz dediler. er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.102

Seleften bir grup onları tekfir etmiş ve Cehmiyye'ye nispet etmiştir. Ahmed bin Hanbel, oğlu Abdullah ve Ebu Davud'un naklettiği üzere onları tekfir edenler arasındadır. Osman bin Ebu Şeybe, Ahmed bin Salih el-Mısrî, Abdullah bin Muhammed ed-Daîf, Muhammed bin Mukâtil el-Abâdânî ve İshak bin Râheveyh, onların Cehmiyye'den daha şerli olduğunu söylemiştir. Selefin görüşleri için bkz. Mesâilu'l-İmam Ahmed, s.270-271; es-Sünne, 1/179. İmam Dârimî rahimehullah kitabında onlara çok güzel bir reddiye vermiştir. er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.103

[1615] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1616] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1617] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Abdullah bin Ahmed bin Hanbel bize şöyle haber etti: Babama Vâkıfe'den sorulduğu sırada şöyle dediğini işittim: "Kim tartışırsa ve kelâm ilmiyle tanınırsa cehmîdir. Kim kelâmla tanınmıyorsa geri dönene kadar ondan uzak durulur. Kimin de ilmi yoksa sorar ve öğrenir."[1618]

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Babamın şöyle dediğini işittim: "Ashab-ı hadis veya ashab-ı kelâm içerisinde olup da Kur'an'ın mahlûk olmadığı hakkında susan kişi cehmîdir."[1619]

Yakup bin Yusuf el-Mitvaî bana şöyle haber etti: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a geldim. Vânu'l-Kutn'dan bir topluluk geldi ve şöyle dedi: Burada bir adam var, kalbine İbnu'l-Eşas'ın mezhebini bağlamış ve "Ebu Abdullah *rahimehullah* bana ne demişse ben o görüşü tutarım." diyor. Onu getirmelerini söyledi. Adam geldi, Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Size ne cedelden? Size ne kelâmdan? Size ne husumetten?" Adam dedi ki: "Ey Ebu Abdullah! Allah sana hayırla karşılık versin! Sen cedelden, kelâmdan ve husumetten nehyetmektesin." Onu getiren topluluk [Ebu Abdullah'a] dedi ki: "Şimdi bu adam gidip diyecek ki: 'Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a gittim, beni cedelden, kelâmdan ve husumetten nehyetti ve şüphe etmek hakkında[1620] sükût etti." Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Kim şüphe ederse, kafirdir."[1621]

Süleyman bin el-Eşas (Ebu Davud) bize şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'a şöyle sorulurken işittim: "Kişinin Allah'ın kelâmı deyip susma ruhsatı var mıdır?" Dedi ki: "Niye susuyor?" Sonra da şöyle dedi: "Eğer insanların içine düştüğü bu şey[1622] olmasa kişinin sükût etmesi caizdir. Ancak ne zaman ki konuştuklarını konuşunca niye söylemiyorlar [mahlûk olmadığını]?" Dedi ki: "Ahmed *rahimehullah*'a şöyle denildiğini işittim: 'Falanca kişi senin ona tevakkuf etmesini emrettiğini anlattı. Dedi ki: 'Ben bunu şimdiye kadar bilgi olarak tespit etmemiştim. İnsanlar bazen bana bir şey sorar ben de tevakkuf ederim. Ancak benim tevakkuf etmem o konuda konuşmayı kötü gördüğüm içindir."[1623]

[1618] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/179 (no:223)

[1619] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1620] Kur'an'ın mahlûk olmadığı hakkında şüphe etmek. [Mütercim]

[1621] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1622] Hlku'l-Kur'an fitnesi [Mütercim]

[1623] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.263-264

Ebu Davud'un bir başka rivayetine göre Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın kendisine tevakkuf etmesini emrettiğini söyleyen kişinin ismi "İbn Ebu Semîne"[1624] olarak verilmiştir.[1625]

Müsennâ bin Câmi' bize şöyle anlattı: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a dedim ki: "Kur'an hakkında ne diyorsun?" Dedi ki: "Allah'ın kelâmıdır mahlûk değildir." Dedim ki: "Bazı insanlar senin Allah'ın kelâmıdır." deyip sustuğunu anlatıyor. Dedi ki: "Kim bunu diyorsa batıl söylemiştir."[1626]

Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: Yakup bin Şeybe ve Zekeriyya eş-Şerekî İbn Ammâr senden tevakkuf etme görüşünü almışlar. Dedi ki: "Biz sükût etmeyi emrediyor, kelâm ve Kur'an hakkında konuşmaya dalmayı terk ediyorduk. Ne zaman ki def etmemizin kaçınılmaz olduğu bu işe çağrılıp ve bu konudaki gerekeni anlattığımızda..." Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Tevakkuf edip 'Mahlûktur demem mahlûk değildir de demem.' diyen kişiye ne dersin?" Dedi ki: "Kötü bir sözdür. Nasıl bilmez helal midir haram mıdır? Ya şudur ya da budur. Allah *azze ve celle* Kur'an'ı mahlûk olmaktan tenzih etmiştir.[1627] Bunlar sonuç olarak Kur'an'a "mahlûk" demeye dönerler. Kendileri için hoş gördüler de [bir nevi gizlenmek için] tevakkuf etmeyi izhar ettiler. Kur'an Allah'ın kelâmıdır hiçbir cihet ve yönlendirmeyle mahlûk değildir." Dedim ki: "Allah senden razı olsun. Gerçekten sen bu konuda insanlara kapalı gelen şeyleri açıkladın." Dedi ki: "Onlarla (Vâkıfe) oturma ve onlardan hiç kimseyle konuşma!"[1628]

Ahmed ed-Devrekî şöyle dedi: Ebu'n-Nadr *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: İbrahim bin Şikle[1629] bizi çağırdı ve Merîsîyi de getirdi,

---

[1624] Muhammed bin Yahya bin Ebu Semîne el-Bağdâdî Ebu Cafer et-Temmâr, sadûk bir ravidir. Takrîbu't-Tehzîb, 2/217

[1625] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1626] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1627] Tevbe 9/6

[1628] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1629] İbrahim b. Şikle (162-224): Halife Mehdi'nin oğlu, Harun er-Reşid'in üvey kardeşidir. Annesi Deylem'li Şikle hatuna nispeten 'İbn-i Şekle (Şikle)' diye anılmıştır. Halife Me'mun'u gıyabında hilafetten hal' edip onun yerine geçmiş, daha sonra Me'mun'un Bağdat'ı kuşatması (15 Safer 204/ 11 Ağustos 819) sonucunda hilafet iddiasından vaz geçmiştir. Yaklaşık 2 sene halifelik yapmıştır. Me'mun'un hilafeti ele almasıyla birlikte bir dönem gizlendikten sonra Me'mun O'nu affetmiş ve ölene kadar O'na bağlı bir şekilde yaşamıştır. Kendisinden önceki halife çocukları arasında ondan daha iyi şiir söyleyen ve daha fasih konuşan biri yoktu. Bkz. Târîhu Bağdâd, 6/142-148 [Mütercim]

boynunu vurmak istedi. Bize dedi ki: "Kur'an hakkında ne diyorsunuz?" Dedim ki: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir." Dedi ki: "Niye Allah'ın kelâmıdır deyip sükût etmiyoruz?" Dedim ki: "Çünkü bu Allah düşmanı (Merîsî) onun mahlûk olduğunu söylüyor, biz de mahlûk değildir demekten başka bir alternatif bulamadık."[1630]

1799 Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordum, dedim ki: "İnsanlardan bazısı diyor ki: 'Bu Vâkıfe, Cehmiyye'den daha şerlidir." Dedi ki: "Onlar insanlara [batılı] süsleme konusunda Cehmiyye'den daha şiddetlidir. Onlar insanları şüpheye düşürürler, Cehmiyye'nin ise durumu/fikirleri açığa çıkmıştır. Bunlar 'Biz konuşmuyoruz.' dediklerinde halkı meylettiriyor, bu ise Cehmiyye'nin görüşüne dönüşüyor."[1631]

Yine onun "Kur'an Allah'ın kelâmıdır derim ve susarım." diyen kişi hakkında şöyle dediğini işittim: "Hayır! Bu şüphe eden biridir, mahlûk değildir diyene kadar [hak üzere] olmaz."[1632]

Mühennâ bize şöyle anlattı: Hâris el-Bakkâl'a sordum: "Kur'an hakkında ne diyorsun?" Dedi ki: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Mahlûk değildir demem." Ona dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* diyor ki: 'Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kardeşim bana Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın sika ve adil olduğunu söyledi."

Mühennâ dedi ki: Ebu Yakup İshak bin Süleyman el-Cevvâz'a Kur'an hakkında sordum. Dedi ki: "O, Allah'ın kelâmıdır ve mahlûk değildir." Sonra bana dedi ki: "Biz, 'Kur'an Allah'ın kelâmıdır mahlûktur, mahlûk değildir demeyiz.' dediğimizde bizimle Cehmiyye arasında bir hilaf kalmaz." Bunu Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a anlatınca şöyle dedi: "Allah, Ebu Yakup'a hayırla karşılığını versin."[1633]

[1630] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1631] Dr. Muhammed Said el-Kahtânî şöyle demektedir: Onların Cehmiyye'den daha şerli olmasının illeti muhtemelen bu meseleyi insanlara karıştırmalarıdır. İnsanlara bir şeyi kapalı kılanın açıktan düşmanlık edene göre daha şerli olduğu malumdur. Bunun örneği münafıklar ve kafirlerin örneğidir. Zira münafıklar bu ümmete karşı insanlar tarafından küfürleri bilinen kafirlere göre daha şiddetlidir. Bundan dolayı Allah azze ve celle onların yerini cehennemin en alt tabakası kılmıştır. İmam Ahmed rahimehullah da insanlara karışık göstermelerinden, anlayışları karıştırmalarından ve bu konuda kaosu yaymalarından dolayı onların Cehmiyye'den daha şerli olduklarına hükmetmiştir. es-Sünne, 1/179 (Dipnot)

[1632] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1633] es-Sünne, 1/279 (no:527)

Mühennâ dedi ki: Hapisten çıktıktan kısa bir süre sonra[1634] Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a sordum, "Kur'an hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir." Ayrıca şöyle dedi: "Kim benden bundan başka bir söz naklederse o batıl söyleyen biridir." Ona dedim ki: "Senden rivayet eden birisi senin 'Allah'ın kelâmıdır.' dediğini ve ona 'Ne mahlûktur ne de mahlûk değildir o ancak Allah'ın kelâmıdır.' söylediğini zikretti." Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Batıl söylemiş. Bunu demedim, ancak o Allah'ın kelâmıdır ve aynı zamanda mahlûk değildir."[1635]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: İshak bin Râheveyh *rahimehullah*'a "Kur'an Allah'ın kelâmıdır deyip duran" bir adam hakkında sordum. Dedi ki: "O bana göre Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyenden daha şerlidir. Çünkü o bu konuda başkasına (Cehmiyye'ye) uymaktadır."[1636]

Muhammed bin Kehrimânî el-Vâsıtî bana şöyle anlattı: Davud bin Rüşeyd'i şöyle derken işittim: "Kim Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğunu iddia eder ve mahlûktur, mahlûk değildir demezse bu kişi Allah'ın kelâm etmediğini ve edemeyeceğini iddia ediyordur."[1637]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: İshak bin İbrahim (bin Râheveyh) *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim, 'Kur'an mahlûktur veya mahlûk değildir demem.' derse Cehmîdir."[1638]

İbrahim bin Hâris el-Abbâdî dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanından kalktım Abbas el-Anberî'nin yanına gittim. Ona Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın İbn Ma'zil hakkında dediklerini söyledim, buna sevindi ve elbisesini giydi. Yanında Ebu Bekir bin Hâni de vardı, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın yanına girdi ve söze ilk Abbas başladı: Ey Ebu Abdullah! Burada bir topluluk var "Mahlûktur ya da mahlûk değildir demeyiz." diyor. Dedi ki: "Onlar insanlara karşı Cehmiyye'den daha zararlıdır. Yazıklar olsun size! Mahlûk değildir diyemiyorsanız o hâlde mahlûk deyin! Bu çirkin bir sözdür." Abbas dedi ki: "Sen ne diyorsun peki Ebu Abdullah?" Dedi ki: "Kendisine itikad ettiğim, yol olarak benimsediğim ve hakkında şüphe etmediğim şey Kur'an'ın mahlûk olmadığıdır." Sonra şöyle ekledi:

[1634] es-Sünne'de bu süre iki sene olarak belirtilmiştir.

[1635] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1636] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1637] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1638] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.270

"Subhanallah! Bunda şüphe mi edilir? Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Dikkat edin! Yaratmak da emretmek de O'na aittir.'**[1639] Yaratma ile emretmeyi birbirinden ayırmıştır." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Kur'an Allah'ın ilmindendir, görmüyor musun 'Kur'an ilmi' deniyor. Kur'an'ın içerisinde Allah *azze ve celle*'nin isimleri vardır, ne söylersiniz? Allah *azze ve celle*'nin isimlerinin mahlûk olmadığını söylemez misiniz? Kim Allah *azze ve celle*'nin isimlerinin mahlûk olduğunu iddia ederse şüphesiz kafir olur. Allah *azze ve celle* ezelden beri Kadîr, Azîz, Hakîm (hüküm ve hikmet sahibi), Semî' (işiten), Basîr'dir (gören). Biz Allah *azze ve celle*'nin isimlerinin mahlûk olmadığı hakkında şüphe etmeyiz, Allah *tebâreke ve teâlâ*'nın ilminin mahlûk olmadığı hakkında şüphe etmeyiz, o (ilim) Allah *azze ve celle*'nin kelâmıdır. Allah *azze ve celle* ezelden beri Hakîm'dir." Sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bundan daha açık bir küfür var mıdır? Bundan daha küfür olan bir küfür var mıdır? Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia ettiklerinde Allah *azze ve celle*'nin isimlerinin ve Allah'ın ilminin mahlûk olduğunu iddia etmiş olurlar. Ancak insanlar (Vâkıfe'yi kastediyor) bu durumu basite almakta ve 'Kur'an Allah'ın kelâmıdır.' demektedirler. Bunu küçümsüyorlar ve bu sözün kolay olduğunu zannediyorlar ama bunda bulunan küfrü bilmiyorlar. Ben bunu herkes için açıkça söylemeyi doğru bulmuyorum. Onlar bana soruyorlar ben de 'Bu konuda konuşmayı doğru bulmuyorum.' diyorum. Bana ulaştığıma göre onlar benim bu konuda konuşmadığımı iddia ediyorlarmış." Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kur'an mahlûktur diyen ancak 'Ben Allah'ın isimleri ve ilmi mahlûktur demiyorum.' diyen (bunun üzerine bir şey eklemeyen) kişiye kafir diyeyim mi?" Dedi ki: "O bize göre öyledir." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bu konuda şüphe etmeye ihtiyaç mı duyuyoruz? Yanımızdaki Kur'an'da Allah *azze ve celle*'nin isimleri vardır, o (Kur'an) Allah'ın ilmindendir. Kim mahlûktur derse o bize göre kafirdir." Daha sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bana ulaştığına göre Ebu Halid Yezîd bin Harun, Musa bin Mansûr ve başkaları bu tarafta oturmuşlar, görüşümüzü ayıplayıp 'mahlûk ya da mahlûk değildir diye söylememek' görüşüne çağırıyor, tekfir edenleri ayıplıyorlar ve bizim Hâricîler'in görüşünü söylediğimizi iddia ediyorlar." Sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* sinirlenmiş biri misali tebessüm etti sonra da "Bunlar kötü bir topluluktur." dedi. Sonra Abbas'a dedi ki: "İşte Basra'da yanınızda buluna Sicistânî, habistir. Bana ulaştığına göre bu konuda bir şey koymuş diyor

[1639] A'râf, 7/54

ki: 'Ben ne mahlûktur ne de mahlûk değildir demem. Bu habis ve şaşı biridir." Abbas dedi ki: "Bir keresinde Cehm'in görüşünü söylemişti. Sonra bu görüşü söylemeye döndü."[1640] Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Yani o şefaat haricinde Cehm'in görüşünü söylüyor."[1641]

Muhammed bin Süleyman bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Kur'an hakkında sordum, dedi ki: "Bu konuda şunları söyleyip de bid'at çıkarandan sakın: 'Allah'ın kelâmıdır derim; mahlûktur veya mahlûk değildir demem.' Her ne kadar her ikisi için de hüccet olmasa dahi mahlûk olduğunu söyleyen diğerinden (tevakkuf edenden) hüccet olarak daha hatalıdır. Hamd Allah'a mahsustur."[1642]

Ebu Davud es-Sicistânî bize şöyle haber etti: Kuteybe bin Said *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Vâkıfe, Cehmiyye'dir." Yine Kuteybe'ye bu konuda sorulunca şöyle dediğini işittim: "Vâkıfe onlardan (Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyenlerden) daha şerlidir."

Osman bin Ebu Şeybe *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Bu, Allah'ın kelâmıdır deyip sonra da susanlar diğerlerinden (mahlûk olduğunu söyleyenlerden) daha şerlidir."[1643]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a öldüğü zaman Vâkıfe'den birinin namazını kılmak hakkında sordum, dedi ki: "Onun namazını kılma!"[1644]

Ebu Davud bize şöyle haber etti: Ahmed bin Salih el-Mısrî'ye Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğunu söyleyip ne mahlûk ne de mahlûk değil demeyen kişi hakkında sordum, dedi ki: "Bu kişi şüphe eden biridir."[1645]

Ahmed bin İbrahim'in dediğine göre Muhammed bin Mukâtil el-Abâdânî *rahimehullah* -ki kendisi Müslümanların en hayırlılarındandır- şöyle demiştir: "Vâkıfe bana göre Cehmiyye'den daha şerlidir."[1646]

[1640] Yani en başta Cehm'in sözü olan "Kur'an mahlûktur" görüşünü benimserken sonraları "Kur'an ne mahlûktur ne de mahlûk değildir" görüşünü savunmaya başlamıştır. Bu da geçtiği üzere İmam Ahmed rahimehullah'ın yerdiği ve kınadığı bir görüştür. [Mütercim]

[1641] Bu rivayeti isnadı sahihtir.

[1642] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1643] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el- Mesâil, s.270; eş-Şerîa, s.88

[1644] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1645] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mesâil, s.271

[1646] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mesâil, s.271

Vâkıfe'den Sakınmak Ve Onlara Selam Vermemek Veya Selam Almamak

Muhammed bin en-Nakîb bin Ebu Harb el-Cercerâî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a babası Vâkıfe'den olan biri hakkında sordum, dedi ki: "Ona [iyiliği] emreder ve ona yumuşak davranır." Dedim ki: "Eğer [babası] kabul etmezse onla konuşmayı kessin mi?", "Evet" dedi.[1647]

Muhammed bin Ebu Harb bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a kız kardeşi veya halası olup da eşi Vâkıfî olan birinin ne yapacağını sordum, dedi ki: "Onunla (kız kardeşi ya da halası) karşılaşıp selam verebilir." Dedim ki: "Eğer ev kocasına aitse ne yapmalı?" Dedi ki: "Kapıda durur ve içeri girmez."[1648]

Ahmed bin Esram el-Müzenî bize şöyle haber etti: Adamın biri "Benim Vâkıfî bir kardeşim var onla konuşmayı keseyim mi?" diye sorduğu esnada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Evet, evet (iki ya da üç defa söyledi bunu)."[1649]

Ahmed bin Hüseyin bin Hassân'ın bana haber ettiğine göre Tâlekânî "Lafziyye" hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sordu, o da şöyle cevap verdi: "Onlarla oturulmaz ve konuşulmaz."[1650]

Yusuf bin Musa bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a denildi ki: "Tevakkuf edene ne demeli?" Dedi ki: "Ona bu görüşü söylenir ve onunla konuşulur. Eğer kabullenmezse terk edilir."[1651]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a şöyle söylenildiğini işittim: "Muhaddislerden tevakkuf görüşü ile itham edilmiş bir adam, sana ulaştırmaları üzere bir mektup yazmış. Dedi ki: 'Eğer bu görüş üzereyse böyle bir mektup istemem.' Ona, 'Belki içinde önemli bir şey vardır.' denildi. Bunun üzerine mektubu getirmelerine izin verdi."[1652]

[1647] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1648] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1649] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1650] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Abdullah bin Ahmed dedi ki: Lafziyye hakkında sorulduğu esnada babamın şöyle dediğini işittim: "Onlar Cehmiyye'dir. Bu, Cehm'in sözüdür." Sonra da "Onlarla oturmayın" dedi. es-Sünne, 1/165 (no:182)

[1651] Bu rivayetin isnadı hasendir.

[1652] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mesâil, s.264

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı gördüm, tevakkuf edenlerden biri olan Bağdat halkından bir adam -bana ulaştığına göre o Meğâzilî'dir- ona selam verdi. Adama dedi ki: "Uzak dur! Bir daha bu kötü görüşle kapıma geldiğini görmeyeyim!" Selamını da almadı ve şöyle dedi: "Ömer *radıyallahu anhu*'nun Sabîğ'e yaptığının sana yapılmasına ne kadar da ihtiyaç duyuyorsun?" Kapıyı kapattı, ben [ne kastettiğini] anlamadım. Ömer *radıyallahu anhu*'nun Sabîğ'e ne yaptığını bana arkadaşlarımızdan biri anlattı.[1653]

Muhammed bin Yahya el-Kahhâl bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Bu Meğâzilî bana, içinde Cehm'in görüşü olan bir mektup yazdı."[1654]

İshak bin İbrahim bin Hâni şöyle anlatmaktadır: Şüphecilerden bir adamın Ebu Abdullah *rahimehullah*'a selam verdiğine tanık oldum, onun selamını almadı. Adam tekrar selam verdi Ebu Abdullah *rahimehullah* da onu kovdu ve selamını almadı.[1655]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Kendisine bu konuda sorulan ve tevakkuf eden muhaddislerden birini zikrettim. Dedi ki: "Bu kişi bana geldi ne ona izin verdim ne de yanına çıktım."[1656]

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Babamın yanında Basralılardan olan muhaddis biri zikredildi. Ona dedim ki: "O adam Vâkıfe'dendir. Hadis ashabı onu terk etmiştir." Dedi ki: "Allah onu uzak etsin!"[1657]

Yakup bin Hâkân'ın anlattığına göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir." diyen kişi ve "Kur'an Allah'ın kelâmıdır." diyen, onun mahlûk olmadığına itikad eden ve mahlûk olduğunu iddia eden kişiyi tekfir eden kişiyle konuşulur mu diye sordum, dedi ki: "Onun mahlûk olmadığını düşünenle konuşulur, susandan ise uzak durulur."[1658]

1653 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mesâil, s.264 (Bu kaynakta "Sabîğ'in durumunu bana Ahmed rahimehullah'ın çocuklarından biri anlattı" ibaresi geçmektedir.); eş-Şerîa, s.88

1654 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1655 Bu rivayetin isnadı sahihtir. Mesâilu İbn Hâni, 2/153

1656 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1657 Bu rivayetin isnadı sahihtir.

1658 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

Kur'an'ın Mahlûk Olduğunu Söyleyene Reddiye ve Bu Görüşte Olanların Tekfiri[1659]

Harb bin İsmail el-Kirmânî bana şöyle haber etti: Yanında insanların Kur'an'ın mahlûk olması hakkındaki görüşleri zikredildiği esnada Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Açık küfürdür, açık küfürdür!"[1660]

Harb bana şöyle haber etti: İshak bin Râheveyh *rahimehullah*'a dedim ki: "Ey Ebu Yakup! Sen Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğunu Allah'ın onu konuştuğunu ve mahlûk olmadığını söylemiyor musun?" Dedi ki: "Evet. Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kim onun mahlûk olduğunu söylerse kafirdir."[1661]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylerse o yüce Allah'ı ve ahiret gününü inkâr etmiştir."[1662]

[1659] Ehl-i sünnet ve'l-cemaatın Cehmiyye'ye hilâfen bu konudaki mezhebi şudur: Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir.

Âcurrî rahimehullah şöyle demektedir: "Bilmiş olun ki -Allah size de bize de rahmet etsin- kalpleri haktan kaymayan, geçmişte ve günümüzde doğru ve hak karşısında duran Müslümanların sözü şudur: Kuran Allah azze ve celle'nin kelâmıdır mahlûk değildir. Çünkü Kur'an Allah teâlâ'nın ilmindendir, Allah azze ve celle'nin ilmi de mahlûk olamaz, Allah bundan yücedir, münezzehtir. Kur'an, sünnet, sahabelerin ve Müslümanların imamlarının sözleri buna delalet etmektedir. Bunu habis olan cehmî birinden başkası inkâr etmez, Cehmiyye ulema nezdinde kafirdir..." eş-Şerîa, s.75

İbn Ebi Hâtim rahimehullah ise şöyle demektedir: "Babama (Ebu Hâtim) ve Ebu Zura'ya usulü'd-din (akide), bütün beldelerde kendilerinde yetiştiğimizin bu konuda itikad ettikleri şeyler hakkında ehl-i sünnetin mezhebini sordum. İkisi şöyle dedi: Bütün beldelerde, Hicaz'da, Irak'ta, Şam'da, Yemen'de kendisine yetiştiğimiz alimlerin mezhebi şudur: İman, söz ve ameldir; artar ve azalır. Allah'ın kelâmı her yönüyle mahlûk değildir... Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia eden yüce Allah'a karşı dinden çıkaran bir küfürle kafir olmuştur. Kim bunun küfründe şüphe ederse -bunu anlayıp bilen kimselerden ise- o da kafir olur." Şerhu Usûli İ'tikâdu Ehl-i's-Sünne, 1/198-200

Kur'an'ın yaratıldığını söyleyenlerin tekfiri İmam Malik, İmam Şafiî ve İmam Ahmed'den rahimehumullah varid olmuştur. Bkz. el-İbâne, 2/52, 65. Ayrıca kitabın ilerleyen kısımlarında da buna dair rivayetler gelecektir.

[1660] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Batta, el-İbâne, 2/66 (no:282); eş-Şerîa, s.81

[1661] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Batta, el-İbâne, 2/66-67 (no:283)

[1662] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hâni, el-Mesâil, 2/153 (no:1856)

Süleyman bin el-Eşas, Ahmed bin Hüseyin, Yusuf bin Musa ve İsmail bin İshak es-Sekafî bize haber ettiler ki onlar Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işitmişler: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kim onun mahluk olduğunu söylerse kafirdir."[1663]

Ebu Bekir el-Mitvaî bana şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'a adamın birinin şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır mahlûk değildir değil mi?" Ahmed *rahimehullah* dedi ki: "Biz böyle diyoruz." Adam dedi ki: "Ey Ebu Abdullah! Bu hak olan mıdır?" Dedi ki: "Biz böyle diyoruz."[1664]

Fadl şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a adamın birinin şöyle dediğini işittim: Basra'da bir mescidin üzerinde "Kur'an mahlûktur." yazıldığını gördüm. Ebu Abdullah *rahimehullah* bundan tedirgin oldu ve "Lâ ilâhe illallah, Lâ ilâhe illallah" demeye başladı.[1665]

İshak b İbrahim, Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kim onun mahlûk olduğunu söylerse kafirdir."[1666]

Ebu Bekir bin Ziyâd bana şöyle anlattı: Bişr bin el-Hâris'e dedim ki: "Ey Ebu Bekir! Kur'an hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Allah'ın kelâmıdır ve mahlûk değildir." Dedim ki: "Neden bunu [açıkça] söylemiyorsun?" Dedi ki: "Sultandan korkuyorum. Güvendiklerine de mi [söylemezsin]?" Dedi ki: "Her güvenilenin bir güvendiği vardır."[1667]

Hüseyin bin Ali bin Yezîd es-Sudâî bana şöyle anlattı: Yahya bin Maîn *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylerse kafir olur."[1668]

[1663] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.262

[1664] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1665] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1666] Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Hâni, el-Mesâil, 2/153 (no:1856) bir benzeri 2/156 (no:1877); el-İbâne, 2/66 (no:280)

[1667] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/40 (no:232)
"Her güvenilenin bir güvendiği vardır" sözünün manası ise şudur: Benim kendisine güvendiğim kişinin de aynı şekilde güvendiği biri vardır. Bu sebeple ona anlatılanı gider anlatır. Nitekim denmiştir ki: "İki kişiden çıkan her sır yayılmıştır."

[1668] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/128 (no:68); el-İbâne, 2/66 (no:281)

Abbas el-Anberî bana şöyle anlattı: Süleyman bin Harb *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kur'an mahlûk değildir." Ona dedim ki: "Sen önceleri bunu demiyordun, ne oldu sana?" Dedi ki: "Bu görüşü Allah *azze ve celle*'nin kitabından çıkardım. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır: **'Allah onlarla konuşmaz ve onlara bakmaz.'**[1669] Konuşmak (kelâm) ve bakmak aynıdır."[1670]

Yahya bin Rebî'nin rivayet ettiğine göre Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kulaklarınızla dinlediğiniz şeylerin size en güzel geleni Allah *azze ve celle*'nin kelâmı olmadığı müddetçe asla fakih olamazsınız."[1671]

Hasan bin Abdurrahman el-Fezârî'nin rivayet ettiğine göre Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah* şöyle demiştir: "Vallahi kul, kulağıyla dinlediği şeyler arasında Allah'ın kelâmı kendisine en güzel gelen olana kadar tam manasıyla fakih olamaz. Şüphesiz Allah *azze ve celle*'nin kelâmı kulların akıllarından kaldırılmıştır ve insanların akılları ondan alçak kalmıştır."[1672]

Kur'an'ın Mahlûk Olduğunu Söyleyenlerin Küfrünün Beyanı -1

Çünkü Kur'an Allah azze ve celle'dendir ve Allah'tan olan hiçbir şey mahlûk olamaz.[1673]

Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia ederse şüphesiz Allah'ın da mahlûk olduğunu iddia etmiş olur." Sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Lâ ilâhe illallah! Bu söz ne kadar büyük ve şiddetlidir. Bu, bizim olmasından sakındırdığımız şeydi." Ebu Bekir el-Hallâl dedi ki:

1669 Âl-i İmrân, 3/77

1670 Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/161 (no:169)

Aynı olmasından maksat -Allah en iyi bilendir- şudur: Allah, kafirlere ukubet olarak onlara bakmayacağını onlarla konuşmayacağını söylemektedir. Nasıl ki nazar etmesi mahlûk değilse aynı şekilde kelâmı da mahlûk değildir. [Mütercim]

1671 Bu rivayetin isnadı zayıftır.

1672 Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/18 (no:207)

1673 Ehl-i sünnet'in mezhebi: Allah azze ve celle ezelden beri sıfatlarıyla muttasıftır, O'nun sıfatlarından hiçbiri mahlûk değildir. Kim Allah'tan olan bir şeyin mahlûk olduğunu iddia ederse kafirdir.

Bana göre -Allah en iyisini bilir- Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın "Bu, bizim olmasından sakındırdığımız şeydi." sözünün manası; Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen:

«هَذا اللهُ خَلَقَ اللَّهُ الخَلْقَ، فمَن خَلَقَ اللَّهَ»

"İşte Allah bütün mahlûkatı yaratmıştır, peki Allah'ı kim yaratmıştır?"[1674] sözüdür. Çünkü bu söz diğerinin manasındadır.[1675]

Abdülmelik bin Abdülhamid el-Meymûnî'nin bana haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah *rahimehullah*'a demiştir ki: "Allah *azze ve celle*'nin isimleri muhdestir (sonradan ortaya çıkmıştır, kadim değildir).' diyen kişiye ne dersin?" Dedi ki: "Kafirdir." Sonra da bana dedi ki: "Allah" ismi de O'nun isimlerindendir. Kim onun muhdes olduğunu iddia ederse Allah *tebâreke ve teâlâ*'nın mahlûk olduğunu iddia etmiştir." Onların bu durumları ona göre pek ağır geldi, onları tekfir etmeye başladı ve bana şu âyeti okudu: **'Allah hem sizin hem de babalarınızın (atalarınızın) Rabb'idir.'**[1676] Başka bir ayet daha okudu.[1677]

Muhammed bin Süleyman'ın bize haber ettiğine göre o, Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a şöyle demiştir: "Kur'an hakkında ne dersin?" Dedi ki: "Neyden soruyorsun?" Dedim ki: "Kelâmı hakkında." Şöyle cevap verdi: "Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. 'Mahlûk değildir.' demekten endişe etme! Zira Allah'ın kelâmı Allah'tandır. Allah'tan ve Allah'ın zatındandır, Allah onu konuşmuştur. Allah'tan olan bir şey mahlûk olamaz."[1678]

Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia ederse şüphesiz kafir olur." Dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Ebu'l-Abbas'a ne dedin peki?" Dedi ki: "O, 'Allah'ın kitabında

---

[1674] Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisini kastetmektedir: "İnsanlar birbirlerine sormaya devam ederler ta ki şöyle derler: Allah her şeyi yaratmıştır peki Allah'ı kim yaratmıştır? Sizden biri kendisinde böyle bir şeyi bulursa "Allah'a iman ettim" desin." Ebu Davud, 4721; Müsned, 8376. Hadis sahihtir.

[1675] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/67-68 (no:286)

[1676] Saffât, 37/126

[1677] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1678] Bu rivayetin isnadı hasendir. el-İbâne, 2/35 (no:224); İbn Teymiyye, el-Fetâvâ'l-Kübrâ, 5/63

[bir delil] olması haricinde mahlûk değildir demem.' dedi." Ona dedim ki: "Allah'ın vechi mahlûk değildir.' demez misin?" Dedi ki: "Hayır! Allah'ın kitabında bir nas olması hariç." Bunun üzerine Ebu Abdullah *rahimehullah* titredi ve şöyle dedi: "Estağfirullah, Subhanallah! Bu Allah'ı inkârdır. Allah'ın vechinin mahlûk olmadığı hakkında biri şüphe mi ediyor?" Dedim ki: "Ey Ebu Abdullah, Cehmiyye [bile] bunu dememiştir." Dedi ki: "Ne Cehmiyye'si? Bunlar Cehm'den daha şerli ve habistir. Bu, kendisinde şüphe olmayan bir küfürdür."[1679]

Ahmed bin Hüseyin et-Tirmizî bize şöyle haber etti: Ahmed *rahimehullah*'a sordum, dedim ki: E"y Ebu Abdullah! Kur'an hakkında olan olmuştur.[1680] Bu konuda bana soru sorulursa ne demeliyim?" Bana dedi ki: "Sen mahlûk değil misin?", "Evet." dedim. "Senin her şeyin mahlûk değil mi?", "Evet." dedim. K"elâmın da senden değil midir -ki o mahlûktur-?", "Evet." dedim. Dedi ki: "Allah *azze ve celle*'nin kelâmı O'ndan değil midir?", "Evet" dedim. Dedi ki: "Allah'tan olan bir şey mahlûk olabilir mi?"[1681]

Ebu Talib'in bize anlattığına göre o, bir gün boyunca tâ geceye kadar konuşmamaya dair yemin edip de Kur'an okuyan kişi hakkında Ebu Abdullah *rahimehullah*'a sormuş ve şöyle eklemiştir: "Bana ulaştığına göre Ebu Ubeyd yemininin bozulacağını söylemiştir." Dedi ki: "Ebu Ubeyd kim?" Dedim ki: "Muhaddis olan.[1682] Peki sen ne diyorsun?" Dedi ki: "Bu mesele hakkında konuşmak istemiyorum… Sana soranla konuşma." Dedim ki: "Abdülvehhâb'ın bana haber ettiğine göre onun 'Konuşmamaya yemin edip de sonra namaz kılarken Kur'an okuyan kişinin yemini bozulmaz, eğer namaz dışındayken okursa yemini bozulur.' diyen bir komşusu varmış." O da (Abdülvehhâb) şöyle dedi: "Namazda ve namaz dışında Kur'an okursa yemini bozulmaz." Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Sana sordum, sen de sustun ve bana haber etmedin." Bunun üzerine tebessüm etti ve şöyle dedi: "Hakkında konuşulmayan bir şey hakkında konuşmak istemiyorum. Bu meselede ilk konuşan kişi olmayı kötü görüyorum."[1683]

[1679] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1680] Mahlûk olduğu iftirası üzerine çıkan fitneyi kastediyor. [Mütercim]

[1681] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/35 (no:225); Lâlekâî, Şerhu's-Sünne, 2/291 (no:451)

İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demektedir:

[1682] Ebu Ubeyd el-Kasım bin Sellâm, Kitâbu'l-Emvâl'in sahibi. [Mütercim]

[1683] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

Ebu'l-Vezîr Muhammed bin A'yun bize şöyle anlattı: Nadr bin Muhammed'in şöyle dediğini işittim: **"Şüphesiz ki, ben, evet ben Allah'ım! Benden başka hiçbir ilah yoktur. O halde bana ibadet et."**[1684] Kim bu âyetin mahlûk olduğunu söylerse o kafirdir.

Abdullah bin Mübarek *rahimehullah*'a geldim ve ona Nadr'ın dediğini haber ettim, dedi ki: Nadr doğru demiş, Allah ona afiyet etsin! Allah mahlûk olana ibadet etmemizi emredecek değildir."[1685]

İbn Ebi Üveys bana şöyle anlattı: Malik bin Enes *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah *azze ve celle*'nin kelâmıdır ve Allah'tan olan hiçbir şey mahlûk değildir."[1686]

Hanbel şöyle anlatmaktadır: Ebu Nuaym el-Fadl bin Dükeyn'in şöyle dediğini işittim: "İnsanların (Selefin) bu konuda bir şey konuşmadıklarına yetiştim. Bunu iki seneden beri henüz yeni bilmiş olduk. Kur'an Allah'ın kelâmıdır, Allah katından indirilmiştir ne yaratıcıdır ne de yaratılmıştır. O'ndan gelmiştir ve O'na dönecektir. Bu, önceden beri üzerinde olduğumuz ve başkasını bilmediğimiz görüştür." Dedi ki: "Şerîk'in şöyle dediğini işittim: 'Allah'ın zatı hakkında konuşmak Allah *azze ve celle*'yi inkârdır, küfürdür."[1687]

Ebu Hanbel'in bana anlattığına göre o Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işitmiştir: Allah *azze ve celle* kitabında şöyle demiştir: **"Müşriklerden biri senden eman isterse, ona eman ver ki, <u>Allah'ın kelâmını</u> dinlesin."**[1688] Cebrâil *aleyhisselâm* onu Allah'tan işitmiş Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* de Cebrâil *aleyhisselâm*'dan işitmiştir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da ondan işitmiştir. Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Bunda şek şüphe duymayız. Allah'ın isimleri Kur'an'dadır, sıfatları Kur'an'dadır, o Allah'ın ilmindendir. Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia ederse kafirdir. Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. O'ndan sadır olmuştur ve O'na dönecektir.[1689] Biz önceleri bu konuda şöyle dediğini işitmiştir: Allah *azze ve celle* kitabında şöyle demiştir: "Müş-

---

[1684] Tâhâ, /14

[1685] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.267; es-Sünne, 1/110 (no:20); el-İbâne, 2/37 (no:229); Lâlekâî, 2/282 (no:428)

[1686] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1687] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/36 (no:228); İbn Teymiyye el-Fetâvâ'l-Kübrâ'da (5/63) "...başkasını bilmediğimiz görüştür" olan kısma kadar zikretmiştir.

[1688] Tevbe, 9/6

[1689] "O'na dönecektir" ifadesi iki manayı ihtimal etmektedir:

da konuşmaktan çekiniyorduk, ta ki bunlar bu bidati ortaya attıklarında, söylediklerini söylediklerinde ve insanları buna çağırdıklarında bizim için onların durumları açığa çıktı ki o durum da Yüce Allah'ı inkâr etmektir." Sonra Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Allah *azze ve celle* ezelden beri âlimdir, mütekellimdir. Biz Allah'a mahdut ve malum olmayan[1690] ancak nefsini vasıfladığı sıfatlarıyla ibadet ediyoruz. O, Semî'dir, Alîm'dir, Gafûr'dur, Rahîm'dir, Âlimu'l-Gayb ve'ş-Şehâde'dir (gaybın ve görülen alemin Âlim'idir), Allâmu'l-ğuyûb'dur (gaybları en iyi bilendir). İşte bunlar Allah *tebâreke ve teâlâ*'nın sıfatlarıdır, nefsini bunlarla vasfetmiştir, bunlar def edilmez ve reddedilmez. O, kendisinin dediği gibi sınırsız bir şekilde Arş'ın üzerindedir.[1691] Dilediği şekilde Arş'a istiva etmiştir. İrade O'nundur, güç yetirme O'nundur. **'O'nun hiçbir benzeri yoktur. O, her şeyi işitendir, çok iyi görendir.'**[1692] Vasfedenlerin vasfı O'na ulaşamaz O, kendini vasfettiği gibidir. Biz Kur'an'ın muhkemine müteşabihine iman ederiz, hepsi Rabbimiz'in katındandır. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Âyetlerimiz aleyhinde konuşmaya dalanları gördüğün zaman başka bir söze dalmalarına kadar onlardan yüz çevir. Şayet şeytan sana unuttuursa, hatırladıktan sonra, artık o zalim kavimle beraber**

Birincisi: Kur'an'ı kelâm etme (konuşma) sıfatı Allah teâlâ'ya döner, yani Allah dışında kimse onu konuşmakla vasıflandırılamaz. Çünkü Kur'an'ı konuşan odur. Kelâm mütekellimin sıfatıdır.

İkincisi: O, Allah teâlâ'ya yükselecektir, ahir zamanda sinelerden ve mushaflardan O'na gidecektir.

Bkz. el-İbâne, 2/32 (3. dipnot); el-Âsâr, 174, 175; el-Münâzara fi'l-Akîdeti'l-Vâsitiyye Dımne Mecmûati'r-Resâil ve'l-Mesâil, 1/419

1690 Yani beşer aklına göre malum ve mahdut (sınırlı) olmayandır. Bu Seleften gelen şu rivayetin manasındadır: "Geldiği gibi keyfiyetsiz olarak geçin."

1691 İbn Teymiyye rahimehullah şunları söylemektedir: "Sınırsız bir şekilde" sözüyle mahlûkatın ilminin onu ihata edemeyeceğini, nefsinden haber vermesi dışında O'nu sınırlandırmalarını veya olduğu hal üzere O'nu vasıflamalarını nefyetmiştir. Bunu mahlûkatın akıllarının O'nun sıfatlarını kuşatamayacağını açıklamak için yapmıştır... Bu sözde bulunan "mahlûkatın Rabb'lerini sınırlandırması, takdir etmesi ve sıfatına ulaşmasını nefyetmek" İmam Ahmed ve onun dışındaki imamların Allah'ın arşı üzerinde olduğu sözlerine ters düşmez. Der'u Teârudi'l-Akli ve'n'Nakl 2/33-34

İbnu'l-Mübarek rahimehullah şöyle demektedir: Kim Allah'ın haddi olmadığını iddia ederse hiç şüphesiz Kur'an'ı inkâr etmiş ve hiçbir şeyin olmadığını iddia etmiş olur. Çünkü Allah mekanının haddini kitabının birçok yerinde vasfetmiş, şöyle buyurmuştur: "Rahmân, Arş'a istivâ etti." [Tâhâ, 20/5] "Gökte olandan emin mi oldunuz?.." [Mülk, 67/16] Bütün bunlar ve benzerleri sınırın delilleri ve şahitleridir. er-Redd alâ Bişr el-Merîsî, s.24

1692 Şûrâ, 42/11

oturma.'[1693] Kur'an hakkında mücadele ve tartışmayı terk ederiz. Sen de onun hakkında mücadele etme! Bu konuda tartışmayız, tümüne iman ederiz ve onu bilenine, Allah *tebâreke ve teâlâ*'ya çevririz ki O bunu en iyi bilendir. O'ndan başlamış ve O'na dönecektir." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: Abdurrahman bin İshak bana şöyle dedi: "Allah vardı, Kur'an yoktu." Ona cevaben dedim ki: "Allah vardı ve ilim de mi yoktu? İlim Allah'tandır, Allah'ındır ve Allah'ın ilmi de yine O'ndandır. İlim mahlûk değildir. Kim onun mahlûk olduğunu söylerse şüphesiz Allah'ı inkâr etmiş ve Allah'ın mahlûk olduğunu iddia etmiş olur. Bu ise açık bir küfürdür."[1694]

Süfyân bin Uyeyne'nin rivayet ettiğine göre Amr bin Dînâr *rahimehullah* şöyle demiştir: "İnsanlara, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına ve onlardan sonrakilere (Selefe) yetmiş senedir şöyle derlerken işittim: 'Allah *azze ve celle* yaratıcıdır, O'nun dışındakiler mahlûktur. Ancak Kur'an bunun dışındadır, şüphesiz o Allah'ın kelâmıdır, O'ndan sadır olmuş ve O'na dönecektir."[1695]

Muhammed bin Ahmed bin Mühennâ bana şöyle anlattı: Abdülvehhâb el-Verrâk'a sordum Kur'an'dan olan bir şey hakkında sordum. Dedi ki: Merrûzî bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah ya da Ahmed *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kim Kur'an hakkında kötü bir şekilde konuşursa o Cehmîdir."[1696]

Ebu Hâtim et-Tavîl bana şöyle anlattı: Vekî *rahimehullah* dedi ki: "Kim Allah'ın kelâmının O'ndan olmadığını söylerse şüphesiz kafir olur. Kim ondan bir şeyin mahlûk olduğunu söylerse hiç şüphesiz o da kafir olur."[1697]

İbnu'l-Mübarek'in rivayet ettiğine göre Süfyân *rahimehullah* şöyle demiştir: "Kim **'De ki: O, Allah birdir. Allah Samed'dir (Her şey O'na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir).'**[1698] âyetinin mahlûk olduğunu söylerse o kafirdir."[1699]

[1693] Enâm, 6/68

[1694] Bu rivayetin isnadı hasendir. el-İbâne, 2/32-34 (no:223); el-Fetâvâ'l-Kübrâ, 5/63-64

[1695] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 2/7 (no:183); Lâlekâî, 2/260 (no:381); el-Fetâvâ'l-Kübrâ, 5/64

[1696] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1697] Bu rivayetin isnadı hasen veya zayıftır. es-Sünne, 1/117 (no:39); el-Fetâvâ'l-Kübrâ, 5/64

[1698] İhlâs, 112/1-2

[1699] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/107-108 (no:13); el-İbâne, 2/62-63 (no:271)

Kur'an'ın Mahlûk Olduğunu Söyleyenlerin Küfrünün Beyanı -2

Çünkü Kur'an'ın içerisinde Allah *azze ve celle*'nin isimleri vardır ve onlar Allah'ın ilmindendir.[1700]

Ebu'n-Nadr İsmail bin Abdullah bin Meymûn el-İclî dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Allah *azze ve celle*'nin isimlerinin mahlûk olduğunu ve Allah'ın ilminin mahlûk olduğunu söyleyen kişi kafirdir."[1701]

Süleyman bin el-Eşas bize şöyle haber etti: Adamın birinin Allah'ın isimlerinin mahlûk dediği Ebu Abdullah *rahimehullah*'a zikredilirken onun şöyle dediğini işittim: "Bu apaçık bir küfürdür."[1702]

İshak bin İbrahim şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kim Allah'ın isimlerinin mahlûk olduğunu iddia ederse şüphesiz kafir olur."[1703]

Abdullah bin Muhammed el-Halebî bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Kim Allah'ın isminin mahlûk olduğunu söylerse kafirdir. O'nun isimleri Kur'an'dadır."[1704]

Cafer bin Muhammed şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Kur'an Allah'ın ilminden midir?" Dedi ki: "Kur'an Allah'ın ilmindendir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **'Sana <u>ilim</u>**

[1700] Çünkü Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyen kişinin bu sözü Allah'ın ilminin ve isimlerinin de mahlûk olmasını barındırır. Bundan dolayı el-Esrem, Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyen bununla beraber "Allah'ın ilminin ve isimlerinin mahlûk olduğunu söylemem" diyen ve buna ziyade olarak bir şey demeyen kişinin kafir olup-olmayacağını İmam Ahmed rahimehullah'a sorduğunda "Bize göre böyledir" diye cevap vermiştir. O (Ebu Bekir el-Esrem) da istifham-ı inkârî ile şöyle sormuştur: "Bu konuda şüphe duymaya ihtiyacımız mı var?!" bunun üzerine Ahmed rahimehullah şöyle cevap vermiştir: "Onlar her ne kadar Allah'ın isimlerinin ve ilminin mahlûk olmadığını söyleseler de [Kur'an mahlûktur] sözleri bunu barındırmaktadır. Allah'ın isimlerini ve ilmini dahil etmeseler de "Kur'an mahlûktur" sözleri makbul değildir." Bkz. el-Fetâvâ'l-Kübrâ, 5/133-134

[1701] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 2/69-70 (no:290)

[1702] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Ebu Davud, el-Mesâil, s.262

[1703] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 2/65-66 (no:279)

[1704] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

(Kur'an) geldikten sonra kim seninle bu hususta tartışacak olursa...'[1705] Bu âyet Kur'an'da dört yerde geçmektedir."[1706]

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

لَتَضْرِبَنَّ مُضَرُ عبادَ اللهِ، حتى لا يُعبَدَ اللهُ عزَّ وجلَّ،

أو لَيَضرِبَنَّهُمُ المُؤمنونَ حتى لا يمنَعوا ذَنَبَ تَلْعةٍ

"Mudar [kabilesi], Allah'ın kullarına kesinlikle galip gelecektir öyle ki Allah için ibadet edilen bir isim kalmayacaktır. Allah da onlara kesinlikle galebe çalacaktır öyle ki bir tepenin en aşağısı[1707] kadar bile engel olamayacaklar."[1708]Ebu Zura dedi ki: "Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* dedi ki: 'Allah'ın isimleri mahlûk değildir. Görmez misin ne buyurmuştur? ***'Öyle ki Allah için ibadet edilen bir isim kalmayacaktır."***[1709]

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylerse o Allah'ı ve ahiret gününü inkâr etmiştir. Bu konudaki deliller şunlardır:

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَاءَنَا وَاَبْنَاءَكُمْ

وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ

"Sana ilim (Kur'an) geldikten sonra kim seninle bu hususta tartışacak olursa, de ki: Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım."[1710]

[1705] Âl-i İmrân, 3/61

[1706] Bu rivayetin isnadı zayıftır. Bu dört yer ileride zikredilecektir.

[1707] Buradan murad olunan; onları zillet, zayıflık ve karşı koyma (mukavemet) kuvvetinin azlığı ile vasfetmektir. en-Nihâye, 2/170; Lisânu'l-Arab, 1/391

[1708] Müsned, 11821. Hadis zayıftır.

[1709] Ahmed rahimehullah'ın sözünün isnadı sahihtir. Ahmed rahimehullah bu hadisle delil getirdi, çünkü Allah azze ve celle isimleri ve sıfatları ile kendisine ibadet edilendir. O'ndan başka mabud olan yoktur, çünkü mahlûka ibadet edilmez. Allah en iyisini bilendir.

[1710] Âl-i İmrân, 3/61

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِى جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَّلَا نَصِيرٍ

"Yemin olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan Allah tarafından sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır."[1711]

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ۙ

"Yemin olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan, o zaman şüphesiz ki sen zalimlerden olursun."[1712]

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَّلَا وَاقٍ ع

"Yemin olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyarsan Allah tarafından sana ne bir dost ne de bir koruyucu vardır."[1713]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelen şey Kur'an'dır, O'na gelen ilim mahlûk değildir, Kur'an da ilimdendir ve o Allah'ın kelâmıdır. Şöyle buyurmuştur: **'Rahmân Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı."**[1714]

... اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ...

"İyi bilin ki, yaratma da O'na aittir emretmek de."[1715]

[Bu âyette] haber etmiştir ki, O mahlûkatı yaratmıştır, emir ise yaratmadan başka bir durumdur. Emir, Allah'ın kelâmıdır. Allah *azze ve celle* hiçbir vakit ilimden hâli (arınık, soyutlanmış) olmamış ve şöyle demiştir: **"Şüphesiz ki, zikri biz indirdik biz. Onun koruyucuları da mutlaka bi-**

[1711] Bakara, 2/120

[1712] Bakara, 2/145

[1713] Ra'd, 13 /37

[1714] Rahmân, 55/1-3. Bu ayette insanı yaratması ile Kur'an'ı öğretmeyi birbirinden ayrı tutmasından anlaşılıyor ki, yaratma ve kelâm aynı şey değildir. [Mütercim]

[1715] A'râf, 7/54

ziz."[1716] "Burada geçen zikir Kur'an'dır. Allah o ikisinden[1717] hâli değildir. Allah ezelden beri mütekellim ve alimdir." Bir başka yerde şöyle demektedir: "Şüphesiz Allah, ilim ve kelâmdan hâli değildir ve bu ikisi mahlûk değildir. Bu ikisinden hiç hâli olmamıştır. Kur'an da Allah'ın ilmindendir ve O'nun kelâmıdır."

Merruzî rivayetinde şu ziyade bulunmaktadır: Dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir, ona 'Yaz' demiştir o da 'Ne yazayım?' deyince şöyle emretmiştir: 'Kaderi yaz.' dedi o da o günden kıyamet gününe kadar olacak olanları yazdı."[1718] Şu iki ayette de Cehmiyye'ye reddiye vardır:

"Onlar, bulutlardan gölgelikler içinde, Allah'ın ve meleklerinin gelmesinden ve işin olup bitmesinden başka bir şey mi beklerler?"[1719]

"Rabb'in ve saf saf olan melekler geldiği zaman."[1720] Yine şöyle buyurmuştur: **"O'nun kelimelerini değiştirecek yoktur."**[1721]

Bunlar ise onun mahlûk olduğunu söylüyorlar, o âyetlerde de[1722] aynı şekilde gelen şeyin Kur'an olduğuna dair delil vardır, **"Yemin olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan..."**[1723]

Ebu'l-Hâris şöyle anlatmaktadır: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın şöyle dediğini işittim: "İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'nın sözü onların aleyhin-

---

[1716] Hicr, 15/9

[1717] İlim ve kelâmdan.

[1718] Bu rivayeti zikrettikten sonra İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan gelen bu rivayetin farklı yollarını zikretmiştir. Ancak biz okuyucu sıkmamak için sadece rivayetlerin geçtiği kaynakları vermekle yetiniyoruz:

Beyhakî, el-Esmâ ve's-Sıfât, 2/239 (no:834); eş-Şerîa, s.84; es-Sünne, 2/401 (no:871), 2/411 (no:898); Taberî, 29/17. Rivayet sahihtir. Bu rivayetteki istidlâlin vechi ise şudur: Allah azze ve celle her şeyi kalem ile yaratmıştır, kaleme de yaratması için "yaz" emrini vermiş yani kelâm etmiştir. Dolayısıyla kelâm, yaratmadan önce olmuştur, bu da Allah'ın kelâmı olan Kur'an'ın mahlûk olmadığının delilidir. [Mütercim]

[1719] Bakara, 2/210

[1720] Fecr, 88/22

[1721] Kehf, /27.

Bakara ve Fecr surelerinde geçen ayetler yakın mana olduğu için onları bir ayet, Kehf suresindeki ayeti de bir ayet olarak kabullenmiş olmalıdır -Allah en iyisini bilir-. [Mütercim]

[1722] İçerisinde ilimden bahseden ayetler.

[1723] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 2/22-29 (no:218)

de bir hüccettir. Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. Allah'ın kelâmı kalemi yaratmadan önce de vardı."[1724]

Ahmed bin Muhammed bin Abdullah bin Sadaka bana şöyle haber etti: Levîn'in şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Bunu ben demedim, ancak İbn Abbas *radıyallahu anhuma* bunu söylemiştir." -Senedi zikretti- İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir." Levîn dedi ki: "İbn Abbas *radıyallahu anhu* Allah'ın yarattığı ilk şeyin kalem olduğunu haber vermiştir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır: **'Biz bir şeyi dilediğimizde ona sözümüz sadece 'ol' dememizdir. O da hemen oluverir.'**[1725] Mahlûkatı 'ol' kelimesi ile yaratmıştır, kelâmı, yaratmasından öncedir."

Ebu Bekir bin Sadaka dedi ki: Fadl bin Ziyâd şöyle demiştir: Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'ın yanına girdim daha önce de Levîn'in meclisine katılmıştım. Bana dedi ki (Ebu Abdullah): "Ey Ebu'l-Abbas! Sen bu şeyhin meclisine katıldın mı?" "Evet" dedim. Dedi ki: "Kur'an hakkında ne dediğini işittin mi?" "Evet" dedim. Dedi ki: "Subhanallah! Sanki yüzümde bir perde vardı da sen onu kaldırdın. Onun şu sözünü işitmedin mi? Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. O kalemi ancak kelâmı ile yaratmıştır, kelâmı, yaratmasından önce olmuştur." Sonra bana dedi ki: "Bil ki Kûfelilerin biri [olan bu şeyh] tektir.-Levîn'in aslen Kûfeli olduğunu kastediyor-."[1726]

Abdullah bin Ahmed bana şöyle haber etti: Babama dedim ki: Levîn Muhammed bin Süleyman el-Esedî diyor ki: "Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. Allah *azze ve celle* ezelden beri, mahlûkatı yaratmadan önce de mütekellimdir." Bu sözü onun hoşuna gitti ve bunu beğendi.[1727]

Ebu Zabyân'ın rivayet ettiğine göre İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: "Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. Ona 'yaz' demiştir. O da 'Ey Rabb'im! Ne yazayım?' demiştir. Cevap olarak 'Kaderi yaz.' demiştir. Kalem o gün olan ve kıyamete kadar olacakları yazmıştır. Sonra kitap dürülmüş, kalem de kaldırılmıştır. Daha sonra okyanusların suyu

---

[1724] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 2/22 (no:215)

[1725] Nahl, 16/40

[1726] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 2/23-24 (no:616); eş-Şerîa, s.82-83

[1727] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

kaldırılmış, gökler yarılmıştır. Sonra balıklar yaratılmış ve bunun akabinde yeryüzü onun üstüne yayılmıştır. Yeryüzü balıkların sırtı üzerindedir, balıklar gidip gelmektedir. Yeryüzü de yayılmış, genişletilmiştir, sonra da Allah *azze ve celle* dağları yaratmış ve onları sabit kılmıştır. Şüphesiz ki dağlar kıyamet gününe kadar yeryüzünün üstünde olacaktır." Daha sonra İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şu âyeti okudu: **"Nûn. Kaleme ve satır satır yazmakta oldukları şeylere yemin olsun ki (ey Muhammed) sen Rabb'inin nimetin sayesinde bir deli değilsin."**[1728]

Meymûn bin Mihrân ailesinden Salih bin Ali en-Nevfelî bana şöyle haber etti: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyenler hakkında sordum, dedi ki: "Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylerse o yüce Allah'ı inkâr etmiştir." Sonra bana dönüp dedi ki: "Belki nasıl böyle olduğunu soracaksın." "Hayır" dedim. Dedi ki: "Muhakkak ki, Kur'an Allah'ın ilmindendir. Kim de Allah'ın ilmini mahlûk olarak kabul ederse o yüce Allah'ı inkâr etmiştir. Allah *azze ve celle*'nin şu sözünü işitmedin mi? **'Gaybları çok iyi bilen'**[1729] ve **'Görülmeyeni (gaybı) bilen'**[1730] Kur'an'ın birçok yerinde gayb ifadesi geçmektedir."[1731]

İmrân et-Temmâr dedi ki: Ahmed bin Hanbel *rahimehullah* şöyle demiştir: Allah *tebâreke ve teâlâ* dedi ki: **"Göğün ve yerin O'nun emriyle ayakta durması, O'nun delillerindendir. Sonra sizi, yeryüzünden bir defa çağırdığında bir de ne göresiniz hemen (kabirlerden) çıkıyorsunuz."**[1732] Kim Allah *azze ve celle*'nin çağrısının mahlûk olduğunu iddia ederse hiç şüphesiz kafir olur.[1733]

Hadr bin Ahmed bin el-Müsennâ el-Kindî bize şöyle haber etti: Abdullah bin Ahmed bin Hanbel dedi ki: Babamın yazısıyla Cehmiyye'nin aleyhinde delil getirdiği delilleri buldum, bir sûrenin bazı âyetlerini diğer âyetlere telif etmişti.

[1728] Bu rivayetin isnadı sahihtir. Taberî, 29/14; Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, 8/240. Ayet: Kalem, 68/1-2

[1729] Mâide, 5/109, 116; Tevbe, 9/78; Sebe, 24/48

[1730] Bu ifade Kur'an'ın 13 yerinde geçmektedir: Enâm, 6/73; Tevbe, 9/94, 105; Ra'd, 13/9

[1731] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1732] Rûm, 30/25

[1733] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

İlk zikrettiği şey şuydu:

Bismillahirrahmanirrahim

لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

"Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tesbih ederim. Şüphesiz ki, ben zalimlerden oldum."[1734]

... مَا شَآءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ...

"Allah dilemiş de olmuş, güç yetirme ancak Allah'ın yardımıyladır."[1735]

وَاُفَوِّضُ اَمْرِى اِلَى اللّٰهِ

"İşimi Allah'a havale ediyorum."[1736]

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

"Eyyûb'u da hatırla! O bir zaman Rabb'ine: "Şüphesiz ki bana bir zarar dokundu (hastalığa yakalandım). Sen de merhametlilerin en merhametlisisin" diye nida etmişti."[1737]

"Ya Allah! Ya Rahmân! Ya Rahîm! Ya Mâlik! Ya Melîk!.. Ya Hay! Ya Kayyûm!.. Ya Gaffâr! Ya Tevvab! Ya Hakîm! Ya Azîz! Ya Vehhâb! Ya Vedûd!.. Ya Muhît! Ya Fâtır! Ya Fâsıl! Ya Fâlık! Ya Mevlâ! Ya Basîr! Ya Vâsi'! Ya Kâbid! Ya Bâsit!.. Ya Muhyî! Ya Mumît! Ya Muğîs! Ya Hasîb! Ya Rakîb! Ya Şehîd! Ya Berr!.. Ya Aliyy! Ya Veliyy! Ya Fettâh! Ya Mennân! Ya Cevvâd! Ya Metîn! Ya Kuddûs! Ya Selâm! Ya Mümin! Ya Müheymin! Ya Azîz! Ya Cebbâr! Ya Mütekebbir! Ya Bârî! Ya Musavvir! Ey en güzel isimlerin sahibi! Ey hesap görenlerin en hayırlısı, merhamet edenlerin en merhametlisi! Hükmedenlerin en iyi hükmedeni! Ey var eden-

---

[1734] Enbiyâ, 21/87

[1735] Kehf, 18/39

[1736] Mümin, 40/44

[1737] Enbiyâ, 21/83

lerin en güzeli! Ya Kebîr! Ya Müteâl! Ya Aliyy! Ya Azîm! Ya Halîm! Ya Kayyûm! Ya Zu't-Tavl (güç sahibi)! Senden başka hiçbir ilah yoktur. Ey celal ve ikram sahibi! Ya Kayyûm! Ey her nefsin kazandığına kaim olan! Ya Refî'! Ya Mâcid! Ya Cevvâd! Ya Müdebbir! Ey rızıklandıranların en hayırlısı! Ey alemlerin ilahı!" Sonra el-Merrûzî ile Abdullah'ın rivayet ettiklerini şöyle birleştirdim:

[Cehmiyye Aleyhinde İmam Ahmed *Rahimehullah*'ın Kur'an'dan Getirdiği Deliller]

الٓمّٓ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

"Elif, Lâm, Mîm. İşte bu kitap, kendisinde asla şüphe olmayan ve takva sahipleri için doğru yolu gösterendir."[1738]

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Âdem Rabb'inden kelimeler aldı (günahının bağışlanmasını istedi). Allah da tevbesini kabul etti."[1739]

اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Oysa onlardan bir fırka, Allah'ın kelâmını dinliyordu da iyice anladıktan sonra onu bile bile tahrif ediyorlardı."[1740]

... اُولٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ۚ

"...işte onlar, karınlarına sadece ateşi yiyip doldururlar. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak ve onları arındırmayacaktır."[1741]

[1738] Bakara, 2/1-2
[1739] Bakara, 2/37
[1740] Bakara, 2/75
[1741] Bakara, 2/174

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۖ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

"O, gökleri ve yeri benzeri olmadan yaratandır. Bir şeyin olmasına hüküm verdiği zaman ona sadece "ol" der. O da hemen oluverir."[1742]

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَآ اٰيَةٌ ۗ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ ۗ

"Bilmeyenler: "Allah bizimle konuşsa veya bize bir mucize gelse ya" dediler. Böylece onlardan öncekiler de bunların sözlerinin benzerini söylemişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi."[1743]

اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ اُولٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ

فِى بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

"Şüphesiz Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyenler ve onu az bir pahaya değiştirenler, işte onlar, karınlarına sadece ateşi yiyip doldururlar. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak ve onları arındırmayacaktır. Onlar için yakıcı bir azap vardır."[1744]

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ ۖ اِسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۙ

"Ey Meryem! Şüphesiz ki Allah, seni kendi tarafından bir kelime ile (söz ile babasız meydana gelecek bir çocukla) müjdeler ki, onun adı Meryemoğlu İsa Mesih'tir. Dünyada da ahirette de şerefli olandır."[1745]

[1742] Bakara, 2/117

[1743] Bakara, 2/118

[1744] Bakara, 2/174

[1745] Âl-i İmrân, 3/45

Nisâ sûresinden:

وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيماً

"Allah, Musa ile konuştu."[1746]

... وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ

اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعاً بَصِيراً

"...ve insanlar arasında hükmederken adaletle hükmetmenizi emrediyor. Gerçekten Allah size ne güzel nasihat ediyor. Şüphesiz ki Allah, her şeyi çok iyi işiten ve çok iyi görendir."[1747]

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِى دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى

ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهٗ اَلْقٰيهَا اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ ...

"Ey Kitap ehli! Diliniz hususunda aşırı gitmeyin. Allah'a karşı haktan başka bir şey söylemeyin. Meryemoğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın peygamberi Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve ondan bir ruhtur."[1748]

Enâm sûresinden:

وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ

"Allah'ın kelimelerini hiçbir değiştirecek yoktur."[1749]

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقاً وَعَدْلاً لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Rabb'inin kelimesi doğru ve adalet olarak tamamlanmıştır. O'nun kelimelerini hiçbir değiştirecek yoktur. O, her şeyi işiten ve her şeyi bilendir."[1750]

[1746] Nisâ, 4/164
[1747] Nisâ, 4/58
[1748] Nisâ, 4/171
[1749] Enâm, 6/34
[1750] Enâm, 6/115

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۙ

"İşte bu da indirmiş olduğumuz mübarek bir kitaptır. Öyleyse ona uyun ve takva sahibi olun ki, size merhamet edilsin."[1751]

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ؕ

"İşte bu (Kur'an), kendinden öncekileri tasdik eden, Ümmü'l-Kurâ (Mekke) ve çevresindekilerini de uyarman için sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır."[1752]

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ ؕ قَوْلُهُ الْحَقُّ ؕ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ ؕ

"O ki, gökleri ve yeri hakla yaratandır. "Ol" dediği gün hemen oluverir. O'nun sözü haktır. Sur'a üfürüldüğü gün mülk yalnız O'na aittir."[1753]

A'râf sûresinden:

كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِى صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ

"Bu kendisiyle uyarman için ve müminlere de öğüt olsun diye sana indirilen bir kitaptır. Bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı olmasın."[1754]

... وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِى اِسْرَآءِيلَ بِمَا صَبَرُوا ؕ ...

"Rabb'inin İsrailoğullarına olan güzel kelimesi tamamlanmıştır."[1755]

وَلَمَّا جَآءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ ۙ ...

"Musa tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabb'i onunla konuşunca..."[1756]

[1751] Enâm, 6/155
[1752] Enâm, 6/92
[1753] Enâm, 6/73
[1754] A'râf, 7/2
[1755] A'râf, 7/137
[1756] A'râf, 7/143

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنِّى اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِى وَبِكَلَامِىْ

"Şüphesiz ben peygamberlik verme ve seninle konuşmakla seni insanlara seçkin kıldım."[1757]

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Okuma yazma bilmeyen Allah'a ve kelimelerine iman eden peygambere iman edin ve ona tabi olun ki, doğru yola eresiniz."[1758]

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا ۪ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِٓى اَسْمَآئِهٖ ۭ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"En güzel isimler Allah'ındır, O'na bunlarla dua edin ve O'nun isimleri hakkında inkâra düşenleri bırakın. Onlar yaptıklarının karşılığını alacaklardır."[1759]

Enfâl sûresinden:

وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ۙ

"Allah kelimeleriyle hakkı yerine getirmek ve kafirlerin arkasını (soyunu) kesmek istiyor."[1760]

Tevbe sûresinden:

... وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى ۭ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِىَ الْعُلْيَا ۭ ...

"Kafirlerin kelimesini aşağılık kıldı. Allah'ın kelimesi ise en yüce olandır."[1761]

[1757] A'râf, 7/144
[1758] A'râf, 7/158
[1759] A'râf, 7/180
[1760] Enfâl, 8/7
[1761] Tevbe 9/40

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ

"Eğer Rabb'inden (azabın ertelenmesine dair) geçmiş bir söz olmasaydı, aralarında mutlaka hüküm verilmiş olurdu."[1762]

وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ

"Rabb'inin: 'Şüphesiz ben cehennemi bütün cin ve insanlarla dolduracağım.' sözü tamamlanmıştır."[1763]

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

"De ki: Eğer Rabb'imin kelimeleri için deniz mürekkep olsa, buna destek olarak bir o kadar daha katsak Rabb'imin kelimeleri bitmeden önce elbette ki deniz biter."[1764]

وَلَوْ اَنَّ مَا فِى الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Muhakkak ki yeryüzünde ağaçlar kalemler ve deniz, ardından yedi deniz de ona katılsa (mürekkep olsa) Allah'ın kelimeleri [yazmakla] tükenmez."[1765]

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ

"Yemin olsun ki, peygamber olarak gönderilen kullarımıza şu sözümüz geçmiştir..."[1766]

[1762] Hûd, 11/110
[1763] Hûd, 11/119
[1764] Kehf, 18/109
[1765] Lokman, 31/27
[1766] Saffât, 37/171

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ

"Allah'ın bir beşerle konuşması ancak vahiyle veya perde arkasından yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyetmesiyle olur."[1767]

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا

"Savaştan geri bırakılanlar siz ganimetleri almaya gittiğiniz vakit "Bırakın bizi size tabi olalım" diyeceklerdir. Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Bize asla tabi olamayacaksınız. Allah önceden böyle buyurdu."[1768]

... وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهٖ ...

"O, Rabb'inin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti."[1769]

Ebu Bekir el-Hallâl dedi ki: Ebu Abdullah *rahimehullah*'ın zikrettiği Allah *azze ve celle*'nin isimleri ve Kur'an'daki bu âyetler ile harfler Kur'an'ın hiçbir gerekçe, sebep ve herhangi bir mana ile mahlûk olmadığına dair apaçık delildir. Bu, sapık Cehmiyye'nin fetvasını yıkmaktır. Çünkü bu âyetler ve bu isimler Kur'an'da mahlûk bir şey olmadığını beyan ediyor.

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

[1767] Şûrâ, 42/51

[1768] Fetih, 48/15

[1769] Tahrîm, 66/12. Bu rivayetin isnadı hasen yahut zayıftır. Abdullah bin Ahmed es-Sünne'de buna yakın lafızlarla, buradaki ayetlerin bir kısmıyla tahrîc etmiş öncesinde geçen esmâ-i hüsnâyı zikretmemiştir. es-Sünne, 2/512-520 (no:1202); İbn Teymiyye de ayetlerin bir bölümünü zikretmiştir, Der'u Teârudi'l-Akli ve'n-Nakl, 2/115-116

«إنَّ للهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَ تِسْعِينَ إسْمًا مائةً إسْم إلّا واحِدًا،

مَنْ أحْصَاهَا دَخَلَ الجَنَّةَ»

"Şüphesiz ki Allah'ın doksan dokuz ismi vardır, yüzden bir eksiktir. Kim onları ihsa ederse (sayar ve ona göre yaşarsa) cennete girer."[1770]

Hibbân dedi ki: Davud bin Ömer şöyle dedi: Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'dan bize Allah *azze ve celle*'nin Kur'an'daki doksan dokuz ismini yazdırmasını istedik. Onları çıkarmayı bize vaad etti, bize karşı yavaş davranınca Ebu Zeyd'e geldik. O da bize bu isimleri yazdırdı, biz de Süfyân bin Uyeyne *rahimehullah*'a geldik bunları ona arz ettik. O da bunlara dört defa baktı ve dedi ki: Evet. Bunlar (isimler) onlardır. Ona "Biz bunları oku." dedik. Süfyân *rahimehullah* da onları bize okudu:

Fatiha sûresinde beş isim vardır:

Ya Allah! Ya Rab! Ya Rahmân! Ya Rahîm! Ya Melik!

Bakara sûresinde yirmi altı isim vardır:

Ya Muhît! Ya Kadîr! Ya Alîm! Ya Hakîm! Ya Tevvâb! Ya Basîr! Ya Vâsi'! Ya Bedî'! Ya Semî'! Ya Kâfî! Ya Reûf! Ya Şâkir! Ya Kayyûm! Ya Aliyy! Ya Azîm! Ya Veliyy! Ya Ganiyy! Ya Hamîd!

Âl-i İmrân sûresinde dört isim vardır:

Ya Kâim! Ya Vâhib! Ya Serî'! Ya Habîr!

Nisâ sûresinde altı isim vardır:

Ya Rakîb! Ya Hasîb! Ya Şehîd! Ya Gafûr! Ya Muîn! Ya Vekîl!

[1770] Buhârî, 2736, 6410, 7392; Müslim, 2677; Tirmizî, 3506, 3508; İbn Mâce, 3860; Müsned, 7623, 8146, 9513, 10481, 10532, 10685. Ayrıca Tirmizî (3507) ve İbn Mâce'de (3861) bu isimler verilmiştir. [Mütercim]

Bu hadis Allah azze ve celle'nin isimlerinin muayyen bir sayıda olduğuna delalet etmez. Şüphesiz Allah azze ve celle'nin isimleri doksan dokuzdan fazladır. Buna Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisi delalet etmektedir: "Senden sana ait olan bütün isimlerle istiyorum. Bu isimlerle ya kendini isimlendirmişsindir veya kitabında indirmişsindir ya da yarattıklarından birine öğretmişsindir veya kendi katında gayb ilminde kendine saklamışsındır (kimseye bildirmemişsindir)." Müsned, 3712, 4318. Hadis zayıftır. Allah'ın gayb ilminde bıraktığı isimleri bilmek ise kimse için mümkün değildir.

Enâm sûresinde beş isim vardır:

Ya Fâtır! Ya Zâhir! Ya Kâdir! Ya Latîf! Ya Habîr!

A'râf sûresinde iki isim vardır:

Ya Muhyî! Ya Mumît!

Enfâl sûresinde iki isim vardır:

Ni'me'l-Mevlâ (güzel dost)! Ya Ni'men-Nasîr (güzel yardımcı)!

Hûd sûresinde yedi isim vardır:

Ya Hafîz! Ya Karîb! Ya Kaviyy! Ya Mucîb! Ya Vedûd! Ya Fa'âl!

Ra'd sûresinde iki isim vardır:

Ya Kebîr! Ya Müteâl!

İbrahim sûresinde *"Ya Mennân!"* vardır.

Hicr sûresinde *"Ya Hallâk"* vardır.

Hacc sûresinde *"Ya Bâis"* vardır.

Meryem sûresinde iki isim vardır:

Ya Sâdık! Ya Vâris!

Müminûn sûresinde *"Ya Kerîm"* vardır.

Nûr sûresinde üç isim vardır:

Ya Hakk! Ya Mübîn! Ya Nûr!

Furkan sûresinde *"Ya Hâdî!"* vardır.

Sebe sûresinde *"Ya Fettâh!"* vardır.

Mümin sûresinde dört isim vardır:

Ya Ğâfir! Ya Kâbil! Ya Şedîd! Ya Zü't-Tavl!

Zâriyât sûresinde üç isim vardır:

Ya Rezzâk! Ya Zü'l-Kuvâ! Ya Metîn!

Tûr sûresinde *"Ya Bârî!"* isim vardır:

Kamer sûresinde *"Muktedir"* vardır.

Rahmân sûresinde üç sure vardır:

Ya Bâkî! Ya Zü'l-Celâl! Ya Zü'l-İkrâm!

Hadîd sûresinde dört isim vardır:

Ya Evvel! Ya Âhir! Ya Zâhir! Ya Bâtın!

Haşr sûresinde on isim vardır:

Ya Kuddûs! Ya Selâm! Ya Mümin! Ya Müheymin! Ya Azîz! Ya Cebbâr! Ya Mütekebbir! Ya Hâlık! Ya Bâri'! Ya Musavvir!

Burûc sûresinde iki isim vardır:

Ya Mübdi'! Ya Muîd!

İhlas sûresinde *"Samed"* ismi vardır.[1771]

Mütevekkil'in[1772] Ebu Abdullah'a Kur'an'ın Durumu Hakkındaki Mektubu ve Ebu Abdullah'ın Ona Cevabı

Ebu Bekir el-Merrûzî bize şöyle haber etti: Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a dedim ki: "Halifeden sana gelen mektuplara Kur'an'ın mahlûk olmadığı şeklinde mi cevap verdin?" Dedi ki: "Evet. Ona -Ubeydullah bin Yahya bin Hâkân'a[1773]- şöyle yazdım:

'Müminlerin emirinin sorduğu Kur'an hakkındaki bildiğimi sana yazdım. Hiç şüphesiz insanlar batıl ve şiddetli ayrılıktan bir çamura dalmışlardı. İnsanların içinde bulunduğu bu zillet ve darlık açıldı. Allah bunu geri çevirdi, bertaraf etti ve Müslümanlara büyük bir durum geldi. Bu sebeple müminlerin emiri için Allah *azze ve celle*'ye dua ettiler."

[1771] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1772] Ebu'l-Fadl Cafer bin Mutasım (ö.861): Babası Mutasım Billah, annesi ise Türk asıllı Şucâ'dır. Hilafetinden öncesiyle ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Hilafet dönemi ilmi ve kültürel manada zengin bir devir olmuştur. Ayrıca amcası Me'mûn, babası ve kardeşi Vâsık'ın dönemleri boyunca süren mihneyi (Kur'an mahlûktur fitnesini) bertaraf etmek için cehd-u gayret sarfetmiş ve bu uğurda sünnet ve ehline yardımda büyük fayda sağlamıştır. Onun döneminde Abbasiler içerisindeki Türk otoritesi gittikçe artmıştır. Saray kavgalarına ve entrikalarına kurban giden Mütevekkil, oğlu Muntasır'ın Türk kumandanlarıyla tertip ettiği bir suikast sonucu vefat etmiştir (4 Şevval 247/11 Aralık 861). DİA, Mütevekkil-Alellah, Ca'fer bin Muhammed maddesi. Kitabımızın mukaddimesinde bu konuda malumat yer almaktadır. [Mütercim]

[1773] Ebu'l-Hasan. Mütevekkil ve Mu'temid onu vezir edinmişlerdir. Akıllı ve azimli bir kimseydi. Bkz. Zehebî, Duvelü'l-İslâm, 1/125; Târîhu't-Taberî, 11/246

İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Allah'ın kitabının bir kısmını diğerine vurmayın! Zira bu kalplerinizde şüphe meydana getirir."[1774]

Abdullah bin Amr *radıyallahu anhuma*'dan zikredildiğine göre bir grup oturmaktaydı, birden Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi. Onlardan bazısı "Allah *azze ve celle* şöyle buyurmamış mıdır?" dedi, bazısı da "Allah böyle dememiş midir?" dedi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu duydu, dışarı çıktı sanki yüzüne nar tanesi sıkılmıştı, dedi ki:

بهذا أُمِرْتُم؟ أنْ تَضْرِبُوا كتابَ اللهِ بعضَه ببعض؟

إنَّما ضَلَّتِ الأُمَمُ قبلكم في مثل هذا إنَّكم لستُم ممَّا هاهنا في شئ،

انظروا الذي أُمِرتم به، فاعملوا به، والذي نُهِيتُم عنه، فانتهوا

"Bununla mı emrolundunuz? Allah'ın kitabının bir kısmını diğerine çarpmakla mı? Sizden önceki ümmetler de ancak bu gibi bir meselede sapıtmıştır. Şüphesiz siz burada [hak namına] bir şey üzere değilsiniz. Emrolunduğunuz şeye bakın da onunla amel edin. Neyden nehyolunduğunuza bakın da ondan kaçının!"[1775]

Ebu Hureyre *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kur'an hakkında tartışmak küfürdür."***[1776]

Ebu Cüheym adında sahabeden birinin *radıyallahu anhu* rivayet ettiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kur'an hakkında tartışmayın! Kur'an hakkında tartışmak küfürdür."***[1777]

İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle anlatmaktadır: Ömer bin Hattâb *radıyallahu anhu*'ya bir adam geldi. Ömer ona insanları sormaya başladı, adam dedi ki: "Onlardan şu kadarı Kur'an'ı okumuştur." Dedim ki (İbn Abbas): "Vallahi ben insanların bugün Kur'an hakkında bu hızla koşma-

[1774] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1775] Tirmizî, 2133; İbn Mâce, 85; Müsned, 6668, 6845. Hadis, hasendir.

[1776] Daha önce tahrîci geçmişti.

[1777] Daha önce tahrîci geçmişti.

larını doğru bulmuyorum." Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anhu* beni kovdu ve "Sus!" dedi. Ben de kederli ve hüzünlü bir hâlde evime gittim. Ben bu hâldeyken adamın biri gelip dedi ki: "Müminlerin emirine icabet et!" Ben de hemen çıktım birden onun (Ömer'in) kapıda beni beklediğini gördüm. Ellerimden tuttu, benimle baş başa kaldı ve şöyle dedi: "Az önce adamın dediği şeyin nesini kerih gördün?" Dedim ki: "Ey müminlerin emiri! İnsanlar bu şekilde yarışırlarsa hak iddia ederler, hak iddia ettiklerinde tartışmaya girerler, tartışmaya girdiklerinde ayrılığa düşerler, ayrılığa düşünce de birbirleriyle savaşırlar." Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anhu* dedi ki: "Ne güzel dedin! Sen bunu getirene/söyleyene kadar insanlara gizleyecek değildim."[1778]

Rivayete göre Câbir bin Abdullah *radıyallahu anhu* şöyle demiştir: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Mevkif'te kendini insanlara arz eder/gösterir ve şöyle derdi:

«هَلْ مِنْ رَجُلٍ يَحْمِلُنِي إِلى قَوْمِهِ فإنَّ قُرَيْشًا قَدْ مَنَعُونِي أنْ أُبَلِّغَ كَلامَ ربِّي»

"Beni kavmine götürecek bir adam var mıdır? Çünkü Kureyş Rabbim'in kelâmını ulaştırmamı engelledi."[1779]

Cübeyr bin Nüfeyr'in rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle demiştir:

«إنَّكُمْ لَنْ تَرْجِعُوا إلى اللهِ بِشَيءٍ أفْضَلَ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ»

"Hiç şüphesiz sizler Allah'a O'ndan sadır olan bir şeyden (Kur'an'dan) daha üstünüyle dönemezsiniz."[1780]

Ebu Ümâme'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kullar Allah'a O'ndan sadır olan bir şey gibisiyle yaklaşamamıştır."***[1781] Kur'an'ı kastediyordu.

[1778] Herevî, Zemmü'l-Kelâm, 2/38-40 (no:198)

[1779] Müsned, 15192. Hadis sahihtir.

[1780] Tirmizî, 2912; Ahmed bin Hanbel, ez-Zühd, s.35; es-Sünne, 1/136 İmam Ahmed'in Mütevvekil'e gönderdiği mektup içerisinde (no:91); el-İbâne, 1/235 (no:11). Hadis zayıftır.

[1781] Tirmizî, 2911; Müsned, 22306; es-Sünne, 1/136 İmam Ahmed'in Mütevvekil'e gönderdiği mektup içerisinde (no:92); el-İbâne, 1/231-233 (no:8). Hadis zayıftır.

Abdullah bin Mesud *radıyallahu anhu*'dan şöyle rivayet edilmektedir: "Kur'an'ı [ondan olmayanlardan] soyutlayın. Ona Allah *azze ve celle*'nin kelâmından başka hiçbir şey yazmayın."[1782]

Ömer *radıyallahu anhu*'nun şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Şüphesiz bu Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Onu hak ettiği yere koyun."[1783]

Adamın biri Hasan-ı Basrî *rahimehullah*'a dedi ki: "Ey Ebu Said! Ben Allah'ın kitabını okuduğumda, tedebbür ettiğimde ve amelime baktığımda neredeyse ümitsizliğe kapılacak oluyorum, umudum kesilecek oluyor." Hasan *rahimehullah* dedi ki: "Şüphesiz Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Âdemoğlunun amelleri zayıflık ve kusur üzeredir. Amel et ve mutlu ol!"[1784]

Ferve bin Nevfel el-Eşcaî dedi ki: Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından Habbâb *radıyallahu anhu*'ya komşuydum. Bir gün onunla beraber mescidden çıktım, o elimden tutmaktaydı dedi ki: "Ey adam! Gücün yettiğince Allah'a yakınlaş. Şüphesiz ki sen Allah'a O'nun kelâmından daha sevimli gelen bir şeyle yaklaşamazsın."[1785]

Adamın biri Hakem bin Uteybe'ye dedi ki: "Bid'at ehlini buna (bid'at görüşlere) sevk eden nedir?" Dedi ki: "Husumetler, tartışmalar."[1786]

Muâviye bin Kurre *rahimehullah* -ki babası Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelenlerdendir- dedi ki: "Bu tartışmalardan sakının! Şüphesiz bunlar amelleri yıkar."[1787]

Ebu Kılâbe *rahimehullah* -Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından birçoklarına yetişmiştir- dedi ki: "Bidat ehliyle oturmayın!" Veya dedi ki: "Tartışmalar yapanlardan sakının! Ben sizi dalalete sokmalarından veya bildiklerinizden bazısını size karıştırmasından emin değilim."[1788]

[1782] es-Sünne, 1/136 (no:93). İbn Ebi Şeybe'de şöyle yer almaktadır: "Soyutlayın, ondan olmayan bir şeyi onla karıştırmayın." Musannef, 10/550; İbn Batta'da ise "Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Ona, ondan olmayan bir şeyi karıştırmayın" şeklinde rivayet edilmiştir. el-İbâne, 2/252 (25)

[1783] Bu rivayetin isnadı zayıftır. es-Sünne, 1/136 (no:94) ve 1/145 (no:118); el-İbâne, 1/249 (no:22)

[1784] es-Sünne, 1/137 (no:95)

[1785] Şahitleriyle beraber sahihtir. ez-Zühd, s.46; es-Sünne, 1/137 (no:96) ve 1/141-142 (no:111); eş-Şerîa, s.77; Dârimî, er-Redd ale'l-Cehmiyye, s.91; el-İbâne, 1/247 (no:20)

[1786] es-Sünne, 1/137 (no:97); eş-Şerîa, s.58; Lâlekâî, 1/145 (no:218)

[1787] es-Sünne, 1/137 (no:98); eş-Şerîa, s.56; Lâlekâî, 1/145-146 (no:221)

[1788] Bu rivayetin isnadı sahih veya hasendir. es-Sünne, 1/137 (no:99); eş-Şerîa, s.56; Lâlekâî, 1/151 (no:244); el-İbâne, 2/439 (no:363, 364) ve 1/437 (no:369)

Bidat ehlinden iki adam Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah*'ın yanına girip şöyle dediler: "Ey Ebu Bekir! Size bir hadis aktaralım mı?" Dedi ki: "Hayır!" Dediler ki: "Sana Allah'ın kitabından bir âyet okuyalım mı?" Dedi ki: "Hayır. Ya siz kalkın yanımdan ya da ben kalkacağım." Kalkıp çıktılar. Toplumdan biri dedi ki: "Ey Ebu Bekir! Sana Allah'ın kitabından bir âyet okumalarının ne zararı vardı?" Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah* dedi ki: "Ben bana bir âyet okunup onu tahrif etmelerinden ve böylece onun kalbimde karar kılmasından korktum. Şayet ben şu anda olacağım hâli bilseydim yine de o ikisini terk ederdim."[1789]

Bidatçilerden biri Eyyûb es-Sehtiyânî *rahimehullah*'a "Ey Ebu Bekir! Sana bir kelimeyi soracağım." dedi. O da "Yüz çevirdi ve yarım kelime dahi olmaz." dedi.[1790]

Tâvûs *rahimehullah*, bid'at ehlinden biri konuşurken oğluna dedi ki: "Ey yavrucuğum! Parmaklarını kulaklarına koy, onun söylediklerini işitme." Sonra da "Sıkı kapat, sıkı kapat." dedi.[1791]

Ömer bin Abdülaziz *rahimehullah* dedi ki: "Kim dinini tartışmalar için amaç ederse oradan oraya sıçraması/sürekli görüş değiştirmesi çok olur."[1792]

İbrahim en-Nahaî *rahimehullah* dedi ki: "Şüphesiz ki sizin fazlınızdan dolayı sizin için gizlenen bir şey o topluluk (Selef) için biriktirilmiş/hazırlanmış değildi."[1793]

Hasan-ı Basrî *rahimehullah* -bid'ati, hevayı kastederek- şöyle dedi: "Kalbe karışan en şerli hastalıktır."[1794]

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından Huzeyfe bin Yeman *radıyallahu anhuma* dedi ki: "Ey kurra topluluğu! Allah'tan korkun ve sizden öncekilerin yolunu tutun! Vallahi eğer istikamet üzere olursanız çok fazla bir şekilde öne geçmiş olursunuz. Eğer bunu sağlı sollu terk ederse-

---

[1789] es-Sünne, 1/138; eş-Şerîa, s.57; Lâlekâî, 2/150-151 (no:242); Dârimî, 1/109

[1790] es-Sünne, 1/138 (no:101); eş-Şerîa, s.57; Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, 3/9; el-İbâne, 2/447 (no:402)

[1791] es-Sünne, 1/138 (no:102); eş-Şerîa, s.57; el-İbâne, 2/446 (no:400)

[1792] Bu rivayetin isnadı hasendir. es-Sünne, 1/138 (no:103); Lâlekâî, 1/128 (no:216); el-İbâne, 2/502-507 (no:562, 565, 566, 569/ 576-580)

[1793] es-Sünne, 1/138 (no:104)

[1794] es-Sünne, 1/138 (no:105)

niz hiç şüphesiz uzak bir sapıklıkla -ya da açık bir sapıklıkla dedi- sapmış olursunuz."[1795]

Babam (Ahmed bin Hanbel) dedi ki: "Bu rivayetlerin isnadını zikretmeyi terk ettim. Çünkü daha önce -Allah kendisini desteklesin- müminlerin emirinin bildiği bir yemin etmiştim, o olmasaydı bu rivayetleri senetleriyle beraber zikrederdim."

Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır:

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ...

"Müşriklerden biri senden eman isterse, ona eman ver ki, <u>Allah'ın kelâmını</u> dinlesin."[1796]

اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ

"İyi bilin ki, yaratma da O'na aittir emretmek de."[1797]

اَلرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ

"Rahmân Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti."[1798]

Allah *tebâreke ve teâlâ* bu âyetle Kur'an'ın kendi ilminden olduğunu haber vermektedir.

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِى جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

[1795] Buhârî, 7282; es-Sünne, 1/139 (no:106); İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlih, 2/119; Lâlekâî, 1/87 (no:119); el-İbâne, 1/176 (no:166)

[1796] Tevbe, 9/6

[1797] A'râf, 7/54

[1798] Rahmân, 55/1-4. Bu ayette insanı yaratması ile Kur'an'ı öğretmeyi birbirinden ayrı tutmasından anlaşılıyor ki, yaratma ve kelâm aynı şey değildir. [Mütercim]

"Yahudi ve Hristiyanlar kendi dinlerine uymadığın müddetçe senden asla razı olmayacaklardır. De ki: 'Hidayet, ancak Allah'ın hidayetidir.' Yemin olsun ki, sana ilim geldikten sonra şayet onların arzularına uyarsan Allah'tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır."[1799]

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ۘ

"Yemin olsun ki, kendilerine kitap verilenlere her ne delil getirirsen de yine de senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Onların bir kısmı diğerlerinin kıblesine de uyacak değillerdir. Yemin olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyarsan, o zaman şüphesiz ki sen zalimlerden olursun."[1800]

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ۝

"Yemin olsun ki, eğer sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyarsan Allah tarafından sana ne bir dost ne de bir koruyucu vardır."[1801]

Kur'an Allah'ın ilmindendir. Bu ayetlerde Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelen şeyin Kur'an olduğuna dair delil bulunmaktadır.

Selefimizin birçoklarından rivayet edildiğine göre onlar şöyle demiştir: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir." Bu benim de tuttuğum görüştür, ben bir görüş sahibi değilim ve bir mesele hakkında ancak Allah'ın kitabından veya Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisinden ya da ashabından *radıyallahu anhum* yahut tabiînden konuşmayı severim. Bunların dışındakilerde ise kelâm etmek övülmüş değildir.[1802]

[1799] Bakara, 2/120

[1800] Bakara, 2/145

[1801] Ra'd, 13 /37

[1802] Bu rivayeti uzun haliyle Abdullah bin Ahmed aktarmıştır, sonunda şu ifade yer almaktadır: "Allah azze ve celle'den müminlerin emirinin ömrünü uzatmasını, ona sebat ver-

Abdullah bin Avn bize şöyle anlattı: Adamın biri, evinde iken Muhammed bin Sîrîn *rahimehullah*'ın yanına girdi ve ona kaderle ilgili bir şeyler zikretti. Bunun üzerine Muhammed *rahimehullah* şu âyeti okudu: **"Şüphesiz Allah adaleti, iyilik yapmayı ve yakın akrabaya vermeyi emreder. Hayasızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Böylece size öğüt verir ki, ibret alasınız."**[1803] Parmaklarını kulaklarına koydu. Dedi ki: "Ey Ebu Bekir! Adamı dinleseydin ya!" Bunun üzerine Muhammed *rahimehullah* dedi ki: "Şüphesiz kalbim ellerimde değildir ve ben kalbimden çıkarmaya güç yetiremeyeceğim bir şeyi kalbime atmasından korktum. Bu yüzden sözünü dinlememek bana daha hoş geldi."[1804]

Eyyûb bin el-Esbehânî -Müslümanların en hayırlılarındandır- şöyle anlattı: Benim Yahudi bir komşum vardı, onu İslam'a çağırıyordum o ise kabul etmiyordu. Bu hâl üzere öldü, ben de onu rüyamda gördüm ve dedim ki: "Dönüşün nereye oldu?" "Cehenneme." dedi. Ona dedim ki: "Ben seni İslam'a çağırıyordum sen de kabullenmiyordun." Şöyle dedi: "Göreceksiniz ki cehennemde Kur'an'ın mahlûk olduğu söyleyenler dışında bizden derece olarak aşağıda olan kimse yoktur."[1805]

Abbas el-Anberî bize şöyle anlattı: Ebu'l-Velîd'e Kur'an hakkında sorulduğu esnada onun şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, Allah'ın kelâmı ise mahlûk değildir. Kim kalbini Kur'an'ın mahlûk olmaması üzere akd etmezse (yakinen inanmazsa) o bana göre İslam'dan çıkmış biridir."[1806]

Kays bin Rebî'nin rivayet ettiğine göre Cafer bin Muhammed şöyle demiştir: "Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyen öldürülür, tevbe etmesi istenmez."[1807]

---

mesini ve desteğiyle ona yardım etmesini isterim. Şüphesiz O, her şeye gücü yetendir." es-Sünne, 1/134 (no:140); Ebu Nuaym, Hilye, 9/216-219; Ahmed Şakir, Müsned'in mukaddimesinde zikretmiş sonunda da şöyle demiştir "Ben derim ki: Bu mektubu Ahmed rahimehullah'dan rivayet edenler güvenilir imamlardır. Bunu oğluna yazdırdığına dair Allah'ı şahit tutarım." Bkz. 1/120-124

[1803] Nahl, 16/90

[1804] Bu rivayetin isnadı zayıftır. İbn Vaddâh, el-Bideu ve'n-Nehyu anhâ s.53

[1805] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/113 (no:371); Lâlekâî, 2/405-406 (no:627-628). Lâlekâî'de Yahudi yerine Mecusi ibaresi yer almaktadır.

[1806] Bu rivayetin isnadı zayıftır.

[1807] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne, 2/47 (no:240)

Muhammed bin Süleyman bize şöyle haber etti: Muhammed bin Abdullah bin Nümeyr'in şöyle dediğini işittim: "Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir. Kim Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylerse muhakkak ki kafir olur. Vâkıfe ise Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyenlerden daha şerlidir, çünkü bunların durumu açık olmuştur diğerleri (Vâkıfe) ise insanların kafasını karıştırmaktadırlar."[1808]

Yahya bin Yusuf ez-Zimmî bana şöyle anlattı: Abdullah bin İdris *rahimehullah*'a geldim, adamın biri ona dedi ki: "Ey Ebu Muhammed! Bizim taraflarda Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyen bazı insanlar var." Dedi ki: "Yahudilerden mi?" "Hayır." dedim, dedi ki: "Hristiyanlardan mı?" "Hayır" dedim. "Mecusilerden mi?" dedi, "Hayır." dedim. "Öyleyse kimden?" dedi ben de "Muvahhidlerden" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: "Yalan söylemişler, onlar zındıklardır. Kur'an'ın mahlûk olduğunu iddia eden Allah *tebâreke ve teâlâ*'nın mahlûk olduğunu söylemiş olur ki bunu iddia eden de şüphesiz kafir olur."[1809]

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anhu*'nun rivayet ettiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

يقولُ الله تبَارَكَ وتعَالَى: مَنْ شَغَلَهُ قِرَاءَةُ القرآنِ عَنْ ذِكْري وَعَن مَسْألَتي، أعطَيتُهُ أفْضَلَ ثَوَابِ الشَّاكِرِينَ، وفضلُ القرآنِ علَى سائرِ الكَلامِ كفَضْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ علَى خَلقِهِ

"Allah tebâreke ve teâlâ der ki: 'Kur'an okumak kimi benim zikrimden ve benden istemekten meşgul ederse ona şükredenlerin sevabının en üstününü veririm.' Kur'an'ın diğer kelâmlara olan üstünlüğü Allah azze ve celle'nin kullarına üstünlüğü gibidir."[1810]

İbrahim bin Ziyâd dedi ki: Ebu Muâviye ed-Darîr *rahimehullah*'ı şöyle derken işittim: "Bu konuda konuşmak bid'at ve dalalettir. Nebî *sallallahu*

[1808] Bu rivayetin isnadı zayıftır. el-İbâne'de bunu iki kısım olarak rivayet etmiştir: 1/302-303 (no:86) ve 2/70 (no:292)

[1809] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/113-114 (no:29); eş-Şerîa, s.78; el-İbâne, 2/44 (no:237); Lâlekâî, 2/283 (no:432)

[1810] Tirmizî, 2926; Dârimî, 3399; es-Sünne, 1/149-150 (no:128). Hadis zayıftır.

aleyhi ve sellem, sahabeler, tabiîn ve salihler bu konuda konuşmamıştır." Kur'an'a mahlûk denmesini kastediyordu.[1811]

"Kur'an'ı Telaffuzum Mahlûktur" Diyen Kişiye Allah'ın Kitabı, Rasûlünün Sünneti ve Sahabelerinden Reddiye

Ebu Talib bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Bana Tarsus'tan mektup geldi, Şirâk'ın iddia ettiğine göre Kur'an, Allah'ın kelâmıdır okunduğunda ise bu okuma (tilavet) mahlûktur." Dedi ki: "Allah onu kahretsin! Bu bizzat Cehm'in görüşüdür." Dedim ki: "Adam 'Kur'an Allah'ın kelâmıdır, mahlûk değildir ancak benim lafzım mahlûktur.' diyor." Dedi ki: "Bunu kim derse bütün işi yapmış olur (yapacağını yapmıştır). O ancak her hâlükârda Allah'ın kelâmıdır. Bu konudaki hüccet Ebu Bekir *radıyallahu anhu*'nun sözüdür: **'Elif, Lâm, Mîm. Rumlar mağlup oldu."**[1812] Ona denildi ki: "Bu arkadaşının getirdiği bir şeydir." Dedi ki: "Hayır vallahi. Bu ancak Allah'ın kelâmıdır. Hem bu hem de bunun dışındakiler (ayetler) Allah'ın kelâmıdır." Dedim ki: Bismillahirrahmanirrahim **'Gökleri ve yeri yaratan; karanlıkları ve nuru yaratan Allah'a hamd olsun. Sonra kafirler Rabb'lerine karşı sırt çeviriyorlar."**[1813]

"Şu an okuduğum Allah'ın kelâmı mıdır?" Dedi ki: "Evet vallahi. O, Allah'ın kelâmıdır, kim 'Kur'an'ı telaffuz etmem (lafzım) mahlûktur.' derse bütün işi yapmıştır. 'Lafzım' dediğinde daha geriye ne kalır ki? Eğer bu kişi [görüşünden] dönmezse ondan kaçın ve onla konuşma! İşte bu Şirâk'ın dediğinin benzeridir. Allah onu rezil rüsva etsin! Onun dayısı kim biliyor musun?" "Hayır." dedim. Dedi ki: "Kölen es-Sûfî'dir. Kelâm ve kötü görüş ehlidir. Kelâm ehli olan kim varsa, hayra götürmez." Bunu büyük gördü, istircâ'[1814] etti ve şöyle dedi: "İnsanlar nereye gidiyor böyle?" Daha sonra bana dedi ki: "Bana ulaştığına göre falanca şöyle demiş: İbn Nûh 'Yaprak, mürekkep ve kitap mahlûktur.' dedi. Ebu Abdullah da bunu işitiyordu, karşı çıkmadı. Bu kişi yalan söylemiştir, ben böyle bir şey duymadım."

[1811] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/172 (no:208)

[1812] Rûm, 30/1-2

[1813] Enâm, 6/1

[1814] "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (Şüphesiz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz)" sözünü söylemek. [Mütercim]

Ebu Talib dedi ki: Şöyle dedim: Ey Ebu Abdullah! Ben onlara Kur'an ve hadisle delil getirdim. Bunları sana arz etmek istiyorum:

Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur: **"Müşriklerden biri senden eman isterse, ona eman ver ki, <u>Allah'ın kelâmını</u> dinlesin."**[1815]

Allah'ın kelâmı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işitilmedi mi?[1816]

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kur'an <u>okuduğun</u> zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın."[1817]

... يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Allah'ın kelâmını <u>dinliyordu</u> da iyice anladıktan sonra onu bile bile tahrif ediyorlardı."[1818]

وَاتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ ۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ ...

"Rabbin'in kitabından sana vahyolunanı <u>oku</u> [ve bil ki] O'nun kelimelerini değiştirecek yoktur."[1819]

وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ ۚ ...

"...ve Kur'an <u>okumakla</u>..."[1820]

[1815] Tevbe, 9/6

[1816] Buradan anlaşıldığına göre işitilen de Allah'ın kelâmıdır.

[1817] Nahl, 16/98

[1818] Bakara, 2/75

[1819] Kehf, 18/27

[1820] Neml, 27/92

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا

"Kur'an okuduğun zaman seninle ahirete iman etmeyenlerin arasına gizli bir perde çekeriz."[1821]

"Ondan kolayınıza geleni okuyun."[1822]

Her hâlükârda o Kur'an'dır. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* Câbir hadisinde şöyle demektedir: ***"Kureyş beni Rabbim'in kelâmını tebliğ etmekten men etti."***[1823]

Muâviye bin el-Hakem'e şöyle demiştir:

«إنَّ هذه الصلاةَ لا يَصلُحُ فيها شَيءٌ مِن كَلامِ الآدَمِيِّينَ إلَّا القُرْآن»

"Şüphesiz bu namazda Kur'an dışında Âdem oğlunun kelâmı uygun olmaz." [1824] Kur'an, bu [insanlara ait] kelâm değildir.

Ebu Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anhu* dedi ki: "Hayır, o ancak Allah'ın kelâmıdır." Ebu Abdullah *rahimehullah* dedi ki: "Ne güzel delil getirmişsin öyle! Cebrâil *aleyhisselâm* Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e mahlûk olan bir şeyi mi getirmiştir? Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara mahlûk bir şeyi mi getirmiştir?" Dedim ki: "Bu, Cehm'in sözüdür.' demek beni üzüyor. O her hâlükârda Allah *azze ve celle*'nin kelâmı değil midir?" "Evet." dedi. Bundan sonra ona geldim, dedi ki: Kur'an'da birden fazla ayet buldum:

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

"İnsanlara ağır ağır okuyasın diye biz Kur'an'ı kısımlara ayırdık."[1825]

[1821] İsrâ, 17/45

[1822] Müzzemmil, 73/20

[1823] Daha önce tahrîci geçmişti.

[1824] Müslim, 537; Ebu Davud, 930; Nesâî, 1218; Müsned, 23762, 23767

[1825] İsrâ, 17/106

هُوَ الَّذِى بَعَثَ فِى الْأُمِّيِّنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

"Okuma yazma bilmeyenlere, içlerinden kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan..."[1826]

Yakup bin Bahtân bize şöyle anlattı: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a Şirâk'in durumunu ve onun hakkın Tarsus'tan gelenleri zikrettim. Dedi ki: "Ondan sakındırılır, onunla oturulmaz; onu müdafaa eden ve onunla oturan kişiye -cahil olması dışında- onun (Şirâk'in) durumunu haber veriyorsa cefa edilir."[1827]

Harun el-Cemmâl dedi ki: Ebu Abdullah Ahmed bin Hanbel *rahimehullah*'a Ahmed eş-Şirâk hakkında sordum, dedi ki: "Onunla konuşulmaz, oturulmaz, uzaklaşılır ve ondan sakındırılır."[1828]

Ebu Bekir el-Merrûzî'yi işittim: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a bir gece, gecenin ortasında geldim, bana dedi ki: "Ey Ebu Bekir! Bana ulaştığına göre Nuaym 'Kur'an'ı telaffuzum mahlûktur.' demekte. Eğer bunu demişse Allah onu kabrinde affetmesin!"[1829]

Abdullah bin Ahmed bize şöyle haber etti: Benim de işittiğim bir sırada babama "Lafziyye (Kur'an'ı telaffuz etmem mahluktur diyenler)" soruldu, dedi ki: "Onlardan cahil olan, bilgi sahibi olmayanlar sorar ve öğrenir."[1830]

Başka sefer Lafziyye hakkında sorulduğu esnada babamın şöyle dediğini işittim: "Onlardan Kur'an hakkında konuşmayı güzel yapan Cehmîdir." Bir keresinde şöyle dedi: "Onlar Cehmiyye'den daha şerlidir." Başka sefer "Onlar Cehmiyye'dir." dedi.[1831]

[1826] Cuma, 62/2

[1827] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 1/338 (no:143)

[1828] Bu rivayetin isnadı sahihtir.

[1829] Bu rivayetin isnadı sahihtir. İbn Hacer rahimehullah Tehzîbu't-Tehzîb'te şöyle demektedir: Mesleme bin Kasım dedi ki: Nuaym, sadûk bir ravidir...Kur'an hakkında kötü bir görüşü vardır. İki Kur'an olduğunu; Levh-i Mahfûz'da olanın Allah teâlâ'nın kelâmı olduğunu insanların ellerindekinin ise mahlûk olduğunu kabul ediyordu... 10/462

[1830] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/165 (no:184)

[1831] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne 1/165 (no:185); el-İbâne, 1/307 (no:97)

Babamın şöyle dediğini işittim: "Kim, 'Kur'an'ı telaffuz etmem mahlûktur.' derse o Cehmîdir."[1832]

Muhammed bin Hasan bin Harun bana şöyle haber etti: Ebu Abdullah *rahimehullah*'a dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Ben Musul halkından bir adamım, onlardan Kerâbîsî'nin meselesini işittim. Kerâbîsî'nin 'Kur'an'ı telaffuzum mahlûktur.' görüşü onları fitneye düşürdü." Bana dedi ki: "Sakın, sakın -dört veya beş defa bunu dedi- Kerâbîsî ile konuşma! Onunla konuşanla da konuşma!" Dedim ki: "Bu senin görüşüdür. Onun görüşünden ortaya çıkanlar ise Cehm'in görüşüne dönmektedir." Dedi ki: "Bütün bunlar Cehm'in görüşüdür."[1833]

[1832] Bu rivayetin isnadı sahihtir. es-Sünne, 1/165 (no:181)

[1833] Bu rivayetin isnadı sahihtir. el-İbâne, 1/329-330 (no:129); Tabakâtu'l-Hanâbile, 1/288

İÇİNDEKİLER

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ 5

AKİDE ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ 8

BİRİNCİ KISIM 12

İLK BÖLÜM
MÜELLİFİN YAŞADIĞI ASIR 13

GİRİŞ 13

1. İlmi Hayat 13

2. İctimâî (Sosyal) Hayat 16

3. İlmî Ve Dinî Hayat 17

İKİNCİ BÖLÜM
MÜELLİFİN ŞAHSÎ ve İLMÎ HAYATI 19

İKİNCİ KISIM **24**

KİTAP ve MEVZUSU 25

BİRİNCİ BÖLÜM
EMİR SAHİPLERİNE İTAAT VE
ONLARA BAŞ KALDIRMANIN HÜKMÜ 28

İmama İtaat Etmek Ve
Ona Karşi Ayaklanmayi Terk Etmek 28

İmama İtaat Etme Ve
İmamın Halkı İçin Yapması Gerekenler 38

[İmama İtaatte] Sabır ve Vefa 43

Emirlik ve Bu Konuda Söylenenler 50

Sultana Karşı Ayaklanan Kişiye Reddiye 54

"İmamlar Kureyş'tendir" 61

Hâricîlerin Durumu ve Habîs Bâbek 63

Ebu Abdullah Rahimehullah'ın
Mârika Hakkında Tevakkuf Etmesi 64

Müslümanlara Savaş Açan Hurremîler, Hâricîler Ve
İsyankârların Ele Geçirdiği Malların Hükmü 66

İKİNCİ BÖLÜM **70**

RASÛLULLAH sallallahu aleyhi ve sellem'in FAZİLETLERİ, VEFÂTININ AKABİNDE HİLAFET MESELELERİ VE ASHAB ARASINDA TAFDİL 70

Rahmet Peygamberi Muhammed Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Faziletleri 70

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'den Sonra Hilafet ve Buna Dair Bazı Meseleler 85

Dört Halifenin Hilafeti 94

Ebu Bekir Es-Sıddık Radıyallahu Anhu'nun Hilafeti 94

Ebu Hafs Ömer Bin Hattâb Radıyallahu Anhu'nun Hilafeti 100

Osman Bin Affân Radıyallahu Anhu'nun Hilafeti 104

Ebu'l-Hasan Ali Bin Ebu Talip Radıyallahu Anhu'nun Hilafeti ... 115

On Kişinin Cennete Gireceğine Dair Şahitlikte Bulunmak 122

Tafdîl Hususundaki Sünnet 132

Ebu Bekir Ve Ömer Radıyallahu Anhuma'yı Üstün Tutup Susan Kişi 133

Ali Radıyallahu Anhu'yu Ebu Bekir Radıyallahu Anhu Ve Ondan Sonrakilere Üstün Tutan Kişiye Reddiye 134

Ali Radıyallahu Anhu'yu Osman Radıyallahu Anhu'dan Üstün Tutan Kişiye Reddiye 136

Osman Radıyallahu Anhu'yu Ali Radıyallahu Anhu'ya Takdim Etmenin Delili 139

İbn Ömer Hadisine Binâen Ebu Bekir, Ömer Ve Osman Radıyallahu Anhum'u Tafdîl Meselesinde Öne Almak Hususunda Sünnete Uymak 143

Tafdîl Meselesinde "Ebu Bekir, Ömer, Osman Ve Ali" Diyene Tabi Olmak Ve Ali'nin Osman'dan Radıyallahu Anhuma Sonra Ashabın İcmâsıyla Geride Kalanların En Hayırlısı Olması Hakkındaki Hüccet 147

Müminlerin Emiri Ali Bin Ebu Talib Radıyallahu Anhu'nun Hilafetini Gerçek Ve Hak Olarak İspat Etmek 150

Ebu Abdurrahman Muâviye Bin Ebu Süfyân Radıyallahu Anhu ve Hilafeti 161

Sıffîn İle Cemel Vakaları ve Bunlara Katılanlar İle Katılmayanlar 175

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Ashabı 184

Abbas Radıyallahu Anhu ve Yağmur Duası 191

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİD'AT FIRKALAR, GÖRÜŞLERİ VE ONLARA REDDİYELER 194

Rafızîler 194

Râfızîlerin Durumu 199

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'in Ashabına Ta'n (Kötüleme) İçeren Hadisleri Yazanlara Karşı Sert Çıkma 204

Emeviler ve Başkalarının Fitneleri 212

Kader Meseleleri Kader Hakkında İlk Konuşan Kişi 219

Kaderiyye 221

"Her Çocuk Fıtrat Üzere Doğar" Hadisi 224

"Asıl Bedbaht Annesinin Karnında Bedbaht Olandır" Hadisi 226

Günahlar, Allah Azze Ve Celle Tarafından Takdir Edilmiş Kulların Fiilleridir 231

Kaderiyye'ye Reddiye ve Onların "Allah, Kulları Günah İşlemeye Mecbur Bırakmıştır" İddiası 234

"İrade Ve Güç Yetirme Bize Aittir" İddialarında Kaderiyye'ye Reddiye 238

İman Ve İslam Konularinin Alt Başliklari ve Mürcie'ye Eddiye Mürcie'nin Fitnesi, Bu Fitneyi İhdas Etmeleri Ve Bu Konuda İlk Konuşan Kişi 242

İmanın Başlangıcı ve Farzların Kelime-i Tevhidden Sonra İnmesi Sebebiyle Mürcie'ye Reddiye 243

Mürcie'nin Kimliği ve Mezheplerinin Temeli 245

Mürcie'nin "İman Artar, Azalmaz" İddiasına Reddiye 250

Mürcie'nin Sözlerinden En Çirkini: "İman Dille Söylemek Ve Organların Amelidir. Kişi Söyleyince Organları Amel Etmiş Sayılır." 251
Mürcie'nin Delilleri -1 253
Mürcie'nin Delilleri -2 254
Amelin Artması Ve Azalması Hususunda Mürcie'ye Reddiye 256
İman Artar ve Azalır 257
İmanın Artması ve Azalmasının İzahı 259
İmanda İstisna Konusunda Mürcie'ye Reddiye 265
"Mümin Misin?" Sorusunun Kötü Karşılanması 275
İslam İle İman Arasındaki Fark; İtap, Sünnet, Sahabe ve Tabiîn Sözlerinden Deliller 277
İman, İslam ve Mürcie'nin Aleyhinde Hüccet Olacak Nasslara Tutunmak 285
Mürcie'nin Arkasında Namaz Kılmak 319
Mürcie'den Kaçınmak 320
Mürcie İle Nikahlanmak 321
[Namazın Dindeki Yeri ve Terk Etmenin Hükmü] 321
[Mümini Kasten Öldürmek] 328
[Nifak, Küfür, Şirk Amelleri Ve Bazı Büyük Günahlar] 331
[Nifaktan Sakınmak] 356
[Yeni Müslüman Olan Kişinin Yapması Gerekenler] 358
Cehmiyye "Allah Düşmanı Kafirler" ve Görüşleri 360
Cehmiyye'ye Reddiye, Onları Kınamak Ayrıca Dinde Cidali, Husumetleri Terk Etmek Ve Habis Cehm Bin Safvan 361
BİŞR el-MERÎSÎ 369
İbn Ebi Duâd ve Fasık Ashabı 378
Cehmiyye'nin Görüşlerinin Teferruatı ve Kur'an İle Diğer Meseleler Hakkında Farklılaşan Görüşleri 379
Kur'an Hakkında Tevakkuf Edenlere (Vâkıfe'ye) Reddiye 381

Vâkıfe'den Sakınmak Ve Onlara Selam Vermemek Veya Selam Almamak 388

Kur'an'ın Mahlûk Olduğunu Söyleyene Reddiye ve Bu Görüşte Olanların Tekfiri 390

Kur'an'ın Mahlûk Olduğunu Söyleyenlerin Küfrünün Beyanı -1 392

Kur'an'ın Mahlûk Olduğunu Söyleyenlerin Küfrünün Beyanı -2 398

[Cehmiyye Aleyhinde İmam Ahmed Rahimehullah'ın Kur'an'dan Getirdiği Deliller] 405

Mütevekkil'in Ebu Abdullah'a Kur'an'ın Durumu Hakkındaki Mektubu ve Ebu Abdullah'ın Ona Cevabı 414

"Kur'an'ı Telaffuzum Mahlûktur" Diyen Kişiye Allah'ın Kitabı, Rasûlünün Sünneti ve Sahabelerinden Reddiye 423

السُّنَّة

Birliğinin delili olarak göğü, yeri ve ikisi arasındakileri yaratan, tevhidi bize öğretmesi için peygamberler gönderen Allah azze ve celle'ye hamd olsun, salat ve selam tevhidin öğretmeni, yüce öğretilerin ve sünnet-i seniyyenin sahibi Rasulullah'ın, ailesinin, ashabının ve kıyamete kadar sünnet üzere O'na tabi olanların üzerine olsun. Şüphesiz Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatıyla beraber ihtilaflar başlamış, dinden dönme faaliyetleri hiç olmadığı kadar artmıştır. Sahabeler dahi bazı ihtilaflar sebebiyle karşı karşıya gelmiş ve bu savaşlarda büyük kitleler can vermiştir. Öte yandan henüz sahabeler hayattayken kaderin inkârı gündeme gelmiş Müslümanların gündemini bu ve bunun gibi küfre götüren bidat meseleler meşgul etmiştir. Bununla birlikte nasların farklı anlaşılması, ekonomik refahın artması, Müslümanların yabancı kültürlerle tanışması ve de özellikle artan tercüme faaliyetleri soru işaretleri uyandırmış; Allah'ın kendilerini koruduğu müminler dışında birçokları sapmış ve saptırmıştır. Hâricîler, Mu'tezile, Şia, Kaderiyye, Cebriyye ve daha birçok siyasi ve dini hareket bu dönemde ortaya çıkmış ve çeşitli fitnelerle ümmetin itikadını sarsmaya çalışmıştır. Başta sahabeler olmak üzere Ehl-i Sünnet alimleri bu bidat akımlara karşı çıkmışlar ve sünneti tüm cehd-u gayretleriyle müdafaa etmişlerdir. Ehl-i Sünnet'in imamı Ahmed bin Hanbel rahimehullah'ın Mu'tasım Billah karşısında gösterdiği olağanüstü direnç tarihimizin altın harflerle yazdığı bir gerçektir. Bu dirençleri ve müdafaaları sebebiyle sünnet bozulmadan ilk günkü gibi arı duru bir şekilde elimize ulaşmıştır. Bu bağlamda birçok kitap -lar yazılmış, kimi günümüze ulaşmış kimi ise esefle belirtmek gerekir ki zaman içerisinde kaybolmuştur. Bize ulaşan kitaplardan biri de işbu elimizdeki Ebu Bekir el-Hallâl rahimehullah'ın "Kitâbu's-Sünne" adlı eseridir. Esasen Hallâl rahimehullah için Hanbeli mezhebinin İmam Muhammed'i desek abartmış olmayız.

9 786057 046406